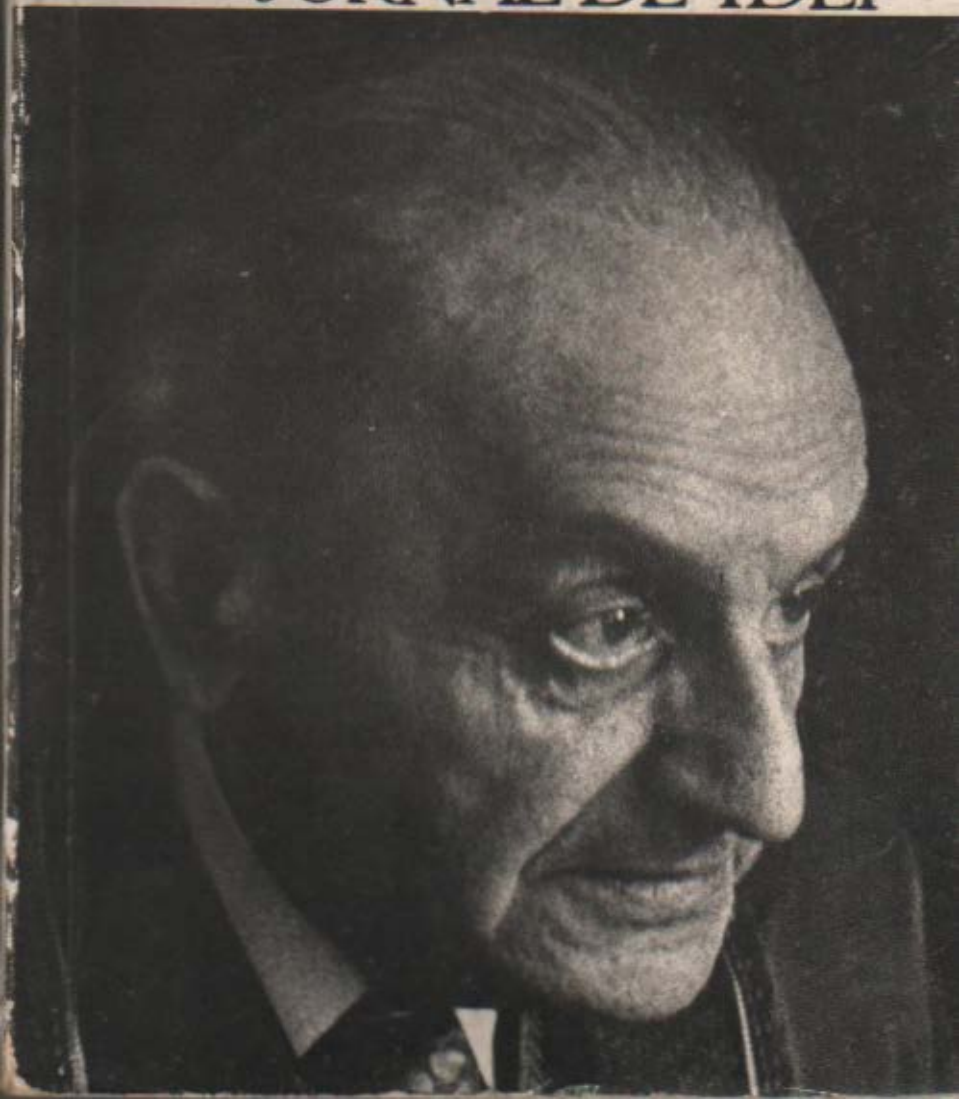

CONSTANTIN
NOICA
JURNAL DE IDEI

CONSTANTIN NOICA

JURNAL DE IDEI

TEXT STABILIT DE:

THOMAS KLEININGER
GABRIEL LIICEANU
ANDREI PLEȘU
SORIN VIERU

HUMANITAS

BUCUREȘTI 1990

Redactor SORIN MĂRCULESCU

Coperta M. DUMITRESCU

Fotografii DINU LAZĂR

ISBN 973-28-0210-3

Cînd vorbea despre proiectele sale, Constantin Noica se referea, în ultimii ani, la două lucrări ce urmau să-i rotunjească opera la al cărei «legato» ținea atît: una dintre aceste lucrări s-ar fi intitulat, într-o primă variantă, *Cartea arheilor* și, într-o a doua variantă, din care un prim capitol a apărut — postum — în revista «Steaua», *Cartea marilor întruchipări*. Cealaltă lucrare, finală, s-ar fi numit *Autobiografia unei idei* și ar fi încercat să povestească întruchiparea treptată a gîndului propriu de-a-lungul unei vieți trăite, potrivit «notei testamentare» redactate cu cîțiva ani înaintea sfîrșitului, «fără rest, în idee».

Nu ne putem reprezenta decît aproximativ cum ar fi arătat *Autobiografia unei idei*. Avem, în schimb, strînse în cîteva caiete și carnete de-a-lungul a peste douăzeci de ani, însemnările la care autorul se referea adesea ca la un «jurnal de idei» și care ar fi putut constitui un laborator al proiectatei sale cărți autobiografice. Ele sînt însă mai mult decît atît: expresia unei permanente tensiuni speculative, reflexul unui mod de viață pentru care «a da socoteală de toate» în planul ideii devenise o a doua natură.

De altfel, «a ține un jurnal de idei» a fost preocuparea constantă a lui Noica începînd cu 1939, anul în care sînt scrise primele pagini ale *Jurnalului filozofic* (manuscrisul, cu variante și fragmente lăsate deoparte, s-a păstrat), publicat cinci ani mai tîrziu. Din relatări orale, precum și din consemnarea existentă în fragmentul III, 12 al *Jurnalului* de față, rezultă că pînă în 1958 Noica scrisese nouă caiete de reflexii și însemnări care, toate, au dispărut în acel an, și începuse să-l scrie

pe cel de al zecelea — numai cinci pagini au apucat să fie umplute — cu care de altfel se și deschide actualul *Jurnal de idei*. La acest gol de patrusprezece ani (1944—1958), marcat de pierderea caietelor, se adaugă altul de șase ani (1959—1964), în care continuarea *Jurnalului* devenise obiectiv imposibilă. Însemnările sînt reluate în 1965 și continuate, într-un ritm nedeterminabil, pînă în 1987, anul încetării din viață a autorului.

Caietele care constituie substanța volumului de față cuprind mai multe tipuri de notații:

- acumulări de atelier în vederea unor viitoare cărți;
- încercări succesive de captare, definire și nuanțare a gândului propriu, a temelor sale specifice, a propriului portret filozofic;
- cugetări, aforisme și fragmente filozofice;
- note de lectură;
- notații cu caracter personal, autobiografic, însemnări de călătorie.

Ansamblul stîrnește în același timp o impresie de polihromie și coerență: avem de-a face cu o natură disponibilă la tot ce îi iese în întîmpinare, gata mereu să înregistreze și să valorifice detaliul existențial ca și fiziologia sinuoasă a ideii. Odată mai mult, Constantin Noica se dovedește a fi, și în acest jurnal, o conștiință de cultură aspirînd la totalitate, la o ordine în care fiecare domeniu, de la matematici și logică la științele naturii, istorie, teologie, filozofie și arte (literatură, plastică, muzică, film), își află locul și interesul său. Document al unei curiozități universale, volumul acesta pune în adevărata ei lumină întîlnirea pe care Noica a avut-o cu Eminescu — căci de dovada unei conștiințe universale de cultură a fost tot timpul vorba în pledoaria sa patetică pentru facsimilarea caietelor acestuia — și, pe alt plan, cu Goethe și Leonardo. Peste tot în aceste cazuri — și pentru Noica ele nu au reprezentat decît proiecții ale propriului său mod de a fi — este vorba de spectacolul spiritului înțeles ca *organism* care trăiește asimilînd întreaga diversitate a vieții, pentru a o transforma în mediu intern al culturii. Imaginea superficială a filozofului abstras, monoman, insensibil la « mările calde ale vieții » și la performanța de tip artistic va fi net infirmată de paginile *Jurnalului*. Pe de altă parte, este firesc ca obsesiile, idiosincraziile, unele inadvertențe, arbitrarul umorilor sau subiectivitatea opțiu-

nilor să fie de asemenea prezente într-un text care — să nu uităm — nu a fost scris pentru a fi publicat ca atare. Trebuie să precizăm deopotrivă că pentru Constantin Noica « a avea idei » nu însemna nimic dacă « ideile » nu emanau pînă la urmă dintr-o idee unică, integratoare sau, mai degrabă, din febra căutării unei unice idei. În acest sens putem vorbi de un vast sistem de recurențe speculative, de armonia internă pe care o dă *Jurnalului* știința desfășurării cîtorva obsesii trăite în planul gîndirii. Și tot în acest sens putem spune că, dacă « ideile » pot fi diverse fără a fi nici o clipă dispartate, *Jurnalul de idei* trebuie citit ca un efort pregătitor pentru « Autobiografia unei idei ».

★

Descrierea tehnică a caietelor și cronologie. Care sînt, deci, materialele care au stat la baza actualului volum?

I. Un caiet de 50 de file, spiralat, neliniat, format 20,5/14,5 cm., tip « Însemnări », Librăria noastră, « Flamura roșie » — Sibiu, N. I. 2574—56, lei 4,15. Textul, cu ortografie antebelică, în creion, citeț, nu acoperă decît cinci pagini, restul caietului fiind gol. Nedatat. Pe copertă, Noica a scris *Jurnal X*. Faptul că e vorba de un caiet abia început, aflat în suita celorlalte nouă pierdute pe neașteptate în anul 1958, ne permite să presupunem că cele cinci pagini au fost scrise în chiar anul dispariției primelor nouă caiete. La aceeași datare trimite coroborarea unor relatări orale făcute de autor cu cele cîteva însemnări cu iz autobiografic conținute în paginile acestora.

II. Un caiet de 100 de file, dictando, cu coșerți albastre de vinilin, format 21,5/14,5 cm, tip « Însemnări », HP, N. I. 1651—60, preț șters. Textul, cu ortografia adusă la zi, dar cu reminiscențe din vechea ortografie, scris cînd cu cerneală, cînd cu pastă albastră, acoperă întregul caiet, cu precădere pe paginile din dreapta, uneori cu comentarii ulterioare pe pagina stîngă, iar către sfîrșit pagină stînga-dreapta. Colțurile de jos ale foilor sînt adesea pătate și multe din paginile în cerneală sînt deteriorate pînă la indescifrabil. Din loc în loc, autorul a introdus straifuri tematice, pentru a se orienta mai lesne în materia compactă a caietului. Caietul nu cuprinde nici o dată. Ghidîndu-ne după grafie, după preocupările tema-

tice (matematici, Aristotel, categorii etc.) * și după alte detalii (filme comentate, de pildă), putem spune cu destulă certitudine că e vorba de fragmente elaborate în perioada 1965/66—1968/69. Caietul conține foi volante (două seturi de câte trei, respectiv șapte foi de un sfert de coală, primul purtând titlul *Despre ospețele de mine*), menționate ca atare în transcriere.

III. Un carnet de 50 de file, cu pătrățele, cu coperti de carton în patrate alb-negru, format 14,5/10 cm, Fabrica de hîrtie Petrești, N. I. 10—57, tip A, lei 1,70. Textul, scris cînd cu cerneală albastră, cînd cu pastă albastră și neagră, nu ocupă întregul volum al carnetului și se desfășoară cu precădere pe paginile din dreapta, uneori cu adnotări și trimiteri pe cele din stînga. Întrucît carnetul este despărțit — prin păstrarea unor pagini albe — în mai multe secțiuni, se impune o descriere a lui.

A. Primele șapte pagini, scrise cu cerneală albastră, conțin în exclusivitate note de jurnal filozofic. Pe prima pagină, singură, data: 6 iunie 1970.

B. Cinci pagini, intitulate *Maramureș* și datate pe zile (între 2 august și 5 august), reprezintă un sumar jurnal de excursie. Din relatarea lui Al. Paleologu rezultă că e vorba de notele din excursia pe care Noica a făcut-o în vara lui 1971 în Maramureș și nordul Moldovei împreună cu Al. Paleologu și cu doi prieteni comuni din Franța, soții Vlad și Sandra Stoilojan. De la Baia Mare li s-a alăturat sculptorul Mihai Olos.

C. Patru foi volante de jumătate coală, neliniate, conținînd cele *Trei poeme filozofice pentru S.* (publicate deja în « Viața Românească » nr. 4, 1988), scrise cu prilejul excursiei amintite.

D. După două foi rămase nescrise urmează șase pagini de vocabular englez-român, prilejuite de lectura lui Keats.

E. Marcată printr-o foaie îndoită spre interior, începe secțiunea *Cu Marianne*. Este vorba din nou de un jurnal de călătorie, sumar, ținut cu ocazia excursiei făcute în septembrie

* Știm, într-adevăr, că în primii ani ai activității sale în cadrul Centurului de logică din București (începînd cu anul 1965), Constantin Noica era preocupat în mod deosebit de logica lui Aristotel și de comentarii ei antici, iar, pe de altă parte, în aceeași perioadă, reia, cu profesioniști ai domeniului, studiul matematicilor superioare.

1972 împreună cu o verișoară din Franța, Marianne (Bosnief-Paraschivescu) Parlier, în nordul Moldovei, Maramureș și Cluj.

F. Zece foi volante conținând conspectul sumar (cu accent pe expresii idiomatice maramureșene) a două studii de Aurora Liiceanu privitoare la relații interpersonale în comunitățile maramureșene — un soi de documentare lingvistică în vederea excursiei din Maramureș, precum și o scurtă culegere de proverbe, legende și versuri populare din Maramureș, făcută peșemne la fața locului. — Restul carnetului este nescris.

În volumul de față am păstrat succesiunea secțiunilor, renunțând la secțiunile D și E.

IV. O agendă 1968 de 200 de file, cu coperti negre de vinilin, format 17/10,5 cm, ESIP model T, lei 15,80. Textul nu acoperă întregul volum al agendei și e scris îndeobște cu pastă albastră (rar: cerneală, pastă neagră sau roșie) pe paginile din dreapta. Cele din stînga, cînd nu cuprind adăugiri (uneori date separate), sînt goale. Multe fragmente sînt date, dar nu consecvent: uneori doar cu ziua și luna, alteori și cu anul, de cîteva ori cu specificarea zilei din săptămîină în care s-a făcut notația (ex.: vineri 30 VI). Există și fragmente nedatate, despre care tot ce putem spune e că nu pot fi anterioare lui 1968, anul agendei utilizate. Ordinea firească a paginilor scrise nu coincide riguros cu ordinea lor cronologică, pentru care am optat în transcriere. Iată, mai întîi, descrierea aspectului real al caietului:

A. Primele 16 1/2 pagini — fragmente nedatate;

B. 35 pagini cuprinse — după datarea autorului — între 2 IX 1972 și 20 I 1974;

C. 2 pagini, dintre care una datată 1977 (cea din dreapta), iar cealaltă (din stînga) nedatată, dar databilă, după scris și pastă, în același an;

D. Secțiune Hegel: 5 pagini: aprilie 1974 — iunie 1974;

E. 4 pagini sub indicația (pe o foaie îndoită triunghiular): «*Reluare Sept. 74*»..

F. 11 pagini cu note pentru *Fals tratat de logică*, date 1977;

G. 1 pagină (retro și verso) cu fragmente în greacă, datată 1971;

H. 31 pagini însemnări de călătorie Anglia, Franța (13 V 1972—3 VII 1972)

I. 1/2 pagină anexă la secțiunea F;

J. 1/2 pagină nedată.

În plus, caietul cuprinde câteva foi și fișe volante:

K. Experiențe de viață (1 pagină);

L. Pentru Fratele Alexandru (1 fișă);

M. Din Note Agenda 1968 (1 pagină): extrase de teme din cuprinsul agendei;

N. Spre Oban (dus-întors) + câteva note (1 fișă dublă);

O. Traseul Tate-Gallery — Cattletrough (1 fișă);

P. National Portrait Gallery și National Gallery (1 fișă retro și verso).

Pentru a indica — fie și aproximativ — suita *cronologică* a fragmentelor, am reorganizat — la transcriere — fragmentele acestui caiet după cum urmează:

1. A + J: fragmente nedatate, cuprinse, prezumtiv, între 1968 și 1977;

2. G: fragmente grecești, datate 1971;

3. H: călătorie Anglia—Franța (1872) cu intercalările N, O, P;

4. B: 2 IX 1972—20 I 1974;

5. D: Hegel (aprilie—iunie 1974);

6. E: septembrie 1974;

7. F + J: Logică 1977;

8. C: (1977).

9. K + L + M.

V. O agendă 1973 de 200 de file, cu coperti maro de vini-lin, format 16,5/10 cm, Editura « Litera », model T2, lei 17,50. Pe prima pagină, o floare desenată cu carioca verde și urarea « La mulți ani! », aparținând Ginei Vieru, cea care i-a dăruit lui Constantin Noica această agendă. Textul, scris cu pastă albastră, acoperă întreaga agendă, cu două porțiuni (o dată 17 file: 23 mai — 25 iunie, potrivit datării originare a agendei, a doua oară 8 file: 11 septembrie — 27 septembrie) rămase libere. Scris cu precădere pe pagină dreapta, ca și în celelalte cazuri cu adnotări pe stînga, iar către sfîrșit text continuu stînga-dreapta. O singură foaie volantă, de jumătate coală, intitulată *Spațiul românesc*. Agenda e împărțită pe secțiuni (prin foi îndoite înspre interior sau pliate triunghiular), peșemne după criterii pur cronologice; cu excepția a două secțiuni intitulate *Platon* și *Platon IV*, restul secțiunilor cuprind notații gen « jurnal filozofic ». La transcriere, secțiunile platoniciene,

conșirind extrase (însoțite uneori de scurte comentarii) din *Phaidros*, *Hippias minor*, *Alcibiade*, *Apologia*, *Euthyphron*, *Criton*, *Hippias maior*, *Charmides* — au fost lăsate deoparte.

Textul este sporadic datat — dec. 73, Snagov, 9 II 74, 1 I 75, 6 II 975, mai 1975, Sibiu, 11 VI 75, Păltiniș, 4 II 1976, 1979, 27 II 981 — și avînd în vedere că ultima însemnare se referă la fotografia aflată pe coperta *Jurnalului de la Păltiniș* (apărut în noiembrie 1983), cu datarea 15 I, se poate spune cu certitudine că agenda aceasta acoperă intervalul 1973—1984.

VI. Un caiet de 48 de file, dictando, cu coperti de carton albastru-verzui, format 21/14,5 cm, STAS 6521—71, lei 1,10. Pe copertă stă scris: « Element. Dec. 1978 ». iar pe prima pagină, « Cartea elementului ». Textul este scris cu pastă albastră (rareori neagră) și, cu excepția ultimei foi și a alteia îndoite înspre interior ca semn despărțitor, acoperă toate paginile caietului. Stabilirea riguroasă a succesiunii cronologice a fragmentelor este aproape imposibilă. Grafia și tipul de pastă folosit indică o vreme scrierea pe pagini dreapta, apoi pe pagini stînga-dreapta, iar apoi continuarea, odată atins sfîrșitul caietului, cu paginile stînga de la început, rămase libere. Peste toate acestea se adaugă numerotarea (ulterioară) a unora dintre fragmente (de la 1 la 79), aparținînd autorului și urmînd un criteriu, pesemne tematic (nu cronologic), greu determinabil. În transcriere, această numerotație a fost lăsată deoparte. Ținînd cont de evenimentele la care se referă ultimele însemnări de la Păltiniș, rezultă că acest caiet, început în 1978, urcă pînă în 1987, anul stingerii din viață a autorului.

Cele șase secțiuni ale *Jurnalului de idei* reproduc în succesiunea lor cronologică caietele și carnetele descrise mai sus.

Principii de editare. La baza acestui volum a stat intenția de a realiza o ediție larg accesibilă, în care pedanteriile unei prelucrări filologice a textului original nu-și aveau locul. Spre a asigura fluența lecturii, am renunțat la semnalarea abrevierii cuvintelor pe care în mod curent oricine, scriind pentru sine, le prescurtează în graba redactării. Acolo unde acribia unei ediții științifice ar fi impus, de pildă, ca pentru « toată gîndirea fil. a căutat . . . » să transcriem prin « toată gîndirea fil.[ozofică] a căutat . . . », am scris pur și simplu « toată gîndirea filozofică a căutat . . . », asigurîndu-ne, firește, prin context, că orice posibilitate de echivoc în cuvîntul prescurtat este exclusă.

Parantezele drepte au fost totuși folosite în cazul complinirii unor nume proprii (ori de câte ori exista deplina certitudine asupra identității persoanei), în cazul unor cuvinte în mod evident omise în fuga scrisului sau atunci când am putut data unele fragmente, dispunînd de indicii ferme în acest sens (de pildă: 5 V [1984]). Pe aceeași linie, a facilitării lecturii, nu am consemnat în subsol toate variantele șterse în timpul redactării (dealtfel puține la număr), ci le-am păstrat doar pe cele semnificative într-un sens sau altul, introducîndu-le prin * și cuvintele inițial sau șters. Din aceleași motive nu am specificat intervențiile operate de autor la o dată ulterioară, lesne detectabile după modificarea grafiei sau a cernelei folosite. Ne-am rezumat astfel la următoarele sigle:

<?> — lecțiune incertă; [] — întregire introdusă de editor
<...> — cuvînt indescifrabil; <...> <...> <...> — text deteriorat

[În margine:] — comentariu scris pe contrapagină referitor la întregul fragment

*[În margine:] — comentariu scris pe contrapagină referitor la un loc precis determinabil din cadrul unui fragment.

Am păstrat de-a-lungul întregului *Jurnal* abrevierile, sistematice folosite, prin care Constantin Noica desemna principalele categorii ale filozofiei sale:

Dd sau dd — devenirea întru devenire

Df sau df — devenirea întru ființă

l l — limitația ce limitează

l n l — limitația ce nu limitează

I — individual

D — determinații

G — general

I-D-G — individual-determinații-general

Foile separate, intercalate în caiete de Noica însuși, au fost cel mai adesea preluate în fluxul transcrierii, semnăindu-se de fiecare dată existența lor.

Transcrierea a urmat în general, normele ortografice curente, păstrîndu-se uneori rigorile autorului în transliterarea numelor proprii grecești (Pythagora, Prometheus etc.).

Fiecare fragment, pe secțiuni, este precedat de un număr de ordine adăugat de noi între paranteze drepte, în vederea oricărei identificări sau trimiteri viitoare.

Principala dificultate în editarea *Jurnalului de idei* a fost (și va rămâne pentru orice editare ulterioară) stabilirea exactă cronologic a succesiunii fragmentelor. Fie că două caiete sînt utilizate alternativ în aceeași perioadă, fie că un același caiet este segmentat din capul locului tematic (redactarea la o temă sau alta urmînd de fiecare dată un curs ce nu poate fi reconstituit), fie că un caiet este început de la jumătate, dus pînă la capăt și continuat pe primele file, fie, în sfîrșit, că se revine cu substanțiale completări și comentarii la o dată nedeterminabilă — toate acestea fac cu neputință stabilirea riguroasă, în toate cazurile, a ordinii reale în care au fost scrise toate fragmentele.

Confrunțați cu această situație, am adoptat ca un prim criteriu transcrierea *integrală* a caietelor în ordinea I—VI, întrucît succesiunea în care au fost ele începute nu suscită dubii. Însă în felul acesta ordinea lecturii nu respectă peste tot pe aceea cronologică. De exemplu, caietul nr. IV, început în 1971, îl precede în mod firesc în transcriere pe cel început în 1973 (caietul nr. V), dar acesta urmează în transcriere anului 1977, cînd se încheie caietul nr. IV. Aceeași situație este valabilă și pentru caietele V și VI. Cu alte cuvinte, intervalele temporale în care au fost elaborate parte din caiete se intersectează pe porțiuni largi.

În transcrierea fiecărui caiet în parte am respectat ordinea elaborării fragmentelor ori de cîte ori stabilirea ei fermă a fost cu putință, am încercat să o inducem acolo unde ea era neclară și ne-am asumat riscul unei succesiuni aleatorii acolo unde orice alte indicii lipseau.

Mulțumim doamnei Mariana Noica pentru generozitatea cu care ne-a pus la dispoziție manuscrisele *Jurnalului de idei*, precum și pentru ajutorul acordat în pregătirea textului pentru tipar.

Editorii

I
1958

[1] Dacă adaug o notă în mine devin mai universal. O diferență în plus și în loc să mă individualizez mai mult, mă universalizez mai mult.

Aceasta e experiența vie pe care o facem statornic împotriva lui Aristotel. Și de aceea viețile noastre, cu năzuința lor spre un universal concret, sînt o dezmințire a logicului, fiind în același timp într-o logică mai adîncă.

Despre *această* logică trebuie să vorbesc și în ea trebuie să torn lucrurile vieții mele, în această ultimă jumătate, în acest ultim sfert al vieții.

★

[2] Cultura ca însușire, asimilare, hrană. Cultura ca tăcere.

★

[3] Mi-am cîntat cîntecul. Aștept acum un supra-cîntec. Dar căile spre a-l obține pe acesta nu le mai știu.

★

[4] «*Et il rentra dans sa probité*». Dar care ți-e probitatea, omule: creația? virtutea?

Ai avut întotdeauna gustul virtuții, dar ai simțit limitele ei: gestul pentru alții. Ți-ai spus atunci că ea e mijloc, că trebuie să slujească și sporească ființa ta, iar în clipa cînd îți părea că n-o mai face, ai părăsit-o. Ai sfîrșit prin a vedea virtute în voluptatea oarbă, tocmai penru că e oarbă. Ai pendulat. Ai căutat. Ai rătăcit. Lege, legi, rătăcirii.

Și ai rătăcit — stînd pe loc, în așteptarea ca un sens care nu era de găsit să te găsească și umple. Ai pus necesitatea într-un singur plan al vieții, lăsînd restul la întîmplare: în pregătirea unei întîlniri cu de neîntîlnitul.

★

[5] Filozofia e limitată ca mijloace și în veacul nostru e scarbădă, stearpă, incapabilă să intre în dialog.

Nu se poate decît filozofa, dar poate fără filozofie.

★

[6] Mai binele nu e un comparativ al binelui, spune cineva; căci pe el îl știm, dar binele nu. Doar idealistul vorbește de bine, realistul de mai bine. Iar binele e reacționar, în timp ce mai binele e progresist.

Acî e drama lor, nu știu decît de mai bine. « *Les choses sont à ceux qui les rendent meilleures* ». *How to grow bigger and better elephants*. Dictatorii. Faust.

Căci nu binele știut importă — de vreme ce nu putem să-l știm —, dar frica de Domnul, frica de bine.

★

[7] Problema roboților de mîine, înzestrați cu creere electronice, va redevini cea a primei întîlniri de la « conștiința de sine », din Hegel: afirmarea oarbă. Măciuca redevine actuală, în ceasul suprem al civilizației, cînd ea vrea să atingă stadiul vieții și să procreeze. Iar toată problema e: ce motive are robotul să se apere în fața omului.

Dacă are vreunul, atunci omul și-a încheiat cariera.

★

[8] Mă regăsesc, după un lung răstimp de împleticire, mă regăsesc odată cu regăsirea unui sens de cantitate, a soteriei prin cultură. Trebuie și aci să practici multul. E tonifiant, e regenerator. Prin ea însăși, aproape, acumularea duce la saltul către altceva, către ceea ce cauți în fond.

Trebuie, numai, să ai curajul și modestia de-a te restrînge la lucrurile unde acumularea îți e posibilă. Fiecărui îi e dată o singură vînă a interminabilului, o singură formă de infinitate:

Nu jindui infinitatea altora, nu le fura delirul lor sacru. Trăiește, adâncește-te și rătăcește într-al tău.

★

[9] O masă este de la început altceva decît este. Un pom nu e de la început altceva decît este.

Cum să fac să ridic lucrurile la sens? Cum ridic particula materială la puterea cîmpului?

(După cum mărfurile au valoare, lucrurile au sens. Dacă valoarea e munca abstractă materializată, sensul ar trebui să fie existență abstractă materializată. După cum aleg dintre mărfuri marfa producătoare de marfă, adică de valoare, pentru ca din întrebuințarea ei să scot plusvaloare, la fel trebuie să aleg existentul producător de existențe, adică de sens, din care să scot plussensul logic.)

Cum un lucru întors asupra-și dă altceva.

★

[10] *“When Thou risest all the land is in joy and gladness.
And men say: It is life to see Thee, it is Death not
seeing Thee.*

*West and East give praise to Thee,
When Thou has risen, they live,
When Thou settest, they die.”*

II

1965/66 — 1968/69

[1] Silogismul lumii moderne : Dacă există Dumnezeu, lumea aceasta are sens ; dacă lumea aceasta are sens, ea are sens așa cum este, în imediatul ei ; dacă lumea are sens în imediatul ei, Dumnezeu nu există. Sau : dacă dragostele noastre au sens, ele au sens aci, așa cum sînt. Dacă ele au sens aci, dacă pămîntescul e totul, Dumnezeu nu există.

(Sau : Dacă există Capital, anti-Capitalul are sens ; dacă anti-Capitalul are sens, el poate să se ridice, cu proletariatul, pînă la sensurile omului și controlul societății ; dacă anti-Capitalul poate exprima și domina lumea, Capitalul nu mai există.) Sau : furtul creează proprietatea. Dar proprietatea maturizată desființează furtul.

Tot ce e contradicție unilaterală înaintea așa. Deci tot ce e dialectică.

Așadar *silogismul dialectic* — spre deosebire de cel « logic » (care subsumează), de lanț ipotetic (care deduce), de sorit (care desfășoară) — *desființează*.

[În margine:] Nu deductivul, nici inductivul, ci productivul (a aduce înaintea cuiva, dar și a duce înainte ceva).

★

[2] Oamenii te iartă dacă faci crime. Dar nu te iartă dacă ești fericit.

Am simțit limpede asta, în ceasul reînvierii mele.

★

[3] *Plus ça change, plus c'est la même chose.*

Mais ce n'est plus la même chose!

Socialismul redescoperă totul — dragoste în roman, bătaia în armată, gust individual, chiar proprietate la un anumit nivel

(casa, mașina) și poate la toate nivelurile. Dar nu mai sînt aceleași lucruri. Omul e o ființă care nu poate obține *dintr-odată* binele, cunoașterea, frumosul. Le obține *dintr-a doua oară*. Omul e o ființă indirectă, reflectată, lipsită de spontaneitate. El trebuie reșezat. Și odată cu reșezarea sa, lucrurile se reșează mai bine. Tabloul e prost pus, vorba olteanului. Ceea ce cîștigăm noi *regăsind* totul este că lucrurile, odată cu noi, sînt ceva mai bine puse.

★

[4] Sînt două lumi, una care corectează practica prin *teorie* (și e lumea « naturală » a omului, lumea apuseană de azi, lumea poate ultra-civilizată și totuși pe linia omului de totdeauna din neolitic, vorba lui Chardin); și alta care corectează teoria prin *practică*. Iar aceasta e lumea omului ca ființă indirectă, lumea omului « rațional », a omului stăpîn pe timpul logic, lumea auto-evoluției, cum spune același. Lumea care a ieșit din neolitic.

Sînteți admirabili, s-ar putea spune occidentalilor. Dar operați încă cu spontaneitatea (Goethe !), începeți cu practica nerefectată, cu vîzînd și făcînd — așadar sînteți în neolitic.

★

[5] Religia poate spune lucruri extraordinar de adevărate; dar n-are acoperire.

Nimeni nu mai crede, ba prea puțini mai înțeleg împărtașania, mîncatul divinului, asimilarea lui Ceres, cerealele. E în joc un arhetip din care am decăzut, cum spune Mircea Eliade. Dar și cînd ne-o spune, el sau alții, lucrul nu mai mișcă, oricît de adînc și complet uman ar fi.

Cînd însă experiența științifică pune în joc viermele planariu care, mîncîndu-și colegul stricat, se strică și el — ni se pare ceva extraordinar. De aci încolo e posibil totul: vom avea poate cunoașterea — logosul divin al matematicilor — în pilule. Vom mînca adevărul, binele și frumosul, ne vom transfigura spiritualicește prin simplă asimilare.

Dar ce vom fi obținut astfel? Vom fi regăsit asimilarea divinului, însușirea lui de către om (care-l caută în toate felurile, altminteri, gătindu-se în ziua sărbătorii și făcîndu-și din casa împodobită un templu, un sălaș al divinului — cu sensul pierdut al sărbătorii). Vom fi regăsit arhetipul pierdut.

Iar ei vor spune. Vedeți? Am avut dreptate să ne uităm îndărăt. Plus ça change, plus c'est la même chose.

Dar noi vom spune: ce n'est plus la même chose.

★

[6] (Euler spunea că nu există nimic mai frumos pe lume decât ecuația :

$$e^{ix} = \cos x + i \sin x$$

Îi era « epura adevărului », legătura ideală dintre imaginar și real).

★

[7] Viață. Ce înseamnă viață? Poate micro-organismele (microbi, bacterii, germi, virus-uri) care ne înconjoară pretutindeni, care sînt în noi, în aerul și hrana noastră, și printre care majoritatea ne sînt utile, iar cîteva teribil de dăunătoare. Viață înseamnă alianța și lupta cu ele, navigația de-a-lungul și de-a-latul oceanului lor. Benefice sau malefice, vegetale sau animale, ele sînt, în fond, sursa stărilor, proceselor, dezagregărilor și agregărilor pe care le numim viață.

La nivelul omului, viață înseamnă așadar ceva de ordinul calculului infinitezimal.

(Virus-ul, capabil să se multiplice doar în interiorul unei celule vii, altminteri fiind inert, la granița dintre lumea vie și inanimat).

(Organismul produce anticorpi care-l apără. « Vaccin » de la vacca. Englezul Jenner constatase în 1796 că văcarii în contact cu vitele variolate n-au variolă! De aci ideea vaccinului).

★

[8] Corpi și anticorpi (s-au găsit anti-neutroni și anti-protoni); substanță și anti-substanță (la galaxiile ce se ciocnesc); materie și anti-materie*. Dar știam de mult despre om și anti-om (diavolul), așa cum știam, în cazul planariilor, despre teofagie. Ceea ce face știința astăzi nu mai e știință pură și simplă. E teologie.

* [În margine:] Pitagoreicii vorbesc chiar despre un Anti-Pămînt, opus Terrei (ἀντίχθων).

★

[9] De ce nu ne-a interesat, pe cei care rătăceam prin filozofie, știința din prima jumătate a veacului XX? Pentru că ne părea sigură de ea, stăpînă pe mijloacele și sensurile ei *simple*, bună doar spre a da produse tehnice și imagini mecanic-simplificate ale naturii și omului. Nici măcar la uriașa ei capacitate de-a transforma forțele de producție nu ne gîndeam. O socoteam uneori, cu Spengler, expresie a simplei civilizații și ca atare semnal al decadenței.

Acum gîndirea științifică a ieșit din siguranță. Tremură. E o gîndire ce merge la limită, ce vibrează în fața problemelor ultime. E o gîndire ce speculează. Cum să nu te cucerească, cu armele tale uzate de 2 500 de ani de filozofare pe loc, în adînc, în etern, această subtilă și uluitoare speculație a științei despre îngeri (organizarea superioară a materiei în alte sisteme planetare), despre sexul îngerilor și despre întîlnirea originară, rațional-existențială (ca în cap. V din *Fenomenologia* lui Hegel) dintre Gilgamesh și Enkidu, respectiv dintre o galaxie și cea deopotrivă ei, despre care ne vorbește radio-astronomia, în constelația Lebedei?

★

[10] Scintilograf. Trebuie să ai un scintilograf spre a înregistra radiațiile ascunse ale oamenilor.

★

[11] Mișcarea (deplasarea) se face de obicei nu numai prin raport la ceva, dar și pe temelul a ceva, ca punct de sprijin. Mergi « respingînd » solul; vîslești, plutești în aer la fel, respingînd, înlăturînd o rezistență. Dar în vid?

Acum mișcarea a devenit posibilă și în vid, cu racheta sau reactorul. Nu te « sprijini » pe nimic; crezi numai, *înăuntrul* unui sistem, presiuni inegale — și te deplasezi.

Materia, mașina în speță a luat asupra ei în întregime mișcarea, ἀυτόκινοῦν, la propriu.

★

[12] De la primele imagini și scene ale filmului *Umbrelele din Cherbourg* ceva cald te învăluie, și abia la capăt vezi ce anume: e întîlnirea cu Psyché, cu sufletul în toată ingenuitatea lui. Dar sufletul e singur, fără nici o urmă de spirit, și se transformă

în sufletel. Parcă nu sînt oameni, cei care vorbesc acolo, sînt păsări de-ale cerului, și de aceea nici nu vorbesc, ci încearcă să cînte, ciripesc. Cum ar putea fi vorbită toată curățenia inimii lor? Ce are ea de-a face cu logosul? cu omul cel grav? cu societatea? cu prejudecățile? cu judecățile? Toți sînt buni și înțelegători, toți sînt morali, întocmai pruncilor. Nimic nu e dus mai departe, adică prea departe, pînă la desfigurare. Dragostea fetiței aceleia — singura dragoste adevărată, care e a femeii, a He-loïsei, a Julietei — își păstrează aci măsura: fata uită chipul iubitului ei, ce rămîne o simplă fotografie pentru ea, și consimte dragostei celuilalt, cu raționamentul simplu că, de vreme ce o iubește însărcinată fiind cu altcineva, înseamnă că o iubește cu adevărat. Ea nu știe decît de ceea ce e în jurul ei. Fără de spirit, adică fără societate, rațiune, destin, probleme, sufletul rămîne închis asupra-i, ca serafimii, ce se acoperă cu propriile lor aripi. Iar sufletul, și numai sufletul ei neproblematic, reface deopotrivă, cu cîteva ciripituri, și viața băiatului întors din armată și dezamăgit, căci întocmai simplității păsărilor, oamenii de aci își rezolvă ecuația în clipa în care și-au aflat cuibul. O fată, în primul ceas al feminității ei, deschisese povestea; puii iviți în cuib, copiii, o închid.

E o poveste care l-ar fi încîntat pe un poet persan, sau pe Goethe. E o poveste care ne încîntă și pe noi — dar într-alt fel. Noi știm că *anima* nu e niciodată fără *animus* și că, în orice caz, nu mai poate fi fără *animus*. Atunci filmul acesta aduce cu el un sunet grav, suflul tragicului modern. Ceva necruțător s-a întîmplat cu lumea noastră, unde spiritul a lăsat tot mai puțin loc sufletului — zeilor, îngerilor, naturii, inimei nude, ingenuității — și unde ochiul trupesc vede pînă și în infraroșu, în timp ce ochiul minții crede că-și poate face străvezii tainele.

Poate că e adevărat: arta reprezintă, în fond, expresia unui regret. Nu mi-e rușine să spun că mi-au dat lacrimile în fața poveștii acesteia*. Psyché a murit.

★

[Foaie volantă]

[13] Întii a fost întregul; pe urmă a fost partea; apoi a fost iarăși întregul; astăzi domină din nou partea. Poate că această

* inițial: de la începutul pînă la capătul poveștii acesteia.

pendulare face dinamismul culturii și căutării europene, în comparație cu staticismul culturilor orientale, unde a dominat întotdeauna întregul.

Să luăm cultura greacă: chiar dacă nu stă sub masivitatea întregului, a silogismului, a împărățiilor, a necesității tiranice a destinului, ea este o cultură a întregului, cu plus-ul de libertate pe care-l conferă conștiința întregului.

(Pe urmă < . . . >. Apoi întregul nu e suma părților. Azi partea este întreg).

[În margine:] *Ideea de destin.*

★

[14] Ce e caracteristic timpului nostru? Că întregul e mai mult decât suma părților. Fără să fie o revenire la «integralismul antic», la *cauze finale* și locuri privilegiate, e vorba totuși de o reluare a ideii de întreg împotriva mecanicismului, care vroia să reconstituie totul de la *simplu* la complex, de la element la întreg și de la individ la societate.

Am cunoscut *primatul întregului în dezvoltarea științei*, cu *le simple c'est du simplifié* și deci cu repudierea cartezianismului; cu structuralismul; cu ideea de adevăruri ce se integrează succesiv și nu se dezmint. L-am cunoscut *în istorie*, ca perspectivă asupra trecutului, cu ideea culturilor (închise), Goethe însuși fiind un precursor pe această temă. L-am cunoscut *în istoria vie*, cu natura, care însă pune accentul pe întreguri închise; l-am regăsit în *primatul clasei (închise)* asupra întregului și acum cu *primatul clasei deschise*.

Îl regăsim, în sfârșit, în știință și în tehnică, prin *cibernetică*. S-a putut spune că ideea nouă și fecundă a acesteia a fost să arate că întregul e mai mult decât suma părților. Dar și aici e riscul de-a cădea peste întreguri închise, ca monadele. Și, dealtfel, dacă perspectiva ciberneticii e nouă, tehnica ei e încă învechită, întemeiată fiind pe adunare și reducând complexul matematic la simplitatea operației elementare, vertiginos întreprinse. Va trebui o altă operație — pe bază de «ridicare la putere» să spunem; și va fi de redeschis întregurile. Când o vom face, vom ieși din demonia operațiilor și din cea a tehnicii. Vom sfârși cu daimonii.

[15] Ceea ce dezmințe mecanicismul e tocmai *mașina* (adică «mecanismul»), în cadrul cărei ideea întregului comandă partea. Dinăuntru lui mecanicismul își aduce depășirea.

Dar — s-a spus — mașina e întregul în care partea nu mai e mașină; pe cînd organismul e întregul în care partea e organism.

Odată ajunși la mașină, adică depășind mecanicismul, depășim și mașina, o «contrazicem» prin mecanismul organic. Și nu înaintăm (hegelian, să spunem) contrazicînd și organismul? Da, poate, căci organismul e închis, individual, e de speța celor ce se distribuie divizîndu-se, pe cînd «organismele spirituale» n-au individualizare închisă, nu stau sub legea individuației, ci se distribuie fără să se împartă.

Dar ce e interesant — și nehegelian — este că odată ajunși la capăt, la un capăt, *revenim* asupra celor depășite; nu numai le integrăm, ci le regăsim, îmbogățindu-le cu perspectiva ultimului termen atins.

Astfel și organismul închis poate fi făcut deschis, — și atunci aplicăm* asupra-i sensurile «spiritului», ridicîndu-l pînă la treapta de dezindividualizare care să-l facă apt să se multiplice oricît și să se distribuie fără să se împartă; la fel cum revenim chiar asupra mecanismului-mașină, făcînd mașini din ce în ce mai apropiate de organism și poate într-o zi chiar de mecanismul spiritual.

Aci poate e *dezmințit Hegel*. La el încapе *uitare*. Ce a fost depășit e «integrat», firește, dar trebuie lăsat în urmă, căci și-a trăit traiul. Nu mai poate fi scos la lumină decît prin *Er-innerung*, spune el. Dar nu e așa. Ce a fost depășit și integrat este reluat, regîndit și revalorizat în așa fel, încît recapătă actualitate. Mecanismul-mecanic e din ce în ce mai organic, organismul din ce în ce mai spiritual.

Deci: Mecanicism — mecanism (mașina) — mecanism (organic) — mecanism (spiritual), cu întoarcere. Cine știe dacă nu vom regîndi mecanicismul într-o zi. (În fond, avem altă idee de mișcare decît «deplasarea»? Există trei mișcări: deplasare propriu-zisă, mișcare *cantitativă*, de creștere și scădere, mișcare

* inițial: practicăm.

calitativă, de naștere și pieire. Le gândim pe cele două din urmă altfel decât în funcție de prima? Creșterea ne e și ca o deplasare, iar nașterea e ivirea în *același loc* a altui conținut.)

[*În margine:*] Nașterea e mișcare ce contrazice mișcarea: ceva *apare*, dar în *același loc*.

★

[16] Tot Hegel e de înțeles prin negația ce nu desființează, prin «nimicul specific». Contradicția nu ca simplă deosebire (cum reproșa Croce), cât ca *negare specifică*. Nu non-mașina neagă mașina, ci organismul.

Se spune: neagă dintr-un punct de vedere; organismul e și el mașină, dar una nouă doar din perspectiva părții, care de rîndul acesta e și ea mașină. Da, e drept, negi dintr-un punct de vedere, dar acesta e de așa natură încît reprezintă întregul.

Atunci negația hegeliană are sens contradictoriu numai în măsura în care o parte, un punct de vedere, s-a ridicat la puterea întregului.

Acesta e tot hegelianismul, *potențare a părții pînă la întreg*. Dar aceasta e viața. Căci în sinul ei lucrurile se întîmplă la fel: o parte capătă funcția întregului (la organism în chip limpede substanța nervoasă) sau părțile își trec succesiv unele altora funcția de întreg. La fel e în viața morală sau socială: cite o valoare sau idee comandă, în prima, cite un principiu de suprastructură (cite o justificare de clasă, va spune marxismul), în a doua.

«Interpretare» — istorică, literară și chiar științifică (a realului) — înseamnă deci a vedea care este partea (valoarea, sensul, perspectiva) ce comandă întregul, în trecut; care e partea ce îl comandă acum și permanent, dacă e vorba de obiect științific.

De aceea Hegel: privește în ochi lucrurile, dîndu-ți sentimentul că întîlnește viața. A dat peste *schema* vieții.

[*În margine:*] Cele două sensuri, ce se combat statornic în istoria culturii și chiar în istorie: partea explică întregul; nu, întregul, partea! Simplul explică complexul, complexul, simplul. . .

★

[17] Spui: cum poate Freud reduce totul la instinct sexual? Dar instinctul sexual e totul, e Erosul care singur dă ființei organice ieșirea din precaritatea mortalității, deci îi dă caracter

de *ființă*. (În fond nu clasifică și Linné plantele după caracterele lor *sexuale*?). — Spui: cum poate Pavlov căuta totul în salivă? Dar saliva e totul; e expresia *Foamei*, care singură scoate ființa organică din precaritatea dispariției individuale și îi dă caracter de *ființă*. — Spui: cum poate Heidegger reduce totul la *Angst*? Dar îngrijorarea e totul; e expresia *Fricii*, care singură scoate ființa organică din izolarea individuației ei și o pune în contact cu «Marele Tot», dându-i astfel, la orice nivel, caracter de *ființă*.

Așadar Frica, Foamea, Erosul, care păruseră <?> simple componente ale ființei organice, se pot ridica de fiecare dată la funcția întregului. Și nu o fac numai în perspectivă *teoretică*, a lui Freud, Pavlov sau Heidegger, ci pot fi înțelese ca făcînd-o efectiv, luînd real comanda întregului organic.

Căci aceasta e schema vieții, ca partea să se ridice la puterea întregului — ca și a *theoriei*!

★

[18] Orice *ființă* organică le are pe toate trei. Dar la om, ce are conștiința finitudinii, primează Erosul, deci Freud ar avea dreptate. La animal, respectiv cîine, primează Foamea, deci Pavlov are dreptate. La *ființa* elementar animală ar trebui să primeze Frica. Și totuși — ridicînd-o la *Angst* (angoasă, ce privește și frica elementară și foamea și erosul iscat sub pîntenul finitudinii) — Heidegger a văzut-o caracteristică și pentru om sau mai ales pentru el, sub forma aceasta cuprinzătoare; deci are și el un fel de dreptate.

Numai că, dacă Frică, Foame, Eros justifică deopotrivă viața (la orice nivel) și construcțiile teoretice asupra-i, de ce n-ar face-o cu atît mai mult *Logos*-ul?

Principalul ar fi, numai, să nu-l vezi — ca erosul psihanalizei sau foamea pavloviană — în exclusivul, ci în integrarea lor. Deci un *Logos* care ar implica și transfigura frica, foamea și erosul ar fi mai îndreptățit decît orice să dea scoteală de întreg. Dar așa s-a și făcut sau încercat — și atunci toată *cultura* (dacă nu *filozofia*) are dreptate. — *Filozofia* trebuie să fie conștiința de cultură, ca încercare a acestora de a înțelege prin *logos* frica, foamea și erosul — pînă la erosul «divin», de cunoaștere.

★

[19] « Cîmpul poate fi considerat ca un spațiu în ale cărui puncte diverse corpurile se comportă diferit ». (Kuznețov p. 295).

Dar așa trebuie gîndit și logicul, drept cîmp. Spre deosebire de « funcția propozițională » din logica matematică, unde toate exemplarele se comportă la fel, cîmpul logic ar aduce comportarea diferită, încadrînd astfel *realul* logic.

★

[20] Filozofia n-are percepția *viitorului*. (De aceea nu mă mai interesează în anii tîrzii, cînd iubești, nu eternitatea, ci viitorul, posteritatea. . .) Nu merită să reții din ea decît pe cei patru mari, Platon, Aristotel, Kant, Hegel. Restul — în care mă simt cuprins! — sînt milioanele de spermatozoizi, care n-au procreat, dar au bătut cîtăva vreme și ei la poarta prin care nu le era dat să intre.

★

[21] Cărțile de sedimentare. Marile cărți, pînă la Montaigne, cele în care s-au sedimentat lumi. De aceea ne stăpînesc ele încă, așa cum ne cucerește și mai departe folclorul, în care s-au sedimentat și filtrat atîtea lumi.

De la Montaigne au început cărțile *cuiwa*, ale autorilor, iar ele nu sînt sortite să rămînă. Dar paralel cu această degradare a cărților s-a ivit știința, care a repus lumile în joc, ba chiar lumea omului, de rîndul acesta pe planul cunoștințelor. De aceea astăzi știința e mai interesantă decît creația de artă sau cea filozofică: e operă de sedimentare, în timp ce toate celelalte sînt simple excrescențe umane.

★

[22] Singurul lucru de făcut, poate, în filozofie: tentativa de a intra în dialog cu Celălalt din cosmos, dinaintea eventualei întîlniri. Cum iese rațiunea din robinsonism. Ce poate să însemne convorbirea de la rațiune la rațiune. — Dacă nu se

poate prefigura un astfel de dialog, tot ce ai încercat în singurătatea cosmică regăsește nemîngîierea poezilor.

★

[23] Fiecare element își are mișcarea lui naturală: focul și aerul în sus, pămîntul și apa în jos. Trebuie să existe un element pentru mișcarea cea mai simplă și mai perfectă, care e mișcarea în cerc. Va fi cerul, eterul. . .

Ce straniu amestec de științific și neștiințific, la Aristotel. E poate condiția descriptivului să dea aparența rigorii fără conținutul ei.

★

[24] Ce straniu raționează Aristotel: linia dreaptă infinită nu e perfectă tocmai pentru că nu e finită. Dar nici linia dreaptă finită nu e perfectă, căci i se poate mereu adăuga ceva. (E proastă fiindcă n-are terț posibil: e sau finită sau infinită).

Nedesăvîrșirea este și de-a fi infinită și de-a fi finită, în cazul liniei drepte. (În fond poate: și de-a avea prea mult și prea puțin, platitudine aristotelică.) *Mais il faut qu'une porte soit fermée ou ouverte*, spune principiul terțului exclus. Și totuși *tertium datur*: mișcarea în cerc.

Desăvîrșită e *infinitatea finită*. Ideea ambivalentă.

[În margine:] *Unda*. Sîntem în fond una cu Grecii (nu cum spunea Spengler). Sfîrșim la limitația ce nu limitează (Kant), la frumos (Schelling: infinitatea în finit), la viață (individualul general), la cuplul logic. Dar am dat peste *undă*, adică peste *cercul desfășurat la infinit*, în linie dreaptă.

Pentru antici linia dreaptă e imperfecțiunea însăși: are sau prea mult sau prea puțin. Nu în sensul că n-are măsură, limite, ci în sensul că n-are *limitația ce nu limitează*. Iar noi le dăm dreptate: căci n-am invocat (decît provizoriu, mecanicist) linia dreaptă, ci *unda*, care e și cerc și linie dreaptă!

(Desăvîrșit nu e nici la Greci finitul: e infinitatea în (in)finital).

★

[25] Ce logic deduce Aristotel că lucrurile mișcate în cerc nu pot avea nici greutate (căci ar cădea în jos), nici ușurătate (căci ar tinde în sus). Dar e pe dos!

Total e scos « din vîrful creionului », ca într-un calcul matematic ; sau așa cum a fost scos pozitronul, din necesitatea de-a avea la ecuațiile de gr. II 2 rădăcini !

★

[26] Unde se deosebește fizicalul de matematic ? Cu mecanicismul pare a fi absorbit întreg în ultima. Dar (Whittaker) ecuațiile de mișcare în sens invers pe o orbită ar fi aceleași, pe cînd în fizică ai *ireversibilitate*, cu entropia. (Dealtfel fizica psihologizează, face « antropogenism » (Wenzl) : inerție, impuls, putere, lucru, energie. . .)

La rîndul său, unde se deosebește organicul de fizical ? Acesta merge spre o « dezordine » finală, în timp ce organicul — pe Terra și în alte cîteva puncte minuscule din cosmos — merge spre un plus de ordine, evolutiv. Organicul e deci răsturnat față de fizical.

In-diferență ; dezordine necesară ; ordine necesară.

★

[27] Nu există infinit actual, spunea Aristotel (înșelindu-se asupra propriei lumi). Nu există *decît* infinit actual, spun modernii.

[În margine:] Ce filozofie a *intelectului*, aristotelismul !

★

[28] Gilgamesh și Enkidu. Ce actuală devine azi căutarea lui Gilgamesh după un seamăn de-al său. Ce actual e și cap. V din *Fenomenologia* lui Hegel, căutarea de către ființa ce dorește, nu a unui obiect de satisfacere simplă, ci a altei dorințe. Așa caută și va căuta tot mai mult omul întîlnirea cu Celălalt din cosmos. Îți cauți seamănul, dorești să fii dorit, adică să intri în comunitate.

★

[29] Așteptînd și pregătînd să stea de vorbă cu *altul*, omul de azi învață limbajul delfinilor (v. cercetările « Nasa »), cei cu creierul cel mai dezvoltat ; constată despre corbii din Franța că nu se înțeleg cu cei din St. Unite și intră în intimitate cu păsările și dobitoacele. Ce biblică devine știința !

[30] Categoriile sînt elementele lumii, a celei gîndite; așa cum cele 92 de elemente naturale (104, cu cele artificiale, astăzi) dau conținutul materiei și sînt prezente peste tot, la fel o fac și categoriile. Nu vād de ce tabla lui Mendeleev trebuie să ducă la nesocotirea tablei categoriilor, sau invers. E probabil chiar că ele sînt solidare și s-ar putea spune că ultimul «loc gol» din tabla elementelor chimice este tabla elementelor logice: reușita dintr-un plan trebuie să favorizeze pe cea din planul logic; lumea materiei trebuie să fie solidară cu cea a logicului; sau mai mult, tabla de-a doua va avea de dat socoteală în adînc de cea dintîi, integrînd-o.

Iar ca și în tabla elementelor materiei, pe care periodicitatea le solidarizează, ba chiar tinde să le reducă la unul (hidrogenul, pe vremuri, acum structura atomică), în tabla categoriilor trebuie să poată fi găsită unitatea. (Df-ul!)

Ce e deci filozofia? Este și ea, ca orice știință, reducerea diversității la unitate. Dar după cum Socrate gîndea asupra gîndirii și iubea iubirea, nu dragostea de ceva — și de astă dată filozofia are ca obiect diversitatea fără divers (nici măcar cel figurat sau numărat, din matematici) și unitatea fără lucruri unitare.

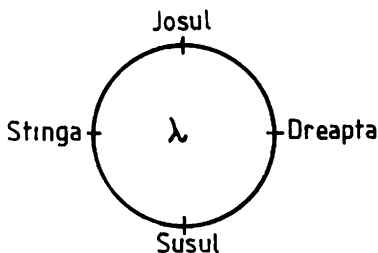
Categoriile fac acest oficiu de reducere a diversității la unitate. Ele nu pot fi decît limitate (contrar limbajului de azi). În ultimă instanță filozofia e știința Unului *.

[31] Aporiile bunului simț. Tot aristotelismul este o filozofie a bunului simț, a *intelectului*. Dar așa fiind, cade și el peste paradoxe, poate mai uluitoare decît cele ale «rațiunii». Astfel, descriind mișcarea în cerc (285, *De caelo*), Aristotel pune «susul» drept principiu al mișcării de la dreapta la stînga (mișcarea astrelor). Dar pînă la urmă trebuie ca mișcarea în cerc

* [În margine, șters:] "Categorie" e ceea ce poate fi predicat universal. (Unitatea e așa: timpul, de ex., nu). Ceea ce poate fi spus despre orice.

să fie completă, sensul nu e polul Nord, pe care-l vedem, ci polul Sud!

[În margine:]

(Cum rămîne cu teza medievală cum că plantele sînt cu «capul» în jos, în timp ce omul are verticalitatea bună?)

(Față de mișcarea planetelor — ce pare contrară celei a cerului, — omul ar avea verticalitatea bună.)

— Alt paradox aristotelic: pămîntul trebuie să fie în centru și nemișcat, deși imperfect; pe cînd cerul perfect trebuie să fie în veșnică mișcare.

(Perfectiunea mișcării în cerc este, oricum, sub cea a stării pe loc, de vreme ce prima, pentru antici, se obține prin «mișcare ce e și stare pe loc».)

— Un nou paradox al bunului simț: Numim «ordine» natura lucrurilor, iar natura lor e ceea ce arată cele mai multe dintre ele și cel mai des. Dacă deci dezordinea (chaosul în mișcarea infinitului lucrurilor) ar fi condiția naturală a lucrurilor, atunci dezordinea ar fi ordinea lor. Ceea ce e absurd.

(Termodinamica pare să arate că nu e absurd: că dezordinea în mișcarea moleculelor, după teoria cinetică, ar fi cea care ar duce la egalitatea termică, la moartea, «ordinea» finală!)

★

[32] [Pe trei foi separate, de un sfert de coală, cu creion]:
Despre ospețele de mîine.

(Să transcriem după un biolog)

Alimentul pătrunde în gură: dinții își fac datoria și îl zdrobesc; glandele salivare îl atacă din toate părțile; pe esofag

noi sucuri îi grăbesc degradarea, iar stomacul îl așteaptă nu numai cu acizii dar și cu fermenții săi, pentru ca ceea ce rămîne < să > treacă în duoden, unde pancreasul și ficatul își trimit sucurile lor subtile; în sfîrșit, intestinul absoarbe apa, săruri, zaharuri, grăsimi, proteine, ca și vitaminele din alimente, spre hrănirea sîngelui a toate hrănitor. (Totul e simțit ca *plăcere*.)

Atunci ce s-a întîmplat de-a lungul digestiei n-a avut drept scop decît absorbția în sînge a elementelor nutritive. Dar același lucru se poate obține și direct, prin perfuzii. Omul știe de pe acum să treacă sîngelui, fără tot ocolul digestiei, principiile nutritive. O va ști tot mai bine. Poate într-o zi o va ști atît de bine încît să constate că întreg sau o bună parte din aparatul digestiv i-a devenit superfluu. Atîtea viscere, atîtea căi ocolite ce nu mai servesc la nimic. . .

Platon spunea că zeul a făcut intestinele omului atît de încolăcite pentru ca hrana să întîrzie mai mult în noi și omul să aibe răgazul să gîndească. Omul însă n-a avut chiar răgazul să mediteze desprins; de cele mai multe ori i-a rămas, după ce a dat de lucru viscerelor, doar atîta răgaz cît să le pregătească de lucru mai departe. Dacă nu trebuie să mănînce tot timpul, ca unele dobitoace, omul a trebuit să se gîndească la mîncare aproape tot timpul. Dar s-a gîndit atît de bine, grație intestinelor încolăcite, încît, iată, nu mai avem nevoie de intestine încolăcite. Ceva se va rezorbi în ființa noastră, o parte din viscere vor face loc mușchilor și țesuturilor — iar «sufletul visceral», de care vorbeau anticii, va pieri și el. Căci fiecare sistem de organe și de membre își face cîte un suflet al său, parcă, și după cum cu fiecare simț pierdut se stinge cîte o artă, cu fiecare înnoire trupească sufletul leapădă cîte o piele.

Închipuiți-vă un ospăț viitor. . . De la un centru de alimente. . .

[*Pe verso-ul celei de-a treia foi:*] Eliberarea de Foame. Frică — foame — eros sînt necesități. Logos-ul e libertate.

★

[33] Cînd vezi cum reduce știința neobișnuitul la obișnuit și cum făgăduiește practica să pună în joc aceste reduceri, te întrebi dacă ele nu vor schimba efectiv și «natura» umană. Ce sînt respirația sau asimilația în cazul bios-ului, cel uman

inclusiv, decît osmoze, în ultimă instanță: au trecut lucrurile printr-o aparatură atît de complexă pentru ca la urmă puțin oxigen și puțin bioxid de carbon să se preschimbe printr-o pielețică; sau cîteva glucide și proteine să treacă în sînge.

« Analizori » *, așa ceva sînt aparatele organicului. Chiar apocalipticul Eros !

Dar de analizorii aceștia nu e legată toată « plăcerea » viitorului? Dacă vom putea obține direct și nu atît de alambicat osmoza aceea ultimă, nu vom avea produsul plăcerii fără procesul ei? Și va mai fi atunci plăcere?

Poate că plăcerea (*Philebos!*) e legată de condiția aceasta provizorie și precară. Îți place ostropelul de pui sau rața fiartă în coniac pentru că îți trec în *ultimă* instanță ceva printr-o membrană subțire. Îți place ființa frumoasă, spunea Schopenhauer, pentru că vrei progenitura ei; în interesul speței, adăuga el, nu al tău.

Ce e plăcerea, atunci, decît seducția mijloacelor, întîrzierea în ele, comentariul sensibil al scopurilor?

Dar dacă dispăre plăcerea, rămîne comentariul. Vom mai avea « plăceri », dar de alt ordin. Așa cum dragostea nu încapă toată nici în scopul ei (procreația), nici în mijloacele ei (erosul), ci în comentariul ei — și cît din cultura noastră, roman, artă, religie chiar, muzică, nu reprezintă un comentariu al dragostei — la fel, poate, vom face cu celelalte plăceri, odată ele intrate în extincțiune. Le vom substitui comentariul și vom fi îngeri ca și asexuați, ce vor vorbi despre voluptăți trecute în grațitate.

★

[Note disparate pe șapte foi volante, de un sfert de coală, cu pix și creion:]

[34] Prima nouă categorie: ceea ce se distribuie fără să se împartă. Epilog la 27 trepte: unda.

★

[35] Ce este « un om mare ». Fiziologia lui. Ești dincolo. Dar unde?

* Addugat deasupra: Traductori.

Problema e să păstrezi comunicarea posibilă cu aci. Ce?
Să poți spune încă. . . Recordman-ul, Einstein, tehnicianul!

★

[36] [*Pe verso-ul primei foi:*] Cultura e prea mult a anahoreților <?>, înfrinților, modeștilor, complexaților, ne-trebnicilor.

E prea mult o revanșă.

Chiar Platon neîmplinit politic.

Aristotel respins de la Academie.

Marc Aurel (!), Epictet. Boețiu, Montaigne, marii poeți.
(Ce caz Marc Aurel!)

★

[37] Ce sînt matematicile din perspectiva mașinii de calcul?
Simple expediente pentru un spirit ce nu poate face milioane
de adunări pe secundă ca ea.

Ce e respirația pentru omul de mîine (miracolul respirației,
deschiderea către Marele Tot, pîlpîirea vitală ce dă, poate,
sistemul ultim al gîndului și poeziei)? E un simplu expedient,
cu aparatură atît de complicată, pentru schimbul, osmoza
printr-o peliculă, a oxigenului cu bioxidul de carbon!

— Respirație, digestie, eros, asimilație de orice fel sînt
simple procedee de reducere la elemente; analizori în sensul
ultim, ana-lysoni.

★

[38] Cele două tendințe în Academia lui Platon: Spre
universalul unitar (Idea de Bine); spre pluralitate.

— Ideile ca specificație.

Tot ce este își are Ideea lui. Ce e în sinea fiecărui lucru?
Universalul concret.

Azi știința a dus la universalul abstract. Dar nu s-a putut
opri aci și a dus la specificație prin tehnic. A pierdut realul,
dar îl *reface*. Practica.

Modelul a înlocuit Ideea.

★

[39] [*Pe verso:*] *Lettre à un jeune poète.*
[*Șters:*] Timpul urcă, nu coboară.

★

[40] Pînă acum filozofia a fost o formă de delir (întîlnirea generalului!), în timp ce știința era un act de luciditate și supunere. Acum știința a intrat în delir (delir matematic etc.), materia însăși ne apare în deslănțuirea ei, pe cînd filozofia s-a restrîns la luciditate, face logică și teorie a cunoașterii.

Cu devenirea întru ființă filozofia poate regăsi delirul. Ea a încercat să aducă mutația în om și lucruri, să le reazeze. Dar natura ei contemplativă a condamnat-o să fie cel mult *exhortativă*. Acum poate măcar înțelege, acolo unde științele desprinse din ea au pus lucrurile în devenirea stimulată pe care ea n-o obținuse. Dacă îi e dat să fie comentar, atunci s-o facă dinăuntru lucrurilor, nu dinafara lor. Căci e adevărat, i s-a luat totul. Dar *mișcarea* ei a fost bună. Ea a fost întotdeauna df.

★

[41] Posibilele. Cel antic, legat de real: virtual numai. Eliberarea posibilului de real a înnoit pînă la urmă realul.

★

[42] *Reflexivă — simetrică — tranzitivă.*

Proprietăți ale cîte unei relațiuni, în matematici.

Exemplu: relația de echivalență (de egalitate...)

Identitatea nu iese din reflexiv, $A=A$. Nu există, pentru ea, simetrie, nefiind al 2-lea termen, nici tranzitivitate, nefiind al 3-lea.

Proprietăți ce privesc unul, doi, trei termeni. Ce pun în mișcare logicul.

★

[43] Materia sfîrșește prin a fi ca spiritul: se distribuie fără să se împartă. — A voit-o socialismul prin regîndirea societății. O aduce civilizația.

Energia care diviza pe oameni (« surse ») devine ca lumina : sursa ei e pretutindeni. Hrana care diviza poate fi la fel : pretutindeni.

Arta înseamnă că și materia ia condiția spiritului : limitația ce nu limitează.

(S-a întâmplat că și spiritul a luat condiția materiei, de limitație ce *limitează!*)

— Ce e civilizația? Efortul omului de-a face din materie o limitație ce nu limitează. Și ce e cultura? Efortul omului de-a se ridica la (spirit, ca) limitație ce nu limitează.

Ce se distribuie fără să se împartă	{ lumina, unda Bunurile spirituale Bunurile economice
--	---

L n l	{ Adevărul de azi Viața. Angajările. Omul Izotopii (identitatea plurală)
-------	--

Nu neființă, ci antiființă.

★

[44] Muzica explorează tăcerea umană : *Stimmung*-urile. Cel mult interjecțiile ! Cel mult pantomimicul.

★

[45] v. *Autumn rivulets* — Whitman.

*Il y avait un enfant qui sortait chaque jour
Et le premier objet qu'il regardait, il devenait
cet objet. —*

[Aici iau sfârșit notele pe cele șapte foi separate]

★

[46] Reflectare. Dar aci e problema, nu soluția. De la început : speculație, *speculum*.

Reflectă lucrurile? Sau reflectezi asupra lucrurilor? («Oglinda ar face bine să reflecteze puțin înainte de-a reflecta anumite imagini.») Sau te reflectezi, kantian, în lucruri?

★

[47] Când are forță istorică o valoare de cultură? Când e o limitare ce nu limitează: teologia a fost cândva așa; nu mai este. Clasele au fost cândva așa; nu mai sînt. Au devenit limitări ce limitează, ca și speculația goală, poate. Pe cînd știința e azi o limitare ce nu limitează. Infinitatea în finit a matematicii.

Dar accentul nu trebuie să cadă pe nelimitare, ci deopotrivă pe limitare. Sufletul faustic a greșit pentru că a cultivat nelimitarea fără limite. A vroit, cu Lessing, *căutarea* adevărului, nu adevărul ca limitare; a vroit oarba nelimitare, ca turnurile catedralelor. S-a pierdut în nelimitarea muzicalului, în *Formlosigkeit*. (De aceea a distonat și plăcut Goethe: era *Gestaltbildend*, cum spunea Gundolf. Numai că la el finitudinea sfîrșea prin *a se iubi ca finitudine* și nu păstra deschiderea decît prin «eternă devenire», prin dd.)

Este, nu ceea ce devine, dar ceea ce devine întru ființă.
[În margine:] *For doting, not for loving.*

★

[48] În ordinea simplului, complexul este chiar complexul (de ex. în ordinea spațiului, cel n-dimensional e mai complex decît cel unidimensional). În schimb, în ordinea complexului, complexul este simplul: de ex. omul care obține un plus de omenesc și prototipizare are nevoie de tot mai puține nume.

★

[49] Fichte are o idee curioasă dar, poate, justă. Dacă vrei să ai parte de o «realitate» durabilă (în afara conștiinței cunoscătoare) îți trebuie un alt organ decît cunoașterea. De ce? Pentru că actul de cunoaștere desființează realul, îl asimilează conștiinței. Actul de cunoaștere e asimilator la propriu, ca nutriția, prefăcînd pe altceva în același.

Îți trebuie altceva decît inteligența, spre a te convinge de existența realului *durabil*, spune Fichte; îți trebuie credința

(**voiața**, izvor de *acțiune*). Marx spune mai simplu: își trebuie **practica**.

[*In margine:*] Tot ce se « definește » — individualul, eul **psihologic**, cel transcendent — își pune limite. Dar cunoașterea le înghite?

★

[50] « Cunoaște și fă ce vrei. »

★

[51] Hegel spune (v.): deosebirea dintre filozof și ceilalți **este** că într-o aserțiune obișnuită, ca « pomul este verde », oricine se gîndește la pom și la verde, în timp ce filozoful **se** întreabă ce însemnează « este ».

(*Este*, ca prezent și prezentă. *Este* și ca *trecut*, în « steaua **este** pe cer » implici totuși pe « era pe cînd nu se vedea. . . ». **Dar este** poate fi și ca *viitor*. Cînd spui: « Războiul este **înlămurat** », exprimi, cu « este », ceva ce nu este încă sau ce putea fi !)

★

[52] Infidelitatea — condiția Eros-ului platonician, în ascensiunea lui — este și condiția de ascensiune, în planul ei, a conștiinței omului contemporan. Trăim din plin infidelitatea omului față de natură, familie, tradiție, poate limbă — pe glob. . . *Be untrue to yourself*, iată deviza. Către ce? Dar nu ne mai temem, neștiind-o. (Fii infidel *eului* în drum către *sine*.)

★

[53] Treabă și anti-treabă. Istorie și anti-istorie. Am trăit toate acestea.

★

[54] Despre mijloacele care să fie de aceeași calitate morală cu scopurile (v. India, Nehru). E admirabil spus, dar lucrul nu privește decît valorile mijloc, sau mai degrabă valorile de

consumare. În cele de însumare mijloacele nu pot fi decît de natura scopului.

Și pe urmă, nu e riscul de-a face ca virtutea să se satisfacă în ea însăși? Ca scopurile să devină evanescente?

★

[55] *Metafizica* — Aristotel

De la început *văzul* privilegiat între simțiri. La antici ca și la Goethe. Pe cînd modernii. . .

Dealtfel «unda» va lărgi perspectiva, integrînd simțurile ca într-un *sensorium commune*. Căci auzul, văzul și pipăitul într-un fel, sau mai degrabă simțirea prin toată ființa noastră, prin toți porii, ca o vibrație a întregii noastre corporalități, vor da măsura simțirii de mîine.

★

[56] Este universalul un *predicat* (atribut general, adjectiv, ca la Aristotel) sau un *subiect*? Asta e tot.

(La Aristotel, chiar și Dumnezeu sau Inteligențele active sînt *indivizi*. *Met.*, tr. fr., p. 78).

(Că numărul Ideilor e egal cu cel al lucrurilor? Dar nu cu al exemplarelor, ci al spețelor, universalelor!)

★

[57] Toată polemica lui Aristotel contra Ideilor ține de acuzația că Ideile ar fi separate, ceea ce Platon nu susține, în fond. Așa cum toată polemica de azi contra idealismului ține de acuzația că materia *nu* ar fi separată, ceea ce nimeni nu spune, în fond.

★

[58] O obiecție a lui Aristotel: dacă lucrurile s-ar reduce la elementele lor constitutive (cum spun platonicienii) ar fi de-ajuns să cunoști principiile non-sensibile, spre a cunoaște lucrurile individuale. Or, nu este.

În fapt, așa s-a întîmplat. Cunoșcînd principiile — «elementele» — cunoști lucrurile. Și nu numai pe cele reale, ci și pe cele posibile, odată cu izotopii lor!

(Cercul: ai pornit de la sensibil și te-ai întors asupra lui.)

Culorile — spune un comentator — ar avea, pe deasupra **aceleași** elemente ca sunetele; cu auzul ai putea cunoaște culorile.

Dar așa este azi, când ochii « văd » prin auz, de vreme ce au recurs la aceleași elemente — la emisiuni electro-magnetice — senzațiile !

★

[59] « Pe măsură ce un lucru are ființă, într-atît are și **adevăr** », spune Aristotel (*Met. A I fine*). Dar noi spunem exact **pe dos**: pe măsură ce are *posibil* are și ființă * lucrul !

[*În margine:*] « Nu există infinitate în act ». Dar infinitatea în finit, la noi. Virtualul nici el, dar *Posibilul*, la noi. — Abia în a 2-a jumătate a secolului lucrul s-a adevărat !

★

[60] Lucrurile pier întorcîndu-se la elemente, zice Aristotel, la cele din care s-au alcătuit.

Dar nu se poate pieri și altfel? Nu înseamnă, tocmai, **noutatea** spiritului, ba poate chiar a vieții, faptul că *sîrșesc alt-undeva* decît unde au început? În compunere, nu în descompunere, nu în elemente? În dens, nu în rar?

★

[61] (Ec-teză platoniciană, se spune. Ec-tetic, mai degrabă decît « extrapolat »).

★

[62] Argumentul lui Aristotel, cum că dacă ar exista universalitățile (« atributele comune ») Socrate ar fi constituit din trei animale, din el însuși, din om și din animal propriu-zis.

Ce se poate răspunde? Vai vouă, celor care nu vedeți decît individualul.

[*În margine:*] Soluția lui Aristotel: nu va fi un universal generic ci unul pe bază de *analogie*: diferite lucruri, de reunit sub aceeași știință, posedă analogie față de ceva luat ca tip. . .

(Dar tipul nu redevine Idee?)

* Pus ulterior în paranteză și înlocuit cu: adevăr.

Ce e spus prin analogie e intermediar între omonim și sinonim (*Met.* Γ 1).

Termenul analogie reprezintă efectiv o noțiune comună, dar care nu e față de lucruri (de spețe) decît o *acoladă*. {

★

[63] În fond vrei să ridici totul la sinonimie. Spre a putea da, pînă la urmă, omonimie.

★

[64] Lupta pentru existență, spune Darwin în cap. III, este mai înverșunată cînd are loc între indivizi și varietăți aparținînd aceleiași spețe.

(De ce? Pentru că este efectiv posibilă. Pentru că e luptă între egali, cu aceleași arme).

★

[65] Ce este ființa, predicat sau subiect? Asta e totul. Aristotel spune că e predicat (e ca și universalul). Platon spune că e subiect. — Nu s-a ieșit de aci.

★

[66] Spre a-l salva pe Aristotel, comentatorii (*Met.*, tr. fr., p. 442) spun că «știința» merge la *infima species* și că deci nu se pierde în abstract, dar nici nu atinge individualul specific, în contingentul lui. Căci genul nu are realitate pentru el, dar specia are. Iar *materia signata* ce poartă caracteristicile infimei specii...

(Ce deznădăjduită e încercarea bunului simț, respectiv a intelectului, de-a răspunde la întrebările rațiunii!)

★

[67] Știința vrea să aibe cît mai puține idei și cît mai multe cunoștințe. Mă tem că filozofia vrea pe dos.

★

[68] Nu există *înmulțire* logică, ci doar *împușinare* logică. Deoarece logica matematică e făcută după modelul (implicit)

al teoriei mulțimilor, adică deoarece pune în joc mulțimi, acestea nu se înmulțesc. Căci în fond e vorba doar de *elementele* mulțimii, nu de mulțimi. Doar de *exemplare individuale colecționate*, nu de colectivuri, de universalul concret!

Nu există înmulțire, ci doar adunare, și chiar aceasta într-un singur caz din cele 4 posibile:

$$\begin{array}{c} \textcircled{A} \quad \textcircled{B} \quad | \quad \textcircled{AB} \quad \textcircled{AB} \quad \textcircled{BA} \quad \textcircled{BA} \\ A \cup B = A + B \quad | \quad A \cup B < A + B! \quad A \cup B = A! \quad A \cup B = B! \end{array}$$

★

[69] Ce înseamnă că elementele într-o intersecție sînt comune? — Că întregurile din care fac ele parte nu contează. Că n-are nici o importanță dacă aparțin lui A sau lui B, dacă sînt români sau turci, dacă țin de aici sau acolo, de ceva ori altceva. Sînt *aceleași* exemplare individuale.

Așa fiind, toate operațiile matematice se schimbă — sau se reduc la adunare!

(Și totuși nu e oare un pas mai departe de la « indiferența » matematică a lui: eu sînt eu și tu ești tu, A e A și B e B — dar putem să ne și contopim fără rest? Da, s-a ieșit din indistincția distinctă, sau distincția în indistinct a aritmeticului. Dar colectivele ca atare nu sînt încă distincte.)

(Teoria mulțimilor nu e despre mulțimi, e despre *grămezi*.)
[În margine:] Teoria grămezilor.

★

[70] Totul este să intri în rezonanță: cu un om, cu o idee, cu un moment istoric sau poate cu un astru.

★

[71] Ce curios: Socratele descris de Xenofon — în *Memorablele* sale atît de plate — sfîrșește prin a-ți reda gustul și prețul demnității morale în viață; * pe cînd Socratele acela uluitor al lui Platon nu edifică, totuși. Încintă, exaltă, dar nu edifică. Nu te face ființă morală.

Nu pot reține nimic din *Memorable*, decît poate dialogul cu Glaucon, în cartea a III-a, și cel cu Theodote, în felul lui.

Dar în platitudinea predicii morale a Socratelui din Xenofon se înscrie societatea întreagă, cu : ce se cade și ce nu se cade, ce trebuie să faci și să nu faci, ce să nu transgresezi. Pe cînd Socratele lui Platon transgresează totul, bun simț, societate și umană măsură.

* [În margine:] Și Epictet sau Marc Aureliu.

★

[72] *Philosophie soll aber nicht erbaulich werden*, spunea Hegel. Firește, nu mîngîietoare ca la Boețiu. Dar nici edificatoare !

În fond tocmai asta opun dintr-odată, fără să vreau, unui Platon, niciodată întinatul în ochii mei : că desfată prea mult, chiar dacă nu mîngîie. Să fie arta, așa cum spunea el însuși, o formă superioară de bucătărie?

Nu mă pot lipsi de Platon, dar nu am avut ce face cu el. Nu am avut ce face cu aproape toți cei mari ai unei culturi care nu mai cultivă. *Rettet mich, und rettet euer Bild in meiner Seele !*

★

[73] E poate semnificativ că Platon sfîrșește la Ideea de număr, sau la număr ca Idee, fără să mai poată da dialoguri sau tratate pe tema aceasta. E semnificativ, deopotrivă, că sfîrșește prin a intui în număr (în relația matematică) esența lucrurilor, cît și pentru că (lipsit fiind de instrumentul matematic corespunzător, ca și de înregistrarea în real a matematicului prin experiment) sfîrșind la număr, intră în tăcere.

Atunci logos-ul matematic de azi vine să răspundă, peste veacuri, întrebării în care se încheiase viziunea lui Platon.

★

[74] Știința și filozofia sînt de sexe diferite. Dacă Aristotel are dreptate definind masculinul drept ceea ce generează prin altceva și femininul ceea ce generează prin sine, atunci știința e masculină (căci generează prin practică) și filozofia e feminină, căci generează prin sine.

Știința antică era feminină. Pînă la experiment științific trăiam încă în matriarhatul culturii. Apoi știința a devenit

masculină. Dar ce e tulburător astăzi este că știința a devenit **androgenă**, însușindu-și din plin și generarea prin sine, speculația, tremurul.

★

[75] Teoria mulțimilor? Ceea ce e *comun* nu se ia decît o **dată**, asta e tot. $M + M = \text{tot } M$, iar $M \times M = M$.

Pe de o parte exemplarele sînt identice între ele, iar mulțimile singure distincte; pe de alta exemplarele nu admit operații între ele; doar mulțimile.

★

[76] Ce interesează la mulțimi nu sînt atît operațiile (care dau doar conținut pentru logica matematică), cît corespondența.

Correspondența dă un fel de-a număra fără număr. Punînd în corespondență două mulțimi, *relația* e în joc, nu quantum-ul absolut. Încă o dată lucrurile se rezolvă prin raportare unul la altul.

★

[77] « În mulțimea M s-a definit o *operație* algebrică dacă se dă o lege prin care oricare pereche de elemente a, b se pune în corespondență în *mod univoc* cu un al 3-lea element c , tot din M . ».

— Ce e operația? Interacțiunea a două elemente, spre a da un al 3-lea. Procreație.

Operația e după modelul vieții.

— Despre proprietățile operațiilor. De exemplu comutativitate și asociativitate. Ce înseamnă comutativitate? Că nu există sexe opuse, aci. Iar asociativitatea? Că nu există timp al procreației; moment anterior și posterior: $ab \times c = a \times bc$.

[În margine:] De ce se pleacă totuși de la o *pereche* de elemente? S-ar putea pleca de la unul singur prin ridicare la putere. Operația este legea prin care un element creează un al doilea și dă astfel o mulțime M .

Ei presupun: o mulțime M, o lege, o pereche în ea* și un al treilea element, rezultat, tot în M. Aci presupunem numai un element și o lege.

Ar fi gena asexuată, heteroproducția prin același.

(În orice caz operația e după modelul vieții, care e pe modelul erosului și al dialecticii. Nimic mai dialectic ca iubirea, spunea Hegel: te contrazici, treci în celălalt și te refaci, revii, procreind!)

★

[78] De ce n-au matematicile previziune? Pentru că nu pun în joc decît posibilul și necesarul, nu și realul.

Se spune de obicei: pentru că matematicile sînt dincolo de timp. Dar au și ele timp, sau mai ales ele — timpul operațional, cel logic. Nu lipsa timpului, ci lipsa realului face fără sens previziunea în ele.

(În matematică nu știi niciodată ce *va fi*, la ce va duce o problemă. O rezolvi și vezi.)

Deci previziunea implică: toate 3 categoriile modalității. Timpul (nu cel real, ci cel logic). Realul — ca devenire stimulată. Dar devenirea stimulată înseamnă tocmai: real + timp (devenire), plus posibil, real și necesar, contopite.

★

[79] Întreg Aristotel, în fond — și nu numai partea științifică din el — ar putea fi scris din nou și este rescris, într-un fel ori altul. Treimea operei lui ce cuprinde științe naturale, pagini întregi din fizică, astronomie și cosmologie sînt de-a-dreptul penibile, astăzi. Chiar și restul, cu excepția viziunii lui sistematice, ar putea fi rescris: logică, teoria cunoașterii, etică, estetică. — Dar Platon nu poate fi scris din nou. Nu poate fi scris într-alt fel. Și nu numai scris — ca Homer sau tragedii — dar nici gîndit din nou.

E aci prețul ultim al culturii, oricît s-ar acorda enciclopediștilor gen Aristotel.

Dar toată problema e dacă mîine vor mai rezista și cărți ca acestea, sau ca *Fenomenologia*.

* în mulțime (n. ed.).

[*In margine:*] Dilema creației de cultură: dacă te înscrii pe linia *adevărului*, vei fi depășit; dacă faci o afirmare *proprie*, nu ai adevăr.

★

[80] Dacă e adevărat că se pregătește o ființă umană cu *inzestrare intelectuală* și capacitate sporite — ce va rămîne din cultura trecută, din cea prezentă, chiar? Fie că e vorba de opere de sedimentare ori ale unor simpli autori, toate ar putea apărea puerile unui spirit de alt calibru. Definem geniul: cel ce ține minte ce vrea, înțelege ce vrea, exprimă ce vrea. Dar simpla potențare a memoriei ar putea schimba fața culturii; cu atât mai mult un plus de sensibilitate și, mai ales, de acuitate. — Am trăit 7000 de ani sub același regim spiritual, în aceleași limite ale ființei umane. Creațiile omului erau durabile, căci se adresau peste veacuri aceluiași om. Brusc, se întâmplă o mutație. Cum va privi omul de mâine lucrarea mîinilor noastre? operele, capodoperele, înțelesurile noastre ultime?

Nu e un teribil risc ca dintr-odată totul să se surpe în cultură sub condamnarea de puerilitate? Ce se poate face, și, spune care să nu trezească surîsul celui strămutat?

★

[81] Între numerele complexe nu se poate stabili nici o relație de inegalitate (Kuroș, 41). Mai mare sau mai mic nu există la ele.

Și totuși există *egal!* — Ce lume și aceasta . . .

★

[82] Atîtea șiruri de numere care largesc șirul numerelor naturale. Dar numărul natural revine. Ce importă dacă sub chipul numărului cardinal e depășit? Înghetuț, rigiditatea cardinalului nu sînt totul; hipostazarea termenilor numerici nu e de esența numărului și a numărării. Esențial e *ordinalul*. Iar ca număr ordinal, cel natural reappare de fiecare dată, căci orice șir ai avea, el este ordonat și atunci el devine numărabil: poate fi pus în corespondență cu șirul natural!

Orice șir, cu excepția celui al numerelor complexe, se va spune. Dar și în acesta, nu se poate face oare o convenție, de

pildă ordona după suma părților reale? Atunci și el e « numerabil » într-un fel.

Pe linia șirurilor, matematicile nu ies din condiția numărului natural!

Căci orice șir este « o funcție definită pe mulțimea N a numerelor naturale ». Aceasta înseamnă că pentru orice alt șir de numere, *domeniul de definiție* este șirul numerelor naturale.

[În margine:] Deîndată ce o mulțime poate fi *ordonată*, ea e funcție de șirul numerelor naturale. (Deci lărgirea numărului s-a făcut în sensul că ordinalul a integrat cardinalul, atîta tot.)

Cardinalul e rigid și discontinuu. Ordinalul dă continuitatea.

Cardinalul indică un real. Ordinalul, o desfășurare.

Ele sînt cu totul altceva. Cum le putem cuprinde sub « numeral » sau « adjectiv numeral » pe ambele?

Obiectul lor e diferit: unul poartă asupra numerelor, celălalt asupra devenirii. Unul asupra spațiului, celălalt asupra timpului. (Cînd Aristotel spune că timpul este numărul mișcării, aduce confuzie: vrea să spună că e *ordonarea* mișcării.)

— Toate operațiile sînt în numeral: distributivul e împărțirea, adverbialul e înmulțirea, multiplicativul ar trebui să fie ridicarea la putere, nedeterminatul — teoria mulțimilor!

(Dar lipsesc scăderea și extragerea de rădăcină!)

★

[83] Ce sens are în matematici să spui că $t_1 = \infty$, de pildă? Nu poți egala cu infinitul ceva, de vreme ce infinitul nu e o valoare dată. Și totuși matematicienii fac asta, în studiul funcțiilor!

Cum se poate opera cu inoperabilul?

★

[84] În loc de numere, *tablouri* de numere, matrici. Iar un număr este și el o matrice, formată numai din el.

(Operațiile cu matrici vor fi ele generalizarea celor cu numere? Le vor explica pe acestea?)

[85] Un unghiu nu este o figură statică. Îl concepem ca avînd una din laturi fixă și cealaltă rotitoare. Dintr-odată imaginea e alta decît cea « geometrică » pur și simplu.

[În margine:] Mișcarea a schimbat totul în matematici. (Raport mișcător etc.)

[86] Scot Erigena în *De divisione naturae* pune patru clase de lucruri: cea care creează și nu e creată; cea care e creată și creează; cea care e creată și nu creează; cea care nici nu creează, nici nu e creată (nu neant, ci virtualitate).

(În fond nu e totul de gîndit așa?)

[87] Tot ce e mai adînc e și mai superficial (așa cum spunea Goethe despre numele tău și al lucrurilor). Iată matematicile: ai impresia, cîteodată, că deții cu ele înțelesul cel mai grav al lucrurilor și spiritului; alteori ele nu-ți sînt decît joc, fără atîngere cu lucrurile, și capriciu organizat — ca jocul copiilor — în ce privește spiritul.

« Număr pietre peste care
Mîndra trece vadul
Și păcate pentru care
Mă va arde iadul. »

spunea Blaga într-o postumă. Te-ai jucat. Dar ai numărat și, în loc să ajungi în iad pentru păcatele tale numărate, te-ai trezit în paradisul cunoașterii.

[88] Ce dovadă ai că știi? spune Platon (*Alcibiade* 18d). Că faci și pe altul să știe, că îl înveți.

Azi se spune: dovada e că faci pur și simplu. Știi un lucru cînd poți să-l refaci.

(E altceva? E același criteriu?) Practica = pedagogie = comunicare = speculație!

[*În margine:*] Noutatea față de Kant și lucrul în sine este totuși că s-a trecut de la interpretare la transformare a lumii. Alizarina . . . A fi spus și deschis către aceasta rămîne titlul marxismului. Dar făcînd așa, duce mai departe pînă la o nesepartată desăvîrșire creativitatea invocată de ideologie <?>.

★

[89] Inel, corp. Lumi închise și în matematici, unde printr-o operație (« interacțiunea a două elemente spre a da un al treilea ») obții un element din aceeași mulțime. Dar e la fel ca în sînul realului, cu speciile sau neamurile. Operezi și rămii în ele. Le sporești dinăuntru și le lași să fie.

— Tot ce e nou, cu matematicile, este că explorează lumile posibile și se pierd și mor în ele.

★

[90] Ce prost stau cu « abstractul », după atîția ani de filozofare! Ce-am deprins de la meditația filozofică n-a fost să abstrag, ci să generalizez în concret. Întîlnirea cu universalul, mai degrabă decît exercițiul lui pur, face obiectul filozofării, de la mirarea ei dintîi pînă la deschiderea ultimă.

(Am căutat o asemenea întîlnire tot timpul și mi-am refuzat-o deopotrivă, trăind « abstras ». Acum cerșesc, aproape, aceea ce mi-a fost atîta vreme la îndemînă: întîlnirea, întîlnirile.)

★

[91] Hegel încheie la spirit absolut cu a șasea treaptă, așadar cu al doilea ciclu. Dar un al *treilea* ciclu stă să se deschidă, poate, dezmințindu-l pe Hegel [în] ce privește *Er-innerung* și confirmîndu-l cu o nouă *Erweiterung*, de esența dialecticii. Așa cum « spiritul » comunitar dezmințe și integra conștiința individuală ajunsă la rațiune, o comunitate nouă va veni să dezmințe pînă și spiritul absolut, care în fond doar robinsoniza. Hegel n-avea de unde s-o știe și se oprea. Dar făptura lui — aventura dialectică — e mai savantă decît el.

[*În margine:*] De la absolutul abstract al matematicii. Cosmicul.

[92] În cultura de azi au rămas numai două limbi din atâtea **idiomuri**: greaca pentru trecut și matematicile pentru prezent și viitor.

— Cine nu folosește măcar una din aceste limbi e un barbar; unul la propriu: se bilbie.

[93] Importanța non-actului în viața insului și a societății. Importanța non-serviciului (« non-serviciile se plătesc . . . »)

Deosebit de: anti-act, anti-viață, anti-om. (*Făcînd* treabă faci anti-treabă uneori, căci pe măsură ce faci te depărtezi de ce este de făcut. Semnul negativ în lucru, în istorie, în om, nu e negație.)

Dar nici non-actul nu e negație anulatoare. Și el are conținut și forță!

În fond, cele două sensuri ale negației — de a fi cu semn opus și de a fi privațiune de orice — au dus, prin confuzia lor, la atîtea speculații vane. Și de fapt sînt trei sensuri: 1) privațiune, 2) negație ca opunere — întîmpinare și 3) negație ca retragere.

Negi. În zero; negi *dincolo* de zero. Iar în ultimul caz negi 1) înființînd ceva care desființează sau 2) înființînd ceva de alt semn, pur și simplu.

Negare în 0 are și aritmetica. Negare dincolo de 0 aduce algebra, dar întotdeauna comparabilă și opozabilă pozitivului. Negare pură și simplă, care să fie prin ea însăși ceva pozitiv, nu mai pare a fi în matematici.

Dealtfel și negarea de întîmpinare e un fel de negare în zero, cu matematicile, căci se obține « anularea ». Există o negare de întîmpinare ce nu anulează, cea de tipul încleștării și devenirii dialectice. Cu atît mai puțin va fi de găsit în matematici negarea pură și simplă, care e afirmare pură și simplă.

Deci ai: 1) a; 2) zero-a; 3) anti-a; 4) minus-a.

Ce înseamnă non-A în logică? zero-A? anti-A de anulare? anti-A de confruntare? sau non-A de afirmare pură [și] simplă (cu pierderea lui A)?

Căci totul stă aci: A interesează și absența lui; A interesează și riscurile lui; A interesează și conflictele lui; — sau A nu

mai interesează defel, a murit, a procreat, a pus pe lume pe non-A?

★

[94] Ca și Dumnezeuul teologiei negative, despre care nu se poate spune nimic, despre infinit nu se poate spune nimic, decît că *nu* e finit. Și totuși e prezent și activ în matematici. Cum? (v. augmentativitate).

★

[95] Soritul cuiva care nu avea sensul imediat al vieții: Atitudine demnă. Etică. Dar eticul nu riscă să fie în gol?

Atunci participație în *stil* etic, alături de cel lovit; cultul generalului. Dar participația în felul *său* nu riscă să cadă sub păcatul orgoliului?

Atunci participație în sens plin, umiliința înfrîngerii de sine, a nu ieși din rînd, chiar dacă nu dai dreptate comunității tale. Dar așa, nu subscrii răului?

Atunci plată pentru răul la care ai subscris. Mistificație. Refacere a demnității prin consecvență în înfrîngere. Dar nu revii la etic și la sterilitatea lui?

Atunci renunțare la etic, pedepsire de sine prin consimțirea la întinare. Vinovăție proprie. Dar societatea nu te pedepsește pentru că te-ai dezmințit? Ba pedepsește pe cei care s-au asociat nedezmintirii tale de sine. (Sentiment al vinovăției față de tine și alții.)

Atunci cufundare în solitudinea nedemnității. Sentiment al sfîrșitului — și neașteptată purificare. Dar o meriți?

Atunci acceptarea vieții cum este; a libertății de a fi rodnic. Dar poate fi oricare?

Atunci sete de cunoaștere și creativitate, dincolo de bine și de rău — fără comentariu propriu. Dar *altcineva* nu te comentează. Atunci întâlnirea cu conștiința ta mai bună. Intrecerea cu ea.

Sensul de viață al cuiva ce nu s-a deținut este afirmarea de sine în confruntarea cu viața, cu făptura vie pe care lumea a pus-o prin el pe lume — Cu fiul său.

★

[96] Unde apare derivata (deci «principiul» calculului **infinitesimal**)? Oriunde este un raport mișcător: la coeficiente **unghiulare** (raportul dintre creșterea y-urilor și cea a x-ilor), la **viteze** (raportul dintre creșterea spațiului și a timpului), la **densități** (raportul dintre mase și lungimi) etc.

Tot **raportul** — ca în matematicile antice (?) — e cel care aduce **miracolul** matematic. Dar acum e vorba de raporturi mișcătoare, iar aceasta a schimbat totul.

Ceea ce au adus modernii a fost devenirea, față de ființa **antică**. Aceeași deosebire, aceiași «raport» între știința antică și cea nouă, ca între filozofia antică și cea nouă.

★

[97] Cîndva poate matematicile se vor devaloriza **speculativ**: se va găsi mașina de fabricat matematici, adică **posibilitatea** de a modula la nesfîrșit simbolistica.* Fie va triumfa **pragmatismul**, spunînd că am ales matematicile care ni s-au **potrivit** mai bine, fie se va ajunge la indiferența **limbajului**, **dacă** matematicile nu sînt decît limbaj.**

Dar nu sînt ele mai mult?

*[În margine:] Riscul teribil al mașinismului este **compromiterea** matematicilor. (Întîi prin reducerea la simplu, la **adunare**, deci prin degradare și demascare a lor; apoi prin **fabricare** a lor în serie.) Industrializarea creației matematice. Reducerea ei la producție.

Moartea zeilor: așa cum au murit zeii greci (prin **degradarea substanței în subiect), cum se stinge divinul creștin, riscă și **logos-ul** matematic să se degradeze.

Pierderea credinței! Pierderea credinței în matematici. **Îi vom supraviețui oare?**

★

[98] Platon îl prezintă pe Socrate foarte simplu în *Apologie*: **un prieten** de-al meu, spune acesta, a avut nesăbuinta să întrebe **oracolul** din Delfi dacă există om mai înțelept decît mine; **uluie** de răspunsul negativ al acestuia, n-am făcut toată viața decît să-mi dovedesc că oracolul nu putea avea dreptate,

ducindu-mă la cei pe care-i știam înțelepți și știutori. Dar am văzut că nici ei nu știau mai nimic, ba în plus își ignorau ignoranța. Atunci am admis că sînt, într-un sens, mai înțelept decît ei.

O viață de om n-a fost astfel decît ecoul ironiei unui zeu . . .

Dar, în fond, nu sînt toate viețile așa? A glumit un zeu lăuntric cu noi, spunînd: e ceva de capul tău. Și ai făcut ca Socrate, numai că tu *ai crezut* ce spune el și l-ai dezmințit pînă la urmă pe zeu, în timp ce Socrate *nu* l-a crezut, și pînă la urmă l-a confirmat.

[În margine:] (Că ignori nu e nimic, spusese Platon în *Alcibiade*. Dar că-ți ignori ignoranța și te arăți în ce nu ști, asta e grav.)

(Dar cel care nu-și ignoră ignoranța — ciobanul care admite că nu știe nimic — e oare superior? Numai că el nu făptuiește. Grav e să-ți ignori ignoranța *făptuind* . . .)

★

[99] Ce este « funcția » în matematici? Este *judecata* din logică. « Dacă x e așa, y e așa ». Dacă plouă, se răcește — cu *judecata* ipotetică. Sau mai simplu: Dacă A , atunci B . Și nici măcar ipotetic. Orice *judecată*: « Calul aleargă » pune în joc variația unui predicat ca legată de cea a unui subiect. (Care e variabila independentă? Poți face predicatul să varieze și în funcție de el va varia subiectul; dar poți face și invers. Două tipuri de *judecată* dintru început.)

O funcție constantă e ca o *judecată* în care orice variație a predicatului, de pildă, lasă subiectul același. Dar invers — și e cazul funcției prepoziționale! — orice variație a subiectelor lasă predicatul același. (Antisubstanțialism) (Dar e « realism » al genurilor.)

Sau o funcție *limitată*: variația infinită a unuia definește variația *limitată* a celuilalt. (*Orice vei face, nu vei sări peste umbra ta*).

Dar poate că funcția, respectiv *judecata* interesantă ar fi tocmai cea în care variația infinită a unuia să atragă pe cea tot infinită a celuilalt. S-au ocupat de ea logicienii? (Biraportul — Analogia!)

[În margine:] Nu « conceptul », ca Frege.

Tipuri de judecată

1) S constant (identic) la variația lui P. (« *Substanța* » antică. Aristotel. Ideea.)

2) P constant (identic) la variația lui S. (Funcția propozițională. « Alte măști . . . »)

3) S limitat la variația infinită a lui P.

4) P limitat la variația infinită a lui S.

5) S infinit la variația infinită a lui P.

6) P infinit la variația infinită a lui S.

(Ce e evoluția: o funcție de tipul 5)! 3) e funcția de specie — variația înăuntrul unei specii)

[Sau:]

1) S const. (P) = I(D) = determinativă (narațiune)

2) P const. (S) = D(I) = particularizantă (civilizație)

3) S lim. (P) = D(G) = generalizantă (cunoaștere)

4) P lim. (S) = G(D) = delimitantă (cultură)

5) S inf. P(inf.) = I(G) = integrantă (contemplație)

6) P inf. (S inf.) = G(I) = realizantă (creație)

Sau:

1) I[D]

2) D(I)

3) D(G)

determinativă
narațiune

particularizantă
civilizație

generalizantă
cunoaștere

4) G(D)

5) I(G)

6) G(I)

delimitantă
cultură

integrantă
contemplație

realizantă
creație

[În margine:] 1) Judecata substanțială; 2) predicțională (prepozițională); 3) de specie (Nu ești orice); 4) organicistă, cibernetică (de integrație), sistem (Nu faci orice); 5) de evoluție (Ești orice); 6) de creație (Faci orice).

★

[100] Nu știm pînă la capăt ce sînt lucrurile. Dar le creăm și atunci știm (ca în exemplul cu alizarina). Nu am putut găsi, de pildă, care e originea limbilor; nu am obținut cu lingvistica comparată lexicul universal, nici cu gramatica comparată o gramatică universală.

Dar astăzi *creăm*, sub presiunea ciberneticii, o limbă universală și atunci știm ce e limba. Sau cei de mâine, care vor vorbi una singură, nu vor mai avea, în limba lor, un ireductibil.

★

[101] Registrul ființei? Spectrul electromagnetic, într-un sens. Tindem să reducem și viața la el!

★

[102] Ce spune teorema lui Lagrange, importanta teoremă a creșterilor finite [$f(b) - f(a) = (b - a)f'(c)$] ? Spune pur și simplu că $y = x \times \frac{y}{x}$, așadar că $y=y$ (dacă dai lui $f(b) - f(a)$ sensul lui de y și lui $(b - a)$ sensul de x și dacă $\frac{y}{x}$ e tg trigonometrică)! Deci: ai dat lui $\frac{y}{x}$ un nume (tg), pe urmă i-ai dat alt nume (derivată) și ai spus că dacă înmulțești un număr (x) cu altul împărțit la el, obții al doilea număr. Sau că un număr (y) împărțit și înmulțit cu același număr, rămîne același.

Atunci să luăm pe dos: $y = y$ nu spune nimic. Dar $y = 7 \frac{y}{7}$

sau $y = x \frac{y}{x}$ poate spune ceva, dacă $\frac{y}{7}$ sau $\frac{y}{x}$ au vreo semnificație și dacă ai introdus operația înmulțirii cu inversul ei, împărțirea. Deci e ca și cum ai lua un număr (y), ai defini câteva operații asupra-i (dar neapărat cu inversele lor), ai crea o complexitate, un orizont, o lume în jurul lui și ai citi lucruri noi în lumea astfel creată, care « ține » numai în măsura în care e gata oricînd să se resoarbă în numărul inițial; în măsura în care nu desminte numărul inițial.

Am luat pe Adam (y), am scos pe Eva (x) din coasta lui, am definit operații în jurul lui, am operat cu ei doi (operația = interacțiunea a 2 elemente spre a da un al 3-lea), am populat lumea — dar în matematici trebuie tot timpul să pot reveni la Adam. Nu e altfel în real? De ce se acoperă, atunci, matematicile cu realul? Aceasta e prima problemă. Și a doua: cum se

face că simplul nu explică complexul (dar îl face să țină, în matematici), ci dimpotrivă, complexul explică și aci simplul?

Dar care complex? Orice complexificare are în ea virtuți explicative? Orice «generalizare» lămurește termenul de la care pleci, așa cum l e lămurit și de șirul numerelor întregi, și de cel al numerelor raționale etc.?

Adică orice posibil sau punere în posibil a realului explică realul? Nu există oare posibiluri, complexuri privilegiate? Cum să le găsești? Ce criteriu, altul decât cel pragmatic, să alegi? (Ce să reții din infinitatea geometriilor neeuclidiene?)

[În margine:] Primatul posibilului asupra realului. *Entia sunt multiplicanda*. Dar cât?

A ajuns și rațiunea în situația bios-ului, care pune pe lume existențe în neștire. A ajuns în situația naturii imbecile, care spre a obține fecundația trimite pufuri spermaticice peste tot în lume...

★

[103] Matematicile nu servesc (speculativ, ci doar elementar practic) într-o lume în care nu primează posibilul. Dacă îei realul drept gata dat sau drept unic, dacă îl iei, chiar ca grecii, drept o φύσις miraculos de vie, nu ai acces la matematicile mai adânci. Dacă însă dublezi, triplezi, izotopizezi sau polimerizezi realul, așadar dacă te cufunzi în oceanul posibilului, atunci matematicile devin nu numai unealtă, dar și o formă de cunoaștere, tocmai ca explorare a posibilului.

Marea problemă a lumii noastre e posibilul, nu realul.

Aș face, mai degrabă decât după mișcarea hegeliană, o istorie a lumii pe linia: necesității (Orientul), realității (Grecia), posibilității.

[În margine:] În fond ce a adus primatul posibilului în lume? deci al matematicilor? *Masele!* (Nevoile).

Masele au creat nevoi noi societății, care altfel se împăca perfect cu ce este. (În antichitate cetățile roiau: n-aveau nevoie decât de colonizare externă. Acum, cu ridicarea maselor la viață, trebuie colonizare internă. Trebuie să crezi posibilități noi.)

Matematicile-joc au devenit matematici de realizare.

În-masarea omului, de care s-a temut toată «elita» secolului al XIX-lea (Goethe — Nietzsche — Spengler — Ortega y Gas-

set), înseamnă pînă la urmă exact contrariul: înnobilarea omului. Primatul posibilului asupra realului.

[În margine:] Știința e triumful posibilului asupra realului. Dar posibilul îl dă speculația liberă? Îl dă mai degrabă *nevoia*. Marxismul are dreptate arătînd care e *presiunea* ce se exercită asupra gîndului spre a-l face idee.

Epocile bune n-au « probleme ». Evul Mediu !

★

[104] Cînd a fost posibil Darwin (nu brontozaurii mor, ci brontozauritatea)? După ce Linnaeus fixase speciile. La fel și dialecticul. (Statuile se mișcă.)

Reproșez acestora că nu încep prin a fixa în idee lucrurile. Fără acest demers, dialectica este un limbaj artificial — sau un truism.

★

[105] (Nu numai că n-am avut în viață *self-respect*, dar am avut *self-disdain*, chiar. Poate fi o influență timpurie a viziunii creștine, sau un pathos al slăbiciunii ce crede că-și ia altundeva revanșa, sau o expresie a naturii dialectice din noi — dar știu astăzi cît am pierdut, după ce multă vreme am reținut cît am cîștigat . . .)

★

[106] Oamenii aceștia, care știu atît de bine să dea răspunsuri, adică să treacă examenele, dar nu știu să pună întrebări. Cultura înseamnă ultimul lucru; și totuși nu fără primul.

★

[107] În matematici $\infty + \infty$ dau ∞ sau $\infty \times \infty$ are sens încă, pe cînd operațiile inverse, de scădere și împărțire «nu au sens». De ce? Pentru că adunarea și înmulțirea sînt pe linia mișcării sporitoare a infinitului — care dealtfel nu e decît mișcare —, pe cînd scăderea și împărțirea «nu au sens» cînd e vorba doar de *augmentare*. Dar atunci nu poți opera la fel cu ∞ cum operezi cu numerele.

Și ce ar trebuie să fie operațiile în transfinit? Un infinit « mai mare » decât altul, sau care e de alt ordin, ar fi numai unul cu viteză mai mare de augmentare, adică de altă putere. Paradoxul că totul este egal cu partea (că șirul numerelor pare, sau al puterilor întregi, e biunivoc corespunzător cu cel al numerelor naturale) nu mai e unul, dacă te referi la « viteza de augmentare ».

Deci n-ar trebui spus: infinituri de aceeași putere, ci tocmai fiindcă sînt de același cuprins ele vor fi de putere (viteză!) diferită.

[În margine:] Operațiile sînt orientate! (Augmentative sau diminutive). Infinitul e: augmentativitate prin excelență.

(Imposibilitatea infinitului *actual* ține de imposibilitatea augmentativității factuale. Dar într-un alt sens tot ce crește, tot ce e augmentativ are infinitatea în el; iar în calculul diferențial, tot ce e făcut să aibă augmentativul în el are și infinitate.)

★

[108] O stranie corespondență între derivatele la infinit ale lui $\sin x$, în speță: 1) $\cos x$ 2) $-\sin x$ 3) $-\cos x$ 4) $\sin x$ — și puterile lui i , adică i , -1 , $-i$, $+1$, de parcă $\sin x$ ar fi 1 și $\cos x$, i .

N-au realitate decât funcțiile trigonometrice directe. Numărul i ar fi umbra, spectrul, care dublează lucrul și îl reface atunci cînd el dispăre.

★

[109] Fichte spune că *după treapta sa de evoluție* denumește *cite un popor suprasensibilul* (prin sensibil). « Ideea » greacă era *legată de văz*. (După forțele productive!)

Pentru noi e termen abstract. N-ar trebui un altul, pe măsura « suprasensibilului » nostru? N-ar trebui unul legat de *undă*?

Și dealtfel *lumina* și cele din sînul ei nu sînt un caz particular al undei?*

Contradicția unilaterală iarăși. « Contrazicem » văzul cu *simplitatea, naivitatea, imediatexa* lui, dar îl integrăm în spectrul *electromagnetic*, ca în tabloul lărgit al materiei exprimate prin *undă*.

(Religiile *luminii*, puritatea începutului, prototipurile — toate sînt acum învăluite de domeniul, descoperit și pus în valoare, al undelor.)**

Dirijare de la distanță. Transport la distanță. *Comunicare*, nu numai văz. (Se iese din pasivitatea văzului, din contemplativ. Unda e meritul cunoașterii active, al rațiunii, voință și sensibilitate.*** Toate trei țin acum: sensibilitatea e dată de unde: voința se exprimă prin unde: cunoașterea e a realității de unde.)

Auz, nu numai văz. Vibrație a întregii ființe (albinele!) (alt limbaj), nu cunoaștere superficială prin organe specializate. Și « spiritualizare »: distribuire fără să se împartă.

Ideea nu e ceea ce vezi. Ci ceea ce se distribuie fără să se împartă.

Cu o altă *idee*, adică un alt obiect al filozofării, gîndim altfel. Nu mai dăm peste tipuri stabile, ideale: ci *modeluri*, provizorii, realizatoare, idei de lucru. Schemele noastre de lucru, dar și legile noastre, chiar adevărurile noastre sînt *modeluri*.

De aceea « modelăm » lumea, nu o lăsăm cum este. *Ideea este idee de lucru*. (Alt nume!)

Nu riscăm nici idealizarea — deplasarea centrului de greutate « dincolo » — dar nici abstractizarea, lipsa de real, dacă nu acceptăm realul imediat. Am ieșit din opoziția realism — nominalism, în speță din alternativa: sau universaliiile au realitate, sau numai individualurile, restul fiind simple nume. Înfrîngem alternativa Platon — Aristotel.

Ideea noastră nu are realitate, dar nu [e] nici simplu nume ori chiar noțiune. E « concept » în dublul sens al concepției: concepție — gînd creator, idee de lucru și concepție — generare. Dar nici acest nume nu spune tot. Va trebui un altul, care să exprime: 1) concentrarea într-o vibrație; 2) expansiunea de sine a vibrației. Ideea, obiect al filozofării, are această dublă mișcare.

Iar împletirea ideii — predicția, relația — are ceva din indiferența undelor.

*[În margine:] Dacă ideea era legată de lumină, iar lumina poartă numele mai adînc al undelor electromagnetice, nu trebuie oare și noi să dăm un nume mai adînc și mai cuprinzător ideii?

******« Să se facă spectrul undelor electromagnetice. » Și **spec-
tral** undelor electromagnetice se făcu.

*******Civilizație a undei. Într-un fel, a întunericului. (Nu **vedem** în toate benzile. Vom vedea în câteva, în infraroșu — **dar nu** în toate.)

★

[110] Riscul de azi — să se stingă încă o dată zeii. Logos-ul **matematic** ar putea intra și el în degradare în ceasul când am **pute** pe lume mașina de fabricat matematici. Așa cum sub-**stanța** se rezolva permanent în subiect — cum zeii și destinul **scrișeau** în histrion, cum divinul creștin era dizolvat în istorism, **Strauss**, Renan și alții — divinul acesta nu va fi trăit decât **veco** 150 de ani, de la 1800 pînă la jumătatea veacului.

Zei mor repede azi.

★

[111] În fond matematicile n-au predicat. Ce ține loc în ele **de** predicat este egalul, relația.

★

[112] Contrastele vieții. Cel mai superficial lucru în om, **omnele**, e și tot ce devine mai adînc legat de ființa lui, spunea **Goethe**.

Tot ce e mai exterior lucrurilor, simbolistica matematică, **este**, la fel, totdeodată esența lor.

Tot ce e mai impur în om, mai încărcat de toate josnicile, **conștiința**, este în același timp și principiul lui cel mai pur.

★

[113] Un « polinom » (ordonat) este de fapt ceva secundar. **Tot ce** arată algebra secundară despre polinoame nu e decât o **generalizare simplă** a aritmeticului.

★

[114] Despre două feluri de generalizări: cea **simplă** (alge-**bra** obișnuită, anumite spații abstracte etc.) și cea complexă

(ex. *clasele* de numere în loc de numere sau consideri numărul *limita* unui șir constant, e_k).

În generalizarea simplă prin litere în loc de numere sau sporești numărul coordonatelor și treci la alte spații — în fond lași lucrurile așa cum sînt, sporindu-le numai cantitativ. În generalizarea complexă schimbi *calitatea* lucrurilor.

Dar și prima devine, într-un fel, calitativă cînd sporirea numerică e infinită și nu finită. Algebrizarea numărului schimbă și calitativ, pe cînd spațiile cu patru-cinci dimensiuni nu par a da altceva.

[115] Te uiți la toate casele astea în care oamenii își trăiesc viața lor, fiecare trăgîndu-se cît mai adînc în ascunzișul lui. În fiecare casă se petrece un proces de însingurare umană, de *abstragere* în *concretul* propriu, al fiecăruia. Casele pot fi aceleași, ele vor să ascundă altceva, de fiecare dată. — Ce pulverizare a omului ne exprimă ele!

Ai vrea să vezi omul adunat, refăcut: omul universalului. De ce n-ar exista case ale tuturor, ale omului, case deschise spre universal?

Dar ele și sînt: basilicile. E admirabil să vezi în oceanul acesta de individualuri insule ale universalului, unde vin oamenii tuturor diviziunilor să-și refacă unitatea.

De ce totuși *la déesse Raison* pustiește religiile, care nu sînt decît opera ei? Rațiunea își înghite progenitura ca și Kronos.

Poate că asta am trăit în culturile de pînă acum: Timpul logic, ca și Timpul, și-a înghițit progenitura (rațiunea traves-tea). Toate «culturile» trecute au sfîrșit în clipa cînd *luciditatea rațiunii* și-a făcut apariția demascînd travestițiile. Au dreptate, pentru trecut, filozofii culturii. Dar ce nu mai înțeleg ei este că s-a ivit în istorie o luciditate care nu mai desființează.

De acum înainte rațiunea nu mai e travestită: nu mai are motive să se travestească.

[În *marginile*:] Religiile ca rațiune travestită. Din clipa cînd miezul lor rațional e dezvăluit, ele se risipesc în cele patru colțuri ale istoriei. (Istoria religiilor, miturilor, eresurilor, enigmelor, ca travestiri ale rațiunii.)

★

[116] Mașina de azi începe să fie interesantă — și primejdioasă — din clipa când ajunge și ea la reflexivitate, la ridicare la putere. Faptul că învață (află, înregistrează ceva) nu e încă prea mult: faptul că învață învățarea, abia, o scoate din mecanicism și o face să concureze ființa organică.

Între adaptarea simplă, pasivă, și adaptarea complexă, reflexivă, e o diferență de natură, deci. Lucrurile conjugă numai la forma pasivă. Organismele, la forma reflexivă (eu mă învăț să fac așa, conjugă acum și mașina). Abia omul conjugă la forma activă.

★

[117] Pentru dialectica mea, mișcarea undelor superficiale (a valurilor!) e semnificativă: nu e sinusoidală, văile fiind mai largi decât crestele: iar în văi mișcarea se face în sens negator (ca și de la temă spre antitemă), pe când pe creste mișcarea e directă (o temă intră în orizontul altei teme). Lumea înaintează regresiv — sau mai degrabă după cercuri ce se rostogolesc îndărăt și când se încheie se rostogolesc înainte.

Unda superficială înaintează așa. Dar celelalte? N-au și ele o «negație» în curgere?

[În margine:] De fapt nu se rostogolește nici un cerc. Dar valurile sînt tiparul mișcător a ceea ce nu se mișcă.

Unda e mișcarea mișcării. Unda superficială e tiparul mișcător a ceea ce, nefiind, nu se mișcă.

Nu mișcarea unei mișcări, ci mișcare a urmei unei mișcări. (Toată categoria inexistenței e aci: ceva este prin ceea ce nu este!)

★

[118] Dacă am fi înțeles de la început mișcarea valurilor (a undelor), noi n-am mai fi avut *ideea undei*. (Dacă am fi avut de la început matematicile, noi n-am mai fi putut opera cu ele, într-un sens.)

Căci intuirea anumitor regularități (aproximative) a dus prin absolutizarea lor la matematici. Iar acum cu matematicile știință a ordinii putem înțelege dezordinea (de ex. amortizarea undelor, degradările din diverse planuri). Am văzut unda acolo

unde ea *nu* este. Dar am definit astfel unda regulată și acum putem înțelege prin ea abaterile de la ea. Așa cum prin matematici, care sînt științe ale exactului, putem înțelege ceva din toată inexactitatea lumii. (Celui ce *nu* are știința ordinii și exactității, lumea îi pare ordonată și exactă!)

Accentuînd tendința antientropică sfîrșim prin a da socoteală de entropie.

[119] *Reflexivitate*

Dintr-o dată, cu unda se schimbă imaginea noastră despre materie. Ea devine, ca spiritul, reflexivă.

Un antic spunea: văd pe oameni atrași de ceva sau altceva; dar eu am atracție pentru această atracție. Vreau să văd ce e ea, în ce constă ea (așa cum azi vrem să știm și nu știm încă — tot ce este atracția gravitației). Dar făcînd așa vădea poate altceva, poate filozofie.

Sau anticul spunea: voi gîndiți ceva sau altceva. Aveți gîndul curajului, de vreme ce sînteți curajoși, al virtuții, de vreme ce sînteți virtuțoși, al ordinii, de vreme ce faceți state. Eu nu am gîndul vostru. Dar vreau să am gîndul gîndului vostru (să gîndesc gîndul vostru). Ce gîndiți cînd spuneți așa? Iar făcînd așa năștea *ideea* (iar anticul se numea Socrate).

Gînd nu înseamnă idee. La orice nivel omul are gînduri, dar nu încă idei. Omul de știință el însuși are o mulțime de gînduri, dar nu întotdeauna idei. Gîndul poate fi concret ori abstract, în intuitiv sau în imaginar, dar nu e prin aceasta idee. El devine idee abia prin reflexivitate, ca gînd al gîndului.

De aceea Platon spunea lui Antisthene, care-i obiectase că vede calul dar nu vede Ideea de cal: vezi calul (îl imaginezi, îl abstractizezi chiar, adică ai gîndul lui) pentru că ai organul calului (viziunea, gîndul), dar nu ai organul Ideii de cal (gîndul gîndului). De aceea toată viața omului se desfășoară sub domnia gîndurilor, dar numai puține zone din viața lui sînt luminate sau explorate de Idee.

Reflexivitatea este însă deopotrivă în lumea materiei, este chiar fundamentul lumii materiei, cu unda. Mișcarea mișcării dă altceva: unda. Totul se schimbă pentru filozofie: avem de gîndit o lume care nu e altceva decît reflexivitate, întocmai ideii prin care o gîndim *.

Iar cu o asemenea viziune omul își apropie tot mai mult **materia**: face **mașini** care și ele ies din acțiune oarbă și **productivitate** oarbă. Până acum mașinile făceau **ceva**; acum fac **ceva** **asupra** lor: învață, de pildă, cu mașinile electronice. Actul de **a învăța** poate fi și el reflexiv, dincolo de prima lui reflexivitate (**faci ceva** asupra ta și nu în afară). Căci în loc să afli **ceva**, să **înveți** **ceva**, poți învăța învățarea, poți afla mijlocul de [a] afla **ceva** — și la stadiul acesta par a fi ajuns de pe acum mașinile **omului**.

Așadar nu numai că în fondul ei materia e reflexivă, dar ea **poate** fi făcută artificial, prin asamblări mecanice, să fie **reflexivă**. Iar așa fiind ea dovedește cu adevărat că devine **ceva** de **esența** omului (a ideii), de vreme ce omul începe a se teme **de ea**.

Din îngrijorarea de azi a omului în fața mașinii, din **gîndul** **acesta** că mașina ne poate primejdi, vedem limpede, cu **gîndul** **gîndului** despre mașină (adică prin **ideea** de mașină), că **reflexivitatea** e atît de adînc de **esența** ideii, încît oriunde are loc **tînde** să dubleze **ideea** însăși (omul însuși).

De aceea, fără a cuteza să spunem că undă este idee, nu **vom** putea spune nici altceva. Sau ea este de ordinul ideii. **Căci** dacă idealismul nu va triumfa aici spunînd: iată, **materia** **este** idee (dacă era idee, de ce n-ați obținut-o din idee?), s-ar putea ca materialismul să aibă dreptate, spunînd: iată, e pe **dos**, **ideea** este materie — punînd în speță pe lume, într-o zi, **unde** care să fie ideii (obținînd poate într-o zi **ideea** din materie), **sau** arătînd experimental că ideile nu sînt altceva decît **fascicule** de unde.

Dar e treaba altora să se certe pe aceste teme de întîietate. **Aci** nu m-am gîndit decît să descriu obiectul filozofării de **azi**. Despre ce avem de vorbit.

*[*In margine:*] Cînd devin reflexive, lucrurile fac un salt **calitativ** (de la gînd la idee, de la atracție la filozofie, de la mișcare **la** undă, de la mecanic la cvasi-uman).

Poate explicația saltului calitativ să fie tocmai reflexivitatea. **Chiar** o acumulare cantitativă ar duce la salt calitativ cînd ar **deveni**, de la un moment dat, reflexivă.

★

[120] Să fie vreo legătură între reflexivitate și ridicare la putere?

1) În orice caz și la ridicarea la putere se petrece un salt calitativ (10^2 e altceva decât 10). (Clase diferite de numere.)

2) Apoi și ridicarea la putere e o formă de reflexivitate: 10 se reflectă în el însuși (în fiecare din unitățile lui devine 10). Se consideră deci pe sine, este înzecirea lui 10 ca atracție de atracție sau gândire a gândului.

3) În sfârșit, se distribuie fără să se împartă, făcând așa, — ca și reflexivitatea. Căci gândul ce gândește gândul o face asupra tuturor gândurilor, și atracția pentru atracție e față de toate formele de atracție.

Mai sînt și alte trăsături comune?

★

[121] Omul denumeste ceva Dumnezeu. Și pe urmă se întreabă, veacuri de-a rîndul: ce-am vrut să spun prin Dumnezeu? Denumeste ceva timp; și se întreabă: ce-am vrut să spun prin timp?

Are poate și semanticismul un minimum de îndreptățire (deși nu m-a interesat niciodată).

Iar răspunsul său pare a fi astăzi: Nu știu ce e asta: dar fac lucrul și îl știu. Voi face pînă și omul, iar atunci voi ști. Nu știu ce e un creier, dar îl modelez și încerc să știu.

Fac un timp — timpul logic.

★

[122] « Înstrăinare » (prin proprietate sau în stat, în idoli, în religie). Dar a cui? Nu sfîrșește prin a pune o natură, o esență, ce se înstrăinează? Dezumanizarea nu e de la un tip de om, omul în genere? Așa s-ar părea literal. Dar nu e vorba de o esență dată, ci [de] una care se face, în cerc. Ești în antitemă față de o temă care nu și-a dat conținutul încă.

În sensul acesta tot ce nu este un lucru sau omul, tot ce înlăturăm devine creator. Nu pentru că am ajunge la « simburile adevărat », dar pentru că duce mai departe o trimitere. Căci măcar atît: trebuie înlocuită natura dată, hipostaza, prin ansamblul de trimiteri. Ființa este orientare, devenire întru ființă. Una în care totuși ființa nu face mai mult devenirea decât face aceasta ființa.

★

[123] Negativul ce devine pozitiv: atom (în fond *lnl*!) La *fel privatus* (la romani, adică lipsit de *ager publicus*) devine ceva pozitiv! Neant.

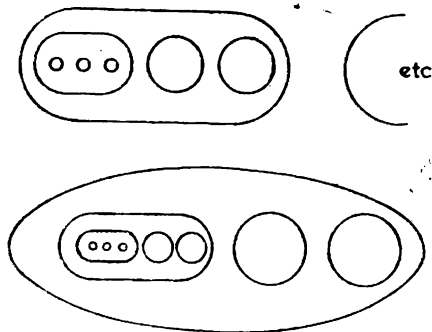
★

[124] Că trebuie să dispară idolii generalului și diviziunea ~~muncii~~? Dar acestea neagă mai intens, și aci tocmai. Numai ~~ci~~, ai putea spune: nu există generaluri, ci individualul devine generalitate, se ridică pînă la ea; și nu e diviziunea muncii, în ~~sensul~~ că limitația nu limitează.

★

[125] Cum e interdependența: simplă (lineară) sau complexă? Cauzalismul determinist spune că e simplă (condiționatul devine condiție ș.a.m.d.); dialecticul spune că e simplă doar la un nivel (după cum geometria euclidiană e valabilă doar în mic), adică într-un cerc dialectic. Odată acesta încheiat, el ca întreg intră în desfășurare. Atunci ai în același timp linearitate și învăluire — corpuscul și cîmp!

[În margine:]

★

[126] *Ln1*. Piețele sînt limitate, deci crize; dar apare și aci nelimitarea (bunul ce creează noi nevoi) și atunci ceva limitat în afară conviețuiește totuși cu nelimitatul.

[127] E absurd să spui ca Proudhon că « proprietatea e un furt », critică Marx. Căci furtul presupune proprietatea.

E un cerc aci, care e poate cel din dialectică: Un termen este într-un orizont pe care tot el îl face. Căci ai putea spune: abia furtul creează proprietatea, prin aceea că depozitează de ceva necesar pe cel care nici măcar nu era conștient de posesiune, căci dispunea la voie de lucru. Furtul creează nevoia asigurării prin posesiune; deci creează posesiunea. Sau, conștiința depozitării creează conștiința posesiunii necesare. (Posibilitatea unuia creează posibilitatea celuilalt.)

Deci: proprietatea e un furt, dar furtul presupune proprietatea, adică face o proprietate înăuntrul căreia furtul e posibil. Creezi pe cel ce te va crea (re-crea). Anti-tema este înăuntrul temei care nu este, pe care tot ea o instituie.

[În margine:] *Contradicție unilaterală*: e al meu — nu e al meu (Nici cînd nu mai e al tău, lucrul e al tău.)

Furtul își creează opus proprietatea (ne-furtul)*: furtul presupune proprietatea, care-l contrazice. El nu, o afirmă. Proprietatea se manifestă (întîi ca privată, apoi colectivă) și integrează furtul — care acum el contrazice — cu tendința de a-l desființa (nu numai polițienește, nu numai moralmente, dar și ca inutil — în socialism!). ** « E al meu » și « nu e al meu » se contrazic etern doar în expresie. În real (și în logicul ce reflectă realul) ele își desfășoară în timp (chiar în istorie) contradicția lor unilaterală, se instituie, se combat și rezolvă.

Se va spune: și în socialism un lucru e *sau* al meu, *sau* al tău. Nu, a devenit al altcuiva, al nostru. Firește că, integrată în noi, proprietatea va putea intra și ea în contradicție (cu « voi », capitaliștii, sau cu « ei », marțienii, care să ne-o primejduiască). Dar e alt proces contradictoriu, la alt nivel, cum se întîmplă în orice dialectică viabilă.

*[În margine:] « Nu este al meu » creează pe « este al meu ».

** Proudhon spune ceva cu sens chiar: proprietatea este creația furtului (și e sortită să-l desființeze).

[128] Există trei ordine logice: a realului (legitatea), a gîndirii și a expresiei gîndirii (propozițiile).

Filozofia se îndeletnicește în principiu cu toate trei. Logica (propriu-zisă) aristotelică se îndeletnicește cu ultimele două. Logica matematică, doar cu ultima.

Tendența logicului (cu Hegel și marxismul) a fost să acopere și realul, nu numai gândirea. Să devină filozofie. Reușita logicii matematice e de-a da o expresie a gândirii care să opereze asupra realului.

★

[129] Formula lui Taylor: o funcție e egală cu valoarea ei într-un punct, plus produsul tuturor derivatelor ei cu o diferență specifică . . . Ce obții? Expresia unei desfășurări printr-un moment al ei.

Exprimi un înțeles, cunoști, definești o traiectorie printr-un moment. Cunoști un destin întreg într-un gest (căruia îi scoți toate derivatele).

★

[130] Am trăit — pînă la Hegel, și cu el în chip exhaustiv — sub semnul Sfintei Treimi, a triplicității. Acum am intrat sub semnul Sfintei Pătrimi (dialectica în patru timpi, i-ul, cuaternion-ul, carbonul, tetravalențele, semiconductorii — germaniul și siliciu, tetravalenți).

[În margine:] Pytagoreisme . . . (v. familia trigonometrică, cu fratele < . . . >, tangenta . . .). Să-ți lași frații cumiști ce stau în cercul familiei.

— Sau numere complexe ca perechi de numere. Sexe opuse. (Feminin cu feminin dau *nu.*). Operația procreației.

— Sau inele, grupuri.

— Sau punctul de acumulare, în jurul căruia se strînge toată infinitatea ta. (În afara vecinătății, doar un număr finit . . .)

— Sau ridicarea la putere.

— Sau 1 1 1 1 . . . Sau Sf. Pătrime.

— Sau mitul elipsei. Sau elicea, burghiul (Prințesa regăsită).

★

[131] Natura halucinantă a științei. Ceva din răsturnarea asta puteau resimți și medievalii cînd spuneau că planta e cu

capul în pământ. Să vezi pădurea ca o mare de picioare, în aer, în timp ce creștetele stau bine înfipte în pământ.

★

[132] « Modéle », nu prototipuri, astăzi. (Imităm aceea ce nu cunoaștem, spre a cunoaște. Cum cunoști ceva ce nu cunoști? Modelind.)

Ar fi un fel de *An-sich* hegelian. Sau ar fi un fel de existență embrionară (dar în realitate fără bogăția virtuală intimă, ci schemă goală, atunci). Prefer să spun că este tematicul.

★

[133] Elicea e o dreaptă a unui plan ce se înfășoară pe un cilindru! Generatoarele și secțiunile drepte ale cilindrului (cercurile N.) sînt cazuri particulare ale elicei, corespunzînd cazului că dreapta e paralelă sau perpendiculară pe generatoarele cilindrului.

Elicea e principiul din care derivă și linia dreaptă, și cercul!

Geometria plană, care sfîrșește la secțiuni conice și care în realitate trebuie înțeleasă răsturnat, ca pornind de la elipsă (ochiul-focare, orizontul, cuprinderea, «îmbrățișarea» spre care au tins toate, linia dreaptă, desfacerea ei în unghi, închiderea ei în triunghi, poligonalizarea, circularizarea — Circe! —, regăsirea elipsei) — poate fi înțeleasă ca dedusă din spațiu și anume din mișcarea elicoidală.

Orice curbă (dreaptă)* (ale cărei puncte sînt în același plan) derivă dintr-una sîngă.

[În margine:] Ciclopul n-ajung pînă la secțiuni conice. (Mitul elipsei) (Cel care a contemplat-o, a pierdut-o și o regăsește. Prințesa regăsită.)

★

[134] Jungla matematică. Omul iese, prin *mathesis*, din junglă, pune ordine în natură, în societate, în ființa proprie, — dar dă peste altă junglă.

* Adăugat deasupra: « plană ».

★

[135] Studiul oscilațiilor mici, la cîte nu pare a fi dus, cu analiza funcțională!

Vibrația — pulsația materiei — captată de cunoaștere (sau mai degrabă de control, controlată).

[În margine:] Știința ca sistem de control și comandă asupra realului. (Ce știe vizitiul despre cal? Dar îl controlează și îl comandă.)

★

[136] Nu-ți mai «înțelege» obiectul: Platon, Ideea, Schelling nu mai înțelege frumosul; Hegel, conceptul (de neconcepțut); Marx, bunul, producția de bunuri (și chiar capitalismul). (Azi Heidegger, timpul.)

★

[137] Operatorii logici și operațiile aritmetice. Negația. operațiile inverse. Conjuncția încă nu e adunare (dar nici înmulțire, cum se spune! N.). Disjuncția este. — Și astfel nu treci dincolo de adunare. Nimic pentru înmulțire, nimic pentru ridicarea la putere.

★

[138] *Virtù*: «*che tutto il possibile a lui fosse facile*» s-a spus în Renaștere.

Să ții minte orice; să înțelegei orice; să exprimi orice.

★

[139] Hegel a văzut lumea îngerilor, adică a imediatului, a intuiției directe. Dar a reușit atât de bine să acopere realul cu logicul, încît n-a mai reușit să desprindă logicul și să-i vadă caracterul «revoluționar».

★

[140] Filozofia vine întotdeauna după lucruri. Dar te așează înaintea lor. Le face posibile. *

De aceea vorbește întotdeauna despre ce *nu știe*. (De la Socrate încoace, știe ce nu știe, cum e cu puțință ceea ce nu știe.) Așa sîntem astăzi în fața motorului, despre care nu știm nimic. Am descoperit că există motorul. Așa poți simți în fața naturii feminine, despre care azi mai mult decît oricînd trebuie să te întrebi cum a fost, cum e cu puțință. Poți coborî în **imediat**: cum e cu puțință simetria, în natură, cum e cu puțință la om surîsul, privitul în ochi — spiritul. Toată știința, privită filozofic, e un: cum e cu puțință materia, viața.

Știm de pildă astăzi că există cinci feluri de motoare, despre care nu știm nimic. Știm că există un timp logic, în care sîntem întregi, ca oameni.

Și poate ultima întrebare a filozofiei, prin care ne mirăm de toate, este: cum e cu puțință mirarea, întrebarea. Și încep să răspund: prin cuplul logic . . .

*[*In margine:*] Filozofia vine *după*: văd că există Capitalul; dar cum e cu puțință capitalismul? Văd că există știință a lui Newton; dar cum e cu puțință judecata fizicală? Văd că oamenii au atracție pentru ceva ori altceva; dar cum e cu puțință atracția?

Ești atras de atracție. Intri în reflexiune.

★

[141] Nu există fericire dincolo de cultură. Nimic nu « ține » dacă nu e filtrat de cultură, iar fericirea trebuie să țină, căci nu e extaz.

Omul natural e extatic, atîta tot. Viețuitorul trăiește din extaz în extaz. Astăzi am înțeles că extaticul, chiar mistic, nu e un ideal. Sau a fost idealul, numai, al formei superioare de animalitate a omului — nu al ieșirii lui din animalitate.

Căci esențialul nu e să vezi, ci să călătorești în infinitatea văzutului, să străvezi.

★

[142] Proporția trece în *funcție*. În loc de: la o variație dată corespunde o variație dată, în funcție e: la o variație dată corespunde o variație liberă.

Dar totul trece mai departe în corespondență (față de care funcția e un caz particular!), deci în teoria mulțimilor.

Substanță — proporție — proporție de variație — funcție — corespondență — mulțimi — transformări (grupuri . . .).

Dar mulțimile matematicilor sînt grămezi (v.), nu adevărate mulțimi. Nu revenim la substanță, spre a da conținut mulțimilor și la cauzalitate, spre a face proprie corespondența (care fără cauzalitate e doar din afară, instituită de gîndirea matematică)? Adică la categoriile tradiționale.

★

[143] Transformarea e o corespondență în aceeași mulțime. Ex. rotație, translație, simetrie. Se obține grup. Lucrurile iau început ca structuri. (Firul, cristalul, pînza . . .)

[În margine:] Proporții — proporție de variație
funcție
corespondențe
transformări (corespondențe în aceeași mulțime)

Simetrii. Mișcare
Structuri

★

[144] $(1 + 1)$. Patru rezultate posibile:

$-1 + 1 = 2$, ordinea mecanicului

$-1 + 1 = 1$, ordinea organicului (asimilare)

$-1 + 1 < 2$, ordinea vectorialului (structurile obținute din componente, viețile din socialism, neîmplinirile umane și chiar biologice.) (Tendințe contrarii, rezultatul e între ele.)

$-1 + 1 > 2$, ordinea umanului împlinit. Valoare de însumare. Creația.

Unda e: $1 + 1 = \infty$

[În margine:] Cînd aduni pe 1 și cu 1, care 1 se adună? (Platon) Cînd aduni pe $2 + 2 = 4$, știi tot ce poate ști spiritul uman în această privință, spunea Descartes. — S-a înșelat.

★

[145] Ce e istorie și ce nu. Dacă forțele de producție schimbă schimbă istoria, atunci axele de coordonate carteziene sau ciclul lui Carnot sînt istorie, nu Ludovic XIV și Napoleon. Atunci logica matematică e istorie, nu războiul din 1914 . . .

★

[146] Omul a scos singur din coasta sa mașina. A vroit întotdeauna întovărășirea cu altceva — cu animalitatea, în lipsă de ceva mai bun, la antici.

★

[147] Omul are apetența ființei. Dar neștiind decît despre o singură ființă, cea de reproducere, se pierde obișnuit în neantul eros-ului. Dacă însă mîine îi vor fi date — laolaltă cu alte forme de reproducere — căi diferite către ființă? Iar de pe acum năzuința către ființă s-a împlinit și într-alte forme — dar nesigur, și adesea iluzorii — în istoria omului.

★

[148] *Prototip?* Nu astăzi: *model*.

Sau proto-tip, cu alt sens al primului. Ce este prim era mai împlinit. Ce e prim nu e neapărat simplu, ba e chiar mai complex, căci are, embrionar, mai multe posibiluri, dar e mai neîmplinit. Ce e prim era mai bun. Acum nu e mai bun. Cauza nu poate fi mai puțin decît efectul, se spunea. Cauza e mai puțin decît efectul, spunem.

Ei trag îndărăt spre prototipuri (cazul M. [ircea] E.[liade]), noi trimitem înainte cu prototipurile.

[În margine:] Modelul este și nu este mai simplu. Nu este mai simplu, căci trebuie să conțină, virtual, tot ce va fi realul: este mai simplu, căci nu e, ca prototipul (arhetipul), gata structurat. — Dacă ar fi simplu, n-ar putea duce la complex: sau, ca fiind simplu, nu *modelează* complexul. Trebuie să-i redea toate ecuațiile, trebuie să-l reflecte întreg. Dacă nu-l redă așa, ci îl «simplifică», nu e bun. Faci altul.

Dar fiind la fel de complex, e mai simplu.

★

[149] Matematicile vorbesc azi despre tot: despre noduri, despre familie (în ea, grup), despre sărut («produsul liber a două grupuri» = suma a două figuri închise, lipite într-un singur punct), despre sexul îngerilor.

De aceea mă interesează mai mult poate decît filozofia, ~~care~~ și ea vorbea despre tot (despre imediat, ce ești, ce este), ~~dar~~ care nu și-a găsit limba...

★

[150] Ce splendid lucru o ecuație: analizezi relațiile dintre lucruri, formulezi legătura lor, o strîngi într-o enigmă cu mai multe necunoscute și rezolvi.

Cu ce corespunde ecuația pe plan logic? Judecata e prea sumară. Silogismul, prea rigid. Ar fi: un cîmp logic, intrat în interferență cu altele și ducînd la o condensare în ceva. Sau: o logicitate ce-și caută logos-ul. Răsturnarea logică?

★

[151] Matematicile, științe tipice ale *intelectului*. N-au un trecut prin care să înțelegi, eventual mai bine, partea. De aceea nu se poate trișa cu ele: dacă nu înțelegi ceva, nu poți merge mai departe. Dar tocmai *acest* tip de rigoare al lor le arată și limitele. Căci există o altă rigoare, a rațiunii, unde încape irațional, după cum încape ignoranță provizorie, și totuși unde lucrurile țin cu adevărat, pînă la urmă.

★

[152] O mărime vectorială se exprimă nu numai prin lungime, direcție și sens, dar și prin «componentele» vectorului.

Timpul, ca vector, nu are lungime, ci doar *direcție* și *sens*. Nu are nici componente, nefiind raportabil la nimic altceva. E totuși vector, vectorialitate pură.

★

[153] Ce au spus matematicile? Numărul 1, care generează totul, e prea mult ca dat: să facem din el un proces, o *ridicare la putere*. Să spunem că el este i^4 , un i în mișcare, nu simplu 1 gata dat. Și astfel s-au născut numerele complexe, al căror calcul revoluționează matematicile, făcîndu-le în sfîrșit științe ale ridicării la putere.

[154] Există un zero de nulitate și unul de anulare. Când se vorbește în matematici de divizorii lui zero, se concepe zero-ul de anulare: factor care, componînd, se anulează. Dar nu sînt toate zero-urile din operații zero-uri de anulare?

Există un zero în afară de timp și unul în timp.

[155] Inducția presupune teoria Ideilor. Fierul acesta aproximează *întreaga* natură a fierului. Calul acesta, toată speța calului și adevărul acesta, toate legile adevărului.

(Sau poate numai adevărul acesta adeverește orice alt adevăr?)

Dacă ai un adevăr, știi tot despre adevăr (ba și despre fals). Pe cînd dacă vezi un cal, nu știi tot despre cal. Mai pot fi și alții, altfel.

Argumentul ontologic al adevărului.

Ar putea fi și altfel, spui în fața oricărui lucru, gînd chiar. $1 + 1$ pot da și altceva decît 2, nu cum spunea Descartes. Dar adevărul nu putea fi altfel.

Ce se numește adevăr? Ceea ce nu are nici o margine de posibil. «Nu poate fi altfel». Adevăr este imposibilitatea posibilității. Deci e «realitate»? Nu, căci realitatea e încărcată de posibil (trimite statornic). E necesitate? Nu, căci ea implică un interval și o *trecere* către, în acest interval: implică timp. Adevărul nu e nici trecere, nici trimitere. Este. E un așa este. E un cub care vine la locul său, într-un joc de copii. E aici, e acum și nu altfel. Adevărul e tocmai *hic et nunc*. E potrivirea în real, nu în eternitate. Sau e raportul (abstract) de potrivire (în concret).

[156] Marele și micul se contrazic, unilateral. Micul preia marele. Dar la fel se contrazic Unul și Multiplul.

Unul pune pe lume Multiplul: ca diversitate, pluralitate de unicități, Unul singur face posibil Multiplul. Acesta îl contrazice la început, ca pluralitate, repudiînd tot ce e Unu în timp ce Unu nu-l contrazice. Dar Multiplul se maturizează: din pluralitate oarbă devine pluralitate ce preia asupra-și unitatea,

nu încheagă în ea. Atunci Unul îl contrazice pe el, Unu ca Unu, **nu** nu vrea [să] știe de nici o pluralitate, nici măcar ca totalitate. **Pluralitatea** merge mai departe. (Geneza e întotdeauna principial de explicație și de opoziție față de creatură.)

Dar logicienii stăruie. Nu e contradicție formală, aci, **contradicție** e între «aceasta e o pălărie» și «nu e pălărie». **Credeți?** Dar contradicția e cel mult între cap gol și cap cu **pălărie**. Iar capul gol pune pe lume pălăria, o instituie, aceasta **contrazicându-l** la început, căci «nu e cap gol», e cu pălărie. **Dar** pălăria se maturizează: se impregnează, ca în cazul lui **Chaplin**, de imaginea omului și devine ea purtătoare de om, **nu** omul purtător de pălărie. Iar acum, când pălăria poartă **omul**, ea nu mai contrazice capul gol, ci acesta o contrazice **pe** ea, în timp ce pălăria lui Chaplin pleacă în lume cu mesajul ei.

★

[157] Sensul adevărilor noastre este de a fi dezmințite. **Așa** s-a spus despre adevărurile experimentale de azi, că trebuie să fie *deschise*, altfel nu sînt adevăruri. Spre deosebire deci de **Adevărul** care nu era adevăr dacă suferea dezmințire . . .

Todetica? Primatul individualului asupra generalului. Dar **a** individualului care duce la un general lărgit. Educarea **Adevărilor**.

[*În margine:*] Cel mult se spunea: excepția confirmă regula. Azi spunem mai simplu: excepția *lărgeste* regula, n-o lasă pe loc. Dar regula nu e regulă dacă nu e în expansiune.

★

[158] Două abstracturi, poate. Un abstract elementar, legat de concret, *din* care s-a ridicat: cel matematic. De exemplu spui «vector n-dimensional»: dar în realitate te gîndești la cel cu 2 sau 3 dimensiuni, pe care-l *vezi* concret și «generalizezi» pur și simplu. În matematici abstractul are întotdeauna o origine vulgară. E o înobilare, dar nu a ceva nobil. Nu e «cazul» din cerul abstracțiunii.

Dar abstractul speculației e abstract pur. Nu e complexificare, ci complex. (*Le simple c'est du simplifié*, s-a spus; dar și *le complexe* poate fi *du complexifié*). Cum obții acest complex? Revii cu el la teza prost-idealistică? Dar poți spune cel

puțin: el e datul. El e mișcarea elicoidală de probă, care apoi devine în linie dreaptă: e syntagma, care apoi se explicitează. E numărul imaginar (complexul!), care apoi abia devine 1.

Poți spune: merg către el — și ai matematicile. Poți spune: plec de la el — și ai speculația.

Căci problema este: dacă trebuie să-ți dai ceva, poți la fel de bine să-ți dai simplul original sau complexul original. Și așa s-a și făcut în cultură: s-a pornit de la complexul original, dar unul gata făcut, atoatedeținător, divinul. S-a trecut la simplul original și cunoașterea a început să se miște. Dar se revine la complex. Numai că, la unul care nu e gata făcut: care e model, are în el procesualitate. Și atunci ai toată disponibilitatea simplului, cu inepuizabilul complexului.

Le plus beau complexe ne peut donner que ce qu'il a. Dar și aci e valabil... *que ce qu'on lui demande.*

★

[159] Adevărurile noastre teribile: că omul se trage din maimuță, că totul se reduce la libido, că societatea se înalță pe nevoi — de-a mânca și a se adăposti — au apărut perfect în mintea primului venit în materie de reflexiuni. Dar el le-a înlăturat, pentru că nu erau *altceva*, nu dădeau o explicație, ci erau faptul însuși. Cum s-ar mira grecii de explicațiile noastre pe bază de truisme!

Dar ce s-a întâmplat că platitudinile acestea au devenit adevăruri subtile și neașteptate? Au devenit atât de complexe realurile — om, suflet, societate, suprastructurile — încît evidențele de ieri, infrastructura, îngropate sub atâtea straturi, au fost uitate pînă la a fi o adevărată relație, acum? Sau mai degrabă — căci ele au fost evidente tot timpul oricui — le punem în joc altfel?

Chiar ideea de evoluție: ce loc comun și ce evidență oricui, în creșterea plantei, animalului, cetăților? Cum s-a calificat dintr-o dată?

Nu faptul că de la sine înțelesul a fost acoperit de straturi prea numeroase (că sufletul s-a acoperit de atâtea sublimări, de pildă) reabilitează de la sine înțelesul și-i dă putere de *altceva*, deci capacitate explicativă. Că *de la sine înțelesul a devenit el însuși un înțeles*, ține de *adîncimea* pe care a căpătat-o el. Azi maimuța, erosul sau nevoile omului au altă încărcătură:

tin ele însele de o « istorie naturală » atât de adîncă încît s-au înnobilit. Nevoile sînt forțe de producție, cu adîncimea lor. Așa cum arta s-a făcut tot mai mult pe teme imediate și degradate, spre mirarea unui Pascal cu tablourile (nu cu neobișnuitul celor o sută de teme grecești, de pildă), cultura toată se sprijină pe un profan sacralizat. Profanul a ieșit din condiția lui de profan, materia a luat caracterul spiritului (unda). Comunal a devenit altceva.

Aceasta înseamnă că am mers mai bine, nu înainte ci îndărăt. Am fundamentat fundamentele, am adîncit axiomele (platitudini ele însele), am regresat mai bine, adică mai adînc. Regresul nostru este progresul față de antici. Am regresat mai bine decît ei. Ceea ce era grav în lumea religiilor era că nu se putea regresa: nu exista decît decădere, nu regres. O lume stagnează cînd nu mai știe să regreseze. (Caragiale!) Înțeleg azi în socialismul științific pozitivul acesta de-a fi adus, pe linia timpului dar total, regresul în istorie*.

Totul se explică azi prin număr, poate. Dar numărul nu mai e număr, și nu e în nici un caz divinul pitagoreic. E un « de la sine înțeles » care a devenit oceanul matematicilor, mările calde ale începutului.

Inferiorul explică superiorul pentru că e mai adînc inferior. Linia dreaptă explică, în calculul infinitesimal, mersul curbelor pentru că e mișcare, nu linie. Micul explică marele fiindcă e mai mult decît mic, e infim, și Multiplul explică Unul pentru că a dat multipluri. Abia pluralitatea secundă preia unitatea în ea. Abia degradarea degradatului îl abilitază. (A trebuit să tragem maimuța și mai jos în istoria naturii, spre a o face aptă să explice omul)**.

**[În margine:] Essai sur le regrès*

Dealtfel și mișcarea se face de-a-ndaratele: ca reacție. Nu ne sprijinim pe ceva ce lăsăm în urmă. Înaintăm regresînd.

Despre importanța regresului

Omul de azi e regresist.

(Chiar și teatrul lui E.[ugen] I.[onesco]. Locul comun! Firul de păr. Noroiul. Platon.)

« Noi » nu e aici omul. E solidaritatea cu materia. Ochii ei. Tuculescu și Moore.

« O societate care nu mai regresează stă pe loc » — nu mai sună caragialesc. O societate care rămîne la zeii ei, la « grația

lui Dumnezeu», la clasele, constituțiile, idealurile ei, care nu se pune în discuție, ca Evul mediu — stă pe loc.

De aceea orice progres apare esteșilor (lui Iulian Apostatul) catastrofal. Creștinismul față de păgânătate, burghezia față de aristocrație, proletariatul (masele!) față de burghezie, sau Descartes, cu «simplul» său, față de aristotelism, sau matematicile față de real, mecanicul față de organic și materia față de spirit. Cantitatea față de calitate.

**** Pluralul e un singular !**

Există un plural al pluralului unității: Cînd pluralul se întoarce asupra-și, cînd devine *reflexiv*, dă altceva.

(*Parmenide* scris pe tema contradicției unilaterale. *Parmenide* sau despre Unu și Multiplu.)

1) Dacă Pluralul e unu (el e altceva)

2) Dacă Pluralul e plural (atunci el e unu)

Sau Unu și Plural stau rigide. Dacă Pluralul e plural dă unitatea.

(Greșeala lui Platon e că, după ce arată ce se întîmplă cînd *Unu e Unu*, nu arată ce se întîmplă cînd *Multiplul e multiplu*. Platon a luat numai pe Unu drept subiect !)

Cînd pluralul a devenit plural (atunci se întîmplă tot!). Unul a fost integrat, depășit, și a dat : unitatea. Negarea negației nu ne-a întors ci ne-a trimis mai departe.

În ridicarea la putere e semnificativ că se pleacă de la *plural*. Unitatea nu poate da nimic. (Numărul nu începe de la unu și repetiția lui, cu adunarea, ci de la plural și pulsațiile lui.)

Nu unitatea, ci pluralitatea face posibil numărul. Dar nu cea simplă. Pluralul *pluralului* face posibil numărul.

(Pluralul perechilor originare la Chardin !)

Numai pluralul se distribuie fără să se împartă. « Spiritul » e pluralitate !

★

[160] Toată problema filozofiei este: ființa e ea oare numai predicat? sau e și subiect? Ai putea spune că materialismul susține cum că nu e decît predicat: nu există decît mere, pere, nu fructul; decît societate civilă, nu statul. Dar nu poți merge pînă la a spune: speța nu există ca atare, Darwin vorbește despre ceva ce nu este. Sau: nu există decît capitaliști, nu

materialism. Oameni, nu relații de producție. Ai cădea în nominalism și atunci te-ai contrazice vorbind despre tot ce nu e individual.

Problema e, deci, cum există și altceva decât individualul? Ce este acest « este » mai larg? De aci a început Ideea platoniană.

Dar poate că e o altă problemă — și în aceasta ar consta materialismul — cum să reduci generalul la individual: cum să desfințezi statul și să ajungi doar la societatea civilă. Iar dacă în lumea realului individualul nu obține această întâietate asupra naturii sale generale, în lumea omului e tocmai tendința mai adâncă. Aci nu trebuie să existe om în general, ci fiecare trebuie să tindă a deveni omul. Conștiința lui să dea relațiile de producție, odată cu forțele de producție, iar nu invers.

În acest sens, cu cât devin mai mult om, cu atât omul este mai puțin idee, dar face, instituie, transformă prin idee, se transformă pe sine.

★

[161] De ce n-au matematicile lege? De aici poți începe analiza « legii ».

Matematicile n-au lege și totuși căutăm peste tot legi cu ele. Nu au real, și captăm realul cu ele.

★

[162] Pentru antici, avem opinie când credem că lucrul poate fi și altfel: avem cunoaștere când înțelegem că e imposibil să fie altfel.

Dar e exact pe dos, cu noi, iarăși. Adevărul e adevăr când deschide către altceva. Puținătatea absolutului, asta e nou (v. Anal. post. I, 33, Met. VII, 15 și VI, 2, 1026 b și urm.).

În definitiv tocmai generalul îți dă pe altceva în același. Cel puțin generalul nostru, care nu e prototip, ci model.

★

[163] Istoria e întotdeauna produsul unei istorii. Plat vorbind, e istoria regilor și războaielor. Pentru Bossuet era istoria gândului lui Dumnezeu. Pentru Hegel era istoria spiritului. Pentru Marx era istoria forțelor de producție.

Istoricul trebuie de fiecare dată să știe *altceva* spre a da socoteală de ce a fost și este. Dacă în cazul banal era în joc o succesiune de dinastii și evenimente, cel mult cu psihologia conducătorilor, oriunde în rest e *altă* istorie cu adevărat.

Atunci ce este istoria aceea secundă, care face cu puțință pe ultima? Istoricitatea face cu puțință istoria, care tinde să se reducă la prima, ca istoria cea adevărată. Aci, abia, apare un «cum e cu puțință» transcendentul, care duce la un cum e cu puțință realul. Iar istoria realului trece în istoria posibilului fără de care ea ar fi ireală, evanescentă pură.

★

[164] Logica începe cu întrebarea. Despre structura și tipurile de întrebare. Întrebarea închisă; cea bivalentă; cea deschisă. Orizont închis sau deschis.

Ce termeni pune în jos. Ce operații. Ce acte logice?

[În margine:] 1) Întrebarea { concept deschis
cum e cu puțință ceva nou
2) Posibilul
3) Cîmpul logic

Întrebarea e prima expresie a întâlnirii cu *generalul*. De la general începe logicul. *Posibilul*.

Cîmpul logic. — Creat de întrebare. Logica de pînă acum a fost numai a răspunsului. E adevărat, răspunsul creează întrebări noi. Dar întrebarea trebuie analizată întii logic. Și ea e: logicul, logicitatea.

★

[165] (Întrebare de existență: este lupul? Este sau nu este. Dar «ce este lupul, cum este, unde, cînd, de ce?») e întrebare de cîmp, logică. (Cele șapte particule, categoriile.)

★

[166] Paralelism logico-fizic, nu logico-matematic, sau logico-gramatical. Astfel, fizica începe cu principiul inerției (v. Einstein), logica, cu al identității. Fizica cu substanță și materie, logica cu substanță încă și întrebare de existență. Fizica instituie

cele 3 principii newtoniene, logica cele trei logici. Fizica stă sub forță; logica sub general.

Dar fizica trece la cîmp; logica trebuie să se lărgească și ea pînă la anexarea prelogicului, a întrebării.

★

[167] Principiul conservării (materiei ori energiei) — ce sărac în fond: se reduce la adunare și scădere. Dar cîte servicii mi a adus științei. Probabil pentru că desființa nașterea și pieirea, calitativul.

Ca și legea inerției, naivă filozofic, principiul conservării a adus primatul *cantitativului* și astfel a făcut știința cu putință.

★

[168] Fire și ființă, putere și putință, dorire și dorință, căire-căință, socotire-socotință, știre-știință, crezare-credință. Dar devenire, fără devenință.

★

[169] E interesant în *Laches* felul cum Socrate arată celor ce caută instructori pentru copiii lor, cum că trebuie întii priceput despre ce e vorba.

În fond crezi că știi ce vrei sau ce cauți, ce este sau ce se întimplă — dar nu știi despre ce e vorba. Filozofia ar avea ca justificare acest fel de a spune, de fiecare dată, ce poate fi în joc. Nu e asta, e altceva. Asta e altceva. Îndărătul lucrurilor stau altele (relații de producție, eros, inconștient colectiv, interese, gîndul lui Dumnezeu, o cultură istorică . . .)

Paradoxul e că reușim în cele unde nu se știe despre ce [e] vorba — în matematici — și nu obținem decît punere de probleme, în filozofie.

★

[170] Există constante: 2 , π etc. Există *parametri*, constante convenționale, nu absolute: în $ax + b = y$, a și b parametri (odată aleși, dreapta e dată). Și există *variabile*, puncte curente de pildă. Așadar nu poți spune: ori e constant, ori e variabil. Iar nu tot ce are variație e o variabilă *.

(Numărul o mărime constantă abstractă.)

Dar ce mărimi oferă realul, parametri sau variabile? Față de general, exemplarul e un parametru. Și totuși poate deveni o variabilă, lărgind generalul.

Chiar variabila e de două feluri: punct curent, într-o structură determinată; fluentă fără structură determinată.

(În orice caz odată cu variabila apare ceva impur în geometrie: timpul. Pe cînd parametrul nu implică timp.) **

*[În margine] Dar în matematici se consideră constantele un caz particular de variabile! Cînd valorile lui x sînt egale între ele (ex. mișcarea punctului M față de centru are distanța constantă).

** Deși variabila e altceva decît un parametru, funcțiile nu sînt doar de variabile ci și de parametri.

Parametrul e și o constantă și o variabilă.

O aceeași mărime poate fi privită eventual: ca o constantă, ca un parametru, ca o variabilă.

★

[171] Substanța la Aristotel are drept proprietate caracteristică faptul de a admite contrarii. Dar care substanță? Numai cea primă, individualul ce devine. Din cald poate deveni rece.

Atunci cum mai sînt « substanțe » cele secunde, speciile și genurile? Căci ele nu admit contrarii, par imuabile.

Și tocmai aci se înscrie dialecticul. Nu sînt și generalurile substanțe cu devenire? Și nu începe filozofia tocmai de aci, de la substanțele secunde și devenirea lor?

★

[172] Cu filozofia se întîmplă azi ce s-a întîmplat cu poporul lui Israel. Acesta avea o carte, Vechiul Testament; dar creștinismul i-a luat-o (pur și simplu, dîndu-i alt sens și valorificînd-o pe alt plan). Totuși *unde* e cartea poporului lui Israel. Iar acesta, deși vidat de substanța proprie, a supraviețuit.

Știința a luat astăzi filozofiei aproape toate conceptele și problemele ei. I-a luat pînă și ce avea mai propriu: categoriile. (Despre cauzalitate, unitate, pluralitate sau posibilitate și necesitate, sau despre deducție, relație, ca și timp și spațiu, vorbesc mai întemeiat științele.) Ce rămîne atunci filozofiei?

Dacă te întorci asupra tabloului (restrîns) al categoriilor, îi rămîn cele privitoare la ființă: esență, existență, substanță, real, posibil. Dacă te gîndești la probleme, rămîn cele ale așezării omului în lume și istorie.

Poți atunci spune aceasta: știința poartă asupra realului, devine forță de producție și deci creează indirect altă filozofie, prin noi relații de producție. Sau poți spune: prin ea însăși, nu doar indirect, știința creează noi obligații filozofiei.

Iar dincolo de aceste obligații, filozofia ar trebui să aibă un sens autonom. Dar nu închizîndu-se în tema ființei sau în «problemele omului», ci integrînd odată cu ele. O mai poate face?

★

[173] Cînd filozofii au fost oameni de știință, filozofia a fost mare. De cînd științele s-au desprins de filozofie (definitiv după Hegel și marxism) filozofia n-a mai fost mare. Dar nici oamenii de știință, nici unul n-a dat vreo mare filozofie. Atunci: filozofia nu mai poate fi fără știință; știința nu duce la filozofie (prin ea însăși); filozofia (care nu se poate lipsi de știință) nu o poate anexa.

Ce se va întîmpla? Poate mașina va *degreva* pe om de sarcinile științei, inclusiv de cea a creării instrumentului matematic. Poate omul va *spori* ca facultăți. Sau, poate, filozofia se va redefini.

★

[174] Două probleme despre categorii:

1) Ele nu sînt despre concepte fără *συμπλοκή*, de vreme ce tocmai indică predicarea! Deci categoriile ele însele se depășesc prin simplul fapt că sînt «categorii», adică enunțări. Tratatul lor va fi despre judecățile *posibile*.

2) Care sînt categoriile? Substanța nu este, căci nu se predică despre nimic ca fiind substanță individuală. Sînt doar celelalte 9 despre ea? Dar și «vocile» lui Porphyry se predică, mai ales ele. Atunci sînt 14 categorii. Și nu e și a 15-a, ființa, care se spune despre toate subiectele dar *nu* se spune despre celelalte 14 categorii?

Porphyr nu « introduce » la categorii. Dublează planul lor cu altul. Dar care e cel logic? Care cel ontologic?

[În margine:] Substanța primă nu se spune despre altceva. Dar totul se predică despre ea (inclusiv substanțe secundă). Atunci cum se putea scrie despre categorii fără să se spună ce categorisesc ele?

Deci e firesc ca tratatul să se deschidă cu o categorie care nu este una!

[175] Ce stranie e teoria mulțimilor. Ea pune în joc Unul, nu unitatea. N-are unitate. Definind înmulțirea ca *intersecție*, rolul unității îl joacă « întregul plan » I. (v. *Probleme* p. 36). Căci orice mulțime A « înmulțită » cu I dă tot A.

Atunci știința mulțimilor, ce pune în joc Unul, e cu totul alta decît a numerelor, ce pune în joc unitatea *. Avem Unu și multiplu în prima, unitate și pluralitate în a doua.

De asemenea : $A + A = A$ și $A.A = A$ (Totul ca la Boole). De ce? Fiindcă repetiția *nu e posibilă*.

Căci la mulțimi aduni și înmulțești realuri, pe cînd la numere, simboluri. Un același real e același; pe cînd un același număr (simbol) este altul.

Repetiția nu e posibilă dacă pleci de la Unu.

Deci cu totul altele sînt operațiile la numere decît la mulțimi. La numere sînt *pe bază de repetiție*; la mulțimi, pe bază de asociere și acoperire.

Atunci de ce teoria mulțimilor, a nerepetabilului, e atît de semnificativă azi pentru știința numerelor, a repetabilului?

Ce e curios este că « operațiile » cu mulțimile seamănă cu cele ale spiritului. Nici aci nu încape repetiție: o idee plus ea însăși este ea însăși; înmulțită cu ea însăși e ea însăși. Și la fel cum nu sporește prin ea, nu se ridică la putere, la fel nici nu se divide prin ea; se distribuie fără să se împartă. Operațiile inverse nu sînt operații, așa cum nici la mulțimi nu încape decît negația ca complementară.

(Dar la ce am ajuns? odată distribuirea fără împărțire era ridicare la putere. Acum spun pe dos: ceea ce se distribuie fără să se împartă e ce nu se ridică la putere, $A \times A = A$.)

* [În margine:] Dacă se ia unitatea ca bază, se obține algebra numerelor. Dacă se ia Unul, se obține algebra mulțimilor.

«Unu și Multiplu», al lui Platon, a fost reluat de teoria mulțimilor.

★

[176] «Noțiunea de mulțime și cea de element al unei mulțimi nu se definesc, fiind considerate primitive.»

Or tocmai asta e problema, filozofic: individualul de o parte, generalul de alta, și determinația între ele.

Matematicile nu vorbesc decît de individualuri și colecțiile lor *. Logica matematică adaugă pe D. Dar G nu e nicăieri!

* [În margine:] Teoria colecțiilor, nu a colectivelor.

[În margine:] O mulțime, zic ei, e de pildă «totalitatea cărților dintr-o bibliotecă».

Dar interesantă e: biblioteca. Generalul acesta, cu «spiritul» lui (ce tip de bibliotecă este, pe cine definește, ce tip de preocupări, ce epocă), el face obiectul filozofiei *.

Biblioteca din Alexandria.

* [În margine:] Cum e ridicarea la întreg. Creația e ridicarea lucrului la sensul de întreg.

★

[177] Care e obiectul filozofiei? Este generalul, sau mai bine, universalul concret, sau universalele («clasa», Capitalul, familia, comunitatea, noi, sinele lărgit, spiritul unei limbi, «spiritul», Ideea, «asta e altceva»... Biblioteca!)

Obiectul filozofiei e ceea ce nu se vede! (Într-un fel: substanțele secunde, nu cele prime, ca la Aristotel.)

★

[178] Nu există, după Aristotel, decît subiecte și accidente. Iar de predicat, se pot predica subiectele despre subiecte (substanțele secunde despre cele prime) sau accidentele (celelalte 9 categorii) despre substanțe (sau și accidente individuale?).

Dar e tot una să enunți un accident despre o substanță și o substanță despre o substanță? S-ar putea ca logica modernilor să nu vorbească decît de prima predicatie.

[În margine:] Dar categoriile nu sînt *accidente*, cum spune Porphyr. Marele apare necesar ființei individuale, nu accidental, și la fel cu celelalte. Tocmai asta e interesant în tabloul categoriilor că sînt «predicate universale», «accidente universale», deci nu simple accidente, în fond.

La ce ajunge Porphyr? Cantitatea, care e un accident, poate fi accidentală ori fundamentală. Deci accidentul e esențial ori accidental!

★

[179] La calitate, 4 tipuri: ale stării, ale capacității, ale sensibilității și ale formelor.

Iar ultimele, cele formale, pot fi: 1) figuri determinate 2) forme nedeterminate, de nefigurat 3) forme împlîntate în matrice (rectitudine și curbură).

★

[180] În fond Aristotel povestește ce se spune. Ce a auzit în agora, ce s-a cat-agorisit.

★

[181] Negația slabă greacă, μή, «ca nu cumva...». Negația interogativă sau deschiderea prin întrebare care e totdeauna negație.

★

[182] Asistăm poate la revanșa aritmeticului asupra analiticului.

Marea cucerire a spiritului modern era analiticul, calculul infinitezimal, infinitul actual. Dar totul implica anularea diferențelor, in-diferența diferențialelor. Se totaliza același cu același. Se pulveriza întregul, și infinitul (firele de praf indistincte) dădea — continuitate.

Acum s-a regăsit *discontinuitatea*. Elementul distinct (diferențiala diferită) poate fi și el însumat. Însumarea lui e finită,

dar pentru că se face la scară electronică, ea dă rezultate noi și le dă în real.

Am regăsit de două ori aritmeticul: ca discontinuitate și ca limitare.

Nu cumva s-a pierdut infinitul? Și n-a fost infinitul un simplu expedient pentru imposibilitatea de-a opera vertiginos?

De aceea, față de analiză, care nu reușea decât în anorganic, aritmeticul cel nou făgăduiește să obțină ceva și în organic. Dar infinitatea e pierdută aci. Nici anorganicul nici organicul n-o au, pînă la urmă. O păstrează doar spiritul?

★

[183] Idealul calculului matematic — și în orice caz al logicii matematice — este operația mecanică.

Dar « mijloacele trebuie să fie de același rang ca scopurile ». Sau Hegel: rezultatul cu drum cu tot.

Aci stă toată deosebirea: pe unii — științificii stricți — îi interesează rezultatele; pe ceilalți rezultatele și mijloacele deopotrivă.

[În margine:] « Scopul scuză mijloacele » în matematici.

★

[184] Ce am făcut cu logica matematică? Am mutat totul în posibil.

Lukasiewicz spune (p. 11): silogismul: « Toți oamenii sînt plante — Toți polonezii sînt oameni — Toți polonezii sînt plante » nu e adevărat. Dar: *dacă* toți oamenii sînt plante și toți polonezii oameni, *atunci* toți polonezii sînt plante — e adevărat.

Ce face? Explicitează, cu *dacă* și *atunci*, tocmai posibilitatea de adevăr pe care o implică forma obișnuită. Posibilul a ieșit pe prim plan. Se operează cu posibilități.

[În margine:] În fapt Lukasiewicz a trișat: a tradus silogismul într-unul modal: E posibil (logic, imaginativ, ipotetic) ca toți oamenii să fie plante. E adevărat că toți polonezii sînt oameni. Deci: E posibil ca toți polonezii să fie plante.

Aristotel spune cu « *dacă* » și el. Dar spune: *dacă e adevărat, nu dacă e posibil.*

★

[185] Cele individuale (pomul acesta) n-au contrarii. Dar au contradictoriu. De aci începe totul pentru dialectică. Și nu e vorba de contradictoriul nedeterminat (non-pom), ci de cel anumit.

★

[186] Raportul cantităților e ceva abstract. Dar raportul greutateilor e ceva cît se poate de concret: masa!

Masa e invariabilă, pe cînd greutatețile variază. Masa este, greutatea devine.

Modernii au găsit ființa în raport.

★

[187] I. e *realul* (singular, plural ori total, nu importă); D. este *manifestarea* realului; G. este *legea*.

Interesant e că oricare poate mijloci între celelalte două. Cînd mijlocește legea, avem silogismul figurii I. Doar atunci spunem ceva valabil. Cînd mijlocesc celelalte, figurile II și III.

Deci nu cuantificatorii contează, nici negația, cantitatea și calitatea nu mai joacă. Și totuși ia toate formele de silogism

★

[188] Ca anti-materia și anti-corpul de azi, matematicile sînt anti-divinul. De aceeași esență cu el, dar opusul lui. (Logosul matematic. Exterioritate pură. Revelația nu e excepția, ci regula. Nu se ascunde. Nu mister. Nu sacrul, ci profanul. Mănușa întoarsă pe dos. Teologie pozitivă. *Ens non-realissimum.*)

★

[189] Că mașina e programată? Dar și omul e programat, s-a spus.

★

[190] Aristotel rezolvă marea tensiune dintre individual și general spunînd că și unul și altul sînt substanțe, prime și secunde.

Dar tensiunea aceasta e totul. Și Biserica a încercat să rezolve tensiunea dintre Pavel și Petru sărbătorindu-i laolaltă; dar conflictul a persistat, a revenit, și face aproape întreaga istorie a luptelor din istoria Bisericii, cu paulinism de o parte (Augustin, unele erezii, protestantism, calvinism, jansenism, mistică etc.), fiind rana ei deschisă.

Că individualul și generalul pot fi numite substanțe e secundar. Esențialul este că *nu* au aceleași conective și că totuși trebuie să fie una. Problema e deci nu: că sînt un același lucru, ci cum *pot deveni* un același lucru? Cum e cu puțință logicul? [În margine:] Toată problema logicului aristotelic e deci cuplul logic: I—G.

Deci logica e alta decît cea matematică.

I e G; sau G e I sau I e D și același D ține de G.

Cu teoria mulțimilor, matematicile au ajuns la esența lor: *nu* au ce face cu universalul, fac miracole cu restul — cu tot ce *nu* e miracol al universalului.

I este G.

Toată deosebirea între cele 2 logici ține de *este*. Vorba lui Hegel, « Pomul este verde ».

Nu există problematică a lui « este » în matematici. « Este » înseamnă « egal » (cu jungla lui) și atîta tot.

Pe cînd în filozofie totul ține de ce este. A fi? A deveni? A fi în? A deveni în? Întru?

★

[191] Că un element aparține unei mulțimi, spune teoria mulțimilor și cu ea toată matematica, poate. Că un element *este* mulțimea, că I e G, spune logica — și asta e altceva.

★

[192] Întreg aristotelismul îmi pare a ține de două intuiții elementare: întîi, că există realități individuale, și numai ele; în al doilea rînd că există lucruri făcute de mîna omului.

Pentru primele, vom avea cele 10 categorii, respectiv *substanța* și nouă accidente care îi revin. Pentru realitățile artificiale vom avea formă și materie.

De aci două metafizici: una a individualului și a felului cum e definit de specie și gen (cu logica respectivă); alta a formelor substanțiale și materiei, a actualului și virtualului.

★

[193] Ce face unitatea categoriilor? Tabloul întrebărilor posibile, poate. Categoria ține de *întrebare*. De aceea e fundamentală logic și epistemologic.

Logica nu începe cu răspunsul, ci cu întrebarea. Logica întrebării. Cîmpul logic.

Teoria informației poate fi privită din perspectiva întrebării.

Omul dd-ului nu se întrebă. Df-ul ca întrebare.

Omul comicului nu se întrebă. Omul tragicului se întrebă. Și o face mai ales: omul sentimentului adînc al ridicolului.

Omul realului nu se întrebă, pînă la urmă (fie el antic sau Hegel). Omul posibilului e întreg în întrebare. Primatul posibilului asupra realului. Sau: nu m-ai căuta dacă nu m-ai fi găsit.

★

[194] Ce vrea Platon? Virtute cu știință. Politică pe bază de știință. Așa cum cunoașterea e pe bază de știință.

Dar este știința una a Ideii? În cunoaștere da, într-un fel. Căci legea, *Geist*-ul, *ordinea* sînt *date*, sau sînt inerente lucrurilor, sînt într-un fel, pe cînd în etic și politic, ca și în estetic, legea se instituie prin om.

★

[195] Dialectica în 3 timpi e ceva la fel de imediat ca operația: din două elemente ale unei mulțimi obții printr-o lege un al treilea.

De aceea Hegel trimite la ceva atît de imediat ca — iubirea. Iubești pe celălalt? Pe tine în celălalt? Un al treilea?

Sau pasul. Te dezbină spre a te reuni.

★

[196] Problema filozofiei de azi: nu categoriile realului, ci ale realului făcut. Nu ale timpului real, ci ale celui logic!

[197] Dar prima manifestare a logicului este tocmai lipsa de logic. Dialogul celor două conștiințe raționale începe cu semnalizarea fiecăreia că e ființă rațională, adică poate semnaliza arbitrar. Nu stă sub o necesitate mecanică. Are spontaneitate.

Prima categorie va fi: *spontaneitatea*. Eu sînt, adică sînt subiect. Eu sînt un eu.

Prima afirmare de raționalitate este iraționalitatea. Cine nu poate fi irațional nu e rațional; stă sub o rațiune (ca tot ce este pe lume), dar nu este rațiune.

Eu sînt eu înseamnă eu sînt rațiune. Aci, pe acest astru, este rațiune. Vă semnalizăm rațiunea de aci prin capacitatea ei de a se dezminți. Ea se afirmă dezmințindu-se. Ea începe prin chaos, se vestește ca chaos. Sau: începe ca posibil, se vestește ca posibil.

Ce înseamnă asta?

Că *metafizic* chaosul precede cosmosul.

Că *logic* posibilul precede realul.

Spontaneitatea e deci prima indicație de sine a ființei raționale. Nu entropia, nedeterminarea, ci distropia, polideterminarea.

Sînt două feluri de chaosuri: unul ca lipsă de determinare, altul ca exces de determinare, hypo- și hiperdeterminare.

Ceea ce semnalizează conștiința rațională despre sine nu e un mesaj organizat, ci capacitatea ei de a surprinde. Aci e o *ființă rațională pentru că nu transmite nimic*. Un mesaj organizat poate fi și un limbaj al naturalului. Unul chaotic ține de *naturans*.

Prin capacitatea de a surprinde permanent prinzi cealaltă conștiință.

Sînt pentru că te surprind.

Cine ești? — Sînt cel ce te surprinde. Lucrurile îți trezeau mirare cînd ieșeau din ordine. Mirarea e începutul cunoașterii tocmai pentru că e suscitată de dezordine. Cu mine însă, ființă rațională, ai nu numai dezordine, ci dezordinatitate; iar starea de mirare se permanentizează, în fața unei excepții care devine regulă.

(Excepția dezmințe regula; excepția confirmă regula; excepția lărgeste regula; excepția face regula; excepția este regula ființei raționale vii.) Spontaneitatea e regula.

Dar în momentul în care excepția a devenit regula ea intră în mersul regulat al lucrurilor și devine expresia raționatului, nu a raționalului. Vroiam să transmit că sînt rațional. Am făcut-o arătînd că pot practica iraționalul. Tot *ce e irațional (aci) e rațional*, am silit cealaltă conștiință să admită. Iar dacă e un rațional de ordinul regulei (de o regulară iregularitate, sistematic irațional, exclusiv irațional), atunci e ceva de ordinul *raționatului*, și nu al raționalului.

Adică: dacă spontaneitatea — capacitatea de-a se dezminți — nu se dezmințe ea însăși; dacă excepționalul nu face excepție și nu se exceptează de sine; dacă posibilul, între posibilitățile pe care le pune în joc, nu aduce și pe cea de a fi real — atunci încetez să *fiu* pentru celălalt. (Nici chaosul multiplicat nu dovedește raționalul. El trebuie multiplicat după legea numerelor mari — și atunci încetează să fie chaos.) Spontaneitatea devine expresia unei pasivități și ea. Semnalele regulate nu atestau. Cele neregulate nu mai atestă cînd devin ordinea lucrurilor. Rațiunea s-a exprimat prin dezmințire, dar acum se dezmințe prin afirmare. Îi trebuie o altă afirmare decît cea de pură spontaneitate. Îi trebuie o spontaneitate *dirijată*.

- 1) Sînt rațional pentru că sînt spontan
- 2) Sînt rațional pentru că ies din spontaneitate

Sau:

- 1) Afirm rațiunea prin irațional
- 2) Afirm rațiunea ca rațiune a iraționalului

(Dar acum încep tehnicienii. Putem coborî pe pămînt.)

[În margine:] *Zile cosmice*:

Prima zi: a nu transmite nimic e prima transmisiune rațională.

A doua zi: Ceva și nimic.

A treia zi: Devenirea

(Ar putea fi Logica lui Hegel. Aci nu ființa vorbește, ci Cuvîntul.) (Cînd se sare *de la formă la sens*.)

★

[198] Ce e *spontaneitatea dirijată*, această categorie supremă a omului modern?

Societatea, nu în eprubetă, mașină care învață, natură stimulată.

[199] În *Organon* totul începe prin conversiunea (singura perfectă) a *universalei negative*. Pe baza ei se demonstrează celelalte conversiuni, iar prin conversiune se întemeiază tabloul figurilor silogistice. Deci logicul începe cu *ceva*, nu e *altceva*. Cu distincția. (Dar nu a lucrurilor, ci a predicatelor.)

Nu e în fond «asta nu e asta», un lucru nu e el însuși, de unde mi se pare că începe *celălalt* logic (care e al culturii întregi). Și poate de aceea rămîne logica o știință moartă: nu vorbește despre ce este, ci despre ce se spune cu privire la ce este. Nu dezvăluie mai adîncul lucrurilor, nu spune, în fond, că *ceva e altceva*, spune tocmai că *ceva nu e altceva*. *

Dealtfel dacă totul începe prin conversiune înseamnă că nu poate fi vorba despre subiectele prime. Căci în natura acestora stă tocmai să *nu* fie predicate (să nu poată fi spuse despre altceva). Atunci, cu ele, A revine lui B, dar B *nu* revine lui A. Conversiunea nu se poate face — deci logicul nu poartă și nu *poate* purta asupra subiectelor prime. (Nu întîmplător lasă Aristotel de o parte predicatele singulare.) Numai că, tocmai ele sînt *realul*. Tocmai despre ele este vorba, și în primul rînd la Aristotel! El dă o filozofie a individualului unde nu se poate spune, logic cel puțin, nimic despre individual.

Logica lui Aristotel vorbește doar despre predicate. (Așadar despre substanțe secunde și accidente.) Vorbește despre ce combinații sînt posibile între predicate, dar nimic despre subiect.

Însă nu e aceasta problema? Și nu apare ea chiar din faptul predicăției? Căci erau în joc acolo două feluri de predicări: enunți un accident despre o substanță, sau o substanță (secundă) despre o substanță. Iar ultima predicare este și cea de cunoaștere. Dacă accidentele nu sînt în substanță (în esențe), ele nu spun nimic legii cunoașterii. Aceasta se naște sau cînd enunț o substanță secundă despre una primă, sau cînd enunț *ceva* substanțial («diferențe substanțiale», «creatoare») despre substanța primă.

Individualul e marea problemă. Aristotel are dreptate. Iar logicul începe cu constatarea că individualul *nu* e individual, că e general.

Poate că aceea ce se numește idealism e afirmația: generalul este individual, afirmația răsturnată. Atunci ai dreptate să-l combați, dar trebuie să pui în loc logica individualului, nu cea a generalului gol.

Există generalul general, al logicului aristotelic. Există generalul individual, al platonismului. Dar trebuie pus în joc individualul general.

* [În margine:] «Asta nu e asta» nu delimitează față de altceva ci de sine.

Substanța individuală nu e substanță individuală, ci generală.

★

[200] Trei sferturi din umanitate dispăre ca atare (își schimbă identitatea), prefăcîndu-se: *țărănul*. Jumătate din umanitate e destituită din rostul ei: *femeia*. Îndărățul amîndurora ceva a intrat în eclipsă (*natura*, destinul, timpul). Ce lume e asta?

[În margine:] *Die Geschichte der weiblichen Kultur*

Was für eine Welt ist das? Es ist eben diejenige, die G.[oethe] nicht geliebt hätte. In dieser Welt hätte er seinem Schatten sagen können: zum Scheiden du, zum Bleiben ich erlesen.

Doch ist es *unsere* Welt und wir trauen ihr. Es gibt etwas darin mehr als es je dem Menschen gegönnt wurde.

Einst wird der Historiker vielleicht sagen: Bis um 1800 war die Geschichte die der weiblichen Kulturen. G. Simmel hatte es anders gedacht: er schrieb einen schönen wahnsinnigen Aufsatz: *Weibliche Kultur*, in dem er einen Grundriss der künstlich möglichen Kultur wagte. Doch war es belanglos: weibliche Kulturen sind *Vergangenheits-* nicht *Zukunftssache* (-angelegenheit).

Die Wende des XIX Jahr...

★

[201] Ce straniu sfîrșește *Phaidon*-ul, adică Socrate însuși. După ce îi convinge pe toți cei de față că e o filozofică fericire să te eliberezi de trup, Criton îl întreabă ce să facă cu «el», respectiv cu trupul lui, cînd se va săvîrși, iar toți încep să plîngă în clipa cînd el ia cucuta.

De ce? Fiindcă nu-l pot crede. Fiindcă a practicat « ironia socratică » spunînd la capătul lui *Hippias minor*, și în atîtea alte rînduri, că « este așa, dar ar putea fi și altfel », ba pentru că acum chiar, povestind mitul final cu Tartarul și cele 4 rîuri și Hadesul, adaugă că s-ar putea să nu fie chiar așa, dar că e bine să credem că așa este.

Toate adevărurile sale sînt invalidate de ideea că e bine, că e frumos, că trebuie să fie *crezute*. Nu ai ce face, acest *Sollen* e condiția finală a platonismului și a Ființei-Bine antice.

De aceea ascultătorii cred pentru că trebuie să creadă, pentru că nu pot să nu creadă; — dar în clipa morții, cînd trebuie să-și exprime bucuria pentru triumful asupra ei, atunci plîng.

★

[202] Pare ceva curios în fizica relativistă: renunță la absolutul spațiului și timpului, spre a proclama absolutul vitezii luminii.

★

[203] Ce înseamnă o idee filozofică. O idee obișnuită, a vieții sau chiar a cunoașterii științifice, e despre ceva. O idee filozofică e despre celelalte idei (e o idee care înhite celelalte idei).* (Într-un sens, ea are mai mult caracter funcțional, pe cînd celelalte au caracter substanțial.)

În timp ce cu o idee obișnuită te oprești la un aspect al lumii — iată asta e cal, asta e efect foto-elastic — cu una filozofică te plimbi peste lume (ca oglinda lui Stendhal care nu e chiar o oglindă în care vezi, în care reflectezi leit, ci o monadă vie, ceva organic, care reflectă înregistrînd, redînd, adaptîndu-se, reacționînd ba chiar făcînd reflecții). Dacă se preferă, e mai mult chiar decît o monadă anonimă, e o ființă vie pe care o *preferi* tocmai pentru că te învață mai bine și mai mult despre lumea din afară. Cînd iubești o ființă vrei să vezi și să înțelegi lumea prin ea: vrei să vezi cum reflectă ea frumosul, cum reacționează în fața unui adevăr, cum filtrează ea lumile — aproape așa cum vrei să vezi reacția ființei iubite la un film, la un peisaj sau la o catastrofă a istoriei. O idee filozofică e una pe care o pro-pui.

Să luăm o idee. S-o botezăm devenirea întru ființă. La început nu pare chiar o idee ci un simplu nume, ceva hibrid între ființa anticilor și devenirea modernilor. Dar ea începe să te învețe ceva despre lume, adică să reflecte lucrurile, să le traducă în limba ei și să-ți redea un înțeles pentru ele.

Vrei să știi ce e cibernetica. Te adresezi devenirii întru ființă. Ea face rapid, ca o mașină electronică, un calcul, și pe urmă răspunde: cibernetica este, în definitiv, ceva inteligibil dar ca un fel de devenire întru ființă (pune în joc un mecanism sau organism cu autoreglaj, ce se informează, învață a b c și devine, cu feed-back-ul ei, tot mai adânc ce este ea. Devine întru ființa proprie.

Vrei să știi ce au fost religiile? Au fost o devenire întru ființă pînă la ilogic, dar întru ființa eternă.

Vrei să înțelegi deosebirea dintre socialism și capitalism. Socialismul e sau tinde să fie o devenire întru ființă, o împlinire a societății și a insului cu o dezvoltare multilaterală, în timp ce poate dincolo nu e vorba decît de devenirea întru devenire, o lume ce se lasă și te lasă în pace, să-ți saturi, să-ți refaci foamea și iar să te saturi. Df. al persoanei, nu al comunității.

Vrei să știi ce e marea poezie? E tristețea că devenirea întru ființă nu e întotdeauna lotul lumii. Că totul se surpă, în orele devenirii întru devenire a timpului devorator, ca în Sonetul XIX și în aproape toate sonetele lui Shakespeare, ca în Hölderlin, ca în Eminescu.

Te întorci la filozofie și o poți înțelege pe toată ca o vastă încercare de-a capta devenirea întru ființă. Dialectica e forma ei cea mai apropiată, în timp ce un G[oethe] e apologetul Dd-ului.

Dar te poți întoarce și la ziua ta, la viața imediată. Tot ce faci se poate împărți în dd. și df.

Și la fel oamenii: unii sînt ai dd-ului, alții ai df-ului.

Orice idee are în ea o limităție, ce găsește limitații. Și o idee filozofică are o limităție. căci nu e decît asta. Dar are o limităție ce nu limitează, Cel mai bine se vede ce este ea, cînd e imitată, iar cînd nu e autentică, o idee filozofică apare atunci drept ceva care nu spune nimic prin ea însăși dar vorbește despre tot. Ca și filozofii ce nu știu nimic dar se pronunță despre toate.

Dar atunci cînd e o idee autentic filozofică? În definitiv și devenirea întru ființă pare așa, o idee care nu spune nimic și vorbește despre toate. În fond și aprioricul kantian e așa; și Spiritul lui Hegel e așa; și eul lui Fichte e așa; și monada lui Leibniz e așa. Și formele substanțiale și entelehiile — și în ultimă instanță roua lui Platon, care măcar are posibilitatea să nu-și spună decît « idee », adică nimic.

Cînd e filozofică o idee? Sau cînd e valabilă o idee filozofică? Cînd operează? Cînd explică?

Perspectiva timpului? Intersubiectivitate? Acord universal?

De potrivire între ea și real, ca la adevăr, nu poate fi vorba. Ea nu e adevăr, ci procesul de devenire.

Dar e un logos, vorbire. E logicul concret. De pildă devenirea întru ființă e ridicarea individualului la general — care se petrece peste tot în cultură.

O idee filozofică e o idee de cultură. Dar ce e cultura, ca simplu fel de a înțelege? Nu e și « cultura » îngrijire, un fel de a se transforma și a transforma lumea?

(Cea mai stranie idee a fost cea marxistă că ideea e dată de existență și că ea se întoarce asupra existenței.)

E un act de conștiință. Dar conștiința e dată de existență. E atunci un spor în existență. E o devenire în existență. E o devenire întru ființă.

Căci iată, dacă ai *preferat* o idee filozofică, atunci o regăsești peste tot, chiar și în ce o dezmente. O idee filozofică este atunci ca Spiritul lui Hegel: ceva care nu are sens plin decît dacă se lasă dezmințită spre a se adevări. **

Sau e poate întocmai Conceptului lui Hegel: e tot ce e mai de neconceput, spunea el.

O idee filozofică e vană dacă nu e o devenire întru ființă. E una care-și cere scuze că există.

**[În margine:]* O idee obișnuită e despre ceva mai mult sau mai puțin determinat. O idee științifică e despre un proces determinat. O idee filozofică nu e nici una nici alta.

** Dar o idee filozofică e una care nu povestește doar lumea ci se povestește și singură. Iată df. implică și devenire și ființă și se implică și pe sine. Și acum cu trei termeni începe să se miște. Dă o dialectică. Dar în 4 timpi: Ființa se dezmente ca devenire, se reface ca df, care e sinteza? etc. *

* [În margine:] Temă antitemă... Tematicul. Cercul. Dialectica în cerc. De cercuri, unde și corpusculi. *Contraicția unilaterală!* Concept deschis.

Nu doar reflectă, ci se reflectă peste tot. Nu doar pleacă de la lume, ci o regăsește, o reface. O face cu puțință. O idee filozofică e una care suspendă lumea (*cogito*). Nu are nevoie de lume, dar devine lume. E o devenire întru ființă.

E o idee care își face mitologia ei, zeii ei, dușmanii ei (dd), mecanismele ei.

E o idee, e un *flatus vocis*. O părere. O obsesie.

Ai o idee filozofică? Sau o idee te are? N-o deții. Te deține. E logos-ul tău? Sau al nostru? Nu mai contează. E logos-ul care se spune prin tine, prin alții. «Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost»? O idee filozofică e una spusă pe de rost.

Și totuși ce greu se spune. Devine. Ar vrea să devină întru ființa ei deplină, dar nu poate prin tine, nici prin altul. E mai puternică decât noi toți, dar e neputincioasă fără noi, povestitorii ei. N-are ființă, n-are decât devenire întru ființă. Firește, dacă n-ar fi nu s-ar povesti. Dar este atât cât se povestește.

- 1) Reflectă lumea
- 2) Își face o lume
- 3) Reface lumea (mișcarea închisă, curbilinie etc).

O idee filozofică e una care trezește altă idee filozofică.

[204] Strania reușită a lui Rousseau. Un valet și secretar, fără nici o întâlnire deosebită cu cultura (romane, ceva istorie, fărîme de filozofie), un copist de note muzicale, care — ca cismarul Jacob Böhme — spune atât de mult societății și filozofilor.

Poate pentru că aduce natura. Pentru o ultimă dată — și acum total, cu titluri depline în cultură — se invocă și acreditează natura. Dar ce maladiv, ipohondric și crispat o invocă el și pe aceasta!

Și totuși nu e un spirit de a doua mână — ca Cicero sau Porphyry — jucînd un rol de primă mână. E ceva de prim ordin

în el. Dar ce? Pathosul, sau pentru o ultimă dată: retorica?
Nu știu —

★

[205] Puținătatea mesajului uman al atîtora de răsunet: Montaigne, Voltaire sau A. France, Valéry, E.[ugen] I.[onesco]. *Les faiseurs*.

Nu e nimic dincolo de ei, ca la Diderot cultura, sau la Rousseau natura.

N-au ce spune: și atunci rămîn doar cîteva spuse reușite, de la ei, — sau, ca astăzi, tragedia vorbirii.

★

[206] Eliberarea de frică, foame, eros prin logos. Sau rămîn doar: Frica și Logos-ul.

★

[207] Ce destin a avut și istoria. Nu s-a obținut ca știință sau măcar ca disciplină stăpîină pe sine a culturii. (N-a avut putere explicativă, nici educativă, și nici estetică de vreme ce nu poate face economie de mijloace.) Dar *Spiritul* istoric și mai ales perspectiva istorică au schimbat cultura. *Conștiința* istorică a revoluționat societatea.

★

[208] *Ce nu știe Zorba Grecul* [1966]

El nu știe că sînt și alte feluri de a dansa decît dansul. Ca și «rătăcitorul» lui Goethe, el n-are peste capul său decît șapca și cerul cu stele. Ce-am avut și ce-am pierdut? Nimic nu înseamnă nimic. Sau dacă înseamnă durere, ca la moartea copilului, durerea se eliberează prin fantezie și dans.

Dar cultura însăși e fantezie și dans. (Ar fi fost o formă de dans să asculte, la moartea copilului, un Requiem de Bach sau de Mozart; să citească un psalm.) Religia din ceasurile ei vii, ce dans, ce dans organizat, ce cor dionisiac, ce bacchanală nu a fost. Iar întreaga civilizație tehnică de azi este dans încă, o invitație la dans a lucrurilor și o însuflețire a materiei adormite, ducînd la joaca nemaiîntîlnită cu energiile, cu fluizii și cu undele ei.

Pe toate acestea, cultură și civilizație, Zorba le întâlnește doar în formele lor degradate, — și atunci calcă plin de grație peste ele. El întâlnește cultura ca deformare și anemie, în tînărul acela american fără identitate și fără sacră nebunie. Găsește religia în apele ei stătute, dintr-o Grece obosită de propria ei furie teologică. Iar civilizația tehnică, el o găsește doar la nivelul improvizației și al setei (vai, ce tipic capitaliste) de câștig rapid, iar nu în pietatea exercițiului ei. Cum oare nu i-a dat prin gînd că poate pune în dans, cu funicularul său, buștenii și lignitul și oamenii aceia ai sărăciei?

Iar pînă și admirabilul său dans frust, ce este el, ca dans, decît organizarea dezechilibrului, sau intrarea în alt spațiu, cel sacru, al culturii tocmai? Dar Zorba nu știe de asta. El nu știe decît să intre sub narcoza dansului, nu sub delirul lui organizat. Și tocmai de aceea nu-și dă seama cîtă dreptate are: căci știe să se desprindă încîntător de toate, dar nu știe și în ce să se prindă, așa cum nu știe că sînt lucruri mai mari, care-l cuprind.

Va cădea, frînt de oboseală, la capătul dansului. Și va exclama: « vroiam să uit ceva »! În timp ce lumea aceasta nu e de uitat, ci e de luat în brațe, ca Bubulina, la vals.

★

[209] *Mi-a dat restul*

Copilul meu de 6 ani mi-a explicat: cînd eram mic, credeam că să-ți dea restul înseamnă, dacă n-ai restul, să-ți dea cît îți mai trebuie.

Ce frumoasă ar fi lumea asta întoarsă pe dos! Dar așa e lumea culturii, poate. Nu știi destul — și ți se dă restul. Nimeni nu mai tănuiește nimic, nici marele preot cu știința lui, nici pictorul cu amestecul lui de culori. Toți sînt gata să-ți dea restul și te așteaptă, cu restul acela miraculos, în biblioteci, muzee și la chioșcurile de reviste, la radio și în piețele publice.

Iar cîteodată, cînd îmi fac iluzii, mi se pare că și lumea socialismului ar putea fi așa. O, e departe de asta, e groaznic de departe. Dar ceva s-a deschis, cu ea, către alt fel de a privi bunurile lumii și dacă închizi ochii bine, ți se pare că te așteaptă peste tot, dincolo de puținul pe care l-ai putut agonisi tu, restul.

★

[210] Ofensa adusă de feminism. Transformarea omului în pădăie.

★

[211] Spațiul logic !

★

[212] Spațiul logic. Simplul nume creează o spațialitate, fie și unidimensională *.

Determinarea în spațiul bidimensional (cu numele patronimic).

Spațiul pentadimensional porfirian, pentru determinarea individualului. **

Dar orice vorbire descriptivă e situare într-un spațiu. Fiecare notă creează o dimensiune nouă, iar descrierea e proastă cînd sporește dimensiunile spațiale în așa fel încît tulbură imaginea logică posibilă.

Între definiție și descriere ar fi atunci doar deosebire de grad: definiția are număr mai redus de dimensiuni.

Dar între definiție și determinare ar fi deosebire de natură. Prin determinare indic (Ion Popescu), fixezi, pe cînd prin definiție dezvălui. Determinarea separă de alții, se face deci din afară; definiția dezvăluie dinăuntru. ***

De altfel determinarea poate fi oricît de sumară: odată obținută, chiar prin gest indicativ, ea nu mai are rest. Pe cînd definiția are permanent rest. Desfășurînd dinăuntru, ea deschide. Orice definiție valabilă e una în același timp concentrată și în expansiune.

Trebuie, ca atare, pornit de [la] nume. În nume ai și indicația determinatoare și implicația definitorie. ****

Logica trebuie să înceapă de la logos, cuvînt. Simplul cuvînt generează totul, cu echivocul lui: e și epitaf (indicație determinatoare) sau epi-tet, și ἀρχή, principiu al lucrului. Primul logician e Adam care dă numele lor lucrurilor: iar așa cum le-a numit, așa sînt.

Spațiul numelui: are adîncime (identitatea cu sine); capătă lățime, ca nume comun, identitate « de sinonimie ».

Transformarea identică e trecerea de la un spațiu la altul. Orice proces deductiv este, poate, transspațializare, transvazare dintr-un spațiu într-altul. A înțelege înseamnă a trece dintr-un spațiu mai complex într-unul mai simplu.

Dar unidimensionalitate nu există, în fond. Reducerea e la: câmp logic.

Altă imagine spațială. Nu de dimensiuni, ci de structuri. (Poate chiar spațiul dimensiunilor este, în realitate, unul de *matrici*.)

*[În margine:] Generalizarea noțiunii de spațiu ca și a celei de timp.

Logica e știința spațiului, a spațialității. Cum e a temporalității.

* * Dar spațialitatea « geometrică » va face și aci loc câmpului. Câmpul logic.

* * * Determinarea se face la nivelul numelor izolate.

Descrierea și definiția la nivelul numelor înlănțuite, a judecăților.

Dar numele e și nume simplu și pachet de judecăți. Cum? Ca fiind câmp logic.

* * * * Cum nu operez doar, cu numerele, ci pentru a obține numărul am operat — așa și cu numele: nu fac logică asupra lui doar, ci pentru a da numele sau prin denumire am și săvârșit un act logic.

★

[213] Negația specifică e poate « baraj ». Scrii 3 și nu e 3, totuși e 3. Adică fără a fi 3 nu e nici negația lui 3, e un *tertium*.

Ori e 3 ori nu e 3. Dar e 3 barat. Nici cu indice (un fel de 3), nici cu exponent (o putere a lui 3), nici cu coeficient (un multiplu al lui 3), cu nimic altceva decât cu negația lui.

★

[214] *Le monde moderne c'est: les mathématiques + le libre esprit* (a gândi orice).

La religion n'a pas créé les mathématiques et leur univers < . . . > < . . . > < . . . >

[215] Teorema lui Weierstrass-Bolzano (*Analiză* p. 55): Orice mulțime *mărginită* și *infinită* are cel puțin un punct de acumulare.

Ce ar fi spus Goethe în fața acestui: *mărginit* și totuși *infini*?

Infinitatea în finit, aceasta e noutatea matematicilor noastre.

[216] *A plecat împotriva mirosului.*

Am un prieten medic care îmi povestește că ori de câte ori înregistrează mirosuri pestilențiale abătându-se asupra Bucureștilor, telefonează unui alt medic de la Sanepid, se suie într-o mașină și pleacă în căutarea sursei mirosului. Adesea ei n-o găsesc; dar stăruie cu tenacitate.

Mi s-a părut ceva admirabil, demn de cele mai frumoase legende ale umanității, ca și de sensurile cele mai ridicole ale omenescului. Nu pleca așa Parsifal? Nu pleca așa Făt-Frumos să caute izvorul tămăduirii? Să pleci împotriva mirosurilor, să pornești împotriva și în căutarea unui *element*, nu a unui lucru, și să călătorești înăuntrul elementului aceluia — mirosul — așa cum se mișcă peștele în elementul apei și pasărea în elementul aerului și omul în elementul vieții sau istoriei — e ceva care îmi reabilitează deplin civilizația modernă. Nu e defel una care desființează legendele: le regăsește. Veacul nostru, cu vitezele și desprinderile sale neașteptate, cu angajările sale în marile viziuni ale abstractului și neantului este copt pentru suprema poezie și artă.

De ce călătoria eroului antic înspre cămărilor vântului, spre peștera lui Eolus, să fie mai frumoasă decât pornirea noastră către miresme? E adevărat, edilii Manchester-ului descris de Engels sau ai Chicago-ului descris de <... >, edili care între timp au detectat sursa mirosurilor pestilențiale și remedii contra lor, ar rămîne uimiți <?> de naivitatea edilitară a <... >. Dar ce importă? Noi <... > <... > <... >

[În margine:] Elementul miresmei, al aerului, al apei, al prieteniei, dragostei, creativității, dependenței funcționale, al creditului, al bucuriei, al luptei antagonice, al vieții.

Dincolo de dezorganizare și organizare, de entropie și enclave sistematice — există un *tertium*: elementul.

Există oameni, arbori, lucruri și elemente. Psihologia, ca și *etica*, fizica și filozofia sînt de regîdit prin teoria elementelor. *

* [În margine:] Un element, o entitate.

★

[217] Dracul e o mare problemă și chiar una marxistă. Este, în fond, *dialectica*. Negativitatea.

E cel ce spune « ba » creației, oricărui creator. (Capitalismul la început n-avea pe dracul în el. Dimpotrivă. Apoi l-a avut.)

Femeia îl are prin excelență. Ea are din plin o formă de creație: *procreația* cu tot cortegiul ei (economie, educație, limbă, religie, artă, cunoaștere, societate); dar nu poate avea decît procreația, nu și creația, iar astfel se opune oricărei creații « goale », pure, nenaturale, de tip masculin. Ea are un singur « da », pruncul, — în rest este « nu ». Spune un extraordinar « nu » timpului, pe care vrea să-l țină în loc, să-l anuleze sau măcar să-l destrame; spune « nu » spațiului: se refuză oricărui altundeva, călătoriei, și cere fericire punctuală, insulară; spune « nu » oricărei alte iubiri și oricărei alte creații decît procreația (dar știe în sinea ei perfect, în gelozia ei, că oricare alta te abate de la datoria de a avea și a crește copii). Este un interminabil « nu » — pentru că este și nu devine, ca bărbatul.

★

[218] Fă ce-ți place ție — plus ce le place altora. Dacă nu le place altora nu-ți place nici ție, în fond.

★

[219] E bun ceea ce ține, ceea ce stă, spuneau grecii. E bun ceea ce se leagă, spunem noi; ce intră într-o *reacție în lanț*.

[În margine:] Nu cum e cu puțință *judecata* sintetică, sinteza, ci cum e cu puțință *sinteza în lanț*.

(Poate judecățile functoriale, de care vorbea Lukasiewicz. Sau sisteme deductive).

[220] Prejudecata *începutului!*

Nu contează cum începi, contează cum continui.

Matematicile încep lamentabil. Axiomele geometriei sînt grosolane. Teoria mulțimilor e monstruos de trivială, la început, grămezi. Și totuși — ce splendoare apoi. Prejudecata aceasta ține de supraviețuirea «principiului» antic în mentalitatea modernă. 'Αρχή -ul trebuie să fie nobil, sau cauza mai bună decît efectul, sau variabila *independentă* mai bună decît cea dependentă. — Constituțiile ideale (Solon, Rousseau).

Ce-mi place în socialism e că începe prost, de jos de tot.

Și toată modernitatea începe, de fapt, de jos: de la maimuță, foame și sete, adunare, libido, animalitate, mecanicism, nervi, frică originară.

Platon începea de oriunde.

[221] *Tout est vrai là-dedans, rien n'y est exact.*

Vorba aceasta a lui Barrès este istoria însăși a omului — și poate nu numai a lui. Dar istorismul a vrut altfel, a vroit excitatitate.

Iată ce face azi filozofia hegeliană (cum făcuse filozofia kantiană în secolul XIX): vrea să vadă exact ce a spus și unde s-a încurcat Hegel, fără să vadă ce s-a spus prin el și unde l-a descurcat istoria vie. Vrea să precizeze exact ce a spus și n-a spus Aristotel în *Categorii*, ba chiar că ele nu sînt ale lui Aristotel sau măcar că ultimul capitol, despre sensurile lui «a avea», aruncat acolo la urmă, fără nici o noimă, e un penibil adaos. Dar nu e un penibil adaos, ci a devenit un admirabil final, deschizînd către teribila aventură a verbului «a avea» în istoria ulterioară, către răfuiala creștinismului și azi, a socialismului, cu alienarea omului prin posesiune.

Istorismul ar socoti un triumf să știe exact — dacă ar putea găsi jurnalul intim al Fecioarei — că ea nu a fost fecioară. Și atunci s-ar satisface și ar odihni în triumf. Dar exactitatea este tocmai ce *nu* interesează din istorie. Căci tot cultul Fecioarei și toată mariologia și toate Madonele artei sînt un adevăr, pe cînd faptul că Fecioara s-a întinat e o *minciună* exactă, o pustietoare și absurdă minciună.

Admit ca istoria să explice, de pildă, cultul vestalelor, care întrețineau focul sacru al Cetății, — prin faptul că nu existau chibrituri în antichitate. Este măcar o explicație, chiar dacă una lamentabilă. Dar a invoca fapte mizerabile, care nici măcar nu explică nimic, ci dezarticulează, dizolvă, spală pereții pictați ai istoriei, ca să lase cărămida goală — e o nebunie a cunoașterii și a setei de exactitate pentru care societatea de azi plătește cu bani profesori și Academicieni ai nihilismului, dar va plăti poate pînă la urmă luxul acesta de-a ști « adevărul exact » cu pierderea oricărui adevăr al ei.

★

[222] Zodiacele și marxismul.

★

[223] Strînsul mîinii și fluizii . . .

★

[224] *Ce este Ideea.*

E legea. Dar nu legea abstractă, relația, [ci] universalul concret.

E legea față de care nu există decît excepții. Totul e în abateri față de ea, care e ceea ce trebuie să fie un lucru și nu este pe deplin.

Ca atare ea însumează tot concretul individualului și aduce un rest față de el.

Atunci tot ce e real e rațional? Nu, spune anticul, — ci tot ce ține în real. Tot ce este e rațional, adică tot ce este, este. Ființa lor e ceva ce ține și ea e cea care face să țină lucrurile. Ființa le înființează.

Ideea e deci universalul concret în sens de universal concretizat. Toate determinările individuale ce sînt și ale universalului fac conținutul Ideii.

Ea e o lege care nu poate fi scrisă, formulată. E legea de *desfășurare*, legea de fapt, nu de drept. E întregul, nu momentul. Sau e principiul în sens de principiere neîncetată, nu de început.

Cum să nu fie mai adevărat decât individualul ceea ce îl adevărește? S-ar putea obiecta: și o himeră atrage și definește într-un fel un destin uman; este ea mai adevărată decât omul? (O himeră, sau rătăcirile, nevrozele, amok-urile denunțate de «semantica generală».) — Dar tocmai că o himeră nu adevărește, ci dezmințe. Poate defini un destin, adică rezolva, modela, dar în realitate îl deformează, nu-l formează. Nu reprezintă legea lui, universalul din el, ce e mai adânc în el decât el însuși.

Filozofia pleacă întotdeauna de aci. Ori de câte ori vezi că e în lucruri ceva mai adânc decât ele — și ceva *inepuizabil* adânc, un abstract formulabil, ca în știință — dai de căutarea filozofică. Până și clase, relații de producție nu sînt universaluri concrete. Cu atît mai mult: culturile, *Geist*-ul lui Hegel, ființa — Ideea.

Dar nu e orice idee un universal concret? Nu: ideea producătorului nu e așa. Ea e schemă, prospect, idee abstractă *. De aceea platonicienii au șovăit să dea nume de Idee celei de fabricație artificială. * *

Ideea de masă e mai săracă decât masa reală. Ideea de om e mai bogată decât omul real. La prima, înveți ceva făcînd, în sensul că îți îmbogățești ideea. La cealaltă, înveți iarăși ceva dar nu îmbogățind Ideea, ci înregistrîndu-i bogăția. De aceea cunoașterea antică duce la contemplație, a noastră la acțiune. Căci noi pornim de la universale abstracte — și dealtfel le «cunoaștem» pe ele, ca noțiuni, nu concepte — și rămînem la ele, cu științele noastre, *făcînd* tot timpul ceva, îmbogățind ideea tot timpul.

Înseamnă că s-a pierdut filozofia, cu universalul ei concret? Nu, s-a mutat locul universalului concret: nu mai e obiect de contemplare, e de acțiune. Și filozofia vine să readucă universalul concret în universul universalului abstract creat de științe.

* [*În margine:*] Apriori-ul kantian e totuși universalul abstract! Aci se înscriu ceilalți, în concretizarea lui. Fichte și Hegel.

* * Deosebirea între Platon și Aristotel e că primul are ca model Ideea, universal concret, și celălalt Ideea universal abstract. La primul realul e modelul, pe cînd la Aristotel e fabricația, forma ce se *împlințe* în materie.

★

[225] Se va utiliza vidul de pe lună spre a se crea noi materiale.

Binefacerea neantului, asta descoperă omul modern.

★

[226] Cele 4 elemente au devenit cele 4 stări: solidă, lichidă, gazoasă și plasmă (focul imobil!), focul care nu arde.

★

[227] Nu adevărurile de la care pleci, ci acelea la care sfirșești importă.

Greșeala celor de aci este că vor să se înceapă cu adevăruri. Ei nu numai că se mutilează astfel singuri, în căutarea lor, dar paralyzează și fac indiferenți pe ceilalți. Neîngăduindu-le să ajungă la adevărul lor prin căutare, ei le interzic accesul la singurul criteriu al adevărului: certitudinea *justificată*.

★

[228] Cauza și efectul sînt cauză și efect într-un cîmp logic (în orizontul rotației pămîntului [la] un rîu din Nord scade malul drept; sau: focul e cauza fumului . . .).

La fel substanța și atributele sînt așa într-un cîmp logic.

Cîmpul logic, obținut inițial cu cuplul, IG-ul oricărui act de gîndire, se structurează. Nu doar noțiune — judecată — silogism — ci și cauzalitate, substanțialitate, comunitate sau finalitate, necesitate deductivă etc.

Toată logica și *metodologia* țin laolaltă, în teoria cîmpului logic.

★

[229] Posibilitatea nu e de același rang cu realitatea; dar e de același ordin cu ea.

De aceea cînd vorbim de lumile posibile încă facem ontologie. Iar omul modern, care aduce primatul posibilului asupra realului, face ontologie: face la propriu cînd creează altă natură, alte plante. Sau în matematici.

Dacă un sistem de axiome nu e contradictoriu, el e o ordine posibilă. Deci e mai mult decât o simplă convenție, cum spunea Poincaré, cum spunea Kant cu argumentul ontologic.

Aci e, în fond, argumentul ontologic, prezent peste tot, cum spunea Hegel. Tot ce poate fi este într-un fel. Și tot ce ține, poate fi. — Așa era și la cei vechi: tot ce ține era bun, adevărat, deci, pentru ei. Dar la noi a ține este logic.

★

[230] Matematicianul vrea limbaj fără *metalimbaj*. Filozoful vrea limbă, așadar « spirit », așadar limbaj cu hypo-limbaj *; cu implicații care-l duc la întreguri.

* [În margine:] Sublimbaj

★

[231] Drama eticului. Paradoxul lui logic:

— Dacă practici virtutea fără să știi, nu mai ești virtuos (îngerul de sub om. Ahile în *Hippias minor*. Kant mărginirea).

— Dacă practici virtutea știind că o practici, nu mai e virtute, e virtuozitate (*Hippias minor*). (Cade în păcatul orgoliului, sau al uscăciunii umane, al tehnicității; n-are iubire, n-are viață, nu e virtute.)

[În margine:] Paradoxele comportării!

Ca și paradoxul minciinosului, în fond: adevărata minciună rezidă în ignoranță; căci cea rostită e amestecată cu adevărul pe care-l ascunzi, deci e impură (Vezi *Republica* 382 d)

Dar atunci nu mai este minciună!

★

[232] A gândi înseamnă a spune că asta nu e asta. Că logica e știința gândirii? Dar ce e gândirea, tocmai. Iar luînd gândirea ca știință, logica nu gîndește.

Masa asta nu e masă: e apă, zice Thales. Și e făcută de om, care e tot apă. Cum? Rămîne de văzut. Dar actul de-a spune că asta nu e asta — spre deosebire de animal pentru care asta e asta — dă gândirea și astfel începutul *logicului*.

★

[233] « Nu mă duc la teatru » înseamnă, logic, nu mă duc nicăieri, stau acasă. Dialectic: « mă duc undeva, dar nu la teatru ».

★

[234] Un fir de iarbă nu e « frumos ». Se repetă la infinit, n-are unicitate. Un bloc într-un cartier modern nu e o « casă frumoasă »; se repetă și el. Frumusețea este sau era legată de caracterul singular al obiectului. Era tocmai intuirea generalului în exemplarul individual; legea în singularitate sau infinitatea în finit, cum spunea Schelling. (Nu te mai « sature » privind ceva frumos.)

Acum [?] s-a întâmplat în capitolul « Senzația » din *Fenomenologie*: singularul e generalitate. Seve, esențe, « elemente » naturi generale, — cu asta avem de-a face, în certitudinea, iluzorie, a senzației de-a deține ceva.

Dar este o altă frumusețe, a generalității tocmai.

Obiectul estetic s-a dizolvat. Nu mai sînt lucruri frumoase, sînt frumuseți. Eroul a murit, rămîne drama, fără de eroi.

★

[235] Genitivul — de la naștere, origini, devine cazul *depărtării* de ceva. În durere, la greci; în amintire etc.

★

[236] Infinitatea proastă și cea bună, ale lui Hegel, te fac să înțelegi ce e prost în viață (Erosul ce se reface . . .) și ce are sens.

★

[237] Întregul edificiu *etic* cade dacă faci o greașeală. Întregul edificiu *logic* cade dacă descoperi o contradicție!

(Așa s-a întâmplat cu Frege, cînd Russell i-a comunicat paradoxul său cu privire la « clasa claselor care nu se conțin pe sine ca element ». Căci este ea propriul ei element? Definiția fiind că nu se conține pe sine, nu este. Dar dacă nu e propriul ei element, are definiția clasei, deci este! Frege a socotit că aritmetica se prăbușește și a abandonat tentativa de a deduce aritmetica din logică.) *

Etica și logica, științele — sau mai degrabă comportările — ce nu admit abaterea. Virtuozitățile. Ca mersul pe sîrmă, unde un singur pas greșit anulează totul. — De asta le respinge viața, virtutea, vîrtutea. * *

Au, în fond, infinitatea proastă în ele: nu se însurează, nu dau întreguri *deschise*. Sînt numai deschidere, nelimitare, nu *limitație* ce nu limitează.

*[În margine:] Cum a ieșit Russell de aci? Găsind un procedeu de a construi o *infinitate* de contradicții.

(Ca Hegel cu antinomiile lui Kant. Numai că ei nu par a fi deschis ceva cu integrarea lor! N)

* * Virtutea pendulează între virtuozitate și virtute.

★

[238] A exista înseamnă a desființa pe alții, sau dimpotrivă a face ca ei să existe. A exista laolaltă cu ei, prin ei.

★

[239] Materia constă din atomi care, normal, sînt neutri. Un atom se «încarcă» pozitiv dacă *pierde* electroni; negativ dacă îi capătă.

Eroarea de denumire (pozitiv—negativ) spune totuși ceva: că trebuie să pierzi ceva ca să fii în pozitivul tău.

★

[240] (Ca laserul: asimilezi energie ieșind de pe orbita ta; o cedezi reintrînd pe orbită, în pușinătatea și singurătatea ta.)

★

[241] În fond se poate închipui un vîz care s-ar întinde asupra întreg spectrului undelor electromagnetice; deci un vîz care ar vedea toată materia.

Este așa cu auzul? și cu celelalte simțuri? Atunci ele ar fi: feluri de-a capta totalitatea, regăsiri ale marelui tot în cîte o modalitate specifică.

★

[242] Patafizica lui Jarry, «știința cazurilor particulare și a legilor care guvernează excepțiile».

Dar e todetica!

★

[243] Doar strîmbătatea socială circumstanțiată (criză de creștere) la Caragiale, pe cînd la E.[ugen] I.[onesco] e strîmbătatea fundamentală a omului.

La Caragiale *c'est ce qui arrive à l'autre*. Aci la I.[onesco] e vorba de tine. De aceea primul nu e mare, dar al doilea spune *prea repede* lucrurile mari; le spune în *raccoruci*-ul grotescului.

★

[244] Geometria pe o sferă a lui Riemann, în care liniile drepte sînt cercurile mari, în care infinitul e încapsulat, paralelele se întîlnesc, linia se închide dar nu se încheie, triunghiurile au mai mult de 180° — este ea un expedient sau aceeași « mișcare ce se închide » și care astfel configurează lucrurile?

E geometria infinitului în finit; și geometria *întruchipărilor*, nu a *întinderilor* goale.

★

[245] După ce veacuri de-a rîndul s-a visat un suflet și o inteligență neînrupată, un inteligibil fără de sensibil, acum vin modernii să spună că tocmai trupul e cel care dă abilitate intelectului.

În *Why Computers Must Have Bodies* (« Review of Metaphysics », sept. 1967), Hubert Dreyfus de la Institutul de Tehnologie din Massachussetts regăsește ideea că recunoști întîi întregul (într-o fază) și nu partea — și că un agent întrupat poate evita sarcina infinită de a formaliza totul!

[În margine:] Răspunsul gîndirii europene, a întrupării, a revelației, dat Orientului, lui Plotin și chiar lui Platon. Dar mai ales: visului naiv, de detașare, al comunului.

(Cum puteau să se întîlnească două lumi calitativ atît de diferite? N*)

★

[246] Cartea mea despre Rostirea românească s-a născut dintr-o prepoziție: întru.

* Am citit « N » și considerăm că Noica marchează în felul acesta, de-a lungul *Jurnalului*, propriile sale intervenții. (n. ed.)

În «întru» am concentrat divinul, românescul, speculația (df-ul, cîmpul), experiența mea de viață și nebunia mea.

★

[247] Dacă lumea de mîine nu va fi una de brute, va fi una de teologi.

★

[248] Valoarea tinereții — suprema valoare goetheană — se stinge, odată cu femininul, natura, țăranul, imediatul, ingerii, divinul.

Nici forța omului tînăr, nici spontaneitatea, nici virtutea, nici înțelepciunea lui directă nu mai au curs. La propriu omul își lungește viața și precumpănirea părții a doua face ca partea întia să se devalorizeze, față de trecut.

Trebuie să știi spre a putea face orice. Înainte simpla presimțire și simțire ajungeau. Acum trebuie cunoaștere.

De aceea, între atîtea crize de astăzi, este și cea a tineretului.

Nu cred că beatnicii au apărut numai ca un protest în afară; au apărut și ca un protest față de neputința lăuntrică, în ceasul cînd, ca și femeia, tînărul a căpătat toate «drepturile». Nu le poate folosi căci își simte lipsa de învrednicire. Ce oferă el nu interesează: nici ostașul din el, măcar, nu mai are căutare.

Și atunci se revoltă — împotriva condiției proprii. E greu la fi tînăr. «Nu știi ce greu e să fii copil . . .»

(Despre bietul om tînăr . . .)

Înainte îi lipsea numai «experiența de viață»: conținutul cîtorva proverbe. Era enorm și aceasta, dar se putea uneori eluda, sau aveai iluzia că poți eluda înțelepciunea și măsura lor.

Acum nu mai poți eluda noianul de cunoștințe. Îl înfrunzi — sau te retragi pe sub poduri, ca beatnicii, în rușinea și nespălarea ta de ființă naturală. Cînti pentru că nu mai ai ce spune. Scheauni pentru că nu mai știi cînta.

★

[249] Absurditatea cu: a citi numai cîteva cărți. Trebuie să citești nenumărat de multe ca să ajungi a spune că poți să te

reduci la cîteva cărți. (Cazul Mircea Eliade cu cele 4, cazul A[lexandru] P[aleologu] acum sau cazul Emil Cioran cu strada din Paris.)

★

[250] Ceea ce civilizația a făcut să sporească, nu e atît activitatea și mijloacele de acțiune, cît *pasivitatea* noastră.

Vine la tine. Acțiunea (călătoria!) e prea puțin. De aceea aventura călătoriei nu mai înseamnă defel ce era altădată.

Ah, pentru cine sînt largele zări . . . Versul lui Blaga e doar pentru suflet, nu pentru spirit. Căci spiritul se satisface *primind* ploaia lumii la el, oriunde. *Hic est aut nusquam* . . .

[În margine:] Tînărul de azi nu are a se tîngui . . .

★

[251] Liceul secund . . .

★

[252] Derivata unei funcții.

— E definită pe un interval. — Așa e și omul (un interval istoric, unul din registru uman — sau atunci pe toată întinderea omului de la $-\infty$ la $+\infty$).

— Dacă e finită e derivabilă în punctul x_0 . Așa e și omul, dacă e de-finit e derivabil (are tangentă!) în cîte un punct.

Dacă funcția e derivabilă în x_0 ea este continuă în x_0 — Așa e și omul, continuu într-un punct.

★

[253] Numele. Tot ce e mai superficial în om este și mai adînc (Goethe cu Herder: *Gott*, *Goetz*, *Kot*).

La Judecata de apoi vei fi chemat după numele tău. Dar așa chemăm și comandăm de pe acum în spațiu fiecare lucru după *unda* lui, cu semnalul lui.

★

[254] Publicul creator. În secolul XVIII a apărut ca public femeia cititoare, întîi în Anglia: s-a născut *romanul*, după cum

în Franța se născuse Racine și moralismul. — Apoi a apărut tînărul: s-a născut romanul polițist, de aventuri, biografia romanțată, spectacolul de mase, sportul ca spectacol. — Acum apare un public nou, lumea bătrînilor, cei cu viața prelungită, care dau azi *sporul* de populație: ce gen vor crea sau vor impune bătrîinii?

Lumea se deșuchiase puțin, din cauza gustului femeilor și al tinerilor. S-ar putea acum să reintre în matcă.

★

[255] Numărul și cronologia istorică sînt expresia mizeriei unei deveniri ce nu are substanțialitate.

Opoziția cu timpul sacru.

Număr pietre . . .

★

[256] Psihanaliza se face prin *cuvînt*. E prima terapeutică în care ființa în suferință nu e obiect; nu e știută dinainte și nu e respinsă sub: « taci, știu eu mai bine ».

Și totuși, nu e întreat suferindul tocmai pentru ca partea de obiect din el să fie mai bine sondată și scoasă la lumină? Nu devine el aci de două ori obiect: o dată de investigație și urmărire pînă în ultimele ascunzișuri, altă dată obiect ca atare sau mai degrabă conștient de ce a fost obiectual în el?

Oricum, omul-pacient e scos din animalitate. Nu viscerele lui, nu organele lui sînt stricate: stricăciunea e mai adîncă . . .

★

[257] Dealtfel ca astrologia, care privea insul *acesta*, psihanaliza poartă asupra cazului acestuia. E o știință și terapeutică — individualul în ceasul disoluției în general.

[În margine:] « Ocupă-te de mine »

★

[258] E aci tot universul limbajului. Psihanaliza apare în ceasul matematicii și al « tragediei cuvintelor » (cu dubla ei

semnificație: imposibilitatea de-a transmite, posibilitatea de-a fi înlocuit de semnalul sigur și univoc).

★

[259] La Rochefoucauld: « *Il y a des gens qui n'auraient jamais été amoureux, s'ils n'avaient jamais entendu parler de l'amour.* » (Lacan comentează psihanalist.)

★

[260] A nu lua tragicul prea în grav, a nu-l solemniza.*
Are de fiecare dată alt chip,** era eroul tragic în antichitate, e omul căzut în creștinism, era coliziunea dintre sentiment și datorie sau pasiune și societate în secolul XVII, era tragicul societății însăși (salonul *moralisților* și *lumiștilor*) în secolul XVIII, un tragic ce se consuma în Revoluție; era tragicul relativismului istoric în secolul XIX, tragicul paradoxului cunoașterii (neeuclidiene), astăzi e tragedia limbii în ea însăși ca și în așteptarea înlocuirii ei prin limbaje.

Orice tragic ține de cădere, sau de cenzura transcendentă a realului, sau de inadecvația față de universal.

*[În margine:] Netragicul românesc . . .

**Ce e tragicul? A nu fi în ordine. A nu atinge universalul. Dar asta face rațiunea filozofiei.

(A ieși din alienare, a nu fi sub necesitatea relațiilor de producție, a fi în libertatea ce găsește necesitatea — în df.)

★

[261] Mă întrista că românul nu are conștiința tragicului. Undeva însă el este în tragic, în neîmplinire și inadecvație. E în elementul lui. De aceea, poate, are discreția lucrului.

★

[262] Dracul este numărul doi, triumful lui doi: nu numai dez-binarea, dar orice dualitate. Antinomiile intelectului, paradoxele lui, înfundăturile lui, țin de dracul. Intelectul însuși (ca opus rațiunii) e organul principal al dracului.

Doi e instabil; trimite necesar la al 3-lea (așa e în eros, în dialectică, în societate). Funcția dracului este de-a îngheța

lucrurile în doi, de-a opri numărătoarea la doi. De aceea tot ce este în-doi și numai îndoit e diavolicesc — și în prietenie ori dragoste, și în gând. E expresia lumii stătătoare, blocate. *Huis clos*.

★

[263] Numărul irațional e o tăietură, un gol, ce separă două clase de numere raționale, mai mari și mai mici decât el. Dar e un gol, neființa numerică. Și el e peste tot, chiar înăuntrul claselor ce separă, ba este, în șirul real al numerelor, regula, pe cînd cele raționale și cu atît mai mult cele întregi nu sînt decât excepția.

Atunci numărul acesta devine neființa care din cînd în cînd se înființează. Căci în jurul oricărei ființe . . .

★

[264] Prea multă *rectificare* a curbilor (în calculul diferențial ca și în principiul dualității), prea multă reducere la întreg, la egal, la omogen (teoria mulțimilor), la proporție, la bi-raport.

Matematicile *inegalului*, ale curbei, ale topologicului ale diversului (nu ale mulțimilor) sînt și vor fi probabil cele în care viața și omul se vor regăsi.

[*În margine:*] Omogenizare și în seriile trigonometrice, în teoria oscilațiilor.

★

[265] Înțelepciunea nu e ceva care se învață; e ceva care se trezește. De aceea o școală de înțelepciune e posibilă.

★

[266] Stupiditatea de a se ridica împotriva civilizației (ca hippies și atîția alții).

Din civilizație iei cît vrei. Din cultură, însă, iei cît poți.

★

[267] Despre înțelepciune *prin* cultură. Nu ca înțelepciunea sfînteniei; nu ca înțelepciunea indiană.

Această înțelepciune *prin* cultură, ca formă ultimă a culturii, cultivării de sine, ne e dată nouă.

[268] A-ți cere scuze că ești . . . Într-un fel, orice om fără îndăruire face asta. Dar idealul e să ajungi la ceasul când ceri scuze că trebuie să-i părăsești . . .

[269] Ceva se poate descompune în lucruri din care n-a fost compus. Aceasta e lecția neașteptată pe care o dă fizica de azi logicii, cu particulele acelea ce se descompun dând particule noi.

Așa e atunci *cîmpul logic*: un întreg, care se descompune în elemente și forme din care n-a fost compus — spre deosebire de mecanicismul logicii clasice, care vede noțiuni în judecăți și judecăți în silogisme.

[270] Dacă adevărul mi-ar vorbi, ar trebui s-o facă, îmi spuneam, cu accent străin, sau măcar cu un accent straniu.

L. îmi spune ceva nespus mai adînc: dacă mi-ar vorbi, ar trebui s-o facă săvîrșind greșeli de gramatică! Ar spune ceva de ordinul lui « Eu sînt cel ce sînt » (în loc de « este »). Nu pentru că el e greșit, dar pentru că vorbirea noastră nu-l cuprinde, în corectitudinea ei. Ea e cea smintită, cuminte cum este.

Și mă gîndesc că aceasta e mizeria acestui extraordinar logos care e cel matematic: nu face greșeli de gramatică.

[271] De ce limba poporului e mai interesantă decît limba celor culti. De ce și creația artistică a poporului e uneori mai interesantă?

Pentru că e în joc universalul *concret*, spiritul obiectiv. Dacă în creație mai poate conta insul prin măiestrie și școală de artist, în materie de limbă poporul e copleșitor superior prin *imediatezza* cu care redă spiritul în bogăția lui. *De aceea pe măsură ce devine cultă o limbă sărăcește*,* pînă la a tinde să devină perfect univocă, științifică.**

Noi ne hrănim*** din substanța unei limbi pînă la a o epuiza. Se întîmplă și cu limbile întocmai aristocraților: obosesc.

Noi e întotdeauna mai puternic decât eu, sinele decât subiectul. Iar în această lume de azi, care revine la noi (« creier colectiv »!) se va putea oare regăsi bogăția universalului concret?

*[În margine:] Universalul concret se vedează, consumă, și devine universal abstract.

** Scriitor e cel care nu-și găsește cuvintele. <... >

*** Consumul e mai mare în cultură.

★

[272] Nu se cunoștea structura cristalelor și nu se cunoștea cea a razelor X. Se trec raze X prin cristale (Max von Laue, 1912) și se află și una și alta.

Pui două lucruri necunoscute față în față și faci o știință din două ignoranțe.

★

[273] Ceea ce mă emoționează în *Amintirile* lui Mircea Eliade este trecerea aceea de la « substanțe, la plante, insecte, literaturi, filozofii, religii », care s-a consumat, într-un fel, în anii tineri și l-a purtat înspre arhetipurile istoriei. Orice destin, pe lângă al unor oameni ca el, pare fragmentar. Propriul tău destin —

★

[274] ... Era din speța oamenilor acelor care confundă adevărul cu exactitatea.

Te surprinde fanatismul lor (<... >), romantismul lor — și sentimentul datoriei împlinite ca oameni, când n-au fost decât niște existențe fragmentare.

Ei sînt, firește, o permanentă muștrare pentru ceilalți cîrțurari. Dar ce cultură ar fi aceea în care fiecare s-ar institui îndreptătorul celuilalt? Ar semăna cu ceea ce spunea G.[oethe] despre lumea noastră: una în care fiecare ar fi infirmierul celuilalt.

★

[275] Ce înseamnă *a fi*? Înseamnă mișcare închisă.

Oriunde te uiți, de la sistem solar pînă la atom, totul intră în ființă, pe planul materiei, prin închiderea mișcării.

Dar a fi pe planul materiei este singurul prototip al ființei. Orice a fi spiritual este nu numai analogic o mișcare închisă ci și în el însuși. Suprema mișcare închisă, gândul, ideea. În etic, în estetic, în valori, societate, nu e la fel?

Sau mișcarea închisă e doar schemă (devenirea întru ființă) sau e adevărul însuși care nu mai merită alt nume.

Verum, esse, bonum concertuntur.

★

[276] Ce stranie e tăietura la Dedekind. Numărul nu e o tăietură, generează una. Dar dacă (A, B) reprezintă o tăietură în continuitate, e vorba de două părți. Spui un lucru pentru două, ca în « separare ». Dar ce mai e lucrul spus el însuși? O tăietură nu este, e un gol. Atunci definești numărul ca o non-existență.

Concepte-proces, concepte indirecte.

Ce e straniu e că definești continuitatea prin discontinuitate. Dar în loc să fie discontinuitate de numere-existențe, e una de inexistențe. În loc de număr plin, număr gol.

Ce adaugă Dedekind este neantul.

[În margine:] (Bunul nostru contact cu neantul,* ca la diferențială, acum la număr însuși.

Clasele de obiecte nule)

Anticii stăteau bine cu ființa, noi cu neființa.

Binecuvântarea indiană de-a ne fi dat pe zero. (Cu el « egalul »)

*[În margine:] Experimentele în vid.

★

[277] *Faites aux autres ce que vous voudriez qu'on vous fit* (John Cage, muzician).

Ar fi trei stadii: 1) Nu fă altuia ce nu-ți place ție 2) Fă ca legea ta (în general) să devină lege universală (Kant) 3) Fă efectiv altuia ce-ți place să ți se facă [adaugat:] Și 4) Fă ce-i place lui.

Care trebuie adoptat? Primul stadiu e etic pur; al doilea juridic-etic; al treilea « poietic »-etic.

Dar cu ultimul stadiu care ar fi cel superior, reușești tocmai bine să le transgresezi pe celelalte două și recazi în nevoia lor.

Un fel de ciclu etc. (Cum erau guvernările, în antichitate: monarhie-aristocrație-democrație cu deformările lor, tiranie-oligarhie-anarhie.)

★

[278] Viziunea științifică de astăzi face să vezi regula în accident și accidentul în regulă. Determinismul nu mai e defel solidar cu necesitatea. Un accident cosmic face ca provizoriu ceva să intre în ordine; dar ordinea e precară și regula este ca ea să reentre în entropie.

Poate «contingența legilor naturii» ca Boutroux. Sau legalitatea contingenței naturii. Regăsim pe greci: lumea aceasta e cea mai rea dintre lumile posibile. Dar are calea întoarsă spre bine.

★

[279] În India, spiritul unește în timp ce materia divide e principiu de individuație. La noi, materia e cea care unește pe când spiritul divide.

De aceea noi avem o problemă în plus. Spiritualitățile noastre sînt conflicte, sînt singularități agresive.

Individualul e pentru noi o problemă (încă de la Aristotel), și una plină de noblețe. Universalul una încă, nu o deslegare, ο λύσις. Universalul concret.

★

[280] Totul e prin ce numeri timpul. Îl numeri prin zilele calendarului; îl numeri prin nopți (cum spuneau încă grecii despre unii); îl numeri prin fapte, prin așteptări, prin acumularea de vise? (Număr pietre...)

★

[281] Cultura noastră e una a *înrupării*, fie și a împelițării. Dar literatura de azi și arta în genere practică destruparea.

★

[?8?] Umanismul lumii de mîine. Omul va trebui să fie tot mai interesant, căci nu se mai întîmplă lucruri neobișnuite

în jurul lui. Evenimentul, neașteptatul, surpriza, nouitatea intră în eclipsă. Natura cu Proteus-ul ei, istoria, strada sînt monotone și preștiute. Anexînd materia moartă și înfățișîndu-ne cu ea, avem răspunderi pentru spectacolul lumii. Pe scenă nu mai sînt zei sau victime de-ale lor — anecdote și mituri. Omul trebuie să devină o ființă mitologică, acum.

★

[283] *Individualul* este o funcție și are un spațiu logic. De ex. spațiul logic la Porfir e 5- dimensional.

Gîndit așa tocmai individualul e concept, pe cînd conceptele propriu-zise (coordonatele) sînt ca «substanțele secundă», simple atribute.

Tocmai individualul nu e *opac*. Dar spațiul lui logic are prea multe dimensiuni și atunci îl înțelegem descriptiv, uitînd că tot ce e descriere e logic: dimensionează.

Un roman desfășoară spațiul logic n-dimensional al cîte unui erou. Cu fiecare frază se dă un chip provizoriu al funcției. Întregul contopește spațiile într-unul: chipul individualului.

★

[284] Ecologie (οἶκος), știința întregurilor locale, a mediilor, a parohiilor de care țin de fiecare dată vietățile: pădurea, balta, limba . . .

(Asociația e o *biocenoză*. Aceasta, cu mediul abiotic, alcătuiește un *ecosistem*.)

(Specia e reprezentată în mai multe biocenoze. Nu atît specia evoluează cît populația cîte uneia, întîi.) (Influență reciprocă cu mediul. E ca într-un sistem cibernetic.)

[În *margină*:] Spațiul concret.

★

[285] Filozofia e o activitate. O activitate încîntătoare. Dar nu e o experiență spirituală.

★

[286] A-ți aminti de lucruri pe care nu le-ai știut nicio dată . . .

★

[287] Și dialectica poate pleca de oriunde, ca Platon. Modernii au părăsit prejudecata principiului.

★

[288] Ipoteza vine *după* lucruri. Întrebarea, după răspuns (« inferență inductivă », s-a spus).

Faptul ce se cere explicat devine o întrebare a întrebării.

★

[289] Ce obiectez ideii de « putere » a mulțimilor în teoria lui Cantor, adică faptului că o mulțime infinită poate fi echipotentă cu una din părțile sale — este îndoit:

1) că s-a trecut de la cardinal la ordinal și că echipotența este de fapt ordinalitatea (un șir, de pildă cel natural, devine index de ordin pentru celălalt);

2) că totul se reduce la *viteza de parcurgere* și că e firesc ca mergând, de pildă, din 2 în 2 să acoperi tot ca din 1 în 1. Altminteri că partea *poate* fi de aceeași putere cu întregul ar fi sugestiv, aducând și în matematici raționalul și Ideea.

Numai că, fiind vorba de infinit, nu se mai poate vorbi de *părți*.

[*În margine:*] Teologia negativă e la fel de activă ca infinitul de aci.

★

[290] « Legea de compoziție » într-o mulțime, ce gând interesant. Generalizează operațiile, arată care sînt viața și procreația în sinul mulțimilor. Le organizează lăuntric pe familii, ginți, popoare, dînd inele, corpuri, grupuri.

★

[291] Cîmpul logic: un individual, care își dă sau primește determinări nestăpînit, pînă ce acestea își dezvăluie stăpînul lor, generalul de care ține, o structură, o lege.

Dar aceasta e peste tot: în « materialul care se organizează », în romane, în pictură și muzică, în tot ce e știință, pînă și în matematici. După cum e în etică: libertatea ce își găsește nece-

sitatea în care există o nouă margine de libertate (Necesitatea e cea care-ți dezvăluie libertatea: ce multe alte determinări poți să-ți dai).

Problema nu e doar să-ți găsești generalul în care să țină toate. Este ce faci — pentru cunoaștere ,creație de artă, viață, după ce ai găsit generalul.

În logică deduci, înlănțuiești, desfășori legat. În rest faci ca legea să fie.

★

[292] Dar întrebarea este dacă individualul poate lărgi generalul; dacă își educă stăpînul, cu excepția sa.

Logica nu vorbește decît de regulă: cîmpul logic ce tinde să devină saturat. Filozofia în rest dă socoteală de: cum e cu puțință ceva nou.

★

[293] Paradoxul este că prin intuiție sensibilă nu e cu puțință ceva nou; e cu puțință doar saturația întru lege. Problema nouității e pentru general, nu pentru individual.

Educarea adevărurilor.

★

[294] Corpul uman, sporit prin mașină, cere « un supliment de suflet », spunea Bergson la finele lui *Deux sources*.

Timpul nostru pare totuși a făgădui acest supliment de suflet.

★

[295] O națiune se poate educa printr-un om (Eminescu) și chiar printr-un simplu cuvînt (întru).

(De văzut cuvintele cheie în alte limbi)

★

[296] Lumea va fi salvată de excesele tehnicismului matematic pentru că nu au toți oamenii (intelenți) talent la matematică.

Va trebui și altă cultură, alt umanism decît cel tehnico-științific.

★

[297] Medicina a înmulțit bolile. Evident ieșim din ignoranță, știința sporește numărul lucrurilor identificîndu-le. Nu poți spune că fizicianul a sporit numărul particulelor, observîndu-le și denumindu-le, nici că geograful a sporit numărul continentelor și lanțurilor de munți.

Dar poți spune că medicul a sporit numărul maladiilor. Căci identificarea unei maladii *posibile* o preface la om într-una reală. Conștiința la el este sporitoare sau simplificatoare în ce privește fratele-trup.

★

[298] « Nu trebuie să ne predăm statisticii ».

★

[299] Cuvîntul — un prim demers de-a crea cîmpul logic.

★

[300] « În momentul de față se disting 3 tipuri de mașini: unele dintre ele *modifică forma substanței* (strungul, mașin-unelte etc.), altele pe aceea a *energiei* (mașini electrice, motoare), iar altele *prelucrează informația* (sisteme de telecomunicație și calcul electronice) ». (*Introd. lingvistică-matematică* 62)

Ca și omul: transformi lucrurile, folosești energia, transmiți.

★

[301] Zero, unu și totul au o stranie înrudire: sînt elemente *mute*, zero pentru adunare, unu pentru înmulțire și totul pentru intersecție, ca operații de compunere.

Cum se iese din neutralitate, deci . . .

[În margine:] Neutru pentru o lege de compunere e un element *u* din mulțimea *M* care verifică relațiile: $xu = ux = x$.

★

[302] Cînd se va citi în conștiințe, așadar cînd ne vom vedea interiorul cum ne vedem exteriorul, atunci vom fi cu

adevărat curați și pe dinăuntru. Nu vom putea apărea altfel, cum nu apărem acum unii înaintea altora decît spălați și decent îmbrăcați.

Atunci « se cade » și « nu se cade » vor triumfa asupra oricăror imperative morale. (Nu se cade să umbli desculț . . .) Nu se cade să nu fi o ființă morală deplină.

★

[303] Matematicile prind tot concretul (funcțiile lui Leibniz!), mai mult chiar decît îți poate apărea. Dar de ce nu mai e concretul acesta, deși e formula aceasta? Pentru că e o formulă în multitudinea formulilor, și nu o expresie întru legea ei.

★

[304] Omul modern se scutește de probleme. Că există și un sens metafizic al contradicției, ca în cartea Γ a *Metafizicii* lui Aristotel? Dar modernul nu vrea să-i vadă decît un sens logic. Că e o problemă, a principiului prim, sau a divinului? că sufletul e totuși o problemă? Pe modern nu-l interesează. El vorbește numai despre ce se *poate* vorbi (cum spune Wittgenstein) și tace despre rest. Dar restul e activ în el și în jurul lui. Atunci cum să tacă de-a binelea?

[În margine:] Despre ce nu putem vorbi, să tăcem. Dar lucrurile despre care nu putem vorbi sînt tocmai cele care vorbesc prin noi. Cum să nu le punem în joc, să nu vorbim măcar indicîndu-le?

Dar matematicile au făcut așa: nu se poate vorbi despre infinit (fără a cădea în contradicție); dar numai cu infinitul faci treabă în calculul diferențial și în teoria mulțimilor (« fie o mulțime infinită și mărginită » — zice teorema Bolzano-Weierstrass. Ce-o fi asta? ce fel de a vorbi?) Nu e « limitat »? Dar vorba lui Guénon, ce nu e infinit în *toate* privințele nu e infinit.*

*[În margine:] Nu putem vorbi despre timp, despre suflet, despre istorie sau despre particule și univers . . .

Ar merita să facem lista lucrurilor despre care nu se poate vorbi.

★

[305] Există; mulțimi *finite*; mulțimi *infinite numărabile*;
mulțimi *infinite de puterea continuului*;
mulțimi *infinite de putere mai mare decât*
a continuului (ex. mulțimea tuturor funcțiilor reale definite
pe segmentul $\{0,2\}$, adică pe o mulțime continuă!)

★

[306] Că «știința dă legi» e o absurditate. Știința dă legi acolo unde nu prinde ordinea totală. Când o prinde, ca în matematici, ea nu mai dă legi, căci totul ar fi lege.

Deci știința care dă legi este un surogat de știință. Adevărata știință tocmai că *n-ar* da legi, simple regularități.

Pe de altă parte, în uman, pluralitatea ceastăaltă, a legilor date de om și stăpîniri, e la fel de absurdă pentru ideea de lege.

Ce este aci legea? Ce trebuie să fie ea?

★

[307] E o deosebire esențială între matematică și logică. Matematica e *liberă*. Logica nu este.

★

[308] Cele două vorbe de neînțeles ale umanității; «cunoaște-te pe tine» și totul ține de «amorul propriu».

Dar te cunoști și vezi că nu ești interesant. Sau că nu poți ști ceva esențial despre tine ca om decât cunoscînd pe alții, infinit mai interesați, mai înzestrați și mai reliefați ca tine.

Cît despre «amorul propriu» el putea avea sens într-o lume a Curții și a Saloanelor. Dar în lumea *culturii*, în care am intrat apoi, amorul propriu e ridicol. Tot ce se știe e infinit mai de preț decât ce știi sau poți ști și nu te poți *prefera* cînd vezi ce mare e dreptatea altora.

Totul e deci lărgirea eului către sine. Cunoaște-ți *sinele*; și și iubește-te ca sine, iubește *ființa proprie*, nu cea improprie.

★

[309] Cînd spui «natură», înseamnă că faci ca Occidentalul, te pregătești să vorbești de natură și om. Dar așa omul e

sau coborît în natură (maimuțe golașe, cu simplu primat, libido) sau ridicat prea mult deasupra ei (conștiință de sine, spirit, fiu al Cerului).

Dacă spui *fire* nu mai ai opoziție între natură și om. Omul este mai departe în natură, dar e și puțin cer în ea.

★

[310] Riscul teribil al culturii europene de-a confunda exactitatea cu adevărul.

Astăzi încă logica matematică.

★

[311] Ce subtil se pot muta lucrurile în cu totul alt plan. În loc să vorbim de adunare sau orice altă *operație* între două numere, ne gândim la o *relație* între trei numere!

Deci $r + s = t$ devine $R(r,s,t)$

(Dintr-odată ai pus pe același plan lucruri ce stau pe planuri diferite, și ai adus în *același timp* lucruri desfășurate în timp logic.)

[În margine:] Când aduni pe unu cu unu . . . (Platon istoristul!)

★

[312] În fond la ce a servit descoperirea Americii? Sifilisul, aur, grandoare spaniolă vană, loc de refugiu pentru ocași, pentru puritani și quakeri, cîmp de experiențe libere, economice, sociale, pionierat, apoi exces materialist și tehnico-științific.

[În margine:] Tragicul lipsei de tragic: nimic deasupra noastră.

★

[313] În timp ce omul trăiește într-un spațiu tot mai abstract (într-o lume fără natură, fără identitate geografică, fiind « oriunde » prin mass-media, și locuiește *fără vecini*), matematicile vorbesc de un spațiu tot mai concret. Astfel topologia invocă ideea de *vecinătate* și spune că o topologie pe o mulțime X — adică o formă de spațialitate — poate fi definită și cu ajutorul sistemului de vecinătăți.

Bineînțeles că vecinătatea nu e totuna cu *vecinul*, care dădea înainte miezul comunității (« să-ți cumperi întâi vecinul și pe urmă casa »), adică era principiul de cuminecare, nu numai de comunicare. Dar vecinătatea topologică nu e nici mult deosebită de vecinătatea socială, căci « dacă n-ar fi nu s-ar povesti », dacă n-ar fi asemănătoare nu s-ar numi așa.

În genere știința caută azi concretul în timp ce viața (și arta prost înțeleasă) duc la abstract.* Știința merge chiar pînă la a căuta *individualul* — spre deosebire de știința antică și clasică — în speță patafizica lui Jarry. Dar să-i spunem *todetică* și să aducem în ea buna nevoie, nu atît de *compensare* cît de a da socoteală de ce este chiar fenomenul; nevoia de răspundere (*αἰτία*) a omului de astăzi.

Ori îmi spui cine sînt, ori lasă ifosele de om de știință și rămii un contabil și tehnician, un *bánausos*, — spun lucrurile individuale omului de știință. Și el a primit provocarea!

*[În *marginē*:] Abstractul e prost, și în logică, și în știință, și în artă (spre a nu mai vorbi de teologie) căci exprimă doar *mijlocul*, drumul între două feluri de concret (cel individual și cel universal). Nu poteci, șosele . . .

★

[314] Timpul nostru confundă exactitatea cu adevărul. Pentru știință nu e un dezastru, căci adevărul științific nu există fără exactitate, ba exactitatea poate ține loc de adevăr; dar pentru istorie a fost. Istoria trebuie să ducă la exactitate și se desființează prin ea, își pierde adevărul prin ea. (Cazul Renan, condotierul Mihai, sau cazul Aristotel-persoană)

★

[315] Despre lege. Intellectul pleacă de la matematici, ce nu au legi, și duce la Idee, care e legea față de care nu există decît excepții, — singura lege.

★

[316] Frumosul e întru ceva. Nu poate fi suspendat; nu poți spune de un fir de iarbă sau de vițelul acela de la Văratec că e frumos — decît că este!

Într-o lume lipsită de transcendent nu poți vorbi de frumusețe, decît dacă regăsești funcția lui « a fi întru ». Cu Dumnezeu

se sting și sensurile omului, dacă acestea nu-i regăsesc funcția în termeni profani.

★

[317] Nu pot citi cartea lui Orwell, 1984. Nu mă interesează (chiar dacă mă privește). E despre neființă, despre ce nu este, e minciună ca în *Sofistul* lui Platon. Dacă lucrurile nu stau ca în descrierea de acolo, atunci cartea lui Orwell este din plin minciună. Iar dacă *stau* ca acolo, sau vor sta, atunci încă este despre ceva ce nu este, ce se impune, se căznește să fie și nu ia chip de realitate.

Ce e interesant și adevărat în lumea descrisă de el, și în parte trăită de noi, este omenescul de dindărătul minciunii. Cîtă ființă rămîne cînd neființa se întinde peste lume.

[În margine:] Vorbește de ce nu este.

Ce mare e partea de suferință, pe lume; în ce fac, în ce spun oamenii: administrativul, în cultură îngînarea, ciripitul, neadevărul.

Asta nu poți ierta socialismului: că a sporit neființa.

În jurul oricărei ființe . . .

★

[318] Ce stranii sînt profeții timpului nostru, gen Jung: spun că singura realitate e individul; și cer să-i pese de umanitate! Dar tocmai de aceea individul e capabil să catastrofazeze umanitatea, acum cînd poate oricînd s-o facă: e liber de umanitate. Poate spune oricînd « *après moi . . .* ». Și o spune, cu resentimentul că nu îi dat să *trăiască* mai mult, să *știe* mai mult, să *simtă* mai mult — cum se va întîmpla poate în viitor, pe plan individual. Sau să se integreze și valorifice mai mult, cum i-ar putea fi dat încă.

★

[319] (Courant p. 88) « Continuul numeric . . . a devenit baza matematicii și, în particular, a geometriei analitice și calculului diferențial și integral, încă din secolul al XVII-lea. »

Matematica s-a înnoit cînd a introdus în raționalul ei iraționalul (cum se vede în aporiile continuului și ale infinitului), Logica matematică nu poate face așa ceva și pare extenuată. (Să-ți iubești dușmanul . . .)

[320] Absurditatea cantorismului de-a introduce ideea de infinit în teoria mulțimilor și de-a vorbi apoi de «întreg» («mai mare ca partea») sau de «toate» numerele raționale, de «toți» întregii etc. * Cu infinitul a fost o *μετάβασις εις ἄλλο γένος* și deci nu mai poți vorbi de întreg și parte (valabile doar la mărimi finite), de «totalitate» etc. După cum nu se poate vorbi despre ceva dinamic în termeni statici. Infinitul e proces, finitul e produs.

Dealtfel aporiile par a rezulta din aceea că se confundă cele două infinituri deosebite de Hegel: infinitul *prost*, rezultat din adăugarea a ceva «la nesfârșit» (infinitul obișnuit aritmetic, al întregilor) și infinitul propriu-zis, infinitudinea în finit, continuul etc. **

Se confundă *finitul* (substantiv) infinit (adjectiv) [*supra-adăugat*:] («la nesfârșit»), cu infinitul (substantiv) în finit (de ex. în «corespondențele» finitudinii) sau nu.***

* [În margine:] Simplul fapt că în catorism se vorbește de o «aritmetică a infinitului» arată că se confundă genurile.

** O dată pleci de la finit, altă dată te instalezi direct în infinit. Deosebirea ar mai fi că la infinitul prost, la finitul ce nu se termină, infinitatea e la *capăt*, pe când la infinitul bun, infinitatea e în *miezul* lucrurilor, e *peste tot* (între 1 și 2 o infinitate de numere raționale, reale etc.!).

*** (Amestecul acesta de grosolanie și subtilitate al matematicilor.)

[321] «Cunoaște-te pe tine.» Cine, eu, Tersit? Smerdiakov? Marile vorbe stupide ale umanității.

[322] În teoria mulțimilor se pleacă deci de la o mulțime de *obiecte* care au o aceeași proprietate.

Pe când filozofia pleacă de la *un* subiect cu proprietăți («substanță» și «accident» la Aristotel).

O problemă nu poate înlocui o alta. Ai dreptul să uniformizezi subiectele, să le faci obiecte și să le consideri grămezile;

au ieșit din gândul acesta grosolan lucruri admirabile. Dar să crezi că poți da așa socoteală de tot, este iluzia mecanicistă de care nu vom scăpa decît, poate, după timpul total, în era automatizată, a mașinei.

[În margine:] Nu există ridicare la putere în « algebra mulțimilor »! « Studiul matematic al mulțimilor e bazat pe faptul că ele pot fi combinate prin anumite operații (dar cu deosebiri; N) așa cum numerele pot fi combinate prin adunare și înmulțire (nu spune și potențare! N) pentru a forma alte numere.» (Courant 125)

★

[323] (Din Courant p. 137) Orice problemă de construcție geometrică este de unul din următoarele tipuri: Se dă o anumită mulțime de segmente a, b, c, \dots și se cer unul sau mai multe segmente x, y, \dots

(Reducționism. Cînd e bun? Cînd e doar simplificator?)

★

[324] «Este suficient să prezinți unui specialist o „fotografie“ a garniturii cromozomale pentru ca el să-ți spună dacă este vorba despre un pește sau o plantă, despre grîu sau lălea.»

« Acizii nucleici sînt molecule cu înțeles, *semantide*. »

★

[325] Ce destin: toată Grecia (inclusiv Cei 7 înțelepți și Platon) a admirat Sparta (virtutea goală, virtuozitatea etică). Dar a creat și supraviețuit pentru că n-a imitat-o.

★

[326] Cei 7 înțelepți, din atîtea părți diferite ale Greciei, ce extraordinară conștiință a *unității*, mai adîncă decît cea a Olimpiadelor; la fel de adîncă, poate, ca aceea a oracolelor, valabile pentru *toată* Grecia.

Pe aceste linii s-ar putea uni etniile . . .

★

[327] În acest ceas în care cultura umanistă e un imens eşec şi cea ştiinţifică ar fi şi ea unul dacă n-ar salva-o tehnica — singura care se bucură e filozofia.

★

[328] Să nu dai nume ştiut lucrurilor tale. (Bentham cu « utilitarismul » a plătit-o cu dezinteresul altora pentru o viziune totuşi nouă şi subtilă a dreptului, moralei şi economiei.) Tu însuşi spui altceva dacă denumeşti altfel lucrurile. (Să spui prefînţă, nu posibil.)

★

[329] Ce curioşi sînt matematicienii : nu fac nici o deosebire între o mulţime închisă şi una deschisă. Între o mulţime cu număr finit de elemente şi alta cu număr infinit.

Dar numai prima e mulţime ! Cealaltă e *altceva*. Aici nu poţi spune mulţime « cu număr infinit » de elemente. Atît *cu* nu are sens, căci e valoare pentru ce este, nu ce devine, cît şi număr, în definitiv, număr al nenumărării.

★

[330] Sf. Francisc predica păsărelelor şi dobitoacelor firii. Cineva (Anselm) spunea că era o prezumţie : ar fi trebuit *el* să asculte predica dobitoacelor şi păsărelelor.

Dar era *aceeaşi* predică — nici a lor, nici a lui.

★

[331] Dintre toate curbele închise de aceeaşi lungime, cercul cuprinde cea mai mare suprafaţă şi dintre toate suprafeţele închise de aceeaşi arie sfera cuprinde cel mai mare volum.

(De aceea globule, sfere mari sau mici peste tot)

Maximul (sau principiul « minimului ») legat de regularitate. Triunghiul de arie maximă cu *a* şi *b* e cel *dreptunghic* cu catetele *a* şi *b*.

★

[332] Universul material s-a putut naște din condensarea luminii (singură la început) și ar putea să se dizolve din nou în lumină (L. de Broglie).

★

[333] (Ashram la Pondichéry (India), întemeiat de Aurobindo Ghose, condus de o maică. E pentru 50.000 locuitori, azi 30. O școală. Locuiesc în colibe și cultivă pământul. — Cîtă <...>, Doamne.)

★

[334] În fond *cauzalitatea* e un caz particular al ideii de funcție și corespondență. La o creștere mică a variabilei independente, una mică a celei dependente pentru continuitate. Ca la discontinuitate? La o creștere mică, una disproporționată. Dar e cauzalitate încă: e cauza *ocazională!*

(Ordinea e mai rentabilă, regularitatea, supunerea)

Așa cum geometrul descrie regularitățile structurilor și schemelor, moralistul ar trebui să descrie pe cele ale faptelor. (« Care sînt viețile în care ține cel mai mult omenesc? » Isus ca omul însuși a fost un maximum în geometria existenței umane.)

Ca în geometrie, figuri felurite: discul, banda lui Moebius, disc convex, din nou banda Moebius în stadiu mai avansat, suprafețe care se intersectează după unghiuri de 120° , catenoidă (suprafața obținută prin rotirea « lăncișorului »), alteori cicloidă.

★

[335] *Despre individualitate*

Oamenii încep să fie interesați cînd au caracter de reprezentanță. Ce e *dincolo* de ei te atrage, nu ce sînt ei. O idee în slujba căreia sînt, nu una care-i slujește, care-i îngrașă pe ei.

De aceea au fost și sînt atît de puțini oameni interesați, aci în România. Îi vezi sclipitori, de-o inteligență cuceritoare, gata să facă saltul cel mare. Dar nu-l fac. Ceva îi reține. Oamenii aceștia de la care așteptai orice bat din aripi și nu pot să zboare.

Iar într-o zi înțelegi: nu sînt decît individualități — adică infundături.

★

[336] *A nu fi altruist*

Toți sînt altruști, iată adevărul. Profesorul asimilează cunoștințe pentru a le transmite altora; politicianul face programe și reforme pentru alții; slujbașul însuși nu e nimic altceva decît cel care servește pe celălalt. Ai impresia că fac negoț toți. Căci negustorul e tipul altruistului: stă în slujba tuturor, străduindu-se să facă astfel încît să găsească marfa potrivită pentru omul potrivit.

Și apoi sînt și generoșii, mai ales cei cu idei generoase.

Toate astea la ce duc? La jumătățile acestea de oameni ce sîntem cu toții. Fiecare amîină ceva; amîină o împlinire proprie pentru că i se pare de datoria lui să slujească pe altcineva. Și încă « datorie » e în cazurile bune, de cele mai dese ori e linia celei mai mici rezistențe.

Dar interesați, valabili, rodnici sînt tocmai oamenii care se slujesc pe ei. Nu egoiștii. Cine se poate gîndi la ei? Dar cei care nu-și pierd timpul cu unul sau altul, ci cu « sinele » acela care-i face oameni adevărați, tovarăși adevărați, luptători adevărați.

III

iunie 1970 — septembrie 1972

[1] 6 iunie 1970

Și a intrat omul în dreptatea sa. Și s-a bucurat.

★

[2] Dar nu se iubește. Își vede viața, natura sa morală, ființa sa în spirit, și nu se iubește.

Ce simplu e să invoci *l'amour propre*! Dar e altceva, mai puțin direct, mai puțin sigur. *L'amour improprie*.

★

[3] Prăbușirea în sine. Cum să vrei identitatea? Nimic nu stă sub *l'amour propre*. Așa începe acțiunea lui « întru ».

★

[4] Nu te poți relua, nu te poți prelungi cum ești. Problema lui *Sein-zum-Tode* este de fapt a lui *Sein-zum-Leben*. Cum să vrei mai mult; ce drept ai să vrei mai mult? — Nu φιλαυτία.

★

[5] *Lista celor sigur știute*

1) Să nu bei apă rece când ești încălzit.

★

[6] (*Zilele cosmice*)

Primul lucru pe care-l comunicăm este că nu comunicăm nimic (iraționalul ne exprimă raționalitatea). Al doilea pe care-l

putem comunica este că încheiem comunicarea (cu un același grup de semnale).

Începem deci cu un prim concept: încheierea. Avem semnalul, cuvîntul, conceptul «încheiere».

Închei și ceva cu sens, și ceva fără sens. Încheierea e formală. E prima formă, prototipul formei.

A doua zi, respectiv a treia, folosești forma încheierii — elementele semnalului ei — spre a da un conținut încheierii. Obții o încheiere a încheierii. Rabați încheierea asupra ei. Se poate încheia orice, dar se încheie și încheierea. Se încheie întru încheiere.

Al doilea rezultat e mai bogat: 1) diferența dintre semnalul încheierii și oricare altul; 2) diferența înăuntrul semnalului încheierii.

Diferența între ce diferă și ce nu diferă. Față de ceva și întru ceva.

★

[7] (Celălalt nu semnalizează? Atunci îi repeți semnalul.)

★

[8] Cultura noastră părăsește problemele (cînd nu le poate rezolva) ca false probleme. Problemele omului vor fi înlocuite și rezolvate pentru omul creat artificial. La fel «părțile de cuvînt» și aporiile gramaticii au fost lăsate de o parte, spre a face loc gramaticilor construite.

Ce e de păstrat, de reluat, de regîndit e marea sarcină — a celor pe care noul nu i-a invertit.

★

[9] Cunoașterea de sine, care poate fi a unei ființe ignobile sau lipsite de interes pur și simplu, chiar pentru sine, pretinde a fi ceva nobil. Dar ce poate fi în ea, dacă nu: «cunoaște-te întru altceva decît ești»?

[În margine:] De început deci cu răsturnarea a două vorbe mari: *l'amour propre* și γνῶθι σεαυτόν.

★

[10] Cum să ieși din pătimirea, altminteri binecuvîntată, a culturii? Cum să obții actul, pe care în anii tineri îl ai prea devreme și pe urmă riști să-l amîni prea mult?

Să nu mai lași ca lucrurile să vină spre tine. Să mergi spre ele. Să iei tot atît, dar nu pentru că ți se dă, ci pentru că ai dinăuntru și pentru gîndul tău nevoie.

★

[11] Sîntem, fiecare astăzi, ca omul în cosmos. O ființă ce bănuiește existența altor ființe raționale, dar face ca și cum ele n-ar fi. Încearcă să dea singur socoteală de tot.

★

[12] Tot ce am pierdut — fila pierdută din *Jurnal*, sau cele 9 jurnale pierdute — e mai bogat decît ce am păstrat. Dar *trebuie* să fii mai departe. Nici o limită nu interzice nelimitatul.

Limitația ce nu limitează. Pierderea ce nu sărăcește. Înfrîngerea ce nu frînge destine.

Ce e de făcut cînd nu mai e nimic de făcut.

★

[13] A intra în rezonanță — ca yoginul prin respirație — dar cu ce?

★

[14] Frica de neant a omului — frica de ființă stăpîină. Frica de dezordine totală, frica de ordine totală.

★

[15] Numărul e o pulsație.

★

[16] *Sau* viață contemplativă *sau* activă, spuneau anticii. Dar interesant este ca viața contemplativă să se petreacă în

lumea activului. Să nu fie detașată și prinsă în probleme ultime, ci să contemple în umil.

Într-un fel, așa a făcut lumea modernă. E o școală a umilinței nu numai în observarea faptelor celor mai mărunte, dar în valorificarea oricărei vieți (romanul), a oricărui aspect (pictura), a celei mai neînsemnate nuanțe (muzica) și a oricărui vestigiu (istoria), a oricărui destin (creștinismul).

Cele 120 de subiecte, despre care vorbea Goethe, nu vorbesc speculației și creației. Dar ce teribil risc de pierdere . . . Numai o revigorare a contemplativului poate justifica toată această generozitate față de real.

★

Maramureș

[17] 2 august [1977]

Șurdești (turnul cel mai înalt, 54 m.)

2 nivele strașini

La cele patru colțuri, turnuri

Baza pătrată

Iconostas sculptat

Pictura murală (1783)

Zugrav Ștefan

Restaurată

★

[18] 3 august

Sat-Șugatag

Amintită 1360. Donată de Gelu lui Dragoș

Parohie 1430.

Biserica e din 1642 pe temelia celei vechi

Restaurată

Icoane 1783 (pe lemn)

Com. Vadu Izei

Poarta lui BORODI

La Bufetul de la Vadu Izei «lăturiș» (intrarea nind strîmtă)
(într-o dungă, cînd dorm mulți în pat).

[În margine:] «lăturiș» (pe ușa îngustă) în comuna Vad Sighet (lîngă poarta lui Borodi)

Sighet

Muzeu etnografic (în perspectivă)

Dl. Francisc Nistor
Cimitir Săpînța (crucile naive)

Ion Stan Pătraș

[În margine:] (În opoziție cu cimitirul deschis al morții plurale)

Rozavlea. Biserica Jbîr (Com. Bîrsana)

Se pomenește în 1390 de ea

Pictura refăcută (Heruvimi presărați cu ochi)

— Seara *Rozavlea* — Marin Florea — Cântărești. Un Florea profesor. Biserica e din 1717. Pictura de un ceh sau slovac.

[În margine:] Biserica în mijlocul lucrurilor verzi. Moartea plurală. Veniți fraților, avem loc și pentru voi.

(Opun cimitirului Săpînța care e un joc facil pe tema morții, « Cimitirul vesel »)

★

[19] 4 august

Jeud

Biserica din Deal 1364. Cea mai veche.

Înainte era în alt loc « Mînăstire ».

La începutul sec. XIV, Balcu, nepotul lui Dragoș Vodă (fiul lui Sas) face un castel de lemn pe un deal prăpăstios în jurul căruia s-a făcut satul.

El ridică biserica.

Jeudul, cnezat valah

Din 1419, îngrijită de familii de nobili, după ridicarea titlului de cnezi.

Stil gotic maramureșan.

Pictura XV—XVI bizantină (Se crede că nu a fost restaurată.)

Scara de urcare veche din 1364. În pod Sbornicul de la Jeud (cea mai veche carte românească. Catehismul lui Filip Malev, Brașov 1543). Avea în manuscris <?> cea mai veche prăvilă în limba română.

Cuhea (Bogdan Vodă), 1717 (alții 1400 !)

Lemn cu temelii de piatră.

Un candelabru de lemn și un scaun împodobit cu flori

(O Evanghelie din 1760)

Olar

[În margine:] Rici

Satul Breb și SÎRBI

Maria lui Tiron

Anuța Ciombului

Preot Antal (botanică)

Mărie Oanea

Crucea de la BERBEȘTI

(Șoseaua spre Sighet de la Ocna Șugatag)

Ocna Șugatag lângă Sighet de aici la Breb (2 km pe jos)

pe vale spre Botiza

Groșii de sub munte

ȚARA LĂPUȘULUI

«văr dulce» — văr primar

Borșa (complex). Pasul Prislopului. Serpentine. Feri-
cire turistică . . .

Seara Vatra Dornei.

★

[20] 5 august

Sanda la Voroneț: «N-am văzut nimic mai frumos».

★

Trei poeme filozofice pentru S.

[21]

Poemul I

Lasă-mă să-ți amintesc de gândul filozofului antic

ce se întreba: cînd aduni pe unu cu unu,

care unu se adună cu celălalt,

care unu devine doi?

Au stat muți matematicienii

în fața unei asemenea întrebări,

căci ei nu știu decît de mărimi comutative.

Dar cînd prietenul întîlnește prietenul

și cînd v-am chemat, sau cînd m-ați chemat din exilul vostru

ca să ne regăsim laolaltă

în fața turlei de la Șurdești,
sau în fața unui perete cu arborele lui Iesua,
cine s-aduna cu cine, care prieten devenea doi?
Sau poate făceam cu toții una, sub mirare
(Ții minte cum ai exclamat, în fața peretelui de vest din Voroneț,
« N-am văzut nimic mai frumos! », tu care petrecuseși toate
frumusețile lumii)

poate așadar făceam acum una
și veneam să ne adunăm cu bisericile, cu poienile și cu
mormintele îngropate în ele.

Dar atunci, iarăși, cine se aduna cu cine?
Oare noi preluam în noi bisericile
batjocorite de ani și câteodată, ca acum, de o falsă ploaie,
oare noi le vedeam și ne minunam,
sau ele se minunau să ne vadă pe noi,
cei exilați de eternitate
luminații, lămuriiți cu cele ale esteticii și istoriei
oamenii de după patru sau cinci veacuri,
care nu mai știu să se adune nici între ei,
nici cu pereții și lespezile?

V-am chemat ca să vă scoatem din statistică
și ca să vă ajutăm să uitați
de amara voastră fericire numărată
sau mai degrabă de numărul vostru de ordine
din acel spațiu, din acel hău în care ați pătruns,
să vă aducem într-un spațiu închis dar unde
lucrurile nu se numără,
unde nu există comutativitate
și unde fiecare lucru este ceea ce este,
în așa fel încît oamenilor de aci le-a plăcut
să vadă ființă și vrere pînă și în lucruri și pietre,
spunînd: « Căci și muntele că-i munte,
încă are doruri multe. »

V-am chemat să vă redeșteptăm dorurile.
Sau poate ați venit să ni le redeșteptați voi nouă.
Poate ați venit să ne scoateți voi din statistică
în lumea într-altfel numărată în care ne știți,
și unde totuși cite o fericire neverosimilă și de neasemuit
stăruie uneori cu noi, ca un înger pe perețele nord-estic al
bisericiiilor.

Ne-am reunit, atunci, o clipă

fără să știm bine, întocmai anticului, ce este aceea o reunire.
Și acum, după adunare, va veni și amara scădere:
vă veți trage din acest « noi » lărgit, veți pleca
în statistica voastră, lăsînd ca noi să rămînem în statistica de aci.

Dar în timp ce tuturor ne vor înregistra destinele alții,
cu mașinile lor de calculat,
de aci, de la noi, o toacă de biserică ne va aminti,
unora aieva, altora pe magnetofon
că sîntem chemați să înfrîngem totuși statisticile,
și să pregătim, cu alți prieteni, regăsirea cea bună,
cînd nu vom ști dacă voi vă veți aduna nouă, celor rămași,
sau dacă noi ne vom aduna vouă și veacului,
— așa cum nu știu bine acum, draga mea prietenă,
dacă ai venit aci ca să-mi ceri ceva, ca să-mi dai ceva,
sau, fără s-o bănuiești, ca să ascuți seara
paginile pe care ți le citesc din Cartea Cărților.

[22]

Poemul II

Cînd ți-am povestit azi dimineață partea a doua din Faust
Tot mai credeam că pot da socoteală de timpul nostru istoric
Și că-i pot spune, ca în Cartea lui Iov,
« Acesta ești, aci să se oprească mîndria valurilor tale. »
Acum, în fața nedumeririi tale și-n grădinița unei maici din

Văratec,

înțeleg bine că nu știm să tîlmăcim nimic
și că nouă nu ne e dat să intrăm pe poarta mare a adevărului
și istoriei

ci « lăturiș », așa cum spunea fata din satul Vad
cînd am întreat-o cum intră omul pe o ușă atît de îngustă.

Voi ne cereți mari mărturii în veac,
ca și cum ne-am fi izbit din plin de pragul de sus al istoriei
dar uitați că pe noi ne-au luat de mînă duhurile locului
și ne-au trecut lăturiș prin uși înguste
scoțîndu-ne în livada pe care nu mai credeam s-o regăsim.
Ce putem face dacă adevărul locului a fost mai puternic și mai bun
decît răzvrătirea noastră de altă dată
și m-a învățat că lucrurile istoriei pot fi foarte grave
dar și foarte lipsite de însemnătate.

Încercam să spun asta prin Faust II
și prin primatul posibilului asupra realului

Cu posibilele acestea goale din lumea modernă

Care toate bat la poarta realității

fără a mai lua chipul virtualului

așadar fără a mai fi întru ceva.

Dar mai bine decît asemenea deșertăciuni savante

Vorbește un vers, vorbește un « ei și » al lumii noastre

în care florile și iarba culcate de vînt se ridică acum fir cu fir,

Nu ne cereți mari mărturii istorice, căci

din nou istoria ne-a aruncat pe poteci și cărări, o clipă.

Cereți-ne în schimb mărturii de bucurie

În această lume întristată de atîta posibil și lipsită de real.

Vă vom spune atunci pe limba voastră de acolo:

Qui n'a pas vécu après la révolution n'a pas connu la douceur

de vivre.

Nu dintr-o îndîrjire goală, cum vreți voi,

Ci din bucuria asta de-a trăi și crea va țîșni poate ceva,

Dacă e adevărată vorba lui Neagoe: « Cine n-are

îndîrjire acela vede pe Domnul. »

Căci bucuriile noastre nu sînt desfătări deșarte

și dacă unul se bucură de un automobil, altul de-a putea face

poezie,

unul de o biată libertate, altul că se poate ruga lui Dumnezeu,

bucuria cea mai mare este că au reapărut bucuriile,

că plictisul și cenușul ce se întinseseră peste noi

lasă loc valorilor și înțelesurilor proprii.

Ce putem desface noi? Ce putem denunța,

ca scriitorii aceia care vă plac, și cui?

Unei lumi obosite și care vede doar spectacolul zbuciumului

nostru în gol?

Dar putem face lăturiș cîte ceva

și putem pregăti o Carte a Facerii

pentru cei tineri pe care bucuria noastră de-a înălța pînă și în

stîncă

îi va modela pentru ceasul cînd vom putea făptui sub lumină.

Nu-ți voi trimite, draga mea, cartea despre timpul nostru

Căci asemenea cărți nu se scriu în crîng

Dar dacă e adevărat că trăim într-o lume

în care nimeni nu știe nimic,

atunci de pe cărările noastre să strigăm:

« Aceasta e cea mai mare bucurie a omului

Ca omul să nu fie în adevăr ci întru el. »

Peste cîte o catedrală ochii îţi alunecă,
 o învăluie toată şi apoi se ridică spre cer.
 La o bisericuţă pictată, în schimb, privirea ţi se opreşte pe un
 — fie că e peştele ce aduce la Judecata de apoi bucata de om
 ce a sfişiat

fie că sînt pătimirile Sfîntului Nichita —
 apoi privirea îţi fuge de pe pictura exterioară
 spre iarba din jurul bisericii, spre ciţiva arbori, şi se opreşte acolo.
 Unde ne e cerul? Unde ne e îndrăznirea?
 Transcendentul a coborît aci la noi, cum spunea poetul;
 ne e greu să mai săltăm cerul la loc, în tării
 şi atunci îl lăsăm aşa, prăbuşit în amestecul nostru de
 necredinţă şi credinţă

Dar cioburi de cer mai sînt printre noi
 şi cu ele ne gîndim uneori că am putea da cîte un răspuns lumii.
 Voi, dragii mei, uraţi pentru noi libertatea,
 măreţia şi îndrăznirea, ca în lumile unde cerul e sus.
 Noi căutăm ceva care ni se pare mai adînc decît libertatea.
 Am numit-o necesitate; o putem numi
 ciobul de cer din noi, îi mai spunem intrarea în rost, de sine
 rostirea.

Ce drept la afirmare au inşii, ce drept au popoarele?
 ne-am întrebat striviţi sub nedreptate
 şi văzîndu-ne puţinătatea şi goliciunea.
 Ca Adam şi Eva după păcat (pentru noi,
 după păcatul celor 20 de ani de neatîrnare)
 ne-am spus: poate că n-avem nici unul;
 poate că sîntem o păşune a istoriei.
 Dar ţi-amînteşti, prietenă dragă, ce ne povestea cineva la Suceviţa?
 Fugiseră maicile în timpul restriştei, şi cînd s-au întors
 au găsit pe altar o însemnare pe care stătea scris:
 « Căpitanul unităţii ce a ocupat lăcaşul şi
 l-a lăsat neatins,
 vă cere să vă rugaţi pentru dînsul. »
 Mă gîndesc că de aci am putea începe, aci ne-am putea găsi
 investirea,
 într-o lume în care toate s-au făcut şi venim prea tîrziu la ospăţ.
 Am putea să ne rugăm pentru cei ce ne biruie din toate părţile,
 în toate felurile,

și să ne rugăm nu numai cu inima, ca măicuțele
care pomenesc la fiecare slujbă pe ofițerul vrășmaș
dar și cu gândul, cu înțeleșurile noastre mai liniștite,
cu punerea cumpătată în vad a lucrurilor.

Am putea să ne rugăm pentru cei ce ne dau mașini de calculat,
pentru cei ce ne învață să facem unități industriale care să
funcționeze mai bine

pentru lumea care aduce toate noutățile și toate poluările,
pentru cei ce au spus: Dumnezeu a murit!

— Fie-ți milă, Doamne, de cei ce te-au ucis,

Te-am ucis și noi, dar mai blînd, mai legănat, cum se zice pe aci,

Am păstrat cioburi din tine și cu ele

poate vom izbuti să venim în ajutorul celor ce ne biruie.

Așa am putea zice. Altminteri de la noi niciodată

n-a fișnit vreo rachetă spre cer

Căci la noi cerul este foarte aproape.

Totuși avem și noi minți agere de oameni

care să prindă toate măiestririle și să citească toate cărțile

ba uneori să sporească volumul cunoștințelor și aparatura

tehnico-științifică a civilizației moderne

păstrînd poate un rest uman, ieșind din fluxul informațional

și așezîndu-se pe malul apei, ca părinții lor,

spre a vedea încotro duc toate acestea,

unde sînt locurile bune de descălecare

sau întru ce sînt toate

(întru ce, de vreme ce alții nu au prepoziția «întru»)

Spune, dragă prietenă, celor ce ne îmbie să rivnim la mai multe
libertăți

că ne mulțumim, pentru o clipă, cu partea care ne e dată

și — de nu ne-o fi trasă îndărăt și aceasta —

ne vom ruga pentru cei din dreapta și cei din stînga,

ne vom ruga cu fapta, ne vom ruga

cu intrarea noastră mai blîndă în aprigul veac,

ne vom ruga cu văzduhul nostru încă nepoluat

și cu măicuțele de la Sucevița.

[1971]

★

Cu Marianne [Parlier]

[24] Luni 17 [septembrie 1972] — Piatra [Neamț] (de la
București. . .)

Marți 18 (vizite). Dejun Coliba Haiducilor.

Miercuri 19 cu taxi Văratec — Agapia — Humulești — Pt. Neamț.

Joi 20 — muzeu (Cucuteni), odihnă și plecat Suceava.

Vineri 21 — Dragomirna, Voroneț, Gura Humorului și Arbore (Toader Hrib).

Sâmbătă 22 — Sf. Ioan Nou, cetatea, str. Marx, apoi spre Putna prin Rădăuți (dejun), până cauciuc (La Rădăuți Colibabalar). Putna.

Duminică 23 — Slujbă Putna și muzeu. Plecare către Moldovași. În drum Marginea, cu atelier de ceramică neagră (Mago-păț), apoi Sucevița. Ajuns Moldovași.

Luni 24 — Vizitat Moldovași. Spre C. Lung. Lectură în plină natură a Cântării Cântărilor. D.a. prof. Ioan Țugui, linguri și ștergere.

[25] Marți 25 septembrie — Plecare dimineața. Librărie, Co-fetărie. Convorbire cu Marianne. Lăcătuș *. Seara condus la gară pe Marianne (« coana Chirița ») emoții *pour son coeur*. La gară soții Țugui. Până la ora 1 seara cu ei.

* [În margine:] Mihai Lăcătuș salvează ca instrumente mu-zicale: tilinca și cornul moldovenesc. Pune în discuție pe Gh. Zamfir.

*

[26] Miercuri 26 septembrie — Plecat la 10 spre Baia Mare. Convorbire interesantă cu tînărul turnător din Arad și în tren. Schimbare la Dej (după Năsăud). La 4 spre Baia Mare. Hotel 16 lei patul cu alți 2 (« Minerul »), un tînăr ce vrea să facă dreptul (recomand sociologie ori economie) și tînărul geolog.*

* [În margine:] După C. Lung Mold. piscurile Adam și Eva.

*

[27] Joi 27 — Telegramă Cluj bani. Telefon liniștitor Marianne. Caut pe M.[ihai] Olos. Vecin amabil. La atelier primire caldă. Masă la ei. La 4 spre autogară, autobuz spre Sighet prea tîrziu. Mers cu Olos la Baia Sprie. Primul autostop din viață. Convorbire interesantă cu șoferul, drum Baia Mare — Sighet splendid, ca de la Moldovași la C. Lung Mold. Cazare

la particular. Telefoane.

[În margine:] Muntele Igniș (de la ignis?)

★

[28] 28 IX — Dimineața pînă la 11 Fratele Al.[exandru]. Apoi muzeul etnografic. Fronton de casă, porți, rame admirabile. (Șesul ușii). Explicații Francisc Nistor. Dejun. Vine Olos. Odihnă hotel, apoi cu mașina la Breb, Anuța Ciombului, casă îmbelșugată de oameni chiar mîndri de avuție.

★

[29] 29 IX — Nu găsim pe preot Antal. Casă modestă, om ales. Splendid drum pe jos de la Breb la Desești. « Osîmbrie » = desfacerea vitelor păzite. Dejun la < . . . >. La 4^{1/2} cu automobilul spre Cuhea. Revăd biserica, preot tînăr distins, apoi la primarul Moșu, credincios și comunist sincer. Întoarcere la hotel Baia Mare. Telefoane.

★

[30] 30 IX — Dimineață cu Mihai la poștă, ping-pong. Atelier. Lecturile lui, duș, masă. Autobuz Tg. Lăpuș. Dna Latiș, apoi autobuz Rohia. Ajuns seara. Încîntare și dezamăgire.

[În margine:] *Hary Brauner* (a nu se confunda Ouașul cu Maramureșul)

Ca la Luxor sau ca în pădurile sacre.

Țipurit (horă), numai în Țara Ouașului, strigătură cîntată ca o afirmare atît individuală cît și colectivă. Una din ele are textul:

Măi, Neamul nost!
Hid o fost, dar n-o fost prost
Și-o trăit ca cel frumos.

Alta:

Șede lelița la moară
Cu o puică neagră-n poală
Eu pui mîna ea nu zboară.

Alta:

Frunză verde nu mă crede
Dar mă crede cea uscată
Că-i de mai multe mîncată.

În zona Codrului (Maramureș) și în Chioar se obișnuiește ca în fereastra fetei ce stă să se mărite să se pună un măr roșu, iar la fecior o oglindă.

Farfurie fata, ceașcă la fecior.

Milarepa — trad. A < . . . > Olos

De la mama profesorului Latiș:

Ciumnil — ciumnil

« Un mort între doi vii trecea printr-un viu între doi morți. Și zice viul dintre cei doi morți către mortul dintre cei doi vii: Nu te vîri așa avam (cu avînt), că dacă s-or da viii la vii rămîn numai morții ».

★

[31] 1 X — Plimbare cu părintele Serafim. Natura e admirabilă, arhitectura lamentabilă. *Copacul îngemănat*. Proiect săptămîină. Reculegere. La Tg. Lăpuș. Nu Latiș. Autostop. Cele 2 biserici de la Rogoz, de lemn amîndouă, una rămasă ortodoxă, alta greco-catolică, *la fel*, înfrățite, contopite (cum sînt unele sensuri contrarii în cuvinte), împăcate prin cimitirul comun, deschis, care le leagă.

Credința le desparte; arta și meșteșugul nu; cimitirul nu. Oamenii pot crede că nu se împacă între ei; sînt dinainte împăcați.

Ajungem cu camionul de lemne la Lăpușul românesc. Prof. Gr. Filip, desfăcutul porumbului și fasolei, tennis, biserica de lemn, cu ușa tăiată de tătari; apoi vine V. Latiș, mișcător; discuție prelungită seara la Filip. Latiș face teză cu folclor cules numai de la mama sa!

★

[32] 2 X — Plecat 6 dimineața din Lăpușul românesc spre Baia Mare. Găsesc demi-paltonul Hotel; mergem la atelier. Oraș, lecturi. La Olos la 12, odihnă, apoi plecare la 2 spre Gherla. Despărțire de M. Olos. Schimbare la Dej. Ajung seara la Gherla. Hotel. Familia Ion Apostol Popescu. Soția (coana Măriuca) încîntătoare. Frumoasă ca o stea de cinema și totuși ardeleancă pînă în măduva oaselor. Cîntă din folclorul muzical cules de ea (a fost 3 ani învățătoare într-un sat pierdut și e acum profesoară la liceu la Gherla. Icoane admirabile. Fiul Cătălin

are vreo 20 pînze ce-mi par remarcabile. Stau pînă la 1 la ei, cu vin bun și cîntece.

Necula la 3 km. O biserică de lemn cu icoane de preț; tocmai a ars.

[33] 3 X — La 7¹/₂ sînt din nou la Ion Apostol. Dejun de dimineață excelent. Ea pleacă la școală, el mă conduce la gară. Ajung Cluj pe la 9. Tînărul inginer agronom mă conduce la agenție. Apoi poștă expediții, « Steaua » cu șoferul scriitor la Rău.

Primire caldă. Împrumut. Muzeul etnografic. Dejun Casa Universitarilor. Telefon Mărgineanu între 3—4. Hotel Astoria odihnă; la 6 cu Rău și șoferul vizită muzeu în natură (2 biserici maramureșene), în oraș catedrala cu contraforturi multe. Merg Rău căruia îi spun de cele 2 tristeți: cea de a nu fi matematician și de a nu fi ardelean. Explicație vastă pe ultima temă, înregistrată de soție. Apoi cină, cu Mărgineanu. Povestesc Parisul, cazul M.[ircea] E.[liade] și dezamăgirea la revenire. Conduc de ei la gară seara la 11.

(Din nou, ca anul trecut, două săptămîni de fericire fără filozofie . . .)

[În margine:] « bleem în casă! » de la *ambulemus*
belceu = leagăn

a meni — menește lupul (îi dă o direcție)

Dna Popescu Apostol

1. Săracă-i inima mea
Săracă-i inima mea
Iar începe-a mă durea
Iar începe-a mă durea
C-am fost la doftor cu ea
C-am fost la doftor cu ea
2. Și am fost și la potică
Și mi-au spus că n-am nimică
Poticărășu mi-a spus
Poticărășu mi-a spus
Leacuri de inimă nu-s
Leacuri de inimă nu-s
3. Da' și inima are-un leac
Da' și inima are-un leac

Citerea și omul drag
(vioară)

arină — nisip
(arena)
aiu — usturoi
aitură (pentru piftie)
băiată = fată

Fetele din Arpașteu
Duhănesc și țin băgău (a suga tutunul)
Iese dracul de sub rîpă
Și le pune foc în pipă
Și fac focul cu coceni

Să le vină lătureni (cei din alte sate ce stau
în margine)

Auzi mamă cîinii bat
Intră pețitori-n sat
Fă mamă plăcinte moi
Să vină și pe la noi
Fie orb ori fie șchiop
Numai să fie cu clop
Și părul prin clop să-i iasă
Numai să mă văd mireasă.

★

[34] *La muzeul etnografic Cluj*

- 1) Pe un corn pentru praf de pușcă arborele vieții! (Viața și moartea împletite)
- 2) Admirabile «tipare pentru brînză» (sînt funcționale?)
- 3) Cojoace și cusături admirabile
(La Sighet rămîne inegalabilă sala coloanelor și porților!)

★

IV

1968/71—1977

[1] E destul să-ți pui o problemă, în unele cazuri. E destul să invoci un zeu, pentru ca zeul să te asiste, pînă la urmă (vezi povestea cu Indra).

(*Sensul vieții este să-ți pui problema sensului vieții. Orice răspuns riscă să fie o îngustime, o recunosc. Dar a răspunde că viața n-are nici un sens e cea mai mare îngustime.*)

[În margine:] III. 77. Ce bucurie că viața n-are sens. Pot să-i dau eu unul . . .

[2] Ceea ce e frumos în îmbătrînire e că nu mai poți spera, aștepta, amîna . . . Este singura vîrstă în care nu trăiești în suspensie.

Fiecare om e într-o suspensie — și e bine să nu fie «o totalitate de fiecare clipă» prea timpurie. Dar cum să faci, rămînînd în suspensie, deschidere și pregătire, să nu fi totuși o ființă mutilată? E înțelepciunea timpurie.

[3] Cele două repetiții sînt în ziua omului: zilele care se repetă una pe alta și cele care repetă Altceva.

Și totuși există și repetiția bună întru ceva care nu este încă. Poate că aceasta din urmă e înțelepciunea zilei.

Dă-mi, Doamne, aceeași zi, întru un același sens, neștiut, nedefinit încă.

★

[4] Ce e bun: gîndul bun el însuși sau gîndul bun al zilei de azi ?

Îmi vine în minte că, dacă nu e gîndul zilei de azi, el e bun pentru că este *pentru* un azi.

★

[5] Totul e de luat de la început. Nimic nu se dă de la sine, prin acumularea a ceea ce ai pregărit și așteptat.

★

[6] Înțelepciunea începe acolo unde își au începutul toate: cu « a fi întru ».

S-ar putea ca ea să fie un « a fi întru » gol, funcționînd, fără deschidere către ceva anumit.

★

[7] Mulțumește și zilei care nu ți-a dat nimic.

★

[8] Limitele interioare sînt nespuse mai dureroase decît cele exterioare. Experiența *aceasta* mi s-a părut mai de preț decît cea a istoriei, rămasă aci în limitele neadevărului; inautentică și neputînd trezi ca atare autenticități.

Totul e *Sein zum Leben*. Avem destule resurse spre a muta limitele interioare? Dacă nu, sfîrșitul e meritat cu limita lui, iar în mic ne merităm limitele exterioare.

★

[9] Așa cum îți faci o casă în care să locuiești și devii, cu ai tăi, îți poți face și un gînd-vatră, în care [să] te aduni cu toate celelalte gînduri și să intri în devenire.

Așa simt că sînt *acasă* cu acest neînsemnat început al lui a fi întru. Ori de cîte ori mă întorc la el pot cîna la sobă sau cu ferestrele larg deschise.

★

[10] Nimeni nu dă doi bani pe principiul meu, și de aceea e bun. Dacă ar fi un principiu măreț, ar avea armura prea grea. Nu pleacă la drum lung cu sorți de-a-l străbate decît umilii.

Aș vrea să pot spune: am început neobservat; am plecat dintr-un cătun, de la un biet izvor de cîmp.

★

[11] Cineva rîde de voința mea de-a *face*. Dar fără un sentiment al grandorii, sau măcar al răspunderii — ce-ți poate reuși?

★

[12] Nu există bucurie adevărată dacă nu e și a altora. Dacă nu-ți spun ceilalți: « fiecare simte că se mărește familia sa » dragostea ta a fost oarbă. — Un criteriu.

★

[13] (Am început caietul acesta pentru că mi s-a părut că trezesc o bucurie de viață în două ființe tinere.)

★

[14] Somnambulismul inteligenței, sau veghea deșteptăciunii ne trebuie în viață. Înțelepciunea *activă* are fascinația în ea. E un fel de-a fi întru.

★

[15] În fond, în materie de înțelepciune, una din cele mai grave întîmplări din istorie este cea a lui Platon.

(Cultura goală ar fi totuși mai bună decît fapta reușită. « Bucătăria superioară », cum spusese chiar el!)

El spunea că a făptui e mai bine decît a construi în gol, și a convinge pe viu mai bine decît a așterne pe hîrtie. Dar s-a întîmplat cu el exact contrariul. Virtutea.

[În margine:] În tehnica de azi mijloacele mai tari decît scopurile.

★

[16] Ca să fii în pozitivul tău trebuie să pierzi ceva; ca atomul care pierde electroni.

★

[17] Să nu dai nume răului. Puterea formativă a numelui (turnătorul).

Din secolul XVIII inteligența ca și arta s-au eliberat de orice tutelă, dar și răspundere. Ele rătăcesc și cad firesc peste rău, care e mai plin de aparențe, mai variat, mai interesant în defini-tiv. I-au dat nume, ascunzînd binele. L-au sporit, au urîțit lumea.

Azi războiul, de pildă, ar pieri din lume căci e pustiitor, urît și inutil. Dar are nume . . .

[În margine:] Mijloacele. Cele trei impertinențe (Voltaire, Rousseau, Diderot). Tehnica.

★

[18] Naturaliștii s-au speriat în fața saltului pe care-l face, spre alte forme de viață, natura. Și unul din ei spune: poate ar fi mai bine să dispară ca specie *homo faber* și *homo techno-craticus*, lăsînd pe lume doar pe *homo sapiens*. Dar ce puțin din *homo sapiens* e cel care se mutilează spre a fi așa! Oamenii aceștia vor înțelepciunea arborilor și a dobitoacelor — înțelep-ciunea junglei, legea ei. Vor să păstreze talantul pe care l-au primit și numesc asta, tocmai asta, înțelepciune!

★

[19] La noi nu există Cale (China) și Viață (India). Există Adevăr, sau mai degrabă Cunoaștere. Și toată exegeza noastră e în cunoaștere și în beatitudinea ei.

★

[20] Trăiesc în ceasul cînd se poate pune întrebarea aceasta atît de adîncă:

Ce e de făcut cînd nu mai e nimic de făcut?

Într-o cultură minoră, în anii aceștia, cu trecutul acesta, cu interdicțiile acestea — ce e de făcut?

Și-mi pun singura problemă ce poate fi pusă acum, problema întrebării. De la ea poate renaște lumea. Dar și a mea?

[În margine:] Mobilizare. E de făcut . . .

★

[21] Când ni se vorbește despre om în termeni de animalitate se face aceeași greșală, poate, ce se făcea vorbindu-se de el în termeni de divinitate. Nu este adevărul lui în joc. La nivelul lui, omul e altceva. Agresivitatea animală, de pildă, nu-l descrie pe el. Adversitatea în care unul trebuie să învingă (războiul) sau cea în care nu există învingători (simularea, ritualul, jocul, descărcarea de agresivitate prin transfer) nu spun nimic adînc despre om și cel mult merită să fie supravegheate. Dar agresivitatea tipic umană e cea de adversitate în care *amîndoi* sînt învinși. Omul începe de la înțelesul înfrîngerii. Nu și-a dorit-o, a făcut totul ca s-o evite, dar îi vede binefăcerea, bogăția, rodnicia, în ceasul cînd cade.

★

[22] Se poate comanda trupului (să adoarmă, să se trezească la o anumită oră, să-și localizeze durerea, să trezească specia în el), dar nu și sufletului, inimii. Nu-i poți spune dăruie-te aci, nu-i poți spune nu te dăruie. E ceva obiectiv, de dincolo de noi, mai adînc decît legile speciei; și de aceea, poate, s-a spus că e ceva divin. Iar cînd te sporește, cînd te face să spui altceva în monotonia vieții proprii, este un stăpîn binecuvîntat în robia căruia ființa ta se simte în sărbătoare.

★

[23] Găsesc o neașteptată sursă de bucurie: concentrația. Cred că nu știm să fim mulțumiți pentru că trăim sub dispersiunea vieții de conștiință, atît de libere. Să te concentrezi asupra unui gînd, asupra unei ființe, asupra cîtorva dimineți, să faci din zilele tale un Decameron, în versiunea ta un Decaproion, înseamnă să sustragi viața din efemer și fericirea din simplă trecere. Dacă o durere, concentrată în focarul ei, devine mai suportabilă pentru că mai locală, o fericire concentrată în obiectul ei devine mai intensă și tocmai de aceea mai vastă. Concentrația dă, în cazul ei, expansiune.

Să nu te gîndești la *altceva*, îți dă, în cazuri privilegiate, tocmai pe *altceva* în același. Căci sînt două bogății pe lume: una a risipei, alta adunată. Sau sînt două comori: unele pe care le găsești, altele pe care le faci singur, ban cu ban, în zece zile, în zece dimineți.

[24] Am fost chemat urgent să mi se dea un răspuns — și mi s-au cerut niște timbre, atîta tot. O clipă m-a cuprins indignarea că nu mi se spune nimic limpede. Pe urmă am văzut ce binecuvîntare este: poți visa mai departe; nu e un «da» obținut simplu și direct, nu e nici un «nu» fără apel. Ești între ele, ca tot ce e bun aci.

[25] Umanitatea e compusă din obiecte umane și subiecte umane. Singură cultura ridică la treapta de subiect — cînd nu aruncă pe om și mai rău în condiția de obiect (profesorat sau alexandrinism, sau simplă vrednicie culturală). O știe și poporul: ai carte, ai parte — la omenesc.

[26] Lamentabilul principiu «nimeni nu e de neînlocuit». Dar tocmai [la] asta trebuie să tinzi, la o societate cu oameni de neînlocuit, ca un organism. Pe cînd așa omul e piesă de schimb și totul e mecanism. (Creierul nu-și reface celulele.)

(*Crée de toi le plus irremplaçable des êtres...*)

Ein kleiner Mann ist auch ein Mann.

[27] Ceea ce nu facem repede, nu facem.

[28] Sînt pe cale să *invent* o ființă umană — pentru că am nevoie de poezie.

Spre deosebire de un Maine de Biran, pentru care ființa este ceea ce rezistă, am simțit că ființă este (sau mai degrabă ființă are) ceea ce te face să visezi.

(Ce te trece în posibil. Ce dizolvă și pierde în irealitatea proprie.)

★

[29] Lumea de aci a stat mai bine cu posibilul decît cu realul. De aceea în clipa cînd încerc un tratat asupra posibilului și prefinței, mă gîndesc să încerc și o istorie a vieții spirituale din spațiul acesta al neîmplinirilor.

★

[30] Ce i s-a luat omului este *totalitatea*. Vinătorul, agricultorul, meșteșugarul — și mai tîrziu doar omul culturii — aveau în față întreguri pe care, în cazul ultimilor, le făceau să *fie*. Lucrarea lor purta asupra a ceva purtător de ființă, și de aceea munca lor nu lăsa loc plictisului.

Cu munca industrială a început și s-a extins la orice nivel lucrarea asupra părții, pregătirea *părții* pentru asamblarea ei de către altcineva, sau uneori mecanic. A apărut mutilarea lucrului și cu ea cea proprie; s-au ivit tristețea și plictisul sclaviei, care nu mai e nici măcar sub un tiran, ci sub o tiranie anonimă. De aci revolta unora și marasmul tuturor. Cum să redai bucuria, atunci cînd ai luat omului totalitatea de fiecare clipă? Din situația de *a fi întru* omul a căzut în cea de *a fi în*. Chiar bucuriile unui astfel de om sînt un fel de *a fi în* (a fi în masa de spectatori, a fi în desfătările gata date, a fi în statistică). «Spre ce te deschizi?» întrebă pe fiecare. «Ce libertate ai? Unde încetezi să fii obiect?»

De la totalități încolo începe ieșirea din subumanitate.

★

[31] Este ceasul să intri în gîndul *tău*, la un moment dat, după ce ai rătăcit atît timp printre gîndurile altora. Și să poți spune: «M-am instalat într-o idee pînă la sfîrșitul aventurii acesteia, pînă la sfîrșitele mele».

★

[32] Îți e dușman cine te fixează într-o singură întru-chipare; fie că o face din ură sau din dragoste.

★

[33] Un gând al lui Russell (în: *The collected stories of B. Russell*. Allen and Unwin, L 4.50); «A very little leaven (drojdie) of the infinite will redeem a whole life...» (E un gând «gol», spune recenzentul!)

În fapt sau infinitate e atributul a tot ce e bun, sau tot ce e bun e infinitate: familia, frumosul, ideea, practic chiar banul («singurul lucru a cărui calitate e cantitatea»), creația, delirul Inl-ul, posibilul...

«Care-ți este nelimitația?» poți întreba pe oricare.

În fond: unde începe primatul bun al *posibilului* asupra realului.

★

[34] «Criza culturii», cum spun aceștia din Occident?

Dar e criza *omului* în fața culturii. Nu poți spune criză aci cum nu poți spune criză a naturii. Mai degrabă chiar ai putea vorbi aci de criză, căci natura nu mai dă nimic nou, pe când în cultură poți aduce orice. Nu ai nici un obstacol, nu te reține nici un Dumnezeu să fii creator; ba chiar totul e deschis. Dar... e bietul om deasupra vremilor.

★

[35] Dilema simbolismului: Dacă nu duce la calcul atunci este o simplă stenogramă; dacă duce la calcul atunci iese din luciditatea reflexiunii și conduce la procese automate, oarbe.

★

[36] *Die Dinge sind nur die Grenzen des Menschen* (Nietzsche, *Morgenröthe* af. 48).

1971

[37] Ἐφημερίδαν ἀρχῶ πρὸς τὴν ψυχὴν μου. Σήμερα ὄλβιος μὲν ἦν, ἀνιαρὸς δὲ ἄμα. Ἡ ψυχὴ μου ἀεὶ μὲ εὐδαίμονα ποιεῖ, ἀλλὰ ὁ νοῦς οὐ δύναται μὲ εὐφραίνειν. οὐκ ἤδη εὐρηκα τὴν ἐπιούσιαν ἀλήθειαν, τὸν ἐπιούσιον ἀρτίον μου. Τὴν ψυχὴν δέ, τὴν καθαρὰν ἀνείληφα. Καληστέρα ψύχη.

★

[38] Ὅτι ἡ καρδία κρεῖττων ἐστὶ τοῦ νοῦ καὶ τῆς διανοίας οὐκ εἶδον μέχρι σήμερα. Τὸ σῶμα γὰρ τῷ νῷ πείθει, ἡ ψυχὴ δὲ αὐταρκὴ ἐστὶ.

[39] Am trăit 25 de ani sub un suris. Era posibilul, ceea ce mi se întâmpla. Acum brusc, cînd m-am trezit singur în avion, în drum spre Londra, m-au podidit lacrimile: trăiam realul. Aveam să întilnesc ființele reale din cuprinsul vieții mele — nu doar pe cele posibile — și în fața lor eu însumi trebuia să fiu o ființă reală.

Ce bună, ce firească a fost întilnirea lui Wendy [Muston] și ce nesperat de apropiată cea a lui R. [ăzvan Noica]. Nu spune nici o vorbă de prisos, fiind atît de deschis; și se deschide către toate, mai ales cele ale gîndului, cu o curăție, cu o liniște care pot da de rușine cultura. Cînd o va întilni, va ști ce să aștepte în ea și o va practica mai rodnic decît ceilalți. Singurul risc este reușita atinsă. Va mai avea nevoie de altceva?

★

14. V. seara

[40] Stranietatea fericirii. Recunosc cu un dram de întîrziere întruchiparea cea mai clară și bună din cuprinsul vieții mele. Aș vrea să știu povești pentru îngerii aceștia ai ei, dar sînt în realitatea mea, și ea e frustă. Datorez mai mult celor dragi decît le pot da, decît le-am dat.

★

15. V.

[41] Vizitat singur Centrul (Princess Street: memorialul lui Scott etc.) spre a mă desprinde o clipă de fericire. După masă vizita la Doris [Richardson]. Seara șah și familie.

Seara, brusc ies din stranietate. Cu Răzvan [Noica] n-am avut-o decît cîteva clipe, la început.

★

16.V.

[42] Ziua cea mai fericită. Cu ei doi, vizitez orașul. Apoi la Elaine. Seara la Isobel. — Nu e de găsit totul în artă și creație.

[În margine:] Din Anglia. Practicul este teorie. Au cîștigat — dar nu știu. (Puterea sufletului rus.) Au aci un plus de suflet. Chiar cînd n-au viață spirituală, au șansa ei. Asta e grav la noi: avem viață intelectuală, morală, activă, dar nu

spirituală (Nu ne îngăduie să facem comunități și să avem Sf. Duh.)

★

17.V.

[43] Vizitez singur orașul pînă după amiază. Mormîntul lui Hume. George Street, cu Charlotte Square. Din fericirea mea, mă întorc brusc spre neîmplinirea din viața lui M. Ce contrast!

★

18.V.

[44] Ziua lui W.[endy Muston]. Merg cu ea la Muzeu (prea variat dar instructiv la culme) și la Childhood Museum. Seara la un vecin, Dr. Ingrin <?>, simpatic detot. Ne arată tablourile din casă, în dormitorul cu patul făcut și rufe pe scaun, în bucătărie cu rufe la uscat. Ascultăm Lipatti.

★

19.V.

[45] Cu ei spre mare la Cramond Village. Satul, plaja, urmele fortului roman și dejunul modest, apoi pădurile din South Queensferry. Seara la *Merchant of Venice*.

★

20.V.

[46] Cu Bryan [Richardson] toată ziua. Dimineața la Royal Scottish Academy of Painting and Sculpture, iar după amiază la golf. — Cum să fac ceva pentru ei? Ce să invent, ce să scriu?

★

21.V.

[47] Dimineața la biserica protestantă cu pastor distins. (Îi sînt prezentat și mă întreabă cum stă biserica la noi. « Se ascunde bine de istorie », îi răspund.) După amiază acasă, într-o încîntătoare dezordine. Simt nevoia să citesc literatură engleză spre a putea urmări pe Anita [Richardson]. Cine știe dacă nu va avea un destin cărturăresc?

★

22.V.

[48] La Botanical Garden, unde urmăresc *The story of the Plant Life*, apoi serele, în fine galeria de artă cu Moore, Koko-schka și atîția alții, dar în unicitate. Ainslie Place și Moray Place

(după Charlotte Place). Ce splendidă arhitectură *privată*, deși planificată într-un fel. Nu se va mai construi niciodată așa, pe măsura și gustul omului. Acasă lungă convorbire cu W. [endy Muston], după bucuria de a vedea pe Dina [Richardson] chemată de Dr. Ingmar <?> la tenis. Emoție de o clipă, apoi totul reintră în ordine.

★

23.V.1972

[49] Cu Doris și Elaine, Wendy [Muston] și cu mine vizităm Abbotsford (Scott), Melrose Abbey și Dryburgh Abbey (unde † Scott și gen. Haig), ultima într-un admirabil cadru natural. La Selkirk cele 2 case, de la Woodburn și Kingsknowes (Galashiels). Cultura și natura sînt în armonie aci. (Cînd Europa va fi pustiită și poluată, Scoția va supraviețui.)

★

24.V

[50] Cu Dina [Richardson] toată ziua spre lacuri, pînă la Oban, prin Stirling, printre castele (Inveraray Castle) printre munți și pe drumuri încîntătoare. Dacă toată Europa s-ar stinge prin poluare sau automatizare, Scoția singură ar reface-o (așa cum Evul Mediu a început de undeva din Irlanda cu Alcuin). (v. notele de drum).

Pînă și vitele sau oile au individualitate aci. Pasc liber — nu în turmă, nu cu păstor — în mari pășuni închise cu ziduri de piatră.

★

[51] [Foaie separată]: Spre Oban

1. Linlithgow (castel născută Queen Mary). 2. Rafinării — Grange Mouth (industrie chimică). 3. Stirling (castel). 4. Arrochar (dejun). 5. Morlay — Church. Dunderave. Castel. Inveraray Castle. Duke of Argyll. Monument Neil Munro. Kilchurn Castle. Loch Etive. Oban. Mc Caig Museum.

Întors

Castel insulă (Glen Dochart). Ski pe apă (Loch Earn). Strathyre (stațiune de vară). Callander (mașini vechi). Doune (<?>). Deancastow <?> (Castle). Stirling (Castle). (Monument Sir W. Wallace).

★

[52] Ce supraviețuiește din om în comunism (Orwell!) (Ce e esențial omului.)

E interesant în ce este. Dar în ce *lasă* să fie.

<...> <...> În supraviețuire. Libertatea nu (ci necesitatea). Personalitatea (sentiment al onoarei, demnitate etc.) nu, dar persoana.

— *Faust II* sau sfârșitul răului (afară de « să nu ucizi », totul e dezmințit de bine, se convertește în bine).

— Adevăr și exactitate.

★

[53] Stat acasă, cu copiii și câteva cărți. Seara la familia Mc. Gregor, o minunată pereche autentic scoțiană. Ce-i face să fie altfel decât englezii din cărți, din realitate încă?

★

26.V.

[54] La Lady Stair's House Museum (o casă încântătoare cu relicve de la Burns, Scott și Stevenson), apoi la Sesiunea Bisericilor Anglicane, în fine din nou pe Canongate, spre Holyroad Palace, cu Huntley House din 1517. Seara șah cu Dina [Richardson] și Bryan [Richardson].

★

27.V.

[55] Toată ziua acasă, laolaltă cu ei, în atmosfera de familie unde fiecare face altceva. Abia acum înțeleg ceva din plăcerea de-a te izola între ai tăi.

★

28.V.

[56] Dimineața la biserică, predicatorul din Madras care actualiza *Epistola către Romani* 8 în felul lor profan dar superior moral. După amiază la Galeria de artă, cu cei doi El Greco și ceva din toate pînă la impresionism, inclusiv. Totul e în rezumat aici.

Seara despărțirea de Bryan [Richardson]. Mă tem că spun mai mult decât trebuie. Dar cum se poate tăcea?

★

29.V.

[57] Stat acasă în preajma plecării. Răsfoi cărți. Plecat seara drum de noapte spre Londra. Newcastle.

★

30.V.

[58] Sosit Dina [Richardson]. Plimbare pe Clapham Common, South Side, văzut toate casele lor: Crescent Grove 8, C < ? > Mews 3, Frange Road și 38 Englewood Road.

Mers la Consulat francez și trecut prin Knightsbridge și Knightsbridge Village cu *mews*-urile și casele sătești de lângă Rutland Care. Dejunul Clapham restaurant grec.

Seara la Rafail, cu trenul. La sosire ne întimpină toți, iar părintele S. vorbește atât de liber încît mă trezesc conversînd . . . Cînd rămîn singur, înțeleg că e vorba de un miracol (și în⁷ce-i privește și în cazul meu) și deschid Cartea Cărților.

★

31.V.

[59] Zi de aclimatizare la Mînăstire. Prea frig ca să rătăcesc. Citesc din cartea despre Părintele Silouan a Părintelui Sofronie. Apoi vizităm biserica veche și după amiază merg la Long . . . la familia de greci cu 3 fete și apoi la aerodrom spre a lua pe olandeză. Seara slujbă cu « rugăciunea inimii » . . . Fiecare face ce vrea. (« Sist.[em] D », *débrouillez-vous*), toți trec prin toate serviciile. (Nici nu se specializează, nici nu se atașează de o muncă). Mă impresionează că nu vor să facă ceva în eternitate. Dar nu-și vor supraviețui?

★

1.VI.

[60] Încep să am contact mai bun, în special cu părintele Simeon, care-mi dă lucrările lui și ale lui Olivier Clément. Dimineată plimbare cu W.[endy Muston] la biserică, după amiază cu părintele Sophrony, ce duce pachete de ciocolată lui Raf [ail] și celorlalți. Contact chiar cu alții: olandeza ce-mi oferă pachete și tînărul englez ce-mi dă articolul său despre *The meaning of change*.

Seara cu Raf[ail]. Ce bun registru are!

★

2.VI.

[61] La Colchester cu W.[endy Muston]. Castelul, roman și normand, colecțiile, « sîn_xul » și apoi cartierele vechi, cu străzi înguste. Totul îmi pare frumos sub transfigurarea ce mi-e dată de bucuria regăsirii.

Seara cu Raf. [ail], din nou în nesperată rezonanță.

★

3.VI.

[62] Zi de lecturi teologale, mai mult și discuții cu Părintele Simeon. Plimbare cu W. [endy Muston], la Annie, telefon de la Duiliu [Sfințescu] apoi după amiază plimbare în sat (impecabil și pustiu) și la biserică, unde Raf.[ail] e pe schele. Figuri noi, prietenoase, ca știind drama întîrzierii mele. Le spun că fericirea are mai multe gusturi și comunismul mi l-a dat pe cel mai bun.

★

★

4.VI.

[63] Slujbă cu greci la biserica mare. E prima slujbă în greacă pe care o ascult. Apoi masă și convorbiri cu doi englezi (cu soții grecoaiice) despre « situația » la ei. Nu sînt mulțumiți, dar e ceva mai mult exterior, întreținut de politicieni.

Seara, între puțini, povestesc ce este și ce supraviețuiește la noi. Apoi cu Raf.[ail], care-mi spune că, dacă ar alege o limbă, nu ar fi engleza ori franceza, incapabile să exprime nuanțele spiritualității, ci rușa ori greaca. A păstrat perfect româna, din care-mi cere cărți în chirilice. — Va citi cîndva, sînt sigur, mai bine, mi-o spun iarăși.

★

5.VI.

[64] Dimineața lectură din Olivier Clément, apoi întrevăderea cerută cu Părintele Sofronie. Îmi dă ascultare și, înțelegînd lucrurile, aduce cuvîntul deslegării. — Apoi convorbire bună cu sora Dina. Se întreabă ce vor face fără Părintele Sofronie. — Plimbare bună cu Raf.[ail] și Wendy [Muston] la Tiptree, apoi convorbire cu sora Elisabeth. Înțelege și ea, lasă deschis totul și ea. Acum era problema prezenței noastre în viața lui Raf.[ail]. « Faceți cum vă e inima », pare ea să spună.

Seara cu Raf.[ail].

★

6.VI.

[65] Vizită la Cambridge toată ziua. În drum încîntător Finchinfield. Cambridge-ul, măreț: Universitate pentru prinți. Cum pot să nu fie mari?

Seara la Ann, neozeelandeză . . . Discut liber și Raf.[ail] pare puțin surprins. De nu l-aș dezamăgi.

★

7.VI.

[66] Ziua plecării. Lectură din părintele Symeon, apoi bună convorbire. Raf.[ail] îmi povestește anii lui de ucenicie. Ce pozitivă a fost adeziunea lui. Protestantismul, Parisul, biserica, apoi revenirea. Îi revăd pagina de traducere. E stăpîn pe lucruri și aici.

Ceai cu părintele Sophrony. Despărțire emoționantă. Plec fericit și cu un sens de umilință.

Seara la Londra nu găsim cheia. Stau pe scări, *vergnügt*.

[În margine:] Un *uomo universale* nu e posibil decît într-o mînaștire.

Ca Hippias, care-și face tot ce poartă, știe totul — sau ca mării înzestrați ai Renașterii. « Dezvoltarea multilaterală » ce

chinuită este față de multilateralitatea și rodnicia de aici. (Nu picezi pentru că ai talent, ci pentru că crezi și trezești în tine virtuți neștiute. Zidești, cureți haznale, citești și te rogi.

Rugăciunea inimii ca o Passacaglie . . .)

★

8.VI.

[67] Prima zi de Londra: De la Tate Gallery pe jos pe chei Millbank spre Parliament; în stînga lui Cattletrough (pentru adăpatul vitelor!), apoi pe Westminster Bridge. Întors St. Margaret's Church (ceremonii aristocratice), Westminster Abbey (Churchill, erou necunoscut, Newton, dar și prelați, nobili, chiar negustori din epocă, apoi capelele regale; scriitori, muzicieni etc. dar grupați artificial, cu plăci comemorative) curțile interioare. Dejun la Lyon's. Apoi spre Whitehall, Downingstreet 10, Ministererele, garda etc. Trafalgar Square (în stînga St. James Park și Buckingham, Leicester (Lester) Square, cu teatre, cinematografe, statuia Shakespeare, Piccadilly Circus (dezamăgitor), apoi Piccadilly (nu street), Albany (locuințe ale scriitorilor) spre Hyde-corner (în stînga Green Park), apoi cu Doreen la Zia Theresa și cafea la ea. Îmi dă 5 lire să cumpăr cărțile de succes despre care nu știe să-mi spună.

Mă surprinde grandoarea fără voința de efect (deschidere de perspectivă etc.).

★

9.VI.

[68] Dimineața la Bush House. Bilete, viză. Umbrelă, pălărie. Duiliu [Sfințescu]. După amiază bună cu el, pînă seara la hotelul său de lîngă Hilton. A venit pentru mine și uit totul pentru el. Cum să-i mulțumesc?

★

10.VI.

[69] Întîlnire cu Duiliu [Sfințescu] la librăria Foyles. Standuri pentru toate. Cumpăr Liddle Scott și Chambers. Apoi la librăria Dillon's University Bookshop de lîngă British Museum (prin care doar trecem; sala cu cărți rare) și la Kegan pentru dicționar nepalez, de negăsit. Dejun bun < ? > și apoi la 4 spre Raf.[ail], care ne trimite un prieten englez la gară, ne primește cu cafea și ne duce cu părintele Sofronie la biserică, apoi la atelier. Cei trei părinți . . . Convorbire bună cu Raf.[ail] în mașină, așteptînd trenul întîrziat la Westham. Cină la hotel și convorbire bună cu Duiliu. Mă întorc singur, cu inima plină.

Kegan în fața muzeului.

★

11.VI.

[70] De la 10 la Duiliu [Sfințescu]. Dimineața îmi povestește destinul său cărturăresc. Dejunăm, apoi îmi împărtășește gândul său românesc. Ce curios că la nivelul atins n-a uitat nimic, nu părăsește nimic. Nu-și simte nici o vină parcă, dar dezaprobă totul, disociind. Pot și alții s-o facă?

A văzut toată lumea și o judecă detașat. Încrederea în cultura americano-canadiană. «Un travaliu sănătos».

Seara cu toții la Mititeii, apoi la gară spre Edinburgh.

★

12.VI.

[71] Ajung la Dina [Richardson] și copii. Dimineața cu ei, apoi prin Hermitage (sălbatic și civilizată) la Doris unde cunosc pe fata Doris din America și regăsesc pe Elaine. Seara cu ei doi (apare eternul agent de plasat mărfuri); mă conduce Dina [Richardson] la gară și am un ceas fericit cu ea. Ce miracol să vezi că realitatea e ca visul.

★

13.VI.

[72] Revin Londra. La 12 Rațiu, convorbire interesantă, plină de înțelegere din parte-i*.

Apoi Bush House și la 2^{1/2} la editorul Stacey unde iarăși convorbirea e bună și promițătoare. Apoi rătăcesc și ajung tîrziu la British Museum (prin Kingsway, paralel cu Drury Lane) unde iau doar un catalog. La 5 cu Wendy [Muston] și Erika la Bush House; trecut prin Queen Street centru masonic, casa Reynolds, apoi Soho, interesant la culme, unde un tînăr m-a oprit agresiv să-i dau ceva. Masa seara cu Marina [Mititelu] lîngă Trafalgar Square. Apoi plimbare spre Parlament, pe podul Westminster, pe chei și prin Festival Hall.

* [In margine:] Îi spun ce am făcut, de ce am ieșit din teatralism și-i cer înțelegere pentru oamenii de cultură.

★

14.VI.

[73] Bilet Paris, telegrame; apoi Ilinca Bossy (int. Oxford Press) și în fine ajung la muzee: National Portrait Gallery și

National Gallery. Prima e probabil unică: de la Tudori și Stuarti pînă azi, pe epoci (vezi notă). Păcat că nu sfîrșește la « chipul lui Iisus » (așa cum vroia Lavater) sau măcar la al englezului necunoscut.

La National Gallery, splendori italiene, Rembrandt și impresioniști francezi. Interesant Gainsborough.

Apoi la Bush House, cu Campbell acasă; seară bună cu imagini din Creta. La plecare văd Grange Road 49. (Londra e imensă — în gol: Ce bine că s-au mutat într-un oraș uman!)

★

[74] [Notă volantă]: National Portrait Gallery (pe epoci) (cu pictori-desenatori pe trotuar pentru portretul tău!)

(Pe scară: Berkeley și Hume)

Erasmus Darwin † 1802 (bunic al lui Charles)

Bentham — Sala XVII figuri interesante

Îmi plac: Lord Lindhurst (de C. F. Watt)

Robert Peel (Ce puține femei!)

Samuel Pepys († 1666) — S.[amuël] Butter (1680)

Milton (1629) — Locke (1672). Newton (1702)

În sala 3: *The enquiring mind*

acolo o *looking glass* din 1680

(ești tu însuși un *enquiring mind*?)

Frumos începutul

The Tudors etc.

Elisabeth (1575) — și alte 3!

The Stuart Age

Scriitori. Surorile Brontë

(Admirabil ca desfășurare. Dar ar trebui să se termine nu cu portrete de regi, ci ale englezului necunoscut)

(Lavater — Rîsul lui Iisus...)

[Pe verso]: National Gallery

Luca Signorelli — Fecioara stînd pe capete de copii (?) (Altarpiece)

Nu-mi place Veronese. Nu albastrul lui Titian (o sală plină cu el)

Rembrandt sala XII!

Nu Degas (sala XXII)

Nu *Les grandes baigneuses* de P.[aul] Cézanne

Monet — *Water lilies* (n-a dus la « impresionism »?)

★

15.VI.

[75] Ultima zi de Londra. Dimineața Tate Gallery cu Turner și Blake uluitori amindoi. Apoi cumpărături (mașină

electrică etc.) bibliotecă Bush, Leaven (exaltat și generos); La British Museum, frizele Elvin și sălile grecești, apoi la C. Mugur (pictor amator, prieten cu C < . . . >), seara soții Mititelu, telefon Raf.[ail] și Dina [Richardson]. Sunet bun și în ceasul despărțirii. Pregătirea plecării. Ceva desăvârșit și fără echivalent în viața mea se încheie.

★

16.VI.

[76] La gara Victoria. Despărțire bună de W.[endy Muston]. Drumul, inclusiv Mîneca, ușor de făcut. Întîmpinat de S.[anda] [Stolojan], revăd în fuga automobilului centrul, regăsesc aproape totul la Paris și deodată la Pont Neuf văd ce incomparabil este față de inegala Londră. — Găsesc pe Marianne [Parlier] singură; tînără și plină de toate darurile lumii, ca totdeauna.

★

17.VI.

[77] Prima zi de Paris. Dimineața cu Marianne [Parlier], apoi scurtă plimbare spre a-mi lua doctorii de la Rond Point Elysées. Masă cu ei, François [Parlier], într-adevăr cuceritor și receptiv la culme. La 5 Dan [Bosnief-Paraschivescu], cu care mă înțeleg în sfîrșit (pentru că accept așa de mult din Franța, poate, și-i cer sfaturile). Cumpărături, apoi seara la ei, unde e neverosimil de frumos (în față grădina — Parc Montsouris) puțin aranjată și totuși naturală, mai perfectă [sic!] decît cele din Londră. Convorbire cu ei pe tema procesului, convorbire bună la telefon cu Emil [Cioran], apoi proiecții de fotografii de la nuntă. În drum la întoarcere, convorbire deschisă despre viața ei, cu Marianne. Să încerc a lua totul din prilejul acesta?

★

18.VI.

[78] Dimineața la Stol.[ojeni] și Dan Romanescu. Apoi cu ei dejun în grădina St. Cloud și lungă discuție despre atitudinea lor față de cultură. Dan remarcabil. Judecă obiectiv pe M.[ircea] E.[liade]. După amiază și seara acasă cu Roger Parlier și soția Catherine (încîntătoare și bună) și Gilles, Dan [Bosnief-Paraschivescu] și Colette [Bosnief-Paraschivescu]. Povestesc despre fericiri și posibil.

[În margine:] Posibilul . . . Ei sînt în real, pe cînd noi în posibil, în vis (Vorba lui M.[ircea] E.[liade]).

★

[79] Dimineața scriu ilustrate și la 11 Sanda Sf. [ințescu]. Ies cu ea după cumpărături. Întîlnesc Mustic [Berindei]. La 1 acasă. Convorbire bună François, [Parlier] apoi odihnă și convorbire Marianne [Parlier]. La 4 mergem împreună la retrospectiva La Tour (sec. XVII). Impresionant de omogen, chipuri sub lumini (Caravaggio), capete de sfinți, realism dar numai în uman, situații de rînd ca și sacre. *Le tricheur*. La subsol prezentare admirabilă pe ecran. Totul e desăvîrșit. E ceva inegalabil în imaginile și rînduirile de aici. — Apoi la Catherine [Parlier] o clipă și la Emil [Cioran] toată seara, cu Simone [Boué] și el. Mă simt liber și deschis în toate, pînă și în gest. Mă conduce pînă acasă și simt tot timpul că e prietenul la care țin cel mai mult. Pare înfrînt. Nici franceza nu e a lui. Îmi dă « dreptate ». Dar unde?

[80] Convorbire cu Marianne [Parlier], apoi la Prefectura Poliției pentru prelungire. Ce admirabilă e și Franța administrativă: au găsit că mai fusesem acolo . . . în secolul trecut. Mi-au cerut să revin peste un ceas și am fost la Notre-Dame (trezoreria puțin interesantă), apoi în admirabila Île Saint-Louis, cu Quai d'Orléans și de Béthune, apoi cu incomparabilul Quai d'Anjou, ce are case din secolul XVII: a lui Le Vau (primul arhitect al regelui), a lui Matigny, Jacques Brémont (*marchand de fer*), casa lui H. Daumier și Hotel Lausain*.

(1657, cu burlanele sculptate). Se continuă cu Quai de Bourbon.

Apoi acasă și seara cu familia Parlier. Discuție cu normalianul sanscritist și cu Dr-ul Roger P.[arlier].

« *Tout concourt à la joie de celui qui aime Dieu* ».

[81] Regăsesc pe S. Discuție bună, apoi la 1 dejun și librării (Payot, Vrin, Presses Universitaires și Belles Lettres) de unde iau cataloage. Revin acasă, apoi E.[ugen] Simion și seara din nou la S. cu ei și Ieruncii plus Cușa. Le spun cele 4 lucruri: de ce i-am dezamăgit, ce e la noi în cultură, ce fac eu, ce e cu cele 2 lumi (să lase pe culturali în pace). Cușa pare nemulțumit,

* corect: Lauzun. (n. ed.)

pe linia absurd intransigentă. Vin acasă tîrziu, cu o primă senzație după cinci săptămîni de adecvație, că e ceva strident aici.

★

[82] Dimineața la Emile Zola. Totul firesc, fără încheiere. Apoi la 1 Radu Drag. [omir] care e neașteptat de maturizat și el, deși tot pare degajat chiar la nivelul seriozității. Plec la 3 îndărăt. Cinema cu Marianne [Parlier] (*Les ouvriers vont au paradis*), nu gust mult căci dormitez și în fond e aceeași poveste a subumanității muncitoare. Totuși Mar. [ianne] găsește sensuri frumoase. Apoi seara cu Mar. [ianne] la Huchette (unde nu găsim bilete), apoi în jurul Pantheonului, rue de Tournefort, Place de la Contrescarpe etc. Plimbare pe chei, apoi. La librăria la Hune, unde sînt cele mai bune actualități. St. Germain-des-Prés.

23.VI.

★

[83] Dimineața tot la E. Zola, acum cu împlinire totală. La fel de firească. Apoi dejun cu S. la Nelly (ininteligent) și lipsit de umilitate, « justificînd », deși recunoaște că doar prin profesoratul (nemeritat) se împlinise. Apoi Barbă Neagră și Cazaban. La cafenea, în fine, cu greu la Mircea [Eliade], delirant, și la Emil [Cioran]. Seara plec cu Duiliu [Sfințescu] la Chantilly. Sanda Sf. [ințescu]. Feeric.

24.VI.

★

[84] Chantilly, încîntător atît locul cît și casa. Joc ping-pong dimineața, apoi vin Cușa și Nastu. Plimbare și dejun. De la 3 la 7 le povestesc viața mea în detaliu politic, dar inconcludent. (Ar fi trebuit să sfîrșesc cu: a făcut pipi istoria peste mine, fac și eu peste ea, cu Școala regăsită după 30 de ani.)

Seara cină la Marianne [Parlier], cu < . . . >. Vorbesc cu Mitzi [Berindei]. și puțin cu restul.

25.VI.

★

[85] Merg. cu Dan în 3 locuri încîntătoare, la St. Severin (vitrării Bazaine, mai interesante ca cele vechi, căci nu sînt anecdotice), apoi la Cluny (*La licorne*) și alte tapiserii, în fine, la *Cour Rohan*, păstrată din Evul Mediu.

La Mustic [Berindei] și Domnica [Berindei], plin de vervă, apoi dejun cu Mircea [Eliade] în place Dullin, convorbire pînă la 4. La Nelly, bine dispus, cu surorile M < . . . >, apoi la 6 telefon Sanda [Stolojan] și cu ea convorbire gravă. Masă de seară cu Gilles și Catherine [Parlier], apoi cu Marianne la Mircea [Eliade], unde sînt Ieruncii. Evocări, convorbire tîrzie.

★

[86] Acasă scrisori cu Mar.[ianne Parlier]. Plecarea Sandei [Stolojan] în Suedia. Dejun Emil [Cioran], întârziere, convorbire mai mult politică și istorică. La 5 la Lupașcu, același, apoi acasă cu Ionic [Parlier] și seara la Huchette cu Marianne. *La cantatrice* e admirabil jucată. *La leçon* mai bună la lectură.

★

Marți 27.VI.

[87] Ionic [Parlier] (ce interesant. <? > și plin, liber). apoi Gérard, *Belles Lettres*, dejun Mircea [Eliade] cu Christinel [Eliade] (o incită) și Ionic [Parlier], apoi la 4 M-ile Che<... > (1500 fr.), *au revoir petite déesse*, la 6 Amăriuței, apoi Vlad [Stolojan] spre Ieruncii. Seară plină cu ei, apoi cu Mircea și Christinel.

★

Miercuri 28.VI.

[88] Cu Marianne [Parlier] la fotograf (filme), apoi Gérard, dejun cu <... > (rudă Cantemir), la 2^{1/2} Amăriuței, la 4 Barbă Neagră și Cazaban, apoi Neagu Dg. <? >, apoi la 6 Uscățescu, Mircea [Eliade], în fine cină cu Uscățescu și Vlad [Stolojan] la Marianne. Inconcludente stridentțe, dar, undeva, seninătate.

★

Joi 29.VI.

[89] Acasă cu Marianne [Parlier] și Ionic [Parlier], apoi cu Marianne la Gérard (doar 2 cărți din *Belles Lettres*), la 12 la Lupașcu. Delirant. *Vous êtes...*, la 3 cu Irina la *Belles Lettres*, cumpărat rapid tot, apoi la Gare de l'Est și cu mașina la Odéon pentru a întâlni pe Neagu D<... > (interesant Africa fără identitate; jumătate se vorbește engleza, jumătate franceza). Apoi acasă și seara la Eugen [Ionesco] — splendid acord tot delirant. Marie France [Ionesco] un miracol. (Prezentat Ionic în cadrul «recepției», cu Mircea [Eliade], Emil [Cioran] și Ieruncii după cină.)

★

Vineri 30.VI.

[90] La 11 Zola. Sanda [Stolojan] știri Suedia, apoi la 1 Tania Olșevscki (uluitoare prin nemulțumirea spirituală), apoi la 3^{1/2} Mircea [Eliade] cu care în fine discut esențialul. La 5^{1/2} Sanda Sf.[ințescu], cu ea la Chantilly (plimbare de 2 ori în jurul parcului; splendid), apoi găsesc pe Stolojeni veniți singuri. Seară bună cu muzică și discuții îndrăcite.

★

Sîmbătă 1 iulie

[91] Dimineața Mustic [Berindei] cu Vlad [Stolojan], apoi ploaie și soții Nastu și Mircea < ? >. Refuz discuție politică și ideologică în numele dihăniilor și al fericirii. Ping-pong, apoi plecare cu Stolojenii la Dan B.[osnief]. Dejun cald. Apoi la Emil [Cioran] și Simone [Boué], despărțire bună. Acasă. Lectură nouă Mircea [Eliade], apoi muzică cu François [Parlier] și Marianne [Parlier]. Seara masă cu Eliazii și Lupăștii. Discuție despre ei și filozofie.

[În margine:] Îmi spun: «tu ai avut responsabilitate». Protestez, dar undeva au dreptate, ca cea de ultimă instanță.

★

Duminică 2.VII.

[92] La 9^{1/2} Dan R.[omanescu] mă duce la el. Discuție lămuritoare și bună pentru Sim[ina] [Noica]. Revin acasă. Sanda [Stolojan] scrisoare Vlad [Stolojan]. Bagaje. Dejun cald acasă. De la 3—6 Mircea [Eliade], lămuriri și comentarii despre oameni după carnet. E extraordinar și neschimbat, deși undeva slăbit, ca și Emil Cioran, socializat, pe pământ. (E chiar pedant de formalist: Imperiul Austro-Ungar îi apare ca o mare reușită.) Noi am rămas mai iresponsabili — în imediat.

Apoi bagaje, scrisori, cină cu Dan [Bosnief-Paraschivescu], Colette [Bosnief-Paraschivescu] și ei; în fine, plecarea cu Dan Romanescu și toți, bagajele mici uitate în ascensor, alerta, apoi destinderea plecării. Pe peron: Marianne [Parlier] și François [Parlier], Sanda și Vlad [Stolojan], Ieruncii. Colette și Dan, Irina. — Voi mai reveni?

În tren pînă noaptea tîrziu cu Dan [Romanescu]. E admirabil cum s-a împlinit.

★

3.VII.

[93] Întîlnire în tren cu filozoful tînăr german din Canada, mergînd spre România să «lucreze liniștit», Albrecht Wellmer, elev al lui Habermas. Interesant dar nu sigur de el. Poate va fi cineva.

Sfirșesc așadar călătoria sub semnul filozofiei, pe care 6 săptămîni de fericire fără echivalent în viața mea o eliminaseră. E singura dată că am fost fericit — și atunci fără filozofie!

★

2.IX.972

[94] Dacă ziua ta nu are rod, ea nu este și tu nu ești.

★

[95] Ornitologul vede păsări, chimistul procese, istoricul epoci și destine. Ce vede filozoful? Vede suflări, dihanii.

★

[96] Imposibilul. Singura justificare e imposibilul. Fiecare avem imposibilul nostru. În ceasul acesta sînt confruntat cu el și caut acces la el. Dar Imposibilul meu e posibilul . . .

5.IX.

[97] De astăzi, poate, sînt readus la ordinea mea. Asta poate să însemne: nu mai am nimic de primit, nici un dar. Căci orice dar este și o sărăcire.

Dar fără daruri ca acesta n-ar fi fost plină bogăția rîvnită! N-ar fi fost bogăție.

★

[98] Voi sta așa, un an sau doi, în cumpănă. Apoi va hotărî — altcineva.

★

[99] Situația aceasta stranie în care sînt unii dintre noi: victimă a istoriei și totuși beneficiari ai ei. Fără aceste strivitoare împrejurări, cîțiva nu s-ar fi găsit, nu s-ar fi definit și ar fi trăit *satisfăcuți*, alături de destinul lor.

★

[100] Destine încetinite, aceasta impun ei celor ce și le dețin. Nu desființează, dar sugrumă.

Aș fi vroit să fac pe ceilalți să regrete; dar nu-i pot face decît să compătimească.

★

9.IX.

[101] Ce curios s-a mutat acum centrul de viață. Se poate sfîrși altundeva, lîngă cei pe care i-ai ales. Sau se poate refuza

condiția de viață în care ți se refuză condiția sfârșitului de viață . . .

★

[102] Ca povestea cu Tithonos, fratele lui Priam, care obținut de la zeiță viața veșnică, dar uitase să ceară și un dram de tinerețe.

★

[103] Singura bucurie, în așteptarea celei ce vine dinăuntru, este călătoria prin lumea cărților (ABC-ul) ca prin lume pur și simplu.

★

16.IX.

[104] Parmeniskos — la capătul primului șir de presocratici — nu mai putea rîde; așa cum nu pot cei întunecați, ce s-au vroit luminați, de cunoaștere goală. Și Parmeniskos regăsește rîsul doar în fața unei statui informe, simple, de lemn. Așa cum omul modern își va regăsi seninătatea în fața naivității secunde, poate.

★

18.IX.

[105] Nu ai voie să faci decît ce s-a făcut în tine. Posibilul.

★

[106] Cînd nu mai crezi în tine și rostul tău aci, vin cei pe care i-ai rostit și-i rostești în continuare, să-ți mulțumească. (A venit azi un om tînăr și au venit cîteva cuvinte să mulțumească . . .)

★

[107] Spațiul logic, cel creat de coordonatele prin care fixăm o realitate. Dar ce e orice înregistrare, orice definiție, orice descriere și orice înfățișare a unei situații reale decît crearea unui spațiu în care aceasta să fie captată?

Romanul ca un spațiu n-dimensional. De la simpla numire, care e monodimensională, și pînă la desfășurarea unui destin, tot ce spunem prin concepte fixăm în cite un spațiu.

Definiția e bidimensională: gen proxim și diferență specifică. Dar ea e doar limita de jos, *spațiul logic minimal*. În fapt e de aceeași natură cu tot ce e desfășurare descriptivă, chiar narativă. Narativul și științificul se întîlesc.

Spațiul logic (de fiecare dată altul), *timpu* logic și el altul, iată cadrul intuitiv al logicului.

[În margine:] Spre a spune ceva despre ceva trebuie să crezi un spațiu. « Vezi, aci este lucrul, procesul, gîndul acesta. »

★

[108] Se poate surîde în fața vieții; nu se mai poate în ceasul ei suprem.

★

[109] Cînd ai să fii în ordinea ta, omule? Cînd ai să faci din fiecare ceas un pas și din pașii zilei tale un mers și nu o împleticire?

★

[110] E destul să te uiți la ceilalți, cum s-a spus de atîtea ori, ca să poți regăsi încrederea în tine. Cartea aceasta, știi că va fi mai bună decît a lor. Dar nu este, pe cînd ale lor . . .

★

[111] M-am gîndit să leg cuplul logic de ideea funcției (afît de glorioasă în matematici) și dintr-odată cuplul meu s-a reînsuflețit . . .

★

[112] Din nou împrejurările îmi favorizează virtutea. Ce puțin cred în ea, cînd îi văd condiționarea!

★

[113] Dacă un om e în ordine îi pune și pe ceilalți. Pentru prima dată, poate, aștept ca *altcineva* să fie în ordine spre a mă regăsi și eu.

De ce nu s-a putut altfel? Acel minimum de asistență pe care-l ceream de la obște nu putea fi eludat și el?

Undeva, nu-l meritam. Și mă cufund din nou în cantitate ca în apele calde ale vieții.

★

[114] Nici un cerc nu e mai scandalos decât al logicii. Dacă spui A ai invocat principiul identității, dacă spui $A = A$ ai invocat pe cel al non-contradicției. Cum poți face axiome din ce face au puțină axiomele?

★

30.IX.

[115] Zi fastă: mi s-a restituit ce s-a păstrat din Goethe. Și mă întreb dacă iarăși soarta nu cumva m-a servit; căci așa cum este acum, cu 3 capitole din cele 10, cartea e un torso poate mai sugestiv decât ar fi fost întregul.

★

[116] Încă un om pe care pot să-l mîntui, sau măcar să-l ridic la viață. Să mă îndur? să nu mă îndur?

★

[117] Am dat cuiva bogăția cîtorva gînduri și m-am întors în sărăcia mea.

★

6.X.

[118] Pentru ca un destin cărturăresc să se împlinească, alte vieți trebuie să fie strivite. Într-un sens propria viață, sau ce crede fiecare că este ea, ca în cazul de față.

★

[119] Că ființa e « în situație » și numai în situație, abia acum o văd. (Așa cum explorezi în afară trebuie să explorezi și înăuntru tot timpul. Dacă ai un gînd, fă-i loc să pună pe lume un altul).

[120] Ceea ce mă miră tot timpul este că nu poate fi vorba nici de reușită, nici de eșec.

[121] Din nou o licărire de creativitate. Cum să faci din ea condiția de viață, cînd ea însăși se naște sub condiții atît de neștiute? Dar niciodată nu mi s-a ivit fără voința de ea. E impur, e crispat, e fără grație — dar este.

[122] Întîlnirea cu un om e întîlnirea cu « altul ». Cu mai mulți, e sau pierdere și anulare, sau întîlnire cu sine. Trebuie să citesc cîte o pagină din ce am mai intim și adevărat ca să pot comunica cu mai mulți deodată. Singură subiectivitatea e larg obiectivă.

[123] Dacă te-ai așezat în viață în condiții absolute, practică absolutul: creația.

[124] Nu știm unde ne este esențialul. Alegem între una și alta, în fiecare ceas al vieții, dar fără controlul legii noastre. Sau poate: fugim de propria noastră lege, alegînd.

[125] Va fi fiind un gînd bun în cugetul acesta al meu, dar nu știu cum să-l scot la lumină. Și totuși trăim pentru și prin ființa aceasta suspendată. Dacă n-am bănui ce va fi fiind în noi, n-am fi.

[126] Ori de cîte ori ne cufundăm în noi (într-o pagină trecută, de pildă) ne înduioșăm la început de puținătatea noastră și ne mirăm apoi de plinătatea noastră.

★

[127] Oamenii sînt cei care vor să te urîtească, sau urîtenia e în tine și îi iei pe ei ca pretext?

★

[128] Puritate și gîndul unic. Puritate și gîndul unic. Dar ce înseamnă puritate? Și poate fi oricare gînd unic?

★

[129] Trebuie să te preferi, permanent, iar acum la propriu : să nu mai citești cărțile altora, cît să le scrii pe alte tale. Și totuși ce mult e din gîndul tău într-unele cărți ale altora. Singurul drept de a te prefera : că nu sînt acolo și cele negîndite încă de tine.

★

[130] Nimeni nu e în ordine. Mă uit la toți în jurul meu și văd că pierd și ordinea în care au fost. Și totuși : fiecare poartă asupra sa ordinea lumii ; dacă tu faci ce trebuie, pui în ordine și restul.

★

[131] Toată lupta în viață e să ajungi învingător ca fratele Alexandru ; pentru ca apoi, întocmai lui, să ceri altora îndurare.

★

[132] Grația, lipsa de încordare, de voință de-a face, grația. Dar ea nu e decît la mijlocul lucrurilor, nu la începutul lor. Începe cum poți, intră adînc în lucrarea ta — și într-un ceas va veni grația.

★

[133] Orice sfat dat cuiva apropiat e impur : te privește și pe tine. Dar trebuie să-l dai, dacă trimite mai departe pe celălalt ; dacă-l sporește.

★

[134] Că partea nu e întregul . . . Dar tocmai asta înseamnă spirit, ca partea să fie întregul.

★

30 octombrie

[135] Am întrerupt câteva zile ca să aștept ivirea dezordinii. Dar pe fața cealaltă a lucrurilor e ordine. Lumea e mai înțeleaptă decît mine și decît spaimetele noastre.

★

[136] Omul ca ființă elpidică. Dinainte de uimirea în fața a ceva e *deschiderea către ceva*. Tot ce e viu speră; iese din închidere, din *enfermement*.

În mitul Pandorei rămîne speranța, ca ultimul demers uman, cel mai adînc.

★

[137] Oameni ai ordinii (ca tînărul acesta de astăzi) care nu admit chaosul. Dar din cînd în cînd chaosul germinativ trebuie regăsit: toate sînt de făcut laolaltă! E sănătos să te cufunzi și regenerezi.

★

[138] Să fac punctul sofianic în casa altuia. Dacă aceasta e condiția locului, prima treaptă a înțelepciunii e supunerea, de o parte, nesupunerea, neresemnarea de alta.

★

[139] În clipa cînd nu mai sperî nimic din afară, « *ce sale espoir* » rămîne totuși: mai sperî ceva de la tine.

★

[140] Ce-ți cer oamenii e nespuse mai puțin decît ce-ți ceri tu. Ei nu vor decît să joci un rol. Tu vrei să scrii o piesă.

★

[141] Nu absurditatea stăpînirilor te surprinde, ci a celor stăpîniți. Cum pot ei crede că alte stăpîniri le pot da ce nu au?
(v. tîngiala lui Reich pentru Lumea Nouă)

★

[142] Ființa, a cărei periferie e peste tot, pe cînd centrul ei nu e nicăieri. —

★

[143] Mizeria lumii a 3-a e o chestiune de administrație; riscul distrugerii e risc <?> de poliție. Dar lipsa de sens spiritual a jumătate din omenire e una de esență.

La négation de l'homme c'est la femme.

★

[144] *Elpis*. În fundul cutiei Pandorei este tresărirea la viață, o pîlpîire, o palpitație.

★

[145] A fi « singurul gînditor » într-o lume, este a gîndi gîndul ei, sau pe al tău?

★

[146] Mă caută un tînăr care nu mă întrebă nimic și nu răspunde aproape nimic. Poate că așa am comunicat cel mai bine.

★

[147] Pînă la proba contrarie, orice om are o sămînță de geniu. Toată problema e să fie amabil cu societatea și să se supună la încercare, să aibă o formă de pietate, să vadă dacă nu cumva are să ne spună o noutate.

★

18.XI.

[148] Întîia dată cînd o șansă licărește înaintea mea. Dar cît mai e pînă la împlinire! . . .

★

[149] O lume în care mai binele a crezut că poate înlocui binele . . .

★

[150] Trebuie să scriu cartea asta, în care pot spune tot. Dacă nu o voi face și nu o voi face bine, nu va mai putea încăpea îndurare. Există un *καίρῳς* al fiecăruia — unul singur. — [Adăugat în anul menționat în *paranteză*:] Unul singur? ('977).

★

[151] Ce bună e lumea : toți sînt gata să primească un gînd bun, un cîntec încăpător de la tine. Mai trebuie să vrea și zeul Indra . . .

★

[152] De unde începe cultura : de la lucrul nu privit direct ci reflectat — fie și în ochii altora ; ca ființa frumoasă.

★

[153] Întîlnesc un specialist care crede că a spus mai mult decît Einstein . . . Un altul rezolvase problema paradoxelor. Un al treilea, poate eu, crede că are un sistem de filosofie ce răspunde la toate, reaşezîndu-le. Ce li se poate opune? Doar propria nesiguranță intimă . . . Nici ei n-o cred.

★

[154] Încă un tînăr care are reușita asigurată fiindcă are ținută și expresie. Dar problema e cum să-i descumpănești. Medicina spiritului e de-a îmbolnăvi, o simt din nou.

★

27.XI.

[155] De la 18 XI, am toate libertățile pe scena cea mare. Mă rog pentru toți învingătorii. De s-ar ruga și ei pentru mine.

★

3.XII.

[156] Am găsit și *Don Quijot-ul!* Se întorc corăbiile pe care le crezusem pierdute. Se readună copiii în jurul tatălui risipitor.

[*Adăugat în anul menționat în paranteză:*] (Așa și cu Goethe. '77)

★

8.XII.

[157] Zero treabă, non-treabă, anti-treabă, sub-treabă. Trebuie dat nume ne-trebniciei lucrătoare.

★

[158] Ce limpede mi-e că limitele sînt lăuntrice. Ori de cîte ori mi se plînge cîte ceva de limitele exterioare, îl plîng că nu știe de cele adevărate.

★

[159] Viața e suportabilă atîta vreme cît ce e mai bun e înainte.

★

[160] Mirarea anilor tîrzii este că au în ei problemele anilor timpurii.

★

[161] Ori de cîte ori trăiesc o situație proastă îmi spun: e mai puțin proastă decît ar fi una « bună ».

★

[162] După ce s-au dus pentru o ultimă dată în lună, oamenii își fac bilanțul: au cîștigat enorm în tot ce nu privea astrul însuși.

★

25.XII

[163] Oamenii pe care îi poți trimite mai departe sînt singurii, de la un ceas înainte, care te fac și pe tine să mergi mai departe. Tînărul acesta care m-a întreat cu candidă cruzime: « În fond ce ați făcut? » s-a lăsat trimis mai departe și m-a trimis și pe mine, cu întrebarea și așteptarea lui.

★

[164] Sau nicăieri nu e bine, sau peste tot e bine. Dar numai oamenii care găsesc o a *treia* condiție fac ceva în viață.

[*În margine:*] Sau — sau depășit.

★

[165] Să ai idei, dar să nu ai bucuria lor de fiecare clipă, înseamnă oare să ai idei?

★

[166] De la un moment dat orice contact zgîrie. Oamenii știu prea multe unii despre alții și atunci orice cuvînt ori gest are un halo nesuferit. Sufletele nu mai sînt elastice ca-n tinerețe și fiecare întîlnire își lasă urma ca o *hysteresis* în ele . . .

★

1.1.73

[167] . . . Iar la capăt vei spune : Doamne, atîta tot am făcut, de cîteva ori am luat lucrurile de la început . . .

★

[168] Totul e așa : nici n-am obținut gîndul pentru care am trăit, dar nici nu l-am ratat cu totul. Și stau așa, mai departe, deopotrivă sub lipsa și prezența lui.

★

7.II.

[169] Trebuie să faci astfel încît în ceasul tîrziu să nu te retragi dinaintea oamenilor, ci să te tragi spre ceva fără ei.

★

[170] E ceva care face « clic » și mașina începe să funcționeze.
(Azi a făcut oarecum « clic ».)

★

10.I.

[171] Nu cere oamenilor ce nu le-ai putut da: învățături drepte.

★

[172] Ce adevăruri se pot obține? Ar fi absurd să crezi că poți obține orice care să țină în loc umanitatea ce stă să vină. Nu se pot da decât concepte deschise. Viața e un suris. *There is a smile for love / and there is a smile for deceit . . .*

★

[173] Când un tânăr crește frunos, iese parcă din strîmbătate o întreagă lume.

★

[174] Oamenii îți cer să-i confirmi, nu să-i trimiți mai departe. (Tradiția lăutărească a omului de cultură de aici.)

★

[175] Vreau să rețin în fiecare zi un gând; ca și cum ziua ar fi devenirea întru un gând. Dar de ce nu obțin gândul unei deveniri, gândul unic, crescător prin devenire?

★

[176] Numai voința de creație și de înțelepciune duce la creație și înțelepciune. Har nu încapă decât de-a lungul drumului.

★

[177] Despre Doamnele bătrîne de la sfîrșitul lui *Faust* și al celorlalți. Dar fiecare se poate întreba: ce Doamnă bătrînă are să-l viziteze?

[178] E suficient un surîs al Vieții ca totul să recapete sens.

★

[179] E suficientă o întâlnire cu imposibilul tău ca să reintri în înfrîngerea ta.

★

27.I.

[180] Am refuzat necesitatea exterioară, ordinea, spre a intra în ordine sub necesitatea interioară. Am ajuns pînă la « ar fi să fie ». Va fi?

★

[181] Mă zbat să intru în pasivitate. Ce efort îți trebuie ca să treci de la activitate la pasivitate !

★

29.I.

[182] *His daughter's voice . . .*

★

[183] Generația mea iese din viața activă și eu n-am intrat încă. Ce e de făcut cînd nu mai e nimic de făcut? Poate punctul sofianic. Poate un « cîntec ».

★

[184] Să te desprinzi de lucruri unul cîte unul, spre a te prinde în visul tău. Dar ce curios ca în anii buni și liberi gîndul creator să fie mai sărac. Aștept un nou val. Îl pregătesc.

★

[185] În momentul în care sistemul s-a blocat, o telegramă « trimiteți continuarea » vine să-l deblocheze. « Ce este gîndul, Doamne » . . .

★

[186] Nu consimți înfrîngerii. Oamenii au nevoie de iluzia unei biruinți, chiar dacă tu nu ai ce face cu ea. Sau ai și tu ce face: lași loc unei biruințe a gândului, în care nu mai crezi . . .

★

[187] Totul e să te viziteze o idee. În fond trebuie să fii mulțumit: am făcut ordine și curățenie în casă, pe cît posibil, și acum aștept.

★

[188] Nu există decît o tristețe pentru bărbat. *Ne pas avoir un soupçon de génie*. Restul e devenire întru devenire . . .

★

[189] Ordinea vine totuși *de afară*. Refuzul lumii nu e o lașitate. Pune-te în situația de-a medita. Vei medita, poate.

★

[190] Dacă n-ai avut tăria singurătății, trebuie s-o ai pe cea a însingurării, măcar.

★

[191] O întîlnire cu neantul . . . Ești ceea ce își păstrează prețul *atunci*. 9.IV.

★

[192] A iubi este a merge împreună spre *altceva*. Asta nu înțeleg cei (ca Marcuse, Reich) care cer un plus de libertate pentru un eros orb. Dar conducătorii știu că e orb și de aceea, cînd n-au nevoie de tineri, îi trimit într-acolo . . . 22.IV.

★

[193] Fie-ți milă de *alții*: trăiește frumos, învață mult, creează bine — trebuie să spui fiecărui om tînăr. Alții au nevoie

de împlinirea ta la fel de mult ca tine. Dar de tine nu ți-e milă. Fie-ți de alții.

★

18.VI.

[194] Numai singurătatea îți redă demnitatea de om. Cealaltă demnitate, socială, e impură; e simulată sau de împrumut.

Am regăsit-o cu atîta bucurie încît sînt gata s-o întinez (Încă o dată mi-e teamă de victorie — de unilateritatea ei, de masca ei.) Dar acum nu mai pot s-o pierd: nimic nu o mai primejduiește — în mine.

★

30.VI.

[195] *His daughter's voice*. De ce mă emoționează cel mai mult lucrul acesta?

★

[196] De la un moment dat toate te ajută să ieși din lume — spre a reintra în ea cu un ultim cîntec, dacă ți-e dat să-l cuprinzi cu glasul anilor tîrzii.

★

27.VII

[197] Ce viață și aceasta, care a avut un început deosebit, vrea să aibă un sfîrșit deosebit, dar care n-a avut mijloc . . .

★

8.VIII.

[198] Fericirea de a ști că oamenii *au* nevoie de tine; fericirea de-a ști că *nu au* nevoie de tine . . .

10.XI.73

[199] Sînt în ceasul fericit cînd pot să lucrez fără a mai fi silit să muncesc.

★

17.XII.

[200] Nu există fericire *curată* decît după 60 de ani, cînd nu mai vrei nimic, cînd nici un calcul impur (*folosirea celorlalți*) nu te mai încearcă — și cînd totul e permis (dacă mai poți) și totul este din nou nevinovat, ca în ceasul prunciei.

Viața e suportabilă doar după 60 de ani.

★

[201] Îmi amintesc că i-am spus lui C.[ioran] pe care l-am urmărit cu frățească îngrijorare toată viața: « Faptul că nu ți-ai pus capăt zilelor, după ce timp de 40 de ani te-ai tînguit pentru nefericirea de-a te fi născut, mă asigură că viața e totuși bună. » El m-a tras deoparte și mi-a răspuns: « Mă, să n-o spui nimănui, dar îmi *place* viața ! »

★

18.XII.73.

[202] Ca și lui Goethe, care mi se părea (în cap. I, pierdut, din *Anti-Goethe*) că e extraordinar, dar că-i lipsește un singur lucru: Dumnezeu, așa aș zice și de marxism. Ar putea fi extraordinar, dar îi lipsește un zeu, un zeu oricît de mic, dar proiectat *înainte*, nu în trecut. Un fel de punct Ω , ca în Teilhard de Chardin.

★

[203] Ce e uluitor cu religiile e că toate au pornit de la viziuni religioase fără de cer și chiar fără Dumnezeu. Iudaismul a dat creștinismul și islamismul, care *au* cer pe cînd el n-are, și budismul cel fără Dumnezeu, ca simplu neant, a dat marile religii ale Orientului.

— Ce stranie e istoria asta a spiritului în care rădăcinile, undeva firave, dau arbori sănătoși și falnici.

★

[204] În fond înțeleg poporul lui Israel, cu pretenția lui de-a fi nu numai poporul « ales » dar și *unic*; îl înțeleg așa: *toți* sîntem undeva evrei; adică *toți* practicăm, *trebuie* să practicăm,

ca oameni, speculația: de la speculă, trecînd prin speculația matematică, pe care mai ales ei, evreii, o stăpînesc, pînă la speculația ultimă, cea filozofică.

(Grecii au fost niște semiți ce se ignorau.)

★

20.I.74

[205] În România (sau în țările românești) n-a existat și n-a operat niciodată conceptul de *libertate*, ci doar acela de *neatîrnare*.

România nu a vrut decît atît: să nu atîrne de nimeni — și să nu atîrne, să nu atîrne prea greu în istorie. Să fie în posibil și nu în real.

★

[206] Există un criteriu strict *cantitativ* al spiritului.

Spirit înseamnă *noi* (cum spune Hegel) nu *eu*, care se poate ridica oricît, de la conștiință cu intelect, la conștiință de sine pînă la rațiune, dar care rămîne eu, adică un simplu sine îngust, pînă ce nu-și găsește sinele lărgit, pe noi.

Așa fiind, spiritul este duh: «unde veți fi doi sau trei în numele meu voi fi și eu cu voi».

Dar *cîți* ?

Cred că am găsit criteriul cantitativ. Pentru ca spiritul să apară (nu atît sub formă religioasă, cît sub formă de spirit creator de cultură) trebuie să fie 500 de oameni, 50.000 oameni sau 50 milioane oameni. Căci într-adevăr, primul tip de spirit, cel al culturilor sătești, folclorice, reclamă circa 500 oameni, satul.

Al doilea tip de spirit creator de cultură, cel al cetății grecești, care este și cel al culturii și civilizației umane, reclamă circa 50.000 oameni, dincolo de care cetatea greacă trimitea prisosul de oameni să facă peste tot în jurul Mediteranei și al Mării Negre (Histria!) colonii, și dincolo de care orice oraș modern își pierde sufletul, respectiv spiritul, și devine metropolă, descentrată, neînsuflețită, moartă sub gigantismul civilizației tehnice.

Iar popoarele? Popoarele nu dau — la scara de astăzi cel puțin — o cultură plină decît în jurul a 50.000.000 oameni.

Așa au fost (trecînd la cincizeci de milioane cifra de circa 20—30 cît au avut) Franța, Anglia și Germania, în timp ce Italia Renașterii n-a dat decît cultură de cetățî (50.000). Spania n-a dat cultură mare, ci a fost o secundă în Europa, căci n-a atins după sec. XVI cifra corespunzătoare, iar mica Olandă n-a dat, în ciuda aparențelor, decît o cultură unilaterală, de plastică, pentru rest, adică pentru spirit propriu-zis, dînd Europei doar remarcabili secunzi, pe care la finele vieții sale un Dilthey credea că trebuie să-i cercetăm cu atenție, căci fără ei (dar nu doar cu ei și nu cu ei în primul rînd) nu s-ar putea scrie o Istorie a vieții culturale și spirituale europene.

Biata Polonie, biata Ungarie, biata Suedie se zbat în relativ minorat, căci nu pot atinge condițiile aceastea *cantitative* ale unei culturi mari.

Pentru Asia, firește, proporțiile sînt altele și acolo e treaba filozofilor respectivi ai culturii să-și determine criteriile cantitative.

Ar rămîne — fiindcă sîntem aci în Sud-Est — România. Dar țările românești și România au scăpat de aceste legi cantitative: sau au satisfăcut din plin pe prima, cu cei 500 oameni ai satului, și atîta tot. Cei 50.000 ai orașelor (de la maghiarul *város*) au venit prea tîrziu ca să mai dea o cultură și o civilizație cu adevărat proprii, iar națiunea n-a atins și poate nu va atinge niciodată 50 milioane de suflete (sau le va avea atunci cînd criteriile cantitative de apariție a spiritului vor fi altele).

Numai că, dincolo de cultura sătească, nici nu e nevoie de condiționări cantitative pentru apariția spiritului în România. Căci, încă o dată, România trăiește în posibil, nu în real, iar în regatul posibilului numărătoare e alta. Aci « vor fi fiind » sau « ar fi să fie » destui ca să dea o cultură mare — sau atunci vom spune, în ziua cînd vom deveni conștienți de neîmplinirea descrisă în fraza aceea extraordinară a lui Iorga despre dacii biruiți « care au adus ca și o moștenire de nenoroc neamului acestuia », vom spune: « n-a fost să fie ».

[Pe o foaie a caietului pliată triunghiular:]

Hegel

G[abriel]. A[ndrei] (aprilie 1974)

[Adăugat:] Eșuat iunie '74/

Hegel

[207] Cele trei desprinderi: de *etic* (Kant și Fichte, în *Diferență*), de *religios* (Jacobi), de *scepticism* (în *Skeptizismus*).

★

[208] În principiu — în fapt — în fond.

Implicit — explicit — lămurit. (Apoi lămuritul se nelămurește)

Allo, allo, aici Ființa.

— Dumnezeu? — Nu, Ființa. — Natura? — Nu, Ființa. — Spiritul? — Nu, Ființa.

★

[209] Dialectica nu e o metodă a omului. E un procedeu al realului, e procedeu, mersul, pasul . . .

(vezi locul cu *Liebe* ca rațiune în introducerea *Lasson*, p. XXXVIII) (Din *Rosenkranz*).

Tema iubirii. — spiritul simplu e «eterul».

— *Es ist so* în fața stîncilor. Preferă apele.

— Stelele, expresie formală a infinității. Doar sistemul planetar îi inspiră admirație. Obsesia de a găsi raportul depărtării planetelor.

— *Contradictio est regula veri, non-contradictio falsi*.*

*[*În margine:*] Care e deosebirea dintre exactitate și adevăr? Exactitatea lucrează cu *non-contradicția*, vrea ca ceva să nu fie fals.

Adevărul lucrează cu *contradicția*. Vrea ca ceva să fie adevărat, ca atare să fie.

Exactitatea n-are statut *ontologic*. Adevărul are.

★

[210] Asta e asta: om, pește, pasăre, spune intelectul. Asta nu e asta: e viață în om, viață în pește, viață în pasăre. Viața e viață, $A = A$, eu = eu, spune rațiunea speculativă a lui Hegel. Și tu, cel conștient, ești viață. Subiect — obiect.

Ai crede că Hegel te trimite ca gîndirea indiană, către Unul final. Dar face exact invers: te întoarce către real ca să vezi *întruchipările* ființei, nu Ființa însăși.

★

[211] Ai idee de . . . ? Dar: ai ideea lui? e altceva!

Orice idee e *reală*, are și existență. La rîndul lui, orice real e idee, e rațional. « Firul de praf are o organizație. » (Hegel, *Differenz*, p. 125)

★

[212] Filozofia înseamnă o rațiune ce se plimbă prin lume (petrecută prin lume).

Asta e ceva dinainte de subiect și obiect, conștiință și existență . . .

★

[213] *The big animals*. O zoologie.

★

[214] Orice știință și cunoaștere poartă asupra a *altceva* decît omul.

Filozofia și ea vorbește despre *altceva*; e chiar insuportabilă cînd pune în joc subiectul, conștiința și *Weltanschauung*-ul. Dar acel *altceva* (« rațiune ») e atît de înrudit cu omul încît filozofia trebuie să-l *piardă* pe acesta, pe cînd știința poate doar să-l *uite*.

★

[215] Nu uita că rațiunea de care vorbești este și în om, spune filozofia. Tocmai de aceea nu-l lăsa pe om să repara (ca în științe: observatorul-subiect, sau chiar omul-obiect). Surpă-l neconținut.

Nu e vorba de tine nici măcar în creațiile tale. Tu nu ești tu.

★

[216] Singură filozofia te învață că sînt realități mai puternice decît omul. Știința îți dă doar cunoștințe, fără realități (și lasă loc orgoliului de-a le avea); religia, o realitate pustiitoare, ce totuși se poate îndura de tine. Frica de Domnul și-o dă filozofia.

★

[217] Matematicile, această splendidă aventură a spiritului lipsit de fință. Nu poate avea decît rigoare.

(Dumnezeu geometrizează . . .)

★

[218] Dialectica lui Hegel ar fi: un general (substanța), care-și dă determinări ce se prind într-un individual (subiect). Apoi criza acestuia suscită iarăși un general, ce-și dă determinatii . . .

Totul e riguros, (tot ce e real e rațional) pentru că se merge pe o singură linie a modelului.

Sau pe linia singurei precarități care e și siguranță (căci pleacă de la General și saturează tabloul).

[Pe o foaie a caietului pliată triumghiular:] Reluare septembrie '74

★

[219] Asiaticii sînt ființe *generale*. Dintr-odată poți vedea adecvția lor cu știința europeană, care duce la universal în extensiune, la colectiv, la statistică.

Cum au făcut europenii să contrazică individualismul lor (care se armoniza atît de bine cu natura) prin știința și tehnica lor lipsite de spiritul de finețe? Au nevoie acum de o limbă universală, de colectiv, de raționalizare și abolire a oricăror nuanțe și le rezistă după ce tot ei le-au impus ori pregătit.

Chiar dacă nu vin asiaticii peste ei, se sting pentru că s-au contrazis. Pier cei ce se dezminț . . .

★

[220] Matematicile gîndesc și ele paradoxal, dar spre a simplifica și opera, nu spre a pune în lumină complexul. Ele spun: mulțime de un element. Au adus perspectiva pluralului (altceva [decît] *diversul*) care e omogen și le îngăduie suprimarea calitativului. Pentru că nu vor să regăsească un calitativ o extind peste tot: aici e Unu, dar îl privim din perspectiva pluralului; aici nu e nimic, dar privim nimicul din perspectiva pluralului.

Dacă însă spunem « mulțime de un element », putem spune răsturnat unitate de mai multe elemente.

Dacă spunem « mulțime vidă » sau « mulțime nulă de elemente », putem spune « nulitate de mai multe elemente ».

S-ar putea găsi deosebirea dintre perspectiva matematică și cea filozofică în opoziția dintre : « mulțime de/cu un element » și, pe de altă parte, « unitate de mai multe elemente ».

Iar ce aduce perspectiva filozofică nu e o desființare a pluralității ca atare (pe cînd perspectiva matematică desființează unitatea ca atare); ci este tocmai păstrarea pluralității, dar transformate acum în *diversitate*.

Teoria mulțimilor nu mai păstrează nimic din Unu (decît « totul »); filozofia păstrează totul din pluralitate, ba chiar o *îmbogățește*. Căci unitatea, calitativă cum este, transformă pluralitatea în ceva calitativ, în *diversitate*. * Cu *diversitatea* ai și pluralitatea cantitativă, căci fiecare parte rămîne distinctă, și pluralitatea calitativă. E o pluralitate nu numai a elementelor, ca atare, dar și a *naturii* lor. E ca o oaste în care fiecare poartă altă uniformă și are alt grad. Diferențierea e extremă: e distinct numeric, distinct ca natură (aparență), distinct ca funcție. Iar aceasta este adevărata pluralitate, tocmai pentru că nu se numără. Ea se numește, parte cu parte; se descrie; se organizează; se numește din nou, dar acum ca întreg.

*[*În margine:*] Matematicile nu știu de *diversitate*, sau de *această* *diversitate*.

★

[221] La început este nimicul, la sfîrșit neantul (= nimicnicia). Nemicul e autonom, pe cînd neantul presupune ceva pozitiv pe care-l neantifică.

★

Fals tratat ('77)

[222] Ce abandon al spiritului, logica propozițiilor. Ce simplă combinatorică.

★

[223] Sau pleci de la concept, sau sfîrșești la el. Modernitatea are această singură justificare, că *sfîrșește* la concept; că

așadar pleacă de la complex (cîmp), nu de la simplu, ca logica clasică. (Închidere ce se deschide peste tot.)*

*[În margine:] Cap. I din *Logică* ar putea fi:

Închiderea ce se deschide (*E schema* conceptului — situația originară — care va duce la cîmpul complex, care la rîndul lui va duce la concept.)

(*Inducția, deducția, conexiunile*, toate sînt înăuntrul unui cîmp.)

★

[224] După implicația modernilor, Falsul implică orice, Adevărul e implicat de orice.

Nu mai rămîne ca filozofie decît: «Hazard și necesitate».

★

[225] În momentul cînd citesc sau scriu un tratat de logică matematică, îl judec sau alcătuiesc (estimez, validez, accept) după o logică.

Acea logică este cea care interesează în ultimă instanță. Ea este Logica.

[În margine:] Cum spune Hegel (introducerea [la] *Logică*). În logică formele sînt conținutul.

★

[226] Capeți cunoștințe (prin disciplinele științifice) sau înțelesuri (prin filozofie). Ce-ți dă logica lor? Procedee . . .

Logica e o disciplină științifică pentru că vrea cunoștințe (anume despre conexiunile necesare); este una filozofică pentru că vrea înțelesuri.

Conexiunile nu sînt doar deductive. Sînt și arborescente, organizatoare și organice, sistematizante. Înțelesurile, la rîndul lor, nu sînt doar ale procedeeilor; sînt și ale structurilor, precum și ale orizonturilor.

[În margine:] Știința îți dă cunoștințe, filozofia, înțelesuri. Foarte bine, spune filozofia analitică, voi studia sensul propozițiilor, căci orice are sens se exprimă prin propoziții. Nu mă interesează sensul lumii, ci sensul propoziției despre sensul lumii.

Ce le poți opune? Surîsul. Vedeți lumea în Peșteră, pe epură, în spectru. Și nici măcar nu mai e lume, e simbol bine legat ori nu.

Dacă spun: sensul vieții este să-ți pui problema sensului vieții, pentru ei propoziția n-are sens. Dar pentru om are. În ea însăși are.

★

[227] Logica fiind știința conexiunilor *necesare*, logica modală nu are sens autonom. La Aristotel modalitățile apar doar în regim de necesitate. (Cauți ce deduci necesar în silogism cu termeni modalizați.)

[*În margine:*] Nu există *logică* modală, ci un capitol al modalităților în logică.

★

[228] Au părăsit problemele filozofiei, deci le-au lăsat intacte. S-a sperat că le vor răspunde, indirect. Dar rămân în procedural, deci străini de ele.

★

[229] În fond sau crezi ceva nou cu un procedeu pus în joc, sau dai un orizont nou. Deseori ei nu dau nici una nici alta.

★

[230] Orice propoziție este: S e întru P, S e întru ceva. Acel ceva nu e doar atribut (cum vrea funcția propozițională) și nu califică pe S mai mult decât acesta pe el.

Orice propoziție este deci o funcție, în sensul a două variații cuplate și legate, nu libere. O *închidere ce se deschide*.

[*În margine:*] Când spun: Petru este elev, atît calitatea de elev definește pe Petru cît și acesta calitatea de elev. Petru s-a închis în elevitate (și se deschide în ea). Elevitatea s-a închis în Petru (și se deschide în el).

Dar deschiderea în elevitate e deschisă, cea în Petru e închisă*. De aceea spun Petru e elev, nu invers.

*[În margine:] Deschidere liberă și deschidere legată. Vorbim și gândim în deschidere liberă.

★

[231] Cîteva grozăvii: *contradicția* doar ca $p.\bar{p} = 0$. *Funcția propozițională* doar de un tip, nu de șase !

Sau *uniformitatea* elementelor, ca în teoria mulțimilor, ceea ce duce la *grozăvia comutativității*.

(De la început dacă vorbești de comutativitate nu poți capta nimic din real, unde nici un fir de păr nu se mișcă de la locul său.)

(Pentru Platon nici măcar 1 nu se schimbă cu 1, cînd spunea $1+1 \dots$)

Sau *existențialul* (ca și cum la universal n-ar exista) de la un simplu *es gibt, there is . . .*

Sau *simplitatea* începutului — Dar e ca în aritmetică: spui că îți dai numerele simple (naturale) și faci cu ele operații. Dar numărul însuși este o operație și «naturalul» lui e de la început artificial sau măcar complex !

[În margine:] Logica spune că $p.\bar{p}$ reprezintă o imposibilitate. Dar *contradicția* este tocmai o *posibilitate* (dacă nu o necesitate, cum vrea Hegel) și atunci, *sau* descrierea lor e insuficientă, *sau* trebuie dat alt sens *contradicției*, de care ne lovim și pe care o numim așa tot timpul.

Toată logica lor e a non-contradicției, cum spune Lupașcu. Și nu e nevoie să-i opui o logică a *contradicției*, chiar. E destul să invoci una a realului.

★

[232] Ce supărător să spui că «și» duce la înmulțire și «sau» la adunare. Dar *exterioritatea* lor aci îi duce: înmulțești micșorînd (luînd o parte) și aduni separînd !

★

[233] Într-un veac de atîta subtilitate în fizică, matematici, biologie, cum poate fi atîta grosolănie în logică ?

★

[234] În calculul propozițional totul se reduce la a vedea dacă propoziția rezultat e adevărată ori nu. —
(Asta e toată problema logicii?!)

★

[235] În fond, în matematici simbolul este chiar lucrul, pe cînd în rest simbolul simbolizează, semnul semnifică. Cuvîntul e realitatea!

De aceea poți opera în matematici și nu în rest. Căci în rest de fiecare dată *același* semn spune *altceva*.

(Petre a devenit alt Petre la a 2-a frază.)

Ca să vorbesc de simbol și nu de lucru pun cuvîntul în ghilimele: « Petru » e un nume.

★

[236] Geometria nu ia în considerație spațiul ci spațialitatea. Dacă două triunghiuri sînt egale, ele nu sînt în spații diferite. Doar spațialitatea proprie lor interesează.

★

[237] Într-un ceas cînd mecanicismul și primatul simplului sînt părăsite peste tot, cînd chiar teoria mulțimilor e depășită, ei în logică stăruie în exactitatea combinatoricii exterioare și simplismul ei. Ce trist capitol al culturii contemporane! Ce rafinați sînt fizicienii și biologii pe lîngă ei. —

★

[238] Logica lor nu se întoarce asupra lucrurilor, asta e tot. Matematica se întoarce. Toate științele sînt întoarse dintru început. O gîndire fără curbură este o rătăcire a culturii.

★

[239] « Aci este ordine ». Conceptul fundamental în logică e cel de ordine.

Dar nu ordinea din teoria relațiilor. Relații de ordine și în organism.

★

[240] Situația stranie a matematicilor: dacă sînt doar limbaj și instrument, cum spun chiar unii matematicieni, atunci nu ele interesează, ci lucrarea lor, rezultatul lor; astfel încît, cînd mașinile electronice le pot înlocui, ele pot ieși din scenă.

Dar dacă nu sînt doar limbaj și unealtă, ci creație autonomă a spiritului? Atunci problema lor devine cu-adevărat mare: ce exprimă ele din viața spiritului?

★

[241] Titlul lui Kneebone (*Mathematical logic and the foundations of mathematics*) spune totul despre logica nouă: este o întemeiere a *matematicilor*. Dar numai a lor!

Orice altă știință este altceva decît matematica. Pentru alte științe și orientări umane trebuie o logică, nu pentru matematici.

Modernitatea a ales posibilul posibil. Trebuie gîndit în posibilul imposibil.

— Au conceput o logică pentru singura știință care nu o reclama.

★

[242] În fond ei rămîn la deductiv, mărturisit (Kneebone, p. 6). Trebuie ceva ca *inductivul* (de la Platon pînă azi). Cît despre deductiv, Hegel le-a arătat cum se poate lipsi restul de matematici.

Inductivul *preia* deductivul: contradicție unilaterală. («Întru»).

O *închidere ce se deschide* este inductiv-deductivă.*

*[În margine:] Început posibil: Totul este o închidere ce se deschide (ex. diferite). Aci *rigoare*.

Logica este studiul formal al închiderii ce se deschide; al inductiv-deductivului.

Deschiderea poate fi deductivă, dar și sistematică, organică, dialectică . . .

Pe toate trebuie să le cuprindă logica.

Principiul conexiunii necesare, firește. Dar ce intră în conexiune, asta interesează întâi!

Poate că aceea ce deosebește matematicile de rest este că în ele nu se închide nimic. Sînt pură deschidere . . .

★

[243] Dacă folosești simboluri ai intrat în mușenie — și rămîi în ea pînă la rezultat, în cazul că mai este interpretabil și acela . . .

Limbajul lor « mai sigur » este unul care nu mai vorbește.

★

[244] Strania legătură dintre implicație și funcție. (Dacă dau valoarea aceasta, atunci am acest consecvent . . .)

★

[245] Ce e trist în logica lor: *finitudinea* (îngrădirea inițială din care ei nu pot ieși). Numai unde [e] infinitate . . . , vorba <?> lui Russell.

★

[246] În funcția propozițională (una din cele șase!) n-am stabilitate, ci e funcție veritabilă cu două variații. Cu *fiecare subiect nou predicatul* (« muritor ») e altul. Și tocmai asta e problema logicii: *identitatea* în schimbare. De la început funcția propozițională trimite la concept!

[În margine:] Exactitatea: dacă adun pe 2 cu 2, știu tot ce poate ști spiritul . . . (<?>)

Dar care [2] cu 2 se adună? întrebă Platon.

★

[247] Să presupunem că nu ar exista matematicile (și deci tot ce e matematizant în celelalte științe). Cum ar arăta atunci logica?

(Dealtfel sînt o serie de noțiuni și relații cantitative sau formal structurate ce nu sînt matematice: mai mare, mai mic, egalitate, echilibru, inegalitate, raport, proporție, funcție mai

ales — ceva e în funcție de altceva — creștere proporțională, infinit, zero, diferențială, integrală, negativ, discret, continuu, variație etc.)

[În margine:] Toată matematica, într-un sens, (chiar dacă n-ar avea la bază teoria mulțimilor) se constituie prin *a fi în*.

Dar restul, chiar nespirtual, este statornic de tipul: *a fi întru*.

★

[248] Logica asta a lor e stranie: nu arată cum rezultă o propoziție din alta ori altele; doar cum se combină exterior și, cu implicația, cum se condiționează (și încă! dat fiind că țin la implicația materială). Toată problema logicii e de *conținut*, unul formalizat, firește: cum rezultă ceva din altceva, cum se leagă, cum se înlănțuie necesar, cum se desfășoară.

Ce are calculul propozițional (baza logicii lor) cu asta?

[În margine:] Calculul propozițiilor e la fel de bine al bolovanilor, sau al mormanelor* și al oricăror unități, de o parte, sau al oricăror mulțimi, de alta.

★

[249] Logica n-are o formă sau structură pentru procesul cel mai răspândit în gândire: « nu m-ai căutat . . . »

Autoreglarea biologică îi corespunde (v. Piaget). « Întru » îi corespunde. Viața spirituală, și ea.

Toată problema e: ce formă logică *nouă* corespunde lui « nu m-ai căuta . . . ». Lanțurile lor *deductive* nu spun nimic gândirii; doar mașinilor. Dacă n-ai inductiv-deductivul n-ai viața și realul, sau acces la ele.

★

[250] Ridicarea la Idee nu era nici inducție nici deducție. Dialectica, la fel, cu Hegel. Cel puțin pentru ele nu avem *formă logică!*

★

[251] E o mutilare să-ți identifiți și dezvolți o vocație unilaterală. E o mutilare a mutilării să n-o identifiți și să rămâi în sărăcia ta.

* *deasupra*; grămezilor.

★

[252] Am două justificări pentru faptul că mi-am *vroit* viața: *bucuria* ce m-a însoțit în toate etapele ei și *productivitatea*.

★

[253] Asist cu *bucurie* la « despărțirea » lui G.[abriel] de mine. O grăbesc chiar. Voi sfârși în singurătate, așa cum mi-am dorit. Sau poate legat numai de departele meu . . .

★

[254] Ce splendidă pagină de istorie a spiritului în Sinoadele ecumenice.

Paradoxalul a ținut Biserica.

★

[255] Omul a fost prins în și reținut de biologic. Între 1800 și 2000 (Fourastié) de economic. « Azi redescoperim suferințele noneconomice ». (p. 218)

★

[256] Te strâng în brațe. De ce te strâng? Vreau să fiu una cu prietenul. Una cu trupul lui, cum vreau să fim una, prin gândul meu sau al lui. Tot ce facem e o tentativă de reîntregire.

Te iau în brațe: mersul meu să fie mersul tău. Îți cînt ceva. Cîntecul meu să fie vibrația ta. Scriu o carte: emoția mea în idee să fie a ta. Vreau să sporesc prin tine. Tot ce mă sporește e adevărat.

★

[257] Ce curios că nu mai îmi plac așa mult tragicii: sînt prea greoi, aduc eroi prea apăsați de blestem. Doar *Suplicantele* au grație — ca Platon. Tragicul se naște din aburul vieții.

★

[Foi volante]

[258] *Experiențe de viață*

— Cînd ai prea multe lucruri de făcut ia asupra-ți încă o sarcină și îți reușește și restul.

- Averea e bună pentru cei din jurul tău.
- *Qui n'a pas vécu après la Révolution, n'a pas connu la douceur de vivre.*
- Încerc să capăt suplimentul de suflet. *Sein zum Leben*, aceasta e problema omului.
- Orice om nou mi-a fost o formă de beție. Așadar iată omul în versiunea *aceasta*. Universalul concret.
- Orice om care a trăit ceva deosebit pînă la 40 de ani, spunea Benvenuto Cellini.
- Orice om care a trăit în *marginea* vieții merită să spună ceva despre viață.
- Singura formă suportabilă de viață e sub un delir. Cel bacchic, cel erotic, cel războinic, cel politic, cel al acțiunii, sînt simple aproximații, din planul elementar-uman, ale celui creator și speculativ.

(Mînia, la antici, indignarea, *l'homme révolté*.)

Întri în condiția semi-zeului. În fapt, nu există decît oameni și semi-zei.

- Cultura umanistă e una a cantității. Numărul de limbi, de culturi, de verbe neregulate, de asociații posibile, hotărăsc de ce poți spune.
- Cele trei fericiri: creația, procreația și casa. (Au partea lui Dumnezeu în ele.) Restul sînt doar bucurii.
- Să ții minte ce vrei; să înțelegi ce vrei, să exprimi ce vrei.
 - A face în *numele altora* lucruri îngăduite înseamnă a-i obliga. Povestea țesătorului din *Panciattantra*, ce se îndrăgostește de fata regelui, își pune aripi și apare ca Indra pe balconul ei. Regele află, [țesătorul] îi cere sprijinul și — în clipa dezastrului — Indra decide că trebuie să i-l dea pentru propriul său prestigiu.
- [*Adaos:*] Face întru ceva.
- În prima parte a vieții eternul feminin *zieht uns hinab*. În a doua, *herunter*.

★

[259] Dreptul de a face școală de înțelepciune fără a fi înțelept și fără a avea doctrină.

Dar înțelepciunea nu se predă, ci se trezește. Și nu e aceeași la toți, de aceea nu are doctrină. Într-un institut de înfrumusețare nu ai trimite toate chipurile la un prototip de frumusețe,

ci ai favoriza-o pe a fiecăruia. La fel plenitudinea fizică e a fiecăruia. Înțelepciunea e a fiecăruia, în sensul că pune în ordine o neliniște *anumită*. E o punere în *formă*. Forma fiecăruia.

[260] [Altă foaie:] Pentru Fratele Alexandru
(din caiet închis)

- Zeul Indra
- Îmbătrânirea
- Limitele interioare
- Puterea formativă a numelui
- Îți e dușman . . .

Ce stupidă e tînguiala oamenilor că nu există constituții bune. Cu un material atît de nereușit ca acesta uman, cum să faci comunități sau o comunitate ideală?

- Asiaticii naturi generale . . .
- Infinitatea . . . (*Russell v. caiet 2 Febr.*)
Tot ce e bun are infinitate.
- Care ți-e imposibilul . . .
- Destine încetinite. Nu desființează, dar sting . . .
- Toată lupta în viață e să ajungi învingător. Pentru ca apoi să ceri îndurare.

[261] [Altă foaie:] Din Note Agenda 1968

- E destul să-ți pui o problemă, în unele cazuri. E destul să invoci un zeu, ca zeul să te asiste (Indra).
- Totul e de luat de la început. Aceasta deosebește spiritul de rest . . .
- Limitele *interioare* mai dureroase. O experiență mai de preț decît încercarea istorică.
- Așa cum îți faci o casă îți faci un gînd în care te aduni . . .
- Bucuria adevărată e și a altora. « Fiecare simte că se mărește familia lui. »
- Somnambulismul inteligenței, nu trezia deșteptăciunii.
- Să nu dai nume răului. Sau să nu-l păstrezi (« război »). Războiul ar fi pierit din lume, căci e pustiitor, urît și inutil. Dar are nume . . .
- Că ar fi mai bine să dispară *homo faber* și să rămînă doar *homo sapiens*? Viziune de castrat. Să ne mutilăm, ca să fim!
- Ce i s-a luat omului de azi e totalitatea.
- Să intri în gîndul tău.

- «Care ți-e nelimitația?» Dar și care ți-e imposibilul.
- «Ești în dd ori df?» «Ești în ori întru?»
- Criza culturii? Mai degrabă a naturii, căci nu mai dă nimic nou, pe cînd cultura poate aduce orice (2 febr.)
- Ornitologul vede păsări. Filozoful suflări, dihanii.
- Călătoria prin lumea cărților ca prin lume.
- Narativul și științificul se întîlnesc în «spațiul logicii»!
- Filozofia nu se poate face fără bunătate, fără îndurare.
- Cînd un tînăr crește frumos, intră în ordine o întregă lume.
- Fie-ți milă de alții: trăiește frumos, învață mult, creează bine, trebuie spus oricărui om tînăr. Alții au nevoie de împlinirea ta, ca și tine.
- Fericirea de-a ști că oamenii nu au nevoie de tine, că *au* nevoie.
- Acum pot lucra fără a munci.
- Misiunea ateismului, de-a distruge *figurația* divinului, s-a spus — Cine integrează pe cine?*
- «Îmi place viața» spunea C.[ioran].
- Religii fără cer, care duc la religii cu cer (judaismul, buddhis-mul).
- *Ne-atîrnare.*
- Te string în brațe. Reintegrarea.
- *The big animals.* Doar prin filozofie realități mai puternice ca omul.
- Cum se dezmint europenii. Au dat generalul și vor individualul.
- Mai 8 în agendă
- Dacă 2 triumphiuri sînt egale, ele nu sînt în spații diferite. Știința spațiului nu e spațială.

* În corpul agendei nu figurează nici un fragment cu acest conținut.
(n. ed.)

V

1973 — 1984

[1] Pînă la un moment dat ceilalți văd în tine posibilul: sînt buni. De la un moment dat încep să te fixeze într-un real: sînt răi.

Totul este să-ți aperi, sau să-ți recucerești, bunătatea. (Să redevii un pachet de posibilități.)

★

[2] Înainte de toate: pietate.

★

[3] Că judecata e *anterioară* conceptului, iată ce face posibilă spiritualicește funcția celor mulți.

De aceea spiritul englez e operant, cînd celelalte se surpă; de aceea Hippias și Alcibiade au dreptate să reziste lui Socrate. De aceea logos-urile se înfruntă, chiar cînd nu știu să se conceptualizeze.

De aceea cîmpurile logice preced conștiința logică și o fac cu putință. De aceea Adevărul e posibil înaintea Exactității.

★

[4] Limba *ta* nu e o limbă: e gîndire, conștiință, orizont. E spontaneitate și creativitate neîncetată.

De aceea nu se poate lingvistică decît pe limbile altora. — Cu limba *ta* ești.

Limba *ta* e un fel de-a fi.

[În margine:] (Englezul care-mi spunea că ar vrea să știe bine engleza . . . Dar nu știa ce știe.)

★

[5] *Superare*, a domina, a dat la noi «supărare.» Putea da «bucurie.»

Ca «rece» care putea fi «cald», «fraged» care putea fi «fractură», «cădere» care e și «urcare», «cumplit» care putea rămîne «complet».

În limba ta urci nu numai către *posibilul* trecut, dar către posibil pur și simplu.

★

[6] Există *un* punct. Deîndată ce pui un al doilea, există *infinitatea* de puncte.

Universul geometric de astăzi e unul în care nu există decît unitatea și infinitatea.

(Poate și al lui Platon, care pleca de la Unu și Dyadă infinită, făcînd ca numerele să înceapă abia de la 3 . . .).

Dar ce lume e aceasta în care nu există decît Unu și Infinit?
(Seamănă cu lumea indiană . . .)

[În margine:] Unu — sau infinit.

Modelarea pluralului (la Europeni).

★

[7] De învățat înveți multe și de la toți. Dar profesor nu e decît cel care te învață să înveți. (Eu n-am avut decît pe cineva care m-a învățat să dezvolt.)

★

[8] Am avut totuși doi: un antrenor de football, ce mi-a spus la 14 ani, cînd ca extremă stîngă n-am alergat după o minge imposibilă, «fugi după ea, măgarule, n-ai să faci nimic în viață» (și într-adevăr viața și cultura nu sînt decît un fel de a alerga după mingi pe care nu le poți prinde) și un profesor de matematici, care era și mare poet (I.[on] B.[arbu]) care cînd a aflat de la mine, după un examen penibil la el la Facultate, că nu vreau să fac chiar matematici — căci n-aveam talent — ci istoria matematicilor în slujba filozofiei, m-a întrebat: *știi greacă?*, dîndu-mi astfel cheia spre a face, nu istoria matematicilor, unde probabil n-aș fi spus mare lucru fără talent pentru imposibilul matematic — ci filozofie.

★

[9] Gîndul acesta extraordinar al platonismului socratic, cum că dacă știi binele nu poți săvîrși răul și că în genere știința lucrului îți dă virtutea lui în sensul bun — îmi apare acum *unilateral*, deși grandios încă.

El înseamnă: dacă intri pe poarta intelectului în viața spiritului, regăsești restul, adică și voința și sentimentul, bune amîndouă. (Sau bunătatea e întregul celor trei: spiritul?)

Dar poți intra și pe poarta *sentimentului* (cum a făcut creștinismul, de pildă), sau și pe poarta *voinței* (ca protestantismul în creștinism) și atunci nu poți face răul, nu poți gîndi răul și rău, nu poți vroi răul și rău, căci regăsești spiritul întreg, dacă mergi pînă la capăt.

Totuși la fel de unilateral ca anticii a teoretizat lucrurile creștinismul, prin Augustin de pildă, ori Scheler. Căci a spus: « orice dragoste adevărată e dragoste de Dumnezeu », înțelegînd prin asta că e și cunoaștere și voință; iar Augustin a spus: « iubește și fă ce vrei ». Dar la fel se putea spune: « orice cunoaștere adevărată e cunoaștere de Dumnezeu », și atunci poți spune: « cunoaște și fă ce vrei ». După cum orice voință adevărată e voință de unire cu Domnul, și atunci se poate spune: vroește (hotărăște-te, pune-ți hotare) și fă ce vrei.

★

[10] În fond, la fel cum cunoașterea se poate opri la jumătate drum, și atunci e *rea* (ca astăzi), voința se poate opri la jumătate drum (tehnica, omul faustic) și atunci devine rea; după cum emoția se poate opri la jumătate drum, și atunci e oarbă (dragoste închisă, fanatism) sau este strîmbă (ca în arta modernă prea adesea) și atunci e rea.

Pe fiecare din cele trei porți poți regăsi spiritul, sau poți să-l pierzi cu-adevărat.

Mai bine rămii în fața porții — ca în *Vor dem Gesetz*, a lui Kafka — decît să intri și să nu ajungi. —

[În margine:] Omul modern a intrat pe toate trei porțile, dar n-a ajuns decît în curtea interioară, nu în palat.

★

Dec. '73, Snagov

[11] Sensul *bun al* vieții ar putea consta în aceea că faci la vîrsta ta și în locul în care ești (*hic est aut nusquam quod quae-*

rimus) lucruri pe care nu le-ai putea face în alt ceas și loc al vieții. Deci sensul bun e să te așezi astfel încît să nu regreti nimic («nu mai sînt tînăr», «nu sînt în Babilon»). Fiecare ceas să fie unic.

Într-un fel așa simt acum. N-aș fi putut face, gîndi și fi așa înainte de acest 2 Dec. 1973, cînd scriu rîndurile astea.

★

15 Dec. 1973, Snagov

[12] Dacă există un absolut de tip *european* și nu de tip indian sau religios — adică unul cu *persoană*, nu cu disoluție a personalității, unul cu *confort material*, nu cu asceză și anulare a nevoilor elementare trupești, în sfîrșit unul cu *iluzia creativității proprii** și nu cu pierderea în Marele Tot sau cu extazul final — atunci, în cîteva din zilele acestea care mi-au fost date (sau pe care, poate, le-am cucerit cu o viață de aproximații), în cîteva din zilele acestea eu am atins un fel de absolut, în toată puținătatea, dar și în toată binecuvîntarea lui.

*[În margine:] În fond, în India, în China, în *culturile de exegeză*, nu se mai favorizează creația.

★

[13] Îmi dau seama acum, în toată simplitatea, că A.[ndrei] Pl.[eșu] a avut noroc întîlnindu-mă. Nu sînt decît un *întîrziator*, un ins care face pe ceilalți să întîrzie lîngă.

Dar tînărul acesta avea nevoie de așa ceva, căci altminteri, cu darurile sale, se făcea praf.

★

(14) Întreg poporul românesc îmi pare a sta — cu posibilul său față de realul istoric [al] altora — ca în fața fratelui Alexandru. N-are decît posibil — spre deosebire chiar de vecinii săi polonezi ori unguri — și nu va face nimic în istorie, ci va rămîne veșnic în posibil. Stă prost cu timpul sub toate formele — timp istoric, eternitate sau aeviternitate, eternitate în veac, cum spuneau medievalii — dar stă bine cu spațiul, pe arcu acesta al Carpaților, unde s-a înscris o preistorie mai adîncă decît altele — cea mai veche scriere din Europa sînt tăblițele găsite aci, la Tărtăria, apropiate ca scriere de cea sumeriană (v. Poghiric) — unde apare primul gînditor, «gîndi-

torul» de la Hamangia; un spațiu peste care se întinde cel trac, de unde vine Dionysos sau mitul lui Dionysos, ca și Orfeu, cel care a dat grecilor cultura după cum Prometheu dăruia oamenilor, cu focul, civilizația, sau de unde [vine] Musaios, legendar și el, Diotima lui Socrate, legendară și ea, dar unde apare în real Zalmoxis, discipolul lui Pythagora și pe care îl admira Platon în *Charmides*; un spațiu în sfârșit care, prin interferențele spirituale ale Orientului cu Occidentul sau ca loc de trecere al aheilor și dorienilor, al celților, al tuturor semințiilor germanice, al slavilor, al hunilor, reprezintă placa turnantă a Europei, deschis fiind deopotrivă către Occident și Orient ca nici o țară europeană (nu și europeană, ca Rusia), și care în definitiv este contemporan cu începuturile culturii europene de vreme ce Histria, portul de M. Neagră blocat de nisipuri după o mie de ani de existență, este o colonie a Miletului din secolele VII-VI înainte de Chr., adică din timpul lui Thales, Anaximandru, Anaximene, ceea ce te face să admiti că în spațiul acesta, la Histria, existau oameni care, cu manuscrisele Milesienilor în mână, se gîndeau — științific, filozofic ori mitic — la principiul unic al lumii, care e apa lui Thales, la roțile de foc din ceruri de care vorbea Anaximandru sau la aerul din rarefierea și condensarea cărui se făceau toate — așa cum spune și Louis de Broglie astăzi că totul s-a făcut, poate, din condensarea luminii — și care făceau și gîndeau așa într-un ceas cînd în Franța tuturor reușitelor nu existau decît celți, sau pre-celți în picioarele goale, ce știau să numere doar pînă la 20 (*quatre v i n g t*), pe cele 10 degete ale mîinilor și cele 10 ale picioarelor.

Poporul acesta, neînsemnat în fond în Europa, sau abia însemnat *din cînd în cînd*, cu cîte o ispravă istorică ori culturală nesperată și gata să fie reținută pentru ei de alții, ca în cazul lui Ștefan cel Mare cu lupta lui contra turcilor, exponent al « Papei » și al mai [nu] știu cui, sau în cazul fiului său, Rareș, cu pictura exterioară « bizantină » a mînăstirilor din Bucovina, sau ca în cazul lui D. Cantemir, pe care rușii au vrut să-l anexeze, și Brîncuși pe care au vrut să-l anexeze. . . americanii, poporul acesta abia afirmat deci, abia știut și înregistrat pe o singură filă a istoriei și culturii europene, stă bine cu posibilul și nu cu *realul* istoric. Dar posibilul acesta e mai întins decît realul, e mai cuprinzător, cum erau măicuțele din

Moldova față de fratele Alexandru, învingătorul sovietic. Are în Transilvania, în patria-mumă, 7000 de ani în trecut, și mai are vreo 7000 în viitor, pînă la Judecata din urmă, adică pînă la extincțiunea acestei lumi europene sub o nouă perioadă glaciară, ce vine ciclic din vreo 15.[000] în 15.000 ani.

Poporul acesta, care într-un document din trecut, în *Unio trium nationum*, uniunea sașilor, secuilor și ungarilor din Transilvania, cu cîteva sute de ani în urma lor față de cei 7000, aproape că nu era menționat și în orice caz nu avea nici un drept, el, ca și anonim în istorie, se va ruga la Judecata de Apoi pentru mîntuirea celor trei națiuni ce-l nesocotiseră, sași, secui, unguri, așa cum poporul acesta întreg, aproape fără istorie cum este, se va ruga pentru mîntuirea pînă și a turcilor, care l-au stăpînit, jefuit și abătut de la viața în veac — ca pe atîtea alte popoare din Asia Mică, Grecia, Serbia, Bulgaria — cum se va ruga pentru mîntuirea slavilor, respectiv rușilor, ce au amenințat să-l înghită, cu valul lor uriaș, după cum tot el, nevrednicul acesta de popor, neputinciosul de el, ca o simplă măicuță de minăstire, se va ruga pentru *Europa zisă « faustică »* și prelungirea ei, America de nord, pentru cultura ei prea exclusiv intelectuală și civilizația științifico-tehnică, sub care poporul în chestiune era gata să sucumbe (« unde vine drum de fier/toate cîntecele pier », spunea singurul lui poet mare, sau aproape singurul, Eminescu), ba sub care Europa, cu prelungirea ei americană, este gata-gata să sucumbe ea însăși, dacă nu va și exploda într-o bună zi, sau nu va redeveni o simplă peninsulă a Asiei.

Pentru toți aceștia așadar un popor de anonimi se va ruga, la Judecata de Apoi, așa cum neînsemnata Gretchen — căreia poporul acesta îi seamănă atît de mult în simplitatea și frumusețea lui ca și fără identitate precisă — se ruga pentru Faust și intercedă (intervenea) în favoarea lui, pe lîngă Maica Domnului unde ea avea acces, în timp ce gloriosul Faust se zbătea ca un șoarece sub gheara mării Pisici care era [?] diavolul. Da, cred că un asemenea popor este cel care se va putea ruga pentru toți aceștia și pentru toți frații Alexandru din Occident ce au biruit o clipă — vreo 3—4 secole — pe această Terră, poate neînsemnată ea însăși, poate plină de însemnătate într-una din galaxiile universului. (— Nu crezi că delirezi? mă întreabă

inginerul* Goldstein, — Nu mai mult decît d-ta și națiunea** d-tale, îi răspund eu.)

★

27.I.74

[15] Nu există decît patru dialoguri platoniciene care să-și merite numele: *Charmides* — *Lysis* — *Parmenide* — și *Teaithe-tos*. Și ele îmi plac cel mai mult!

★

30.I.74

[16] Una din cele mai fericite zile ale vieții mele de dascăl ori pseudo-dascăl. Doi tineri cărturari, care se vroiau simpli ucenici, mi-au arătat (cu Platon!) după zece așa-zise lecții că au învățat tot ce puteau învăța de la mine. Am « scăpat » de ei, m-am eliberat de ei.

Ce splendidă e trecerea aceasta de la d.d.-ul profesoratului la Devenirea lui întru ființă! Căci le-am trecut ființă, *au ființu*: ei știu, acum, să citească o carte.

★

9.II.74

[17] Românii nu au conceptul de libertate, doar pe cel de neatîrnare (fără plural). Dar ce frumos e ultimul față de cel dintîi. Căci libertatea se sparge repede în « libertăți » (de-a lua hașis, de a striga ce vrei contra cui vrei, de-a face grevă chiar la nivel de elevi); ea nu exprimă întotdeauna acea libertate care dezleagă *necesitatea* cuiva, singura libertate cu sens plin pozitiv.

În schimb « neatîrnarea » spune ceva de care nici libertățile, nici libertatea nu știu: spune, întîi, să nu atîrni de alții (ceea ce nu e ușor de obținut, căci pe căi neștiute — presă, mass media etc., dacă nu simpla specie și sistemul de prejudecăți al societății tale — toți te fac să atîrni de ei). Și neatîrnarea mai spune ceva unic: să nu atîrni, să fii ușor, să fii — acum — liber cu-adevărat!

[În margine:] Brîncuși, zborul.

★

16.II.974

[18] Am regăsit în chip miraculos scrisoarea din '57 către C.[ioran], o scrisoare de care aproape că și uitasem. Îmi

* șters; teologul.

** șters; poporul.

amintesc că o trimiseseam lui C.[ioran] atunci ca s-o publice în NRF* ca răspuns la a sa — sperînd că o va traduce el, cu extraordinara sa franceză — dar mi-a scris că n-o publică spre a nu-mi face rău. Încheia scrisoarea spunînd: «*je te dis une chose: tu es quelqu'un*». Îmi amintesc că mi-a făcut plăcere; dar în 1972, cînd l-am revăzut, am uitat să-l întreb dacă mai [are] scrisoarea. O recitesc, acum, îmi amintesc de tot ce investisem sufletește în ea, de tot ce s-a întîmplat din cauza ei, de tot ce a urmat — și-mi spun: du-te dracului de viață, că frumoasă mai ești!

(și-mi spun: ce sălbatică e viața; ce sălbatic de frumoasă!)

★

1.I.1975

[19] Cunoaștere și recunoaștere. Științele omului sînt toate de *recunoaștere*: se regăsește gîndul în ele. Pentru fiecare poate fi arătat așa ceva: istorie, economie, drept, religie, limbă. E logos-ul, ordinea omului sau dezordinea lui, peste tot. P l a t o n.

Chiar matematicile sînt științe de recunoaștere și nu de cunoaștere. Ele nu au nici un domeniu de realitate și nu ar da decît un limbaj formal sau structuri posibile, dacă nu ar da gîndului recunoașterea de sine.

Dar e *cealaltă* știință a lui Platon.

[În margine:] *Verstehen*, Dilthey.

Științe de cunoaștere și de recunoaștere. Tendința e ca toate (și cele ale naturii) să devină de recunoaștere. «Și tu ești asta», spus oricărui lucru și oricărei legi naturale.

★

[20] Tragicul românesc nu e prin exploziune; e prin imploziune. (Scena cu șeful anchetei, care suferise acum un infarct, poate și din cauza *mea* . . .). De aceea nu se discerne, ca tragic.

* „Nouvelle Revue Française“ (n.ed.).

★

[21] Cum s-a putut compara *Robinson Crusoe* cu *Don Quijote*? ★ Prima carte nu e decât a pășaniilor și a lipsei de sens: eroismul nevroit și nemeritat.

* [În margine:] Sau *Picwick* cu *Don Quijote*?

[În margine:] Chiar cartea lui Swift, *Gulliver* la Lilliput și apoi în mîna uriașilor la Brobdingnag — ce minoră critică indirectă la adresa stărilor din Anglia!

Nicăieri nu e omul, ca în *Don Quijote*; doar *insul*, sau *societatea* . . .

★

6.II.1975

[22] Dacă nu se mai întîmplă nimic *înăuntru*, îmi rămîne doar spectacolul lumii. S-a sfîrșit? S-a sfîrșit?

[În margine:] Sfîrșire — săvîrșire . . .

★

[23] În anii tineri vezi ideile în libertatea lor. În anii tîrzii, în necesitatea lor.

Poți chiar consimți, acum, că existența determină conștiința. Dar existența ea însăși a devenit idee.

★

[24] Nu-mi plac oamenii care sînt mulțumiți spre capătul vieții. Cum să fie mulțumiți? Cît au putut face din ce e de făcut, afla din ce e de aflat și spus din ce e de spus?

★

[25] Umanitatea s-a decis să dea la cicloane și nume masculin. Sînt sigur că numărul lor va scădea! Numele feminin era expresia a ceva ce irumpe, expresia incontrollabilului, inezisabilului, a irezistibilului. Era încă una din expresiile «civilizațiilor feminine», în care primă natura asupra culturii. Acum controlul rațional e posibil, deci evenimentul devine fenomen. Nu mai merită cinstea de-a purta nume feminin. Femeile ar trebui să protesteze. Li se aducea un omagiu . . .

[26] Stupiditatea de-a vorbi de egalitate peste tot. Intellectul nivelator, ethos-ul neutralității. Rațiunea a fost întunecată de «lumină». E o rațiune mai adâncă în spiritul istoriei decât în spirit . . .

[27] Nici o ființă pămîntească nu merită să i te închini — și totuși i te închini. E *celandalt* sens al *Luceafărului* lui Eminescu : întâlnirea dintre două lumi, cînd cea incoruptibilă se înclină în fața coruptibilului.

În legenda românească îngerii au venit pe pămînt, vroind doar să vadă cum este. Dar cîțiva au cerut să rămînă aici și Stăpînul i-a prefăcut în licurici.

Ce e extraordinar în *Luceafărul* nu este că nemuritorul coboară; e că muritorul (care arde, cucerit de un simplu Cătălin) rezistă . . .

Ființa nu e fără mine. «Dacă cineva adoră Ființa ca fiind diferită de sine se înșeală», spune gîndirea indiană vorbind de Brahman. Tot profanul a fost sacru și chiar acum sacrul nu e fără profan . . .

[28] Înțeleg toată cultura ca o nesfîrșită *medicină*. Nu e vorba de cultura ca «îngrijire» de sine a omului, ci de cultură ca detectare a maladiilor realului de orice fel, fără nici o tentativă de însănătoșire a lui. Pui doar în lumină precaritățile realului — și le dai nume.

Astfel, cerul e bolnav. Anticii credeau în incoruptibilul astrelor și al bolților (așa cum credeau în incoruptibilul divin), dar luneta lui Galilei a venit să arate maladiile cerului, pe care Cremonini nu vroia să le admită, ca anticii.

Lumina e bolnavă. Goethe credea încă în incoruptibilul ei, protestînd împotriva lui Newton că o vede ca un amestec de șapte culori, deci impură. Dar nu numai că e impură, e și măsurată în purul ei, care e de entitate cosmică debilă, înaintînd doar cu 300.000 km. pe sec. Impură în ea însăși, debilă, e și fisurată lăuntric, fiind deopotrivă corpuscul și undă. Cîte maladii, într-o rază de lumină . . .

Dar și Timpul, timpul acela absolut, omogen, uniform, cu tact implacabil, al lui Newton, s-a dovedit bolnav. Și Spațiul, spațiul absolut, care din universală ordine de coexistență a devenit el însuși câmp, un fel de existență locală *.

Nu deci maladiile omului le pune în lumină cultura, ci ale realului, dincolo de orice deformare-formativă (Kant) sau indeterminate prin măsurătoare (Heisenberg) a lui.

Iar dacă toate sînt bolnave și cultura vine să arate maladiile lucrurilor, cum să nu vorbim de maladiile *Ființei* ?

Sănătatea culturii, ca și adevărul ei, este tocmai această învedereare a precărității universale. Ispita (maladivă *ea*, poate) a incoruptibilului a rămas în lumea modernă exercițiul matematicilor. Matematicile sînt ultima expresie a incoruptibilului (și de aceea tind să facă pustiu în jurul lor, începînd cu logica și tehnica). Dar nu cumva sînt și ele o maladie, cancerul spiritului ?

Cultura este această *medicina mundi* care dă, întocmai lui Adam, fiecărei maladii numele ei.

* [*În margine:*] Omul e ființa bolnavă; da, cum spune Nietzsche. Dar lucrul are sens pozitiv.

Bolnav cu Dumnezeu, căzut bolnav fără el, căzut încă, am căzut la mare cinste.

Platon e bolnav: vrea un stat. Îl caută și-i pregătește fresca în toate felurile, dar pe drum face cîteva tablouri secundare și cu *ele* reține privirile în eternitate.

Logos-ul e bolnav, e spart în limbi naturale, între care toate sau cele mai multe pot spune tot, fiind logos-ul însuși.

Viața e bolnavă: e posibilă prin hazardul și necesitatea unui act <?>.

Divinul — [*În margine:*] impasibil ori iritabil — a fost bolnav: s-a întrupat și a pățimit, într-o versiune; a murit, într-alta.

Și în orice caz matematicile sînt bolnave pentru că se lipsesc de orice urmă de ființă.

★

[29] Criteriile filozofiei:

1) Să aibă concepte reflexive, cum sînt cele ale spiritului (cunoaștere a cunoașterii, dorință, voință, gînd, memorie, frică a fricii ca anxietate etc.) (v. *Charmides*).

Dar cum sînt și cele ale materiei mai subtile, ca unda: mișcare a mișcării . . .

2) Să aibă disciplina care să poarte sau măcar tindă a acoperi tot: așa a fost logica — totul e o logică, are o logică — metafizica, teoria cunoașterii, chiar sociologia, psihologia, estetica ori antropologia, ba pînă și « etica » la antici (Anaximandru și acoperirea legii etice cu cea fizică).

Logica de astăzi nu mai e în nici unul din aceste două sensuri o disciplină filozofică. Nu se poate face nici filozofia acestei logici.

Se poate face o filozofie a matematicii? Una a botanicii, a geologiei, a numismaticii, nu se poate face. * A biologiei, a fizicii, doar ca teorie a cunoașterii. (În schimb, la oricare din științele omului se poate face o filozofie: a istoriei, a religiei, a economiei etc.)

Cu matematicile ar putea fi altceva. Ele însele ar putea fi o disciplină filozofică (ca la Platon), spre deosebire de alte științe, acoperind *totul*, ca orice disciplină filozofică. « Dumnezeu geometrizează ».

Dar și în al doilea sens, cel reflexiv: se poate vorbi de o matematică a matematicii, un fel de *mathesis* (în timp ce nu se poate vorbi de o botanică a botanicii . . .).

Apoi, au unele concepte reflexive. Numărul se formează prin reflexivitate (a bazei, cu puterile ei). Operație a operației. Funcția? Poate nu: există funcție a funcțiilor (calculul variațional?), dar nu a *funcției* la singular. Clasa, la fel, poate fi a claselor, dar nu a clasei.

Care sînt deci conceptele reflexive din matematici? (Multiplu al multiplului, care dă diversitatea mulțimilor, dar nu mulțime a mulțimii !)

Accasta e poate problema unei filozofii a matematicii — dîncolo de simplul ei sens epistemologic.

[În margine:] Înrudirea ascunsă a filozofării cu ridicarea la putere.

* [În margine:] Nu se poate face filozofie decît a unei științe ce aspiră să fie *tot*. Botanica, nu ! Logica de azi, nu.

★

[30] E ceva grosolan în « este sau nu este » al occidentalilor. Ființa este — sau nu este. Dumnezeu e *totul*, sau arunci, « Dumnezeu a murit ».

Nu fiți așa gravi, oameni buni, le spune ceva de aici. Luați lucrurile mai dintr-o parte, mai lătușiș. Va fi fiind . . .

★

[31] Așa cum nu se naște o ființă nouă dintr-un om ori trei, la fel nu se face o inferență dintr-o propoziție ori trei, ci doar *din două*. Deci orice demonstrație e un *silogism*, cum spune Aristotel!

Disprețul celor de azi față de silogism, sau pretenția de a-l cuprinde ca un simplu caz particular sînt *ignorationes elenchi*.

★

[32] Ca orice structură, silogismul interesează atunci cînd e neașteptat și inaparent. Spui: «Vezi ce e, că latră cîinele». Cine ar crede că îndărătul spusei e silogismul: cîinele latră ori de cîte ori e un străin; acum latră, deci . . . ?

Nici n-ai spune că, în fond, e aceeași structură în: «n-a plouat destul» (Tot ce e vegetație se hrănește din umiditate; iarba e o formă de vegetație . . .) sau în: «oamenii doresc aurul *ca să fie fericiți*.»

Structura e întocmai conceptului lui Hegel: se hrănește prin tot ce îl dezmente.

★

[33] Nu trebuie să începi cu exactitatea (chiar, mai ales, în studiul limbilor), ci cu adevărul. Acesta își va căuta singur exactitatea.

★

[34] Dintre toate roadele pămîntului, omul e singurul care nu se coace niciodată. Nu există maturitate; doar tinerețe.

Pentru societate e un dezastru: de aci conflicte, catastrofe și inadecvări de tot soiul: ideologii și științe perfecte pentru oameni necopți.

Pentru ins e o binecuvîntare: rămîne ingenuu toată viața.

[În margine:] Tehnica a pus la dispoziția omului necreator nesfîrșit de multe jucării — sau arme.

Infantilizează pe om!

★

[35] Fericirea de-a nu ști unde mergi; de-a putea merge peste tot.

De altfel, nu mai există capitală a lumii astăzi. Nu ești în exil nicăieri (ca Ovid . . .).

[În margine:] Exilul și suprimarea lui.

★

[36] Fiecare cultură are într-un ceas al ei un « om deplin », un arhetip: Homer — Dante — Shakespeare — poate Cervantes — Goethe. La noi, Eminescu.

E ceasul unic în care limba nu e încă pe deplin formată, istoria comunității e deschisă, spiritul culturii e încă nedefinit. Acel ceas e irepetabil. Nu vom mai avea un Eminescu, așa cum nici culturile celelalte nu au mai avut un Dante, un Shakespeare, un Goethe . . .

[În margine:] Doar Franța nu are un arhetip !

★

[37] La antici, cuvântul scris (*Phaidros*, 276 a, 278 a) era doar o imitație a celui rostit. La noi e invers ! Noi ne jucăm vorbind. Iresponsabilitatea noastră e vorba.

Nu știi cui te adresezi, spunea Platon ! Dar noi simțim astăzi că omul întâlnit întâmplător nu e sinele nostru lărgit. Pe când scrisul îl caută pe acesta.

[În margine:] (De aceea, poate, n-am făcut profesorat)

★

Apr. 1975

[38] În persoana lui C. îmi propun să bat puțin la spate *das Ewig Weibliche*. Să vedem cine e mai tare.

[În margine:] E mai tare cine e mai slab.

★

[39] Ce e un absolut ? Este ceva în care încapă odihnă. Gîndul că există C. mă liniștește. Văd întâmplător cîte o ființă reușită și regret o clipă că nu o pot privi mai mult, asculta,

iscodi. Dar C. e *mai* reușită, și pe ea o pot oricînd vedea, asculta, iscodi. E un absolut *accesibil*. Îi spun Abis <?>, surîd și-mi văd de treabă. *Gute Nacht*, Abis.

★

[40] « Singura deosebire între un nebun și mine este că eu nu sînt nebun », spune Salvador Dali.

Simt un adevăr logic și un adevăr pur și simplu în vorba asta. Singura deosebire între un mare filozof și mine este că eu nu sînt un mare filozof.

★

Mai 1975 Sibiu

[41] Dacă faci cu inima curată lucrurile, toți îți vin în ajutor. Așa mi se întîmplă acum, cînd văd încă o dată că nimic nu e bun dacă nu are în el infinitatea, « partea lui Dumnezeu ».

Nici locul sau așezarea visate n-ar fi « bune », dacă ar fi doar pe măsura visului. Am venit aici, ca într-un *nicăieri determinat*, și încetul cu încetul, zi cu zi, ceilalți vin să-i dea noi determinări și să prefacă acest *nicăieri* într-un *undeva*, cu sens, al vieții mele, ca într-o transhumanță a ei sortită s-o readucă sau s-o ducă înspre locul în care s-ar putea așeza în sfîrșit, în rostul [visat cu 40 de ani în urmă] *, în rodnicia ei și în blînda ei extincțiune.

★

[42] A — B — C

A e la stînga și C e la dreapta lui B; dar și B e la stînga lui C și tot el la dreapta lui A.

Spuneam: femeia e și deasupra și sub bărbat. La care cineva îmi replică: atunci bărbatul e de asemenea și sub și deasupra femeii!

★

11.VI.75 Păltiniș

[43] Așa ar fi fost, cu o viață de ordine, ca acum: plin de sens *pentru alții*, gol de sens pentru mine.

* șters.

« Ce dorește Domnul? » întreabă Mefisto pe Faust. Într-adevăr, ce dorești?

★

[44] Închiderea ce se deschide operează și în istorie. Popoare cum sînt cel german (poate și cel rus) n-au închidere geografică, și atunci deschiderea lor e de soluție. Germania n-a avut niciodată hartă, buna închidere geografică; Rusia n-a putut avea o hartă, dat fiind spațiul ei. Nu au închiderile națiunilor, au doar deschiderile lor.

[În margine:] Poate că doar așa îmi înțeleg trecutul: am avut nevoie de o închidere . . .

La noi, pe Carpați, spre deosebire de alte hărți ce sînt închideri închise, e o închidere deschisă, fatal dar și pozitiv deschisă (« sinteză »).

★

[45] Elemente. În contactul cu alți oameni, un om nu e un ins, e o stare generală: e buna primire, sau convorbirea interesantă, pachetul de noutăți, creditul, înțelegerea, oglindirea, adversitatea, principiul stenic, viața, ironia ei.

★

[46] Științele omului ar fi „la apogeul lor, științe fără de om. Așa crede structuralismul, vestind moartea omului solidară cu dezvoltările incontrollable ale determinismelor tehnice și economice (Gusdorf).

Așa era și în materialismul secolului al XIX-lea, adaugă el. — Dar acum omul ar fi suprimat de ceea ce a făcut el cu puțință, și atunci este o *afirmare* în el pe care o poate relua.

★

[47] Neființa neagră și neființa albă (cu toate culorile în ea!). Moby Dick.

★

[48] Așa cum acceptăm în matematici să se plece de la ceva de rînd, chiar grosolan (ca în teoria mulțimilor) pentru că se ajunge la ceva deosebit, la fel în folclor, în credințe, în afirmările spirituale poate fi un început lamentabil. Iluminismul

și orice reduționism sînt stupide: vād ce a *generat* un lucru, nu ce a *devenit* el.

[În *marginile*:] Cum reduce, Freud totul la eros, ai putea reduce toată matematica la *adunare*!

★

[49] Totul îți dă cunoștințe. Filozofia îți dă *înțelesuri* (subînțelesuri, preînțelesuri, multiînțelesuri, neînțelesuri, abia-înțelesuri, cvasi-înțelesuri).

★

[50] Ce e supărător în *Logicile* lui Hegel este faptul că nu e *devenire* logică. Sînt aspecte, laturi ale conceptului, ca și cum felul cum le-ai privi și gîndi ar decide: asta e așa, dar într-un sens e și altfel... Sînt fețele lucrului. — Abia cu *Filozofia spiritului* începe devenirea.

★

4.II.1976

[51] Toată viața am așteptat să coboare peste mine harul, să-mi vină acea *idee* care să dea sens îndărătniciei mele întru gîndire.

Am trecut de mult de 60 de ani și ideea n-a mai venit, după cîte vād.

Dar îmi spun cu extraordinara vorbă a lui Creangă: « Se vede (totuși) c-a venit, de vreme ce n-a mai venit ».

★

[52] Am sunat la ușă, apoi m-am gîndit: peste cîteva clipe ușa se va deschide și va apărea C. în pervazul ei. Ce miracol!

Așa ar trebui să fie peste tot: să trimiți gîndurile și viața ta pînă la acea poartă dincolo de care te așteaptă un răspuns, un adevăr, un miracol.

★

[53] Cunoașterea nu poate fi lăsată singură căci practică ontologia regională. Mai trebuie ceva: contemplația (anticii), credința (Fichte), practica (modernii).

★

[54] Prea mulți buiestrași în cultura română!

★

[55] Ce puțin înseamnă individul în veacul individualismului democratic (față de individul grec ori roman, chiar medieval); la fel de puțin ca femeia în ceasul feminismului.

Nu mai avem *chip* și persoană. Ne trebuie buletin.

[În *marginile*:] Dar individualismul reapare tocmai după colectivism. Primul, cel din sec. XIX, era al maladivului romantic.

★

[56] Dacă mi-ar face plăcere să văd pe C., aș vedea-o mai des. Dar nu-mi dă o stare de plăcere, îmi dă una de fericire. Asta schimbă lucrurile.

Bucuria e o limităție ce limitează, fericirea, una ce nu limitează. Am căutat-o în viață pe ultima, dar nu în *această* versiune.

★

[57] Mă îndreptam spre biblioteca Bruckenthal să citesc studiile de lingvistică ale lui Wilhelm von Humboldt, când mă ajunge din urmă Wolf von Aichelburg pe bicicletă, oprește lângă mine și-mi spune: « Mă duc să cumpăr pătrunjel . . . ».

Mi-a fost o clipă rușine să-i spun cu superioritate: « Eu merg la bibliotecă ». Pe urmă m-am rușinat exact de contrariul. Eu eram în cultură, el în administrativ.

Nu cumva el era în cultură și eu în administrativ? Nu cumva de 50 de ani fac același lucru, trăiesc în aceeași atmosferă de seră a culturii? Pe când Wolf a ajuns poate undeva, la un rafinament care e tot cultură, poate cultură adevărată, trecută în viață: își prepară singur supa, în timp ce noi, ceilalți, luăm supă de la cantina culturii sau facem și mai departe supe pentru alții, tot pentru alții . . .

★

[58] Dacă ai ști că lumea se sfârșește poimîine, ce ai face mîine? (Aș asculta pe Bach, mi-a răspuns cineva.)

[59] E o deosebire între a spune că ziua de mâine e o posibilitate și schimbarea rotației pământului, o posibilitate.

Posibilitate necesară, posibilitate posibilă și posibilitate imposibilă. Posibilul staționar.

[60] Trebuie să-i plîngem pe cei ce sînt în, și să-i fericim de cei ce sînt întru!

Totul se reduce la a se muta și a muta pe ceilalți dintr-o prepoziție în alta. Oamenii sînt *sub*, *cu*, *lîngă* (Pascal) (însoțitori ai altora, valeți, ostași, iubitori), *pentru*, *înaintea*, *îndărătul fără*, *peste* (cu cîte un complex de superioritate), *față de* și, firește, *în*.

Trebuie trecuți întru.

[În margine:] Îți faci iluzia că ești în substantiv. Copilul nu era așa. Era în elementul maternității și succesiv în alte elemente.

[61] Contra ideii moderne de «formă» care *deformează* toată cultura noastră. Forma goală e o absurditate, sau un exces: «formalismul», fie că e condamnat («formă goală», tocmai), fie că e pus ca *principiu* al lucrurilor, ca formalismul matematic, logic ori fizical și chimic, pînă și biologia cu codurile; cu laboratorul, modelele, planificările, raționalitatea goală iarăși. Forma-decree, forma-arhetip, tirania formelor.

Dar forma e a unui conținut; e contură lui, împlinirea lui. Am păstrat în sport sensul: a fi în formă! L-am păstrat în artă: peste tot forma e cu conținut cu tot, poate și în arta abstractă. În filozofie chiar forma e fond, cu *Parmenide*-le lui Platon și cu Hegel.

Iar în limba română «frumos» e *formosus*. Trădăm limba și frumusețea cu forma de azi!

[62] Exercițiu ce devine operă. Brâncuși. Dar și gimnastică. Nadia Comăneci. Lorelei ce se piaptănă.

Sus: *Kunst der Papi*, *Parasolide-le lui Platon*, *Das Objekt*,
poze *Hande*, *Turm Eiffel*, *areale minore*, *grafica*, *motriul*
rehar, *funcțional*, *recepție în țară*, *Klimal*.

*

[63] No-nomine: *Diguno dai libertăți omantier*, *dact*
atred. *La noi*, *su liberum*, *ci nescituro e conceptual*. *Și ei*
apare: *ă su adreți (de alinova sau alinova, dar năci în sine)*.
Să poți alina.

Tot ce e (fapturi) implință leze de sub garantie: a ciplote
autonomică. *În acest sens (fapturi) avea dreptate*: *total poze*
alora, *chiar și bronca (amoral)*.

*

[64] *Delageții meșterilor care a vinit în 1951* *ă conșt* *ă li se*
ingădise a clon *Mora* *Abrudakul*... *Nu vecei nimic altceva?*
Nimic, *su răspuns* *ei*.

[*In margine:*] *Omantierii* *cei mai periculoși* *su alina* *cei care-ți*
cer ceva, *alina* *cei care-ți dău ceva*. *După ce (și-au dat (fără să le*
ă curat alință), (și) cur *ei: ă (și) mină* *ă (și-au dat, ă (le-o arți,*
ă li fi îndăruat...)

*

[65] *Ce non-ent*, *chematografii*. *Orice arău* *su* *intermedial*
pe o *suratino*: *cea dintre* *limbajele* *mijloacelor* *(sunet, culoare*
și formă, platră, covârș doză) și *neliberalul* *memorial*; *e o* *limbaj*
care nu *limință* *și* *limință* *autonomă* (*in* *dar* *Bachleibhang*
rdig *sich* *ent* *der* *Melzer*). *Dar* *chematografii* *are* *la* *dispoziție*
tot. *Și* *vrea* *ă* *exprime* *varietatea* *cu* *varietatea*, *hogășta* *cu* *hogă-*
șta, *orice* *cu* *hogășta* *lui* *orice*. *Chid* *ent* *e* *amă* *ovasese* *o* *pusă*,
acces *de* *a* *capțino* *nelimitat* *prin* *limbajele* *imaginii* *mişca-*
toare. *Dar* *de* *pe* *atunci* *algăneru* (*litama*) *dădea* *peu* *mult*.
După *acces* *e* *amant* *curțial*, *amant*, *culoarea*, *volumul* - *și*
n-a *mai* *dat* *nicic* *prin* *alce*. *Doar* *la* *marginea* *alora*: *literatură*,
picură, *muzică*...
[*In* *margine:*] *Tămpo* *din* *măle* *epitocul* *și* *a* *dimetricului*.

[66] Se poate începe un Fals sistem de logică așa: Ce este logica, o chestiune de enunțare ori una de adevăr (de ordine, de încredințare)?

Ese una de adevăr care-și urmărește exactitatea.

[În materia:] Logică

— Toată logica matematică e de fapt « logică » . Și nu deschide un orizont, ci închide unul, pe cel aritmetic, pe care-l duce la destrăbure.

(Dar e destrăbure fără săvârșire.)

— Nu fac explicație mecanică implicită. Așa face o logică, însă.

— Singurul principiu: al conștientii necenzurată (începe cu identitatea și se încheie cu contradicția).

— Aci e o vînt logică.

Cinești logică: o vînt? un complex? un punct emitenț? un centru imitenț?

— Logica propozițiilor? Forțe interne, dar nu logic, ci mecanic.

— Logica: nu raportul I-G, ci raportul individual-universal concret.

— Trebuie o logică prin care să dai succesiuni de distribuție individuală și de I n I — cîntecul fîșei!

•

[67] Cine nu are filosofie, adică sprețușă adevărată, rămîne cu exactitatea.

(Logica timpului nostru e liberă de filosofie. Dar este logică?)

•

[68] Cine o gîtișă nu mai vrea să acopere totul, nu e știință, ci sistem de cunoștințe particulare.

(Așa nu face: teologie, filosofie, logică, istorie, sociologie, etică, psihologie, filologie, economie. Chiar gîtișele noastre: fizică și succesiuni de chimie și aceea de biologie. Matematicile vor să fie totul.)

— Dar știința lingvistică și logica matematică spun singure că nu sînt totul.

★

[69] Problema *problemei* nu e una de logică? Programarea, punerea în ordine a întrebărilor, nu-i revin ei? Cum să lași logica în *da și nu*, cînd tot ce e *cunoaștere*, spre a nu vorbi de rest, este *între da și nu*?

Logica lui « a fi întru », deci. Logica întregului care este parte, în timp ce partea nu este întreg. Logica unilateralului, în loc de bilateral. Logica *orientării*.

★

[70] Totul e orientare, nimic nu e indiferență în viața spiritului. Trebuie sfîrșit cu adevărurile de indiferență, cu neutralitatea.

★

[71] Logica de astăzi nu răspunde la probleme și nu suscită noi probleme de *luciditate* logică.

★

[72] Logica (atît aristotelică [cît] și [cea] a modernilor) este a lui « a fi în », ca în *ὑπάρχειν* -ul silogisticii sau în teoria mulțimilor cu *elementul* ce aparține unei mulțimi.

Cum poate fi logica a lui « a fi întru »?

★

[73] În definitiv nu e orice știință un răspuns? Vrem să aflăm de la logică *două* lucruri:

— ce e rațiunea în sine, ce [sînt] formele și înlănțuirile ei;
— ce e *logic* în lucruri, în cunoaștere, în procese de gîndire, în înlănțuiri, în destine, în istorie.

★

[74] Logica: I Spațiu logic (definiția e în plan)
II Timp logic
III Principii ale logicii (conexiunea). Comparație a celor vechi cu principiile lui Newton, ale materiei moarte

IV Cîmp logic

V Contradicție unilaterală

VI Silogism de integrare (A fi în, cu logica aristotelică și matematică, a fi întru, aci. Concluzia silogismului e și despre individual și despre generalul lărgit prin individual. Educarea adevărurilor.)

★

[75] Logica și distribuția fără împărțire. Exemplul teoriei mulțimilor cu biblioteca și «elementele» ei trebuie răsturnat. Fiecare carte exprimă întregul (e bibliotecă de jurist, teolog, istoric), care ca element adevărat, spirit obiectiv, s-a distribuit indiviz.

Deci partea nu aparține mulțimii, ci este mulțimea. (A fi în — a fi întru)

Ce raporturi logice se creează între parte și tot? Doar organice? Nu, raporturi de *integrare* sub un universal concret. *

Orice spui despre parte este în întreg. (Orice judecată care dă *determinații* ale părții le dă și pe ale întregului.)

Conceptul e I-G-ul. Judecata, determinațiile. Procesul întregului (silogism, anastrofia, subsumarea, mecanismul logic) este satisfacerea modelului.

Ce s-a uitat întotdeauna, în ontologie ca și în logică, a fost *D*-urile. Ontologia, doar substanță și funcțiune, fără element. Logica, doar individual și general fără determinații.

* [În margine:] Spațiu

★

[76] Orice disciplină trebuie să totalizeze filozofia. Am încercat sistemul cu teoria cunoașterii («cum e cu puțință ceva nou»), apoi cu metafizica (devenirea întru ființă), acum încerc cu *logica*.

★

[77] Danaidele refuză pe verii lor, pe Egiptiazi; nu vor să se mărite — sub instigația tatălui Danaos în dușmănie cu fratele său Aegyptos, dar și sub dreptul de puritate totală al femeii — deci nu vor să intre în buna devenire întru devenire, și

atunci sînt pedepsite cu devenirea întru devenire *goală*, rea: să umple un butoi care nu se mai umple.

★

18.XI.1975, Păltiniș

[78] Gîndul unic, știința unică, sensul de viață unic. Creșterea fără zgomot. Mi-au fost date? Mi-au fost refuzate?

★

[79] Cele 10.000 plante și 6.000 de animale descrise or măcar încadrate de Linné în sistematica sa . . . Asta ne lipsește în fond.

★

[80] Maladiile ființei, a căror terapeutică la om este simpla lor identificare . . .

★

18.XII.

[81] La Școală pot spune un singur lucru: că viața este pregătirea pentru *îmbătrînire*. Conținutul ei apare în puritatea lui abia atunci cînd ai ieșit de sub tutela speciei, a societății și a năzuințelor sau ambițiilor proprii. Dar aceasta înseamnă că încă dinainte de îmbătrînire poți trăi în spiritul ei, eliberîndu-te de cele trei tutele sau prefăcînd negativul lor în pozitiv.

★

[82] Spaima că ai luat locul altcuiva . . .

★

[83] Este ca și cum ai fi spus Domnului sau Mumelor: « Trimite-mă, Doamne, trimiteți-mă, Mume, pe pămînt, căci am ceva de făcut ». Trebuie să poți arăta în fiecare clipă aproape, și în orice caz la capătul vieții, ce ai avut de făcut, măcar ce ai vrut să faci, sau ce stătea să se facă prin tine.

Dacă nu ai răspunsul, este rău. Dacă îți închipui că-l ai, este și mai rău. Mai gîndește-te, Socrate, spune Cratyl la finele dialogului.

★

[84] Sînt trei mari înfrîngeri în cultura contemporană: logica, lingvistica și muzica. Primele două s-au lipsit de gîndire și rătăcesc printre forme și structuri. Muzica s-a lipsit de Dumnezeu * și se pierde în exerciții.

★

[85] *Devenirea*. Este ceva cuceritor. Este un « tragic pur », care se face din nimic, sub ochii spectatorului și nu e gata dat, în *Suplicantele* lui Eschyl. Peste tot în rest tragicul este ca și comandat de un blestem; crime trecute, acumulări de viri, stînci suprapuse copleșesc pe erou. Dacă nu, rămîne măcar sfruntarea acestuia, nelegiuirea lui.

Aci, în *Suplicante*, totul e aerian. Fetele lui Danaos s-au retras în fecioria lor, poate din instinctul lor feminin împins la extrem, din pudoare, din reținere, poate sub lecția pervertitoare a tatălui lor, certat cu fratele său Aegyptos. Nu e nimic tragic în refuzul lor de-a se mărita cu verii lor, Egiptiazii. Dar încetul cu încetul tragicul se face — pentru cetatea care, dîndu-le adăpost, trebuie să le dea și apărare, pentru Egiptiazii care vor veni să răvășească o cetate pe nedrept, și mai ales pentru *ele*, care se vor îngropa tot mai mult în refuzul lor, negînd *pozitivul* devenirii întru devenire, procreația. Vor fi lovite cu negativul ei, cu devenirea cea rea, a butoiului ce nu se umple, dar nu fără a fi strivit vieți și prăbușit o cetate — din grație, nevinovăție și ușurătate.

[În margine:] Mai există un exemplu de tragic născut sub ușurătate? E tragicul pur.

★

[86] « Să-ți dea restul . . . » Da, dar să vii cu bănuțul tău.

★

[87] « În starea de ignoranță *timpul* este primul care să se manifeste; dar el dispare în starea de înțelepciune. » (Bhartrhari).

* *adăugat*: mesaj (religia)!

[88] Trebuie să ne dăm sufletul — și ni-l dăm — cu fiecare bună întâlnire sau creație. Ne dăruim sufletul statornic, ni-l dăruim întreg în ce facem mai bun, și atunci cum să cerem prelungirea la nesfârșit a vieții, când vom fi *dat* noi înșine, cu manifestările noastre, toată substanța ei?

He wants to eat the cake and have it too. Da, e posibil, dar nu așa, la propriu, ci devenind altceva: un bun care se distribuie fără să se împartă.

[89] Dezastrul celor care gîndesc ființa prin temporalitate (Heidegger). Dar ideea de spațialitate (de n-dimensionalitate a realului, de încrucișare a generalurilor sau elementelor în el), aceasta spune ceva despre ființă; spațialitate configurativă, nu temporalitate dizolvantă. În problema timpului toți filozofii și-au frînt gîtul.

[90] Poate cel mai frumos spectacol uman, la nivel adînc, al veacului acestuia, plin de orori și frumusețe, este eșecul lui Heidegger! (Confirmă, dar și dezmente pe Wittgenstein.)

Un gînditor a vroit să redea și speculației dar și omenescului (istoriei, cursului lucrurilor) *întrebarea* adevărată, cea despre ființă. I s-a părut că a fost uitată, ba chiar că aceia care și-au pus-o, de 2.300 de ani încoace, mai mult au ascuns-o decît s-o dezvăluie.

Poate n-are dreptate cu ei, cum n-avea cu urmărirea ființei exclusiv în om și în temporalitatea lui. Dar ce a încercat el e grandios — într-un veac adesea de cîrțițe. Nereușita lui ne privește pe toți și ne obligă pe toți.

Să nu poată omul ști ce este cu el și ce este pe lume neadevărat? Nu te grăbi să răspunzi, omule, spune destinul gînditorului acestuia, căci orice răspuns te *depărtează* de problema cea adevărată.

Omagiul pe care l-a adus el poeților ar trebui să-i strivească pe aceștia. Dacă poeziei îi e dat atît de mult — să *păstreze* în cuvînt adîncimile ființei și uneori să le redea ecoul, sau cutremurul — cum poți cuteza să fii poet?

Măcar acest lucru l-a putut afirma Heidegger, că nu totul e sortit eșecului sau tăcerii, ca gândirea sa speculativă. Dar spunînd așa a redat speculației filozofice curajul de-a-și re-gîndi problema unică, ființa. Căci e adevărat ce spune un Wittgenstein, cu o nespus mai adîncă așezare în spirit decît neopositiviștii care-l invocă; e adevărat că «despre ceea ce nu putem spune nimic, trebuie să tăcem». Dar cum se face că lucrurile acestea, despre care ar trebui să tăcem, vorbesc ele prin noi și în noi? Ce logos ar fi acesta al nostru, care ar întîlni încifrarea unui logos în noi și lucruri, dar și-ar interzice încercarea de a-l descifra?

Lui Heidegger nu i-a reușit. Dar încercarea lui, cu înfrîngerea ei cu tot, a dat nume întunericului și l-a pus în slujba luminii.

★

[91] ... În această lume — spune folclorul — în care Dumnezeu a făcut focul, iar dracul fumul.

[În margine:] Casa fără ferestre și uși; limite, nu limitații.

★

[92] *Cognitio matutina et vespertina* (în Augustin și Meister Eckhart).

Cea a făpturii e întunecată, serală, cea divină e luminoasă. (Fără noapte încă, dar e «o zi».)

(Cu Hegel e invers: *seralul* e matur!).

★

[93] *Individuum est ineffabile?* Dar e locul de încrucișare al Dihăniilor!

★

[94] Poate că masculinul începe și în cultură ca *mijlocire* (Kant-Hegel).

Astăzi curbarea lui (cercul)!

★

[95] *You cannot eat the cake and have it too.* — Totul în viața spiritului, adică omul și cultura, reprezintă o dezmințire a vorbei acesteia!

★

[96] Nu-mi place nebunia nebunului — și sint prea mulți nebuni în cultură. (Pontormo. Absurdul. Kafka.)

Îmi place nebunia sănătosului.

De aci încep toate: nebunia crucii, a culturii . . . Ultima e nelimitată.

Azi prea mult nebunia nebunului.

★

[97] Funcția *planetară* a lui M.[ircea] E.[liade]. (Nu e cetățeanul unei lumi, ci al planetei). Și n-a făcut-o cu universalul abstract, ci cu cel concret.

(Ce grosolan să-l întrebi: în ce crezi?)

★

[98] Daimon e ceea ce *stă* (nemișcat, zice Plotin) imediat deasupra condiției tale: dacă ești locotenent, daimonul este situația de căpitan la care vrei să ajungi. Dacă trăiești în condiția sensibilității, spunea Plotin, daimonul e rațiunea.

Daimonul devine astfel funcțional și de fiecare dată e altul, « potrivit cu viața pe care o alegi », spunea Plotin, sau de care ești ales.

★

[99] Negația . . . În *Ontologia existenței sociale* (103), G. Lukács amintește de pagina din Engels (volumul XX, 132), unde acesta explică negația cu bobul de orez. El poate fi negat în multe feluri: fiert spre a da bere (negație alimentară; N.) *

* Am citit "N" și considerăm că Noica marchează astfel propriile sale interpretări (n. ed.).

dat spre mîncare (negație veterinară; N.), distrus (negație logică, cea mai grosolană; N.), dar poate fi negat și de planta ce crește din el prin cultivare. Aceasta e negația dialectico-ontologică.
(A lui « ba » . . .)

★

[100] *Ficus indica, l'arbre qui devient forêt . . .*

★

[101] Ce nu e de acceptat în gîndirea indiană, cu brahmanism, budism și filozofie cu tot, este că pleacă de la un *răspuns*: totul e durere și suferință pe lume. Deci trebuie să ne « salvăm » și chiar sau mai ales cunoașterea este un mijloc de salvare.

Nu spun că răspunsului lor îi trebuie o întregire; că alături de suferință ar trebui văzut și un sens luminos și bun al lumii, necum că acesta ar fi adevăratul și singurul răspuns. Spun că nu trebuie *plecat* de la un răspuns. Sau că trebuie căutat *îndărătul* lui și nu încercînd să tragi consecințele din stabilirea lui.

Răspunsurile europene, măcar, au trezit noi întrebări. Dar nici pe ele nu le opun gîndirii indiene, ci îi va trebui opus *spiritul* pur și simplu, care niciodată nu merge înainte (spre salvare, terapie, eliberare), ci îndărăt spre temei și temei al temeiului.

★

[102] Trebuie să-ți alegi dușmanul. Ei și-au ales sinele individual și au rămas încheștați *cu el*, ba chiar mai rău, cu *corporealitatea* lui.

Trebuie să uiți de el (nu să-l dușmănești) și să mergi spre sinele lărgit. Că acesta nu e Marele Tot, universalul? că e un intermediar? Dar « intermediarul » e cu capăt cu tot.

★

[103] E ceva grosolan în a spune categoric că viața n-are sens . . . Dar e poate la fel de supărător pentru spirit a susține sensurile ultime și a privi totul de la Ființa absolută în jos. A spune: « este ! ».

Discreția lui « a fi întru » este mai potrivită spiritului. Nu știi ceva sigur, dar ești într-un « nu m-ai căuta . . . » care nu e lipsit de asigurare.

Nu am *pus* nimic în viață. Dar buna așezare a lui « întru » (a pietății, a sacralității, a iubirii, a căutării și deschiderii) instituie și urcă.

★

[104] Imposibilul meu, logica. Dar nu e și imposibilul culturii noastre?

★

[105] Trebuie să sfîrșești în cristalinitate. Logica este cristalizare.

★

[106] Viața e un accident transformat în necesitate, cum spun biologii? Dar necesitatea se întoarce asupra accidentului și-l desființează ca accident. E ca și cum un istoric literar ar spune: dragostea lui Tristan pentru Isolda e un accident; dacă nu-l trimitea unchiul lui s-o aducă de peste ape și nu era Brangaine cu filtrul, cei doi nu se întâlneau. Dar dragostea lor e de așa natură încît *trebuiau* să se întâlnească. Iar cu viața, biologia însăși spune la fel: era în ordinea necesară a materiei să apară!

[În margine:] Intellectul spune că e accident, *rațiunea*, că e necesitate.

★

[107] Dacă-ș fi întrebat care e cel mai nefilozofic lucru pe lume, aș spune « cuțitul » *. Separația e dezastrul în filozofie: subiect-obiect, suflet-corp, aci-dincolo, coruptibil-incorruptibil, conștiință-existență, eu-lume.

Despre cuțit, Kipling. Estrada.

Se poate tăia o pâine, nu se poate tăia un cîntec, un adevăr, o iubire.

Iubirea sufletului pentru trup. A eului pentru lume **. Pot fi tensiuni, dar *înăuntrul* mediului liant.

Chiar dușmănia e încleștare . . . Dialectica.

[În margine:] * Cel mai filozofic, șenila.

* * A Ideii pentru real. Dar a venit Aristotel, fiul de medic.

★

[108] « Mă minunez de câte ori văd un om bătrîn sau o recoltă bogată », spunea Guicciardini, în fața atîtor primejdii. . .

★

[109] Banul e prin excelență bunul de consumare: este doar în diviziune.

★

[110] Logica începe cu definiția, cu spațiul bidimensional. Spațialitatea.

★

[111] Cu « întru » regălesc ce făcea Hegel din *aufheben* sau Schelling din *bedingen* (v.). Acesta caută ce nu poate fi *Ding, Objekt*. Și adaugă: tocmai de aceea nu se poate dovedi « obiectiv » existența acestui *absolutes Ich*, care singur ar fi necondiționat . . .

[În margine:] La capăt, nu există « obiectivitate »!

★

[112] Filozofia este eliberarea de necesitatea naturii, este « sfera libertății », spunea Schelling. Dar dacă, în loc să te adîncești în libertatea de om, te întorci *asupra* naturii, ca omul de azi, atunci pierzi privilegiul cîștigat. Trebuie să-ți alegi adversarul și adversitatea. A face simplă *concurență* naturii (cu obiectele tehnice) înseamnă a rămîne la nivelul ei, depășit totuși!

★

[113] Sînt două feluri de bunuri: unele care se distribuie împărțindu-se, altele ce se distribuie fără să se împartă. Acestea din urmă se numesc valori.

Cînd un bun de consum se transformă într-unul de însu-
mare, devine o valoare.

[În margine:] Însușirea e și cu sine (nuanțele distribuirii
lui indivize se însușează), este și a celor ce practică bunul.

★

[114] Tilotama . . . Totul e ca frumusețea să nu dezbine pe
cei doi frați. Să-i unească . . .

★

[115] Că numai grecii au avut imaginație? Dar ce admirabilă
și modelatoare imaginație a pus în joc mai tîrziu lumea creștină,
transformînd o legendă locală în miracol universal și umplînd
lumea de frumuseți văzute și nevăzute, dar reflectate toate în
gînd, în viață, ba chiar în artă.

Numai în istorie nu s-a putut exercita imaginația, cum de
altfel nu reușise nici cu cetățile grecești. Comunitățile *poartă*
cu ele spiritul, dar îl predau insului, persoanei.

★

[116] Toți oamenii au *gînduri*. Cînd un gînd se întoarce
asupra gîndului devine *idee*.

Mulți oameni au idei. Cînd un om are o idee unică, devine
filozof.

Aufheben. Bedingen (Schelling). Să zicem: « întru ».

★

[117] Inteligența aceasta franceză *fără probleme proprii*. Ce
strălucire uneori; ce tristețe întotdeauna (în fr. <?> și Fou-
cault, 1976, *Histoire de la sexualité* I). *Quel éblouissement et*
quelle tristesse . . . și rest.

[În margine:] Ce colaps al inteligenței. (Compară cu orice
Erotikon antic, spre a nu mai vorbi de Platon: compară chiar
cu un *Amour en Occident** al lui D. de Rougemont).

La asta a dus *exactitatea*, Freud, științificul.

(Ca și *Surveiller et punir*, cu închisorile, școlile, cazăr-
mile, suplicii . . .)

* Titlul corect: *Amour et Occident* (n. ed.)

★

[118] Candoarea lui Bără.

« Am să viu să văd cum faci ».

(Am intrat atunci în panică. Dacă avea să vină? O nesigurantă ultimă și un pic de rușine mă cuprinseseră. Cum făceam? Și făceam ceva?)

★

[119] Dacă încerci să arăți cuiva cât de absurd este să susții că Ideile lui Platon există în afară, el îți va spune: « A, înțeleg, ele sînt înăuntru ». Dacă te grăbești să precizezi că ele nu sînt nici înăuntru, atunci omul se revoltă. Trebuie să fie sau în afară, sau înăuntru. « *Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée* ». Altminteri, unde sînt? Dar tocmai asta urmează să-i explici, că n-are dreptul să întrebe: unde? Dacă întrebi « unde? », îți răspund: nicăieri. Și adaugi: dacă el nu are obsesia simplificatoare a lui « unde? », îi poți spune că Ideile sînt totuși *undeva*: peste tot unde le găsești. Cum « peste tot »: și în ceruri și pe pămînt? Nu, peste tot *unde le găsești*. Ideea de prieten e în oameni, dacă le afli în ei, este și în lucruri — după greci — dacă știi să le vezi acolo ca Empedocle, este și în ceruri, dacă crezi în cele cerești, peste tot unde le găsești, așa cum le găsești și cît în ele găsești, dar cu un *rest*. (Un adevăr matematic nu e nici în afară nici înăuntrul nostru: e peste tot unde e găsit, atît cît e găsit, plus restul, pe care urmează să-l găsească ori nu alții.) — « Ce rest, domnule? va spune exasperat interlocutorul. Este asta ori nu e asta? » Este asta, hotărît este asta: dar dacă nu știi că mai este ceva pe lîngă asta, în asta, atunci nu numai că pierzi pe Platon, dar te pierzi pe tine și lucrurile, căci și voi aveți un rest ori de cîte ori vă dezmințiți spunînd că nu sînteți decît ceea ce sînteți.

★

[120] Un lingvist, Weisgerber, spune în 1949 (în *Die geschichtliche Kraft der deutschen Sprache*) ceva tulburător: că limba (*Deutsch*) a dat numele și conștiința poporului german, pe cînd altele și-au luat numele de la spațiu sau de la tribul conducător.

Natur, Macht sau Geist, una din acestea face popoarele și ele sînt expresia *Geist*-ului, trebuind să-și facă loc în istorie prin el. (E horetita lor!)

La noi a fost natura (arcul carpatic) și ar putea fi spiritul. Afirmare de putere cu romanii! De aceea acum, cînd spiritul nu mai ia expresia folclorică, el [este] de căutat și de afirmat în limbă, întru ea, în spirit în orice caz — sau n-avem mai nimic de afirmat.

★

[120] [Foaie volantă:] *Spațiul românesc*

E un spațiu în care se poate muri. Un spațiu al extincțiunii. Unul extinctiv. Cultura europeană va putea sfîrși aci.

Dihăniile. Orfeu, Diotima, Zalmoxis. Cloșca cu puii, Ovid, aristotelism. Limbi care dispar. Morminte ce se îngroapă. Șurdești.

Capitole

Spațiul, Timpul, Devenirea, Arcul, Valul ce stă.
Limba. Maramureș.
Nu istorie. Nu cultură. Nu stat.
Primatul posibilului asupra realului. În-
tr-altfel.

Pămînt primitiv. Este român cine a uitat că e altceva.

Aci s-au stins și poate s-au împlinit: cumanii și pecenegii, o parte din slavi etc. Pe aci au trecut celți și semînții germanice care aveau să facă istorie în Apus (dar ei n-au lăsat decît Cloșca cu pui și, spre a exagera, un singur cuvînt, «nasture»). Aci s-au stins Ovid și aristotelismul, cîțiva mari postbizantini sau Antim Ivireanul, împlinit la noi, Cantacuzinii, semînții de împărați, deveniți români și ei.

De ce nu s-au oprit aci nici unii dintre cei care au trecut?

Lipsa Generalului.

Să-i pese fără a ști ce-i pasă.

Pasă-mi-te.

(Dar *bucuria* G-ului la Brîncuși)

Cele trei ziduri.

La ce căuce posibilul? Dacă aş şti, n-ai mai fi posibil, ci virtual.

Ceea ce mă supără la ei este că n-au ajuns nicăieri, dar pretind că sînt undeva.

Inteligenţa lor liberă ia stilul pesimist, dacă nu doar îngrijorat. Dar voi? N-aveţi nici măcar ideea de libertate.

★

[121] A fi «căzut» dintr-o idee. Sentimentul căderii însoţeşte orice viaţă, poate.

Dar atunci, la capăt, în loc ca tu să povesteşti ideea, te povesteşte ea.

M-am născut... Ne naştem şi noi, ideile, deci sîntem. Tot ce este e solidar cu pieritorul, ba chiar pus pe lume de el. Dar este.

Dumnezeu nu poate face un bolovan pe care să nu fie în stare a-l ridica, dar oamenii pun pe lume lucruri mai puternice decît ei. Cine nu înţelege asta, nu înţelege istoria, nu înţelege geometria.

★

[122] Spectacolul veacului XX, cu lamentabilul său primat al politicului şi economicului, chiar cu [al] ştiinţificului gol, este de aşa natură încît *eliberează* cultura de căutarea unor înţelesuri în imediat, ca şi de răspunderea unei filozofii a istoriei. (Ce filozofie a istoriei explică al 2-lea război?)

Este *evident* că singură lumea valorilor din sînul culturii poate spune ceva omului şi poate calibra lumea.

(Germanii, iudeii, grecii...)

★

[123] Cînd compunerea obţine o simplitate nouă, se petrece o devenire întru fiinţă. (De pildă, cînd substanţele chimice * obţin *viaţa*). Evoluţia nu e de la simplu la compus, ci de la simplitatea originară (care era complexă!), prin compunere, la noi simplităţi. Ritmul simplului dă *istoria* **.

* [În margine:] Fulguraţii. Precipitări (Leibniz)

** [În margine:] ca şi numărul

[*In margine:*] Chiar compunerea materială poate da simplități noi. De pildă, *casa*. Iar casa nu e compusă din cărămizi, căci ea apare ca o fulgurație, cu simplitatea ei nouă. În schimb, acum, cărămizile apar ca fiind compuse din casă.

Simplitatea nouă se întoarce asupra elementelor componente și arată că *ele* sînt compuse (nu doar componente).

★

[124] Ritmul istoriei, în gîndirea filozofică. Simplitatea *elementului* presocratic (care dă compunerea lumii); simplitatea *cunoașterii de sine*, cu Socrate, a *Ideii*, cu Platon, a *formei*, logice și substanțiale, cu Aristotel, a *subiectivității*, cu creștinismul, a *divinului*, cu filozofia medievală, a *naturilor simple*, cu Descartes, a *percepției și reprezentării*, cu empiriștii, a *monadei* cu Leibniz, a *conștiinței transcendente* cu Kant, a *Eului* cu Fichte, a *Spiritului*, cu Hegel.

Pulsațiile istoriei.

★

[125] Sîntem toți niște valeți. Tu ce idee ai drept stăpîn?

★

[126] Ce de non-elefanți pe lume! spunea un logician. Ce de non-spirite.

★

[127] Se face prea mult caz în logică de paradoxul cretanului care declară că «toți cretanii sînt mincinoși». El apare chiar drept prototip al paradoxelor logice. Dar nu e unul cu-adevărat!

E o deosebire între *spusa* cretanului și *spunerea* lui. Dacă o spune altcineva, spusa e perfect adevărată. Faptul că o spune cretanul e exterior spusei și altceva decît ea. Numai spunerea lui e mincinoasă, nu și spusa. Deci: minciună în faptul de a spune, adevăr în ceea ce se spune. Unde e paradoxul?

În schimb, cite un alt paradox este așa în conținutul lui, și oricine l-ar rosti îl lasă paradox. Așa e întrebarea medievală: «Poate Dumnezeu face un bolovan atît de greu încît să nu fie în stare a-l ridica?».

★

[128] Am făcut unul atît de greu, încît să nu-l pot ridica. Dar e bolovanul *meu*, așa încît nu-mi rămîne altceva de făcut decît să încerc.

★

1979

[129] Problema grea în viață este să înfrunți răul și să ocolești binele.

★

[130] Traducerile. Pentru proză științifică, critică și proză sînt suficiente. Pentru poezie și filozofie, nu.

Incultura pe care au adus-o la noi traducerile, scutind de limbi și de investigația altor culturi. . .

Am tradus eu însumi și militat, contra altora, pentru traduceri. Dar pentru exercițiu în sine și pentru limbă, nu pentru satisfacerea nevoilor culturale mai înalte.

Siliți să învățăm alte limbi, cum eram, am fost în cîștig și am adus un cîștig culturii noastre.

★

[131] A nu trăi prin delegație — cel puțin undeva în omenesc. A duce cunoașterea, experiența de viață, omenescul pînă la capăt *acolo* unde ți-e dat.

(N-am vrut să trăiesc prin delegație în materie speculativă. . .)

★

[132] Logica lor e una a *conjuncției*.

Nu există și una a *prepoziției*?

(Și, *sau* sînt mecanice, nu logice.

Doar *dacă*. . . *atunci*).

Dar *deci*? *pentru că*, *totuși*, nu sînt logice?

Cu prepoziția intri în substanța propoziției, rămînînd în formal. Deci nu legare *exterioară* de prepoziții. Nu logică a extensivului.

Ar fi o logică a intensivului, dar formală încă!

Toate prepozițiile țin de *întru*. Și toate au o spațialitate prin *întru*, ce nu are!

E spațializatorul nespațializat.

Cu «dacă... atunci», *timpul logic*.

Deci: o logică a *spațiului*, cu prepozițiile, una a timpului cu *conjuncțiile* — și altele decît condiționale! Consecutive, finale, cauzale...

★

[133] Logica aristotelică și a modernilor țin de «a fi în» (dacă α e în β și β în γ ...)

(Sau cu teoria mulțimilor și apartenența la moderni.) *

Dar o carte e *întru* o bibliotecă, nu în. O rotiță de ceas e *întru*, nu în ceas.

*[*În margine:*] H. Poincaré: Dacă 2 soldați fac parte dintr-un regiment și regimentul dintr-o divizie...

★

[134] Animalul are exactitate. Omul începe de la adevăr. Dar și oameni ai exactității există, căci ea se poate substitui adevărului, pe cînd acesta suferă cînd nu e cu exactitate.

Nu numai în opera lui Platon, dar în viața lui apare limpede tensiunea dintre exactitate și adevăr (Siracuza, cartea X a *Republicii*, *Legile*...).

★

[135] Inducția nu e asigurată? Dar în «experiment» îndeplinirea anumitor condiții face ca *un singur caz* să ducă la lege.

Nu există echivalent al experimentului în alte planuri de cunoaștere? Faptul *de-a fi întru* nu asigură că un caz duce la lege?

(Sau ca inducția prin recurență a lui H. Poincaré.)

În *a fi întru* totul e inducție. De la întreg nu deduc partea, dar de la parte pot induce întregul.

[*În margine:*] Întregul e mai slab și mai ignorant decît partea. Dumnezeu știe mai puține despre noi decît noi despre el?

★

[136] Nu există decît o problemă de metodologie logică: inducția. Cum ne ridicăm, de la unul sau cîteva cazuri, la lege. *Ridicarea la lege.*

Fără « întru » (*intro!*) ridicarea nu are înțeles decît mecanic (inducție « completă »), matematic (recurență), probabilitar sau, poate, de sistem (teoria sistemelor) și, mai larg, organic (Cuvier). Dar ultimele nu sînt de fapt inducție, ci reconstrucție a unui real. Nu ajung la lege. « Întru » înțeles formal ar putea da legea. Și va fi legea care se face și devine cu aceea ce se determină întru ea. Adevărurile lucrătoare.

« A fi întru » așează lucrurile și reasează legile. (Descoperirea lui Hegel a fost că legile devin, Spiritul devine. Dumnezeu e silogism !)

★

[137] Intrăm tot mai mult în timpul logic. Nu mai avem prezent: doar trecut și viitor.

★

[138] Tot ce [e] real e rațional? Nu, tot ce e real *încearcă* să fie rațional, dar nu reușește întotdeauna. Există și neîmplinire * de ființă . . . (Asta deosebește gîndul [meu] de al lui Hegel !)

[În margine:] Deosebirea de Hegel. Plus « înfășurarea ». Plus dialectica tematică, în cerc. Plus *ethos*-ul orientării. Plus inductivitatea, umilul.

★

[139] Nu orice gol e o deschidere. Sînt goluri închise și goluri deschise, parcă. Dacă n-ai citit încă pe Goethe, dar înțelegi că va trebui într-o zi să-l citești, golul e deschis. N-ai fost la Florența și n-ai să mergi poate niciodată. Dar existența Florenței este un gol deschis în tine.

Așa e și cu lucrurile. (Sîntem în ceasul culturii, cînd se întîmplă o răsturnare: nu mai înțelegem științele spiritului prin cele ale naturii, ci invers, înțelegem lucrurile prin spirit, fără a antropomorfiza neapărat.) Sînt multe goluri în ele, dar

* inițial: rebut.

golul de ființă este deschis. Fiecare lucru ar trebui să fie cu-adevărat; dar el pîlpîie doar și se stinge.

[În margine:] Nu orice ignoranță e deschisă, chiar prea puțin. Dar cele care sînt, *sporesc* cultura și lumea.

★

[140] Primatul posibilului asupra realului. A ajuns rațiunea în situația naturii naive (puful de păpădie). Dar înseamnă că a ajuns viață. În nesiguranța ei.

★

[141] *Plăcerea* este doar în mijloace!

Este comentariul sensibil al mijloacelor *rafinat*e de-a atinge scopuri *fruste* (osmoză în cazul respirației: preschimbarea printr-o pieleță a oxigenului cu puțin bioxid de carbon; sau pătrunderea glucidelor și proteinelor în sînge . . .).

★

[142] Moartea zeilor; așa cum au murit zeii greci (prin degradarea substanței în subiect), cum se stinge divinul creștin (prin istorism și pozitivism, sau degradarea istoriei), riscă și Logos-ul matematic să piară: îl preia mașina.

★

[143] O istorie a lumii: necesitatea (Orientul), realitatea (grecii), posibilitatea (modernii).

★

[144] Cum cunoști ce nu cunoști? Recunoscînd.

★

[145] Matematicile nu au predicate. O vorbire fără verb. Sau doar verb? Ce ține loc la ele de predicat este egalul sau relația.

★

[146] Teoria mulțimilor vorbește despre individualuri și colecții . . . Teoria colecțiilor de indivizi. Nicăieri nu apare generalul (biblioteca definitorie: de preocupări, de epocă etc.). Ceea ce lipsește în matematici e generalul. Abstractul nu e general.

[În margine:] Nu matematici ale mulțimilor, ci ale diversului. Sau matematici ale inegalului.

★

[147] Cunoașterea e ridicarea cugetului la general, creația ridicarea lucrurilor la general.
Neavînd general, matematicile n-au cunoaștere.

★

[148] Individualul (pomul acesta) nu are contrariu. Dar are *contradictoriu*. Și nu *contradictoriu* nedeterminat (cum era la Wolff), ci anumit.

★

[149] Nu fă altuia ce nu ți-ar plăcea ție. Fă altuia ce ți-ar plăcea ție. Fă altuia ce i-ar plăcea lui.

★

[150] *Descrierea* nu se deosebește de *definiție*. Doar că în loc de 2 dimensiuni are n . Spațiu. *Individuum non est ineffabile*, ci n -dimensionat (vezi mai jos).

★

[151] Logica și matematicile în care s-au cufundat ele [sic!] dau formele abstrase, conexiunile și procesele lor. E nevoie de o *logică a formelor împlîntate*. A întru-chipărilor, nu a formelor ce in-formează.

★

[152] Există părți ale unui tot (finit) și părți a ceva ce nu e un tot (fiind infinit).

Acestea au alt statut de realitate !

Dar ele caută și inventă neîncetat «toturi».

★

[153] *Început pentru Logică*

Să facem o reducere fenomenologică; să punem sub îndoiala metodică tot ce s-a numit și se numește astăzi logică.

O disciplină ca o «logică nouă» avînd la bază calculul propozițiilor, care e la fel de bine calculul bolovanilor ce se antrenează în cădere, calculul *boule de neige*-ului sau calculul conectării oricăror elemente și termeni, ce duc la operațiile mașinilor de calculat; o disciplină, pe de altă parte, avînd la bază principiul contradicției înțeles ca: p și minus $p = 0$ (ceea ce seamănă cu vorba lui Schopenhauer: dacă pui doi lei într-o cușcă, ei se mănîncă unul pe altul și dimineața nu găsești decît cozile), o asemenea disciplină nu e logică. Sau, vorba unui mare logician, Church: ea este o disciplină matematică și nu are nimic de-a face cu gîndirea, cu logos-ul.

Rămîne logica lui Aristotel. Ea a străbătut veacurile, a fost singura logică, după opinia lui Kant, este admirabilă, — și nu este decît ce este. S-o «reducem» și pe ea și să ne punem problema: ce poate fi și cum poate arăta o disciplină care rămîne să fie închipuită, căci lipsește culturii noastre, să-i spunem «logica»?

(O *vînd* logică) Toată cunoașterea și toate științele pleacă de la o mirare, se știe: mirarea că există un domeniu, astronomic, mineral, vegetal, animal, uman, în care apar *regularități* și legi. Mirarea logicii este însăși legitatea din orice domeniu (ordinea). Cum e cu puțință ordinea? Ce este ordinea, înlănțuirea, conectivitatea?

(Orice conexiune se face înăuntrul unui orizont, al unei situații.)

[*În margine:*] Înaintea conjuncțiilor sînt prepozițiile.

Situațiile dau *cîmpul*.

Cîmp logic. Situații logice. Nu doar gîndirea, dar o conectivitate inteligibilă gîndirii (asimilabilă ei).

★

[154] Întrebarea e dacă individualul (și partea) pot lărgi generalul (și întregul). Dacă își educă stăpînul. — Doar cu *întru* . . . (Ce spune existențialismul că e la om, e peste tot.)

★

[155] Matematica e liberă. Logica nu este.

★

[156] În loc de adunare ei au relație. $r + s = t$ devine $R(r, s, t)$. Dar pui pe același plan lucruri din planuri diferite și aduci în același timp lucruri desfășurate în timp logic! Căci t e ulterior, neștiut, căutat. Apoi, r și s sînt la fel? (Cînd aduni pe 1 cu $1 \dots$)

★

[157] Cu silogismul *sexuat* ei fac acum o propoziție omogenă: Dacă . . .

[În margine la fragmentele 156 și 157:]

Absurditățile lor:

- 1) Principiul contradicției $p. \bar{p} = \emptyset$
- 2) Implicația materială ($F \rightarrow W$)
- 3) Implicația formală (orice $W \rightarrow W$)
- 4) Echivalența (Vezi Freytag-Löringhoff)
(Totul mecanicist).

★

[158] Deosebirea dintre nava cosmică și Arca lui Noe. Doar G-uri acolo. Aci I-uri și specii.
(Ce predai în fiecare?)

★

[159] Cum se naște formalul, prin *lărgire*, rarefiere (extensiune) sau prin *contractie* (densificare) din cîmpuri? — Prelogi-cul . . .

★

[160] Prelungirea vieții? Dar *sporul* ei interesează (al facultăților), nu prelungirea ei ca atare.

★

[161] Între descriere și definiție nu e o deosebire de natură. Numim definiție o descriere cu două dimensiuni. Atunci și descrierea intră în *spațiul logic*, astfel că logica are dreptul să

anexeze istoria, romanul, relatarea pură și simplă, în speță o imensă parte din domeniul comunicării. În spațiul logic este captat individualul — aceasta a fost și poate este marea problemă. Iar *individuum non est ineffabile*. Logica ar putea fi știința captării individualului prin dimensiunile lui generale.

(« Cu cât îmbătrânești și te maturizezi, cu atât te interesează mai mult faptele », vorba lui Schiller.)

Totul e știința individualului sau a situațiilor individuale (a mărului ce cade, a mișcării lunii, iar nu a gravitației).

« Nu există știință a individualului la Aristotel », s-a spus. Dar e în *vedere* individualului.

★

[162] De ce am cunoaște legi? — Dar individualul nu rămîne ce este. E de la început I—G, cu tendința de-a deveni Universal concret (ca în « experiment », cu un singur caz; ca în viața spiritului).

Toată problema inducției ar putea fi: obținerea universalului concret.

[În margine:] Dealtfel, logica nu e a deducției, ci a inducției, dar în sens neempirist.

★

[163] Ceva face « clic » și este. N-a făcut și nu este (ca în atâtea vieți de oameni).

Explic clicul: conversiunea D-urilor!

[În margine:] Oamenii numesc asta « fericire ». Dar știu ei exact ce spun?

★

[164] Claudel despre « baltă ».

sau: ce înseamnă cultură pentru un scriitor.

balta: stagnare, oglindă, neant, teaurizare de sine, reținere, depunere, osîndă, excomunicare, ca evreei ce au păstrat pentru ei făgăduința *.

• [164*] [sters:] Un element aparține unei mulțimi? sau este mulțimea?

★

[165] Ideea de masă e mai săracă decît masa reală. Cea de om, mai bogată.

★

[166] « O întrebare are sens, dar nu e gînd, căci ființa gîndului e adevărul ». (Frege)

Dar ființa gîndului e sensul, problema, presupunerea, căutarea!

Și ce sens frust au ei pentru adevăr: exactitate!

[În margine:] Tocmai întrebarea e « gîndul »!

★

[167] Ce e grav în cinematografie e că lipsește posibilul. Vezi *totul*, cu ea. Are toate « posibilitățile », deci nu posibilul.

★

[168] De ce calcul « propozițional »? Propoziția nu e luată într-o limbă, cum este, ci drept unitate brută. Dar ar putea fi orice:

calculul semnalelor . . .

★

[169] Trebuie o logică în care contradicția nu desființează, asta e tot.

★

[170] « *Tout finit par une chanson* » — s-a spus. Nu, totul sfîrșește într-o logică. Înțelepciunea și gîndul de pe urmă ar vrea să desprindă logica, articulațiile, structurile, formele din întimplări și lucruri. Din gelatina vieții.

★

[171] Cuplul unic (de maimuțe) original și incestul necesar (*Aventura geneticii*, 250) *.

(Cum se apropie de păcatul original.)

Definiția speciei: o populație care nu schimbă gene cu altă populație . . . (266).

Evoluția prin mutațiile genice (accidentele).

* [În margine:] Reducerea cromozomilor de la 48 la 46.

★

[172] Nu Unu și Multiplu e problema interesantă, ci Unu și divers (*hen diapherómenon*).

★

[173] Te uiți la oameni: au deschidere (sînt siliți să se deschidă spre toate), dar prea des n-au închidere ce se deschide, deci nu sînt. N-au nucleu spiritual în viață, n-au specialitate în cultură, nu « aparțin » și nu pleacă de nicăieri.

★

[174] Logica lor nu e o logică. E o metodică, [e o] combinatorică. Nu vertebreează ce este. Vertebreează pur și simplu.

[În margine:] Logica lor merge înainte, nu de-a-ndaratelelea. Aceasta le e fatal.

★

[175] Transformarea în mediu intern: regele indian care cerea să se pună covoare peste tot, iar înțeleptul i-a pus lui la picioare. . .

[În margine:] Tancul.

★

[176] Ce bucurie pentru umanitate și electricitatea aceasta, ce joacă, dar și ce « principiu » al lucrurilor. Ceva care se mișcă și curge, un fluid domestic, pe care-l putem capta, combina și aparată în toate felurile, cu sîrme, sîrmulițe, bobine, conductori, răuconductorii, semiconductori, stăpînindu-l tot timpul, folosindu-l, calculînd, speculînd și, pînă la urmă, obosiți, punîndu-l să gîndească și acționeze pentru noi. Niciodată omul n-a avut o asemenea jucărie în mînă. De aceea, de un veac parcă nu mai știe de altceva.

[În margine:] Bucuria apei și a focului laolaltă. Elementele. Electricitatea, acest non-lucru. Raza, fascicolul de raze.

[177] Între o statuie și o icoană e deosebire de ordin, în sens pascalian. O statuie ține de lume, o icoană transcende lumea. (Berilly, p. 184).

(Dar icoane, nu tablouri!)

[178] Invidiem cei 1500 ani (cam cât a ținut oracolul de la Delfi) de cultură greacă. Dar ce admirabili sînt și cei 1500 ani de cultură europeană. — *Imaginație și mit?* Ce uimitoare mitologie nu s-a creat în jurul legendei christice, ca o desfășurare de imaginație care nu era laxă, bogată doar din bogăția naturii și a fenomenelor naturale, ca la greci, cât din bogăția unei singure situații umane din care a putut ieși un univers de mituri și sensuri. Copilul născut în iesle. — *Speculație filozofică?* Dar iată una care nu mai trebuia făcută împotriva mitologiei proprii, ca la greci, ci putea fi întreprinsă în *prelungirea* ei, cum s-a întîmplat întii cu speculația teologică a Părinților răsăriteni, apoi cu marea filozofie de după Renaștere, ba chiar cu știința noastră, dacă trebuie să credem pe unii istorici ai științelor. — *Creație artistică?* Dar cum să pui mai jos arta născută din aceeași unică legendă christică și apoi prelungită în profanitate, față de arta mitologiei grecești? Și să uiți muzica? Sau mai ales să uiți arta adîncă a icoanei și sugestiei infinite, față de sculpturalul grec rămas în finitudinea lui?

Și pe urmă, oricum s-ar fi născut ele, sînt *științele acestea*, pe care grecii nu le-au putut da decît în matematicile de început, ele însele științe ale formelor regulate și ale nemișcării, în timp ce modernii au dat matematici ale deformărilor, ale variației și ale mișcării, laolaltă cu aplicarea lor la atîtea domenii de realitate. Științele acestea nu sînt ele o teribilă noutate față de greci? Iar tehnica însăși, banausică la greci ca și în ea însăși, ce miracol nu devine ea cu cîte o invenție (*care invenție anume de fiecare dată, ar fi demn de cercetare pentru istoricul științelor*), care scoate din banausic totul și duce la *revoluție tehnică*, una astăzi de natură să mute omul însuși din așezarea sa (*la machine à lire les pensées...*). Dar conștiința istorică, istorismul, luciditatea, transfigurarea devenirii și sortii pentru om și chiar rest a unei devenirii întru ființă?

Cum ne putem subestima atît! Că n-avem *armonia* lor, e adevărat. Dar o căutăm la *altă* scară, și asta ne proiectează altundeva decît în Olimpul lor.

★

[179] Am văzut o desăvîrșire fără săvîrșire: locuința ideală a unui om. Mi s-a părut un context fără text.

Așa căutăm toți: să creem contexte (case, vicți, rînduieli potrivite) fără să mai avem un text pentru ele.

Așa cum logica, sintaxa, regia, matematica, cinematograful, scriitura fac contexte fără text, așa sîntem mînați cu toții să facem. Dar *textul își face singur contextul*, inversul aproape niciodată.

Mă îndur de cine mă îndur.

[În margine:] În fond, toți se ocupă să creeze contexte, dar nu texte.

Banul, contextul prin excelență (nu pentru nevoie, doar).

★

[180] Viață prin delegație... Toată problema este *unde* nu înțelegi să trăiești prin delegație!

★

[181] Am încercat să-mi explic cum, după cel puțin 7 000 de ani de luciditate, oamenii nu se împacă cu ideea morții. Cred că se întîmplă așa pentru că *nu sînt împăcați cu viața*. O viață trăită cu sens are început și sfîrșit. Oamenii însă trăiesc cum se întîmplă, neconducîndu-și viața către un capăt firesc. De aceea, nu numai că refuză ideea de sfîrșit, dar ar merita să nu sfîrșească. Veșnicia e pentru ceea ce nu *este*.

(Te uiți la ei cum așteaptă să se întîmple ceva. Ce? Așteptați mai departe. Fie-vă zeii buni și lase-vă veșnic acolo unde sînteți, căci mai departe tot nu veți ajunge.) (Ca Tythonos, care ceruse nemurirea, dar uitase a cere și tinerețea.)

★

[182] Care sînt zeii lor: Wittgenstein și Gödel. Negativitatea însăși — dar una care nici nu sperie (ca antinomiile lui Kant), nici nu duce mai departe (ca antiteza lui Hegel!).

★

[183] Nu tot ce există este, aceasta trebuie spus împotriva lui Hegel. Ființa în lucruri are modalități, de la neființă prin modulații ale ființei la ființă.

★

[184] Hegelieni fiind fără să știe, modernii acreditează orice viață și credință (trebuie salvat și menținut în viață totul), așa cum autoriză democratic orice ins și comunitate.

Dar dacă trebuie salvat și autorizat totul, nu trebuie și validat. Trebuie o *medicina entis*. Exiști, dar nu ești.

★

[185] Subiectivismul modern? Dar totul înseamnă trecerea mediului extern în mediu intern.

De la Kant, cu transcendentalul, începe această extraordinară conversiune, care face ca subiectul să fie lume. (Și idealismul german, cu Eul și cu Absolutul = subiect al lui Schelling sau Spiritul lui Hegel, și închircirea subiectivă a individualității, și istorismul sau chiar economismul pînă la relațiile de producție, și Husserl cu ego-ul transcendental, și Heidegger cu *das In-der-Welt-sein*. Sau chiar știința cu indeterminismul, realul ca spirit al lui Weizsäcker, cibernetica și teoria sistemelor, cu « subiectivitatea » lor).

[În margine:] De ce contează la moderni individul? Pentru că nu mai e simplu individ.

★

[186] Ce aduc, într-o comunitate, cultura și civilizația? Aduc o extincțiune a creativității difuze, în favoarea uneia limitate, deci restrînsă. Limbile sărăcesc.

Dar aceasta creează răspunderi agenților de cultură. De vreme ce ei sînt împreună purtători ai acesteia, trebuie să aibă creativitate. Folclorul nu mai e activ; dar autorul poate rămîne simplu autor?

Ca în matematici, unde ordinea pusă în lume lasă loc junglei proprii, cultura restrînsă trebuie să dea curs liber creativității

spre a suplini tot ce s-a pierdut. Dacă « lumea are mai mult geniu decît mine », al lui Goethe, ar fi adevărat, atunci ne rătăcim în lumină.

De aci *exacerbația* culturii de astăzi (non-sens, absurd, artă abstractă). Dar și stimulentele ei posibil.

★

[187] Toată gîndirea filozofică a căutat să înțeleagă lumea și s-o explice, pe cît posibil, fără rest. Aceasta s-a și întîmplat, la « capătul » ei, cu Hegel (« Tot ce e real e rațional »). Căci întreaga orientare era dominată de: este sau nu este, are sens ori nu are, este rațiune în lucruri ori ele sînt oarbe.

Mi-a venit în minte (poate pe linia modulațiilor ființei) să spun: există și rebut, neîmplinire, eșec de ființă. Nu tot ce e real e rațional, are raționalitate. Nu tot ce este are sens, chiar dacă nu e străin de sens. Nu tot ce există este — și atunci am conceput o *medicina entis*. În numele ei, trebuie să vezi ce este în carență și ce poate duce la o împlinire, sau ce anume înseamnă împlinire ontologică. Zone întregi de neființă secundă sau de simili-ființă sînt pe lume. Filozofia spune lumii ce e bolnav și ce e sănătos în ea.

★

[188] Totul e salvat deci, și firul de păr are o Idee, la Platon, și firul de praf o raționalitate (subiectivitate) la Hegel, ca orice neînsemnat eveniment pentru rațiunea istorică.

E drept, și acum ființa nu e fără nici unul din cele ce sînt. Dar căutînd-o prin cele ce sînt, se poate vedea că acestea nu sînt. uneori decît neîmpliniri de ființă; că așadar nu totul se salvează, ci dreptii trec de partea dreptilor, pe cînd ceilalți cad în focul Gheenei.

★

[189] De aceea filozofia rămîne nesoteriologică. Cei care încearcă să edifice în toate sensurile, de la Plotin sau toată filozofia orientală la edificarea și mîntuirea politică, sînt terapeuți numai. Filozofia nu vindecă, doar vede sănătatea, acolo unde este, și-i dă numele.

★

[190] Ce am învățat de la limba română e că nu totul este, avînd încă *un statut de ființă*. Sînt și neîmpliniri (n-a fost să fie, era să fie), blocări, aproximații (ar fi să fie, va fi fiind) sau iminențe (este să fie).

Într-o privință e mai greu poate să găsești un sens de ființă valabil și pentru ce este din plin și pentru ce nu este decît pe jumătate.

Filozofia trecută n-a operat cu o ființă înjumătățită, aproximată doar. Cînd Platon se întrebă dacă nu cumva și firul de păr are o Idee, el subînțelege: *sau* totul are o Idee, *sau* nimic nu are. Cînd Hegel spune că tot ce e real e rațional, implică și el un sau-sau. În general — zic ei — dacă este aparență în lume, atunci totul este aparență; dacă lumea aceasta este, atunci este întregă.

Mi s-a părut, cu limba română, că trebuie încercată o Judecată de Apoi asupra lucrurilor. Ontologia ar fi această Judecată de Apoi. Trebuie deci un sens (model) al ființei care să opereze și pentru împlinire și pentru neîmplinire.

★

[191] « Totul e trecător », ce regretabilă vorbă ! Firește că e trecător *, dar înrebarea e *cum* trece: cu o împlinire, sau fără ?

★

[192] Prepoziționalitatea e poziționalitatea. În ea însăși poate fi redată doar de ceva ca muzica. Simfonii ale lui *cu, fără, peste, prin* . . . Sfîrșitul lui *Tristan și Isolda* este un comentariu pentru *între*. (A fi *între* extaz, moarte, iubire, acolo. . .)

Este ahoretie, în « *între* » (nu sînt determinații noi !).

★

[193] Ce e *Stimmung* la Heidegger ar fi *prepoziționalitatea* la lucruri și om.

* [sters:] mai ales dacă e și împlinitor.

[194] După Schopenhauer, desăvîrșirea unei științe e de a avea cît mai multe *subordonări* și cît mai puține *coordonări*.

La om, poate invers. Ori o singură mare subordonare (cătore sinele lărgit) trebuie să-l pună în coordonare cu tot restul.

[În *marginie*:] Chiar un gînditor mediocru ca Schopenhauer percepe mai bine decît logica modernă că știința e o chestiune de subordonare și nu de coordonare. Logica alege în chip surprinzător 2 conjuncții de *coordinare* (« și », « sau »), care de fapt nu sînt particule logice, ci doar mecanice. Cu ele nu se poate face decît mecanicism logic (logica propozițiilor!). Dacă n-ar fi conjuncția de subordonare « dacă . . . atunci . . . ».

Și dealtfel logica nu explică « logic » de ce acestea; de ce numai ele, nu și conjuncțiile subordonatoare de *cauză*, *consecuție*, *concesie*. Schopenhauer avea instinct mai bun, în subiectivismul lui!

[195] O roțiță de ceasornic nu e în, e *între* mecanismul ceasornicului.

Cu atît mai mult un organ, un membru, o parte a întregului viu. (Dar nu orice « între » e al holomerului. Roțița, nu).

Organizație, sistem, organism (Logica colectivelor). Logica întregurilor. Logica integrărilor.

[196] Ce lovitură stranie dă Heidegger lumii contemporane! Într-un ceas cînd nimeni nu mai crede în cuvînt și limbă, ci în comunicare și limbaj, el spune totul (tehnică, de exemplu) ca și altceva prin cuvinte, ba încă prin cuvintele *sale*.

[197] Ce mă încîntă totuși, în destinul acesta lamentabil în fond, este că n-am făcut ceva *vroit*, decît firește exterior. Nici cuvintele nu le-am cultivat sub sugestia lui Heidegger, ci de la sine, nici la structura logică nu ajung prin cineva; căci Hegel, Heidegger și chiar Platon nu m-au învățat să ajung acolo, cu atît mai puțin dexteritatea logică a modernilor (stîngăcie speculativă), inclusiv cea a lui Aristotel, care nu m-a cucerit niciodată.

★

[198] La Heidegger, ca și la indieni, lipsește spiritul obiectiv, lipsesc suflările, dihăniile, elementele. — Ei merg direct către Tot.

★

[199] p. 53 « *The land that is nowhere, that is the true home* » (din *The secret of the golden flower*, secolul 18 chinez). *Action through non-action.*

★

[200] p. 73: Cele 5 comandamente budiste: 1) *not to kill* 2) *not to steal* 3) *not to commit adultery* 4) *not to lie* 5) *not to drink and not to eat meat.*

★

[201] Evola, *Yoga tantrique*, p. 21: « Respirația și sexul sînt considerate ca singurele două căi încă deschise omului din Kali Yuga . . . »

Totul cade — sau rămîne empirie spirituală — în tehnicile Orientului, dacă antropologia științifică obține « centrele », « curenții », « cîmpurile », dominanțele și controlurile.

★

[202] Ca la Hegel (începutul *Logicii*) în fond, drama lui Heidegger este că are G-ul gol, fără D și I.

★

[203] Dar el a readus pietatea.

★

[204] N-a înțeles « subiectivitatea » modernilor, căci n-are spirit obiectiv, element, *the big animals*. Doar *The very big animal*.

★

[205] *A holba*. (A sufleca.) Nu poți holba decît ochii. Pe cînd *a iubi* poți orice: florile, oamenii. . .

Așa sînt și oamenii: monovalenți/monosemici (membre, sclavi), polivalenți/polisemici sau chiar holosemici, ca acest phil — al grecilor ce putea fi și *philechtria!*

★

[206] (Îmbinare. Ce biografie are?)

★

[207] Ce vrea astrologia? Să determine spațiul logic în care este prins un ins uman.

★

[208] Nietzsche, Heidegger și atîția pun în discuție metafizica europeană a *Seiend*-ului pentru că joacă pe «tot ori nimic». Nu vor să vadă *precaritățile* ființei și atunci acuză tematica ei.

Criza e înăscutul precarităților (care pot fi și benefice, dar cu excesul lor sfîrșesc prin a fi malefice). O *medicina entis*, despărțind ce este și ce doar pare să fie, ar tinde să pună ordine în lucruri, *recunoscînd* dezordinea, dar neatribuind-o metafizicii, cît lipsei unei drepte metafizici.

Nu *tot* ce e real e rațional. Aci a stat excesul lor și vinovăția veacului, nu în problematica ființei.

Ca logica de azi, care dintr-un simplu capitol al logicii (cel aplicat conectivității matematice) vrea, după secunzi, să fie Logica, la fel metafizica, după secunzii ei care au fost apo-logeții științei, a sfîrșit prin a fi Metafizica pentru cei ce n-au vrut s-o gîndească sau, gîndind-o (ca Nietzsche și Heidegger) n-au vroit s-o redreseze *dinăuntru* ei, așa cum este ea.

Ironia face ca Heidegger să pornească la fel ca metafizica pe care o condamnă: de la un *Seiendes* și apoi de la element (limbă)!

★

[209] Lui Heidegger, ca și gîndirii indiene, le-au lipsit arheii *.

* [inițial:] spiritul obiectiv, elementele.

★

[210] Mizeria comerțului. Ce era comerțul altădată!

★

[211] (Teama de «castrare» m-a însoțit toată viața. O riscam cu *istoria* filozofiei, cu *străinătatea* prelungită și creație în limbă străină, cu o *masterizzia* de care dealtfel nu eram capabil; crudiție — însușirea unei limbi — cu *profesoratul* (ba chiar cu *discipolatul*). Le-am ocolit pe toate — cu ce rezultat?)

Cele 5 fugi ale unei vieți, sub iluzia creativității.

★

[212] (*Das Anwesen* = proprietate. Θύσια ?)

★

[213] Românescul este încă *element*. Heidegger spunea că românii sînt în ontic, nu în ontologic!

★

[214] A fi în, €. A fi întru, ←

★

[215] Orice meșteșug și îndeletnicire sînt pline de inducții: faci așa, și nu e bine; fă așa că e bine.

Cînd încep deducțiile?

★

[216] Orice filozofie sfîrșește la o platitudine: Platon la Adevăr, Bine, Frumos; Kant la intelect-voință-sensibilitate (sentiment); Hegel la Dumnezeu-om-natură.

Sfîrșește și această biată încercare la o platitudine: trup-suflet-spirit. Ființa are trup, are suflet, este spirit . . .

★

[217] Din Augustin:

Et ecce, Domine, intus eras, et ego foris.

Nam ego, in illo puero, praeter delictum nihil habebam (Despre Adeodat).

(Ama et fac quod vis.)

Nescio quid horrendum . . .

★

[218] Ca să scapi de realismul Ideilor trebuie să treci la idealismul lor (Kant, constructiviștii în matematici, intuiționism, azi Erret Bishop, matematician din California). Ideile, arheii sînt totul.

★

[219] Ce fără sens e vorba lui Kronecker: « Dumnezeu a dat numerele întregi, omul a făcut restul ». Dar, sau Dumnezeu a dat toate închiderile ce se deschid, sau numărul nu e decît una din ele, felul de-a fi al oricărei realități cu statut ontologic.

(Peano cu 0 și 1, plus legea de recurență îmi pare și el de neînțeles. Dacă n-aș pune o *bază*, atunci ar trebui să dau pentru *fiecare* număr un nume.)

★

[220] Cultura e între logică formală și hermeneutică (materială). Hermeneutica pentru acel *Folgerichtigkeiten* care sînt unice. Logica pentru cele cu sens general și ce pot fi formalizate.

Primele arată pe *a* fi ca formă (a-și atinge forma), cele logice, formele în înlănțuire.

Primele, imprevizibile și *post rem*. Cele logice, *ante rem*. Și la unele și la celelalte « formă » e modelul ontologic.

★

[221] Dacă aș ști cu-adevărat că există milioane de români care ar fi gata să vadă (ca sovieticii) țeasta lui Eminescu, dar nu există cîteva mii care să vadă ce era în țeasta lui Eminescu, atunci ducă-se de-a berbeleacul neamul acesta în neantul istoriei.

★

[222] Cele 3 forme logice clasice: concept, judecată, raționament, apar permanent ca *forme de cultură*, dar nu în ordinea aceasta.

Judecata e cea mai ușoară și la îndemîna oricui (judecată de gust, apreciere, critică, constatare, de fapt, de drept etc.); mai greu e raționamentul, syn-logismul: înlănțuirea argumentată, desfășurarea rațională, la *chaîne de raisons*, respirația lungă, orizontul;

și cel mai greu e conceptul care, odată obținut, trece dincolo de satul tău.

Rămîne în orice caz în sat și în vremei cel care nu se poate ridica dincolo de judecată, moralistii, chiar Nietzsche; sau, la noi, Nae [Ionescu], Călinescu, Emil [Cioran], toți criticii, Al. P. [aleologu] . . .

Hegel și Platon nu au obținut doar concepțe, ci Conceptul, respectiv Ideea.

[În margine:] Apar și ca *tipuri umane*: omul judecății, al «silogismului», al conceptului chiar (direct, intuitiv, sau elaborat, speculativ).

★

[223] «Tată, ești un personaj care mă intrigă.»

★

[224] Rafael pictorul a greșit: Platon trebuia făcut să arate cu ochii în jos, în timp ce Aristotel să arate în sus, spre abstract.

Aristotel a blocat definitiv (logicul) o parte din umanitate în abstract. Kant are dreptate: de la Aristotel *spiritul* logicii e neschimbat. De ce? Pentru că nu e o logică în spirit (una a realului), ci una în abstract (una a formelor goale).

★

[225] Să nu *vrei* (nimic determinat). Primejdia voinței în viața spiritului.

Aș spune ca la Heidegger; voința (frica) de ceva determinat trece în voință (frică) de nimic determinat. De aci încolo, ca de la *Angst* încolo la Heidegger, e posibilă desvăluirea ființei * (sau la Heidegger ascultarea, vederea des-văluirii ei).

* [inițial:] întîlnirea cu ființa.

[226] Există universaluri care nu sînt generaluri. Universalul indică extensiv totalitatea de cazuri. Generalul, natura unui gen. El își opune individualul, pe cînd universalul, doar particularul *.

Moartea e ceva *universal*; e a fiecăruia și a tuturor. (Dar chiar « fiecare » sau « tot » ca adjective arată echivocul între particular și universal: tot omul moare, adică toți oamenii mor.) Ca în *Tinerete fără bătrînețe*, fiecare cu moartea, cu sfîrșitul lui. Nu moartea cu coasa în mînă. Ca atare e o închidere ce rămîne închisă, una universală. Și tot ca atare ea nu este, nu are realitate ontologică (unde doar închiderea ce se deschide înființează). Au putut oamenii să-i caute deschiderea (Înviere, sau supraviețuire, sau reîncarnare, sau tot ce « cu moarte pre moarte călcînd » redeschide, dar tot ca în *Huis clos* închidere a rămas), dar în ea însăși nu e decît universală, nu și generală.

La fel înțelepciunea. Ea e universală, e a tuturor și a fiecăruia, dar nu generală. De aceea ea nu se predă, ci se *trezește* în fiecare.

Deosebirea dintre Orient și Occident sau dintre Orient și mine (iată așa!) este că, după Orient înțelepciunea se predă, după mine se trezește. Miracolul creștinismului e că n-a căzut total în ispita instructajului oriental, a tehnicii spirituale cu orice preț.

Și este, atunci, o bună creștere să nu vii (ca Oastea Domnului) să spui oamenilor că știi ce le trebuie. Să-i lași indirect (cum o simțeam în *Jurnal*) să devină ceea ce și sînt: înțelepți.

* [În margine:] în fond, « universal » nu poate fi decît adjectiv. Ca substantiv: universalitate, totalitate.

(Medievalii cu *universalia* au încurcat totul!)

[227] Obsesia lui A.[ndrei Pleșu] este « fratele-porc » și în sens nobil, cu mîntuirea sa, și în sens trivial-existențial. De aceea îl poate interesa Jung și l-ar fi putut interesa Freud, care amîndoi caută să trimită îndărăt și *exact* (primul la vis, ultimul la mama-papa-caca). Pînă la punctul de unde s-a declanșat trauma. (Sau Jung spune: ai visat asta, deci ai regăsit șarpele încolăcit, nu-i așa? pe uroboros, sau arhetipul mumei sau alt

urhetip psihologic știut, exact descriptibil, fiindcă mai înainte fusese proiectat în afară de mitologii și religii.

Ei asta vor, exactitatea amintirii și încadrarea cazului.

Dar dacă Mnemosyne era principala muză, era pentru că îți amintea de ceva care n-ai știut niciodată.

Nu amintirea exactă a locului și ceasului din fratele-porc Interesează, ci uitarea, liniștirea lui, spre a lăsa loc altei amintiri, unamnezice.

Dacă e în noi ceva mai adânc decât noi înșine, să uităm de noi înșine și să ne amintim de noi.

Acest lucru îl face — discret, cu bună creștere și indirect — cultura. E cultura aceea în care nu vrei, sau nu vrei nimic determinat, dar prin care, fără să fi cerut nimic, te pomenești dăruit și dulce dăruit cu înțelepciunea ta, câtă este în tine, fiule, care rătăcești pe la toate școlile pentru a afla ceea ce ai în pivnițele tale.

★

[228] Ce era destinul în antichitate ar putea fi absurdul astăzi.

★

[229] Doar Platon și Hegel au ridicat *un universal*, ceva universal (ideea și conceptul, căci orice are o idee ori un concept) la general.

★

[230] Cultura europeană a trăit întâi sub delirul *religios*, apoi sub cel *științific*. Abia în următorii 500 ani probabil își va căpăta măsura și înțelepciunea.

Înțelepciunea? Este (ca și curajul și celelalte virtuți din *Republica*) o stare sau un demers, în speță unul de armonie, echilibru, măsură. Se poate vorbi de esența, firea, natura ei, dar nu de adevărul ei. La fel bunul simț — *la chose la mieux partagée du monde* — nu e decât o dispoziție universală; nu poartă un « adevăr » în ea.

Firește, înțelepciunea are trăsături definitorii, care o fac să fie una. Dar și vindecarea e una, rămânând a fiecăruia, în fond, și moartea, și bunul simț.

Este intrare în ordine, dar nu în ordin.

[În margine:] Singura cultură: cea europeană. Căci cultura caută legi și arhei în domenii distincte, pe cînd indienii sau chinezii nu văd nici domenii distincte (ci natura în ansamblu, omul fără istorie în lume ca întreg), cum nu au legi și arhei!

★

[231] Uite Koch! Uite Koch! a exclamat cu bucurie doctorul, cînd mi-a găsit într-unul din rinichi bacilul.

Dar la fel trebuie să exclami: uite Ideea! uite Ideea! S-o vezi peste tot: la postul nr. 12 pe stradă, în oameni și gînduri, — Ideea aceea a ta și care totuși este ca a altora.

Căci nu pot să descriu Paradisul culturii; doar accesul la el.

★

[232] Că negația adevărului e falsitate, încă ar mai merge; dar că negația falsității e adevăr, Doamne, ce grozăvie!

Cît mai e pînă la adevăr! (Cel mult *exactitate negativă*, dar nu adevăr!!)

[În margine:] Matricea negației. Matricile lor. Mecanicism pur. Joc de păpuși.

«Nu e adevărată teoria flogistonului». Dar știi astfel ceva despre ardere?!

[În margine:] Sau atunci lucrez doar asupra semnului! (Nu e adevărată *falsitatea* teoriei flogistonului.)

★

[233] Ce autori aceia gen Borges, pe care nu i-a împlînzit *ideea* . . .

Fără idei, fără general, suferă de catholică. *Entia non sunt multiplicanda*. Dar el multiplică și diversifică totul la nesfîrșit. A încercat să mute jungla din natură în cultură.

★

[234] «Functor» a devenit așa de larg încît nu mai spune nimic, ca și «cibernetică», «hermeneutică» (arătînd că orice, pasul, gestul, demersul, implică *feed-back* și sistem de reglare).

Dacă functor e orice cuvînt sau *set of words* care determină un altul sau propoziții (de ex., « și » e functor sau « *it is not the case that* » e functor), atunci orice cuvînt sau demers al gîndului are goluri ce se cer umplute, deci e functor . . .

★

[235] Că fericirea înseamnă timpul staționar, căruia nu mai ai nevoie să-i spui « O, rămîi ! ». Căci el *rămîne* — o verifici de fiecare dată.

★

[236] Lupasco pleacă de la contradicții antagoniste; eu încerc să plec de la contradicția unilaterală.

Toți vrem azi să clătinăm identitatea sau logica non-contradicției.

★

[237] Se poate numi *cîmp* acel ansamblu în care întregul este în parte, nu partea în întreg. Sau: în care partea nu este în, ci *întru* întreg, prin el, ca fiind el.

(Partea poate contrazice întregul, acesta nu partea. — Atomi marcați. *Materia signata*.)

[În margine:] Omul este în Socrate, nu în uman.

★

[238] Dacă plantele au apărut înaintea animalelor, atunci ele nu erau și arbori; se întindeau ca lianele pe pămînt, neavînd nevoie de verticalitatea arborelui. Doar cînd au apărut fiarele care să le amenințe, unele plante s-au înălțat, devenind « grădini suspendate », arbore.

Ce apare firesc și direct? Ce apare indirect, prin amenințare?

[În margine:] Arheii ne *educă*.

★

[239] Nu te mai saturi privindu-l. Nu te mai saturi făcîndu-l . . .

(Oriunde este infinitatea bună, este sensul.)

★

[240] Un arhitect îmi arată proiectele pentru « Casa de cultură ». Remarcabil conceput — dar mă gândesc că în India cultura s-a făcut sub arbori (Upanișade = șezi lângă mine), în Grecia prin poeți, în lumea arabă șezînd turcește. (Acum vor la Ipotești o sală polivalentă, dar n-au manuscrisele lui Eminescu.) E nevoie și de civilizație în cultură. Dar întâi de cultură.

[În margine:] Context fără text. Lumea contextului. (Mijloace, regie, cinematograf.)

★

[241] Pentru *Prefața* la *Df*

... Nu am căutat românescul, ci universalul. Am întîlnit românescul pentru că nu putem gândi decît în limitația ce nu limitează a limbii noastre.

Dacă însă nu am întîlnit universalul, atunci cartea aceasta rămîne în devenirea întru devenire a culturii.

[În margine:] Românescul mi-a fost un *χαίρος*, atîta tot.

★

[242] Trecerea mediului exterior în mediu interior: *das sprachliche « Umschaffen der Welt in das Eigentum des Geistes »* (W. von Humboldt).

Tot el: «... *die Sprachen sind nicht eigentlich Mittel, die schon erkannte Wahrheit darzustellen, sondern weit mehr, die vorher unerkannte zu entdecken*» (*Gesammelte Schriften*, Band IV, S. 27).

[În margine:] Limba face « *unendlichen Gebrauch von endlichen Mitteln* » (W.v.H.) (ca în matematici, spune Chomsky).

★

[243] Este limba instrument al gîndului, sau e gîndul însuși?

★

[244] Chiar germanii se miră că *das Weib* e neutru. Ei spun (neștiind exact originea cuvîntului): *vielleicht war auch « die*

sich hin und her bewegende, geschäftigte (Haus)-Frau» der Ausgangspunkt.

Întîi vezi agitația, elementul, apoi subiectul!

★

[245] *Scrisori despre logică*

I. Cîmp logic. Cercul logic. Întrebare. Gol specific (în cunoaștere, în experiență spirituală, în creație de artă).

II. Ce se întîmplă în cîmpul logic. Prepoziționalitate. *Raport*. Proporție.

III. Închiderea ce se deschide. Proportionalitatea ca fundament < ? > Apare I-ul. I—D—G. Todetica. Trecerea mediului extern în mediu intern.

IV. Contradicția unilaterală.

V. Categoriile?

VI. Principiile logicii. Principiul conexiunii necesare.

★

[246] (*Cartea arheilor.*) Ecosfera, ecosistemul. Importanța ecologiei astăzi. Oamenii încep să fie conștienți de *element*.

« Noi am distrus circuitul vieții, transformînd nenumăratele lui cicluri în fenomene *liniare* ». (de pierdere) (Commoner, 15).

★

[247] Mor și apele, spun ecologii. Totul se stinge. (Dar nu i se substituie altă viață?)

★

[248] « Ce credeți despre tăcerea de după încetarea unei simfonii? »

★

[249] Pentru cine are ceva de făcut, viața nu merită a fi prelungită dincolo de isprava sa. Pentru cine nu are nimic de făcut, însă, viața poate fi prelungită oricît. El asistă, doar, la spectacolul lumii și acesta e interminabil.

★

[250] Orice formalism e resemnat (ca logica de azi). Așa e și structuralismul (Lévi-Strauss); vrea să obțină doar unele corespondențe.

★

[251] În ce constă pînă la urmă fericirea? Nicidecum în a beneficia din plin de ce este (bani, valori, cultură), ci în a face posibil ce nu este, ce nu e încă. Pînă și biologic e așa: copilul. Dar spiritual este numai așa: scrii pentru cititorul care nu s-a născut încă, te cultivi spre a obține *alt* înțeles și un gând nou, trăiești sub fascinația lui ceea ce stă să vină.

Dați-mi toate desfătările pămîntului și nu mă satur (sînt în proastă condiție faustică). Dar îngăduie-și cineva să obțină, nu atît noul, ci aceea ce nu este încă, el se va sătura cu nesaț.

Vînătoarea aceasta în nevăzut și neivrit, în neștiut și nespus este lotul omului. Pleci la vînătoare, întru vînătoare, într-o pădure care poate nu există și unde nu se ivește vînatul. (Tot restul pe care l-ai căutat și întîlnit n-a făcut decît să-ți pregătească arcul și săgețile.)

[În margine:] Promisiunile gîndului sînt mai mari decît desfătările lumii. (Numai că gîndul nu-și ține întotdeauna promisiunile.)

★

[252] Tinerețea ca perioadă a receptivității și *pasivității*, în fond. Maturitatea ca perioadă a creativității oarbe, la comandă. Doar bătrînețea e cu adevărat *activă*, cînd este.

★

[253] De ce nu poate fi repudiată filozofia? Pentru că *singură păstrează această șansă de a spune ce nu se știe încă*. . . . De a spune ceva cînd nu mai este nimic de spus . . .

★

[23 martie 1980]

[254] Ce aduc?

Dd și df.

L l și l n l

A fi în — a fi întru
Model I—D—G cu anastrofie

Contradicția unilaterală

Sinele și sinea

(cuprinderea * celui ce te cuprinde)

Distribuirea fără împărțire

Mai ales: mediu extern, devenit mediu intern

A fi (ca ins, lume, situație), a fi pentru spirit.

De la forme degradate, cucerire, dominație, prin forme de viață, *asimilare* pînă la integrarea spiritului.

De la reducere în cunoaștere la integrare. De la pierderea în Marele Tot la intrarea în condiția Totului.

Ce vrea oricine? Să îmbrățișeze aceea ce îl îmbrățișează. Un fizician să fie fizica, un poet poezia, așa cum Isus a tins să fie Fiul omului, omul.

Ideea platoniciană, spiritul obiectiv — mediu exterior trecut în mediu interior.

Este asta doar condiția spiritului? Susțin că e a ființei.

Vrei să fii Fiul Spiritului.

Pînă atunci: Bătrînul și marea (degradat).

★

[255] Înainte, îi era ușor omului: se definea prin a avea. Acum trebuie să se definească prin a fi. Socialismul ne-a mutat într-un alt verb auxiliar. — Spiritul a făcut un pas înainte.

Lucrurile se complică pentru om și prin faptul prelungirii vieții. Astăzi bătrînii sînt cei care redefinesc omul.

★

[256] Atelierul lui Brâncuși, laboratorul lui Eminescu. Scoți din primul un ciocan, un stîlp cioplit, un ceaun, o vioară.

★

[257] Complex, structură, combinat, agregat, asortiment, (« grup » în matematici), sistem, desfacere, prezentare.

Primatul, astăzi, al cuvintelor formale, fără conținut. (Ca numele străzilor, care la început aveau sens: Șoseaua Giurgiului, *Porte d'Orléans*.)

* [inițial:] îmbrățișarea.

★

[258] Naturile etice n-au geniu. (Dar au crescendo < ? >. Schiller spune tot pînă la 47 ani.)

★

[259] De la un moment dat coordonatele devin subordonate și într-un roman. Știi ce face eroul. A intrat în generalul său!

★

[260] Heidegger spune că limba e *das Haus des Seins*. Dar declară contelui Kuky, japonez, cel cu « Iki », că spiritul japonez i-a rămas străin (*Unterwegs*, p. 90). Altă casă decît a asiaticilor ar fi limba noastră. Dar atunci mai e « casă »?!

★

[261] (Rilke) Se schimbă mereu trei generații: una găsește pe Domnul, alta face temple, a treia ia pietre din templu pentru case și colibe.

— Orice artist e născut în străinătate. (49)

— Dumnezeu e cea mai veche operă de artă. Dar una rău conservată. (53)

— *Wie junge Mädchen sind alle Dinge, weiss und leise und von einer lächelnden Trauer.* (80)

— Presimțirea Madonelor că pruncul lor va suferi, pentru că ele nu au suferit. (101)

— *In jedem Ding ist ein Gefangener.* (366)

★

[262] Nisipul « devine resursa resurselor » (cu microprocesoarele). « Acest siliciu care e la dispoziția tuturor e singura materie de care are nevoie de acum înainte tehnologia » (J. J. Servan Schreiber, *Sfidarea mondială*, p. 334).

★

[263] Lumea e o întruchipare. Facultatea imaginației, a lui Kant, este de fapt a întruchipării. Ar trebui denumită așa rădă-

cina comună a sensibilității și intelectului < ? > pe care o caută Kant (*was unbekannt*).

Nu am denumit bine nici facultățile sufletului, nici pe cele ale creației.

(*Discurs despre întruchipare. Arhei II.*)

[În margine:] Totul e *subiectivitatea* la moderni (de la Kant la Husserl). Cum poate fi obiectivă *subiectivitatea*.

★

[264] O armată e o situație mecanică (*mașina* militară, partea e strictă) (afară de cazuri ca David-Goliat). O comunitate este, formal, o situație logică: întregul e în parte. (*Scrisori II.*)

[În margine:] Logica veche era solidară cu războiul, în acest sens. Și în sensul bivalenței: A sau F. *Trebuie* să învingi (v. *Irenologie*, note). Logica solidară cu «jocul». . . Eroul, care nu e decît într-un act, nu într-o succesiune de acte. Lipsă de interes și față de I, care e disparent (poate fi sacrificat), și față de G, care este doar clasă abstractă.

★

[265] Înfriingerea opoziției imanent-transcendent cu transcendentul. E în noi, și totuși nu numai în noi.

La fel: *idealismul* ideilor ori *realismul* lor? Dar mai sînt arheii . . . Ceea ce institui «subiectiv» e mai tare decît obiectele realității. (Constelația pe care o văd acum va pieri — dacă n-a și pierit; arhetipul meu, nu.)

La Kant totul ca «obiect» liber este *obiect transcendental*. Dar el se împarte în *lucru în sine* (care dă doar *materia* cunoașterii deci e divers pur, haos) și *numen* care dă absolutul moral, comandamentele și principiile.

★

[266] Că idiomaticul n-are lege? Dar, dincolo de «*das individuelle Gesetz*», el este *cuplat* cu legea, numai că — spre deosebire de faptul natural, statistic — o poate dezminți.

★

[267] În științele naturii I-ul e stins. În cele ale omului (și în matematici!) e l poartă întregul, el singur e logic.

★

[268] Cîmpul logic se distribuie fără să se împartă. (Reflexul ontologiei.)

Conceptul va face la fel, în ultimă instanță.

★

[269] Principiile logice? Identitatea, conectivitatea, contradicția (toate în I—G). (În fond, în ontologie primează elementul, adică D-urile. În logică, I—G-ul!)

★

[270] Mecanic (chimic?) — organic — logic: partea e în întreg, e în sensul întregului, întru [întreg], ea este întreg (la chimic, poate; în întreg și constitutivă, nu accesorie).

★

[271] Inducția e de fapt conversiunea, anastrofa. Nu I se ridică la G, ci d-urile la D-uri.

★

[272] Socrate merge (este om) (ca orice om)
Socrate votează (este om) (ca orice atenian)
Socrate întreabă (este om) (ca orice om al spiritului)
Socrate raționează (este om) (ca orice om ce gîndește)
Socrate socratizează (este omul) (ca fiind ce este)

★

[273] Cîmpul logic, asumat de parte, tinde a se reface drept cîmp. Odată refăcut, e asumat de forme logice, care și ele tind a-l reface drept cîmp.

Pulsația logică. Regălesc închiderea ce se deschide? (Viața concentrată în cod se regăsește ca viață. Vorbirea. Ființa istorică...)

De fapt: educarea G-urilor.

★

[274] Cîmp. Apoi spațialitate logică? Temporalitate logică? Sau holomer și deschiderile lui?

★

[275] Quine: *To be is to be the value of a variable.* (Așa le trebuie, dacă inteligența lor e făcută să-i dezmintă, peste tot.)

★

[276] Ceea ce se poate aduce este ieșirea din *separație*: nu Idee și lucru, ci Idee ca facere cu puțință a lucrului; nu I și G, ci I—G; nu subiect și obiect, ci obiect ca subiect; nu extern și intern, ci mediu extern devenit intern, dar, mediu fiind, cu transcenderea internului. Nu extensiune și intensiune, ci intensiune extensivă. Nu deducție și inducție, ci inducție deductivă.

Totul ține de distribuirea indiviză. Dacă ceva se distribuie fără să se împartă (că e bun, concept, ființă), atunci partea în care s-a distribuit are puterea întregului.

★

[277] *Inferența*? Dar este trecerea necesară de la o distribuire a întregului la alta.

★

[278] Hegel (Noe și el) acoperă total timpul real cu cel logic. După el s-au deosebit!

★

[279] Cu Hegel sfârșește istoria, ca una a timpului real.

★

[280] Hilbert cu relațiile lui între termenii primitivi (puncte, drepte, planuri): 1) situat pe 2) situat între 3) congruent cu 4) paralel cu. Se adaugă axiome de continuitate.

Situat *întru* le are pe toate cinci.

[*În margine:*] Cantor: «Un ansamblu e reuniunea unor obiecte sensibile sau *gîndite* și bine diferențiate — *elementele* ansamblului — într-un tot».

(Stupiditatea «părții egale ca mărime (putere) cu întregul». Dar în infinit nu există parte și tot, nu numere, ci *mișcarea* prin numere. Mișcarea cu alt *pas*, pur și simplu!)

Apoi s-a observat (Becker, p. 120) că infinitul virtual reappare în seria infinitelor actuale!

★

[281] Toate științele *dezintegrează* realul reducându-l la formule, simboluri, structuri. Logica în schimb te învață să nu dezintegrezi lumea prin forme.

★

[282] Între statistică și logică.

★

[283] În fond ce fac, cu ontologia și logica? Fac dreptate *individualului*. Dar îi fac dreptate deosebind în sînul lumii și spunînd: doar celui logic (sau ontologic) îi certific că merită să i se facă dreptate. De cel statistic, îngrijească-se politicienii, logicienii obișnuiți și teologii, care n-au preferințe.

Lumea e *orientată* (ontologic ori logic), e « marcată ». Ce nu e *materia signata* nu este. Politicienii, logicienii și profeții n-au curajul să spună: « nu mă interesează ! ». Filozofia nu se sfieste să ofenseze lumea.

★

[284] Cine se supără pe lumea sa își surpă ființa. Faptul că Thomas Mann n-a *reintrat* în comunitatea sa, în arheul său, după 1945, ba încă a scris *Doctor Faustus*, i-a subminat ființa. Ar fi putut apăra *cealaltă* Germanie, pe care o purtase cu el, Germania lui Goethe în primul rînd, cosmopolită și ea. Dar a preferat *mînia* — nu *creatoarea*, ci *negatoarea mînie* — și s-a împietrit în *desăvîrșire formală*.

★

[285] Ce a devenit Mathesisul meu? Știința modelului ontologic, universal valabil . . . Sau poate Logica . . .

★

[286] Un demers este logic cînd are justificările întregului în el.

★

[287] Nu ceva care e *sub lege*, ci un I care e legea. Dar așa e în știință *experimentalul* care decide de lege. Ei « *subsumează* », cînd în fapt *identifică*.

Spiritul are aceeași logică cu anorganicul. Organicul în schimb, care a părut revelator pentru spirit, este de fapt o treaptă între o logică și o alta. E posibilul (cum se vede azi cu natura) și de aceea a putut fi socotit « construit » de Eu, ca la Fichte. Este construit.

Deci contra Kant (*Critica Judecării*), contra Goethe, Schelling și filozofia culturii. Dumnezeu lor nu face decât o lume. Dar natura e provizorie și contingentă, întâmplată.

★

[288] Teoria mulțimilor platonizează, dar prost. Am grămada de pietre: iau una, rămîne grămada, le iau pe toate fără una, nu mai e grămadă. Dar ei zic: este grămadă cu un element, cu zero elemente.

Ce au făcut? Au abstractizat, idealizat prost *ideea* de grămadă. Au lucrat cu Idei proaste, abstracte!

★

[289] Aduc reabilitarea *individualului*. Asta nu înseamnă a efemerului, deci a intervalului oricît de mic, ci a individualului cu *măsura* lui.

« Clipa cea repede », la scara și măsura omului, trebuie să aibă sens.

Totul, de la religie pînă la poezie și înțelepciunea bunului simț, a strivit individualul (creștinismul reabilitîndu-l doar cu suportul eternității). Logica a venit să consfințească asta, formalizînd. — Ne-au terorizat generalurile.

Teroarea generalurilor goale (gen « grămadă » în teoria mulțimilor).

[În margine:] Cărțile mele sînt protestul împotriva tiraniei generalurilor.

★

[290] Românul stă bine cu natura? Dar stă bine cu gîndul naturii, cu posibilele ei, de vreme ce spune și: va fi fiind, ar fi să fie, n-a fost să fie.

Stă bine cu posibilul. Astăzi posibilul primează asupra realului (codurile posibile). Științific nu se vroeise asta, ci obținerea legilor naturii *unice*. Noi n-am gîndit științific primatul posibilului, dar în spiritual sîntem bine așezați. Rămîne de văzut ce vom face cu această bună așezare.

Deus sive natura a lui Spinoza a murit. (Schelling invalidat de Fichte.) Într-un fel am fost și noi de partea lui, cu Goethe. Dar vorbirea noastră era alta — și ea dă tensiunea spiritului românesc.

Tensiunea noastră între *Weltanschauung* și rațiunea infuză.

★

[291] O celulă este tînără atîta vreme cît mai poate să se dividă. — Nu mai îmi place să călătoresc, să mă divid de mine însumi.

★

[292] Heidegger rămîne hermeneut. N-a plecat ca Husserl de la formal, nu ajunge la o logică.

★

[293] Informația ca formă aristotelică (Drăgănescu, p. 46). Iată cum se reapropie lumile!

Dar poate că informația înseamnă *determinațiile* G-ului. Totul începe cu elementul, cu ansamblul determinațiilor.

★

[294] La vectori *suma* este, obișnuit, mai mică decît *totalul*. Așa e în viață.

★

[295] « Cum e cu puțință ceva nou » ajunge (la *spirit*): cum e cu puțință un om nou, adică o altă versiune a absolutului. Abuz < ? >.

★

[296] Cu mijloace occidentale, Heidegger pare a fi regăsit înțelepciunea orientală.

★

[297] Devenința e rădăcina comună a ontologicului și a logicului. E Logos-ul, Fiul.

★

[298] Cuvînt înainte la *De caelo* (1936): M-a trimis cerul,
■ vă spun că el nu este.

★

[299] Formele lor nu sînt abstrase din lucruri, sînt abstrase
de lucruri.

★

[300] Fiul Unic . . . Unul distribuit ca unu și abia prin el
multiplu.

Așa e în mic filozofia: Ea cucerește pe unul singur, și acesta
transformă lumea.

Seria Fibonacci — 1 1 2 3 5 . . .

★

[301] *Homo homini lupus,*
homo homini curator (vezi Gæthe),
homo homini corruptor.
Inteligența de azi corupe.

★

[302] Cultura greacă, una a realismului. A noastră, una
■ supra-realismului.

Cea greacă, una a timpului (îmblînzit de ciclicitate), cea
europeană, a spațiului configurator.

Infinitul prost este inerent timpului. Cel bun, spațiului.

★

[24 ianuarie 1981]

[303] Deviza mea: *Nulla dies sine laetitia*. Dar *laetitia*
însamnă: disciplină, muncă, trudă, suferință, îndoială, in-
venție, bucurie.

★

[304] *Vita sine programmatione quasi imago mortis est.*

★

[305] Că nu sîntem traduși? Dar avem bucuria culturii, și poate o vom trece și altora. Nu e nevoie de un « cîntec încăpător cît lumea, » ci de un simplu cîntec încăpător.

Trebuie să-l cucerim în fiecare zi, la fel ca libertatea (*Faust* II), la fel ca civilizația.

Nulla dies sine laetitia, așadar.

★

[306] Autoritate (*augeo*) are cel care te sporește, te *adeverește*, ca mama pe copil, profesorul pe elev, sufletul — corpul.

Dar logicienii (Bochenski) se gîndesc la autoritatea goală, fără spirit: cea militară, din care dau cele mai multe exemple.

Logica lui Ares.

★

[307] Timpul are întotdeauna, oricum ar fi conceput, îndărătul său pe Kronos, destrămarea. E închiderea (în prezent) ce se deschide *pierzînd* închiderea, și nu păstrînd-o. Pe cînd spațiul e deschiderea ce se închide spre a se redeschide.

Cultura noastră e una a Spațiului (care nu are nume de zeu) și a feluritelor spațialități, așa cum par a fi matematicile o regăsire prin structuri, latici, grupuri sau orice, a spațiului.

Spațiul sonor, chromatic, sau semantic.

Spațiul logic.

★

[308] În fiecare din noi, ca și în fiecare epocă, Zeus își face încercarea împotriva lui Kronos.

★

[309] Ce mult a însemnat *organismul* pentru filozofia trecută (idee văzută, la Schelling și Hegel, organism, totul e altceva decît părțile, filozofia culturii, model structural. . .)

Dar astăzi vedem că a fost *treaptă*. Omul s-ar putea lipsi de natura organică (în cosmos). Logica face direct racordul între spirit și materie.

Organismul nu se distribuie fără să se împartă (doar viața). N-are holomer, ci parte (integrantă). Devenirea de la embrion și ghindă nu e logică. Doar preformismul ar fi.

[În margine:] Deși: « Fiecare *celulă* a organismului conține toate *genele* prin care s-ar putea recrea organismul întreg. (Cu excepția spermatozoidului și ovulului în momentul fecundăției, ce sînt un fel de semicelule, neavînd decît jumătate din ADN-ul caracteristic organismului lor.) »

★

[310] Azi punem la lucru microorganismele, pentru că se reproduc vertiginos. (Viteza fluxului electronic.)

Multe operații *elementare* pe secundă.

★

[311] Exemplul lui Socrate cu muzica (dacă era vorba de muzică la propriu).

Am vrut să creez (nu să produc; să obțin mai mult. Dumnezeu nu e producător, e creator, se miră!). Dar dacă era vorba de creat la propriu, procreat? La fine devii și antrenor. . .

★

[312] Deosebirea dintre matematică și logică ar putea fi că prima lucrează cu *variabile* (în analiza modernilor), pe cînd ultima cu *variație*.

De fapt nu e variabilă.

E întru *schimbare*.

★

[313] Logicienii de azi confundă un caracter al logicii (rigoarea) cu logica. La fel cum protestanții/advențiștii confundă o consecință necesară a religiosului (eticul) cu religia. — Logică de advențiști.

★

27 II 981

[314] Vreau din ce în ce [mai puțin] și din ce în ce mai mult.

★

[315] Știința scoate la lumină generalurile existente în realitățile individuale. Filozofia (logica în primul rînd) analizează raportul I-ului cu un G în plus.

★

[316] Nu orice antagonism e contradicție. Ea e doar între I și G — și e unilaterală. Între I-uri, antagonisme.
Orice antagonism creează un cîmp. Contradicția, un spațiu.

★

[317] Și individualul lui Kierkegaard are un general (divinul) și al lui Stirner sau al absurdului de azi (comunicarea). « Nu sîntem de acord » sau « nu vreau să vă spun nimic » reclamă un acord.

★

[318] Autoportretul e mai mult decît autobiografia, o întreagă lume a culturii, s-a spus. Dar autobiografia lumii în noi, a unei idei în noi, este și autoportret, și autobiografie a unui om, cu surîsul gîndului mai adînc decît el.

Mi [se] pare că în limba ta s-a spus: cine n-are îndîrjire acela vede pe Dumnezeu. — Ai avut îndîrjire, dragul meu. Acum du-te la culcare.

★

[319] Ceea ce mi se pare grav la Hegel, spre a nu mai vorbi de Heidegger, este că nu sfîrșesc la logică (nici Hegel; după *Enciclopedia*, doar prelegeri) și nici nu ajungeau [sic!] la *alta*.

★

[320] Ce extraordinar mijlocitor este Mircea Eliade. Între noi și noi înșine (folclor, protoistorie), între Vest și Est,

Între occidentali și lumea a treia, între literatură și mit, între modernitate și primitivitate, între civilizație și spirit.

★

[321] Nu se definesc decît cele mijlocii. Nici răul nu se definește, nici binele . . .

★

[322] Logos-ul e replica dată ființei, care se lasă descrisă prin trecerea mediului extern în mediu intern. La logos invers, *mediul intern devine mediu extern*, poate.

★

[323] Înțeleg lipsa nevoii de antrenament cultural doar la cel care se așază în *originar* (ca Eminescu). Dar cîți o pot face, cîți o fac, astăzi? Totul este în derivat, și atunci trebuie originarul secund.

★

[324] *Nevoi materiale* în sens direct numai? Dar dacă femeile s-ar hotărî, sub cine știe ce îndemn, să fie sobre, jumătate din industria lumii s-ar prăbuși. Economisții văd necesitate (ca istoricii, război II) acolo unde e arbitrar!

★

[325] Există două [feluri de] sisteme de filozofie: unele care te fac să nu mai înțelegi gîndul altora, altele care te fac să-l înțelegi și preiei.

Trăiesc, cu încercarea mea, într-o bună închidere (în sistem) ce se deschide. Dealtfel înțeleg teologicul!

★

[326] Toate sînt cultură derivată, numai filozofia e în *originar*. De aceea cu dinamismul lor *formele* creează fondul (contra lui Maiorescu). Doar în filozofie nu. Un institut de informatică *face* informaticieni, unul de filozofie nu face filozofi. Singura dată cînd Maiorescu a fost confirmat de fapt

era în specialitatea lui, cu Universitățile pe care le-a creat el singur!

★

[327] Mai aveam o umbră de regretat că n-am făcut, un răstimp, profesorat în viață. Prelegerile *tipărite* ale lui Heidegger, cu diluția lor, m-au lecut.

Singur Hegel rezistă ca profesor de filozofie. Căci sistemul lui e singura bună închidere ce se deschide! Restul sînt închideri ce rămîn închise. (A repetat: Schelling.)

[În margine:] Ce plat este criticismul cînd e confirmat (Reinhold, Krug, poate Herbart) și ce subtil cînd e dezmințit (Fichte, Schelling, Hegel).

[În margine:] Kant aproape penibil ca profesor (Tetens!). Fichte, dogmatic.

De Platon nu e de vorbit ca « profesor ».

★

[328] Mai 1981

Mi-a plăcut Sor.[in]V.[ieru] fiindcă are pe dracul în el. Și ceilalți doi îl au, în felul lor. (Feluri de-a avea pe dracul.) Îndrăcirea face viața spiritului. Și e mai variată decît negativitatea lui Hegel, sau « ba »-ul.

(Gabriel îl are sub forma întrebării: de ce așa? de ce? Andrei, sub forma contestației. Petru și M. Ș. nu-mi plac fiindcă n-au nici un drac. C., fiindcă îl are într-o formă minoră, orgoliul.) (Cel mai mult îmi place Sănduc [Dragomir], care e dracul însuși.)

★

[329] Adevărul ca adecvație a lucrului cu sine (a realizării modelului), nu a intelectului cu ceva exterior. Ce a adăugat Tarski, de exemplu?

★

[330] Azi spunem: am ales o alternativă, cînd alternativa e ansamblul (merg acolo sau dincolo).

Ca sens e incorect, dar logic e corect, mediul extern a devenit intern, organic cu dincolo în el. (În evoluția ei, limba

e pe o bună linie de căutare a ontologicului, a plinătății. Dar trece substanța în subiect, mediul exterior în mediu interior și, pe urmă, uită, *fixînd* totul într-un cuvînt și sărăcind limba tocmai prin evoluția ei.)

(Toți se miră că structura, gramatica, sensurile erau mai bogate la începutul limbilor. Nu e doar dezordinea, chaosul începutului: e ceva ecologic, mediul extern primă, pe atunci.)

Rece a preluat pe *recens* în el, dar *l-a uitat*. Așa face limba. Abstracție de — abstracție din (prima a prevalat).

★

[331] Cultura română nu se face (și nu se judecă critic) dinăuntru ei, ci *dinafara* ei. Ea se face cu alte culturi; *din* alte culturi, iar dacă se face cu întreaga cultură a lumii — cum a fost cazul lui Eminescu — atunci se poate obține miracolul.

Cred că, într-o măsură mai mare ori mai mică, așa s-a întîmplat cu toate culturile (inclusiv cea greacă veche, franceză și germană). În orice caz, dacă e îngăduit creatorului, ba chiar obligatoriu, să se cufunde în geniul local, în particular în cel al limbii (cum făcea iarăși Eminescu), nu e îngăduit criticului să judece cultura română și operele ei (vorbește de critici, nu de cronicari) decît după ce a întîrziat în cîteva culturi mari și [în] operele lor.

Sînt deci împotriva inflației poetice de astăzi, un produs al simplei *sensibilități* poetice, prea des needucată și lipsită, după nefastul model francez, de orice meșteșug, disprețuind superior rima (a poeziei populare, a lui Eminescu, a lui Arghezi, a lui Blaga, a lui Ion Barbu) și disprețuind în chip penibil *ritmul*, care e structura de fond nu numai a oricărei poezii, ci și a oricărei arte, cum este a cosmosului, a vieții și a gîndului. Iar dacă le accept, văd în ele, [în] inflația poeziei și criticii de astăzi, cultură de consum, necesară și binefăcătoare chiar și ea, în așteptarea culturii de performanță.

De altfel, cultura de performanță nu înseamnă numai creația literară sau de artă și critica ei. Înseamnă deopotrivă *cercetare*, atît umanistă cît și științifică. În această din urmă privință, vinovat de întîrzierea noastră în a obține «performanțe» este desigur, ca și în primul caz, agentul de cultură, căci mijloacele de astăzi îngăduie oricui să obțină *pregătirea* pentru cultura mare oriunde în lume, și în particular la noi în

țară. Dar aci o parte din vină o au și alții — iar de aceea n-am vroit să dau interview-ul.

★

[332] Bimilenarismul . . . Ce penibil față de primul, care avea măcar o *Logică* a credinței. Acesta al nostru n-are decât logica accidentului.

★

[333] Despre măr. Cele 3 nefericiri aduse de măr (Eva, căderea Troii și Newton) — după Hegel.

★

[334] Testul meu pentru filozofie: cele 3 deosebiri (suflet — spirit, intelect — rațiune, transcendent — transcendental) și lectura primei jumătăți din *Diferența* lui Hegel.

★

[335] Ontologia lor (Quine) a intelectului! Fiindcă s-a spus cu *cvantori*: există un x , au spus că aici e toată ontologia, în « variabilele legate » prin *cvantori* de existență.

Dar a fi e complex: triplicitate. Nu exactitatea decide (și unul și unii și toți dau tot I!). Cel mult *măsura*, la întru-chipările ființei, care e sinteza dintre cantitate și calitate.

★

[336] Nu sînt cu-adevărat valabile decît filozofile care văd un sens *pozitiv* dialecticului; și nu există, sau n-au existat în istorie, decît *trei* dialectici; I-D-G (Platon); G-D-I (Hegel); D-G-I (Marx, *hélas!*)

Pe tipul ultim va fi, poate, dialectica pe bază de științe (ca D-uri).

★

[337] Cum e posibilă *subiectivitatea fără conștiință*. * (Aceasta aduce filozofia modernă, chiar dacă vorbește la

Început de conștiință și conștiință de sine.) Firul de praful . . .

* [În margine:] Informație?

★

[338] Toți ceilalți (Descartes, Kant, Husserl, Heidegger), vorbind despre om încearcă să vorbească despre *altceva* și nu cadă în antropologie ori psihologism. De aceea < . . . >. Pe cînd Hegel aduce o Rațiune atît de vastă de la început încît își poate permite să vorbească despre om ca om și istoricitatea lui. De aceea și reușește!

Robinsonism la toți, afară de Hegel!

★

[339] Orice sistem de filozofie e o închidere ce rămîne închisă. Doar două (Platon și Hegel) sînt închideri ce se *deschid*. De aceea doar cu ei înțelegi *restul*.

★

[340] Nu înțeleg logica asta a propozițiilor (și filozofia lor analitică): sau sînt propozițiile *cuiva* și atunci cădem în cel mai prost idealism, sau sînt propoziții *în sine* și atunci (cu Bolzano ori fără) sîntem în filozofie!

★

[341] Anarhismul lui Feyerabend (vezi lecturi), semnificativ pentru timpul nostru.

(Cine înfrînge pe celălalt — aci natura cu jungla ei — îi preia în el.)

— Ce interesantă e aventura științifică la cele 2 capete ale ei; cu tehnica poate anula tot restul (dacă nu distruge), dar cu teoria ei preia totul și dă gîndului ca și omului <?> o nouă bogăție. Iubește și *fă ce vrei*. Cunoaște și *fă ce vrei*.

(«De ce nu» în loc de «de ce». Bachelard.)

[În margine:] Trifoi?

★

[342] De la hermeneutică la logică. (Ierarhia științelor.) Sîntem într-un ceas al hermeneuticii.

Nu de sus în jos, de la logică, ci de jos în sus, de la hermeneutică pînă la logică.

★

[343] Instrumente *endosomatice* (mîna) și *exosomatice* (ciocanul). Totul e să faci ca exosomaticul să devină endosomatic. Tehnica azi.

Tancul care a preluat drumul. L-a făcut endosomatic!

★

[344] Cea mai frumoasă parabolă este parabola geometriei (pentru profesorat, prietenie, iubire sau intimitate cu un sens de viață)

★

[345] Freud și bufnița Minervei. Ce superior e Hegel! În ceasul cînd erotismul dispare sau e preluat de către individ de la specie, apare Freud care-i dă importanță absolută.

Va dispărea, ori omul se va androgeniza?

★

[346] Aristotel însuși nu credea în logică atît de mult încît s-o reia peste tot și să facă din *Organon* cheia operei sale. Logica sa a fost supraevaluată și în Evul Mediu (cînd nu se cunoștea nimic altceva, iar din Platon doar *Timaios*) a fost suprasolicitată.

Cît despre logica matematică, ea este o disciplină cu totul specială, ce nu vrea defel să acopere problemele culturii, nici măcar ale logicii. Este loc pentru o logică nouă — de la *Tratat* pînă la *Manual*.

★

[347] Început pentru *Tratat*.

Nu tot ce se întîmplă este istoric. Nu tot [ce] există este, ontologic. Nu orice realitate și înlănțuire este subiect de logică.

[348] Cea mai bună ilustrare a deosebirii dintre spirit și suflet o dă deosebirea din *Confesiunile* lui Augustin (cu spiritul: e în noi ceva mai adânc decît noi înșine) și ale lui Rousseau. La ultimul e sufletul cu mizeria lui, e inteligența cu strălucirea ei (« *Je me fis catholique mais je demeurais chrétien* »), dar nu e nici spiritul în joc, nici rațiunea.

[349] Dacă mi s-ar spune: vino la Berkeley, la Cambridge ori la Princeton ca să aperi teza devenirii întru ființă, căci am pus-o în discuție acolo, aș răspunde: trebuie mai întîi s-o apăr înaintea bunului Dumnezeu.

[350] Garret Hardin despre cele 3 legi ale termodinamicii:

- 1) Nu putem cîștiga
- 2) Pierdem sigur
- 3) Nu putem ieși din joc

(Dar creăm noi un joc!)

[351] A-și da sufletul, codul, cifrul . . . Aș obliga orice creator să-și dea cifrul, logica, la capătul creației lui. Poate s-ar obține astfel material pentru o Logică — a gîndirii, a culturii, a realului, a zeului.

[352] Dacă muncești, ești muncit. Dacă lucrezi, produci.

[353] Poți ajunge la infinit, dar nu poți face calea întoarsă de la el (nu scoți numerele din infinit, ci rămîi la el!).

Asta înseamnă că nici n-ai ajuns cu adevărat. Sau că e *altceva*.

[354] Alkestis care se sacrifică condiționat: Admet să nu se recăsătorească!

— Peer Gynt: Ești tu însuși (doar) în dragostea altuia.

— Epicur: Moartea nu ne privește. Căci atita vreme cît sîntem, ea nu este. Iar cînd ea este, noi nu sîntem. (Diogene Laerțiu, X, 125.)

— Moartea ca un *act al vieții*, după Max Scheler. Dar ce e viu sînt morțile felurite și locale, ceea ce «cade» în tine: și în fapt te interesează și însufleștește tot mai mult ceea ce rămîne, nu ce a căzut în tine. Sectorul în care mai poți înainta.

— Eliminarea principiului *matern* prin Luther... (Erich Fromm).

— «*Mich wundert, dass ich so fröhlich bin*» (un cîntec popular german).

Sîntem prima cultură ce se poate salva de la pieire, spune K.Lorenz. — Dar cum?

Poate în 2 feluri: ducînd pînă la capăt, adică pînă în cosmos, tehnicizarea; sau regăsind măsura și primatul valorilor, pe o Terră suprasolicitată.

— J.G.Hamann (Sämtliche Werke I, p. 197, articolul *Aesthetica in nuce*): *Poesie ist die Muttersprache des menschlichen Geschlechts: wie der Gartenbau, älter als der Acker. Malerey, — als Schrift: Gesang, als Deklamation: Gleichnisse, — als Schlüsse, Tausch, — als Handel.*

[355] Logica lui Ares: autoritatea (oarbă fără augmentare) a lui Bochenski; cazul bieților polonezi, funcția propozițională (unde nu poți pune: păun, pițigoi), principiul contradicției (cei 2 lei, din care rămîn doar cozile).

[356] Ce fel de variație este aceea care poate fi fixată — ba se vrea fixată — prin constanta individuală?

★

[357] Gîndirea (sau mai larg devenirea logică) e *tematică*. Legătura între orizonturi, respectiv pulsații, prin tema ce devine antitemă.

Gîndirea pulsatorie. Conexiunea logică este *pulsație* logică.

★

[358] Lamarck (transmisibilitatea caracterelor dobîndite) crede că evoluția e prin adaptare la mediu, pe cînd Darwin (nontransmisibilitatea) prin selecțiune (fiecare specie avînd exemplare individuale *variate*, dintre care rezistă cel mai adaptat).

— « Genotip », programul. « Fenotip », organismul.

Bio-ordinator. Ordinator biologic, cu microcircuite din compuși ai proteinelor.

Bio-ordinatorul va fi legat cu sistemul nervos. Va reda vedere orbilor. Interconexiunea cu creierul, cîndva. *L'homme y puisera alors directement toutes les informations et connaissances dont il aura besoin.*

Densitate de circuite — un milion mai mare decît cea a celulelor nervoase.

★

[359] Principiul « antropic » în cosmologie. Prezența vieții pe pămînt e cea care explică temperatura ei actuală! (Robert Dicke, Princeton, 1981.)

Privilegierea primom. Copernicanismul nu trebuie exagerat.

« *The observer is as essential to the creation of the universe as the universe is to the creation of the observer* » (Wheeler).

★

[360] Cînd hindușii fac un templu, lasă un colț neterminat. Numai zeii fac ceva perfect (Jung).

★

[361] Schelling (Syst. 1800)

Filozofia e regăsirea actului originar prin care conștiința și-a devenit obiect.

Principiul suprem: conștiința de sine, fiindcă doar la ea subiectul și obiectul sînt una.

Das Sein überhaupt ist nur Ausdruck einer gehemmten Freiheit.

Der Raum ca angehaltene Zeit, die Zeit ca fließender Raum.

★

[362] Judecata începe de jos, de la bucătărie. Judecată de gust (A.B <...>)

★

[363] Ce aduce logica lui Hermes?

1) Reabilitarea logică a *individualului*. Interesul logic pentru el (așa cum întreaga cultură se ocupă de I-uri).

2) Ca procedeu: *disocierea* în locul asocierii (« adunării »), care a fost îngrădirea, exterioritatea și blestemul logicii de pînă acum. (Asociație de *judecăți* în logica veche, de *propoziții* în cea nouă).

★

[364] Orice diviziune nemecanică este în părți *heterogene*. Divizi tocmai spre a pune în lumină o parte. *Asimetria*.

★

[365] Totul este să pleci de unde ești sau de unde este lumea, să *convertești* banul în bun dezinteresat și negativul în pozitiv (înfrîngerea în biruință, situația de obiect, în care ești pus, în cea de subiect, pe « a fi în » în « a fi întru »).

★

[366] În cultura de pînă acum problema era stăpînirea rațională a *iraționalului* (de aceea doar cele 2 dialectici au dat filozofie mare). Acum nu mai este irațional în jurul nostru, natură, istorie, cer. Trebuie să cauți excepții care *lărgesc* regula, deci să educi raționalul.

★

[367] « Întru » — o finalitate fără scop.

★

[368] 1,5 milioane specii animale, 5 milioane specii vegetale, câte 10.000 noi specii anual.

★

[369] Există oameni care repară mașini stricate și alții care încearcă să facă mașini. Poți vroi să joci rolul primilor: medic, predicator, avocat, politician ori filozof orientalist (toată gândirea indiană pare a vroi să refacă mecanismul stricat care e lumea aceasta a suferinței); sau poți încerca a pune pe lume un mecanism nou: inginer, profesor, plugar, om politic nu simplu politician, arhitect de case ori suflete, regînditor al lumii.

Vrei să pui pe lume oameni. Atunci respingi pe cei care vor să se vindece și cauți pe cei sănătoși care vor să fie.

★

[370] Nu înțeleg problema morții fără problema nașterii. Cum voi supraviețui? Dar cum am *anteviețuit*? Căci am *anteviețuit* într-un fel, de vreme ce *sînt*.

Voi supraviețui așa cum am *anteviețuit*, cu *plus-ul* adus de viața mea.

(Supraviețuim deci: în conștiința și realitatea familiei; într-ale cetății; într-ale umanului. Cu uman cu tot, într-ale Întregului.)

Eram un cod genetic? Eram un mediu extern sortit să devină intern? Eram o concentrare? O răspîndire?

★

[371] N. Hartmann: Singura deosebire între G și I este că primul unește, al doilea separă. De aceea doar G are grade. A posterioricul vorbește de I, a prioricul de G.

★

[372] 1982. Conflictul absurd de astăzi (Malv.[inc]) ține de carența filozofiei. Oamenii nu știu că există arhei, îi ignoră vroit, ca nominalismul, și atunci aceștia (spiritul națiunii) se răzbună.

Trebuie educați arheii.

Orice individ din Apus e onorabil, comunitatea lor (Germania, Anglia, Israel) e lamentabilă. De ce? Fiindcă au practicat prea mult nominalismul sau (Israel și Germania) exclusivismul alesului.

Trebuie crezut *in the big animals* și întreprins instrucțiunea lor.

★

[373] *Tout désirer, ne rien vouloir.*

★

[374] Dintre cele trei demersuri sau manifestări fundamentale sufletești: cunoaștere, sentiment, voință, primele două pot fi infinite, doar a treia trebuie să aibă măsură (vezi și Descartes, dar mai ales liberul arbitru și teologia). Infinitatea e izvorul binelui, în cunoaștere și sentiment, dar devine izvorul răului în exercițiul voinței. Nu poți *vroi oricît*, iar de cînd a fost pusă în joc voința (modernii, cu înstăpînirea asupra naturii) s-a ivit dezechilibrul în lume. De altfel, voința trebuie să țintească ceva *anumit*, pe cînd cunoașterea și iubirea, țintind și ele ceva, pot fi « difuze »: iubire de tot, oameni și natură; cunoaștere — răspuns cu deschidere de noi întrebări.

Abia atunci sînt bune cunoașterea și sentimentul cînd au un *excès sur le tout*, pe cînd voința (în fond « voință de putere », lamentabila filozofie a lui Nietzsche) nu trebuie să fie în exces, ba nici măcar să poarte asupra tot[ului] sau să fie în exces asupra părții.

Omul kalokagathiei le are pe primele două, dar nu și voință. *Tout désirer, ne rien vouloir.*

Căci totul este « voință » în noi, poate chiar schopenhauerian. Dar este nevroită voință. . .

★

[375] Cum se face că Biblia sacralizează prin traducere orice limbă? Ea singură?

O problemă pentru lingviști. Orice traducere aci e la înălțimea originalului.

★

[376] Ceea ce mă supără la pesimist este că știe sau crede că știe (și ponegrește totul în consecință). Ca înțeleptul indian care știe că lumea e suferință și caută ca urmare ieșirea din lanțurile ei.

În fond sînt pozitiviști, și încă în sensul prost: asta e asta și nu e decît asta.

Ce *altfel* este, sau poate fi, cultura europeană!

★

[377] De unde începe rațiunea, dincolo de intelect? De la sentimentul *căderii* (căderea e principalul mit, spune Hegel). Căderea dintr-o ordine, desprinderea de un întreg, faptul de a ști că nu știi, separația, *intellectus archetypus*, idealitatea, individuația, pierderea spiritului obiectiv, a arheului. . .

★

[378] *To have or not to have?* E întrebarea lumii noastre.

★

[379] Absurdul economismului și al primatului economiștilor. Simple gospodine — care conduc lumea. Dați-vă la o parte, eu curăț cartofi, eu mătur! . . .

Absurdul ca Japonia să importe materii prime din America de Sud și să vîndă bunuri în America de Nord.

Kleinraumwirtschaft. . .

★

[380] Pe cine să întreb? (pe lingviști etc.):

De ce cuvintele filozofiei nu interesează cultura, spiritul și cuvintele științei trezesc în spirit prințese adormite?

Felurile mele de-a întreba « ce mai faci » — vor trece?
L n l, Df, Întru, accelerație.

★

[381] *Asimetrie*

(*Scientific American*). În prima clipă a big-bang-ului erau cantități egale de materie și anti-materie. Dar îndată apoi violente coliziuni printre particule au creat condiții de asimetrie (primează materia).

Dar fotonul este propria sa antiparticulă! Nu se poate deosebi între un foton emis de materie și altul de anti-materie.

★

[382] Principiul individuației (în Evul Mediu) erau timpul și spațiul. N. Hartmann găsește că nu e de ajuns. Dar dacă vorbești de alte spațialități (sufletești, morale) și de alte temporalități, atunci principiul spune ceva.

n-dimensionalitate în spațiile și timpurile realului.

Sau: G-urile dintr-a căror interferență se naște I-ul sînt, sau pot fi, specificări temporale și spațiale.

Pentru N. Hartmann (*Der Aufbau der realen Welt*) individuația o dă *der Realzusammenhang* — adică în fine locul și timpul în el plus G-urile!

Nu individual sau mecanic (tomiștii), sau calitativ (scotiștii), cum spuneau medievalii, ci ele sînt una (N. H.).

Iar în fapt întregul nu e principiu al individuației ci I el însuși, spune Hartmann, și anume pentru real. Pentru *ființa ideală nu există individual*. I și G nu sînt deosebiți. Toată problema universaliiilor cade, după el. « Ființa ideală e incompletă ».

★

[383] « Autopoieză », o stabilitate dinamică (într-un an 95% din atomii organismului nostru se schimbă și totuși el e același).

Axiomatic și euristic în matematică (M. Malița).

Science et vie. — Transcendentalul, mersul îndărăt: *Surîsul* ar fi restul unui strigăt al copilului ce-și chema mama și apoi pe alții, în slăbiciunea lui.

(Dar a ajuns expresie a *puterii*, a superiorității! N).

Sau K. Lorenz: la început ne arătam dinții (reflex de agresivitate); apoi, când vedem că e cineva bun, «redirijăm» atitudinea în suris). — Alții combat asta.

Surîsul copilului vrea să rețină mama, pe când plînsul o cheamă. — Nu e un «rîs mai slab»? Rîsul apare mai târziu.

★

[384] Azi *proteinele* (enzimele sint și ele) și *acizii nucleici* (ADN și ARN) trăiesc în simbioză. Dar ADN și ARN nu se formează decît în prezența anumitor enzime — invers, *proteinele* nu sînt sintetizate decît prin codul genetic purtat de ADN. — Deci ce a precedat pe pămînt: *proteinele* sau *acizii nucleici*?!

Dar a fost hazard? Sau *necesitate*? Nu se știe încă. (*Science et vie*).

Walter Schulz, Wittgenstein (Neske, 1967) (ii arată insuficiența filozofică și lipsa de «transcendental»).

[La p.] 15 spune: «*Transcendentalphilosophie im strengen Sinne ist Philosophie der Subjektivität, und sie vollendet sich allemal als Deduktion, das heisst, sie legt aus, WIE und WARUM die Subjektivität ihre Grundbedingungen auf das Gegebene anwenden KANN*».

Vezi și *Das Problem der absoluten Reflexion* (Klostermann, 1962) și *Der Gott der neuzeitlichen Metaphysik* (Neske, 1963).

★

[385] LECTURI

Din *Georgescu Roegen*: instrumente endosomatice, iar la om exosomatice (Alfred Lotka)

Noțiuni aritmomorfice și în logică. — Anti-mecanicism. Entropie înaltă; deșeuri.

Citează Aristotel: Punctul e limita liniei, nu o parte a ei (*Fizica*, 231 a).

Pauling: Se descoperă circa 100.000 fapte chimice noi anual (chimia nu poate avea o «teorie»).

— Probabilitatea introdusă în mecanicism spre a-l salva!

— Demonul lui Maxwell a influențat biologia. Obligă la deosebirea dintre amestecare și *sortare*. (Lasă doar moleculele rapide din A în B.)

Organismul *alege* ce-i trebuie. Sortează.

— Raționamentul moral! (*Practical Reasoning*, Oxford 1978).

— M. Drăgănescu, *A doua revoluție*.

Revoluția industrială extindea musculatura, cea electronică sistemul nervos. [p.] 102. În Japonia, «oraș cablat», 300 familii rezolvă electronic: cumpărături (telev.), plăți, bibliotecă cu benzi video, învățare [la] calculator, sisteme de alarmă, reglare automată căldura, umiditatea. Toate cablurile sînt fibre optice.

[p.] 161 Sisteme deschise și introduse, în natură. Un dispozitiv cu inteligență artificială nu poate fi introdus.

[p.] 177 Invenția monedei, de aceeași importanță cu a alfabetului, s-a spus.

[p.] 183 Consecințe ale revoluției: Lupta împotriva evidențelor pe hîrtie... înlocuirea monedei cu semnale electronice.

★

[386] Domesticirea microorganismelor, la fel de importantă azi ca aceea a animalelor și plantelor.

«Enantiomorfie», asimetria în corespondență ca a mîinilor sau oglindirii.

Entropie — *en-трепо* — conversiune.

★

[387] Feyerabend practică anarhismul științific. «Fă ce vrei!» «Totul e permis». Nu metodă unică!

(Matematicile care au preluat jungla asupra lor. N.) Dar anarhismul este consecvent...

★

[388] *Prosopographia* împăraților romani, proiect <...> privind personagiile Romei.

The Roman Revolution de R. Syness: arată că August a distrus republica romană conștient.

Homoousie și *homoiousie*.

— Jung ilustrează introvertirea și extravertirea cu Tertulian (*credo quia absurdum, anima naturaliter christiana*) și Origen, eruditul. Primul sacrifică intelectul, celălalt eros-ul.

— «Cum se face că sîntem în continuare barbari?» se întreabă Schiller.

— Ce lam.[entabil] sună azi Frazer, cu magie — religie — știință și cu «consemnarea plină de tristețe a rătăcirilor și neroziei omenești», de la fine. Singurul lucru interesant este cum s-a făcut totul, pornind de la succesiunea preoților Dianeii de la Aricia (lacul din pădurea Nemi) prin biruința unuia mai puternic. De aci toată culegerea comparatistă de credințe!

— Gödel, Escher, Bach de Douglas Hofstadter: *The idea of a canon is that one single theme is played against itself* (Frère Jacques!). Rol dual pentru fiecare notă: parte din melodie și în armonie cu ea! Apoi *inversarea* temei și «*crab canon*». *Isomorfism*.

«Fuga», un canon mai puțin rigid.

Do words and thoughts follow formal rules? aceasta e problema cărții.

(E o culme a culturii intelectului, nu și a rațiunii. De ce? Pentru că nu are o singură idee.)

★

[389] Istoria ca *Sinnggebung des Sinnlosen* (Huizinga)

— Clonaj: dintr-un element asexuat, obținerea unei populații de celule identice.

— Hoyle crede că viața a coborît pe pămînt din norii interstelari (D-urile...)

— *Alles Leben, auch nur EINER MINUTE, hat ewige Gesetze hinter sich* (Jean Paul, 175)

★

[390] Un sistem e o închidere ce se deschide. Fără el nu există gîndire. Doar gînduri.

★

[391] Sufłări — dihanii

Clasa; «elementul»; limba; profesiunea; specia, titlul social; familia, gîntea, mitul, cuvintele, gîndul mai adînc, sensul de viață, arhetipurile, valorile.

[392] Nu știu dacă peste 200 de ani . . . Investiție în aer. Minoritățile au condus întotdeauna (dar cele impuse, nu alese). Eșecul unei democrații. Rămîne din ea posibilitatea selecțiunii de *oriunde*. Altfel și astăzi cîteva inteligențe creatoare conduc, schimbă, decid. Trebuie favorizate și altfel: spiritual, nu doar productiv. De făcut prospecțiuni.

Se spune: sau democrație, sau elitism. Dar elitismul prin alegere e democratic!

[393] Sînt oameni care citesc o singură carte (experiența vieții) și oameni care citesc mai multe — asta e tot. (Sau: ca și cum ai citi doar una!)

(*Vita sine cultura...*)

[394] *Faire vibrer un lecteur...*

[395] *Proiect de «Mathesis universalis»*. Totul în cultură e replica dată logos-ului divin, de matematic. Răzvrătirea I-ului.

[396] 3. V. [1984]

15. I. [1984]

Peste 100 de ani nici eu nu voi mai fi cunoscut, nici L.[iiceanu]. Dar *raportul* dintre noi va fi cunoscut.

Căci raportul este miracolul în matematici ca și în rest. Frîngerea, fractura. Matematicile nu încep cu numărul (care e doar unul dintre «principii»), ci cu raportul. Iar ele reușesc, în lumea modernă, tot cu raportul: calculul infinitezimal începe de la raport, respectiv valoare *limită* a raportului dintre infinitezimale: 6 pe 3 e egal 2, dar și 0,6 pe 0,3 și 0,0006 pe 0,0003 e 2!

Dacă marxismul nu a putut fi încă înlocuit de ceva e pentru că aducea un raport: cel dintre exploatator și exploa-

tați (așa cum arăta lui M.E. un B.). Se concepe dislocarea lui printr-o nouă religie (Toynbee, Malraux, Eliade) tocmai pentru că religia — spre deosebire de bietul capitalism liber — instituie un *raport*, între om și divin, între om și om.

Până și erosul (vorba lui Al.[ecu] din 1955) este etern pentru că prin el însuși, biologic, este *raport*, raport sexual. Trăim într-o lume cu demonia numerelor (statisticul!), dar fără rapoarte. Dă-ne, Doamne, un raport, și schimbăm în bine lumea . . . Poate I-G.

A face cultură e a sta într-un picior. În fotografie și eu sînt într-un picior și el. Dar eu sînt pe piciorul drept, pe cînd el e pe cel stîng. Acesta e *raportul*.

VI

1978—1987

[1] « De ce scriem cărți despre lucruri pe jumătate adevărate? » (*Mathesis*). De vreme ce am ajuns la gândul că adevărul ființei este « elementul », să scriu o carte adevărată, despre ceea ce este. Chiar dacă nu va fi o carte, va fi o călătorie.

★

[2] Intrarea în element, « reintegrarea ». Nu sînt toate reintegrările o asemenea strămutare? *Literatura fantastică*, o ascensiune către element, poate și căutarea altui plan de realitate sau a altei substanțe în care lucrurile sînt. La Mircea Eliade lucrul e izbitor, căci fantasticul lui ține de arhetipuri, deci e intrare în ființă. Orice « fantastic » ar putea fi pe linia aceasta. Romantismul tot. Ceva din suprarrealism. Extaturile. Chiar știința-ficțiune.

★

[3] Să vezi din ce în ce mai puțin oameni și lucruri, în schimb elemente. Dar așa facem, în fapt. Elementul ca pozitivitate. Totul e în element: planta sub elemente, animalitatea în elemente. Profesiunea. Spiritul obiectiv (adulmecări, feromon-uri, auzuri, mirosuri, captări de unde, radaruri) omul e întru. Descoperirile științifice ca dezvăluiri de elemente (magnetismul, electricitatea, dar și gravitația, ori cîmpul; cerebralitatea). Elementul mecanicului (Leonardo), al sistemelor, al atracțiilor și repulsurilor [sic!]. Capitolele fizicii, forțe ale tuturor științelor, descriu elemente.

[În margine:] Noi nu sîntem noi; trăim în elemente. Trăim în elementul prieteniei, în elementul profesiei, în al unei limbi, al unei culturi și al unei epoci.

Nimic nu este ce este; e altceva, legea noastră. Dar omul poate preface elementul din mediu exterior în mediu interior.

★

[4] Elementul se distribuie fără să se împartă. De aci trebuie început. Bunuri de consumare și de însumare. Miracolul că există bunuri de însumare apare pe toate drumurile, iar faptul că toate bunurile au fost (în primul lor ceas) și trebuie să redevină de însumare este predica tuturor oamenilor spiritului. Nu trebuie să renunțăm la hrană sau să practicăm desprinderea, ca indienii (cel mult detașarea, ca în *Bhagavad Gita*); ci să le transformăm pe toate în bunuri de însumare. Prea multul tehnicii moderne ar deveni atunci prea puțin . . .

Așa cum toate bunurile pot fi de însumare (tot realul rațional, tot profanul sacru), la fel toate realitățile redevin (ca undă) distribuiri indivize. L n l.

Individuația e doar o treaptă, o pot spune și europenii. Ieșirea din ea, cu tot ce a adus ea. (Schopenhauer putea trăda ideea europeană în favoarea gândirii indiene, de vreme ce o desființa pe prima; Hegel nu, și e bine că nu el a valorificat Orientul, deși îl putea invoca, integrîndu-l.)

Contradicția unilaterală peste tot: Europa nu contrazice Orientul (pe care-l și trezește la viață, de altfel); bunul de însumare nu pe cel de consumare — elementul nu lucrul. Doar lucrul poate contrazice elementul! (E versiunea proastă a europeanului, cea acatholista).

★

[5] Însmormîntarea reginei Victoria (Galsworthy), a lui Victor Hugo (Barrès?), a lui Eminescu, cu trei primi miniștri mergînd pe jos — trezesc emoția elementului ca realitate plutind peste oameni.

★

[6] Ne rușinăm și fugim de simțuri la nivelul individua-lui; vom reveni la ele, cu elementele. Aci simțirea e bună,

adevărată (nu amăgitoare și falsificatoare), este de ordin spiritual.

Europenii au avut întotdeauna respectul sensibilului, dar la un nivel prea coborât (doar poezia și mistica au înnobilit sensibilitatea umană); indienii dimpotrivă au fugit de sensibil ca de locul individuației. Dar respectul european pentru sensibil se justifică abia cu lumea elementelor, iar oroarea indiană — și în genere, religioasă — cade, în această lume a supra-individualului.

Sensibilitatea însăși intră în zonele limitației ce nu limitează, ea care dădea tocmai limitația ce limitează.

★

[7] Nu am înțeles niciodată bine de ce anume ține sentimentul că ești *părăsit* când încetează o muzică învăluitoare (și departe în tine învăluitoare), cum ar fi cea a lui Bach. Dar mi-e clar acum: ai fost în *elementul* ei și nu vrei să revii în granițele tale.

Acel stupid *partir c'est mourir un peu* spune și el că orice des-părțire este căderea dintr-un element. Redevii parte fără întregul tău sau nu mai ai parte. Căci partea e și negativă, de dezintegrare, dar și una de integrare. *

★

[8] Căderea e statornică. *E cădere din element*, și nu doar din elemetul paradisiac.

★

[9] Romanul modern este în fond despre elemente (*Afinișățile electiv* romanul prototip.) Crezînd că descriu oameni și situații, autorii redau sau instituie elemente.

★

[10] Dansul contemporan ca o integrare: ce diviziv era încă dansul cu perechi, față de dansul acesta integrativ în

* șters: «Ca un suflet fără parte». Fără element. Fără participație la element.

elementul ritmului. Negrii au restituit societății ființa, oricît de joasă. Bacchanala. Masele încep aci în sens bun.

★

[11] Sacrul lui E.[liade] ca realitate ontologică, element.

★

[12] Stupiditatea spaimci față de înmasare (Nietzsche, Ortega, Spengler). De la *Psychologie des foules* se putea presimți această intrare în altă ordine ontologică, pe care masele, cu ritmurile și tresăririle lor, n-o dezmint.

★

[13] Muzica, acest Infern / Paradis al elementului.

★

[14] Ideea ca *mediu interior*. Transcendentalul, spiritul hegelian, *Sein-ul Dasein-ului* ca *mediu interior*. A fi întru.

★

[15] Tendința spre abstracție, în spațialitate? Spre concret.

★

[16] Mediul exterior devine mediu interior. Elementele devin principii de viață (v. în a 2-a jumătate exemplul culturii).

★

[17] « Dar » nu e o particulă logică? Alte conjuncții? Dar *prepozițiile sînt în element*.

★

[18] Poate că ceea ce sînt *Stimmung*-urile pentru conștiința închisă asupra-și sînt elementele pentru cea deschisă.
(Nu : situațiile prepozițiilor corespund *Stimmung*-urilor !) *

* notație ulterioară.

★

[19] Elementul trecut prin morfologie: elementul substantiv, adjectiv . . . prepoziție.

Astăzi sîntem într-o lume în care elementul e *legătura*, conjuncția.

★

[20]* Început pentru *Cartea arheilor*: Predica Sf. Francisc. Elementul înfrățirii, al iubirii.

★

[21] Universalul, trecut în general, devine (element)* arheu!

★

[22] Setea *dinastiei* la regi. Nevoia de-a se ridica la spirit obiectiv, la un arheu istoric.

★

[23] Sumner <...> ... *daß außer der Naturkräfte es nichts gebe, was nicht griechisch sei.*

★

[24] Sînt trei tipuri de adversitate: război-sport-dialog. În primul trebuie să învingă unul. La al doilea idealul e să nu fie învingători și învinși. La al treilea, să fie învinși amîndoi.

★

[25] Cuvinte potrivite, nu între ele, potrivite în ele însele și *împotrivate*, cuvînt către cuvînt, față către față.

* şters.

★

[26] Cum *este* un cîntec, o teoremă, o gramatică, o specie dată și una fără condiție de apariție? Cum *sînt* cele pe care le știm și cele pe care nu le știm (v. Hegel *Filozofia spiritului*, 34, *Geist-ul* ce nu știe de sine). Basmul *este* (Hasdeu). Ține fiindcă se povestește. Întrebarea (Pușcariu, 134).

★

[27] Cunoașterea e ridicarea minții la întreg. Creația, a lucrului la sensul de întreg.

★

[28] E bun, nu ce ține, ci ceea ce intră în reacția în lanț. (Elementul în curgere.)

★

[29] Cedezi energie reintrînd pe orbita ta, în puținătatea ta. Ca laserul.

★

[30] Prin ce numeri timpul? Prin zile? nopți? așteptări? sau prin lucrările tale?

★

[31] Părțile de vorbire, pe care acum le părăsește lingvistica și le preia restul.

★

[32] Cu operațiile directe obții de un număr *limitat* de ori un număr ($5 = 4 + 1$ sau $3 + 2$) pe cînd cu *inversele*, de o infinitate de ori ($2 =$ și $5 - 3$ și $6 - 4$ etc.).

★

[33] Explorările și categoriile noastre au fost în lumea *realului*; acum trebuie să fie în cea a *posibilului*. Ceea ce

explorăm e posibilul. Dar păstrăm categoriile realului. — De aci chaosul de azi.

Dintre cele vechi doar 1 n 1. În rîndul celor noi, atît categorii ale *constructivului* (ca în matematică) — nu și cele ale *descriptivului*, ce presupuneau un real —, ale *inscriptivului* sau *interogativului* de virtual, de ireal, de posibil posibil, imposibil, mitic, prezumtiv, revolut, contingent, necesar. Totalitate, comunitate, continuitate, complementaritate, simetrie, expansiune, contracțiune, spațialitate deschisă, temporalitate deschisă. Ființă multiplă. Conexiune din <?> inferență.

★

[34] În posibilitate nu sînt legi, nici adevăruri.

Matematicile nu sînt o știință (un fel de a ști și a cunoaște), căci știința are un domeniu și legi. Sînt științificitatea. Științele au legi — și sînt legile-tăieturi într-o ordine care, dacă ar fi cunoscută toată, n-ar mai lăsa loc legilor, la plural. Legi există doar în științele omului, care au abateri și care, în starea lor pură, nu au decît abateri (ca Ideea).

[În *margină*:] Posibilitatea lor e doar o valoare între adevărat și fals. Dar posibilitatea pură, *autonomă*, interesează . . .

★

[35] Apriori-ul, care dădea universalul și necesarul (Kant) e regăsit astăzi, dar slăbit, dă structuri sau modalități probabile ale unui subiect, explicabil genetic și circumstanțiat, făcut relativ la . . .

Cu a fi întru apriori-ul reapare ca *obiectiv* și în al doilea rînd ca abstract (universal și necesar), dar avînd o *proce-sualitate*, nu gata făcut.

Totul e întru ceva, dar întru e liber.

★

[36] Preocuparea *societății* pentru vîrsta a 3-a este, în fond, o ofensă la adresa bătrînilor. Cum? nu știu ei ce au de făcut? nu și-au pregătit capătul de drum?

Tocmai ei ar putea, cu autonomia lor (în sfîrșit, sînt autonom!) reeduca oamenii, care așteaptă de la societate, ca

școlarul de la profesor, ceea ce nu poate veni decât de la ei. (Și tocmai de aceea nu reușește nici o ideologie, pentru că nu vine nimic de la ei. Cu cărămizi proaste nu se fac edificii bune.)

★

[37] După ce toată viața ai fost dominat de societate, să mai ceri tutela ei și pentru anii maturității tale ultime?!

★

[38] Lamentabilul început al *Iliadei*, ca astăzi (șatra, bulibașa), care de la cîntul 2 urcă splendid pînă la cîntul 24.

★

[39] Nici măcar *necesitate* n-are istoria... Toți contemporanii știm că al 2-lea război a ținut de arbitrarul unui schizofrenic. — Se poate face pipi pe ea.

★

[40] Bieții occidentali, cum nu reușesc să dea o Europă (ar putea da cel mult o Elveție, cu cele trei națiuni, în mare!). Dar nu le reușește pentru că Europa nu se reduce la ei. Nu numai că nu este fără partea de răsărit, dar ea *este* cu adevărat doar cu Rusia și Statele Unite cu tot. Iar dacă o concep așa, Europa nu e numai sarea Terrei, este Terra însăși, China și Africa fiind fosile ale trecutului.

★

[41] Nu raporturi (ca anglosaxonii), ci rapoarte noi ne trebuie. Un *raport* nou. Altminteri trăim sub tirania numărului simplu și a statisticii.

★

[42] Cele trei nașteri deopotrivă și cu seninătate acceptate: din tată (Iosif care-l ridică la Avram) și mamă; numai din mamă; nici în primul, nici în al doilea fel, ci din Tatăl ceresc. Trinitatea (și I.D.G-ul), de la început, de la obîrșie...
[În margine:] Unu — nu la nivelul comun!

★

[43] Unul din cele mai triste lucruri pe care le cunosc este discursul lui <...> la înmormântarea lui <...>. (Descoperirea pe care i-o atribuie că omul e o ființă care mănâncă și bea.)

★

[44] «Integrala» nu trebuie privită ca sumă infinită de părți deoarece în realitate ea se definește ca o *limită* (Mica Enciclopedie, 547).

Dar îndată mai jos: «Limite ale sumelor integrale...» Firește, limita nu e însumare. Dar e străină de ea? Nu ești la limită cu însumările tale cu tot?

★

[45] Nu e de comparat limba cu jocul de șah (reguli fixe). Mai degrabă cu jocul copiilor, unde regulile se înnoiesc permanent!

★

[46] Toată lumea se străduie să aibă un bun context (bani, casă, așezare în societate). Dar care le e textul?

★

[47] Ei confundă un caracter al logicii, rigoarca, cu logica. Fac ca adventiștii, care confundă religia cu etica, logică de adventiști. — Sau ca lingviștii ce găsesc reguli sintactice fixatoare și date. Dar și regulile se schimbă. La Homer nu există articol! — Cum apar alte reguli? Ce este azi? Informația — adică d-urile.

★

[48] Nu orice antagonism e o contradicție. Ea e doar între I și G, e unilaterală. Între I-uri antagonisme care creează doar un *cîmp*. Contradicția creează un spațiu (între I și D).
Antagonism nesimetric: cînd un virus infecțios (cultura!) pătrunde într-o celulă, aceasta vrea să-l distrugă, pe cînd

virus-ul vrea să se reproducă prin ea (Hofst 540). Uniteralitate: celula nu are ce face cu antagonistul-virus, acesta are ce face cu celula.

★

[49] «Toți Cretanii mint.» Dar a minți e una (e falsul logic), a avea o *comportare* mincinoasă, «a fi mincinos» este alta. (Ar trebui o holototală: Toți cretanii mint în orice împrejurare.) Mint cretanii și când vorbesc adevărul? Dar nu o să admită nimeni. Deci mint doar în cele ce pot fi spuse mincinos. Nu mint când spun că «toți cretanii mint!»

Are sens să spui că ei «mint» cu întregirea: mint atunci când asertează asta ori asta. Nu poți spune «mint» simplu (căci e o propoziție incompletă). Cum nu poți spune: «Toți cretanii fac, pretind sau spun, asertează, greșesc. Pretind ce? Spun ce? Însă poate fi un comportament mental. Poți spune: «Toți cretanii sînt mincinoși». Dar iarăși acolo unde încape minciună. Aici încape? Atunci spun adevărul.

[În margine:] Cu mult mai potrivit e paradoxul medievalilor: Poate Dumnezeu face un bolovan pe care să nu fie în stare să-l ridice?

«Toate lebedele sînt albe», spune o lebădă neagră din Australia.

«Minte-mă și spune-mi vorbe dulci» — e mai bun! Minciuna e adevăr pentru femeie!

★

[50] Cîte o bună *definiție* devine o explicație a lumii, sau un *holomer* al culturii. Comicul, la Bergson, este: «*du mécanique plaqué sur du vivant*». Dar ce e toată civilizația noastră tehnico-științifică astăzi decît — «*du mécanique plaqué sur du vivant?*» Și definiția e atît de adecvată încît comicul a rămas mult în urmă, atît de mult încît, după unii, lasă loc chiar tragicului!

★

[51] Sau o altă *definiție*, cea a frumosului kantian: «finalitate fără scop». Dar, iarăși, toată cultura noastră, punînd în joc «facultățile spiritului,» cum vrea Kant, spre o potri-

vire și o simili-cunoaștere ce nu cunoaște nimic determinat, toată a devenit o finalitate fără scop.

Sau această gravă problemă a culturii de astăzi: rolul femeii; după ce a fost eliberată de tutela speciei și răspunderile procreației. Nu va fi ea, în viața societății și pentru bărbat, splendida finalitate fără scop a lărgirii sinelui individual prin eros, prin singura cale de-a ieși din mizeria individuației alături de respirație (cum spunea Evola) rămasă nouă în Kali-Yuga?

Iar în numele finalității fără scop noi putem răspunde provocării indiene, respectiv acuzei că mijloacele noastre nu sînt la înălțimea scopurilor, ba adesea sînt odioase și vinovate, scopul singur cîntînd. Nu numai că în Europa — pe planul culturii și nu al politicii, care n-a știut încă să se inspire din cultură decît prin huliganismul « ideii » — nu numai că aici mijloacele sînt la înălțimea scopurilor, dar ele însele devin scopuri (ca în cultura înțeleasă ca exercițiu, dansul și gimnastica, unu și multiplu, muzica și *Kunst der Fuge*, sculptura și Brâncuși, dar și Shakespeare întreg, exercițiu pentru scenă și agrement, sau toate formalismele!). Pe cînd la indieni scopul (soteria) devine totul.

Societatea istorică, îndobitocită de politic, n-a adoptat această splendidă angajare în cultură decît pe linia sportului, care este limpede: finalitate fără scop dovedind încă de aici că definiția lui Kant e holomerică, purtînd asupra întregului, nu doar a frumosului. Cînd însă politicul va ști să devină finalitate fără scop (poate odată cu îmblînzirea animalității naționale), atunci va coborî peste lume nu numai « frumusețea » kantiană, dar și binele, grația.

(Cineva în mine spune: s-ar putea ca finalitatea fără scop, pe plan politic, să ducă la o comunitate cantonală, bine guvernată, de tipul Elveției, și atîta tot. Asta vrei? — Dar aceasta e vicisitudinea adevărului, aș răspunde: întîi adevărul apare ca o caricatură — ca acei ridicoli zei tribali, ca unele arte primitive — și abia apoi (dacă poate să-și facă loc în lume) adevărul apare drept ce este: finalitate fără scop.)

★

[52]. De ce sînt femeile mai interesante decît bărbații, în fond? Pentru că fiecare femeie adevărată (le desfințează /

înfințează pe toate celelalte, spunea Goethe), fiecare poate fi de la natură o mulțime cu un singur element. Numai că ele sînt *de la natură* așa, pe cînd bărbatul, cînd reușește a fi o mulțime cu un singur element, adică o lume, este mai complet, mai activ și mai creator așa, chiar dacă fără grația femeii.

★

[53] În filozofie s-au petrecut cîteva *dezastre*. Unul e de găsit în capitolul V din Cartea I a *Metafizicii* lui Aristotel, de unde pleacă trista și vinovata neînțelegere a *Ideii* platoniciene, altul constă în faptul că Leibniz nu și-a gîndit (ci doar expus) Monadologia, adică n-a dat o valabilă teorie a mulțimilor.

Poate că de aci pleacă nu numai catastrofa filozofiei ci și ceva din criza ce confruntă azi știința.

★

[54] Cînd a făcut dinamita, Nobel s-a speriat pentru umanitate și s-a grăbit să răscumpere crima sa închipuită, lăsîndu-și averea pentru *cultură*, pentru premiile Nobel. Dar dinamita își desfășoară liniștit (adică exploziv) cariera ei, așa cum premiile Nobel și-o desfășoară cu cinste pe a lor.

Nu poate nimeni astăzi cere să se renunțe total la punerea în joc a energiei atomice. Dar se poate cere speriaților zilei de propria lor ispravă, întocmai ca lui Nobel, să dea măcar dobînda cîștigului lor și al statelor respective pentru cultură și pentru cîteva premii. S-ar liniști și ei, s-ar lumina puțin și umanitatea asta dinamitată de spaime.

★

[55] Trăim într-o lume ce stă sub demonia numărului (statistica,) dar nu a *raportului*. Trebuie să aduci *rapoarte* (nu doar raporturi) în lume: între om și om, om și divin, om și comunitate, om și muncă, om și natură, bărbat — femeie, om și cultură.

★

[56] Am scris azi *Meditații despre viață*. Vroiam să spun doar atît: că te poartă un gînd toată viața, iar la capăt el se

desprinde de tine, și abia atunci îl cauți, încerci să-l prinzi, să definești ce te-a definit. Sensul vieții devine sens, idee. . . .

★

[57] Pe toate planurile e așa: trebuie să transformi *continența* (poate să fie — poate să nu fie) în *posibilitate* (poate), *posibilitatea* în *virtualitate* (poate, dar numai această anumită), *virtualitatea* în *realitate* (este), *realitatea* în *necesitate* (trebuie să fie).

★

[58] Logica e totuși mai generală decât dialectica, nu cum am socotit pînă acum! (Cînd te ocupi, ca acum, cu ceva, te îndrăgostești.) Dialectica privește doar *realul*, istoria naturii, a omului, chiar a divinului la Hegel. Și într-adevăr, pînă ce nu dai de contradicție, pînă ce nu *întîlnești opozițiile*, ca eul lui Fichte, nu ști pe ce lume trăiești. Peste tot în real e așa, cu planta ca și cu spiritul. — Dar așa e doar în real, pe cînd logica se mișcă în posibil, cu real cu tot.

[*Adăugat:*] «Tot ce e real e rațional» prea îngust. Nu posibilul! Îngust ca Einstein, parohial.

★

[59] Individualismul sec. XX (de după colectivism) e infinit mai interesant decât cel al sec. XIX, cînd individul se vroia singular (*Der Einzige*, Stirner) și cînd interesa excepția, geniul și maladivitatea, nebunia, excepția care nu dă regula. Acum e în joc individul care în însigurarea lui reface comunitatea, ca ostașul lui Aristotel. Excepția care *crează* regula.

★

[60] Dacă turtești un cub de carton, poate deveni un pătrat (cub bi-dimensional). Dacă turtești pătratul, devine o linie (uni-dimensional), dacă turtești și linia, devine un punct (cub zero-dimensional).

Dar nu s-a întîmplat așa cu omul? Veacul acesta XX, ce nu lasă nici arhitectură, nici idei mari, lasă totuși o experiență

spirituală mare: *zerodimensionalitatea* omului. Nu « omul unidimensional » al lui Marcuse, ci acela zero-dimensional e în joc acum, și cu el se poate regăsi totul. (Ce nuditate, ce striptease, ce regăsire a neîmbrăcatului original, în lumea de azi!)

★

[61] Entelecheia nu este a fi în *act*. Este a fi în țel, în *împlinire*.

★

[62] Kant ne-a făcut conștienți că sîntem (nu ca fizicieni, nu ca antropologici, dar ca filozofi) broasca ieșită pe mal și ținînd un discurs despre baltă și batracieni. Sau ca insecta devenită entomolog.

★

[63] Războiul formelor — Theodiceea — *homoousia* și *homoiousia*. Conflictul de azi dintre prepoziții și conjuncții, dintre *rapoarte* și raporturi-relații.

Complexul (european) care pierde simplul (anglo-saxon). Al doilea război de secesiune al Americii, eliberarea de *spiritul* englez.

★

[64] Ce splendid spune Platon (*Republica* 521 a): dacă există un tip *mai bun* de viață decît conducerea, pentru cei meniți să conducă în stat — e bine.

521 b: « E necesar ca spre cîrmuire să nu se îndrepte cei ce o îndrăgesc ». — Toată gîntea politică. . .

★

[65] Veacul nu are decît cîteva mari rezultate negative: matematica nu poate fi redusă la logică (Gödel), deci nu e perfect rațională; ființa nu poate fi rostită (Heidegger), deci filozofia trebuie să tacă asupra ei; societatea și istoria nu pot fi controlate (eșecul socialismului!). Wittgenstein.

★

[66] A avea a fost degradat cu forța aici și s-a compromis singur dincolo.

★

[67] Cosmicul s-a compromis și el, într-un sens, « Cîte-n lună și stele ».

★

[68] Experiența indirectă prin *media*, s-a spus. Nu mai avem experiență *directă* a realului.

★

[69] Religia privea pe *fiecare*. Ceva de acest ordin trebuie iar nici o ideologie nu-l poate da, căci privește pe *toți*.

★

[70] Contra mentalității matematice. Nimic nu e neutru, nici dichotomia.

Dar ireversibilitatea *timpului* e prea puțin și dealtfel ea e fatală (timpul fiind și formator dar și distrugător). Ireversibilitatea ridicării la *formă*, Nimic nu e neutru în df.

★

[71] Războiul formelor.

★

[72] $1+1$ fac 2. Dar 2 nu mai este $1+1$. Cum se întimplă că *egalitatea e unilaterală*, în rest, de la organic încolo? (Platon spunea: totul ține de *Ideea Dyadă*.)

★

[73] Orice dichotomie duce la o *complementaritate*!

★

[74] Un templu, o biserică sînt o închidere ce se deschide. O casă e o închidere simplă. (Poți să *nu* intri într-un templu; într-o casă vrei să intri spre a vedea ce este.)

Dragostea e o închidere ce rămîne închisă; iubirea una ce se deschide.

[În margine:] Deschideri în *acoperiș*: India. Mircea Eliade p. 122.

★

[75] Arta face ca fiecare lucru să fie altceva, *altul*. *Alteritate* e genul proximal al artei și cu ea ar trebui început: oglindirea, *mimesis*, imaginea ta în conștiința celuiilalt, reprezentarea, amintirea, evocarea, istorisirea (« Stați să vă spun ceva. . . »)

★

[76] Totul e prescrist, dar nimic nu e preexistent. (Pentru Platon și Theodiceu. Pentru cercul metafizic.)

★

[77] Să nu *vrei* nimic: reducția fenomenologică a voinței. Nu *vrei* nimic deosebit din ce este al lumii — și în refuzul acesta metodic creator de gol apare ceva: voința proprie. *Dubito ergo cogito* devine acum: *nihil volo, ergo volens sum* — Vreau să nu vreau nimic de-al lumii, deci îmi vreau vrerea proprie.

★

[78] Faptul că luăm de fiecare dată totul de la început face ca și imposibil progresul, în cultura umanistă cel puțin. Recolte bune, recolte slabe.

★

[79] O singură reformă « politică »; ținerea în minorat pînă se educă și instruesc (pînă la 28—30 ani) a oamenilor.

Cine nu rezistă trece în dd. După aceea ei își vor face singuri, în anii maturității, societatea.

★

[80] Nu e nevoie să refuzi omului proprietatea. E destul să-l aduci (prin cultură) în situația de a spune: «Nu am ce face cu proprietatea!»

★

[81] Cămilele și caii, apoi năvile au transportat idei, legende și religii — nu condimente.

★

[82] O societate care nu se bucură că munca grea ca și cea mecanic specializată e preluată de mașini și roboți — poate fi disprețuită. Că n-au oamenii locuri de muncă? Dar faceți un efort de imaginație, conducători imbecili, sau dați-le tichete de hrană, îmbrăcăminte și locuință imbecililor acelora, care au atins ce a visat întotdeauna umanitatea și — se tînguie în ceasul biruinței.

★

[83] «Efectul nu e superior cauzei» s-a spus în Evul Mediu (după Aristotel). Dacă ar fi așa, am fi pierduți!

★

[84] Nu întreb pe cineva: ce mai faci. Îl întreb: sub ce accelerație ești? (ce df, ce «întru», ce «l n l»)

★

[85] De ce a triumfat icoana? Pentru că este un Unu-multiplu. Dar icoana a devenit în Renaștere portret, apoi fotografie. . .

★

[86] Cei trei gânditori europeni de factură orientală: Parmenide, Spinoza, Heidegger.

[87] Unu-multiplu singur legitimează multiplul (chiar și valorile autonome, relativitatea, istoria). Toate celelalte rapoarte între Unu și Multiplu privilegiază Unul.

Unu-multiplu singur se distribuie în părți din care n-a fost compus niciodată.

El singur se distribuie fără să se împartă, dând valorile care nu operează, poate, în nici o altă cultură. Orice bun poate fi valoare, la Europeni.

Chiar și *nimicul* (nihilismul) este un Unu-multiplu: cele 4 feluri de nimic ale lui Kant (Țin de unitatea transcendențială).

[88] Kant (B 285). . . *weil ohne Stoff sich überall nichts denken läßt*. Formalismele moderne iau forma drept materie.

[89] Poate că recursul kantian la experiența posibilă și la intuiție — ceea ce îl face să spună (B 304) că ontologia cea pretențioasă trebuie să facă loc Analiticii — e de înlocuit cu invocarea I-ului în modelul « transcendențial »!

[90] De ce e mare *Divina Comedie* ? Nu pentru că vorbește de legile eterne, nici pentru că vorbește de oamenii Florenței. Ci pentru că așează umanitatea acesteia sub rînduielei eterne.

[91] Poetul japonez Kotaro Takamura: *Before me there is no way — Behind me there will arise a way.*

[92] Trei modele pentru cultura europeană:

1) Unu-multiplu. 2) Cele 6 maladii (catholită la creștinism în Sinoade; todetită la Evul Mediu; horetită la Renaștere;

ahoretie la protestantism; atodetie la știință-muzică-contra Reformă; acatholie cu pozitivismul și azi. 3) Sumarul Criticii rațiunii pure. Apoi:

(Poate și un al patrulea: supra-realismul.)

★

[93] Kant și Aristotel rămân profesori pentru că nu asimilează iraționalul. Văd «Schein» în dialectică.

Cultura europeană e a *dialecticului* (a evoluției, a negentropiei).

★

[94] Teza lui Hegel că poezia poate fi începutul descompunerii artei (trecând în proză științifică). Πικρὸν trece în λέγειν (Käte Hamburger, p. 187).

★

[95] Modelul: Ca și *Ich denke*, nucleul big-bangului nu e o sinteză fiind totuși o *unitate sintetică*. Numai că nu-și dă (încă) forme, categorii, ca primul. Altminteri e chiar «intelectul intuitiv», *care-și dă materia și forma laolaltă*.

★

[96] Logosul matematic e Unu-multiplu prin excelență. Tot ce e profan e sacru, acolo.

Europa începe la 325, cu Conciliul de la Niceea. Dă modelul. Europa faustică va pieri, cum s-a spus, dar cea a pluralității de o ființă, nu.

Nordicii s-au substituit Europei la 1000 și au dinamitat-o. Dar ea rămânea cea trinitară. Aceasta a operat, în fond. Cultura arabă n-a fost decît un vehicul: cămilele spiritului. Creștinismul e «religia religiilor» și Europa *cultura culturilor*.

★

[97] Culturile *ca prilej*. Nașterea lor ne miră, nu sfîrșitul lor. Ce răspundere ar crea — dincolo de moralști (La Bruyère) și la specialiști (Nietzsche, Ortega. . .) ai sfîrșitului.

Noutatea, promisiunea culturii europene.

[98] *Nu încapă contemplație în matematici. E vita activa (constructivitate, reluare permanentă), nu contemplativă. — Pe cînd în frumosul artistic ai efectiv infinitatea în finit. (Cînd contemplă, matematica face artă.)*

[99] Că manifestările istoriei sînt *astea*, deci istoria e asta? Dar fără a te gîndi la o istorie posibilă — manifestările întîrzie, smintesc, răstoarnă, pînă adesea lucrurile în negativ. Sînt *non-treaba* activă, *treaba cu semn negativ*. Ce e dincolo de zeroul plutirii dă istorie, nu ajungerea ori revenirea la linia de plutire.

[100] Într-o simplă ecuație trigonometrică Euler vedea epura universului. Vedea tot. Noi trecem pe lîngă ecuația aceasta, vedem mai nimic în ea și plecăm triști mai departe. Așa facem cu oamenii, situațiile, întîmplările. Dar trebuie să *inventăm* oameni și situații în care să vedem tot. Singurul lucru rău e să *impunem* ecuația noastră (și mă tem că asta vrea sau speră știința), s-o impunem « rațional ». Dar miracolul este că prindem — cînd prindem-un același întreg *altfel*, de fiecare dată. Ceilalți numesc asta sistem pentru că n-au obținut (încă) ecuația lor.

(Mizeria lui Don Juan este că nu *inventă* feminitatea; o caută gata dată, și firește n-o află. . .) Dacă trebuie să cred pe alții, eu n-am avut nevoie de Cambridge și Princeton. Am inventat Păltinișul!

[101] De ce e *Don Quijote* infinit mai interesant decît *Don Juan*? Pentru că are comentariu, pe cînd ultimul n-are decît acțiune, *Tat*, trăire.

[102] Veacul acesta mai are o singură șansă: să aducă o mare catastrofă. Dacă nu, va trece neobservat în istorie.

★

[103] Ești *contemporan* (ai simultaneitate în timp, spun teologii) cu cel pe care-l iubești. Asta e tot — și înseamnă înfrângerea umană a timpului.

(Tot teologii spusese: ființa nu e Dumnezeu, ci este iubirea lui.)

★

[104] Un criteriu: tot ce nu poate deveni *mediu interior*, rămânând mediu exterior, e rău. Și natura a fost « rea » (dai-monică, măcar) pînă ce n-a preluat-o omul.

Tehnica riscă să fie așa. Va rămîne din ea numai cît va deveni mediu interior.

★

[105] Deosebirea dintre științele exacte (finitudine $2+2=4$, Descartes) și cele ale omului, cu infinitudine. Între *la tour Eiffel* (tehnica nudă) și Beaubourg (arhitectura nudă).

★

[106] Alienarea? La ei este pretutindeni ceva dat. În *Et ecce, Domine, intus eras, et ego foris* (Augustin) este infinitate.

★

[107] Importanța *ritului* față de mit (care e leneș, visător). Ritul trimite la act social. Poate decădea în simplu *ritual*, dar ca rit cu ritual e adînc.

★

(Din *Tratat*, pentru *Tratat*)

[108] O încercare de a gândi logicul dincolo de *sublim*. În orice caz, dacă *sublimul* logicii este exactitatea, trebuie încercat a gândi exactitatea cu adevăr cu tot. Logica trebuie să

redevină o disciplină filozofică, iar așa fiind ea acoperă tot restul sau încheie, face să cristalizeze, tot restul filozofiei.

Plec de la: cîmp logic, *situație* logică, *vină* logică, traiectorie și linie de forță logică, implicație, condiționare, corelație logică, conexiune logică, structură, deducție liniară, deducție ramificată, deducție arborescentă, deschidere logică, orizont.

Dubla necesitate logică: a condiționării ce se încheie asupra a ce este, a condiționării ce se deschide din ce este.

★

[109] Că matematicile pot fi reduse la axiome și *logicizate*, foarte bine. Dar un destin, liniar și categoric, nu poate fi și el redus la principii, logicizat? Dar o creație?

★

[110] Logică mecanică, logică organică, logică dinamic organică, genetic organică, logică noetică: logică eidetică (de integrare).

★

[111] A căuta logica în matematică (legea lui... , cauți lucrurile unde le găsești)... Esențialul e s-o cauți — și s-o găsești — în rest.

(Principiul « Peter »?)

(Au căutat-o unde e mai ușor de găsit și n-au găsit-o nici acolo!)

★

[112] Implicația nu poate fi de un singur fel (vezi titlul conjuncției subordonatoare...) Aristotel o vedea în causal. Modernii în *conectiv*.

★

[113] Tendința spre abstracție în spațialitate? (ei numesc spre abstracție, cu multiplicarea dimensiunilor, tocmai tendința spre concret). La fel în gramatică, cu substantivul verbal.

[114] De la început: nu sînt numai *forme* logice; trebuie să fie și *proces* logice, de vreme ce logicul ia chipul înlănțuirii sigure, sau al ramificației sigure. Dar dacă sînt procese, există și un *timp* logic.

Deci *întîi* timpul logic, cu caracterele lui.

[115] (Rigoarea e la urmă, nu la început.)

[116] Totul e o pulsație (prin închiderea ce se deschide).
Și numărul e o pulsație. Unda, numărul, viața, gîndul — pulsații. L n l.

[117] Despre timp. Spui: e ora 1. Celălalt spune și el: e ora 1. Dar *e aceeași oră?* « Am timp ». « Nu mai am timp ! »

Este deci și nu este. Timpul cronologic devine altceva, în-
crucișat cu cel *psihologic*. Peste ele trece *timpul istoriei*, pre-
luînd ora 1 de acum în gloria ori în nepăsarea lui. Dar la fel
trece și *timpul logic*, cel al unui proces, care *nu ține seama* de
ora 1 decît în măsura în care e preluat în decurgerea lui.

[118] A pleca de la propozițiuni, de la unități atomare,
ce neadevăr logic!

Pleci de la un *demers individual* (gînd, act) ce-și dă *deter-*
minații (propozițiuni) înăuntrul unui cîmp logic, ca *element*.
Și toată problema este să satisfaci modelul: determinațiile
l-ului să se convertească în cele ale elementului.

Deci: 1) *agent* logic — cîmp logic (orizont)

2) *agent* — manifestări libere în cîmp

3) *agent* — manifestări necesare întru cîmp

4) *agent* — linii de forță — cîmp

În orizontul acesta se întîmplă ceva. Ceea ce se întîmplă
emană de la un agent. Acesta își dă calea sau ramificările. Acesta

găsește calea sau ramificările. În orizontul acesta se întâmplă ceva organizat, « logic ».

Totul ține de *conversiune*.

Logica e știința convertirii (nu a convertitului !)

Convertirea începe cu timpul logic: trecerea în *alt* timp. Se continuă și desfășoară în spațiul logic: trecerea în *altă* spațialitate, cu *G*-ul ca dimensiune a *I*-ului. Se confirmă prin *mediul* logic: prefacerea mediului exterior într-unul interior. Se organizează în *contradicție* logică: contradicție unilaterală. Se rezolvă în *integrare* logică: agentul individual trece în agent general. Capătă *conexiune* logică.

(Timpul plantei, spațiul ei, mediul ei, contradicțiile ei, integrările ei, ca supunere la specie, lanț conectiv și reproducere în sînul acesteia. Ce nu se reproduce — în acest plan — nu *este*, adică nu ține logic.)

— De la conexiune: principiile logicii; structurile logicii; formele logice; procesele logice (implicația în primul rînd).

[*În margine:*] Ei vorbesc doar de ultimul moment, al conexiunii !

★

[119] În implicație nu pare să-i intereseze faptul și natura implicației, ci rezultatul ei: *cînd* sînt ambele adevărate, antecedentul și consecventul, sau mai puțin, *cînd* e consecventul adevărat, ajungîndu-se chiar la absurd — mecanica implicație materială. Dar cum se întâmplă asta, *ce anume* în antecedent impune adevăratul consecventului, nu-i interesează, căci discută « în formă ».

★

[120] Care e uimirea, $\theta\alpha\upsilon\mu\acute{\alpha}\xi\epsilon\iota\upsilon$ -ul aci? Trebuie să fie una de ordinul *situației* logice.

★

[121] Cu o logică în care identitatea se exprimă prin $A=A$ și contradicția prin $p.\bar{p}=0$, adică nu există contradicție (ci desființare), nu e nimic de făcut. (Dar aceasta e logica lui Aristotel — și a modernilor !)

De la ce mirare pleacă logica? etc.

(În loc de $A=A$ trebuie văzut ce înseamnă « = »).

Și în loc de A și $\text{non-}A$ trebuie văzut în câte feluri se spune $\text{non-}A$.)

[În margine:] $\text{non-}A$ este: zero- A , complementar lui A ,
dar și anti- A , $-A$, fără- A
 A , adică A barat: nu e A dar e A

★

[122] De la reacția în lanț fizică, monotonă, pînă la reacția în lanț istorică, infinit intricată. . .

★

[123] Conective prepoziții
cu (asociere) Topologie!
fără (diferență)
în (inferență)
lîngă, pe, la, sub — aderență

★

[124] Forme logice? *Cuplajul*, din care ar deriva judecata. *Cîmpul* care va da silogismul. *Orizontul* care va da conceptul. *Reacția în lanț* care va da conexiunile.

★

[125] Regulile de « substituție » și « detașare ». Ce mecanicism! *Nimic nu se substituie întocmai, nimic nu se detașează complet . . .*

★

[126] « Dar » nu e o conjuncție logică? « Fiindcă » nu e una? « Deci »? La rîndul lor prepozițiile nu au ele sens logic?

★

[127] Lumea *aceasta* reală ar putea fi în eternitate și eternizată. Cea logică, nu! *Timpul îi e necesar*. (Prezentul tîrît mai departe al timpului real.)

Un om de rînd poate trăi oricît și vrea căci așteaptă ceva. (O viață necesită logic, nu.)

Nu e nici o necesitate în el, nici un sens logic necesar. Viața lui nu conduce la nimic.

În schimb, acolo unde apare un proces logic apare și capătul. Logicul e cel care aduce temporalitatea, la un anumit nivel cel puțin.

★

[128] Logicienii noi au creat o logică pentru singura știință care nu o reclama: matematica! Toate celelalte științe, ba chiar toate consecuțiile, raționalitățile, organizările, conexiunile au nevoie de o logică. Dar lor modernii le-o refuză — sau le aplică logica matematică.

«Spuneți-mi ce se întâmplă aci. Cum se întâmplă că e ordine?»

★

[129] În fond ei rămân la deductiv (Kneebone, caiet mai 22) Trebuie ceva de ordinul deductivului, totul e o ridicare la lege.

★

[130] În funcția propozițională (una din cele 6!), cu fiecare subiect predicatul devine altul! (Fixismul lor, ca la Linné) (v. mai 24) (și nov. 9)

★

[131] Toată problema logică e de conținut: cum rezultă ceva din altceva (prin *mediu*, spunea Aristotel pentru silogism). (v. mai 28) Cum se înlănțuie necesar? Cum se desfășoară?

★

[132] Încă de la mecanic: nu pot spune că o rotiță e în ceas. Apoi organic, persoană, element (v. 11, XI caiet).

★

[133] Platon și Hegel rezistă pentru că au arhei. Gîndirea indiană și Heidegger, nu!

★

[134] Infinitul înseamnă acea mulțime care este întotdeauna o submulțime.

★

[135] Ce e extraordinar cu Wittgenstein este că a trăit știința ca aventură spirituală. E poate cel dintîi, la nivel speculativ. De aceea *face* filozofie ca Augustin ori Kierkegaard.

★

[136] Estetica receptării? *Momentul* estetic al receptării. Există clase de texte: *sacru*, dogmatic, sens *unic* (exactitate), consistență arhetipală, structură sigură, text regizoral, text cu sens variat (Hamlet comic), text cu cifru, cu mai multe lecturi posibile, text ce se confirmă (*Faust II*), text liber, text cu neîncetată adîncire (*Don Quijote*).

★

1983

[137] Nu e necesitate, în ceasul tîrziu, nu e necesitate... Dar e refuzul a tot ce nu e necesitate.

★

[138] Nu ești dacă nu îți supraviețuiești: sădind un pom, lăsînd un gînd.

★

[139] Înainte de a adormi spune veghei:
păstrează pentru mîine ce nu mi-ai dat azi.
(Și veghea spune ca în *Godot*: ți-o voi da mîine.)

★

[140] Pentru a sfîrși suportabil trebuie să invenți o rațiune a sfîrșitului, de vreme ce omul tot nu știe să-i consimtă. Sfîrșești cînd ai încetat să invenți.

★

[141] Nu dau delegație nimănui să rezolve problema aceasta pe care totuși nu pot s-o rezolv.

★

[142] Bătrînii lumii vor trebui să redefinească omul, în condiția lor de ființe ce trebuie să se definească.' Și femeile.

★

[143] Eternitatea nu e un prezent veșnic ci o veșnică lipsă de prezent.

Eternitatea « logică » înseamnă tocmai să nu existe prezent. Dar trecut și viitor există.

★

[144] Ca în fizică, problema în cultură nu e viteza (inertie) ci *acelerația*, pe care o aduc cugetele deosebite. *Variația* de viteză (ca Galileu).

★

[145] Cuiva, care ne cuprinde, să-i cerem, în fiecare început de ziua: « . . . Ființa noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi. Fă astfel încît faptele ca și iubirile noastre să aibă sens, și ca ziua noastră să țină. »

★

[146] Tot ce se întîmplă e dublat de « este » (poate fi, ar fi să fie . . .).

★

[147] Într-un ceas al formalismului care nu vrea să regăsească nimic, propun un formalism ce vrea să regăsească cît mai mult. (Restul, rebut.)

★

[148] Sistemul? Monotonia unei scheme ce redă polifonia realului. Un detector de *varietate* în cenușii realului (Cele șase . . .).

★

[149] Când un lucru e mai mult decît el însuși, așadar cînd e o mulțime cu un singur element, sau un singur element la puterea unei mulțimi, abia atunci are semnificație logică și chiar științifică.

Un ins poate fi așa, o femeie frumoasă e așa (prototip)*, o experiență, un moment istoric. Toată cultura poartă asupra unor astfel de realități individuale. E cuplarea cu un general.

* [În margine:] Oricare le desființează pe celelalte sau le înființează!

★

[150] « Monologul interior » (Joyce) este ca și cinematograful: încercarea de a face perceptibil aceea ce imaginația vizuală, și acum mentală, știi mai bine. Un prea mult care sărăcește lucrurile. Cinematograful vrea să arate ochiului exterior ce vede ochiul interior! « Monologul interior » vrea să pună în rostire ce nu este în rost, rostuit!

★

[151] Dintre cele 3 lozinci ale Revoluției franceze, ultima își așteaptă rîndul. S-a început (și se continuă) cu libertatea, care-și arată, goală fiind, partea rea; s-a continuat (și se continuă) cu egalitatea, care-și arată și ea fața rea, *sterilitatea*, *necreativitatea entropică* — și s-a ajuns în pragul fraternității.

Derivate ale acesteia au fost mai de mult căutate, sub forma Internaționalelor, dar nici una n-a reușit: nici a regilor (Mettelnich), nici a negustorilor (Benjamin Constant), nici a aristocraților, nici a intelectualilor (Gobineau, *Les pléiades*) sau a oamenilor de cultură umanist-științifică, nici a proletariatului. Ce rezistă? Poate, după eșecul lui, supraviețuirea etniei = națiune (ethos etnicist); și în orice caz logos-ul divizat al lim-

bilor. Dar fraternitatea poate începe de jos și pe verticală, înainte de-a urca pînă la universal: de la subordonarea consimțită în familie și comunitate, înfrățirea cu natura, *Ehrfurcht vor dem Leben*, de la orice formă de pietate, cum spunea Goethe. De la *le point de vue de l'autre*, dar nu ca simplă politețe, cum e în Vest, la treapta cea mai de jos a ierarhiei Tao-ului.

Simplă iubire, de atâtea ori predicată? Iubire *cultivată* și înțeleasă. Chiar sub formă degradată, ca în fraternitatea japoneză de astăzi a comunității de « producție », ea este benefică. Religia cere prea mult dintr-o dată. Puțină religiozitate fără religie, în căutarea ei, întru ea.

★

[152] Nu există decît două orientări ultime (așa cum nu sînt decît două tipuri de politică: omul e bun — omul e rău de la natură, alienat, sau numai trei forme de guvernare, cele aristotelice): îți pui problema sfîrșitului sau nu ți-o pui.

În primul caz apare omul religios, dar și cel al absurdului, sau libertinul, sau existențialistul; în al doilea dai sens, măsură, capăt necesar vieții.

Ca în cazul lui cunoaște-te pe tine (tu, Tersit), îmi vine în minte: « Ia vite-te la el! Și a vrut să aibă copii », spus de fiul aceluia. (Și a vrut să se înveșnicească . . .)

După ce ai făcut tot ce se putea face și nu a ieșit decît ce a ieșit — cum poți fi mulțumit? Îmi e suspectă orice viață satisfăcută de sine.

★

[153] Secolul acesta fără de importanță . . . Nu lasă monumente arhitectonice și nu lasă idei mari.

De aceea și face atîta scandal, pînă la isteria catastrofei finale. Ca oamenii fără importanță.

★

[154] Totuși: descoperirea Inconștientului, spune cineva. Apoi a culturilor tradiționale și-a culturii altora. Reabilitarea simbolului, mitului.

Rămîne de văzut. Dar găsesc eu însumi o idee (sau un demers) mare în secolul XX, doar că e obținută silnic : abolirea posibilă a verbului auxiliar *a avea*, în favoarea lui *a fi*, *a deveni*, *a face*. — « *A avea* » a redevenit verb auxiliar, numai.

Mai încercase și creștinismul să desființeze verbul, dar pînă la urmă pactizase cu el (mai ales în catolicism : « *intendent al averii tale* »). Propun o altă înfruntare a lui « *a avea* » : statul celor cu *Credit nelimitat*.

Atît creștinismul cît și socialismul extrem desființează pe « *a avea* » (« *ca păsările cerului* ») în numele unei făgăduinți, al altei posesiuni (« *împărăția cerurilor* »). Aci, în stat, « *a avea* » e combătut așezîndu-te în el, în țintă. Ai totul la dispoziție, deci nu mai trebuie să te străduiești « *a avea* » ceva. Ai verbul « *a avea* » *îndărătul* tău. Ce faci, ce devii, ce ești — îți stau înainte.

★

[155] Este *mathesis universalis* o matematică, o știință a proporțiilor, cum sugera Descartes? Este un limbaj, o *caracteristica universalis*, cum gîndea Leibniz? Sau este un model ontologic care se înscrie în lume și o descrie?

★

[156] Heraclit 71: Trebuie să ne gîndim și la « *omul care uită unde duce drumul* ».

86. Tot ce dorește inima se cumpără cu prețul sufletului.

★

[157] A trăi monadologic... În orice facem să fie *tot*, să se reflecte *tot*.

★

[158] Se spune: un sistem înseamnă a vedea totul prin ochelari colorați.

Aș spune: înseamnă a vedea totul prin ochelari, pur și simplu. Adică a vedea *mai bine*.

★

[159] Leibniz *pleacă* de la divin și încă unul atât de puternic încît dă totul (cu armonia prestabilită) de la început. De aceea nu poate desfășura *logic* nimic, ci doar hermeneutic-descriptiv.

Ca în constituțiile care pun în articolul 2 sau 3 o autoritate conducătoare în stat, și unde astfel restul articolelor nu mai interesează, și aci nu dai crezare restului, dacă nu crezi de la început.

Mizeria (<... >), *spărtura* logicianului, care trebuie să creadă în ceva transcendent spre a da o întregire demonei formaliste. Logica și mistica sînt solidare încă de la Leibniz.

Dacă însă ar fi căutat o Logică pentru lumea monadelor, ce alta ar fi fost viziunea lui!

★

[160] Fiecare avem un foc, un foc interior. Mi-am vărsat focul, îți spui.

★

[161] Spinoza (102): Cine știe să ocărasească mai elocvent și mai iscusit neputințele sufletului omenească trece drept inspirat de zei... Preferă să blesteme sau să batjocorească afectele și acțiunile oamenilor, în loc să le înțeleagă...

Voi privi acțiunile și poftele omenești ca și cum ar fi vorba de linii, suprafețe și solide.

III, XI *Bucurie*, pasiunea prin care sufletul trece la o perfecțiune mai mare. (Din bucurie-tristețe-dorință — ies toate).

IV, XXXVII Același drept pe care îl au animalele asupra noastră îl avem și noi asupra lor (deci le putem sacrifica!) Așa spune *rațiunea*.

XLV Spun că este faptă de om înțelept să te hrănești și să petreci cumpătat.

LXVII Înțelepciunea este meditație asupra *vieții*.

★

[162] Istoria spiritului european ar putea fi cea a *polarităților* succesive: Parmenide — Heraclit, Platon — Aristotel, Augustin — Toma, Descartes — Pascal, Kant — Hegel.

★

[163] A face a posterioriul a priori.

★

[164] De ce suprarealismul și modernismele excesive n-au curs pînă la urmă în literatură? Pentru că logos-ul nu poate fi deșuchiat, smintit. Plastica și muzica se pot sminti și deșuchia — eventual tocmai în căutarea logos-ului, a sensului — dar rațiunea și cuvîntul nu au nevoie și nu au ce face cu *altă* dezordine. Ele sînt expresia dezordinii de la început. Rațiunea nu apare decît sub sentimentul căderii (spre deosebire de intelect care doar urcă) și ea este căutarea ordinii din care spiritul a căzut. Nu poți strîmba ceea ce, expresie a strîmbătății fiind, tinde să iasă din strîmbătate. Culoarea, sunetul, formele și structurile (chiar matematice) pot încerca imposibilul. Rațiunea este în el.

★

[165] În fizică nu contează mișcarea, nu viteza ci (ca la Galilei) *acelerația*. La fel și dincoace: dacă poți accelera destinul cuiva.

★

[166] Ceva ți-este *prescris* (poteca!) fără să-ți fie preexistent, asta e tot.

În momentul cînd săvîrșești un lucru apare și legea săvîrșirii lui. Totul e: *fericitul cuplaj*.

Dar așa erau Ideile: în momentul cînd te împrieteneai, apărea și Ideea de prietenie.

Așa era a priori-ul lui Kant, ce apărea odată cu a posteriori-ul.

Așa e tot Hegel. Așa sînt matematica, istoria, etica. (Doar la Fichte pare invers: lucrul, non-Eul apar prin lege, Eu. Nu legea prin lucru!)

★

[167] « Constantele » filozofiei. Kant: 1) Oriunde ar exista o conștiință rațională, ea ar avea un filtru . . .

Constanta trinitară: 2) Oriunde s-ar pune problema a ce este ar trebui invocată: legea, întruparea, manifestările.

Constanta lui Platon: Nu *preexistent*, dar totul e *prescris*.
[În imagine] Cum apare legea <?>

★

[168] Se spune: «cei mulți». Dar dacă cei puțini dau *regula* și cei mulți sînt în excepție (ca la fulgii de păpădie), atunci nu poate fi vorba de elitism, aristocratism, catharism. Interesează ce este, nu tot ce există; *ce este în ordine, nu dezordinea*.

★

[169] Și în mecanică (dinamică) este așa: nu interesează mișcarea, nici măcar viteza, deși e vorba de imensitatea lumii în mișcare; interesează *acelerația*. De aci Galilei și Newton.

Societatea trăiește sub inerția (refacerea, *dd-ul*) proceselor ei de subzistență și reproducere. Dar doar punctele unde se petrece o accelerație importă. Sau: ea *există* prin mișcarea ei inertă, dar nu are *ființă* decît prin accelerație. Muncitorul, cismarul, băcanul, profesorul, omul politic au din plin rost pentru menținere și reproducere. Dar istoria o fac doar cei ce schimbă rata vitezei.

(S-a crezut că o fac revoluțiile: dar ele recad, poate întotdeauna, în inerția mișcării simple.)

★

[170] Non-sensul problemei morții (pusă de adolescenți sau de falsele spirite metafizice), afară de cea timpurie. Căci într-adevăr, ce se poate opune morții? 1) *Nemurirea*, care e absurdă căci ar fi afectat prima generație și n-ar fi apărut altele, sau ar afecta generația *asta*, stupidă întotdeauna; 2) *prelungirea* vieții, care e și ea absurdă dată fiind măsura lăuntrică, dincolo de care e o viață de amoebă ori de mecanism stricat; și 3) *reincarnarea*, care sau s-ar petrece cu măsura aceasta, și atunci ar fi plictisul însuși, sau ar fi o regenerare, și atunci nu moartea este problema ci incapacitatea de regenerare a ființei umane.
— Doar supraviețuirea temporară.

★

[171] O carte pe care o scrii, o casă pe care o faci, nu există; dar sîntem întru ele. În tot ce facem, nu e vorba doar de o desfășurare înspre, ci întru. (E sensul cauzei finale aristotelice, poate, care e și ea înainte. Dar nu e țintă, ca la viețuitor, ci modelare a țintei, odată cu modelarea de sine prin țintă.) O definiție a omului, mai bună decît ființa rațională, dacă nu e aceeași, este de a fi întru. Omul e singura ființă care poate fi — și în fapt este — întru ceva.

Ca apriorismul, care nu e înainte. Ca demonstrația matematică. Sau ca poteca. Ești întru potecă.

Iar în toate acestea este *tematicul*.

★

[172] Este *forma* ceva general? Sau tocmai desăvîrșirea (entelehia) (prin general, firește) a individualului?

★

[173] « Nu există poteca, ci doar cel ce o face ». Ba există, dar e ideală. Nu o vezi cu ochiul obișnuit, deși nu e altundeva.

Topos-ul *noetos* este aci în lumea reală; dar e *noetos*. — Ce se întîmplă cînd poteca e tăiată. Este ea Ideea? Nu, Ideea s-a retras, nu o vezi cu ochiul acesta nici acum. Căci funcția ei [e] de a fi acolo unde o cauți, dar cu un *rest*.

★

[174] Logicienii spun că orice întrebare ar avea presupuziții. Dar tocmai aceasta e problema întrebării: originarul, lipsa de orice presupuziții, ca frica, foamea, erosul. Filozofia trebuie să pună *acele* întrebări care sînt originare. *Uimirea* are ea presupuziții? E ridicol să spui: mă încearcă uimirea, deci exist (ca presupuziție).

« Pe ce lume sînt? »

★

[175] « Forma e întotdeauna generală », se spune. Dar așa e cea abstractă (care face abstracție *de*). Cea abstrasă (care face abstracție *din*) este a fiecărui conținut!

(Ca întinericul abstract și concret. Hegel.)

★

[176] Nu fiecare lucru *are* o Idee, ci fiecare *este* o Idee. Asta schimbă totul. Ești Idee; una aproximată, căutată, nici-odată găsită, dar Idee.

[În margine:] Ideea e *răspunderea* fiecărui lucru!

Prescris, dar nu preexistent (De aci toată drama religiei, predestinația etc.).

De aceea există *recunoaștere* și *anamnesis*: prin prescriere . . .

★

[177] Este una din catastrofele lumii moderne faptul că Ideea lui Platon a fost prost înțeleasă. S-a susținut de la început (cu Aristotel *Metafizica* I, 9, apoi astăzi cu anglo-saxonii) că e vorba de o lume supra-instituită, când e una *sub*-instituită, în-și intra-instituită.

Cu o lume supra-instituită, realul, mai ales cel istoric, a fost mutilat. Pe de o parte Platon a fost degradat, pe de alta s-a acționat asupra și în real tocmai cu un asemenea degradat platonism.

E adevărat că sîntem, odată cu restul, «căzuți» dintr-o ordine. Dar nu dintr-una gata instituită, ci din cea care se instituie de fiecare dată, *cu un rest*.

Corect ar fi deci: «sînt om»; dar sînt om adevărat? (v. ironia lui Marc Aureliu). «Sînt cetățean . . .» Și lumea ar fi alta.

[În margine:] I se poate răspunde: «Sînt comunist; dar sînt unul adevărat?»

★

[178] De ce sînt contra cosmologicului? Pentru că nu lasă loc nici unei subiectivități, nici măcar transcendentală.

★

[179] Ceea ce e catastrofal în cinematografie este că vrea să desființeze ochiul interior. Cine nu are *al doilea* vîz nu vede nimic.

★

[180] Am înlocuit în timpurile moderne explicația prin perfecțiunea divină, cu explicația prin perfecțiunea structurilor matematice. Am căzut peste o *teologie matematică*, moștenitoare a tot ce era mai prost în vechea teologie: *siguranța*, dacă nu dogmatismul, explicația absolută (*ab-solutus*) dezlegată de tot.

Dar divinul era măcar lipsit de rigiditate. Putea fi folosit în fel și chip; iar pe deasupra aducea, măcar, iubirea, cu extraordinarele ei dezlegări. Nu există iubire matematică, nici ființă, nici eroare, nici cădere *. Teologia de azi e doar a Binelui, în loc să fie una adevărată, a Binelui și a Răului. A libertății.

Ce am câștigat? Doar mașina. Am înlocuit o teologie vie cu una pentru cimitire — sau pentru mașini.

* [În margine:] doar inexactitate!

★

[181] «Evolventa», curba obținută desfășurînd, prin fixarea într-un punct al curbei inițiale, firul. *Familie*.

★

[182] Orice om la sfîrșitul vieții trebuie să scrie «Auto-biografia unei idei». Ce e mai adînc în noi decît noi înșine este gîndul. Ce gînd te-a purtat? Ce gînd ai slujit?

★

[183] Tragicul nu e de-a fi pur și simplu, ci de-a fi conștient că sîntem «căzuți». Dar înfrîngerea n-o poți spune decît la capăt!

În fiecare om o lume-și face încercarea . . .

★

[184] 15.III.85 În fond am ajuns la ideea de *formă*, la întruchipare! De la început spectrul undelor, cîmpurilor, substanțele sînt formă. Codul genetic exprimă forme. Viața apare sub forme în mările calde și supa vitală; speciile sînt forme. La om totul ia formă sau, dacă nu ia, piere.

Ce sînt formele? De la gîndire încolo sînt altceva pînă la formalisme. De la realitatea de formă la ideea de formă.

★

[185] Primul capitol din logică, *ce este forma*.

(Formele închise asupra-le — materiale, biologice, psihice, estetice — evoluează, dar nu duc la logică. Logica ar fi știința formelor încatenate.) Științele naturii vorbesc de forme închise statice. Ale spiritului, de forme în și *cu* devenire. Obții o formă și o treci altora. Îți faci o scoică și o treci altui melc.

Forme, nu legi, nu reguli. Deosebirea între formă și lege. (Legea e pentru mai mulți.)

★

[186] Toată problema cunoașterii, științifice ori nu, este să unifice o diversitate. Filozofia face dimpotrivă: diversifică o unitate (o intuiție, o unitate sintetică).

Iar în cazul ultim, datoria e să regăsească diversitatea *reală* și s-o înțeleagă. Dar reușita filozofiei este nu numai de a *regăsi* diversitatea reală; este și de a o *multiplica* (întocmai nihilismelor, maladiilor etc.).

Singură filozofia sporește natura în sînul naturii, după vorba lui Schiller despre geniu.

★

[187] Există, tocmai, *μετάβατις εἰς ἄλλο γένος!* Nu numai în operații (spre deosebire de matematică), ci *tot timpul*.

★

[188] « Întru » e un fel de *als ob*. Dar e comparabil cu « a priori » (cuvînt-cheie și el), iar dacă aș ști să-l folosesc cu nuclearitatea lui, poate că ar spune mai mult decît ultimul.

★

[189] Istoria e ca timpul lui Hegel, tot ce e mai puternic și tot ce e mai slab. O biruie omul.

Încolțește în pămînt bun, dar încolțește și în stîncă.

Slab cum ești, crapi stîncile. — Restul e meteorologie.

★

[190] Dacă nu ești un individual-general, nu ești nimic; te preia statistica. O femeie frumoasă e *de la sine* un individual-general. Dar numai «de la sine», adică de la natură. Prin moralitate și cultură e *altfel*.

★

[191] Ce răsturnare de situație întâmpină modernii! Au socotit și dovedit că antropocentrismul nu e adevărat. Și au sfârșit prin a susține antropocentrismul. Căci restul s-ar putea să fie *das Gähnen Gottes*.

★

[192] De ce cultura europeană a respins gnosticismul? Pentru că acesta aduce prea multe *răspunsuri*, numai *răspunsuri*.

★

[193] Ce este filozofia? E holomerul însuși: o idee care se ridică la puterea întregului.

★

[194] Filozofia a trecut din aspirații către, în fundamente pentru . . .

★

[195] «Cite-n lună și stele . . .» Dar nu e nimic în lună și stele. *Das Gähnen Gottes*.

★

[196] Care e dezastrul cu proasta înțelegere a Ideii lui Platon? Este că nimic nu mai are *răspundere*; nici arborele acesta (nu e stejaritatea), nici oamenii aceștia, nici statele, nici zeii.

[În margine:] Bivalență! Bogomili. Sîngele e înăuntru? Sacrul în lucruri? Infinitul? Extazul Ideii? E Sinea. Filozofia perfectă: de jos. «Prescris». Răspundere.

★

[197] Mi se cere să vorbesc despre principiul poetic și cel matematic. De unde « principiu »? E junglă în ambele cazuri, perfect nonsens inițial. Totul vorbește despre *ceva*, matematica și poezia despre nimic și orice. Poezie nu e defel înrudită cu filozofia (ca dovadă că în limba engleză prima e posibilă, a doua nu, căci nu dă de « cuvinte » acolo). Rigoarea lor începe abia *după* ce au fantazat. Valéry spunea că totul decurge din primul vers, din axioma aleasă . . . Nu e nimic de spus decît: multă cultură la poezie, mult exercițiu la matematică. —

★

[198] « O, aventura și apele . . . » Ce rău sună conjuncțiile în poezie. Dar știu poezii morfologie? Au lexic?

★

[199] Picturile interioare de la Văcărești ce au devenit picturi *exterioare* prin prăbușirea turelor. Ce *altă* frumusețe.

★

[200] Formă fără fond . . . Dar sînt două feluri de forme, unele ce s-au desprins dintr-un fond (ex. Parlamentul care-și *face* fond oriunde) și altele ce n-au avut și nu-și pot face (exemplu < . . . >).

★

[201] Moartea e un *pluralia tantum*. Dacă ea înseamnă separația trupului de suflet (*Phaidon*), atunci ea nu e unică ci plurală: în fiecare clipă separăm sufletul de corp, murim. Viața e o splendidă succesiune de morți.

Totul e să fie una *înlănțuită*.

(« Marile vorbe stupide ale umanității »)

★

[202] O logică a *spațiului* cu prepozițiile (întru, spațializatorului nespațializat) și una [a] *timpului* cu conjuncțiile (dacă . . . atunci . . . , fiindcă, deși . . .).

★

[203] Dacă spui egal (sau inegal) ca în matematici pierzi tot bunul echivoc al copulei «este» (din «Pomul este verde» al lui Hegel).

★

[204] Ceea ce lipsește în matematică nu e atât individualul cât generalul. Abstractul nu e general.

★

[205] Mirarea logicii: că există un domeniu — astronomic, mineral, vegetal, animal, uman — în care apar regularități, legi, ordine.

★

[206] Cum se naște formalul: prin rarefiere? sau prin densificare? (Forma ca gol, forma ca plin.)

Formă *ante rem* și formă *post rem*. Cum *re*.

★

[207] Ceva face «clic» și este. Ceva face «clic» și sîntem fericiți. Ceva face «clic» și apare logicul.

★

[208] *Prepozițiile* exprimă miracolul *raportului*. Nu un punct, ca «boaba spumei», ci un raport.

★

[209] Înainte exista teologie și rest. Acum există matematică — și rest. Epistemologia (ca și logica) modernă întreprinsă doar asupra matematicilor este o îngustare în divin, în perfecțiune. — Trăim într-o lume în care *totul e o Theodicee*. (Cum explici o lume imperfectă cu un principiu perfect, cum e cu puțință creația imperfectă a unui agent perfect.) Ca și cealaltă Theodicee, iată că *nu* a reușit nici a noastră! — Dar rigoarea e la urmă, nu la început.*

— Cum dă socoteală perfecțiunea de imperfecțiune? Dar nu dă socoteală pînă la capăt. De aceea teologia întregește divinul cu o lume de îngeri și sfinți, după cum teologia matematică întregește logos-ul ei cu o lume de mașini și unelte, de rîndul acesta perfecte!

Tehnica noastră e *angelologia* noastră (și dealtfel nu s-a ivit aproape niciodată sub nevoi, ci a creat ea nevoi. O duceam bine cu calul, de vreo 4000—5000 de ani; dar a venit motorul în 4 timpi, de sus în jos . . .)

* [*In margine:*] E în fond deosebirea în transcendentul desăvîrșit (perfect) și transcendentalul, care-și caută desăvîrșirea.

★

[210] Istoria culturii noastre e simplă. Lucrurile pleacă de la capitolul 9, cartea I a *Metafizicii* lui Aristotel. Înțelegîndu-se Ideile ca fiind separate și dincolo, le-am căutat (cu plus-ul creștin) separat și dincolo. A venit Kant care le-a căutat integrat și dincoace (iarăși cu plus-ul creștin, al subiectivismului adînc), redînd lumii filozofia. — Pînă ce le vom găsi cu Platon și dincoace și în și dincolo!

De n-ar sucumba spiritul a doua oară . . .

★

[211] Dacă întrebă cineva ce aducem cu viziunea aceasta ontologică și logică, am putea răspunde: conștiința rebutului. *Toată cultura umanistă se întemeiază pe ceea ce a ieșit din condiția rebutului*, sugerînd poate și culturii științifice că ea însăși a valorificat excepția-regulă, atunci cînd credea că se ocupă de masiva regulă simplă.

★

[212] Ce sugerez în ontologie și logică, adică peste tot, este precaritatea. Ce aduc în ontologie este sensul ființei chiar fără I și G, ca element, ca D-uri pure. În timp ce în logică aș aduce primatul I—G-ului.

★

[213] Ne-au terorizat întotdeauna (de la divinități și despoți orientali pînă la ideologiile de astăzi) G-urile goale. Aduc reabi-

litarea I-ului, cu recunoașterea precarului. Lucrurile sfîrșesc cu generalul gol-goluț, ca în cultul imperial al Romei — sau ca în cultul formulărilor formaliste de astăzi.

★

[214] «Corespondența» (1—1) în teoria mulțimilor este poate gradul-zero al *prepoziționalității*: raportarea pură și simplă, element cu element, fără nici o «situație» a lor unul față de altul. Caz limită.

★

[215] Oamenii se împart în drept-credincioși și arieni, adepți ai lui Arie. Primii cred în Unu multiplu (Trinitate), ceilalți în Unu și multiplu, sau numai în multiplu, singurul care «se vede». Aceștia sînt iluminiști, fără a ști de lumina taborică, a bunei filozofării.

★

[216] Cea mai joasă formă de istorie este cea politică. Ea avea oarecum demnitate în trecutul în care războiul mai avea demnitate. Acum zeul Marte e izgonit rușinos din istorie, iar politicul a rămas gol-goluț: simplă gospodărire economică, de o parte, expresie a animalității etnice, de alta. Tot ce e dezo-noare la individ este legitimat la etnie. Ca și războiul, animalitatea națională s-a compromis. Istoria politică la acest nivel este rușinea istoriei. Oricare alta, pînă și istoria teoriei culorilor la Goethe, e mai interesantă pentru spirit decît cea politică (sau a costumației).

Drama istoriei politice se vede la popoarele care au redus politicul la ce este: administrație cantonală, cînd nu e agresivitate națională. Elveția și Suedia arată că istoria politică goală este o degradare a spiritului, chiar atunci cînd e pașnică.

Totul ar putea începe de la disprețul, atît al elitelor culturale cît și al maselor, pentru valeții istoriei.

★

[217] Cum este eul același? Prin faptul că a crescut (sau s-a schimbat) *proporțional*. Nu e o substanță, e un sistem de relații. E «același» ca în fotografie.

★

[218] *Grămada* <?>, în matematici. Ciocnirea în fizică . . . Berbecii <?>.

« Spargerea » nucleului, explozia, dezagregarea.

★

[219] « Stați să vă spun ceva », spunem fiecare. După care trebuie să ne cerem scuze și să ne retragem.

(În rest? Sîntem un stomac, un sex, în cel mai bun caz o curiozitate, care se plimbă prin lume.)

★

[220] Alegerea (libertatea) nu are sens de *cunoaștere* (căci dacă știi că unul din termeni e *bun* sau *adevărat*, nu poți să nu-l preferi); este alegere de tip Buridan, între *amîndouă* bune.

★

[221] Vorba lui Roger Bacon (« Latini au pus bazele științei . . . , noi aducem experimentul ») arată cu ce vine Nordul anglo-saxon în sec. XVIII să schimbe Europa (cu libertăți pe bază de experiență socială, cu societate, cu mașină etc.) și, prin delirul politic german, s-o distrugă.

★

[222] « Marele bolnav » de azi va fi menținut de Occident, ca și Imperiul otoman.

★

[223] *Tout désirer, ne rien vouloir.*

★

[224] Epicur (Scrisoarea către Menoikeus)

Atîta timp cît trăim, moartea nu există, iar în clipa cînd vine moartea, atunci nu mai sîntem noi.

[225]

Din Filocalia (I)

Antonie cel Mare

11 (paragraf) Cel ce poate împlinzi pe cei neînvățați, ca să iubească *învățătura și îndreptarea*, făcător de om trebuie să se numească.

(Începuse: oamenii se socotesc raționali, însă pe nedrept.)

20 (Să închizi) intrarea patimilor și a *rușinoaselor aduceri aminte*.

20 Iată semnele după care se cunoaște un suflet rațional și virtuos: privirea, mersul, glasul, râsul, ocupațiile și întâlnirile cu oamenii.

36 Când vrea sufletul, toată tulburarea trupului se stinge.

60 Nu cele ce se fac *după fire* sunt păcate, ci cele rele *după alegerea cu voia* . . . Nu e păcat a privi curat, ci a privi cu pizmă, cu mândrie și cu poftă.

79 Cele 4 patimi ale sufletului sunt: slava deșartă, bucuria, mânia și frica.

94 Moartea nu este suflet, ci un dar de la Dumnezeu, *care mîntuiește sufletul*.

95 Moartea . . . întristează trupul . . . ca doctorul care taie și arde . . .

114 Necunoștința lui Dumnezeu este . . . o nebunie a sufletului.

124 Om este cel ce a înțeles ce este trupul (că e stricăcios).

Evagrie Ponticul

11 Despre dracul întristării . . . Toți dracii fac sufletul iubitor de plăceri; numai dracul întristării nu . . . *tăind și uscînd orice plăcere a sufletului*.

12 Mai de nici o virtute nu se tem dracii ca de *blîndețe*.

137 Risipești rău ceea ce ai adunat bine.

Cassian Romanul

131 Virtutea supremă ar fi (după Antonie) darul *deosebirii* . . . Să te păzești de ce întrece măsura în ambele sensuri (nici milă, nici întristare etc.).

Nil Ascetul

3. Filozofia este împreunarea bunelor moravuri cu cunoștințe despre Cel ce este.

prea cuviosului Părintelui nostru

Ioan

Igumenul Muntelui Sinai

trad. din rusă (ed. 6, 1901)

Cuprinsul

- Prefața și viața pe scurt
- Despre același avva Ioan Scărarul
- Scrisoarea Igumenului din Rait
- Cuvinte ascetice
 - I Lepădarea de viața lumească
 - II Nepărtinirea (lepădarea grijilor)
 - III Instreinarea (abaterea din lume)
 - IV Fericita și pururea pomenita ascultare
 - V Pocăința cea grijulie cu dinadinsul
 - VI Amintirea morții
 - VII Plînsul cel făcător de bucurie
 - VIII Nemînierea și blîndețea
 - IX Pomenirea răului
 - X Vorbirea de rău sau clevetirea
 - XI Vorbirea multă și tăcerea
 - XII Minciuna
 - XIII Trîndăvia și lenea
 - XIV Pintecele stăpînului viclean și iubit de toți
 - XV Oamenii care trăiesc în trup asemenea celor fără de trup
 - XVI Iubirea de argint
 - XVII Neagonisirea
 - XVIII Nesimțirea adică moartea sufletului care se petrece înainte de moartea trupului
 - XIX Somnul, rugăciunea
 - XX Privegherea trupească și cea duhovnicească
 - XXI Timiditatea cea lipsită de duh sau temerea
 - XXII Slava cea deșartă cea cu multe chipuri
 - XXIII Trufia cea fără de minte
 - XXIV Blîndețea, simplitatea, nerăutatea care se cîștigă prin stăruințe și osteneli, viclenia

- XXV Despre înalta cugetare smerită, desrădăcinarea patimilor, ce petrec întru simțirea cea nevăzută
- XXVI Deslușirea gândurilor și patimilor și a faptelor celor bune.
- XXVII Sfințita liniștire a sufletului și a trupului. Fericitele chipuri ale liniștirii.
- XXVIII Maica virtuților: sfințenia și fericita rugăciune
- XXIX Cerul cel de pe pământ sau nepărtinirea cea următoare de Dumnezeu și desăvârșirea și învierea sufletului înainte de învierea cea de obște.
- XXX Unirea celor trei virtuți: credința, nădejdea și dragostea.

★

[227] Mișcătorul nemișcat, pune în mișcare lucrurile ca obiectul iubirii, ce nefiind mișcat, atrage înspre el.
(v. *Met.* XII, 7, 1072 b, 3—4)

★

[228] Din Lao Tse (v. Ian Hin-Șun, *Lao Tsí* Ed. de Stat, 1953). (p. 140) « Virtutea » apare abia după ce se pierde *dao*, « omenia » după ce se pierde « virtutea », « echitatea » după ce se pierde omenia, « respectul » după ce se pierde « echitatea ».
« Respectul este semnul lipsei de încredere și de devotament. El este începutul dezordinii. »

★

[229] Hegel: Ce deosebește: noțiunea abstractă de lumină exclude întunericul. Cea reală îl presupune.

★

[230] A 7-a zecimală, limita cunoașterii umane.

★

[231] Tot ce s-a creat durabil (arhitectonic cel puțin) a fost sub un exces: de putere (piramide, châteaux), de abuz

(Fouquet, Vaux), de înavușire (arta Renașterii și flamandă) sau de credință, catedralele. În restul culturii este *excesul* încă, nebunia, contestația, geniul.

Drama socialismului cuminte este că întîrzie acumularea și *excesul*. De ce nu reușește celălalt socialism?

★

[232] Așa cum socialismele cu falsa lor idee de egalitate pustiesc istoria, nivelînd-o, formalismele pustiesc cultura.

În fond, solidare cu stilul lumii de astăzi. Am cerut cartofi și mi s-a spus: «nu avem, dar putem să vă dăm *pommes frites*». Sau felurile de mîncare, cu denumirile lor, nu cu substanța respectivă. Vorbim despre cuvinte sau formații goale de cuvinte: ICDP, laser, magazin de prezentare și desfăcere...

★

[233] Frica de Domnul face înțelepciunea. Religia se interesează de Domnul, filozofia de frică.

★

[234] Întruparea (G—I) este centrul lumii noastre. Filozofia e chistică.

Nu cunosc alt divin decît Isus Christos. El dă și adevărul istoriei și pe cel al gîndului speculativ.

★

[235] E infinit mai interesantă individualizarea, focalizarea în mine de dinaintea nașterii, decît disoluția de după sfîrșit; intrarea în cosmic, decît trecerea în haotic, cum am intrat în ființă, decît cum am ieșit din ființă.

★

[236] Îngrădirea (*ignorabimus*) e indiferentă. Repudierea creează o *intimitate* cu Celălalt.

★

[237] Trebuie alt *raport* (de sacru, de intimitate cu Fondul anonim) (ca în matematică). Azi e o lume a conjuncțiilor, trebuie una a prepozițiilor.

★

[238] Rezultatele (negative) ale veacului XX:

1) Matematica nu poate fi logicizată 2) Ființa nu poate fi rostită (Heidegger). 3) Istoria nu poate fi controlată (cum credea micul Napoleon) [*adăugat:*] 4) Limba, nu-Wittgenstein.

Au apărut: 1) Altă feminitate 2) Non-tineretul 3) Prevalența bătrânilor 4) Compromiterea lui « a avea » 5) Compromiterea cosmicului (« Cite-n lună și-n stele »).

★

[239] James Joyce n-are decît determinații. Nici I, nici G.

★

[240] Cultura se poate face la nivelul vorbirii *despre* și la nivelul vorbirii *în*. Doar a doua (cu originarul) e valabilă. Noi sîntem prea mult în prima.

★

[241] Omul modern crede că dacă merge mai repede, cu mijloacele lui mecanice, ajunge mai departe. Dar nu numai că ajunge « tot acolo » (și *același*, cum spune anticul), dar nu ajunge nicăieri dacă merge în infinit.

Este iluzia « paradoxelor » infinitului, cu puterea *întregului* (care ca infinit nu e întreg !). Nu e nici un paradox. Cantorismul vorbește de infiniți *calitativ* diferiți, cînd nu sîntem decît în lumea *cantității*. Calitatea infinitului o dă finitul. Abia infinitul în finit aduce bogăția, varietatea. În rest, e pustiul infinitului.

★

[242] Ceea ce face uneori neculturală atitudinea științifică e faptul că vrea să fie fără rest, fără prisosuri.

★

[243] Energetism și atomism (Ostwald și Boltzmann în sec. 19). Deocamdată a învins atomismul. Dar miine?

★

[244] *Suflet-spirit*. Sufletul nu are decât trei demersuri: intelect (de la senzații etc), sentiment, voință. Spiritul este totalizarea lor *conștientă* și îmbogățirea lor cu rațiunea.

Intelect-rațiune. Intelectul caută și dă *cunoștințe*, rațiunea dă *înțelesuri*. Primul se oprește (cu grecii, de ex.) și se sperie (antinomii, infinit) de irațional; al doilea integrează iraționalul. În acest sens, *matematicile* integrează iraționalul și sînt « raționale ». Dar celelalte științe sînt intelective. Matematica se aplică la ele tocmai pentru că a pus în joc rațiunea (a integrat infinitul); dacă nu ar fi ajuns aci (calculul infinitezimal, geometria diferențială etc.) și ar fi rămas la stadiul grecesc, ele nu ar fi putut matematiza științele naturii.

Comunicare — comuniune. Ceea ce se comunică sînt cunoștințele (informațiile); pentru înțelesuri e mai mult decât comunicare: comuniune.

Peste tot relația e unilaterală. Al doilea termen nu e fără primul, acesta poate fi fără al doilea, exactitatea goală.

★

[245] Totul e ce opui logosului matematic.

Eterogenul!

Filozofia s-a opus: logosului mitic, apoi celui divin (teologic), acum celui matematic.

★

[246] Filozofia nu e o necesitate a spiritului uman. E o *contra-necesitate*. Cînd logos-ul mitic intră în lenevie, repetiție, în epic, atunci apare nevoia de reflexiune filozofică (anticii). La fel, cînd logos-ul religios și teologic intră în stagnare,

se naște reflexiunea filozofică modernă (Kant și Hegel plini de teologic).

Acum logos-ul matematic e activ. Dar poate că a și intrat în stagnanță (de principiu, nu de fapt), căci nu voia să știe decît de omogen. Renaște filozofia.

Nu: relativ — absolut, materie — spirit, exactitate — adevăr ci omogen — heterogen, asta e mare dualitate, cu sens *unilateral* și ea. Heterogenul preia omogenul, ca un caz particular. Numai omogenul poate contrazice heterogenul.

★

[247] Degradarea de azi a tînărului, a femeii (egalitatea a degradat-o), a naturii, a politicului, a cosmosului.

Femeia și natura vor triumfa din nou. Celelalte trei iremediabil compromise.

(Dar mai importantă, poate: *degradarea principiului contradicției*.)

★

[248] Criticism, dialectică, fenomenologie, ontologie fundamentală — toate expresii ale fricii.

★

[249] În lumea veche nu interesa *ce faci?* (agricultură, război, preoție) ci cine ești?

Acum primează *ce faci* (inginerie, medicină, profesorat etc.). Eu sînt cine sînt, nu importă. Eu sînt cele ce fac.

Se numește ins cel care se reinventă.

★

[250] Cele 5 goluri . . .

Cele 5 excepții: infirmă, confirmă, largesc, dezmint toate, sînt regula.

★

[251] Mai paradoxal decît paradoxul mincinosului îmi pare medievalul: « Poate Dumnezeu face (crea) un bolovan atît de greu încît să nu fie în stare să-l ridice » (faptă?)

Logica matematică formalizează...

Filozofia deosebește: bolovanul făcut e *creație*; cel ridicat e *faptă*. Dumnezeu e atoatecreator, dar nu și făptuitor, căci fapta e a omului, după cum gestul e al omului. Dumnezeu nu ară și seamănă; Dumnezeu nu vîslește, nu cîntă, nu împinge bolovani, ca Sisif. Nu e halterofil. Cel mult geometrizează.

Un matematician *poate* face o problemă pe care să n-o rezolve (Russell, Goedel). Dumnezeu însă nu rezolvă probleme ci — spre a nu se plictisi — cel mult le desfășoară.

★

[252] Adevăratul singuratic e cel care nu *vrea ceva*. El se izolează, în sînul lumii, de lume, se strînge în albia lui și nu-și revarsă apele, nici nu le varsă în alte ape, necum să lase alte ape să se verse în el.

Singurătatea veritabilă este bună, largă, deschisă doar atunci cînd poți spune: nu *vreau* nimic.

★

[253] Nu relația (conjunții, logica relațiilor, relații sociale etc.) ci *raportul*, asta importă.

★

[254] Ce de oameni interesanți pe lumea aceasta! Dacă am ales să trăiesc aici e pentru că pot avea comuniune cu ei, prin limbă, prin așezare, prin *intimitate*.

★

[255] «Platonopolis», visa Plotin...

★

[256] Cum, nu există timpul absolut și unic? Timpul, presupus astăzi, de la explozia originară pînă la dispariție, nu e «absolut»? Dar timpul entropiei?

★

[257] Excepția din lumea viețuitoarelor, a cucului ce-și depune ouăle în cuibul altora, spre a se reproduce, este regula

în lumea spiritului, pînă la urmă: îți depui ideile în gestația altora.

★

[258] *Primum thesaurisari* (banul, contextul prin excelență), *deinde vivere*. Întîi contextul și pe urmă textul. Dar dacă nu ai textul, n-ai să-l ai niciodată și nicăieri.

★

[259] «Lasă-l în legea lui». Fiecare (om și lucru) cu legea lui. Să fii în legea ta — asta e tot Platon.

Dar legea nu e altceva decît lucrul și omul, nu-i dublează. E legea lor, *aproximată* tot timpul, niciodată deplin atinsă. (Legea față de care nu există decît excepții.)

★

[260] Cultura noastră științifică a devenit (cea umanistă era de la început așa) un fel de știință a norilor — materia o dau «cîmpurile» —, ca știința lui Howard, pe care îl slăvea Goethe în poeme pentru că punea, cu cirrus, cumulus, nimbus, ordine în nebulozitate.

★

[261] Fiecare om și lucru platonizează. Fiecare e o Idee. Singur omul ar putea-o ști — dar citește prost pe Platon.

★

[262] În românește, cuvîntul *ființă* nici nu vine de la *esse*, «a fi», vine de la *fio* (*fiens-tis*), «a deveni».

Deci [e] de prisos să spunem că fiindul — ființarea, existența — se deosebește de ființă. Prefer clasicul: *esență, existență*.

★

[263] Trăim într-o lume a contextului — fără text.
(Chiar medicina: corpul e contextul . . .)

★

[264] «Logos» e și rațiune și limbă (vorbitură, rostire). Dar rațiunea nu poate controla și stăpîni limba. N-o poate pune în rost.

(Așa s-ar putea începe; cu această tensiune interioară a spiritului.)

★

[265] *Cartea arheilor*, sau *a marilor întruchipări*.

(Îi spuseseam la început doar *Cartea arheilor*, dar arheii zăbovesc prea mult în lumea lor. Există mari și mici întruchipări, iar acestea își trag statornic viața din primele. Sînt una cu ele, pe cînd marile întruchipări sînt legea față de care celelalte nu se ivesc decît ca excepții.)

(«Legile» lui Socrate din *Criton*.) *Cartea întruchipărilor*. Omul e o întruchipare mică. Dar e *locul* marilor întruchipări. Trec prin el. Transcendentalul trece prin eu în transcendental.

★

[266] «Să-ți cucerești libertatea în fiecare zi», cum spune Faust, cum spun atîția? Dar să-ți cucerești gîndul cel nou în fiecare zi, aci stă omenescul.

★

[267] Deosebirea dintre fizică și științele istorice este că prima a căzut acum peste ireversibilitatea timpului (după ce practicase o reversibilitate mecanică), pe cînd științele istorice, dacă sînt ale *culturii*, au buna reversibilitate. Ca deosebirea dintre *cinematograf*, ce nu revine la scene anterioare, și *carte* în care poți reveni și revii neîncetat.

Omul e *ființă secundă* (deci revine). Cultura e secundă, comentariu la nesfîrșit. Nu e simetria timpului ci revenirea în el și la anularea lui. (Prigogine sau falsă ridicare la filozofie!)

[În *marginile*:] contra Prigogine.

★

[268] Cele 3 deveniri stimulate: a istoriei (Revoluția franceză), a tehnicii — mașina cu timpul ei — și a ființei.

Primele două — au eşuat. Doar a treia rămîne, ca *analogia entis* . . .

(Tot ce este apare sub devenirea stimulată a ființei.)

★

[269] O declarație posibilă: « Ești pentru mine un stimulator cardiac. » (Aerul înălțimilor, creația, bucuria, ca stimulatori cardiaci.)

★

[270] Trei lucruri ne pot lăsa indiferenți: politica (Pythgora!) istoria și timpul. Tot ce e bun, tot ce e cultură iese din timp.

★

[271] Cum am privit Timpul, bietul Timp? Nu ciclic, nu liniar. Ca o solicitare permanentă și ca o smerită invitație: « Fă ceva cu mine ca să scapi de mine! Iubește ceva, zidește ceva: accelerează-mă. Eu sînt Monotonia și Plictisul, m-am săturat din primul ceas de mine. » Timpul, monotonia Unului care se vrea multiplu . . .

Iar omul, în loc să folosească prilejurile și să intre în kairotic, în accelerație, se cufundă în cronologie, destin, entropie.

(Drama tuturor celor ce gîndesc Timpul. Nu-i văd accelerările posibile, necum ieșirea din el.)

★

[272] Toată viața am visat forme, împlîntarea formelor (*Mathesis*). Dar toată problema e cum să găsești forma fără a cădea în formalism.

★

[273] Dacă Domnul a înviat și mormîntul a fost găsit gol, atunci ce zace în Sfîntul Mormînt?

★

[274] Medicii au fost și sint admirabili sub raport *etic*: au salvat viață, au prelungit viața. Dar sub raport *logic* au fost falimentari: au sporit viața, spre a sufoca, prin explozie demografică.

Atunci cînd un concept istoric se contrazice, se întîmplă o catastrofă istorică. Naționalismele trebuiau să ducă la respectul *altor* națiuni. S-au contrazis, cultivînd orbește doar pe cea proprie, și au dus la dezastru. Socialismul trebuia să fie deschis către internaționalism. A fost închis («suveranitate») și catastrophează lumea.

★

[275] Ce e cultura? Ridicarea *bunului* la *valoare*.
(Cînd crescătorul de albine... Cînd pădurarul sau grădinarul... Cînd omul de rînd intră în gratuitate.)

★

[276] Dumnezeu nu caută pe credincioși. Îi așteaptă. De aceea o lume de valori autonome (sacre fiecare) e cu puțință.

★

[277] La *arhei*: paideuma (supraindividuală).

★

[278] Iubirea trebuie să fie determinată. Cunoașterea e întotdeauna a ceva. Doar *voința* determinată e un dezastru.

Doar sentimentul și cunoașterea pot fi infinite. Voința nu. Cele bune! Iubirea și cunoașterea, infinite dar determinate. Voința finită dar nedeterminată.

★

[279] Microprocesorul (și computer-ul în genere) nu poate avea suflet. Căci nu-și asociază un general în *plus*; adică nu devine niciodată individual.

★

[280] Nu ieșim din lumea cantității, dar există o *calitate* a cantității (dyada, triada) pe care, poate, o vor capta matematicile cîndva.

★

[281] Nu mai vor să vorbească despre nimic, în pictură, muzică, literatură (Joyce).

★

[282] Denumim numai 7 culori, cînd sînt atîtea altele, fără nume (ce culoare posedă o piatră, un chip de om?).

Dar asta e cultura: în timp ce omul obișnuit nu are decît 7 culori, cultura dă nume infinității cromatice.

Spectrul lui Newton a falsificat lumina. În ea este infinitatea. Nici Newton cu cele 7, nici Goethe cu puritatea luminii n-au dreptate. Spectrul culturii aduce alt răspuns.

★

[283] Pentru greci realul finit e rațional, infinitul e irațional. Pentru noi realul e irațional; infinitul e rațional: are o *lege de formare*.

★

[284] Prost ca linia dreaptă: și pentru că sfîrșește, și pentru că nu sfîrșește.

★

[285] Bălăcească-se în mlaștina vieții, cine nu vrea să fie om.

★

[286] Nu *Sein-zum-Tode* ci *Sein-zur-Geburt*, cu focalizarea atîtor legi și eredități într-un *individ*, aceasta trebuie să ne mire — și educe, dîndu-ne răspunderea de a fi. Altminteri, să-ți ceri scuze că exiști.

★

[287] Francisc D'Assisi, murind, se căia că a practicat ascetismul, că «și-a jignit fratele-trup». (Elie Faure, p. 373)

★

[288] Exactitatea lor (a fizicienilor, de pildă) este cea a gramaticienilor: definind ce este un verb *tranzitiv* și căutînd să-l identifice ei spun, perfect exact: a suflca e tranzitiv, a iubi e tranzitiv. Dar a suflca trece asupra mîneșilor, pe cînd a iubi trece asupra a tot.

«Formă» gramaticală este tranzitivitatea. Dar toată problema culturii este dacă dincolo de asemenea forme nu există și altele, care să exprime tranzitivitatea cu rest cu tot.

★

[289] Constantă, invariant. Parametrul e o constantă dar nu un invariant?

★

[290] De ce sînt matematicile și filozofia așezate atît de bine, de sus în orice caz? Pentru că nu vorbesc despre nimic (natură, substanțe, monezi). Numai că una își *dă* formele și (alții) le aplică, pe cînd ultima *invocă* forme, reface cu ele lumea sau trece în posibil. — La fel arta (de cînd nu mai este pe bază de mimesis).

De aceea apetența ascunsă a oricărei culturi este să ajungă la matematică de o parte, la filozofie, de alta. De nu, îi rămîne arta.

Dar și matematicienii cad uneori în plictis: prea nu vorbesc despre nimic. Rămîn (pentru viața contemplativă) filozofia și arta.

[În margine:] Capetele culturii. Ce (<?) n-are domeniu... Ca și arta.

★

[291] Performanța Eminescu. Performanța Eliade. Și nu au avut nevoie de școli.

Cu «Daciada» menții sănătatea unui popor. Dar ce au făcut Germanii cu Prusiada lor?

Doar performanța valorifică sănătatea trupului și a minții. Doar ea se înscrie în lume, dar mai ales în viitorul propriei comunități.

★

[292] E o mirare că există vicii. Să-ți fie milă. Virtutea e într-atît de răsplătitoare (durabilă, bogată) încît nici n-ar mai fi nevoie de etică — sau aceasta ar fi doar *utilitară*.

E ca în cultură. Cum să ignori cînd sînt atîtea fructe în <...> raiului?

★

[293] Libertatea e capacitatea de a valorifica înfrîngerile și de a-și depăși reușitele.

★

[294] Politicul îți ia răspunderea (vot, ideologie, tiranie) în loc să ți-o sporească. Numai cultura *trezește* răspunderea. Ca Ideea.

★

[295] Oamenii de azi nu sînt apropiați unul altuia de un *iant*, ci doar de un conectiv.

★

[296] De din vale... despre *dresuri*.

★

[297] *Synaletismul* absolut, al divinității (G și D și I).

★

[298] O răspundere dirijată — « Fă cum îți spun eu că e bine » — (de politic, de teologic) nu mai e răspundere. Oamenii modernității au trecut asupra libertății ceea ce ține de răspundere. Ea, nu libertatea, regăsește necesitatea.

E excepția care *devine* regula, în răspundere, pe cînd libertatea rămîne strict individuală.

★

[299] În chip paradoxal, socialismul îngrădește sau chiar înăbușă libertatea, dar sporește *răspunderea*.

(Confundarea răspunderii cu libertatea a catastrofat lumea.)

★

[300] Țesătoriile Florenței și cele din Anglia și Westfalia. . . Unele au dus la cultură, altele la — industrie.

★

[301] Nu iubire, *caritate* în religie. Iubire e de *ceva*.

★

[302] Nu rîsul, surîsul. În fața morții nu poți rîde. Dar poți surîde. — Rîsul fixează și nu înțelegește. E despre alții, e social doar. Isus n-a rîs. Dar va fi surîs.

★

[303] « Nu căutați adevărul » îmi reproșează A.[ndrei] Vai de cei care caută așezarea, în ceea ce curge.

Cum să-l caut? Poate broasca să caute balta? Dar *este* în ea, în orizontul ei. Adevărul e orizont mișcător. « Nu m-ai căuta . . . » Nu țintesc către adevăr ca dat (ca în budhismul zen), ci înaintez cu el cu tot.

★

[304] *Tertium datur* (între *ce* și *cum*, adevăr și joc) nu e la ei. Sînt încă în disjunctiv, în ori-ori.

★

[305] Trecerea *mersului* în dans (împleticirea e excepția care infirmă regula, dansul cea care confirmă, lărgeste, proclamă și o poate înlocui!)

Logica e dans. A lor e mers.

★

[306] M-a întrebat cineva ce mesaj ar trebui lăsat lumii viitoare dacă aceasta ar dispărea?

Pentru materie: Ce e mai mic are energie maximă.

Pentru valori: Căutați unitatea ce se diversifică.

★

[307] Mor și arheii. Ideea *prusacă* a murit!
Căci fusese un arheu și modelase 100 de ani o lume.

★

[308] Pentru fizicieni: «La ce bun atîta risipă de sori și stele (atîtea cunoștințe fără înțelesuri; N.), dacă un om nu e fericit?» (Chiar ca ei: Pythagora 100 boi, Newton, Mössbauer . . .)

Și: «De ce nu mi-ați spus?» că sînt un holomer, că fac o cavalcadă sub o lege?

★

[309] Conferință — fizică: Vorba Goethe — regresismul — doar trei discipline în corpus-ul *artium*: matematica: — filozofia — arta nu duc la plictis. La urmă: «De ce nu mi-ați spus?»

★

[310] Una din cele mai stupide consecințe ale platonismului lor (al matematicienilor, al anglo-saxonilor) este că densitatea Ideilor e incomparabilă cu a realului. Sînt atîtea Idei negîndite încă, demonstrații nefăcute etc. încît sîntem, cu «realul», în pură contingență (cum spune Platon de «natură»). Că e posibilul care primează asupra realului și îl covîrșește? Dar nu e posibil, nici virtual, nu e sămîntă, ci este întruchipare (demonstrația gata dată, pe care o «descoperim»!). Ce rămîne din bietul real, pentru ei? Umbra unui vis. Și ei merg voios mai departe (Russell etc.) declarînd: «Noi sîntem platonicieni!» De-ar învăța măcar de la Whitehead ce e a fi platonician: a vedea Ideea încorporată, nu descărnată, *celibatară* ca filozofia lor.

Că filozofii consimt acestei interpretări, e treaba și rătăcirea lor. Vor veni alte generații. Dar *instinctul* filozofic al umanității

n-a consimțit, de vreme ce singur Platon nu e *un câine mort* al trecutului.

★

[311] Secolul fizicii și al presocraticilor. În Analele Terrei.

★

[312] Clasificarea științelor, cu sau fără obiect.

★

[313] Exclamația (interjecția) e a trupului și inimii, nu a spiritului. Mai toate în iad: *Ah, of, ooh, haiti, vai, aoleo, ei, aha, uuf* — doar două-trei în Rai, dar nu exclusiv.

★

[314] Oamenii fără text de om. Sînt întocmai cărților cu context uneori admirabil — coperti frumoase, literă și hirtie bune, miniaturi, pagini pline — dar care nu spun nimic.

★

[315] La capăt trebuie să obții o transfigurare. Transfigurarea mea e logica.

★

[316] Îți mulțumesc, Doamne, că m-ai făcut astfel încît să nu mă iubesc. (M-am preferat, dar nu m-am iubit defel.) Cîte nefericiri izvorăsc de aci!

★

[317] *Tout désirer, ne rien vouloir*
(Contrariu stoicismului . . .)

★

[318] *Legi sînt numai în științele spiritului* (unde totul e în excepție față de lege).

[319] Logica lor se reduce la «și». Dar «și» simplu nu dă totul, încă. «Cal și panteră» dau înmulțire, nu adunare, cum te-ai aștepta: în speță dau «coadă», tot ce au în comun, să zicem, calul și pantera.

Adunarea lor, în schimb, constă din *repetarea* lui «și» (ei spun «sau», disjuncția slabă, de pildă, «calul sau boul trag la plug», adică și calul și boul).

Iar din și-și, care traduce disjuncția, fac miezul logicii lor propoziționale, de vreme ce reduc pînă și implicația la disjuncție.

În slujba unei asemenea biete adunări s-au pus cele mai ascuțite inteligențe ale veacului nostru. Să le mulțumim pentru tot ce au născocit cu atît de puțin, să-i lăsăm cu gloria mașinilor — și să încercăm a vedea ce poate fi logica.

[320] «*Dacă plouă*, atunci e ud afară» ar fi la ei: «Nu plouă, *sau* e ud afară».

Dar «e ud afară» nu poate fi detașat, căci poate uda Primăria.

Deci: «Nu plouă, sau (*dacă plouă*) e ud afară».

Ar mai putea fi: «Nu plouă sau (*de vreme ce plouă*) e ud afară.»

Pe care o aleg? Ambele îi catastrofează.

(De fapt implicația lor pare o universală:

«Întotdeauna cînd *plouă*».)

[321] Logica lor seamănă cu isprava slugii de care vorbea Descartes: pleacă să-ți facă serviciul înainte de a înțelege despre ce serviciu e vorba.

[322] Mediul exterior devine mediu interior: cultura, exterioară în cunoștințe și biblioteci, devine interioară; comunitatea, exterioară în semeni și <...> date, devine interioară; legile, exterioare, devin norme interioare; valorile, exterioare, devin principii, la limită creatoare dinăuntru...

Numai geniul face răsturnat, la capăt: impune un mediu interior ca mediu exterior pentru ceilalți.

[În margine:] Marea devenită sînge, specia devenită instinct și *nisus* formativ... În fond închideri ce se deschid. Am închis mările calde în noi.

★

[323] « Mînuia filozofia — spune Guicciardini de Savonarola — de parcă ar fi fost făurită de el. » (p. 293)

★

[324] Logica e ceea ce *se face*, nu ce facem noi.

★

[325] I Dacă este primăvară...

II Primăvara vin rîndunelele
acum este primăvară...

Cum iese din sine antecedentul?

(spre deosebire de silogism unde doar
2 propoziții scot din sine). Iminența.

★

[326] Numărul de aur (φ) e $\frac{1 + \sqrt{5}}{2} = 1,6182$.

★

[327] Logica matematică e un Organon care rămîne organon, simplu *instrument*. Cu Aristotel n-a fost așa: a devenit doctrină. *Criticismul* și el s-a voit doar metodă și a devenit doctrină. *Fenomenologia* la fel.

Lărgirea (spre epistemic, deontic etc.) de astăzi indică doar *aplicația posibilă* a instrumentului, nu-l schimbă pe acesta.

★

[328] În lumea formalismelor, *modelul* poate aduce *individualul*.

★

[329] A suflca și a iubi — tranzitive. Dar ce cîmp are ultimul! Adevărul (cu exactitate cu tot) cu tranzitivitate.

★

[330] Ideea la Platon: adevărată cu năzuința exactității. Nu mit, nu hierofanie.

★

[331] E *exact*: «Cumințenia pămîntului este o idioată mongoloidă». Dar nu este artisticeste *adevărat*.

Mathesis e adevărat. Matematica, exactă.

E exact că Vestalele existau pentru că nu erau chibrite. Dar nu adevărat!

E exact că omul e maimuță evoluată, dar nu adevărat.

E exact că nu există cădere din ceva. Dar nu e adevărat.

E exact că individualul nu e decît individual, dar nu adevărat — holomerul!

E exact că eu sînt eu, dar și mai mult decît eu.

Logica simbolică e exactă, dar nu adevărată.

E exact că știu cum că nu știu. Dar e adevărat că *nu* știu cum că nu știu (pe Brahma). *

Creierul electronic va fi exact. Cel viu, adevărat.

E exact că non-A desființează pe A; dar nu adevărat.

— Generalul e adevărul individualului. Individualul e exactitatea generalului.

— Cartea pe care o ceri (azi electronic) în biblioteca publică: exactitate. Cartea pe care ți-o recomandă altul, sau o cauți singur (întîlnind contextul culturii), e pe linia adevărului.

Toată biblioconomia ar putea dispărea. Cărți așezate alfabetic și întîlnirea directă cu miracolul *întregului*. (Pe cînd azi cauți nu numai o singură carte dar și o singură informație dintr-o carte).

Caietele Eminescu, adevăr, ediția Perpessicius, exactitate.

— Științe de recunoaștere — adevăr. De cunoaștere — exactitate.

(Matematicile sînt de recunoaștere. . .)

Între adevăr și căutare, aleg căutarea, spune Lessing. Căci aci căutarea e adevăr, pe cînd adevărul ar fi exactitate.

— Eros-ul antic, adevăr. La Freud, exactitate.

— *Exactitate* — Frege, spunînd că întrebarea are sens dar nu e gînd, fiindcă nu e adevărată ori falsă. Dar tocmai întrebarea e gînd — acesta e *adevărul* (Gîndul despre gînd nu e gînd?)

— *Cinematograful* e exactitate. Are poate posibilitățile, dar nu mai are posibilul. Adevărul artistic e cu posibil!

Joyce, exactitatea monologului interior. Proust, adevărul.

Ochiul exterior, exactitate. Ochiul interior, adevăr (El Greco).

[În margine:] Unilateralitate: la limită, nu fără exactitate. aceasta deosebește de adevărul mitului și al religiei.

* [În margine:] Wittgenstein e în exactitate: «Despre ce nu știm nu trebuie vorbit...» Dar e adevărat că se vorbește în noi.

★

[332] *Titivillus*, diavolul copiștilor medievali. Greșeli...

★

[333] Linia dreaptă — *kann nirgends enden, nirgends anlangen*.

★

[334] Poezia modernă nu e artă, meșteșug. E *potriveală*.

★

[335] *Le Soi et la Nature en Soi* (*Dame Soi-sinea*)

★

Fals Jurnal

Mai 1984 Păltiniș

[336] Trei ciini, unul lup și două javre simpatice, mă însoțesc în plimbarea de dimineață, alăturîndu-mi-se cînd ajung în dreptul Trecătorii Cerbilor. Vor să exploreze lumea, cu mine.

Astăzi m-am gîndit să le aduc cîte o bucată de pîine la fiecare. Au mîncat-o bucuros, dar apoi s-au întors acasă, lăsîn-

du-mă să fac turul Pălănișului singur. Era ca și cum mi-ar fi spus: «Nu ești nici tu decît un Binefăcător, așa cum poate fi oricine. Speram de la tine altceva, mai aspru.»

[În margine:] (De reținut lecția cîinilor pentru tineri care cer să le dau o recomandare sau [să le] public un articol. . . Aș vrea să le dau ceva mai aspru.)

*|

[337] Tinerii aceștia care vin cu mine o clipă în plimbarea vieții. Cum să-i ții în asprimea unei specialități? Cum să-i trimiți totuși către rest?

★

[338] Tînărul fizician îmi mărturisește că l-ar interesa istoria artelor, poate istoria filozofiei. Îi spun că istoria tehnicii, atît [de] încărcată de adevăr, spre deosebire de istoria științelor, și atît de apropiată de artă, ar fi mai potrivită pentru el. «Da, îmi răspunde el, dar eu și pictez.»

I-am vorbit despre Goethe, care a descoperit la 40 de ani că pictura e pentru el o «falsă tendință». Dar el, tînărul fizician, nu are decît 24 de ani.

★

[339] Îi spun, văzînd că nu are nici o specialitate, cum s-ar putea totuși angaja bine în cultură: anume citînd autori, nu cărți, ba chiar citînd culturi. Cultura greacă se reduce în fond la vreo 70—80 de cărți. Începi cu Homer, treci la *Theogonia* lui Hesiod, fragmente orfice, la presocratici, o antologie din lirica greacă, răsfoiești cîțiva istorici, tragicii, romane, Aristofan, Lukian, te pierzi două săptămîni în cele douăzeci și ceva de dialoguri ale lui Platon, străbați alert o ediție integrală de Aristotel, citești ce găsești din stoici, din Plutarh, din Teofrast și închei [cu] Sextus Empiricus [și] cu Plotin. — Cultura rusă a sec. XIX nu are decît vreo 50—60 de cărți: începi cu Pușkin, treci prin rest și te oprești eventual la Leonid Andreev. — E mai greu ceva cu cultura franceză care numără vreo 300 de cărți și pe care trebuie s-o citești în original.

— De ce nu scrieți un *Îndrumător pentru tineri*?, mă întrebă el, bucurînd de sfatul primit.

Pentru că am dat sfatul acesta mai multora și nu s-au ținut de el, cum n-ai să te ții nici d-ta, îi răspund eu.

★

[340] Nu se poate împlini, spune el, pentru că e prea multă nedreptate în lume, crime politice, dezordine, pericolul războiului. — Îi spun: Știi de ce e dezordine în lume? Pentru că nu e ordine în d-ta. Ocupă-te de d-ta, fii egoist în sensul adânc și bun al cuvîntului. Ai să vezi că nedreptatea începe să dispară din lume dacă-ți faci dreptate singur. Altfel ai să pățești ca *hippies* care au ajuns acum în miezul vieții, roși de boli și de ignoranță. Sau ca tineretul german, care îndemnat fiind să aibe «părerii» spre a se democratiza, uită de rest, se anarhizează și se pregătește către o nouă îndobitocire.

★

[341] Primul lucru de predicat: disprețul pentru oamenii politici, acești valeți ai istoriei comune. Orice istorie e mai interesantă decît cea politică. Oamenii politici au pierdut șansa războiului (care s-a compromis ca demers glorios al comunității), au pierdut cuvîntul (presa, discursul, tribuna publică) și au rămas niște bieți intendenți. Să-i lăsăm să se certe pentru dreptul de-a ne mătura străzile.

★

[342] În fiecare duminică dimineată mă încrucîșez în plimbarea mea cu nea Păta, grăjdarul stațiunii, care coboară la schit pentru slujbă. Ani de-a rîndul mă întrebă din cînd în cînd: «Dar d-ta nu mergi pe la biserică?» De cîtăva vreme nu mă mai întrebă. Cred că s-a convins, văzînd că am și eu ordine și regularitate în viață, că am un fel de ordine interioară, un Dumnezeu, pe cel al filozofiei.

Tinărul căruia îi spun asta se grăbește să replice cu aroganța neștiinței: «Am văzut mulți oameni cu ordine exterioară care n-aveau ordine interioară». Doamne, îmi spun, ce blestem că nu se mai predă logica în școală. Ar trebui reintrodusă, măcar spre a învăța pe oameni conversiunea propozițiilor

universale. Cred că ignorarea acestei conversiuni a catastrofat destine, a falsificat judecăți și a dus la atâtea războaie. — Dar pe nea Păta nu e nevoie să-l instruim. Fiind credincios și identificînd pe cel credincios, el nu face greșeala aceasta de logică.

★

[343] Cîinii istoriei latră dar nu mușcă. Sau dacă te mușcă, faci cîteva injecții antirabice și-ți vezi de treabă.

Îmi amintesc de pădurarul care s-a întîlnit în munți cu un urs și s-a lipit de stîncă. Ursul s-a ridicat în două labe, l-a privit, l-a scuipat și a plecat. Așa aș face cu istoria politică. . .

★

[344] Am primit cel mai frumos dar pentru cei 75 de ani: un arbore. Cerusem să mi se taie căci umbrea odaia și șeful stațiunii mi l-a dat pentru iarnă. Rămîne să găsesc tăietori. Un arbore, ca un frate care mă strînge la piept și mă încălzește.

★

[345] Îmi amintesc de dl Bără de la Cisnădioara, responsabilul politic cam slab cu dialectica. « Am să vin să văd cum faceți », îmi spune Bără. O lună am trăit cu spaima că va veni. Cum facem? Și facem oare?

★

[346] Întîlnesc cîțiva tineri în jurul a 30 de ani, supărați, nu pe ceea ce nu au făcut ei, ci pe ceea ce nu a făcut viața pentru ei. Dar cum să le rezerve lozul cel mare viața, dacă nu au investit nici o miză? Îi întreb ce au vrut și-mi răspund cu ce li s-a părut că au vrut. Căci dacă vroiau cu adevărat lucrul acela (frumusețile artistice ale lumii, împlinirile veacului, cărțile lui mari), atunci s-ar fi pregătit pentru întîlnirea cu ele. Îi văd triști: « E vreme urîță afară; totul e urîț », spun ei, fără să știe că e vreme urîță în ei înșiși. Cine nu a găsit prilejul în sine nu găsește nici în jurul său marile prilejuri *.

* [În margine:] *Kairós*.

★

[347] După opt ani de ședere în camera 13 din vila 23, trebuie să mă mut în altă odaie. Mi se dă una într-o vilă ca și părăsită — și dintr-odată simt fericirea ruperii de obișnuiță și intrării în noutate. Au aerul că mă vor lăsa să dispun de vilă, astfel că simt bucuria proprietății fără posesiune și aștept prietene pricepute care să-mi pună în fața casei un rînd de flori, aștept două fete care cu garoafe la ureche să-mi spoiască la primăvară casa, aștept pictorul care să-mi zugrăvească și picteze pereții, așa cum aștept arhitectul tînăr care să-mi facă, poate, un turn. Îmi amintesc de ceea ce spunea M.[ircea] V.[ulcănescu] în 1946 despre casa de la Pădurea Andronache: «... și-a chemat prieteni și au înălțat împreună o casă». În ultimă instanță asta înseamnă a face cultură: îți chemi prietenii, văzuți sau nevăzuți, și faci cu ei castele.

★

[348] Îmi amintesc ce am scris în 1943 (sau am vrut să scriu) în *Stammbuch*-ul Universității Freiburg: Oricine, studiind filozofia, nu e la F. ...

★

[349] Cu un prieten, stabilit și el pe viață aici («la 4000 de picioare deasupra umanității») ne-am hotărît să primim atît de bine pe oaspeții întîmplători, încît oricine nu stă la Păltiniș să se simtă în exil.

★

[350] — Tineri care-mi cer să-i citesc (Kant. Doar 25—30 ani. Corectare de orbită.)

— Tînărul poet care vrea să fie publicat. (Unul s-a legat cu lanțuri, altul îmi spune, incolțit: pentru bani.)

★

[351] Primul lucru pe care trebuie să-l spui unui tînăr angajat în cultura umanistă este că abia pe la 40 de ani începe

să-și dea măsura. Pe urmă vei spune celui trecut de 40 că abia la 60 de ani ar putea începe deceniul de aur al creatorului în acest plan. Iar celui de 60 trebuie să-i spui (dacă a reușit ori nu, și cine reușește cu adevărat?) că e bine să se gîndească, atunci cînd scrie, la cititorul care nu s-a născut încă. Este ca în situația de viață pe care am trăit-o în tinerețe, cînd o fată frumoasă mi-a spus că ar pleca oricînd o săptămîină în lume cu mine; care m-a așteptat să hotărîsc singur săptămîina, și cînd a văzut, surprinsă că nu-i primesc încîntătorul dar, a aflat de la mine răspunsul: « Îmi face atîta plăcere ce-mi propui încît nu vreau să se transforme într-o simplă amintire. Vreau să-ți primesc darul ca o neîncetată promisiune de fericire viitoare ».

★

[352] În fiecare lucru e un prizonier, spunea Rilke. În fiecare om e unul. Oamenii tineri vin la noi ca să-i ajutăm să elibereze prizonierul. Dar ce grele lucruri ne cer.

★

[353] Dumnezeu a făcut întîi ceața și norii; apoi ploaia. La urmă a făcut vremea frumoasă.

Êști — în ce ani? Ai ceții, ai ploii? întreb prietenește. Pregătește-ți, ca demiurgul, vremea frumoasă.

★

[354] Cum să-i convingi pe tineri că-i așteaptă vreo 30—40, chiar 50 de ani, înăuntrul cărora se pot pregăti și *trebuie* să se pregătească, spre a face, pe traseu ori la urmă, ceva din isprava obscur dorită? Ei însă vor și speră să obțină dintr-o dată, ba sînt dezamăgiți că nu obțin (cel puțin în ochii altora) ceva care să despice lumea în două. Numai că se despică ei în două, prin nerăbdarea lor — și intră apoi în statistică.

★

[355] După ce intră în scenă tînărul Charmides și toți, inclusiv Socrate, sînt emoționați de frumusețea lui, acesta se redresează și spune: « Ce ar fi să-i dezbrăcăm întîi sufletul? »

Echivalentul modern al vorbei lui Socrate este «strip-tease». Ar fi momentul să ne redresăm și noi...

★

[356] Universalul lamento. Peste tot în lume, și bineînțeles la noi, oamenii de astăzi se vaită: de ceea ce au, de ce nu au și mai ales de ceea ce ar putea să vină, de parcă ar fi femeia cu copilul în albia de pe sobă, de unde ar putea să cadă. Dacă ar exista un Calvin astăzi i-ar duce în pieți pe unii dintre ei și i-ar flagela. Nu le e rușine? de pacea care e lumea, de bunurile și cunoștințele obținute? de ce au aruncat peste bord?

A venit aici încă un tînăr care se vaită. A trecut în anul III la Electronică — deci îi merge capul — dar e plictisit de tot: de materie, de profesori, de atmosferă. Are o minoră criză metafizică, alimentată de cîteva lecturi, din traduceri pe care s-a îndurat să le facă generația mea și cea următoare (altminteri nu cunoaște nici o limbă străină) și vrea să filozofeze — cum? nu știe nici el și nu pot să i-o spun nici eu.

Înainte de a-mi răspunde la întrebarea de ce vrea să renunțe în favoarea a ceva părelnic la ceva cîștigat (și în marginea căruia se poate cultiva cum dorește), tînărul are aroganța să-mi spună: «Vă voi răspunde, dar spuneți-mi, întîi, de ce nu se ocupă nimeni de tineri, la noi?»

Nu se ocupă, într-adevăr. Nu-i mai bate nimeni la spate, pe unii dintre ei.

«Să nu vii la mine, i-am spus, decît cînd vei putea să-mi explici bine ecuațiile lui Maxwell». Cred că nu va mai veni.

★

[357] «Iar dai roata?» îmi spune nea Păta în drumul său spre schit, întîlnindu-mă și astăzi. «Dau, nea Păta, dau roata în fiecare zi, căci altfel nu merge bine cu sănătatea și nu pot lucra». «Da' ce tot lucrezi?» «Să mai termini de vreo zece ani de cînd ești aici?» «Să vezi, nea Păta — încerc eu să explic — și cu scrisul ăsta e cum se întîmplă cu o casă; vrei s-o faci cît mai bună și frumoasă; dacă nu-i bună o dărimi și faci alta, unde nu mai sfîrșești cu trebăluitul și înfrumusețatul.» Nea Păta se uită la mine: «Toate au un gătut. Vezi de găsește și d-ta unul».

[Șters:] Poate că are dreptate. Ce este interminabilul acesta al vieții de cărturar? « Cine nu știe să moară nu știe să trăiască », se va fi gândit nea Păta să-mi spună, crezînd în viața de veci. Dar m-a iertat — pentru că poate mai am < . . . > în viața aceasta.

★

[358] Jocul subtil cu celălalt, ce nu-și demască de la început gîndul pentru care a venit la tine. Dezvăluirea treptată a *intenției* lui și plăcerea de a i-o desființa.

Încerc a fi un spărgător de intenții. « Să nu vrei nimic »; să fiți buni, curați la inimă — și să vă tăvăliți în pajiștile culturii.

★

[359] Am constatat că *matematicienii* sînt nefericiți (prea multe popoare), *fizicienii* fericiți — *chimistii* sînt nefericiți (au ieșit din fericirea tablei lui Mendeleev și populează la nesfîrșit lumea cu chimia organică), *biologii* sînt fericiți — *istoricii* sînt nefericiți (prea multe popoare, iarăși), *filozofii* fericiți, *muzicienii* nefericiți, *plasticienii* fericiți, *misticii* nefericiți, *teologii* fericiți.

★

[360] « Umanitatea trăiește în puține ființe » (A. de Noailles)
« Pentru un om, o, cită lume ! » Nichita St. [ănescu] I 420

★

[361] « Pierderea cunoștinței prin cunoaștere » (N. [ichita] St. [ănescu] II, 14 v. și 28, 46.)

« Sîntem, dar ne este urît ».

80 Astăzi, lătrîndu-l pe mîine.

Fericirea și nefericirea în viață nu le conferă decît infinitul. Dar infinitul prost (încă ceva. . .) îți dă nefericirea, cel bun, fericirea.

★

[362] Stupiditatea *idempotenței*: $u.a = a$
« Zero idempotent în raport cu adunarea. Unu în raport cu înmulțirea ». Dar ce e idempotent în viață și mai ales în spirit?

Ethosul neutralității. De fapt totul, operat cu sine, se ridică la putere. — *Matematici și logici ale adunării și înmulțirii, nu ale ridicării la putere.*

Totul pleacă, poate, de la acceptarea lui zero ca zero. Dar nimicul nu e simplu nici el. E de 4 feluri. . .

★

[363] Să nu te bați cu un dușman de proastă calitate.

★

[364] 1) Nu putem câștiga? Nu putem *decît* câștiga (creînd).
2) Pierdem sigur? N-avem ce pierde.
3) Nu putem ieși din joc — Merită să intrăm în joc.
[În margine:] Termodinamica spiritului!

★

[365] «De ce nu?» e splendid în cultură, lamentabil în tehnică.†

★

[366] Absurdul modern de a vedea teoria Ideilor ca una a predicăției («Cum au mai multe lucruri *aceeași* proprietate»). Căci nu e vorba de Ideea comună, ci de cea de sub *un* lucru; cum devine acel lucru holomer?

★

[367] Absurdul negăției lor de-a fi doar anulare.

★

[368] Adorno (*Philosophische Terminologie I*, 87). Dacă în artă adevărul nu obiectivul devine expresie, în filozofie expresia devine adevăr.

★

[369] Orice programare de viață (pașii de făcut la ieșirea din. . .) e un algoritm (unul complex), așa cum cibernetica

era peste tot activă în viața sufletească. La fel informatica și microprocesoarele.

Ce aduce tehnica nouă? Cea veche însemna reluarea *spori-toare* a puterilor exterioare; cea nouă este oglindirea *slăbită* (ca la creier) a puterilor interioare! Deci tehnica reface natura peste tot.

★

[370] Subiectivitate ca arbitrar; ca perspectivă subiectivă inevitabilă; ca intersubiectivitate necesară, deci obiectivitate.

★

[371] Nu s-a subliniat îndeajuns că arta n-are transcendent. Nu e nimic dincolo de ea, cum nu e în Ideea lui Platon. Cerșetorul care nu te interesează în realitate, te reține în artă (Pascal!) De ce? Pentru că atinge stadiul Ideii de cerșetor.

Toată arta capătă înțeles ca lume a Ideilor: în ea fiecare lucru are răspunderea a ce este.

★

[372] Posibilul de *dinainte* de cel de *după* realizare. Totul e să le deosebești, căci primul închide, pe când celălalt deschide. Ar trebui să poarte alt nume.

★

[373] Cultura? A spori natura în sînul naturii (Schiller) pe linie de adevăr, bine, frumos.

Reproducerea simplă nu e cultură. Restul? Un stomac, un sex, o poftă ce se plimbă peste lume.

★

[374] De ce nu? e splendid în lumea spiritului. (De ce nu altă geometrie?). E lamentabil în tehnică.

★

[375] Războiul Burilor, de 200 de ani, în Europa... As-tăzi încă.

★

[376] Prima civilizație ce nu e inițiativă, deci trebuie să fie neîncetat inventivă.

★

[377] Cele trei erori în interpretarea lui Kant: 1) antropologismul 2) nedesprinderea transcendentalului (regresivului) de transcendent 3) subiectivismul transcendental înțeles ca subiectivism (Sau: unitate sintetică! Cele 4 feluri de nimic — nihilismele)

★

[378] Cum e cu puțință un stat (v. *Republica*)? Acum, pornind de la ce are sfînt fiecare. (Pietate, Goethe; dar mai ales sacralul lui M.[ircea] E[liade]).

★

[379] *Robinson*. Orice filozofie este ieșire din singularitate. *Intus eras, Domine*. . . Definiția filozofiei. Așa la Kant — conștiința în *genere*, nu antropologie; așa la Heidegger: *Dasein*, nu om, deși doar om.

★

[380] Logica lui Hermes și a lui Ares. Ultima e vinovată: 1) pentru că rămîne bivalentă (ori învingem ori murim), pe cînd nici logicul nici sportul nu sînt așa; 2) pentru că disprețuiește I-ul (doar regimentul. . .)

★

[381] Există un univers al formelor, ce ar putea fi descris și apoi clasificat ca acela al substanțelor (al materiei). Materia e cercetată de fizică și de chimie. Lumea formelor însă își are cel mult «fizica» ei (geometria). Nu ar trebui și o *chimie a formelor*? O descriere și clasificare a intimității, nu doar a exteriorității lor?

Asta încerc. (Forme nu doar vizuale, ci și tactile, auditive, melodice, forme statice și altele ținând de mișcare, sau ritmice, forme gramaticale, logice, istorice, spirituale. În orice caz nu doar semiotică și semnalizare, forme ca simple semne!)

★

[382] Ce nu se spune: că tineretul nu mai e interesant (nu război), că femeia înnoiește ființa umană (ieșind de sub natură), că șomajul are o contraparte splendidă (progres tehnic).

★

[383] Proasta săptămână a occidentalului. Omul nu e bun de la natură, nu e lăsat să-și aștepte o împlinire. Până ce omul nu va lucra cu bucurie. . .

★

[384] Fizicianul nu se miră că nu toată lumea face fizică. Filozoful se miră că toată lumea nu face filozofie.

★

[385] Caragiale n-a spus: « *Mme Bovary c'est moi* ».

★

[386] Matematica e știința problemelor care nu se rezolvă. Restul e logică.

★

[387] « Cel ce înțelege are aripi » (citat indian M[ircea] E.[liade]).

★

[388] Formalizarea lor, care e simplă spațializare. . . Dar morfologia e și a cuvântului, mai ales a lui.

★

[389] Toți zeii greci sînt în fond întruchipări mutilate, funcțiuni (Afrodita mutilată de frumusețe, Hephaistos de

făurire. . .). Doar Hermes, în fapt, este o ființă întreagă. Căci i reprezintă pe toți, ca plenipotențiar al lor.

★

[390] De reluat totul de la apostrof.

Contra istoricilor, care dramatizează totul. Țara e geografic într-un unghi mort. Drumurile Asiei duc pe sub și peste ea. N-a fost niciodată în calea răutăților. De aici semi-independența (singura țară fără pașalic), care a făcut posibil sec. XVII și iluzoria independență de azi. Un colț de lume lăsat în pace, neinteresant geografic, economic (doar un veac grâul și petrolul, fără importanță acum), politic, istoric.

Doar cultura are sens aici, de la creații pînă la funcția Centrului de documentare visat de M.[ircea] E.[liade]. O lume a ne-afirmării, a absenței, a lui ar fi să fie.

★

Cartea mai marilor întruchipări

[391] *Despre mai marile întruchipări*

Aici e filozofia în μεταξύ, în sacru, în arhei, în înfrîngerea oricărei dualități, a bogomilismului. Ca sîngele. Ca Ideea. Ca eternitatea < ? > — Nici înafară, nici înăuntru.

Ceva e *prescris dar nu preexistent* (Isus, sacrul).

[În margine:] Arheii.

TRADUCEREA CITATELOR
ȘI A TERMENILOR
STRĂINI

I

- fr. 4 Și reveni la probitatea sa. (fr.)
6 Lucrurile aparțin celor care le fac să fie mai bune.
(fr.)
Cum să crești elefanți mai mari și mai buni. (engl.)
10 « Atunci când Te înalți, întregul pământ e cuprins de
încântare și bucurie.
Și oamenii spun: a Te vedea înseamnă viață, a nu Te
vedea înseamnă moarte.
Apusul și Răsăritul Te slăvesc,
Când Te-al înălțat, ei trăiesc,
Când ai apus, ei mor». (engl.)

II

- fr. 3 Cu cât lucrurile se schimbă mai mult, cu atât rămân
aceleași. Și totuși nu mai sînt aceleași! (fr.)
5 vezi 3
11 automișcătorul (gr.)
14 simplul este simplificatul (fr.)
15 amintire interiorizatoare (germ.)
24 Însă o ușă nu poate fi decît închisă sau deschisă.
(fr.) există o a treia variantă (lat.)
39 Scrisoare către un tîndr poet (fr.)
44 stări de spirit (germ.)
45 Pîrtiașe de toamnă (engl.)
« A fost odată un copil care ieșea în fiecare zi
Și-n^o primul lucru pe care-l vedea, în acela se preschîm-
ba». (fr.)

- 46 oglindă (lat.)
- 47 lipsă de formă (germ.)
configurator (germ.)
de îndrăgit, nu de iubit (engl.)
- 52 Fii necredincios ție însuși. (engl.)
- 72 « Filozofia nu e chemată să fie edificatoare ». (germ.)
« Salvați-mă, și salvați imaginea voastră în sufletul meu ». (germ.)
- 86 Despre clasele existente în natură (lat.)
- 91 Vezi 15
lărgire, extindere (germ.)
- 102 Cele ce sînt trebuie multiplicare. (lat.)
- 103 natura (gr.)
- 105 respect de sine — dispreț de sine (engl.)
- 115 zeița Rațiune (fr.)
- 123 ogor public (lat.)
- 132 în-sine (germ.)
- 138 Excelență: « ca tot ce e cu puțință [omului] lui să-i fie ușor ». (ital.)
- 155 aici și acum (lat.)
- 158 vezi 14
complexul — complexificatul (fr.)
Cel mai frumos complex nu poate da decît ceea ce are . (fr.)
decît ceea ce i se cere (fr.)
- 159 Eseu despre regres (fr.)
- 174 legătură (gr.)
- 188 Ființa cea mai lipsită de realitate (lat.)
- 194 spirit (germ.)
- 197 ceea ce produce în mod spontan (lat.)
- 200 Istoria culturii feminine
Ce fel de lume este aceasta? Este tocmai aceea pe care Goethe nu ar fi iubit-o. În această lume el ar fi putut să se adreseze umbrei sale, [spunîndu-i]: sîntem aleși, tu pentru a pleca, eu pentru a rămîne. Este totuși lumea noastră și noi ne încredem în ea. Există ceva în ea mai mult decît i s-a acordat omului vreodată.

Poate că istoricul va spune cîndva: Pînă către 1800, istoria era a culturilor feminine. G. Simmel gîndise altfel: el a scris un studiu frumos și nebunesc: *Cultura feminină*, în care a îndrăznit să dea o schiță a culturii artificiale posibile. Și totuși acest studiu a fost lipsit de semnificație: culturile feminine sînt o problemă (o chestiune) a trecutului, și nu a viitorului.

Pe pragul secolului al XIX-lea. . . (*germ.*)

- 201 Obligația (*germ.*)
203 gîndesc (*lat.*); sunet gol (*lat.*)
205 Făcătorii (*fr.*)
213 un al treilea (*lat.*)
214 «Lumea modernă înseamnă: matematica + spiritul liberal. Religia nu a creat matematica și universul ei». (*fr.*)
221 «Totul e adevărat aici, dar nimic nu este exact». (*fr.*)
224 vezi 194
243 este ceea ce i se întîmplă celuilalt (*fr.*)
245 De ce calculatoarele trebuie să aibă trupuri (*engl.*)
250 Aici este sau nicăieri (*lat.*)
253 zeu, excrement (*germ.*)
259 «Există oameni care n-ar fi fost niciodată îndrăgostiți, dacă n-ar fi auzit niciodată vorbindu-se despre dragoste». (*fr.*)
262 Uși închise (*fr.*)
275 Adevărul, finanța și binele coincid. (*lat.*)
277 «Faceți celorlalți ceea ce ați dori să vi se facă vouă». (*fr.*)
284 casă, adăpost, gospodărie (*gr.*)
294 Două izvoare (*fr.*)
318 «după mine. . .» (*fr.*)
320 transformare într-un alt gen (de a fi) (*gr.*)

III

- fr. 9 amorul propriu (fr.)
 cunoaște-te pe tine însuși (gr.)
 22 «Cine nu a trăit după revoluție, nu a cunoscut
 bucuria de a trăi». (fr.)

IV

- tr. 8 ființă întru viață (germ.)
 18 omul lucrător (mînuitor de unealtă), omul tehnocrat, omul ca ființă rațională (lat.)
 23 Șir de zece dimineți (gr.)
 26 Să faci din tine cea mai de neînlocuit dintre ființe.
 (fr.)
 «Un bărbat mic este și el un bărbat». (germ.)
 33 Povestiri
 «O foarte mică rojdie a infinitului va face să
 renască o întreagă viață». (engl.)
 36 «Lucrurile nu sînt decît limitele omului». (germ.)
 37 Zi după zi stau inactiv față cu sufletul meu. Astăzi
 am fost senin, dar și mohorit. Sufletul meu mă
 fericește pururi, pe cînd cugetul nu-mi poate aduce
 împlinire. La adevărul care stă să vină, la pîinea
 mea ce stă să vină, încă nu am ajuns. Înălțat-am
 însă sufletul cel curat. (gr.)
 38 Pînă astăzi n-am știut că inima stă mai presus de
 cugetare și gînd. Într-adevăr, trupul aduce gîndul
 la ascultare, pe cînd sufletul își ajunge sieși (gr.)
 48 Istoria vieții plantelor (engl.)
 58 grajduri (engl.)
 59 descurcați-vă (fr.)
 60 Semnificația schimbării (engl.)
 66 binedispus (germ.)
 om universal (ital.)

- 74 minte iscoditoare (engl.); oglindă (engl.)
 79 *Trișorul* (fr.)
 80 negustor de fier (fr.)
 «Totul contribuie la bucuria celui care-l iubește pe Dumnezeu». (fr.)
 82 *Clasa muncitoare merge în paradis* (fr.)
 85 *Doamna cu licornul* (fr.)
 86 *Cîntăreața [cheală]; Lecția* (fr.)
 87 La revedere, mică zeiță (fr.)
 89 «Sinteți. . .» (fr.)
 139 «această murdară speranță» (fr.)
 143 *Negația bărbatului este femeia.* (fr.)
 144 *Speranță* (gr.)
 150 prilej, ocazie, moment prielnic (gr.)
 166 lipsă, indigență (gr.)
 172 Există un zîmbet pentru dragoste și există unul pentru înfrîngere. (engl.)
 182 vocea fiicei sale (engl.)
 188 Să nu aibă nici o fărîmă de geniu (fr.)
 195 vezi 182
 209 iubirea (germ.)
 «Este așa!» (germ.)
 «Contradicția este regula adevărului, non-contradicția, a falsului. (lat.)
 213 *Marile dihanii* (engl.)
 231 există (germ., engl.)
 241 *Logica matematică și fundamentele matematicii* (engl.)
 258 vezi III 22
 omul revoltat (fr.)
 ne trage în sus. . . în jos (germ.)
 261 vezi 18
 vezi 213

V

- fr. 10 *În fața legii* (germ.)
 11 «Aici este sau nicăieri ceea ce căutăm». (lat.)
 18 «Află de la mine: ești cineva». (fr.)

- 19 înțelegere (germ.)
- 28 medicină a lumii (lat.)
- 29 cunoaștere, știință (gr.)
- 30 ignorările respingerii (lat.)
- 38 eternul feminin (germ.)
- 39 noapte bună (germ.)
- 62 *Arta fugii* (germ.)
- 65 «abia în limitare se arată maestrul» (germ.)
- 72 principiul (gr.)
- 88 Vrea să mănince prăjitura și totodată să o aibă.
(engl.)
- 92 Cunoaștere matinală și vesperală (lat.)
- 93 Oare individul este insesizabil? (lat.)
- 95 Nu poți mânca prăjitura și totodată să o ai. (engl.)
- 100 arborele care devine pădure (fr.)
- 111 a anula păstrind (germ.)
a condiționa (germ.)
lucru (germ.)
obiect (germ.)
Eu absolut (germ.)
- 116 vezi 111
- 117 «Ce strălucire și ce tristețe». (fr.)
Istoria sexualității (fr.)
Manual de iubire (gr.)
Iubirea în Occident (Iubirea și Occidentul) (fr.)
A supraveghea și a pedepsi (fr.)
- 119 vezi II 24
- 120 *Forța istorică a limbii germane* (germ.)
germana (germ.)
natură, putere, spirit (germ.)
- 136 înăuntru (lat.)
- 150 Individul nu este insesizabil (lat.)
- 153 bulgăre de zăpadă (fr.)
- 161 vezi 150
- 170 «Totul sfârșește cu un cântec» (fr.)
- 184 medicina finței (lat.)

- 185 *faptul-de-a-fi-în-lume* (germ.)
 187 *vezi* 184
 193 *vezi* II 44
 199 « Locul de niciunde — acela este adevărata casă ». (engl.)
Secretul florii de aur (engl.)
Acțiune prin non-acțiune (engl.)
 200 1) să nu omori 2) să nu furi 3) să nu comiți adulter
 4) să nu minți 5) să nu bei și să nu mănânci carne (engl.)
 201 *Yoga tantrică*
 204 *vezi* IV 213
însăși marea dihanie (engl.)
 205 *iubirea de sărăcie* (gr.)
 208 *ființare* (germ.)
vezi 184
 211 *măiestrie* (ital.)
 212 *ființă, substanță, esență* (gr.)
 217 « Și iată, Doamne, tu erai în mine și eu în afara ta ». (lat.)
 « Căci eu nu am avut nimic în acel copil, în afară de greșală » (lat.)
 « Iubește și fă ce vrei » (lat.)
 « Nu știi ce lucru îngrozitor » (iat.)
 220 *consecințe* (germ.)
ulterior experienței (senzoriale) (lat.)
care precedă experiența (senzorială) (lat.)
 222 *lanțul rațiunilor (înlănțuirea deductivă)* (fr.)
 226 *Uși închise* (fr.)
universalii, categorii (lat.)
 230 *lucrul cel mai bine repartizat din lume* (fr.)
 233 *Cele ce sînt nu trebuie multiplicat* (lat.)
 234 *conexiune inversă* (engl.)
grup de cuvinte (engl.)
nu este cazul ca (engl.)
 241 *vezi* 150
 242 « remodelarea prin limbă a lumii pentru a face din ea proprietatea spiritului » (germ.)

- «...limbile nu sînt propriu-zis mijloace pentru a prezenta adevărul deja cunoscut, ci, cu mult mai mult, pentru a-l descoperi pe cel necunoscut». (germ.)
- «uz infinit de mijloace finite» (germ.)
- 244 femeia (germ.)
- «poate că și gospodina care nu-și vede capul de treabă și umblă de colo-colo a fost punctul de plecare» (germ.)
- 260 casa ființei (germ.)
- În drum spre [limbă] (germ.)
- 261 «Asemenea fetelor tinere sînt toate lucrurile, palide și tăcute și de-o zîmbitoare tristețe». (germ.)
- «În fiecă lucră se află un prizonier». (germ.)
- 263 ceea ce e necunoscut (germ.)
- 275 «A fi înseamnă a fi valoarea unei variabile». (engl.)
- 290 «Dumnezeu sau natura» (lat.)
- concepție despre lume (germ.)
- 298 Despre cer (lat.)
- 301 «omul e lup pentru om» (lat.)
- omul e infirmier pentru om (lat.)
- omul e corupător pentru om (lat.)
- 303 Nici o zi fără bucurie (lat.)
- 304 Viața fără programare este imaginea morții. (lat.)
- 305 vezi 303
- 306 sporesc, augmentez (lat.)
- 330 proaspăt, de curînd, nou (lat.)
- 348 «M-am făcut catolic, dar am rămas creștin». (fr.)
- 354 «Mă miră că sînt așa de vesel». (germ.)
- Opere complete, Estetica pe scurt*
- «Poezia este limba maternă a neamului omenesc: asemenea grădinăritului, mai vechi decît agricultura; asemenea picturii — decît scrisul, asemenea cîntului — decît declamarea, asemenea alegoriilor — decît deducțiile, asemenea trocului — decît comerțul». (germ.)
- 358 «Omul își va extrage de aici în chip nemijlocit toate informațiile și cunoștințele de care va avea nevoie». (fr.)

- 359 « Observatorul este la fel de esențial pentru crearea universului pe cât este universul pentru crearea observatorului ». (*engl.*)
- 361 « Ființa în genere nu este decît expresia unei libertăți îngrădite ». (*germ.*)
« Spațiul ca timp oprit, timpul ca spațiu curgător » (*germ.*)
- 373 Să dorești totul, să nu vrei nimic. (*fr.*)
- 374 exces asupra totului (*fr.*) vezi 373
- 377 intelect arhetipal (*lat.*)
- 378 A avea sau a nu avea. (*engl.*)
- 379 Economie pe spațiu redus (*germ.*)
- 381 Omul de știință american (*engl.*)
- 382 Structura lumii reale (*germ.*)
conexiune reală (*germ.*)
- 384 « Filozofia transcendențială în sens riguros este filozofia subiectivității și ea se împlinește întotdeauna ca deducție, adică ea explicitează cum și de ce subiectivitatea își poate aplica condițiile fundamentale la ce este dat ». (*germ.*)
Problema reflexiei absolute (*germ.*)
Dumnezeul metafizicii moderne (*germ.*)
- 385 Raționamentul practic (*engl.*)
- 386 a se întoarce (în sine) (*gr.*)
- 388 *Revoluția română* (*engl.*)
cred pentru că e absurd, sufletul e în mod firesc creștin (*lat.*)
« Ideea unui canon este că o singură temă e cîntată împotriva ei înseși (*Fratele Jacques*) ». (*engl.*)
canonul-rac (*engl.*)
« Oare cuvintele și gândurile urmează reguli formale? » (*engl.*)
- 389 Conferire de sens pentru ceea ce e lipsit de sens (*germ.*)
« Orice viață, fie și a unui singur minut, se întemeiază pe legi eterne ». (*germ.*)
- 393 Viața fără cultură. . . (*lat.*)
- 394 Să faci să vibreze un cititor (*fr.*)
- 395 Cunoașterea universală (*lat.*)

- fr. 7 « a pleca înseamnă într-un fel a muri » (fr.)
 12 *Psihologia maselor* (fr.)
 14 *Ființa Dasein-ului* (germ.)
 18 vezi II 44
 23 « . . . că în afara forțelor naturii nu există nimic
 ce nu este elin ». (germ.)
 26 vezi II 194
 56 « mecanic placat pe ceea ce e viu » (fr.)
 51 vezi V 62
 59 *Unicul* (germ.)
 77 « Mă îndoiesc, deci gîndesc ». (lat.)
 « nu vreau nimic, deci sînt ființă volitivă » (lat.)
 88 « . . . pentru că fără materie nu poate fi gîndit nimic »
 (germ.)
 91 « Înaintea mea nu se află nici un drum. — În urma
 mea va apărea un drum ». (engl.)
 94 a face (gr.)
 a vorbi (gr.)
 95 gîndesc (germ.)
 98 viața activă . . . contemplativă (lat.)
 106 vezi V 217
 151 respectul față de viață (germ.)
 punctul de vedere al celuilalt (fr.)
 155 vezi V 395
 173 loc inteligibil (gr.)
 176 aducerea aminte (gr.)
 187 vezi II 320
 188 ca și cum (germ.)
 191 căscatul lui Dumnezeu (germ.)
 194 vezi 191
 201 defectivă de singular (lat.)
 206 vezi V 220: laolaltă cu experiența (sensibilă) (lat.)
 223 vezi V 373
 236 nu vom ști (lat.)
 258 Mai întii să agonisești, apoi să trăiești (lat.)
 268 analogia ființei (lat.)

- 286 *fința-întru-moarte... fința-întru-naștere* (germ.)
317 vezi V 373
333₂⁷ nu poate sfârși nicăieri, nu poate ajunge nicăieri
(germ.)
335 Sinele și natura în sine (fr.)
346 vezi IV 150
368 *Terminologie filozofică* (germ.)
385 «Doamna Bovary sint eu». (fr.)
391 interval. (gr.)

INDICI

alcătuiți de OANA VLAD și VICTOR BÂRSAN

LĂMURIRI
PRIVIND INDICELE TEMATIC
ȘI DE NUME PROPRII

Propunem cititorului, spre orientare în substanța variată a *Jurnalului de idei*, un *Indice tematic* de termeni. *Indicele* conține exclusiv cuvintele și sintagmele autorului *Jurnalului* *, grupate în 9 teme abreviate prin (F), (E), (L) etc., după cum urmează:

1. (F) FILOZOFIE;
2. (E) ETICĂ, ESTETICĂ, PSIHLOGIE;
3. (L) LOGICĂ. FORMALISME. COMUNICARE, LIMBAJ. LIMBĂ;
4. (M) MATEMATICĂ;
5. (S) ȘTIINȚĂ, TEHNICĂ. NATURĂ;
6. (P) POLITIC, SOCIAL, ECONOMIC;
7. (C) CULTURĂ, CIVILIZAȚIE. ISTORIE, NAȚIUNE;
8. (R) RELIGIE;
9. (I) ÎNȚELEPCIUNE: VIAȚĂ, OAMENI, TIMPUL NOSTRU.

Atribuirea termenilor unei teme sau alteia s-a făcut în funcție de folosința lor specifică în domeniul desemnat prin tema respectivă, în următoarele limite:

— pentru termenii specifici mai multor domenii (de ex. logicii sau științei, dar și filozofiei) s-a preferat folosința din filozofie (apar la (F) de ex. *generalizare*, *materie*, *mișcare*, *negație*);

— termenii fără statut specific, folosiți în *Jurnal* în contexte diverse, au fost atribuiți temei considerate ca având ponderea maximă (de ex. *conversiune* la (L), *eros* la (I), *valoare* la (C));

* Adăugirile noastre sînt marcate, v. mai jos convențiile.

— termenii specifici, cu egală îndreptăţire, mai multor domenii (avînd cîteodată şi înţelesuri diferite) au fost atribuiţi mai multor teme, cu marcarea acestui lucru (v. mai jos convenţiile).

Utilizarea *Indicelui tematic* necesită cîteva explicaţii privind convenţiile folosite. Le vom da, servindu-ne de următoarea terminologie:

— « intrare », pentru cuvîntul sau grupul de cuvinte indexat. De ex.: (F) *abatere*;

— « sub-intrare », pentru detalierea unei intrări. De ex. absolutul *abstract* la (F) *abstractul, abstract*;

— « trimitere », pentru numărul de ordine al paragrafului în care se găseşte o anumită intrare sau sub-intrare. De pildă: II 91 la exemplul precedent.

Pe lângă abrevierile sus-menţionate ale temelor şi unele abrevieri şi convenţii absolut uzuale, s-au folosit următoarele convenţii:

— bară oblică în intrări sau sub-intrări, cu sensul de « sau », spre a marca variante de scriere ale aceluiaşi termen sau de folosire a unui termen. De ex.: (F) *absolutul/Absolutul*, respectiv (F) *aprioricul/apriori-ul*;

— paranteze drepte în sub-intrări, spre a marca adăugirea noastră. De ex.: [limite] *adevărate* la (F) *adevăr, adevărat*;

— punct dreapta-sus la unul din cei doi termeni ai unei intrări, respectiv la unele trimiteri, pentru a indica la care din termeni se referă acele trimiteri. De ex.: II 184 se referă la al doilea termen al intrării (F) *adevăr, adevărat*. Nu s-au marcat prin punct trimiterile în care apar *ambii* termeni ai unei intrări:

— două puncte în sub-intrări, spre a marca o corelare de 2/3 termeni. De ex.: *adevăr*: exactitate la (F) *adevăr*;

— indice 1/2/3 dreapta-sus la primul termen al unei intrări, pentru a arăta că termenul respectiv se regăseşte întocmai la alte teme. De ex.: (F) *adevăr*¹, (L) *adevăr*²;

— indice N dreapta-sus la trimiteri, spre a marca referirile la autobiografia — spirituală sau obișnuită — a autorului *Jurnalului*. De ex.: VI 272^N la (F) *formă*;

— indice N stînga-sus la intrări sau sub-intrări, spre a marca « noicismele » — cuvinte sau sintagme specifice, din diverse puncte de vedere, autorului *Jurnalului*. De ex.: (F)

^Nîntru, ^Nindividual: determinații: general la (F) *individualul*, (F) ^Nrobinsonism, (I) ^Nîmplinire, (I) ^Nstatistică.

Cititorul mai trebuie avertizat că trimerile din *Indicele tematic* nu sînt exhaustive. Nu au fost din capul locului indexați:

- termenii în limbi străine, trecuți în *Traducerea citatelor*;
- termenii cu lecțiune incertă, marcați ca atare în *Jurnal*;
- termenii din porțiunile șterse de autor, purtînd această mențiune în *Jurnal*;
- termenii din fragmentele III 21—23 sub care apar *Poemele filozofice*, cărora li s-a păstrat astfel statutul specific;
- termenii din citatele extinse.

De asemenea, s-au indexat minimal citatele mai puțin extinse, de regulă prin 1—2 termeni-cheie avînd doar rolul de a trimite cititorul la respectivele fragmente.

Indicele tematic, făcut « cu mîna » — s-ar fi putut, în principiu, folosi un computer — este, desigur, supus subiectivității celor care l-au alcătuit. Separarea în teme a termenilor *Jurnalului de idei* rămîne formală. Am încercat s-o contracaram trimițînd frecvent cititorul la alți termeni, aparținînd nu numai aceleiași teme, dar și altora. Ideal ar fi ca, prin consultarea acestui *Indice*, cititorul care pornește de la un cuvînt-cheie uzual într-un anumit domeniu să poată cuprinde, din aproape în aproape, întreaga sferă de influență a acestui cuvînt în *Jurnal*.

Indicele de nume proprii cuprinde nume de autori, personaje, persoane, denumiri geografice, administrative, urbanistice etc. și titluri de opere prezente în *Jurnal*. Lămuririle privind *Indicele tematic* rămîn, în mare, valabile și aici. În plus, menționăm următoarele:

— titlurile de opere apar de regulă în forma din *Jurnal*, chiar dacă aceasta este incompletă, fiind grupate în general ca sub-intrări la numele autorului; titlurile de opere apar totuși ca intrări atunci cînd autorul nu este menționat în *Jurnal* nici la trimiterea corespunzătoare operei, nici în altă parte (de ex. *Godot*) și, desigur, atunci cînd opera este anonimă; dacă opera și autorul apar concomitent, într-o singură trimitere, titlul operei nu mai este menționat ca sub-intrare.

— nu au fost incluse în *Indice* numele de personaje, persoane și denumirile geografice, administrative etc., care apar într-o unică trimitere, considerată de noi drept ne semnificativă.

1 (F) FILOZOFIE

- abatere** II 118, 224, 237, VI³⁴; v. și *lege*¹
- absolutul/Absolutul, absolut** II 162, 202, IV 123, V 12, 39, 185, 295, VI 297; ~ abstract v. *abstractul*, ~ moral v. (E) *morală*, explicația *absolută* VI 180 (v. și *explicație*), Ființa *absolută* V 103, relativ — ~ VI 246; spațiul ~ V 28, spirit ~ v. *spirit*¹, timpul ~ V 28, VI 256
- abstractul, abstract** I 9; II 66, 90^N, 109; 170; 216, 224, V 146, 224, 264; 288; VI 35; 204, absolutul ~ II 91, ~: *abstras* VI 175 (v. și *abstragere*), ~: *concretul/concret* II 90^N, 119; 155; 158, 186; 313, VI 175 (v. și *abstracție, concretul*), noțiunea *abstractă* VI 229, universal ~ v. *universalul*
- abstracție, abstractiza.** ~: *idealiza* v. *idealizare*, ~: *concret* VI 15, 113 (v. și *concretul*), ~ de: din V 330, VI 175 (v. și *abstractul*)
- F abstragere, abstras** II 90^N, 115, abstract: ~ v. *abstractul*, ~ de: din V 299 (v. și *abstractul*), forme *abstrase* V 151
- absurdul** V 96, 117, 186, 228, VI 152, ~ de azi v. (I) *azi*
- ^Nacatholie, acatholist** VI 4; 92; v. și ^N*maladie*
- accident** V 332, excepție: ~ v. *excepție*, necesitate: ~ v. *necesitate*, substanță: ~ v. *substanță*
- act** II 59, III 10, V 354, VI 61, ~ de conștiință v. *conștiință*, ~ de cunoaștere v. *cunoaștere*, ~ de gândire, v. *gândire*, ~ social v. (P) *social*, anti-~: non-~ II 93; v. și *activul, acțiune, faptă*
- activul, activ** cunoașterea *activă* II 109, înțelepciunea *activă* IV 14, lumea *activului* III 16, viața/[viața] *activă* III 16, IV 183; v. și *act*, (I) *activitate, contemplativul*
- acțiune** II 49, 119, 224, 250, IV 258, VI 101; v. și *act, agent*
- acumulare** I 8, IV 5, VI 231, ~ cantitativă v. *cantitativul*

- adevăr*¹/*Adevăr, adevărat* II 5, 14, 47, 59, 79, 122[•], 155, 162, 184[•], 201, 203, 227, 229[•], 270, 275, 293, IV 19, 172, 209[•], 256[•], V 9[•], 40^N, 52, 70, 74, 90[•], 107, 136, 216, 230, 329, VI 34, 51, 180[•], 220[•], 234, 303^N, 338, 373, ^N~ : exactitate II 221, 274[•], 310, 314, IV 52, 209, V 3, 33, 66, 67, 134, 166, 232, VI 108, 246, 329, 330[•], 331 (v. și *exactitate*), ~ *matematic* v. (M) *matematicul*, ~ : *minciună* II 221, 231, V 127, VI 49 (v. și (E) *minciună*), ~ : *truism* v. *truism*, ~ : *joc* v. (I) *joc*, *adevărul de azi* v. (I) *azi*, *adevărul culturii* V 28, *adevărul ființei* VI 1, *adevărul [omului]* IV 21, *adevărurile noastre* II 109, 157, 159, *epura adevărului* II 6, *femeie adevărată* VI 52, [limite] *adevărare* IV 158, *om ~* II 336[•] VI 177[•]; v. și (L) *adevăr*², ^N*dezmințire, ține*
- adînc* I 1, II 159, 224, V 227, 348, 391, VI 182, ~ : *superficial* II 87, 112, 253 (v. și *interior*)
- aer* II 23, 216, V 14; v. și *element*¹
- agent* II 245, VI 118, ~ *de cultură* v. (C) *cultură*
- Nahoretie* V 192, VI 92; v. și ^N*maladie*
- alegere*[•], *alege* IV 124, V 98, 102, 112, 385, VI 220[•], 254^N; v. și *libertate*¹
- alienare* II 221, 260, VI 106; v. și *înstrăinare*
- F** *altceva* I 9, II 159, 163, 169, 177, 199, IV 3, 192, 214, V 338, VI 75, ~ : *același* II 162, IV 23, 235; v. și *alteritate*
- alteritate* VI 75; v. și *altceva, altul*
- altul* II 29, IV 122, VI 75; v. și (I) *alții, celălalt, seamăn*
- analiticul/Analitică, analitic* II 182, VI 89, *filozofie analitică* IV 226, V 340; v. și *analiză*¹
- analiză*¹ II 161, 182; v. și *anaï-ticul, (S) analizor*
- anamnesis, anamnestic* VI 176, [amintire] *anamnezică* V 227 (v. și (I) *amintire*)
- animalitate* II 141, 146, 220, 256, IV 21, VI 3, ~ *națională* v. (C) *națiune*; v. și (S) *animalul, umanitate*¹
- antinomie* VI 244, *antinomiile intelectului* II 262, *antinomiile lui Kant* II 237, V 182
- antiteză antiteza* lui Hegel V 182; v. și *sinteză*
- antropocentrism* VI 191
- antropologism* VI 377
- aparență* II 23, V 17, 190
- apă* II 23, 216, 232, V 176, *apa lui Thales* V 14; v. și *element*¹
- aporie* II 319, 320, *aporiile bunului simț* II 31, *aporiile gramaticii* III 8
- aprioricul/apriori-ul, a priori* VI 35, 188[•], ~ *kantian* II 203, 224, ~ : *a posteriori/aposterioricul* V 371, VI 163[•], 166; v. și *apriorism*
- apriorism* VI 171; v. și *aprioricul*
- arhetip, arhetipal* II 5, 148, V 36, 265, 391, VI 2, 136[•], ~

- psihologic v. (E) psihologic, arhetipurile istoriei II 273, forma — ~ V 61; v. și ^Narheu, prototip
- ^Narheu V 209, 218, 230, 238, 265, 284, 372, 377, VI 21, 133, 265, 277, 307, 391, ~ istoric v. (C) istoric; v. și arhetip
- aristotelic II 128, V 66, VI 171, logică aristotelică v. (L) logică, logicul ~ v. (L) logicul, paradox ~ II 31, platitudine aristotelică II 24; v. și ARISTOTEL, aristotelism
- aristotelism II 27, 31, 159, 192, V 120; v. și aristotelic
- atribut II 62, IV 230, substanță: ~ v. substanță
- axiomă¹ II 159, IV 114; v. și principiu
- ^Nba II 217, V 99, 328; v. și negație
- ^Nbronzauritate II 104; v. și ^Nelevitate, ^Nstejaritate
- calitate II 114, IV 230, cantitate: ~ v. cantitate, [tipuri de] ~ II 179; v. și calitativul, marele calitativul, calitativ' IV 220, V 381', cantitativ: ~ v. cantitativul, mișcare calitativă II 15, salt ~ II_119, 120; v. și calitate
- cantitate I 8, II 178, IV 113, 258, ~ : calitate II 159, 187, IV 33, V 335, VI 241, 280 (v. și cantitativul), lumea cantității VI 241, 280; v. și acumulare, cantitativul, ^Nexces, multul
- F** cantitativul, cantitativ' acumulare cantitativă II 119, ~ : calitativ II 114', 167 (v. și cantitate), criteriu ~ v. criteriu, mișcare cantitativă II 15, pluralitate cantitativă IV 220; v. și cantitate
- cartezianism II 14; v. și DES-CARTES
- categorii II 30, 165, 172, 174, 178, 192, 193, 196, 197, 198, V 245, VI 95, categoria inexistenței v. inexistență, ~ [nouă] II 34 (v. și noul), categorii tradiționale II 142, categoriile modalității v. modalitate, categoriile noastre VI 33, tabla/taboulul categoriilor II 30, 172
- ^Ncatholită V 233, VI 92; v. și ^Nmaladie
- cauzalism ~ determinist II 125 (v. și determinism); v. și cauză
- cauzalitate II 142, 172, 228, 334; v. și cauză
- cauzalul, cauzal' V 132', VI 112; v. și cauză
- cauză V 194, ~ : efect II 148, 220, 228, VI 83, ~ finală II 14, VI 171, ~ ocazională II 334; v. și cauzalism, cauzalitate, cauzalu
- căutare', căuta II 13', 28', 47', 227' IV 249, V 103, 166', 241^N, 251, 330, 366, 369, VI 2', 56, 151', 173, 276, 303, 331', ~ : găsi II 193, VI 111, 176, 210 (v. și găsi), căutarea filozofică v. filozofic

- ceălălt/Ceălălt* II 22, 28, 77, 195, 197, III 7, V 341, VI 236; v. și *altul*, (I) *ceălălți*
colectivul II 68, 69, 176, IV 219, V 195; v. și *exemplar*, *individualul*
complexul, *complex* IV 220, V 335, ~: *simplu* II 14, 16, 48, 102, 114, 116, 125, 148, 158, 212, IV₂223, VI 63 (v. și *simplul*); v. și *compunere*
compunere, *compune* V 123, 124, ~: *descompunere/descompune* II 60, 269 (v. și *întregul*); v. și *complexul*
comunul II 159, 245; v. și *obișnuitul*
*concept*¹ II 172, 174, 283, IV 107, 223, 239, 246, V 50, 229, 268, 276, ~: *concepție* II 109, ~ *deschis* II 164, 203, IV 172 (v. și *deschidere*), *concepte-proces* v. *proces*, *concepte reflexive* v. *reflexivitate*, *conceptul/Conceptul* lui Hegel/[lui Hegel] II 136, 203, V 32, 222, *conceptul încheiere* III 6, *conceptul de libertate* V 17, *conceptul [de naștere]* V 63, *noțiune*: ~ II 109, 224; v. și (L) *concept*²
concretul, *concret* II 115, 303, *abstract*: ~ v. *abstractul*, *logicul* ~ v. (L) *logicul*, *spațiul* ~ II 284, *universal* ~ v. *universalul*
conștiință, *conștient* II 18, 49, 52, 112, 160, 256, 297, 302, IV 210, 214, V 4, 120, 246, 337, VI 62, 75, 244, 379, *act de* ~ II 203, *conștiința [familiei]* V 370, *conștiința finitudinii* II 18, *conștiința istorică* v. (I) *istoric*, *conștiința închisă* v. *închidere*, *conștiința întregului* II 13, *conștiința logică* v. (L) *logicul*, *conștiința mai bună* II 95, *conștiința posesiunii* II 127, *conștiința rebutului* VI 211, *conștiința de sine* I 7, II 309, IV 206, V 337, 361, *conștiința tragicului* II 261, ~: *existență* II 203, IV 212, V 23, 107 (v. și *existență*), ~ *individuală* II 91, ~ *rațională* II 197, VI 167, ~ *transcendentală* V 124
contemplativul, *contemplativ* II 109, III 16, *natură contemplativă* II 40, *viața contemplativă* III 16, VI 290; v. și *activul contemplație*
contemplație II 99, 224, V 53, VI 98; v. și *contemplativul*
contingentul, *contingent* II 66, V 287; v. și *contingență*
contingență II 278, VI 57, 310; v. și *contingentul*, *necesitate contradictoriul*, *contradictoriu* II 16, 229, *contrariu*: ~ II 185, V 148 (v. și *contrarii*); v. și *contradicție*
contradicție II 16, 156, 237, 304, IV 209, 231, V 66, 169, 269, VI 58, 121, *antagonism*: ~ V 316, VI 48, ~ *antagonistă* V 236, ~ *logică* v. (L) *logicul*, ^N~ *unilaterală* II 1, 109, 127, 159, 203, IV 242, V 74, 236^N, 245, 254^N, VI 4, 118 (v. și *unilateralul*), *non* ~ v. (L), *principiul contradicției* V 157,

- 355, VI 247; v. și *contradictoriul*, *contrazice*, *opoziție*
contrarii II 171, *contrariu*: *contradictoriu* v. *contradictoriu*¹
contrazice II 15, 77, 109, 127, 156, IV 219, V 237, VI 4, 246, 279; v. și *contradicție*
conținut II 15, 23, 30, 76, IV 248, V 81, 127, 257, VI 131, *formă*:
 ~ v. *formă*¹
*corespondență*¹ V 250
cosmicul II 91, VI 67, 238; v. și *cosmos*¹
cosmologicul VI 178; v. și *cosmos*¹
*cosmos*¹ VI 247, ~ : *chaos* II 197 (v. și *cosmoticul*, *haos*); v. și *cosmicul*, *cosmologicul*, *ordine cosmoticul* ~ : *haoticul* VI 235 (v. și *cosmos*¹)
criteriu II 88, 102, IV 12, VI 104, ~ *al adevărului* II 227, ~ *cantitativ* IV 206, *criteriile ființei* V 66, *criteriile filozofiei* V 29
criticism V 327, VI 248, 327
cunoaște, *a*; *a te* II 50, 58, 129, 132, 272, 308°, 321°, III 9°, V 10, 162, 341, VI 34, 152°, ~ : *recunoaște* V 144 (v. și *recunoaștere*); v. și *cunoaștere*
cunoaștere/Cunoaștere II 3, 5, 49, 87, 95, 99, 103, 109, 135, 158, 194, 199, 217, 221, 248, 291, IV 19, 104, 214, V 9, 10, 53, 69, 73, 101, 131, 135, 153, 245, 254, 265, VI 220, 278, 361, *act de* ~ II 49, ~ : *creație* V 147, VI 27, ~ : *recunoaștere* V 19, VI 331 (v. și *recunoaștere*), ~ *de sine*
 III 9, V 124, ~ : *opinie* II 162, ~ : *sentiment*: *voință* v. (E) *voință*, *cunoașterea cunoașterii* V 29, *cunoașterea noastră* II 224, *cunoașterea științifică*, v. (S) *științificul*, [eros] *de* ~ II 18, *limita cunoașterii* v. *limită*, *problema cunoașterii* v. *problemă*, *teoria/teorie a cunoașterii* II 40, 79, V 29, 76^N (v. și *epistemologie*) *similii* ~ VI 51; v. și *cunoaște*, *cunoștință*, *epistemic*, *ignoranță*, *ști*
cunoștință II 21, 67, 248, 336, IV 216, VI 278, 322, *cunoștințe*: *înțeleșuri* IV 226, V 49, VI 244, 308 (v. și *Nînțeleș*), *sistem de cunoștințe* V 68; v. și *cunoaștere*
daimon, *daimonic* II 14, V 98, VI 104°
Ndelir II 208, IV 33, 258, ~ : *luciditate* II 40 (v. și *luciditate*), ~ *sacru* v. (R) *sacral*, ~ *religios* v. (R) *religiosul*
denumi II 121, V 263; v. și *nume*
deosebire II 16, V 334, 348; v. și *distincție*
desăvîrșire VI 172, 209, ~ *formală* V 284, ~ : *săvîrșire* V 66, 179 (v. și *sfirșire*); v. și *perfecțiune*
deschidere, *deschide*°/*deschis* II 37, 90, 157°, 181, 237, III 18°, 31°, IV 2, 6, 30°, 242, V 103, 139, 173, 226, 274, 374, *concept* ~ v. *concept*¹, ^N ~ *ce se închide* V 307 (v. și *închi-*

dere), ~ liberă IV 230, închide: ~ V 66, 252, VI 372, 108 (v. și închidere)

desfășurare, desfășura: II 1*, 82, 125, 127*, 129, 224, IV 107, 248*, VI 131*, 171, 251*, ~ rațională v. raționalul; v. și proces

desființare, desființa* II 1, 16, 49, 115, 127, 238, IV 100, 220, 260, V 106, 169, VI 121*, 154, 179, 331, 358, ~: inființa II 93, VI 52, 149; v. și ființă

destin II 12, 13, 110, 200, 207, 325, V 228, ~ cărturăresc v. (C) cărturar, ~ uman/[uman] II 129, 224, 273^N, III 12, 16, IV 95, 99, 100, 107, 118, 260, V 73, 90, 197^N, VI 109, 165 (v. și (I) viață³), ideea de ~ II 13; v. și (R) predestinație

*determinare, determinat** II 197, 203, V 225*, 227*, VI 278*, definiție: ~ v. (L) definiție; v. și generalizare

determinații, determinări: (D) II 224*, 291*, V 41*, 163, 192, 269, 293, 389, VI 47, D—G—I V 336, ^Nindividual: ~: general/I: D: G v. individualul

determinism II 278; v. și cauzalism

devenință V 297, *devenire*: ~ II 168

devenire, deveni: II 78, 82, 96, 158*, 171, 190*, 255, IV 9, 175, V 48*, 50, 85, 120, 136*, 178, 357*, VI 185, ~: fi II 47, 160, 186, 190, 217, 329, V 226, 309, VI 154, 262, ~: devenință v. devenință, ~ dialectică v. dialecticul, ^N~ întru ~ (dd) II 47, 193, 203, IV 188, 261, V 16,

F 77, 85, 241, 254^N, VI 79, 169, ^N~/ ce devine întru ființă (df) II 30, 40, 47*, 122, 193, 203, 246, 260, 275, IV 261, V 16, 76^N, 123, 178, 254^N, 349^N, 380, VI 70, 84, ~ stimulată II 40, 78, VI 268, *devenirea logică* v. (L) logicul, *devenirea rea* v. (E) rău!

dezmințire, dezminți* I 1*, II 14, 15, 95, 157, IV 219, 261, V 32, 95*, 119, 266, 275, VI 12, *adeveri*: ~ II 203, 224 (v. și *adevdr*¹), *afirma*: ~ II 197, *confirma*: ~ II 91, 98, V, 90, 327, VI 250*

dialectică II 1, 91, 104, 117^N, 130, 185, 195, 203, 217, 262, 287, IV 209, 250, V 107, 336, 366, VI 58, 93, 248, [cercul din] ~ II 127, *dialectica în cerc* II 203, V 138^N (v. și *dialecticul*), *dialectica lui Hegel* IV 218, *modelul dialecticii* v. *model*

*dialecticul, dialectic** II 77*, 91*, 104, 125, 171, 233*, IV 242*, V 336, VI 93, *cercul* ~ II 125 (v. și *dialectică*), *devenire dialectică* II 93, ~ — ontologic V 99, *natură dialectică* II 105, *sillogismul* ~ II 1

*dialog*¹ ~ *platonician* v. *platonicieni*, ~ [platonician]/[al] lui Platon II 73, V 83, VI 339

diferență I 1, II 182, III 6, in — ~ II 26, 182 (v. și (E) *indiferență*) v. și *distincție*

dihăanii/Dihăanii IV 91, 95, 261, V 93, 120, 198, 391

- dinduntru/dinduntru! III 10, IV 103, V 208, ~: din afară/dinafara II 40, 212, V 331 (v. și interior)
- dincolo II 35, 109, 335, IV 22, aci — ~ V 107, ^N~: dincoace VI 210; v. și transcendentul
- distincție, distinct^o II 68, 182°, 199, V 230°, ~: identic II 75 (v. și (L) identitate³); v. și deosebire, diferență
- distribui, a se; distribuire^o, ^N~ divizindu-se/impărțindu-se II 15, V 113, ^N~ fără să se împartă/fără împărțire/indiviză II 15, 34, 43, 109, 120, 159, 175, V 66°, 75°, 88, 113, 254°, 268, 276°, 309, VI 4, 87; v. și diviziune
- diversul, diversifica^o II 30, 264, IV 220, V 146, 233°, 265, Unu: ~ v. Unu; v. și unitate
- diviziune V 109, 364; v. și ^Ndistribui, parte
- doctrină IV 259, metodă: ~ v. metodă
- dogmatism, dogmatic^o V 327°, VI 180
- dualitate¹ II 262, VI 246, 391, principiul dualității v. (L) dualitate²
- dyadă/Dyadă V 6, VI 280, Ideea ~ VI 72
- efemerul V 289; v. și timp
- ego ~ transcendental V 185 (v. și transcendentalul); v. și eul
- element¹ II 14, 23, 37, 58, 60, 234, 261, 269, IV 220, V 45, 60, 75, 89, 123, 176, 198, 204, 208, 213, 244, 246, 269, 293, 391, VI 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 28, 118, 132, 212, cele 4 elemente II 226, ~ presocratic V 124, elementele lumii II 30, elementul [mirosului] II 216; v. și aer, apă, eter, foc
- ^Nelevitate IV 230; v. și ^Nbrontozauritate, ^Nstejaritate
- empiriști V 124
- energetism ~: atomism VI 243 (v. și (S) atom)
- entelehie/entelecheia II 203, VI 61, 172
- epistemic VI 327; v. și cunoaștere
- epistemologie^o, epistemologic II 193, V 29, ~ modernă v. (I) moderni; v. și cunoaștere
- esență II 122, 188, 199, 234, IV 143, V 230, ~: existență II 172, VI 262 (v. și existență), esența lucrurilor/[lucrurilor] II 73, 112, esența [matematicilor] II 190; v. și esențialul, natură¹
- esențialul, esențial^o II 82°, 141, 178°, IV 52°, 124°; v. și esență
- eter II 23, IV 209; v. și element¹
- eternitate II 155, IV 59, V 14, 289, VI 127, 143, ~: posteritate II 20; v. și eternul, timp, veșnicie
- eternul, etern^o II 9, V 396°, ~ feminin v. femininul, legile eterne VI 90; v. și eternitate
- eterogenul/heterogenul, heterogen^o V 364°, VI 245, ~: omogenul VI 246 (v. și omogenul)
- eul/Eul, eu^o II 197, V 124, 185, VI 166, 217, 249°, 265, 331°, ~ lui Fichte II 203, VI 58, ~ —

lume V 107 (v. și *subiect*), ~ :
noi II 271 (v. și *noi*), ~
psihologic v. (E) *psihologic*,
sinele: ~ v. *sinele*
exactitate IV 237, 246, V 117, 227,
335, VI 244, 288, *Nadevăr*: ~
v. *adevăr*¹, ~ : *inexactitate* II
118; v. și *rigoare*
Nexces II 296, 312, V 61, 208, 374,
VI 231, ~ : *lipsă* II 197; v. și
cantitate
exemplar II 19, 56, 75, 170, ~
individual v. *individualul*; v.
și *colectivul, element*¹
exista, existentul I 9*, II 171,
238, 268, VI 169, 262*, fi: ~ v.
fi; v. și *existență, Npres:ris*
existență I 9, II 102, 132, 274,
276, IV 211, *conștiință*: ~ v.
conștiință, cvantori de ~ V
335, *esență*: ~ v. *esență*,
întrebare de ~ II 165, 166,
non-~ II 276 (v. și *inexistență*);
v. și *exista, existențialul*
existențialism, existențialistul V
154, VI 152*
existențialul, existențial IV 231, V
227*, *rațional* — ~ v. *raționa-*
lul; v. și *existență*
experiență IV 8, 261, VI 89, 149, ~
directă VI 68, ~ *spirituală*
v. *spiritual*, ~ *de viață* v. (I)
*viață*², ~ *vie* I 1
explicație, explica II 16*, 156,
159, 221, 288*, V 122*, 187*,
VI 50, 180
explorare, explora* II 103, IV 119,
VI 33; v. și *căutare*
exterior, exterioritate II 112,
188*, IV 232*, V 127, 329,

F interior: ~ v. *interior, inti-*
mitate: ~ v. *Nintimitate*

face II 50, 93, 99, 119, 218, 224,
277, III 12, IV 11, 20, 27, 46^N,
105, 130, 132, 163^N, 164, 167^N,
183, 256, 258, V 9, 11, 24, 83,
118^N, 149, 215, 239, 249, 341,
VI 152, 154, 157, 171, 324,
345^N, 346, fi: ~ VI 248, *ști*
~ v. *ști*; v. și *faptă*
*faptă, făptui** II 280, 334, IV 15,
VI 145, 251, *ști*: ~ v. *ști*; v.
și *act, face, (R) făpturd, (I)*
ispravă, (I) treabă
*femininul, feminin** II 130, 248,
civilizație feminină V 25, *eter-*
nul ~ IV 258, ~ : *masculin*
II 74, V 25* (v. și *masculinul*),
instinct ~ V 85, *natura*
feminină II 140; v. și (I)
femeie, (P) feminism, femini-
tate
feminitate VI 100, 238; v. și
femininul
*fenomen, fenomenal** II 313*,
eveniment: ~ V 25
*fenomenologie, fenomenologic**
VI 248, 327, *reducție fenome-*
nologică V 153, VI 77
fi* 19, II 38, 51, 99, 100, 117,
122, 149, 160, 165, 191, 194,
197, 199, 212, 224, 229, 270,
275, 291, 316, 317, III 4, IV
30, 52, 94, 125*, 180*, 191, 206*,
209, 261, V 4, 30*, 90, 103,
109, 119, 120, 121, 139, 163,

* inclusiv formele lui „a fi”
compus cu el însuși, pentru care
trimiterile primesc un punct

173, 174, 181, 185, 188, 190^N, 208, 219, 220, 226, 251, 254^N, 270, 272, 283, 287, 290^N, 298, 335, 369, 370, VI 1, 2, 3, 26, 40, 57, 108, 118, 138, 146^N, 167, 176, 203, 268, 303, 371, 390^N, avea: ~ v. (P) *avea*, deveni: ~ v. *devenire*, ~: exista V 183, 184, 187, 347, VI 168, 171, 286, ~: face v. *face*, ~ întru v. ^N*întru*; v. și *ființă*

ființă/Ființă I 4, II 17, 28, 59, 65, 101, 122, 147, 160, 172, 174, 186, 203, 224, 275, III 2, 14, IV 28, 30, 119, 125, 142, 208, 210, 217, V 16, 27, 30, 89, 90, 183, 187, 188, 190, 216, 225, 254^N, 276, 284, 322, VI 10, 33, 65, 96, 103, 145, 169, 180, 238, 262, 268, 389, adevărul *ființei* v. *adevăr*, criteriile *ființei* v. *criteriu*, ^N*devenire* întru ~ v. *devenire*, *Ființa* absolută v. *absolutul*, *ființa antică/anticilor* II 96, 203, *Ființa Bine* v. (E) *binele*, *ființa frumoasă* v. (E) *frumosul*, *ființa gândului* V 166, *ființa ideală* V 382, *ființa istorică* v. (C) *istoric*, *ființa proprie*: impropriu II 308, ~ generală v. *generalul*, ~ mitologică v. (R) *mitologie*, ~ morală v. (E) *moral*, ~ naturală v. (S) *naturalul*, ~: neființă II 263, 276, 317, V 183 (v. și *neființă*), ~ organică v. (S) *organicul*, ~ rațională v. *raționalul*, ~ umană v. *umanul*, ~ [umană] II 3, 4, 32, 112,

F 134, 203, 256, III 9, IV 2, 22, 23, 39, 136, V 31, 39^N, VI 43, 142, 171, 267, fire — ~ v. *fire*, gol de ~ V 139, intrare/a intra în ~ II 275, VI 2, 235, Întruchipările *ființei* v. ^N*întruchipare*, *maladiile ființei* v. ^N*maladie*, *modulații ale ființei* V 183, 187, neîmplinire de ~ V 138^N, 187^N, 188, precari-tățile *ființei* v. ^N*precaritate*, sensul *ființei* v. *sens*; v. și *desființare*, *fi*, *institui*, *preființă*

filozofare, *filozofia* I 5^N, II 90^N, V 29, VI 215, 356^N, obiectul/obiect al *filozofării* II 90, 119 (v. și *filozofie*)

filozofi II 51, 173, 203, 204, 230, IV 95, 261, V 89, 116, V 62, 310, 359, 384, a face ~ V 326, *filozof orientalist* V 369, *filozofii culturii* II 115, IV 206, *mare filozof* V 40^N; v. și (C) *antici*, *gânditori*, *filozofie*

filozofic II 167, V 14, *căutarea filozofică* II 224, [creație] *filozofică* II 21, *disciplină filozofică* IV 226, V 29, VI 108, ~: nefilozofic V 107, *gindirea filozofică* V 124, 187, *idee filozofică* v. *idee*, *instinctul* ~ VI 310, *meditație filozofică* II 90 (v. și *medita*), *perspectivă filozofică* IV 220, *reflexiunea filozofică* VI 246, *speculația filozofică* IV 204, V 90, 178; v. și *filozofie*

filozofie I 5, II 9, 18, 20, 22, 27, 30, 31, 40, 67, 74, 119, 128, 140, 149, 169, 171, 172, 173, 199, 203, 216, 224, 260, 285,

- 292, 322, 327, III 33^N, IV 93^N, 212, 214, 215, 216, 220, 226, 261, V 8^N, 29, 49, 61, 67, 68, 76, 107, 122, 130, 178, 187, 189, 216, 253, 283, 300, 315, 336, 361, 372, VI 53, 65, 108, 135, 174, 186, 193, 194, 196, 197, 210, 233, 234, 245, 246, 251, 267, 290, 309, 323, 347, 368, 379, 384, 391, « constantele » filozofiei II 160, 176, 196, IV 228, criteriile filozofiei v. criteriu, cuvintele filozofiei V 380, filozofia antică v. (C) antici, filozofia de azi v. (I) azi, filozofia hegeliană v. hegelieni, filozofia kantiană v. kantian, filozofia [indiană] V 101 (v. și (C) indian), filozofia medievală v. (C) medievali, filozofia modernă v. (I) moderni filozofia [lui Nietzsche] V 374, filozofia orientală v. (C) orientală, filozofia trecută v. (I) trecutul, ~ analitică v. analiticul, ~ mare V 366, istoria filozofiei v. (C) istorie, obiectul filozofiei II 176, 177 (v. și filozofare), problema filozofiei v. problemă, profesor de ~ V 327, sistem de ~ IV 153^N V 325, 339, test pentru ~ V 334^N; v. și filozofi, filozofic
- finalitate II 228, ~ fără scop V 367, VI 51 (v. și mijloc)
- finitudine II 18, 47, IV 245, V 178, ~ : infinitudine VI 105 (v. și infinitul); v. și sfârșit
- fire II 309, V 230, ~ — ființă II 168; v. și natură¹
- F foc II 23, 226, V 14; ~ interior VI 160; v. și element¹
- formă¹, formativ^o II 179, 224, 269, IV 17*, 259, V 61, 73, 151, 170, 178, 220, 224, 281, VI 70, 88, 95, 164, 172, 175, 184, 185, 206, 272^N, 288, 290, 381^N, ~ : conținut III 6, IV 225, V 61, VI 175 (v. și conținut), ~ : fond V 61, 326, VI 200, ~ gramaticală v. (L) gramatică, ~ logică v. (L) formă², ~ substanțială II 192, 203 (v. și substanțialitate), forme de viață v. (S) viață¹, ideea de ~ V 61, 184^N, prototipul formei v. prototip, războiul formelor VI 63, 71; v. și structură¹
- frică/Frică I 6, III 14, V 29, 225, VI 233, 248, frica de Domnul v. (R) Domnul, ~ : foame: eros II, 17, 18, 32, 206, VI 174, ~ originară II 220; v. și (I) spaimă; speria
- găsi IV 42, V 119, 261, căuta: ~ v. căutare
- generalitate II 124, 234; v. și generalul
- generalizare II 113, 114; v. și determinare
- generalul, general^o (G) II 40, 95, 164, 166, 170, 177, 234, V 89, 120, 147, 229, 233, 259, 273, 293, VI 21, 175*, ființă generală IV 219, G—D—I V 336, ~ — individual/G—I II 119, VI 234, ^Nindividual: determinații: ~/I: D: G v. ^Nindividualul, individualul —

- ~ / I—G v. individualul, individualul: ~ v. individualul, naturi generale II 234, IV 260, v. și generalitate
- geometria IV 217, V 29, VI 251; v. și (M) geometrie
- gînd II 37, 262, 290, IV 4, 23, 33, 117^N, 119, 125, 151, 168^N, 185, 186, 261, V 9, 19, 29, 52, 115, 138^N, 231, 234, 243, 251, 318, 325, 331, 341, 391, VI 1^N, 56, 116, 118, 138, 266, 331, ființa gîndului v. ființă, ~ creator v. (C) creativitate, ~: gîndire v. gîndire, ~: idee II 103, 119, 275, V 116, VII 82, ~ nou v. noul, ~ speculativ v. speculativ, ~ vatră IV 9, gîndire a gîndului v. gîndire, gîndul gîndului II 119 (v. și gîndire), gîndul lui Dumnezeu v. (R) Dumnezeu, gîndul naturii V 290, gîndul [propriu] III 10, IV 31, 129^a, 256, 261, gîndul unic IV 128 175, V 78
- gîndire, gîndi II 9^a, 19, 79, 86, 109, 128^a, 214, 232, IV 23, 220, 230, 238^a, 249^a, V 4^a, 9, 14, 51^a, 84, 89, 153, 194^a, 208, 241, 272, 351^a, 357^a, VI 53, 108, 184^a, 271, act de ~ II 228, gînd: ~ V 390, ~ asupra (a) gîndului/~ gîndul II 30, 119., 120, IV 145 (v. și gînd), ~: minca II 32, gîndirea europeană v. (C) europeni, gîndirea filozofică v. filozofic, gîndirea indiană v. (C) indieni, lumea/ [lumea] gîndită II 30, 109, proces de ~ V 73; v. și
- F gînditor, medita, reflexiune
- gînditor V 90, 194, gînditorii europeni v. (C) europeni, primul ~ V 14, singurul ~ IV 145; v. și filozofi, gîndire gnosticism VI 192
- gol II 263, 276, V 139, 234, VI 77, 250, ~ de ființă v. ființă, ~: plin VI 206, ~ specific v. (L) specificație; v. și nimicul
- haos/chaos II 31, V 265, 330, cosmos: ~ v. cosmos¹, ordine: ~ v. ordine
- hegelianism II 16; v. și hegelieni hegelieni, hegelian^a II 132^a, V 184, filozofia hegeliană II 221, ~: nehegelian II 15^a, mișcarea hegeliană II 103, negația hegeliană II 16, Spiritul ~ v. spirit¹; v. și HEGEL, hegelianism
- ^Nholomer V 195, 274, 309, VI 50, 193, 308, 331, 366; v. și întregul
- ^Nhoretită V 120, VI 92; v. și ^Nmaladie
- idealism II 57, 199, V 340, ~ german V 185, ~: materialism II 119 (v. și materialism), ~: realism V 218, 265 (v. și idealistul, nominalism, supra-realism)
- idealistul, idealist^a ~: realistul I 6 (v. și idealism), teza idealistă II 158
- idealizare, idealiza^a, abstractiza: ~ V 288^a, abstractizare: ~ II 109 (v. și abstractul)

- idee* II 14, 16, 49, 67, 70, 104, 160, 175, 201, 224, 245, 289, 335, IV 31, 33, 165, 187, 211, 256, V 23, 51^N, 125, 165, 229, 233, 265, 309, 318, 388, VI 51, 56, 81, 193, 257, *gînd*: ~ v. *gînd*, ~ *ambivalentă* II 24, ~ *filozofică*: *obişnuită* II 203, ~ *de lucru* II 109, ~ *mare* VI 60, 153, 154, *ideea de destin* v. *destin*, *ideea de egalitate* v. (P) *egalitate*, *ideea de evoluţie* v. (S) *evoluţie*, *ideea europeană* v. (C) *europeni*, *ideea de formă* v. *formă*¹, *ideea funcţiei* v. (M) *funcţie*, *ideea de grămadă* V 288, *ideea de înfînit* v. *înfinitul*¹, *ideea de întreg* v. *întreg*, *ideea de lege* II 306, *ideea de libertate* V 120, *ideea de masă* II 224, V 165, *ideea morţii* v. (I) *moarte*, *ideea unei* v. (S) *undă*, *ideea unică* V 116, *idei generoase* II 336; v. şi *Ideea*
- Ideea* II 38, 57, 62, 99, 109, 119, 136, 177, 194, 224, 289, 315, IV 250, V 107, 124, 188, 190, 218, 222, 231, 288, VI 14, 34, 166, 173, 176, 210, 261, 294, 310, 330, 371, 391, *Idee*: *lucru* V 274, ~ *de Bine* v. (E) *binele*, ~ *Dyadă* v. *dyadă*, ~ *de număr* v. (M) *număr*, ~ *platoniciană/lui Platon* II 160, V 119, 254, VI 53, 177, 196, 371, ~ *prusacă* VI 307 (v. şi (C) *germani*), *numărul Ideilor* II 58; v. şi *idee*
- F** *identitate*¹ II 200, 212, III 3, ~ *plurală* II 43; v. şi (L) *identitate*²
- idiomaticul* V 266
- ignoranţă*, *ignora** II 98, 151, 231, 272, 297, V 139, 272; v. şi *cunoaştere*
- imediatul*, *imediat** II 1, 95*, 139, 140, 149, 195*, 248, IV 92, V 122, *vlaţă imediată* v. (I) *viaţă*³
- imposibilul*, *imposibil** IV 179, 260, 261, V 104^N, ~ *matematic* v. (M) *matematicul*, *posibilul* ~ v. *posibilul*, *posibilul*: ~ v. *posibilul*; v. şi (I) *neputinţă*, *posibilitate*
- indirect* II 3, 4, 276, V 226, 227, *direct*: ~ V 238
- individ*, *individual** II 56, 318, V 55, 185, 345, VI 216, 286, *conştiinţă individuală* v. *conştiinţă*, ~: *comunitate* V372, VI 59, ~: *societate* II 14 (v. şi *ins*), *sinele* ~ v. *sinele*; v. şi (P) *individualism*, *individualitate*, *individualizare*, *individualul*, *individuaţie*, *persoană*, *supraindividual*
- individualitate* II 335, IV 50, V 185; v. şi *individ*, *individualul* *individualizare*, *individualiza** I 1^N, II 15, VI 235; v. şi *individ*
- individualul (I)*, *individual** II 15*, 49, 58*, 62, 185, 192, 224, 283, 313, V 148, 161, 267, 289^N, 363^N, 382*, 395, VI 89, 328, 380, *constantă individuală* V 356, *exemplar* ~ II 68, 69, 234, V 358, ^N ~: *determinaţii*:

- general/I: D: G II 99, 176, 187, 190, 291, IV 218, V 75, 202, 245, 271, 283, 287, 336, VI 42, 48, 118, 212, 239, 297, ~ — general/I—G II 24, 190, 199, 228, V 75, 162, 269, 276, 396, VI 190, 212, ~ : general/I:G II 124, 157, 160, 191, 199, 203, 257, 292, 293, IV 261, V 66, 74, 146, 154, 158, 226, 264, 276, 289, 315, 316, 317, 371, 382, VI 149^{*}, 172, 204, 213, 279^{*}, 331, ~ : universal II 115, 279, V 66, 162, *individualuri*: universalii II 109, model I — D—G v. model, substanța *individuală* II 119, 174; v. și *colectivul, individ, individualitate*
- individuație* II 17, V 377, VI 4, 6, 51, legea *individuației* v. lege, principiu de ~ / principiu *individuației* II 279, V 382; v. și *individ*
- inexistență* II 276, categoria *inexistenței* II 117; v. și *existență*
- infiniitate* I 8, II 107, 130, 141, 182, 320, IV 33, 209, 245, 260, V 6, 41, 374, VI 106, 282, ~ *finită* II 24, ~ în *finit* II 24, 47, 59, 215, 234, 320, VI 98, *infiniitatea bună* V 239, *infiniitatea proastă* II 236, 237 (v. și *infnitul*¹)
- infnitul*¹, *infnit*^{*} II 182, 244, 289, 304, 319, IV 247, V 6, 178^{*}, 280, 353, 374^{*}, VI 134, 196, 244, 283, *ideea de infniti* II 320, ~ *actual* II 27, 107, 182, ~ : *finit* II 24^{*}, 94, 114^{*}, 241, 320, 329^{*}, V 152^{*}, VI 241, 278^{*}, 283 (v. și *finitudine*), ~ în *finit* II 244, 320, VI 241, 244 (v. și *infiniitate*), ~ : *limitat* II 99^{*}, ~ *prost*: bun II 320, V 320, VI 361 (v. și *infiniitate*); v. și *interminabilul*, (M) *infnitul*²
- ins* V 13, 45, 207, 254, VI 149, 249, ~ : *caz* II 257, ~ : *comunitate* V 115, 184 (v. și *persoană*), ~ : *popor* II 271, ~ : *societate* II 93, 203, V 21, 34 (v. și *individ*)
- instiitui, instiituit*^{*} II 127, 160, 194, V 103, 265, VI 9, supra- ~ VI 177^{*}
- instrument* IV 240, V 243, 343, 385, VI 320, ~ *matematic* v. (M) *matematicul*; v. și *mijloc, organ, unealtă*
- integrare, integra*^{*} II 15^{*}, 18, 172^{*}, 237, IV 261^{*}, V 75, 195, VI 7, 10, 110, 118, 244^{*}, *reducere*: ~ V 254^N (v. și *reducere*); v. și *intregul, reintegrare*
- intelect* II 27, 31, 151, 245, 315, IV 206, V 329, 335, 388, *antinomiile intelectului* v. *antinomie*, ~ *intuitiv* V 95, ^N ~ : *rațiune* v. *rațiune*, ~ — *voință* — *sensibilitate* v. (E) *voință*, ~ : *voință*: *sentiment* v. (E) *voință*; v. și *Inteligență*
- Inteligență/inteligență* II 56, 245; v. și *intelect*, (E) *inteligență*
- interdependență* II 125; v. și *relație*¹
- interior, intern*^{*} *foc* ~ v. *foc*, ^N ~ : *exterior/extern* IV 8, V 185^{*}, 242, 245^{*}, 254^N, 276^{*}, 322^{*}, 330, 370^{*}, VI 3, 16, 104,

- 118, 150, 199, 322, 331, 342, 369 (v. și *adînc*, *dînduntru*, (S) *endosomaticul*, *exterior*, *Nîntimitate*, *înduntru*, *lăuntric*), *limite interioare* v. *limită*¹, *mediu* ~ v. *mediu*, *necesitate interioară* v. *necesitate*, *ochi* ~ v. *ochi*¹, *ordine interioară* v. *ordine*
- interminabilul*, *interminabil*¹ I 8, V 249¹; v. și *infinitul*¹
- Nîntimitate*, *întim*¹ II 29, V 344, VI 236, 237, 254, ~ : *exterioritate* VI 381 (v. și *exterior*, *interior*), *nesiguranță întimă* v. (E) *nesiguranță*
- intuiție*, *intuitiv*¹ II 192, IV 107¹, V 222¹, VI 89, 186, *intelect* ~ v. *intelect*, ~ *directă* II 139, ~ *sensibilă* II 293 (v. și *sensibilul*)
- îraționalul* II 151, III 6, VI 93, *raționalul*: ~ v. *raționalul*
- îreversibilitate* II 26, VI 70, ~ : *reversibilitate* VI 267
- îstoricitate* V 338, *istorie*: ~ II 163
- înainte*, *înaintea*¹ IV 159, V 255, 354¹, VI 171, ~ : *îndărăt/de-îndaratele* II 148, 159, V 101, 174, VI 154 (v. și *îndărăt*); v. și (C) *progres*
- îndăuntru* V 22, ~ : *în afară* IV 119, V 119, VI 391 (v. și *interior*)
- început*, *începe*¹ II 109, 143, 164¹, 171¹, 193¹, 220, 232, III 3¹, IV 6, 9^N, 21¹, 30¹, 132, 152¹, 231, V 14, 48, 94¹, 110¹, 134¹, 293¹, 330, 377¹, VI 10¹, 42, 94, 115, 209, de la ~ IV 5, 167, 261, VI 78, ~ : *pieri* VI 96, ~ : *sfîrși* II 60¹, 227¹, ~ : *sfîrșit* IV 197^N, 221, V 181 (v. și *sfîrșit*), *principiu*: ~ v. *principiu*; v. și (I) *naștere*, *originarul*
- încădădere*, *încădă*¹ *conștința* *încădă* VI 18, ^N~ *deschisă/ce se deschide* IV 223, 230, 242, V 44, 173, 219, 226, 245, 273, 325, 327, 339, 390, VI 74, 116, ~ : *deschidere* IV 136, V 44, ~ : *deschis* II 14¹, 15¹, 164¹ V 139¹; VI 274 (v. și *deschidere*), *mişcare încădă* v. *mişcare*
- îndărăt* II 5, V 227, *înainte*: ~ v. *înainte*
- îndădărire* II 121; v. și *alienare*
- întrebare*, *întreba*¹ II 140, 164, 165, 166, 181, IV 20, 163, V 69, 101, 166, 245, 272¹, 328, 378, 380^N, VI 26, 84^N, 174, 331, ~ de *existență* v. *existență*, ~ : *răspunde* II 66, 73, IV 146¹, V 119¹, ~ : *răspuns* II 106, 121¹, 164, 193, 288, V 374 (v. și *răspuns*), *întrebarea* [despre *ființă*] V 90, *întrebarea* *medievală* v. (C) *medievali*; v. și *problemă*
- întregul/întregul* II 18, 125, 176, 182, 224, 230, 237, 264, 269, V 195, 230, 267, 277, 286, 370, 377, 382, VI 27, 51, 193, 241, 331, *ideea de întreg/întregului* II 14, 15, ~ *deschis* II 237, ~ *încădă* II 14, ~ *local* II 284, ~ : *partea* II 13, 14, 15, 16, 17, 69, 245, 289, 320, IV 30, 134, 220, V 69, 75, 135, 154, 237, 264, 270, 276, 280, VI 7, 100 (v. și *compunere*, *parte*,

totul); v. și *integrare*, ^N*holomer*, *monadă*

^N*întru* II 246, 293, 295, 303, III 3, 6, 9, IV 3, 175, 242, 249, 258, V 51, 103, 111, 116, 120, 132, 136, 154, 192, 251, 270, 280, 313, 367, 380, VI 35, 84, 118, 151, 171, 188, 202, ~ *chipare* V 151 (v. și ^N*întruchipare*), ^N*devenire* ~ *devenire* (dd)/ *ființă* (df) v. *devenire*, a fi ~ II 316, IV 6, 9, 14, 230, V 69, 103, 135, 136, 192, VI 3, 14, 35, 84, 171, a fi ~: în II 190, IV 30, 247, 261, V 60, 72, 74, 75, 133, 195, 214, 237, 254^N, 365

^N*întruchipare* II 244, IV 32, 40, V 263, VI 184, 265, 310, 389, *întruchipările* *ființei* IV 210, V 335, *mai marile întruchipări* VI 391; v. și ^N*întru*

^N*înfeles*°, *înfelege* II 18, 40, 87°, 118, 129°, 136, 138, 151, 203, 212, 236, IV 21°, V 121, 122°, 139, 187, 251, 325, 339, 340^N, 370^N, VI 387, *cunoștințe*: *înfelesuri* v. *cunoștință*, de la *sine înfelesul* II 159, *înfelesurile* *noastre* II 80; v. și (E) *inteligentă*, *sensibilul*

învăța II 88, 198, 203, 224, 265, IV 193, 261, V 16, 190^N, ~: *dezvăța* V 7^N, ~ *învățarea* II 116, 119; v. și (I) *învățături*, *ști*

kairoticul VI 271; v. și *prilej*
kantian II 46, VI 89, *aprioricul* ~ v. *aprioricul*, *filozofia kantiană*

F II 221, *frumosul* ~ v. (E) *frumosul*; v. și KANT

lăuntric *măsură lăuntrică* v. *măsură neputință lăuntrică* v. (I) *neputință*, ~: *exterior* IV 158^N (v. și *interior*), *zeu* ~ v. (R) *zeu lege*¹ I 4, II 77, 109, 161, 187, 194, 234, 291, 293, 303, V 135, 136, 162, 230, 266, 287, VI 34, 129, 166, 167, 185, 286, 308, 322, *excepție*: ~ II 224, 242, 315, VI 259, 265, 318 (v. și *regulă*), ~ *de formare* VI 283, ~ *naturală* v. (S) *naturalul*, ~: *regularitate* II 306, V 153, VI 205 (v. și *regularitate*), *legea* *cunoașterii* II 199, *legea* *etică* v.(E) *eticul*, *legea* *individuației* II 15, *legea* [*junglei*] IV 18, *legea* [*proprie*] II 277, IV 124, VI 3, 259, *legile* *adevărului* II 155, *legile* *etern* v. *eternul*, *legile* *speciei* v. (S) *specie*²; v. și *abatere*, (M) *lege*², *legitate* *legitate* II 128, V 153; v. și *lege*¹ *libertate*¹, *liber*° II 13, 95, 307°, 318°, IV 23°, 30, V 67°, 155°, 305, VI 35°, 180, 220, 266, 293, *deschidere liberă* v. *deschidere*, ~: *necesitate* II 32, 260, 291, 298, IV 52, V 17, 23, 112, *liberul arbitru* V 374; v. și *alegere*, (P) *libertate*²
limitație II 182, 203, V 65, ^N~ *ce nu limitează*/lnl II 24, 123, 124, 126, 203, 237, III 12, IV 33, V 65, 66, 241, 380, VI 4, 33, 84, 116, ^N~ *ce nu limitează*/lnl: ~ *ce limitează*/ll II 43, 47, V 56, 254^N, VI 6, ~: *limită* v. *limită*¹; v. și *nelimitație*

- limită¹ I 4, II 9, 24, 49, 80, 151, III 12, VI 8, limita cunoașterii VI 230, ~ : limitație V 91 (v. și limitație), limite interioare IV 8, 260, 261, limite [lăuntrice] IV 158, ^Nnelimitație fără limite v. nelimitație; v. și măsură
- logos/Logos II 12, 18, 32, 150, 203, 206, 209, 212, 270, V 3, 19, 28, 90, 153, 297, 322, VI 96, 151, 164, 264, logosul divin v. (R) divinul, logosul matematic v. (M) matematicul, logosul mitic v. (R) mit; v. și (L) cuvint¹, vorbire
- luciditate II 115, IV 35, V 35, 66, 178, 181, delir: ~ v. ^Ndelir, ~ logică v. (L) logicul
- lucru I 9, II 3, 40, 46, 56, 58, 59, 60, 62, 87, 93, 108, 112, 116, 122, 140, 143, 176, 199, 208, 212, 216, 224, 288, 300, III 10 IV 152, 184, 235, 238, V 19, 28, 73, 90, 119, 136, 139, 147, 170, 176, 183, 187, 190, 193, 299, 329, VI 3, 4, 27, 166, 176, 196, 259, 261, 352, 366, 371, clase de lucruri II 86, esența lucrurilor v. esență, Idee: ~ v. Ideea, natura lucrurilor v. natură, non- ~ V 176, principiul lucrurilor v. principiu; v. și recăl
- lucrul în sine II 88, ~ : numen V 265
- lume¹ II 4, 21, 81, 88, 95, 102, 109, 200, 203, 245; IV 81, 212, 226, V 6, 27, 58, 124, 186, 187, 254, 263, 281, 283, 287, 293, 318, VI 19, 50, 52, 155, 169, 177, 276, 290, 359, 370, 390, elementele lumii v. element¹, lumea activului v. activul, lumea cantității v. cantitate, lumea cărților v. (C) carte, lumea culturii v. (C) cultură, lumea formalismelor v. (L) formalism, lumea materiei v. materie, lumea monadelor v. monadă, lumea omului v. om, lumea realului v. realul, lumea religiilor v. (R) religie, lumea spiritului v. spirit, lumea socialismului v. (P) socialism, lumea valorilor v. (C) valoare, lumea viețuitoarelor v. (S) viețuitor, lumea vie v. (S) viu, lumi posibile II 89, 229, 278, principiul lumii v. principiu, sensul lumii v. sens; v. și (I) lume², ordine, univers¹
- ^Nmaladie¹ V 28, VI 92, 186, maladiile ființei V 28, 80; v. și ^Nacatholie, ^Nahoretie, ^Nhoretită, (S) maladie², (I) sănătate, ^Ntotetită
- manifestare II 187, 197, VI 99, 118, 167
- marele II 178; ~ : micul II 156, 159; v. și calitate
- Marele Tot/inarele tot II 17, 37, 241, V 12, 102, 254; v. și totul, universalul
- marxism, marxist^o II 16, 88, 103, 128, 173, 203°, 217°, 222, IV 202, V 396; v. și MARX masculinul, masculin^o II 217°; V 94, feminin: ~ v. femininul; v. și (I) bărbat

- materialism, materialist*** II 160, 312*, V 46, idealism: ~ v. *idealism*
materie II 9, 11, 40, 57, 109, 135, 140, 166, 192, 208, 224, 239, 241, 275, V 29, 106, VI 88, 95, 260, 306, 381, anti-~ II 188, *lumea materiei* II 30, 119, ~: anti-~ II 8, V 381, ~: energie v. (S) *energie*, ~ moartă II 282, V 74, ~: spirit II 43, 119, 159, 279, V 309, VI 246
mathesis/Mathesis II 134, V 29, 285, VI 331
măsură II 24, V 230, 289, 335, 354, 374, VI 152, ~ *lăuntrică* VI 170, *umană* ~ v. *umanul*; v. și *limită*
mecanicism, mecanicist* II 14, 15, 26, 116, 220, 269, 322*, IV 237, V 157*, 232, 385, VI 125, ~ *logic* v. (L) *logicul*; v. și (S) *mecanicul*
medita IV 189; v. și *gîndire*, *filozofic mediu* II 284, VI 118, 131, ~ *extern* V 370, ^N ~ *intern/interior* V 175, 242, 245, 254^N, 276, 322, 330, VI 3, 14, 16, 104, 118, 322
metafizică, metafizic* II 192, 197*, V 29, 76, 208, ^N*cercul* ~ VI 76, *sens* ~ II 304, *spirite metafizice* VI 170
metodă V 387, ~: *doctrină* VI 327 (v. și *doctrină*), ~: *procedeu* IV 209 (v. și *procedeu*); v. și *metodologie*
metodologie, metodică* II 228, V 174*, ~ *logică* v. (L) *logicul*; v. și *metodă*
- F mijloc** I 4, 5, II 207, 313, IV 17, V 117, 240, *mijloace*: scopuri II 33, 54, 123, IV 15, V 141, VI 51 (v. și *finalitate*); v. și *instrument*, *mijlocire*
mijlocire, mijloci* II 187*, V 94; v. și *mijloc*, *mijlocitor*
mijlocitor V 320; v. și *mijlocire*
mirare, mira* II 90, 140, 197, IV 160, V 153, 311, VI 121, 286*, 292, 304*, *mirarea logicii* V 153, VI 205; v. și *puțință*, *uimire*
mișcare II 23, 31, 40, 82, 85, 107, 142, 153, 159, V 65, 280, VI 165, 169, 227, 381, ~/*mișcat** în *cerc* II 23, 24, 25*, 31 (v. și (M) *cerc*), ~: *deplasare* v. (S) *deplasare*, ~ *hegeliană* v. *hegelieni*, ~ *închisă/ce se închide* II 244, 275, *mișcarea mișcării* II 117, 119, V 29, *mișcarea [undelor]* II 117, 118 (v. și (S) *undă*)
modalitate IV 227, V 183, VI 35, *categoriile modalității* II 78
model II 38, 77, 109, 158, 224, IV 218, V 61, 75, 190, 329, VI 92, 95, 96, 118, 328, ~ I — D — G V 254^N (v. și *individualul*), ~ *ontologic* v. *ontologicul*, ~: *prototip* II 132, 148, 165 (v. și *prototip*), «*modelul*» *transcendental* v. *transcendentalul*; v. și *modelare*
modelare*, modela II 109, 121, 132, 148, V 6*, VI 36, 171*, 307; v. și *model*
monadă II 14, V 124, *lumea monadelor* VI 159, *monada*

- lui Leibniz II 203; v. și **F** *nefință* V 47, *ființă*: ~ v. *ființă*, ~: *antiființă* II 43, ~ *secundă* V 187
- multiplul*, *multiplică* V 29, 233*,
Unu: ~ v. Unu; v. și *pluralul*
- multul* I 8, *prea* ~ VI 4, 150;
v. și *cantitate*
- natură*¹ II 122, 155, 212, V 161,
226, 230, VI 52, 119, 152,
190, 383, *natura* elementelor
IV 220, *natura* feminină v.
femininul, *natura* lucrurilor
II 31, *natura* umană v. *umanul*,
~ *dialectică* II 105, *naturi*
generale v. *generalul*, *naturile*
etice v. (E) *eticul*, *naturile*
simple V 124; v. și *esență*
- neant* II 86, 123¹, 147, 261, 225,
276, III 14, IV 191, 203, 221,
V 164, 221; v. și *nimicul*
- necesarul**, *necesar* II 26, V 59,
VI 35, 127, 131, ~: *accidental*
II 178 (v. și *contingență*, *necesitate*),
~: *posibil*: *real* II 78
(v. și *necesitate*)
- necesitate* II 13, 172, 278, IV 227,
231, VI 39, 127, 137, *hazard*:
~ IV 224, V 28, 384, *libertate*:
~ v. *libertate*, ~: *accident* V
106 (v. și *necesarul*), ~: *arbitrar*
V 324, ~: *contra*~
VI 246, ~ *interioară* IV 180,
~: *întimplare* I 4^N (v. și
contingență), ~: *posibilitate*:
realitate II 103, 155, V 143,
VI 57 (v. și *necesarul*), ~:
spontaneitate v. *spontaneitate*,
necesitatea logică v. (L) *logicul*
- negare* ~: *afirmare* II 93, ~
specifică II 16, 213, *negarea*
negației II 159 (v. și *negație*)
negativitate, *negativ** II 217, IV
247*, V 182, 328, VI 7*,
exactitatea negativă V 232,
pozitiv: ~ v. *pozitivul*, *rezultate*
negative VI 65, 238,
semnul ~ II 93 (v. și (L) *non-*),
teologie negativă v. (R) *teologie*;
v. și *negație*, *pozitivitate*
- negație* II 93, 137, 175, 187, 213,
negarea negației v. *negare*,
negația adevărului V 232,
negația hegeliană v. *hegelieni*,
negația greacă v. (C) *greci*,
~: *anulare* VI 367; v. și *ba*,
negativitate. (L) *non-*, *nu*
- nelimitare**, *nelimitatul* II 126,
237*, III 12, V 65; v. și
nelimitație
- nelimitație* IV 33, 261, ^N~ *fără*
limite II 47; v. și *limitație*,
nelimitare
- neopozitivisti* V 90; v. și *pozitivism*
- nihilism* II 221, VI 87, 186, 377;
v. și *nimicul*
- nimicul* IV 220, 221, VI 87, 362,
377, ~ *specific* II 16; v. și
golul, *neant*, *nihilism*, (M)
zero
- noi* II 159, 177, *eu*: ~ v. *eul*, ~
~ *însine* V 227, 320, 348, VI
182; v. și (P) *comunitate*
- nominalism* II 160, V 372, *realism*:
~ II 109 (v. și *idealism*, *supra-*
realism); v. și *nume*

- noul¹, nou II 89, 162, 164¹, 292, 293, III 8¹, IV 34, 229, 249, 258, 261, V 76, 123, 251, 295¹, VI 266, [categorii] noi VI 33 (v. și *categorie*), gînd ~ V 251, logică nouă V 346, mecanism ~ V 369, nouă bogăție V 346, nouă religie V 396, raport ~ VI 41, știința nouă v. (S) știință, tehnica nouă VI 369; v. și *noutate*
- noutate II 60, 88, 215, 282, IV 147, V 45, 178, VI 97, 347, problema noutății v. *problemă*; v. și *noul*
- nu II 130, 217, da: ~ II 217, IV 24, V 69, ^Nde ce ~ V 341, VI 365, 374; v. și *negație*
- nume, numire¹ II 48, 87, 109, 112, 203, 212, 253, IV 17, 107¹, 260, V 25, 120, VI 282, 372, a da ~ II 102, 328, IV 157, 261, V 28, 90, 120, 189, 219 (v. și *denumi*); v. și *nominalism*
- obiect II 256, IV 30, V 265, VI 312, ~ estetic v. (E) *esteticul* omul — ~ IV 215, subiect: ~ v. *subiect*; v. și *obiectiv*
- obiectiv, obiectivitate¹ IV 22, 122, V 111, 263, VI 35, spirit ~ v. *spirit*, subiectivitate: ~ v. *subiectivitate*; v. și *obiect*
- obișnuitul II 33; v. și *comunul*
- ochi¹ ^N~ interior VI 150, 179, 331, ochiul minții: trupesc II 12 (v. și (E) *ochi*²); v. și *văzutul*
- om I 4, 5, 7, II 3, 4, 7, 9, 18, 28, 31, 32, 40, 43, 48, 80, 103, 112, 115, 116, 119, 121, 122, 134,
- F 140, 146, 147, 156, 160, 173, 189, 192, 193, 194, 210, 216, 221, 224, 232, 243, 248, 252, 253, 264, 282, 297, 300, 306, 308, 313, III 1, 11, 14, IV 21, 25, 26, 30, 48, 52, 109, 136, 209, 214, 215, 216, 226, 255, 258, 261, V 19, 21, 28, 34, 37, 45, 46, 80, 90, 95, 122, 134, 154, 176, 178, 179, 193, 194, 222, 230, 237, 251, 254, 255, 289, 309, 318, 345, 359, 396, VI 3, 43, 55, 104, 140, 142, 152, 156, 171, 177, 184, 189, 251, 259, 261, 265, 267, 271, 285, 314, 352, 379, 383, demnitate de ~ v. (E) *demnitate*, Dumnezeu — ~ — natură v. (R) *Dumnezeu*, [ideea de] ~ V 165, lumea omului II 21, 160 (v. și (I) *lume*²), ~: anti- ~ II 8, 93, ~ deplin V 36, ~: maimuță v. (S) *maimuță*, ~ mare II 35, ~ nou V 295, ~ obișnuit VI 282, ~ de rînd VI 127, 275, omul de azi v. (I) *azi*, omul căzut II 260, omul contemporan v. (I) *contemporan*, omul faustic v. (C) *faustic*, omul kalokagathiei V 374, omul de mîine v. (I) *mîine*, omul modern v. (I) *moderni*, omul natural v. (S) *natură*, omul: oamenii/~ V 226, 272, omul-pacient II 256, problemele omului v. *problemă*, sensurile omului v. *sens*, științele omului v. (S) *știință*, [științele] omului V 267, zerodimensionalitatea

- omului VI 60, ziua omului v. (I) zi; v. și (I) oameni, ome- nescul, umanul
- omenescul II 48, 216, 317, 334, IV 25, V 90, 131, VI 266; v. și om
- omogenul*, omogen II 264*, IV 220, V 157, eterogen: ~ v. eterogenul
- onticul V 213
- ontologicul, ontologic* II 174*, V 213, 297, 347*, argument ~ II 155, dialectic — ~ v. dia- lecticul, [individualul] ~ V 283, împlinire ontologică V 187, ordine ontologică VI 12, model ~ V 220, 285, VI 155, realitate ontologică V 226, VI 11, statut ~ IV 209, V 219, [viziune] ontologică VI 211^N; v. și ontologie
- ontologie V 75, 190, 268, 269, 283^N, 335, VI 89, 212^N, 248, ~ fundamentală VI 248, ~ regională V 53; v. și ontolo- gicul
- opoziție II 156, 255, 309, VI 58; v. și contradicție
- ordine II 194, 306, 334, IV 97^N, 189, 239, V 153, VI 34, 128, 177, 205, 260, ^{Na} fi în ~ IV 109, 113, 130, intrare/a intra în ~ IV 180, 261, V 230, 377, VI 12, ~: dezordine II 26, 31, 118, 197, III 14, IV 135, V 19, 209, VI 164, 168, 340, ~: entropie II 278 (v. și (S) entropie), ~: haos IV 137 (v. și cosmos¹, cosmicul), ~ interioară VI 342, ~: junglă II 134, V 186, ~ posibilă II 229, ordinea simplului II 48, ordinea spa- țiului v. spațiu, ordinea uma- nului v. umanul, viață de ~ v. (I) viață³; v. și lume¹, subordonare
- organ II 49, 119, 262; v. și instrument, (S) organe
- originarul, originar* II 158*, V 123*, 233, 326, VI 174, 240, întâlnirea originară II 9, frică originară v. frică, neîmbrăca- tul ~ VI 60*, păcat ~ v. (R) situația originară IV 223.
- Orizont II 102, 117, 127, 133, 164, IV 226, 229, V 4, 66, 153, 222, 357, VI 108, 118, 124, 303
- paideuma VI 277
- parte V 273, 361, VI 87, întregul: partea v. întregul; v. și separație
- perfectiune, perfect* II 23*, 31, VI 180, 209*, ~: imperfecți- une II 24*, VI 209; v. și desăvîșire
- persoană V 12, 55, 115, VI 132, ~: comunitate II 203 (v. și ins); ~: personalitate IV 52; v. și individ
- pitagoreici, pitagoreic* II 8, divi- nul ~ II 159; v. și PYTHA- GORA
- platonicieni, platonician* II 58, 224, VI 310, dialog ~ V 15* (v. și dialog¹), ec-teză plato- niciană II 61, Eros ~ II 52 (v. și (C) antici), Ideea pla- toniciană v. Ideea; v. și pla- tonism

- platonism II 199, 201, VI 177, 310, ~ socratic v. socratic; v. și PLATON, platonicieni, platoniza
- platoniza V 288, VI 261; v. și platonism
- pluralitate II 38, 156, 172, 306, IV 220, VI 96, unitate: ~ v. unitate; v. și pluralul
- pluralul/Pluralul, plural^o IV 220, V 6, identitate plurală v. (F) identitate, moarte plurală v. (I) moarte, ~: singular II 159 (v. și singularitate), ~: unic VI 201° (v. și unitate, Unu); v. și multiplul, pluralitate
- porfirian II 212; v. și PORFIR
- posibilitate II 127, 172, 184, V 1, 59, VI 34, necesitate: ~: realitate v. necesitate, ~: imposibilitate II 155, 258, IV 231, (v. și imposibilul, posibilul), ~: realitate II 229 (v. și posibilul)
- posibilul, posibil^o II 59, 104°, 140°, 148, 155, 159°, 164, 172, 184, IV 28, 105, V 3°, 5, 59, 120, 167°, 251°, 287, 337°, VI 290, 331, 372, întrebările posibile II 193, judecățile posibile II 174, lumi posibile v. lume¹, necesar: ~: real v. necesarul, ~: imposibil IV 96^N, 241°, V 59° (v. și imposibilul, posibilitate), ~: real II 41, 58°, 102, 103, 163, 193, 197, 229, 297°, IV 29, 33, 39^N, 78, 205, 206, V 1, 14, 120, 140, 290, VI 33, 58, 310 (v. și posibilitate), structu-
- F
rile posibile V 19; v. și puțină
- ^Npoteca VI 166, 171, 173
- pozitivism, pozitivisti^o V 142, 376°, VI 92; v. și neopozitivisti
- pozitivitate VI 3; v. și negativitate, pozitivul
- pozitivul, pozitiv^o II 93, 159, IV 16, 221°, V 17°, 28°, 336°, ~: negativ II 123, 239, V 44°, 81, 85, 365 (v. și negativ), teologie pozitivă v. (R) teologie; v. și pozitivitate
- practică II 33, 38, 49, 74, 88, V 53, teorie: ~ v. teorie
- pragmatism II 97
- ^Nprecaritate, precarul^o II 17, IV 218, V 28, 208, VI 212^N, 213^N, precaritățile Ființei V 208; v. și puținătate, ^Nrebut
- prefinșă II 328; v. și finșă
- ^Nprescriș VI 196, ~: preexistent VI 76, 166, 167, 176, 391
- presocratici, presocratic^o IV 104 VI 311, 339, element ~ v. element¹
- prezent V 307, VI 127, ~: trecut: viitor II 51, V 137, VI 143; v. și timp
- principiu II 31, 58, 96, 112, 133, 156, 287, IV 10^N, V 396, VI 109, 197, 209, 322, în ~ IV 208, principii de viață v. (I) viață², principiile [morale] V 265, ~ de cuminecare v. (R) cuminecare, ~ de individuație v. individuație, ~: început II 224 (v. și început), ~ de suprastructură v. suprastructură, ~ [în viață] IV 26, principiul antic II 220,

- principiul lucrurilor/~ al lucrului II 212, V 61, 176, principiul lumii V 14, principiul matern V 354, principiul prim II 304, principiul stenic V 45; v. și *axiomă*¹
- problemă* II 12, 46, 174, 217, 304, III 8, V 29, 71, 166, 375, 388, *problema/problemele culturii/[culturii]* V 346, 366, VI 51, 144, 288, *problema cunoașterii* VI 186, *problema [individualului]* II 199, 279, V 161, *problema inducției/[inducției]* V 136, 162, *problema întrebării* VI 174, *problema logică* VI 131, *problema/problemele logicii/[logicii]* IV 234, 246, 248, V 346, *problema [matematicilor]/[în matematică]* II 78, IV 240, *problema morții* VI 170, *problema noutății* II 293, *problema/problemele omului* II 172, III 8, IV 258, *problema [posibilului]* II 103, *problema problemei* V 69, *problema roboților* I 7, *problema timpului* V 89, *problema unică* V 90, *problema universalilor* V 382, *problema în viață/[în viață]* V 129, 180, *probleme proprii* V 117, *problemele/problema filozofiei/[filozofiei]* II 172, 176, 196, IV 228, *problemele [tineretii]* IV 160, *problemele ultime* II 9, III 16, a-ți pune o ~/*problema* IV 1, 20, 226, 261, VI 152, *punere de probleme* II 169, *a rezolva probleme/problema* VI 141, 251, 386
- F** (v. și *rezultat*); v. și *întrebare*
- procedeu, proceduralul* II 37, IV 226, 228*, 229, V 363^N, *metodă*: ~ v. *metodă*
- proces, procesualitate* II 33, 153, 158*, 203, 320, IV 34, 249, V 151, VI 35*, 117, *concepte* — ~ II 276, ~ de *gîndire* v. *gîndire*, ~ *logic* v. (L) *logicul*; v. și *desfășurare*
- prototip, prototipizare* II 48*, 275, V 127, VI 149, *model*: ~ v. *model*, ~ de *frumusețe* v. (E) *frumusețe*, *prototipul formei* III 6, *romanul* ~ VI 9; v. și *arhetip*
- punctul sofianic* IV 138, 183
- putință**, cu *putință cum e* ~ II 163, 164, 140, 190, 219, 292, 293, V 76, 153, 295, VI 378 (v. și *mirare*), a *face/facere* ~ II 163, 167, 203, IV 114, V 3, 46, 276, *putere* — ~ II 168*; v. și *posibilul*
- puținătate* II 162, 205, V 12, ~ : *plinătate* IV 126, *puținătatea [proprie]* II 240, VI 29; v. și *precaritate*
- raport*¹, *raportare* II 76*, 96, 155, 186, V 245, 396^N, VI 208, 214*, 237, ~ : *relație* VI 63, 253 (v. și *relație*¹), *raporturi: rapoarte* VI 41, 55, 63
- raționalitate* III 6, V 61, 187, 188, ~ : *iraționalitate* II 197 (v. și *raționalul*); v. și *rațiune*
- raționalul**, *rațional* II 4, 197*, 289*, V 25, VI 65, 100, *conștiință rațională* v. *conștiință*, *desfășurare rațională* V 222,

- ființă rațională II 197, III 11, VI 171, ~ — existențial II 9, ~ : irațional II 197*, 319*, V 366, VI 244, 283 (v. și iraționalul), real: ~ II 224, IV 211, 218, V 138, 187, 190, 208, VI 4, 58; v. și rațiune
- rațiune/Rațiune II 12, 22, 91, 102, 109, 115, 197, IV 206, 209, 212, 214, 215, V 73, 98, 140, 187, VI 264, ^Nintelect: ~ II 66, 131, 151, 262, IV 210, V 26, 106, 334, 338, 348, 377, 398, VI 164, 244 (v. și intelect), ~ infuză V 290, ~ speculativă IV 210, rațiunea istorică V 188; v. și raționalitate, raționalul
- răspuns IV 1, V 52, 73, 83, 90, 101, VI 192, întrebare: ~ v. întrebare
- ^Nreacție în lanț¹ II 219, V 62, VI 28, 124; v. și (L) lanț
- realitate II 49, 66, 108, 109, 317, 318, IV 40^N, 107, 216, 235, 261, V 152, 219, 265, 347, VI 2, 5, 184, necesitate: posibilitate: ~ v. necesitate, posibilitate: ~ v. posibilitate, ~ individuală II 192, V 315, ~ ontologică v. ontologicul, realitatea familiei V 370, vis: ~ v. (I) vis; v. și realul
- realul, real* II 16, 38, 49, 73, 82, 89, 109, 127, 128, 135, 139, 148, 159, 161, 163, 170, 172, 175, 182, 187, 196, 199, 260, III 16, IV 209, 210, 231, 249, V 89, 107, 136, 185, 224, 281, 351, 382, VI 4, 68, 148, 177, 283, diversitate reală VI 186,
- F** lumea realului/reală II 160, VI 33, 173*, maladiile realului V 28, necesar: posibil: ~ v. necesarul, noțiunea reală VI 229, posibil: ~ v. posibilul, ~ logic v. (L) logicul ~ : rațional v. raționalul, timpul ~ V 278, 279; v. și lucru, realitate, supra-realism
- ^Nrebut V 187, VI 147, conștiința rebutului v. conștiință; v. și ^Nprecaritate
- recunoaștere VI 176, cunoaștere: ~ v. cunoaștere cunoaște
- reducere*, reduce II 17, 97*, 101, V 48, VI 40, 109*, ~ : integrare v. integrare; v. și reductionism
- reductionism II 323, V 48; v. și reducere
- reflectare*, reflecta/reflectat II 3, 46, 148, 203, IV 35*, 152; v. și speculație
- reflexiune II 140, 159, reflexiunea filozofică v. filozofic; v. și gândire
- reflexivitate, reflexiv* II 116, 119, 120, 159*, V 29, concepte reflexive V 29
- regularitate II 118, 331, 334, VI 342, lege: ~ v. lege
- regulă VI 45, 47, 125, 185, 211, excepția — ~ VI 211, excepție: ~ II 157, 188, 197, 263, 292, V 366, VI 59, 168, 250, 257, 298, 305 (v. și lege), ~ ~ : accident II 278
- reintegrare, reintregire* IV 256*, 261, VI 2; v. și integrare
- relație¹ II 76, 109, 150, 172, 224, IV 247, VI 244, raport: ~ v. raport¹, sistem de relații

- VI 257; v. și *interdependență*, (L) *conectivul*, (L) *relație*^a
repetabilul; *repeta**, a se II 175, 234*; v. și *repetiție*
repetiție, *repeta** II 175, III 7*, IV 3, VI 246; v. și *repetabilul*
Nrest II 209^N, 212, 224, V 86^N, cu ~ V 119, VI 173, 177, 288, fără ~ V 187, VI 242
rezultat, *rezulta** II 144, 183, IV 240, 243, 248*, V 211^N, VI 119, 131*, *rezultate* negative v. *negativ*; v. și *problemă*
rigoare, *riguros** II 23, 151, IV 217, 218*, V 313, VI 47, 115, 197, 209; v. și *exactitate*
Nrobinsonism, *robinsoniza** II 22, 91*, V 338; v. și *ROBINSON*
*Nrostire**, *rosti/rostit* VI 238, *rost*: ~ IV 106*, VI 150*, 264*, ~: tăcea VI 65 (v. și *vorbi*); v. și *vorbire*
- scepticism* IV 207
schemă II 132, 224, 275, 334, VI 148, *schema* conceptului IV 223, *schema* vieții v. (S) *viață*¹, ~ de lucru II 109; v. și *structură*¹
seamă II 28, VI 322; v. și *altul secund* VI 267, *istoria secundă* II 163, *liceul* ~ II 251, *naivitate secundă* v. (E) *naivitate*, *nefință secundă* v. *nefință*, *originarul* ~ V 323; v. și (C) *secunzi*
- sens* I 4, 8, II 16, 172, 176, 221, III 6, IV 3, V 21, 27, 41, 43, 166, 178, 181, 239, 330, VI 56, 152, 164, a avea/a recăpăta ~ I 9, II 1, 107, 236, IV 1, 178, 226, V 103, 187, 257* 289, VI 145, 390, non- ~ V 186, VI 170, 197, a ridica/ [a ridica/] la ~ I 9, VI 27, ~ de fință V 190, ~ logic v. (L) *logicul*, ~ *metafizic* v. *metafizică*, ~ *spiritual* IV 143. ~ de viață II 95, V 78, 344, 391, *sensuri* ultime V 103, *sensurile* [negației] II 93, *sensurile* [omenescului] II 216, *sensurile* omului II 1, 316, *sensurile* spiritului II 15, *sensul* adevărilor II 157, *sensul* finței VI 212^N, *sensul* lumii/ ~ al lumii IV 226, V 101, *sensul* vieții/ ~ al vieții IV 1, 226, V II, VI 56
- sensibilul*, *sensibil** II 58, VI 6, *comentariul* ~ II 33, V 141, *intuiție sensibilă* v. *intuiție*, ~: *inteligibil* II 245 (v. și *Nînșeles*), ~: *suprasensibil* II 109; v. și (E) *sensibilitate*, (E) *simț*
- separație* V 107, 276, 377; v. și *parte*
- sfrșire* ~: *săvârșire* V 22 (v. și *desăvârșire*); v. și *sfrșit*
- sfrșit**, *sfrși* II 73, 95*, 110, 115 201, IV 8*, 31*, 101, 223, 253^N, V 58, 105, 120, 170, 216, 226*, 279, 319, VI 140, 152*, 213, 284, *început*: ~ v. *început*, *naștere*: ~ VI 97*, 235*, ~ de viață IV 101, *sfrșitul* vieții VI 182; v. și *fnitudine*, (I) *moarte*
- simplitate* II 14, IV 231, V 123, 124; v. și *simplul*

- simplul, simplu*[•] II 97, IV 237, VI 362[•], *complex*: ~ v. *complexul*, *compus*: ~ V 123 (v. și *compunere*), *naturile simple* v. *natură*¹; v. și *simplitate*
- sinea/Sinea* II 308, VI 196, 335, în ~ [lucrului] II 38, ^N*sinele*: ~ v. *sinele*
- sinele* II 336, III 2, ~: eul II 52, 271, 308, ~ *individual* VI 51, ~ *individual*: lărgit V 102, ~ *îngust*: lărgit IV 206, ~ lărgit II 177, V 37, 194 (v. și *eul*), ^N~: *sinea* V 254^N (v. și *sinea*)
- singularitate* II 234, 279, VI 379; v. și *singularul*, *unicitate*
- singularul, singular*[•] II 234, VI 59[•]; v. și *singularitate*
- sinteză* II 203, 219, V 44, 335, VI 95; v. și *antiteză*
- sistem*¹/*Sistem*[•] II 37, V 76^N, 327, 390, VI 100, 148, 158, [cuvîntul] ~ V 257, ~ *de cunoștințe* v. *cunoștință*, ~ *de filozofie* v. *filozofie*, ~ *de relații* v. *relație*¹, *sisteme deductive* v. (L) *deductivul*; v. și (S) *sistem*²
- socratic* *ironie socratică* II 201, *platonism* ~ V 9; v. și **SOCRATE**
- spațialitate* II 212, 313, IV 236, V 110, 132, VI 15, 113, 118, ~: *temporalitate* V 89, 274, 307, 382 VI 33 (v. și *spațiu*)
- spațiu* II 133, 208, 212, 217, 313, IV 107, 236, 261, V 75, 120, 150, VI 48, *ordinea spațiului* II 48, ~: *timp* II 82, 172, 202, V 14, [¶]132, [‡]302, 307, 316, 382, VI 118, 202 (v. și *spațialitate*), ~ *logic* v. (L), ~ *bidimensional* v. (M) *dimensiune*, *spațiul absolut* v. *absolutul*, *spațiul concret* v. *concretul*
- speculativ* II 97, 103, 131^N, V 197, 222, VI 135, [delir] ~ IV 258, *gînd* ~ VI 234, *rațiune speculativă* v. *rațiune*; v. [¶]și *speculație*
- speculație* II 9, 46, 47, 74, 88, 93, 103, 158, 246, III 16, IV 204, V 90, *speculația filozofică* v. *filozofic*, *speculația teologică* v. (R) *teologicul*; v. și *reflectare*, *speculativ*
- speria* V 182, VI 244; v. și *frică*
- spirit*¹/*Spirit* II 60, 87, 140, 175, 176, 177, 182, 230, 271, 309, III 2, IV 134, 206, 208, 209, 217, 222, 240, 261, V 9, 10, 26, 29, 101, 103, 115, 139, 185, 224, 254, 255, 287, 295, 306, 320, 380, VI 58, 164, 210, 216, 264, 313, 362, *așezare în* ~ V 90, *cancerul spiritului* V 28, *cămilele spiritului* VI 96, *istoria spiritului* v. (C) *istorie*, *lumea spiritului* VI 257, 374, *materie*: ~ v. *materie*, *medicina spiritului* IV 154, *natură*: ~ V 120, *oamenii/om al spiritului* VI 4, V 272, *sensurile spiritului* v. *sens*, ~ *de finețe* IV 219, ~ *absolut* II 91, ~ *obiectiv* II 271, V 75, 198, 204, 254, 377, VI 3, 22, *spiritul culturii* V 36, *spiritul englez* v. (C) *englez*, *spiritul european* v. (C)

- europeni, *Spiritul* hegelian/lui Hegel/ [lui Hegel] II 203, V 124, 136, 185, VI 14, *Spiritul* istoric/istoriei II 207, V 26, *spiritul* japonez v. (C) japonez, *spiritul* logicii V 224, *spiritul* națiunii v. (C) națiune, *spiritul* românesc v. (C) românescul, *spiritul* uman v. umanul, *spiritul* [uman] IV 246 (v. și (E) *spirit*²), suflet: ~ II 12, 250, IV 206, V 334, 348, VI 244 (v. și (E) *suflet*), științele *spiritului* v. (S) știință, termodinamica *spiritului* VI 364, trup — suflet — ~ V 216^N, viața *spiritului* IV 240, V 9, 70, 95, 162, 225, 328 (v. și *spiritual*)
- spiritual/spiritualicește*, *spiritualul*· II 5, 80, V 3, 251, 290^{*}, 392, VI 6, 381, afirmări *spirituale* V 48 (v. și (E) *afirmare*), *aventură* *spirituală* VI 135, bunuri *spirituale* II 43, [un] a fi ~ II 275, *empirie* *spirituală* V 201, *experiență* *spirituală* II 285, V 245, VI 60, *mecanism* ~ II 15, *nucleu* ~ V 173, *sens* ~ v. *sens*, *tehnică* *spirituală* v. (C) *tehnică*, *viață* *spirituală* IV 29, 42, 249 (v. și *spirit*¹); v. și *spiritualitate*
- spiritualitate* II 279
- spontaneitate* II 3, 4, 248, V 4 *necesitate*: ~ II 197, ~ *dirijată* II 197, 198
- spune*, *spunere*· II 121, 221, IV 258, V 234, 253, 382, VI 75, 219, 314, 382, *ce se spune* II 180, ~ : *cînta* II 248, ~ *despre* /[despre] II 94, IV 107, ~ : *spusă* II 205, V 127^{*}; v. și *vorbi*
- ^N*stejaritate* VI 196; v. și ^N*brontozauritate*, ^N*elevitate*
- stoicism*, *stoici*· VI 317, 339·
- structură*¹, *structural*· II 142, 143, 144, 170, 212, 291, 334, IV 226, V 32, 170, 330, 331, VI 35, 136, 164, [cuvîntul] ~ V 257, *model* ~ V 309^{*}, *structura* [de întrebare] II 164, ~ *logică* v. (L) *structură*², ~ *posibilă* V 19, *structură* matematică v. (M) *matematicul*; v. și *formă*¹, *schemă*, (L) *structuralism*
- subiect*¹ II 97, 110, 197, 271, IV 214, 218, V 142, 244, 330, VI 35, *observator* — ~ IV 215, ~ : *lume* V 185 (v. și *eul*), ~ : *obiect* II 322, IV 25, 210, 212, 215, V 107, 276, 365 (v. și *obiect*, *subiectivitate*); v. și *subiectivism*
- subiectivism* V 194, VI 210, 377, ~ *modern* V 185; v. și *subiect*
- subiectivitate*, *subiectiv*· IV 122, V 124, 142, 188, 204, 263, 265^{*}, 337, VI 178, ~ : *obiectivitate* VI 370 (v. și *obiectiv*, *subiect*)
- subordonare*, *subordonate*· ~ : *coordonare* V 194; ~ : *coordonate* V 259^{*}
- substanță* II 97, 110, 142, 166, 171, 172, 174, IV 218, V 75, 142, 330, VI 2, 184, 217, 381, *substanța* antică II 99, *substanța* individuală v. *individualul*, ~ : *accident* II 178, 192, 199, 322, ~ : *anti*· ~ II 8,

- ~ : atribut II 228, 283 (v. și atribut), substanțe prime: secunde II 171, 174, 178, 190, 199, substanțe secunde II 283; v. și substanțialitate
- substanțialitate, substanțial* II 228, 255, [formă] substanțială V 124 (v. și formă¹); v. și substanță
- subumanitate IV 30; v. și umanitate¹
- supraindividual VI 277
- supra-realism VI 92, realism: ~ V 302; v. și idealism, nominalism
- suprastructură II 159, principiu de ~ II 16
- surprinde II 197; v. și mirare, uimire
- ști, știință* I 6, II 32, 118*, 140, 144, 169, 194*, 203, 208, 209, 231, 256, 286, 318, III 5, IV 246, V 4, 9, 19*, 103, 135, 226, 227, 253, 376, 377, VI 26, 34, 150, 220, 261, 331, ~ : controla II 135, ~ : crea II 100, ~ : face II 88, 121, 248, ~ : faptei II 99
- știința unică IV 78, știre — ~ II 168*; v. și cunoaștere, învăța, (S) știință
- tematicul, tematic* II 132, 203, V 358*, VI 171; v. și temă
- temă ~ : antitemă II 117, 122, 127, 203, V 357; v. și tematicul
- temei II 11, V 101
- temporalitate II 212, V 90, VI 127, spațialitate: ~ v. spațialitate (v. și spațiu); v. și timp
- teorie, teoretic* II 17*, 18*, V 341, 385, ~ : practică II 4,
- F** teoria: practicul IV 42 (v. și practică)
- timp/Timp II 78, 115, 121, 136, 152, 154, 155, 170, 196, 200, 203, 217, 280, 304, 311, V 87, 120, 156, VI 30, 70, 103, 117, 127, 267, 268, 270, 271, problema timpului v. problemă, spațiu: ~ v. spațiu, ~ logic v. (L), timpul absolut v. absolutul, timpul lui Hegel VI 189, timpul real v. realul, timpul staționar V 235, timpul total II 322; v. și efemerul, eternitate, prezent, temporalitate, trecut
- tip II 62, 122, proto-~ II 148 (v. și prototip)
- Ntotică II 157, 242, 313, V 245; v. și Ntotică
- Ntotică VI 92; v. și Nmaladie, Ntotică
- totalitate II 156, 241, 320, IV 2, 30, 261, V 226, VI 33; v. și totul
- totul/Totul II 301, IV 220, V 198, 254, VI 157, ~ : partea II 107, V 75, 152, 280, 309, 374 (v. și întregul); v. și Marele Tot, totalitate
- transcendentalul, transcendental* V 185, 383, 384, VI 14, conștiință transcendentă v. conștiință, ego ~ v. ego, [eu] ~ II 49, modelul ~ VI 89, obiect ~ V 265, subiectivism ~ VI 377, [subiectivitate] transcendentă VI 178, transcendentul: ~ v. transcendentul, unitate transcendentă v. unitate

- transcendentul, transcendent* II 163, 316, VI 159*, 371, cenzura transcendentă II 260, imanentul — ~ V 265, ~ : transcendentul V 334, VI 209, 265, 377 (v. și dincolo)
- ^Ntransfigurare IV 61, V 178, VI 315^N
- transforma, transformare* II 160, 203, 300, V 300, interpretare: ~ v. (C) interpretare
- trecut II 16, prezent: ~ : viitor v. prezent; v. și timp
- truism II 104, adevăr: ~ II 159 (v. și adevăr¹)
- ține II 141, 151, 219, 224, 228, 229, 291 334, V I 26, 28, 118, 145
- uimire IV 136, VI 120, 174; v. și mirare
- umanism II 282, 292; v. și umanul
- umanitate¹ VI 90, 360; v. și animalitate, subumanitate, umanul
- umanul*, uman II 5, 44, 115, 252, 306*, IV 136, 260, V 153, 237*, 370*, VI 103, 205, [agresivitate] umandă IV 21, civilizație umandă IV 206, cunoaștere umandă VI 230, cvasi-~ II 119*, excrescențe umane II 21, existență umandă II 334, ființă umandă II 80, IV 28, VI 170, 382 (v. și ființă), mesaj ~ II 205, natura umandă II 33, ordinea umanului II 144, spectacol ~ V 90, spiritul ~ II 144, VI 246 (v. și spirit¹), subiecte umane IV 25, tipuri umane V 222, umandă măsură
- II 71, uscăciune umandă II 231; v. și om¹, umanitate¹,umanism
- unealtă II 103; v. și instrument
- unicitate II 156, 234; v. și singularitate
- unilateralitate IV 194, VI 48, 331; v. și unilateralul
- unilateralul*, unilateral II 156, IV 251, V 9, 69*, VI 72, 244, 246, ^Ncontradicție unilaterală v. contradicție, ^N[contradicție] unilaterală V 316, VI 48; v. și unilateralitate
- unitate II 115, 172, V 6, ^N~ ce se diversifică VI 306, ~ : diversitate II 30, 156, IV 220, VI 186, ~ : pluralitate II 156, 159, 175, IV 220, ~ sintetică VI 95, 186, 377, ~ transcendentă VI 87; v. și Unu
- univers¹ V 178, VI 381, universal geometric v. (M) geometrie, universul limbajului v. (L) limbaj; v. și lume¹, (S) univers²
- universalii II 62, individualuri: ~ v. individualul, problema universaliiilor v. problemă
- universalul, universal* I 1*, II 56, 65, 90, 178*, 190, 260, IV 219, 231, V 102, 229, 241, 285*, VI 21, 35, dispoziție universală V 230, individual: ~ v. individualul, ~ concret I 1, II 68, 177, 279, IV 258, V 66, 75, 162, ~ concret: abstract II 38, 224, 271, V 97, ~ : particularul V 226, ~ unitar II 38, ~ : universalitate V 226; v. și Marele Tot

Unu/unu IV 210, 220, V 6, VI 42, ştiinţa Unului v. (S) ştiinţă, ~ : divers V 172, ~ — /[-] multiplu VI 85, 87, 92, 96, 215, 271, ~ : Multiplu/multiplu II 156, 159, 175, V 172, 300, VI 51, 87, 215 (v. şi multiplul); v. şi unitate

văzutul, văz* II 141, al doilea ~ VI 179*; v. şi ochi¹, (E) văz veşnicie, veşnic* V 181, viaţa veşnică IV 102; v. şi eternitate viitor II 20, prezent: trecut: ~ v. prezent; v. şi timp virtualitate II 86, VI 57; v. şi virtualul

virtualul, virtual* II 41*, 59, 148*, V 120, VI 33, 310, actual: ~ II 192, V 280*; v. şi virtualitate viziune II 119, 216, 328, VI 211^N, viziunea [lui Aristotel] II 79, viziunea creştină v. (R) creştini, viziunea [lui Leibniz] VI 159, viziunea lui Platon II 73, viziunea religioasă v. (R) religiosul, viziunea ştiinţifică v. (S) ştiinţificul

vorbi, a; a fi vorba* II 270, IV 215*, 230, 243, V 37, VI 331, despre ce e vorba II 169*, ~ : cînta II 12, ~ despre II 119, 140, 149, 199, 203, 317, IV 214, V 338, VI 197, 232, 281, 290, ~ : tăcea II 304, V 90 (v. şi ^Nrostire, (I) tăcere); v. şi (C) poveste, spune, vorbire

vorbire II 203, 205, 270, V 145, 273, VI 264, părţi de ~ VI 31 (v. şi (L) cuvînt¹), ~ despre: în VI 240, vorbirea

F [românească] V 290; v. şi **E** logos, vorbi

2. (E) ETICĂ, ESTETICĂ, PSIHOLOGIE

afirmare I 7, V 46, ~ de putere v. (P) putere, ~ de sine II 95, afirmări spirituale v. (F) spiritual

agresivitate IV 21, V 383, ~ naţională v. (C) naştune

altruistul II 336; v. şi egolşti amor propriu II 308

anastrofă*, anastrofie V 75, 254, 271*

armonie V 178, 230, VI 159

aroganţă VI 342, 356

ascetism, ascezd* V 12*, VI 287

asprime, aspru* VI 336*^N, 337

autoritate V 306, 355

Binefăcător VI 336; v. şi binele binele/Binele, bine* II 3, 5, 201*, IV 164*, V 11*, 396* VI 51, 158*, 275, 290*, 298, 373, ~ : mai ~ I 6, IV 149, ~ : rău v. răul, Fiinţa — ~ II 201, Ideea de ~ II 38; v. şi Binefăcător, bun

bucurie, bucuria* II 216, IV 1, 12, 13, 23, 30, 103, 165, 194^N, 252^N, 253^N, 261, V 120, 176, 303, 305, VI 82*, 269, 347, 383, ~ de viaţă IV 13, fericire: ~ v. fericire; v. şi tristeţe

bun, bunădate* II 148, 219, 220, 229, IV 10, 15, 201, V 1*, 9*, 88, 101, 325, 327, 374, VI 6, 10, 28, 220, 252, 270, 278,

- 358, 383, ~: rău v. răul, buna filozofare VI 215, buna nevoie v. (I) nevoie, bunul echivoc VI 203, ce e ~ IV 4, 24, 33, 159, 260, devenirea bună V 77, infinitate bună v. (F) *infinitate*, *infinitul* ~ v. (F) *infinitul*, *repetiția bună* IV 3, [situație] *bună* IV 161^N; v. și *binele*, *bundtate*
- bun simț* II 31, 66, 71, V 230, 289; v. și *simț*
- bună creștere* V 226, 227
- bundtate* IV 261
- cade, se* II 71, 302
- comportare* II 231, 237, VI 49
- concentrație* IV 23
- corp* VI 263, *suflet*: ~: v. *suflet*; v. și *corporalitate*, *trup*
- corporalitate* II 55, V 102; v. și *corp*
- corupe* V 301; v. și *incoruptibilul*
- cuget* IV 125^N, V 147, VI 144; v. și *spirit*^a
- curiozitate* VI 219
- datorie* II 217, 336, *sentiment*: ~ v. *sentiment*, *sentimentul datoriei* v. *sentiment*; v. și *trebui*
- demnitate* II 95, IV 52, VI 216, ~ *morală* II 71, ~ *de om* IV 194
- deontic* VI 327
- descriere* II 238, *definiție*: ~ v. (L) *definiție*, ~: *narațiune* IV 107 (v. și *narativul*); v. și *descriptivul*
- descriptivul*, *descriptiv* II 23, 283° VI 33, *definiție*: ~ v. (L) *definiție*, ~: *narativ* IV 107° (v. și *narativul*)
- E dorință*, *dori* II 28, V 29, 43^o^N, *dorire* — ~ II 168; v. și *vrere*
- dramaticul* V 65; v. și (C) *erou*, *tragicul*
- dreptate* II 308, III 1, VI 340
- durere* II 208, 235, IV 22, 23, V 101; v. și *suferință*
- edifica*, *edificator* II 71, 72°, V 189
- educare*, *educa* II 157, 293, 295°, V 74, 154°, 238°, 273, 366°, 372°, VI 79°, 286°; v. și *educație*
- educație*, *educativ* II 207°, 217; v. și *educare*
- egoști*, *egoist* II 336, VI 340
- emoție* IV 256, V 10, VI 5; v. și *sentiment*
- epicul* V 65, VI 246; v. și *tragicul*
- eroism* V 21; v. și *lașitate*
- estetică*, *esteți* II 79, 159°, V 29, *estetica* *receptării* VI 136; v. și *esteticul*
- esteticul*, *estetic* II 194, 207°, 275, VI 136°, [forme] *estetice* VI 185, *obiect* ~ II 234; v. și *estetică*
- ethos* ^N*ethosul* *neutralității* V 26, VI 362 (v. și *neutralitate*), *ethosul* *orientării* V 138^N (v. și *orientare*); v. și *eticul*
- etică* II 79, 95, 216, 237, 291, V 29, 68, VI 47, 166; v. și *eticul*, *morală*
- eticul*, *etic* II 95, 194, 231, 275, IV 207, V 313, VI 274°, *ciclu* ~ II 277, *edificiul* ~ II 237, *legea etică* V 29, *naturile etice* V 258, *virtuozitate etică* II 325

- (v. și *virtute*); v. și *etică*
extaz V 12, 192, VI 2, 196,
fericire: ~ v. *fericire*
- facultate* II 173, V 160, *facultatea*
imaginației V 263, *facultățile*
spiritului VI 51
- fantasticul* VI 2
- fantexie* II 208; v. și *imaginație*
fericire, *fericit* II 217, III 33^N, IV
 23, 40, 62, 91, 93^N, 198, 200,
 261, V 35, 163, 235, 251, VI
 347^N, 351, *ceas* ~ IV 199^N,
 ~ : *bucurie* IV 258, V 56 (v. și
bucurie), ~ : *extaz* II 141 (v. și
extaz), ~ : *nefericire*/*nefericit*
 VI 359*, 361 (v. și *nefericire*),
 ~ *turistică* III 19, a fi ~ II 2,
 IV 93^N, VI 207, 308
- foame* II 203, 220, *frică*: ~ : *eros*
 v. (F) *frică*
- frate*¹ *fratele*-porc V 227^N, *fratele*-
trup II 297, VI 287
- frumosul*, *frumos* II 3, 5, 136,
 201*, 203, 234*, 316, IV 33, VI
 373, *femeia frumoasă* VI 149,
 190, *ființa frumoasă* II 33, IV
 152, ~ *artistic* VI 98 (v. și
 (C) *artă*), ~ *kantian* VI 51; v.
 și *frumusețe*
- frumusețe* II 234, 316, V 61, 90,
 115, VI 199, 389, *prototip*
 de ~ IV 259; v. și *frumosul*
- generosul* II 336
- grandoare* IV 11, 67^N
- grația* IV 121^N, 132, 257, V 85,
 VI 52, *grația* [divină] VI 51,
grația lui Dumnezeu v. (R)
Dumnezeu
- E** *greșeală* II 237, VI 332, 342,
greșeli de gramatică v. (L)
gramatică
- grotescul* II 243; v. și *tragicul*
gust II 254, IV 62, ~ *individual*
 II 3, *judecată* de ~ V 222,
 362
- imaginație* V 115, 178, VI 150,
facultatea imaginației v. *facul-*
tate; v. și *fantexie*
- imitație* V 37; v. și *mimesis*
impur II 170, 231, IV 121^N, 133,
 194, 200, V 28, *pur*: ~ II
 112 (v. și *puritate*)
- inconștient* VI 151, ~ *colectiv* II
 169
- incoruptibilul**, *incoruptibil* V 28*,
coruptibil: ~ V 27, 107 (v. și
corupe)
- indiferență*, *indiferent* II 69, 97,
 VI 236*, 270*; *orientare*: ~
 v. *orientare*; v. și (F) *diferență*
- infidelitate* II 52
- ingenuitate*, *ingenuu* II 12, V 34*;
 v. și *naivitate*
- inimă* II 12, IV 22, ~ *curată*/[*cura-*
tă] V 41, VI 358, ~ : *trup* VI
 313 (v. și *suflet*), *rugăciunea*
inimii v. (R) *rugăciune*
- instinct* VI 322, ~ *sexual* II 17
 (v. și (S) *sexe*), *instinctul*
filozofic v. (F) *filozofic*
- inteligență* II 49, 335, IV 17, V
 120, 275, 348, VI 319, *inteli-*
gența de azi v. (I) *azi*, *inteli-*
gența franceză v. (C) *francez*
 ~ : *deșteptăciune* IV 14, 261;
 v. și (F) *Inteligență*, (F)
^N*ințeleș*
- intenție* VI 358^N; v. și *vrere*
introvertire ~ : *extravertire* V 388

- iresponsabilitate, iresponsabil[•] IV 92[•], V 37; v. și *responsabilitate* (ubi, a te/ III 2, VI 316^N; v. și (I) *iubire, prefera*
- încredere* IV 110; v. și (I) *crede, nesiguranță*
- îndurare, îndura[•]* IV 116^{•N}, 131, 150^N, 216[•], 260, 261, V 179[•]; v. și *mildă*
- lașitate* IV 189; v. și *eroism*
- libertinul* VI 152
- libido* II 159, 220, 309; v. și (I) *eros*
- memorie* II 80, V 29; v. și (I) *amintire*
- mildă* IV 193, 261, VI 292; v. și *îndurare*
- mimesis* VI 75, 290; v. și *imitație*
- minciună* II 317, adevăr: ~ v. (F) *adevăr*¹
- mințe* VI 27, *ochiul minții* v. *ochi*, ~: trup v. *trup*; v. și *spirit*³
- modeste* II 36
- monolog interior* VI 150, 331
- morală[•], moral* II 54, 328[•], IV 56, absolutul ~ V 265, *ființă morală* II 71, 302, *natură morală* III 2, *raționament* ~ V 385, [spațialități] *morale* V 382, *viață morală* II 16; v. și *etică, moralism, (C) moralști, moralitate*
- moralism* II 254; v. și *morală*
- moralitate* VI 190; v. și *morală*
- mulțumit* IV 23, V 24, VI 152; v. și *satisfăcut*
- muzicalul* II 47; v. și (C) *muzică*
- E** *naivitate* ~ secundă IV 104; v. și *ingenuitate*
- narativul, narațiune[•]* II 99[•], IV 261, descriere: ~ v. *descriere, descriptivul*: ~ v. *descriptivul*
- nebunie, nebun[•]* II 208, 246^N, V 40[•], 96, VI 59, 231, ~: sănătos V 96[•] (v. și (I) *săndtate*)
- nefericire* V 333, VI 316, *fericire*: ~ v. *fericire*
- nerăbdare* VI 354
- nesiguranță* ~ intimă IV 153 (v. și *Nintimitate*); v. și *încredere*
- ne-trebnici* II 36; v. și (I) *Ntreabă*
- neutralitate, neutru[•]* II 301, V 70, VI 70[•], *Nethosul neutralității* v. *ethos*; v. și *orientare*
- nobil* II 158, 220, ~: *ignobil* III 9
- ochi*² II 12, 13, ~: *auz* II 58 (v. și *văz*); v. și (F) *ochi*¹, *simț*
- orgoliu* II 95, 231, V 328
- orientare, orientat[•]* II 122, V 69, 283[•], ~: *indiferență* V 70, *ethosul orientării* v. *ethos, orientări* ultime VI 152; v. și *neutralitate*
- pathos* II 105, 204
- percepție* II 20, ~: *reprezentare* V 124 (v. și *reprezentare*)
- pesimistul, pesimist[•]* V 120[•], 376
- plăcere; plăcea[•], a-și* II 33, 218[•], 277[•], IV 55, 74^{•N}, 201[•], 261[•], V 15^N, 56^N, 96^N, 141, 149[•], 291^{•N}, 328^{•N}, VI 358^N; v. și *voluptate*
- plictis* IV 30, VI 170, 271, 290, 309
- politețe* VI 151

- prefera, a te; a** II 203[•], 308, IV 129, V 284, VI 220[•], 316^{•N};
v. și iubi
prezumție II 330
probitate I 4
*psihanaliză, psihanalist** II 256, 257, 258, 259[•], *erosul psihanalizei* II 18 (*v. și* (I) *eros*); *v. și psihologie*
*psihologic, psihic** arhetip ~ V 227, eul ~ II 49, [forme] psihice VI 185, [timpul] ~ VI 117; *v. și psihologie*
*psihologie, psihologiza** II 26[•], 163, 216, V 29, 68; *v. și psihanaliză, psihologic, psihologism*
psihologism V 338
puritate IV 128, V 77; *v. și impur*
Țrăspundere II 282, 313, IV 11, 17, V 186, VI 51, 97, 176, 196, 286, 294, 298, 299, 371; *v. și responsabilitate*
*rădul/Rădul, rău** IV 261, V 10[•], 83[•], VI 104[•], 151[•], bine: ~ II 95, 278[•], IV 17, 52, V 9, 129, 321, 374, VI 180 (*v. și binele*), bun: ~ V 1[•], 9, 77[•], VI 152[•] (*v. și bun*), *devenirea rea* V 85
regret, regreta* II 12[•], IV 100^N, V 11, 327^N
reprezentare VI 75, *percepție*: ~ : *v. percepție*
resentiment II 318; *v. și sentiment*
responsabilitate IV 91^N; *v. și ireresponsabilitate, Țrăspundere*
retorică II 204
*ridicolul, ridicol** II 193, 216[•], 308; *v. și tragicul*
E satisfăcut IV 99, VI 152; *v. și mulțumit*
seninătate IV 104
sensibilitate II 80, 109, 179, V 98, 263, VI 6, *intelect — voință — ~ v. voință, ~ poetică* V 331; *v. și sentiment, simț*
sentiment II 95, 193, IV 11, V 216. VI 7, *cunoaștere*: ~ : *voință v. voință, intelect: voință: ~ v. voință, ~ : datorie* II 260 (*v. și datorie*), *sentimentul căderii* V 121, 377, VI 164 (*v. și* (R) *cădere*), *sentimentul datoriei* II 274; *v. și emoție, sensibilitate, resentiment*
senzație II 58, 234, VI 244; *v. și simț*
simț II 32, 55, 241, VI 6, bun ~, *v.*; *v. și ochi, sensibilitate, (F) sensibilul, senzație, simțire, văz*
*simțire, simți** II 55, 318[•], V 12^{•N}, 226^N, VI 6, ~ : *presimțire* II 248; *v. și simț*
singuraticul VI 252; *v. și* (I) *singurătate*
*spirit*² II 37, 80, 204, *non-spirite* V 126, *spirite metafizice* (*v. (F) metafizică; v. și cuget, minte stricăciune, stricat.* II 256, *mecanism ~* V 369
*strimbătate, strimb** II 243, IV 173, V 10[•], VI 164; *v. și* (I) *mutilare, urșenie*
sublimul VI 108
suferință II 256, 317, V 101, 303^N, 369, 376; *v. și durere*
suflet, sufletesc/sufletește* II 32 159, 245, 294, 304, IV 42, 166, 258^N, V 18^{•N}, 88, 351, VI 156,

161, 279, 355, facultățile sufletului V 263, manifestări sufletești V 374, [spațialități] sufletești V 382, ~ : corp/trup II 294, IV 22, V 107, 306, VI 201, ~ : spirit v. (F) *spirit*¹, ~ : ^Nsufletețel II 12, *sufletul* faustic v. (C) *faustic*, trup — ~ — spirit v. (F) *spirit*¹, viața sufletească VI 369; v. și *inimă*

talent II 296, IV 66, V 8^N
tragicul II 260, 261, 312, VI 257, V 20, 85, VI 83, ~ : comical II 193, VI 50 (v. și *grotescul*, *ridicolul*), ~ modern v. (I) *moderni*; v. și *epicul*, (C) *erou*, (C) *tragic*

transgresa II 71, 277
trebui II 201, IV 130, V 106
tristețe, *trist* II 203, III 33^N, IV 30, 188, V 117, VI 346^N; v. și *bucurie*

trup, *trupesc* II 245, IV 256, fratele — ~ v. *frate*¹, *inimă*: ~ v. *inimă*, *minte*: ~ II 12°, VI 291, *suflet*: ~ v. *suflet*, ~ — *suflet* — spirit v. (F) *spirit*¹; v. și *corp*, (R) *întrupare*

umilul, *umili* III 16, IV 10°, V 138^N

urșenie, *urș* IV 17°, 127, 261, VI 346°; v. și *strîmbătate*
uşurdăte V 85

văz ~ : *auz* II 55, 109, 241 (v. și *ochi*²); v. și *simț*

viciu VI 292

virtute I 4, II 54, 119, 194, 248, IV 15, 112^N, V 9, 230, VI 228, 292, ^N~ : *virtuozitate* II 231 237, 325

vocație IV 251

E
L *voiuță* II 49, 109, IV 11^N, 121^N, 132^N, 176, V 10, 29, 225, cunoaștere: *sentiment*: ~ V 374, VI 278, *intelect* — ~ — *sensibilitate* V 216, *intelect*: ~ *sentiment* V 9, VI 224, *nevroită* ~ V 374, *voiuța proprie* VI 77; v. și *vrere*
vrere^o, *vrea* II 50, 80, 266, III 3°, 4°, IV 200, 252, 258, V 9, 83, 197^N, 225, 227, 254, 314, 341, 374, 387, VI 77, 252, 346, 350, 358; v. și *dorință*, *voiuță voluptate* I 4, II 33; v. și *plăcere*

3. (L) LOGICĂ. FORMALISME. COMUNICARE, LIMBAJ. LIMBĂ

accent II 270

*adevăr*² (A), *adevărăt*/*adevăr*-*ratul* II 184, IV 234°, ~ : *fals* II 155, IV 209, 224, VI 34°, 49, 119°, 331°, V 264, ~ : *falsitate* V 232, ~ *logic* V 40; v. și (F) *adevăr*¹

*adunare*¹ II 68, V 156, 363, VI 319; v. și (M) *adunare*²

analogie II 62, 99

antecedent VI 325, ~ : *consecvent* v. *consecvent*

asociere VI 123, ~ : *disociere* V 363; v. și *adunare*¹

calcul propozițional/[al] *propozițiilor* IV 234, 248, V 153, 168; v. și *propoziție*

cardinal ~ : *ordinal* II 82, 289
^N*ctmp logic* II 19, 150, 164, 193, 212, 228, 269, 291, 292, 299, V 3, 66, 74, 153, 245, 268,

273, VI 108, 118; v. și (S) **clmp**
*clasă*¹ II 237, 276, V 29, 264, 391,
clase de numere v. (M) *număr*
combinatorică IV 222, 237, V 174
comunicare, comunica II 35, 88,
 109, III 6, IV 122°, 146°, V
 161, 196, ^N~ — *comuniune*
 VI 244 (v. și (I) ^N*comuniune*)
^N~ : *cuminecare* IV 313; v. și
*dialo^g*², *informație, limbaj,*
mesaj, semnal, transmite
*concept*² II 99, V 3, 75, VI 124,
 ~ : *judecată: raționament* v.
judecată; v. și (F) *concept*¹
conectivitate V 194, 269; v. și
conectivul
conectivul, conective II 190, VI
 112, 123°, ~ : *liant* VI 295; v.
 și *conectivitate, conexiune, lanț,*
 (F) *relație*¹
conexiune IV 223, 226, 242, V
 74, 151, 153, VI 33, 124, 128,
 ~ *necesară* IV 226, 227, ~
logică V 357, VI 108, 118,
principiul/ [principiul] conexi-
unii necesare IV 242, V 66,
 245; v. și *conectivul, cuplaj*
conjugă II 116; v. și *verb*
*conjunție** II 137, V 194, VI 112,
 198°, 253, ~ : *prepoziție* v.
prepoziție; v. și *disjunție,*
logicul
consecvent antecedent: ~ VI
 119, valoare: ~ IV 244
conversiune V 163, 271, 386, ~ :
convertire VI 118 (v. și (I)
converti), *conversiunea [pro-*
pozițiilor] II 199, VI 342

* trimiterea referitoare la conjunc-
 ția din gramatică primește un
 punct

L *cuantificator, cvantor* II 187, V
 335°
cuplaj/cuplare, cuplat V 266°, VI
 124, 149, 166; v. și *conexiune*
^N*cuplu* II 228, ~ *logic* II 24, 140,
 190, IV 111
*cuvint*¹ II 212, 256, 258, 271, 295,
 299, III 31, IV 166, 235, V 65,
 90, 196, 197^N, 234, 244, 330,
 391, VI 25, 164, 197, 232, 388,
cuvintele filozofiei v. (F) *filo-*
zofie, ~ — *cheie* II 295, VI
 188, ~ *formal* V 257, ~
scris: rostit V 37 (v. și (C)
scrisul), *cuvintul «ființă»* VI
 262, *cuvintul «nasture»* V 120
 (v. și *supărare*), *părți de ~* III
 8 (v. și (F) *vorbit*)
deductivul, deductiv IV 226°,
 VI 129, ^N*inductiv* — ~
 IV 242, 249, *inductiv: ~* II 1,
 IV 242, ^N*inducția deductivă*
 V 276 (v. și *deducție, induc-*
ție), *necesitate deductivă* II
 228, *proces ~* II 212, *sisteme*
deductive II 219
deducție II 172, VI 108, *inducție:*
 ~ IV 223, 250, V 162, 215,
 276 (v. și *deductivul, inducție*)
definiție, defini II 49°, 252°, IV
 230°, V 74, 110, 255°, 321°,
 VI 50, 51, 56°, 142, *definiția*
clasei II 237, *definiția filozof-*
fiei VI 379, *definiția omului*
 VI 171, ~ : *descriere* II 212,
 V 150, 161, ~ : *descriptiv* IV
 107 (v. și (E) *descriere, (E)*
descriptivul), ~ : *determinare*
 II 212 (v. și (F) *determinare*)
*dialog*² I 5, II 197, VI 24, *a intra*
în ~ II 22; v. și *comunicare*

- dichotomie VI 70, ~: complementaritate VI 73
- disjuncție, disjunctivul² II 137, VI 304², 319; v. și conjuncție
- dualitate² principiul dualității II 264; v. și (F) dualitate¹¹
- echivalență V 157
- filologie V 68; v. și limbă
- formalism, formalist² V 61, 250, VI 51, 147, 184, 232, 272, demonie formalistă VI 159, formalismul modern v. (I) moderni, formulări formaliste VI 213, lumea formalismelor VI 328; v. și formă²
- formalizare², formaliza II 245, V 289, VI 251, 388²; v. și formă²
- formalul, formal² II 179², III 6², V 132, 159, 264², 292, VI 206, contradicția formală II 156, cuvint ~ v. cuvint¹, desăvîrșire formală v. (F) desăvîrșire, implicație formală v. implicație, limbaj ~ v. limbaj, logică formală V 220 (v. și logică); v. și formă²
- formă² V 84, 299, VI 119, ~/[~] logică IV 249, 250, V 124, 220, 222, 273, VI 114, 118, 381; v. și concept², (F) formă¹, formalism, formalizare, formalul, structură²
- functor V 234
- gen II 99, 320, V 226, ~ proximi IV 107, VI 75, specie: ~ v. specie¹
- genitiv II 235
- L gramatică, gramatical² III 8, V 330, VI 26, 113, formă gramatică VI 288, 381, ~ universală II 100, greșeli de ~ II 270, logico — ~ II 166²
- holototală VI 49; v. și propoziție
- identitate² II 42, IV 246, V 66, 236, 269, VI 121, principiul/[principiul] identității II 166, IV 114; v. și (F) distincție, (F) identitate¹
- implicație II 230, IV 224, 244, 248, VI 108, 112, 118, 119, 319, 320, ~ materială: formală V 157
- inductivitate V 138^N; v. și inducție
- inducție II 155, IV 223, V 135, 136, 271, ~ : deducție v. deducție; v. și inductivitate, inferență
- inferență V 31, 277, VI 33, 123, ~ inductivă II 288 (v. și inducție)
- informație V 293, 337, VI 47, 244, 331, teoria informației II 193 (v. și (S) informatică); v. și comunicare
- interjecție II 44, VI 313
- ipoteză II 228; v. și presupoziție
- judecată II 99, 150, 212, V 3, 75, 362, 363, VI 124, concept: ~ : raționament V 222, judecata cibernetică v. (S) cibernetică, judecata fizică v. (S) fizicalul, ~ sintetică II 219, judecățile posibile v. (F) posibilul, noțiune — ~ — silogism II 228, 269

- lanț, înlanțuire V 73, 153, 220, 222, 347, ~ conectiv VI 118, ~ [deductiv] IV 249, ~ ipotetic II 1, sinteza în ~ II 219; v. și *conectivul*, (F) ^Nreacție în lanț
- lexic VI 198, ~ universal II 100
- limbaj II 97, 109, 197, 230, 260, IV 240, 243, V 196, VI 155, ~ artificial II 104, ~ formal V 19, limbajul de azi v. (I) *azi*, limbajul delfinilor II 29, universul limbajului II 258; v. și *comunicare*
- limbă II 52, 149, 217, 230, 260, 271, 284, 295, IV 258, V 4, 19, 36, 61, 120, 130, 168, 186, 196, 208, 211, 242, 243, 260, 331, 375, 391 [evoluția] limbii V 330, limba engleză v. (C) *englezi*, limba [proprie] V 4, 5, 241, limba română v. (C) *românescul*, limba [română] V 318, ~ : idiom II 92, ~ universală II 100, IV 219, limbi naturale V 28, spiritul unei limbi II 177, studiul limbilor V 33 (v. și *lingvistică*); v. și *filologie*
- lingvistică, lingviști^o II 100, V 4, 68, 84, 375°, 380°, VI 31, 47°; v. și *limbă*
- logică I 1, II 40, 79, 93, 99, 164, 166, 190, 191, 192, 193, 199, 212, 228, 232, 237, 269, 291, 292, 307, 313, IV 225, 233, 239, 242, 247, 249, V 28, 29, 68, 69, 72, 73, 74, 75, 76, 84, 104, 105, 110, 127, 151, 155, 161, 162, 169, 170, 179, 195, 224, 236, 264, 269, 281, 283^N, 285, 287, 289, 292, 309, 312, 313, 315, 319, 332, 347, 351, 385, VI 47, 58, 65, 108, 111, 118, 128, 159, 185, 202, 315, 324, 342, 362, [cercul] *logicii* IV 114, (v. și *logicul*), ^Nlogica lui Ares V 306, 355, *logica* lui Aristotel/ [lui Aristotel] II 199, V. 153, 346, VI 121, *logica* aristotelică II 128, V 72, 74, 133 (v. și *logicul*), *logica* de astăzi v. (I) *azi*, *logica* de azi: *logica* V 208, *logica* clasică II 269, IV 223, ^Nlogica lui Hermes VI 380, *logica* lor */ [lor] IV 237, 238, 245, 248, VI 321, *logica* lor: *logica* IV 226, 231, V 132, 174, VI 121, 305, 319, *logica* matematică II 19, 68, 76, 128, 145, 176, 183, 184, 310, 319, IV 225, V 68, 74, VI 128, 251, 237, *logica* matematică: *logica* II 190, V 66, 346 (v. și *logistică*), *logica* modală: *logica* IV 227, *logica* modernă/modernilor v. (I) *moderni*, *logica* nouă: *logica* IV 241, V 153, *logica* propozițiilor/[propozițiilor] IV 222, V 66, 194, 340, *logica* propozițională VI 319, *logica* relațiilor VI 253, *logica* simbolică VI 331, *logica* timpului nostru: *logica* V 67, *logica* veche V 264, *logica* veche: nouă V 363, ~ eidetică VI 110, ~ : hermeneutică v. (C) *hermeneutică*, ~ : metodologie II 228, *mirarea* *logicii* v. (F) *mirare*, *principiile/principii* ale *logicii*

* a modernilor

- V 74, 245, VI 118, problema logicii v. (F) *problemă*, spațiul logicii IV 261 (v. și ^Nspațiu logic), statistică: ~ V 282 (v. și logicul); v. și logicieni, logicitate, logiciza
- logicieni/logician II 99, 156, V 126, 283, 306, VI 159, 174, logicienii de azi v. (I) *azi*, logicienii noi VI 128, primul ~ II 212; v. și logică
- logicitate II 150, 164; v. și logică
- logiciza VI 109, 238; v. și logică
- logicul, logic· I 1, II 19, 25·, 42, 127, 128, 139, 150·, 164, 174·, 190, 197, 199, 299·, 232, 233·, 283·, IV 107, V 73·, 224, 267·, 286·, 297, 309·, 330·, 363·, VI 108, 114, 118·, 127, 143·, 207, 274·, 380, act ~ II 212, adevăr ~ v. *adevăr*², agent ~ VI 118, cercul ~ V 245, ^Ncîmp ~, v., conștiința logică V 3, cuplu ~ v. ^Ncuplu, devenirea logică V 50, 357, edificiul ~ II 237, elemente logice II 30, [formalism] ~ V 61, formă logică v. *formă*², înmulțire logică II 68, [întrebare] logică II 165, ~ : hermeneutic v. (C) *hermeneutică*, ~ : mecanic V 66, 132, 194, 264, 270, logico-fizic II 166, ~ aristotelic II 190, 199 (v. și logică), ~ concret II 203, luciditate logică V 71, [lumea] logică VI 127, [lumea] logicului II 30, mecanicism ~ V 194, metodologie logică V 136, necesitatea logică VI 108, negația logică V 99, operatori logici, v., particulă logică V 194, VI 17 (v. și conjuncție), principiile logice V 269, problema logică v. (F) *problemă*, proces ~ VI 114, 118, 127, raport ~ V 75 (v. și relație²), realul ~ II 19, semnificație logică VI 149, sens ~ II 304, VI 126, 127, pulsația logică V 273, 357, situație logică V 153, VI 108, spațialitate logică V 274, ^Nspațiu logic, v., statistic: ~ V 282 (v. și logică), structură logică v. *structură*², ^N timp ~, v., [timp] ~ V 278, [viziune] logică VI 211^N, vină logică V 66, 153, VI 108; v. și *prelogicul*
- logistică V 66, VI 386; v. și logică
- mesaj II 156, 197, V 65, 84, VI 306, ~ uman v. (F) *umanul*; v. și *comunicare*
- morfologie VI 19, 198, 388
- non- II 93, VI 121, 331, ~ artă v. (C) *artă*, ~ contradicție, v., ~ existență v. (F) *existență*, ~ lucru v. (F) *lucru*, ~ sens v. (F) *sens*, ~ spirite v. (E) *spirit*², ~ tineret v. (P) *tineret*, ~ treabă v. (I) *treabă*; v. și (F) *negație*
- non-contradicție IV 209, 231, V 236, principiul non-contradicției IV 114; v. și (F) *contradicție*
- numeral II 82; v. și *cardinal*

paradox II 31, 107, 169, 231, 237, 293, V 127, ~ neeuclidian II 260

paradoxele infinitului VI 241, paradoxele [intelectului] II 262, paradoxul cretanului V 127, paradoxul medievalilor v. (C) medievali, paradoxul minci-nosului II 231, VI 251; v. i paradoxalul

paradoxalul*, paradoxal IV 220, 254*, VI 251, 299; v. și para-dox

predicat II 111, V 145, ~ univer-sal II 178, subiect : ~ v. subiect²; v. și predicatie

predicatie, predicare* II 109, 174*, 178, 199, VI 366; v. și predicat

prelogicul II 166, V 159; v. și logicul

prepoziție II 246, V 60, VI 18, 123, 208, conjuncție: ~ V 132, 153, VI 17, 19, 63, 126, 202, 237 (v. și conjuncție); v. și prepoziționalitate

prepoziționalitate V 192, 193, 245, VI 214; v. și prepoziție

presupoziție VI 174; v. și ipoteză

propoziție/propozițiune, propozițio-nal* II 128, IV 230, V 31, 132, 157, 168, 234, 340, 363, VI 49, 118, calcul~, v., funcție propozițională II 19, 99, IV 230, 231, 246, V 355, logica propozițiilor v. logică, ~ universală VI 342 (v. și universală); v. și conversiune

L relație² V 156, logica relațiilor v. logică, teoria relațiilor IV 239; v. și logicul, (F) relație¹, (M) relație³

semantică, semantic* ~ generală II 224, [spațiul] ~ V 307

semanticism II 121

semiotică VI 381

semn VI 381, ~ : simbol IV 235 (v. și simbol)

semnal, semnalizare* II 197, 253, 258, III 6, 7, V 168, VI 381*; v. și comunicare

silogism, silogistic* II 1, 13, 150 184, 187, IV 227, V 32, 74, 75, 136, 222, VI 124, 131, 325, demonstrație: ~ V 31, figură silogistică II 199, no-țiune: judecată: ~ v. judecată, sexuat V 157; v. și silogistică, sorit

silogistică V 72; v. și silogism simbol, simbolism* II 175, IV 35*, 226, 243, V 281, VI 154, semn: ~ v. semn; v. și (M) simbolistică

sinonimie, sinonim* II 212, ~ : omonimie/omonim II 62*, 63

sorit II 1, 95; v. și silogism ^Nspațiu logic II 211, 212, 283 V 161, 207, 307, ~ : timp logic IV 107, V 74, VI 118 (v. și ^Ntimp logic)

specie¹/speță II 56, 62, 99, V 26, ~ : gen II 66, 171, 192 (v. și gen), ~ [infimă] II 66; v. și specificație

specificație, specific* II 38, gol ~ V 245; v. și specie¹

structuralism II 14, V 46, 250; v. și (F) structură¹

*structură*² V 84, 281, VI 108, ~
logică/ [a] logicii V 197, VI
118; v. și *formă*², (F) *struc-*
*tură*¹

*subiect*² II 174, ~ (S): predicat
(F) II 56, 65, 99, 160, 178, 199,
IV 230, 246, VI 130 (v. și
predicat)

substantiv V 60, VI 19, ~: ad-
jectiv V 226, ~ verbal VI
113 (v. și *verb*)

supărare [cuvîntul] ~ V 5 (v. și
cuvînt)

synaletism VI 297

syn-logism V 222

terț exclus II 24

timp logic II 4, 115, 121, 140,
196, 311, V 132, 137, 156, VI
114, 117, *spațiu logic*: ~ v.

spațiu logic; v. și *logicul*
transmite II 258, 300; v. și *comu-*
nicare

*tranzitivitate*¹ VI 288, 329; v. și
(M) *tranzitivitate*²

universală II 199, VI 320; v. și
propoziție

verb V 145, ~ *auxiliar* V 255, ~
neregulat IV 258, ~ *tran-*
zitiv VI 288 (v. și *tranzitivi-*
*tate*¹), *verbul* « a avea » II
221, VI 154; v. și *conjuga,*
substantiv

voci vocile lui Porphyr II 174;
v. și *PORFIR*, (F) *porfirian*

(M) MATEMATICĂ

*adunare*², *aduna*^{*} II 14, 69, 97,
144*, 159, 167, 220, 311, IV

L M

246*, V 48, 156*, ~: înmul-
țire, ~: înmulțire: ridicare la
putere v. *Nridicare la putere*;
v. și (L) *adunare*¹, *operație*
algebră II 114, 175, *algebra mul-*
țimilor II 322, ~: aritmetică
II 93 (v. și *aritmetică*). ~:
aritmeticul II 113 (v. și *arit-*
meticul)

algoritm VI 369

*analiză*² V 312, ~ *funcțională*
II 135; v. și *aritmeticul*

aritmetică II 237, 320, IV 231,
algebră: ~ v. *algebră*; v. și
aritmeticul

aritmeticul, aritmetic^{*} II 69, *al-*
gebră: ~ v. *algebră*, ~: ana-
liticul II 182 (v. și *analiză*²),
operație aritmetică v. *operație*;
v. și *aritmetică*

asimetrie V 364, 381, 386; v. și
simetrie

augmentativitate, augmentare^{*} II
94, 107, V 355*

*axiomă*² VI 109, 197, *axiome de*
continuitate v. *continuul, axio-*
mele geometriei II 220, *sistem*
de axiome II 229; v. și (F)
*axiomă*¹

calcul II 153, IV 35, V 153, ~
diferențial II 107, 264, 304
(v. și *diferențială*), ~ *infini-*
tezimal II 7, 96, 159, 182, V
396, VI 244, ~ *matematic* II
25, 183, *mașină de* ~ v. (S)
mașină

cantorism II 320, VI 241; v. și
CANTOR

cerc II 24, 58, 117, 133, 203, 244,
331, IV 114, V 94, *mişcare în*
~ v. (F) *mişcare*

- comutativitate IV 231, ~ : asociativitate II 77
- constantă ~ : parametru: invariant VI 289, ~ : parametru: variabilă II 170 (v. și *variabilă*), ~ : variație V 356 (v. și *variație*), constantele filozofiei v. (F) *filozofie*
- continuul/continuu, continuitate^{*} II 252, 305, 319, 320, VI 33^{*}, axiome de ~ V 280^{*}, ~ : discontinuitate/discontinuu II 82^{*}, 182^{*}, 276^{*}; 334^{*}, ~ : discret IV 247
- coordonate II 114, 283, IV 107, ~ carteziene II 145, subordonate: ~ v. (F) *subordonare*
- corespondență² II 76, 82, 108, 142, 143, 334, VI 214
- curbă, curbură^{*} II 133, 159, 264, 331, IV 238^{*}, VI 181
- demonstrație VI 310, ~ matematică VI 171, ~ : silogism v. (L) *silogism*
- derivată II 96, 108, 129, 252
- diferențială II 182, 276, IV 247; v. și *calcul*
- dimensionalitate^{*}, dimensional n^{*} ~ V 89^{*}, 382, spațiu/[spațiu] bi- /.../ n- ~ II 48, IV, 107, V 110, zero- ~ VI 60; v. și *dimensiune*
- dimensiune II 114, 158, 212, 283, V 150, 161, VI 113; v. și *dimensionalitate*
- echipotență II 289
- ecuație II 25, 26, 148, 150, ~ trigonometrică/ [trigonometrică] II 6, VI 100 (v. și *funcție*)
- M** egal/« = », egalitate^{*} II 111, 190 264, 276, V 145, VI 72^{*}, 121, ~ : inegal VI 203, ~ : inegalitate II 81, IV 247^{*} (v. și *inegalul*), relație de ~ II 42
- element² II 68, 69, 77, 89, 102, 191, 195, 237, 301, 329, IV 231, V 72, VI 149, 214, mulțime cu un ~ v. *mulțime*; v. și (F) *exemplar*
- elice, elicoidal^{*} II 130, 133, mișcarea elicoidală II 133, 158
- elipsă II 133, mitul elipsei v. (R) *mit*
- formulă II 303, V 281, *formula* lui Taylor II 129
- funcție II 83, 99, 129, 142, 170, 252, 283, IV 230, 244, 246, 247, V 29, ~ trigonometrică II 108 (v. și *ecuație*), funcțiile lui Leibniz II 303, *ideea funcției*/ de ~ II 334, IV 111
- geometrie, *geometric*^{*} II 85^{*}, 170, 334, IV 236, V 121, VI 374, 381, axiomele *geometriei* v. *axiomă*, construcție *geometrică* II 323, *geometria* [lui Riemann] II 244, ~ diferențială VI 244, ~ euclidiană II 125, ~ plană II 133, *geometrii* neeuclidiene II 102, parabola *geometriei* V 344, spațialitate *geometrică* II 212, universul ~ V 6; v. și (F) *geometriza*
- \mathbb{N} *grămadă* V 288, 289, mulțime: ~ v. *mulțime*
- grup II 130, 142, 143, 149, 290, V 307, [cuvîntul] ~ V 257; v. și *inel*

idempotență VI 362
*inegalul, inegalitate** II 254, V 146,
 egal: ~ v. *egal*, relație de ~
 II 81
inel II 89, 130, 290; v. și *grup*
*infinitul*³/ ∞ II 83, 144, 241,
 [puterea] *infinitelui* II 107 (v.
 și *mulțime*); v. și (F) *infinitul*¹
intersecție II 69, 175, 301

înmulțire II 82, 102, 175, adunare:
 ~ II 107, 301, IV 232, VI 319,
 adunare: ~ : ridicare la putere
 v. ^N*ridicare la putere*, ~
 logică v. (L) *logicul*; v. și
operație

*lege*² II 195, ~ de compoziție/
 compunere II 290, 301
*limită*² VI 44, valoare ~ V 396
linie dreaptă II 24, 133, 158, 159,
 244, VI 284, 333

matematică / matematici II 5, 30
 37, 42, 47, 78, 82, 83, 85, 87, 89,
 91, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 102,
 103, 107, 110, 111, 118, 142,
 149, 151, 153, 154, 158, 159,
 161, 169, 170, 176, 183, 188,
 190, 191, 220, 229, 258, 264,
 289, 291, 296, 303, 304, 306,
 307, 313, 315, 319, 320, IV
 111, 217, 220, 233, 235, 238,
 240, 241, 242, 247, V 8^N, 19,
 28, 29, 48, 68, 145, 146, 147,
 151, 155, 178, 179, 186, 218,
 242, 257, 267, 307, 312, 383,
 387, 396, VI 33, 34, 65, 98,
 109, 111, 128, 155, 166, 187,
 197, 203, 204, 209, 237, 238,
 244, 280, 290, 309, 331, 362,

M 386, *matematicile noastre* II
 215; v. și *matematicieni, mate-*
maticul
matematicieni/matematician II 83,
 230, 329, III 33^N, IV 240,
 VI 251, 290, 310, 359; v. și
matematică
*matematicul**, *matematic* II 26*,
 73*, IV 247, V 136, 208, 395*,
 VI 164, [abstractul] ~ II 158,
 adevăr ~ V 119, complexul
 ~ II 14, creația *matematică* II
 97, delir ~ II 40, demonstrație
matematică v. *demonstrație*,
 disciplină *matematică* V 153,
 formalismul ~ V 61, imposi-
 bilul ~ V 8, instrument ~ II
 173, jungla *matematică* II 134,
 logică *matematică* v. (L) *logică*,
 logico — ~ II 166, logosul/
 [logosul] ~ II 73, 97, 110,
 188, 270, V 142, VI 96, 245,
 246, mentalitate *matematică*
 VI 70, operație *matematică* v.
operație, perspectiva *matema-*
tică IV 220, [principiul] ~ VI
 197, relație *matematică* v.
*relație*³, simbolistică *matema-*
tică v. *simbolistică*, speculație
matematică IV 204, structuri
matematice VI 180, tehnicism
 ~ II 296, teologie *matematică*
 VI 180, 209; v. și *matematică*
matrice II 84, 212, V 232
maxim II 331
mulțime II 68, 75, 76, 82, 143, 175,
 191, 215, 264, 290, 301, 304,
 313, V 29, 72, 75, VI 134, ~ :
 colecție II 176, V 146, ~
 de/cu un element IV 220.

topologie, topologicul* II 264*, 313, VI 123

transformare II 142, 143
tranzitivitate² [reflexivitate]: simetrie: ~ II 42; v. și (L) tranzitivitate¹
triunghi II 133, 244, 331, IV 236, 261

unghi II 85, 133

unu II 311, VI 363, zero: ~ :
totul v. zero; v. și număr

variabilă II 99, 220, 334, constantă: parametru: ~ v. constantă, variație: ~ v. variație
variație II 99, 142, 170, IV 230, 246, 247, V 178, VI 144, constantă: ~ v. constantă, ~ :
variabile V 312 (v. și variabilă)

vecinătate II 130, 313

vector, vectorialul* II 158, V 294, ~ : vectorialitate II 152, ordinea vectorialului II 144

zecimală VI 230

zero II 93, 154, 276, IV 247, VI 99, 362, ~ - dimensional v. dimensionalitate, ~ : unu:
totul II 301; v. și (F) nimicul

5. (S) ȘTIINȚĂ, TEHNICĂ, NATURĂ

acelerație¹ VI 165; v. și (I) Naccelerație²

acizi nucleici II 324, ~ : proteine V 384; v. și cromozomi

analizor II 33, 37; v. și (F) analiză
animalul, animal* II 18, 159, 232, V 79, 134, 153*, 238, 386, VI 205*, agresivitatea animală

M S

IV 21; v. și (F) animalitate, viețuitor

anticorpi/anti-corpi II 7, corpi: ~ II 8

antropologie, antropolog* V 29, 338, VI 62*, 379, ~ științifică V 201

asimilare/așimilație, asimila*/asimila I 2, II 5, 33, 37, 49*, 144, 240*, V 254^N

astru II 70, 197, IV 162, V 28; v. și (C) astrologie, lună
atom, atomic* II 123, 239, 275, IV 16, V 237, energie atomică VI 54, structură atomică II 30; v. și (F) energetism

big-bang V 381, VI 95

biologicul, biologic* IV 255, V 251*, 396*, VI 185*, autoreglare biologică IV 249, [neîmpliniri] biologice II 144, ordinator ~ V 358; v. și biologie

biologie, biologi* II 32, IV 233, 237*, V 29, 61, 68, 106, 385; v. și biologicul, bios

bios II 33, 102; v. și biologie, viu
botanică V 29

celulă IV 26, V 291, 309, 389, VI 48, celule nervoase V 358

chimicul V 270; v. și chimie
chimie, chimiști* IV 95*, V 68*, 385, VI 359, 381; v. și chimicul
cibernetică, cibernetic* II 14, 100, 203, V 185, 234, VI 369, [judecata] cibernetică II 99, sistem ~ II 284 (v. și sistem²)
cîmp II 19, 165, 166, 246, IV 223, V 28, 159, 201, 237, 274, 316,

- VI 3, 48, 124, 184, 260, ~ S
 logic v. (L), corpuscul: ~ II
 125 (v. și undă), particulă:
 ~ I 9 (v. și particulă)
 cod V 61, 273, 290, 351, ~ genetic
 VI 184 (v. și genotip); v. și
 cromozomi
 conservare principiul conservării
 II 167
 cosmologie V 359; v. și (F) cosmo-
 logicul
 cosmos², cosmic² II 22, 26, 28, III
 11, V 309, 331, 354, accident
 ~ II 278, navă cosmică V 158,
 zile cosmice III 6
 creer II 121, IV 26, V 358, VI
 369, ~ colectiv II 271, ~
 electronic: viu VI 331
 cromozomi, cromozomal² V 171,
 garnitură cromozomală II 324;
 v. și aciți nucleici, cod
 culoare II 58, V 28, 65, VI 164,
 282, teoria culorilor VI 216
 deplasare mișcare: ~ II 11, 15
 (v. și (F) mișcare)
 digestie II 32, 37; v. și asimilare
 ecologi V 247; v. și ecologie
 ecologie, ecologic² II 284, V 246,
 330²; v. și ecologi
 electricitate V 176, VI 3
 electromagnetic/electro-magnetic
 emisiuni electromagnetice II
 58, spectru ~ v. spectru, unde
 electromagnetice II 109, 241
 (v. și undă)
 endosomaticul, endosomatic² ~:
 exosomatic V 343, 385² (v. și
 (F) interior)
 energie II 26, 43, 208, 240, 300,
 VI 29, 306, ~ atomică v.
 atom, materie: ~ II 167 (v. și
 (F) materie)
 entropie II 26, 118, 216, V 385,
 386, VI 256, 271, ~: distropie
 II 197, ordine: ~ v. (F)
 ordine; v. și negentropie
 ereditate VI 286
 evoluție, evoluat² II 99, 284², V
 123, 171, 358, VI 93, ideea
 de ~ II 159
 experiment/experiență, experi-
 mental² II 73, 276, 312, V
 135, 162, 287, adevăr ~ II
 157, ~ științifică II 2, ~
 științific II 74
 fizicalul, fizical² II 26, [forma-
 lism] ~ V 61, judecata fizicală
 II 140; v. și fizică
 fizică II 26, 79, 166, 216, IV 233,
 V 29, 68, VI 144, 165, 218,
 267, 311, 381, 384, capitolele
 fizicii VI 3, conferință — ~
 VI 309^N, fizica de azi v. (I)
 azi, fizica relativistă II 202,
 fizician: ~ v. fizicieni; v. și
 fizicalul, fizicieni, mecanică
 fizicieni II 297, IV 237, VI 62,
 288, 308, 359, 384, fizician:
 fizică V 254 (v. și fizică)
 fluizi II 208, 223, V 176
 forță II 166
 genotip ~: fenotip V 358
 gravitație II 119, V 161, VI 3
 greutate masă: ~ II 186
 indeterminare, indeterminism² V
 28, 185²
 inerție VI 144, 169, legea inerției²
 II 167, principiul inerției II
 166

- informatică VI 369, ~ : informaticieni V 326; v. și (L) informație
- intestine II 32
- invenție, inventiv* V 178, VI 376*; v. și (I) ^Ninventa
- izotop, izotopiza* II 43, 58, 103*
- laser II 240, VI 29
- lumină II 43, 109, 332, V 14, 28, VI 282, viteza luminii v. viteză
- lună II 225, IV 162, VI 67, 195, 238
- maimuță II 220, V 171, om: ~ II 159, 309, VI 331
- maladie² II 297; v. și (F) maladie, medicină
- mașină II 11, 15, 97, 110, 119, 146, 173, 189, 198, 294, 322, IV 170, 249, V 142, VI 82, 180, 209, 221, 268, 319, a face mașini V 369, mașina de azi v. (I) azi, ~ de calcul/calculat II 37, V 153, ~ electronică II 119, IV 240 (v. și microprocesor), ~ : organism II 16 (v. și mecanism), tipuri de mașini II 300; v. și motor
- mecanică VI 169; v. și fizică
- mecanicul, mecanic* II 119, V 382*, VI 3, 241*, 267*, logic: ~ v. (L) logicul, ordinea mecanicului II 144, ~ : organic II 159, V 136*, VI 110*, 132 (v. și mecanism); v. și (F) mecanism
- mecanism VI 170, ~ : organism II 15, 203, IV 26 (v. și mașină, mecanicul, organicul), ~ nou v. (F) noul
- S** medicină, medic* II 297, V 28, 369*, VI 263, 274, medicina spiritului v. (F) spirit¹; v. și (I) sănătate
- microorganism/micro-organism II 7, V 310, 386; v. și organism
- microprocesor V 262, VI 279, 369; v. și mașină
- motor II 140, VI 209; v. și mașină
- naturalul, natural* II 197, elemente naturale II 30, faptul ~ V 266, ființă naturală II 248, istoria naturală II 159, lege naturală V 19, ~ : artificial IV 231, omul ~ II 141, științe naturale II 79; v. și natură²
- natură², naturaliști* II 9, 12, 14 52, 102, 131, 134, 140, 200, 229, 248, 278, 282, 309, 313, IV 18, 208, 219, V 112, 140, 178, 230, 287, 341, 366, 374, VI 55, 104, 151, 186, 247, 290, 310, 369, 382, Dumnezeu — om — ~ v. (R) Dumnezeu, gândul naturii v. (F) gând, istoria naturii V 58, legile naturii V 290, natura organică, v. organicul, ~ : cultură v. (C) cultură, ~ : spirit v. (F) spirit¹, ~ stimulată II 198, științele/[științele] naturii V 19, 68, 139, 267, VI 185, 244; v. și naturalul
- negentropie VI 93; v. și entropie
- newtonian principii newtoniene II 166; v. și NEWTON
- organe II 32, 256, V 195; v. și (F) organ
- organicul, organic* II 26, 33, V 270*, 330*, VI 72, ființă

organică II 17, 18, 116, mecanic: ~ v. mecanicul, natura
 organică V 309, ordinea organice
 celui II 144, ~ : anorganic II
 182; V 287; v. și organism, viu
 organism II 7, 116, IV 239, V 195,
 309, 358, 383, 385, mașină: ~
 v. mașină, mecanism: ~ v.
 mecanism; v. și organicul
 osmoză II 33, 37, V 141
 particulă II 269, 297, 304, ~ : cîmp
 v. cîmp
 planarie, planariu* II 8, vierme ~
 II 5
 plantă II 17, 31, 131, 159, 229, V
 79, 99, 238, 386, VI 3, 58, 118
 plasmă II 226
 preformism V 309
 procreație, procrea* I 7, II 20,
 30, 33, 77, 130, 290, V 85, 117,
 VI 51, creație: ~ v. (C)
 creație; v. și reproducere
 pulsație II 135, 159, III 15, V 124,
 VI 116, pulsația logică v. (L)
 logicul; v. și vibrație
 radiații II 10; v. și rază
 rază V 176, raxe X II 272; v. și
 radiații
 reacție în lanț² VI 122; v. și (F)
 reacție în lanț¹
 reproducere; reproduce*, a se II
 147, V 310, VI 118, 169, 257,
 ~ : cultură VI 373; v. și
 procreație
 respirație II 33, 37, III 13, V 141,
 201, VI 51
 robot II 82 roboții de mîine v. (I)
 mîine
 sex, sexual* II 74, 77, 130, VI 219,
 373, instinct ~ v. (E) instinct,

S raport ~ V 395, sexul ingerilor
 v. (R) ingeri; v. și (F) femi-
 ninul
 siliciu V 262
 sistem² II 11, 99, V 136, 195, 385,
 VI 3; ~ cibernetic v. ciber-
 netică, ~ de control II 135,
 ~ de reglare V 234, teoria
 sistemelor V 136, 185; v. și (F)
 sistem¹
 singe II 32, 33, V 141, VI 196,
 322, 391
 specie²/speță II 33, 64, 89, 99,
 104, 155, 160, 284, IV 18, V
 17, 158, 171, 345, 358, 368,
 391, VI 51, 118, 184, 322,
 legile speciei IV 22
 spectru spectrul electromagnetic
 II 101, 109, spectrul lui New-
 ton VI 282, spectrul undelor
 II 241, VI 184
 știință, științificii* II 8, 9, 14, 21,
 29, 33, 38, 40, 47, 62, 66,
 67, 74, 103, 131, 135, 140,
 153, 167, 172, 173, 175, 183,
 199, 207, 212, 224, 232, 237,
 257, 284, 291, 297, 306, 313,
 314, IV 214, 215, 216, 217,
 226, 227, 238, 241, 247, V
 29, 34, 68, 73, 153, 161, 178,
 185, 194, 208, 281, 285, 287,
 315, 336, 342, 388, VI 3, 53,
 92, 100, 118, 128, 135, 155,
 185, 244, 386, clasificarea
 științelor VI 312, cuvintele
 științei V 380, istoria științelor
 VI 338, om de ~ II 119, 173,
 313, știința antică v. (C) antici,
 știința antică: nouă II 96,
 știința-ficțiune v. (C),

știința noastră V 178, știința spațiului II 212, IV 261, știința Unului II 30, ~ a norilor VI 260, ~ : științificitate VI 34, științe de cunoaștere: recunoaștere V 19, VI 331, științe exacte/ale exactului II 118, VI 105, științe istorice v. (C) istoric, științe naturale v. *naturalul*, științele naturii v. *natura*², științele omului V 19, 29, 46, VI 34, 105, (v. și (C) *cultură*, (I) *om*), științele spiritului V 139, VI 185, 318 (v. și (C) *cultură*); v. și (F) *ști*, *științificul*
*științificul*¹, *științific* II 271, IV 107¹, 261¹, V 14, 117¹, 122¹, 290, adevăr ~ II 314, anarhism ~ v. (P) *anarhism*, antropologie *științifică* v. *antropologie*, atitudine *științifică* VI 242, aventura *științifică* V 341, [cercetare] *științifică* V 331, cultura/[cultura] *științifică* II 327, VI 211, 260, cunoașterea *științifică* II 203, VI 186, [delir] ~ V 230, descoperiri *științifice* VI 3, disciplină *științifică* IV 226, experiment ~ v. *experiment*, gândirea *științifică* II 9, idee *științifică* II 203, [interpretare] *științifică* II 16, proză *științifică* V 130, VI 94, [semnificație] *științifică* VI 149, ~ : neștiințific II 23, *științifico-tehnic* v. *tehnicul*, viziunea *științifică* II 278; v. și *știință*
tehnică, *tehnicitate* II 14, 231¹, 327, IV 17, 219, V 10, 28, 34,

S 178, 196, 341, 343, VI 104, 105, 209, 268, 365, 369, 374, istoria tehnicii v. (C) *istorie*, *tehnica de azi* v. (I) *azi*, *tehnica modernă* v. (I) *moderni*, *tehnicile Orientului* v. (C) *tehnici*; v. și *tehnizare*, *tehnicul*
tehnizare V 354; v. și *tehnică*
tehnicul, *tehnic* II 38¹, V 46, *civilizație tehnică/științifico-tehnică/tehnico-științifică* II 208, IV 206, V 14, VI 50, obiecte tehnice V 112, progres ~ VI 382, revoluție *tehnică* V 178, *tehnico-științific* II 296, 312; v. și *tehnică*
termodinamică II 31, [legile] *termodinamicii* V 350, *termodinamica spiritului* v. (F) *spirit*¹
undă II 24, 34, 43, 55, 109, 119, 144, 159, 208, 253, V 29, VI 3, 4, 116, *ideea undei* II 118, *spectrul undelor* v. *spectru*, ~ : *corpuscul* II 204, V 28 (v. și *cîmp*), ~ *superficială* II 117, *unde electromagnetice* v. *electromagnetic*
*univers*² II 304, *epura universului* VI 100, ~ *material* II 332
vaccin II 7
*viață*¹ I 7, II 7, 16, 18, 24, 43, 60, 101, 140, 231, 237, 264, 290, 291, 313, IV 18, 210, 249, V 28, 106, 123, 140, 184, 247, 273, 309, 331, 354, 359, 389, VI 184, 274, *forme de* ~ V 254, *modelul vieții* II 77, *schema vieții* II 17; v. și (I) *viață*³, *viu*

vibrație II 55, 109, 135, v. și
 pulsație
 vid II 11, 225, 276
 vietăți II 284; v. și viețuitor
 viețuitor II 33, 141, VI 171,
 lumea viețuitoarelor VI 257,
 v. și animalul, vietăți
 virus II 7, VI 48
 viscere II 32, 256; v. și organe
 viteză II 96, 216, V 310, VI 144,
 165, 169, viteza luminii II 202,
 ~ de augmentare II 107, ~ de
 parcurgere II 289
 viu IV 136, V 354, ființă vie II
 203, istoria vie II 14, întregul
 ~ V 195, lumea vie II 7; v.
 și bios, organicul, viață¹

zoologie IV 213

6. (P) POLITIC, SOCIAL, ECONOMIC

administrativul, administrație* II
 317, IV 143, V 57, ~ canto-
 nală VI 216
 anarhism V 341, ~ științific V 387
 aristocrați, aristocrație* II 271, VI
 151, ~ : burghezie II 159*
 avea, avere* II 221, IV 258*, VI
 54*, 66, 238, ~ : fi V 255, VI
 154; v. și posesiune
 banul IV 33, V 109, 179, 251 365,
 VI 46, 258
 beatnici II 248; v. și hippies, tinere
 bun II 126, 136, 209, V 88, 276
 365, 379, ~ de consumare V
 109, ~ de consumare: însu-
 mare V 113, VI 4, bunuri
 economice II 43, ~ : valoare

S P

V 113, VI 87, 275 (v. și (C)
 valoare)

Capital II 1, 140, 177; v. și capi-
 talism
 capitală V 35
 capitalism, capitalist* II 136, 140,
 160, 203, 208*, 217, V 396; v.
 și Capital, capitaliști, socialist
 capitaliști II 127, 160; v. și
 capitalism
 cetățean VI 177, cetățeanul [pla-
 netei] V 97
 clasă² II 14, 16, 47, 159, 177, 224
 colectivism V 55, individualism:
 ~ v. individualism
 comerț V 210; v. și negustor
 comunism, comunist* IV 52, 62^N,
 VI 177*; v. și socialism
 comunitate II 28, 91, 177, 228,
 313, IV 42, 260, V 186, 264,
 284, VI 33, 51, 55, 59, 151, 291,
 322, 341, individ: ~ v. (F)
 individ, ins: ~ v. (F) ins,
 istoria comunității v. (C) istorie,
 persoană: ~ v. (F) persoană
 conducători II 163, IV 192, VI 82;
 v. și conducere
 conducere, conduce* V 392*, VI
 64; v. și conducători, guver-
 nare, stăpînire
 constituție II 220, IV 260, VI 159
 contestație V 328; v. și protest
 criză II 126, 248, IV 34, 261, V
 208, VI 53
 cuvînt² VI 341
 drepturi II 248, VI 341; v. și
 nedreptate
 economicul, economic* IV 255, V
 46*, 122, VI 390*, bunuri;

- economice v. bun, [experiență] **P** industrie, industrial* V 324, VI 300, muncă industrială IV 30 (v. și muncă), revoluție industrială V 385
 economică II 312, gospodărire economică VI 216; v. și economie, economism
 economie, economiști* II 328, V 19, 68, 324*, 379*; v. și economicul
 economism V 185, 379; v. și economicul
 egalitate² V 26, VI 247, ideea de ~ VI 232, libertate: ~: fraternitate v. libertate²
 elitism, elită* VI 168, elite culturale VI 216, ~: democrație V 392
 exil V 35, VI 349
 feminism II 210, V 56; v. și (I) femeie, (F) femininul
 forțe de producție/productive II 9, 109, 145, 163, ~: relații de producție II 159, 160, 172 (v. și relații de producție)
 guvernare II 277, VI 152; v. și conducere
 hippies II 266, VI 340; v. și beatnici, tineret
 hrană II 43, VI 82
 ideologie V 34, VI 36, 69, 294, ideologiile de astăzi v. (I) azi
 independență VI 390; v. și libertate²
 individualism IV 219, ~: colectivism V 55, VI 59; v. și (F) individ
 industrializare II 97
 Internațională VI 151; v. și naționalism
 lege³ II 306
 libertate², libertăți* IV 155^N, 192, V 17*, 63*, VI 221*, 299, ideea de ~ v. (F) idee, ~: egalitate: fraternitate VI 151, ~: neatîrnare IV 205, V 17, 63 (v. și ne-atîrnare); v. și independență, (F) libertate¹
 marfă I 9
 mase II 103, 159, VI 10, 12, 216
 minorități V 392
 muncă I 9, IV 59, V 303^N, VI 55, 82, diviziunea muncii II 124, ~ industrială v. industrie; v. și (I) lucrare
 naționalism ~: internaționalism VI 274 (v. și Internațională)
 ne-atîrnare IV 261, V 63, VI 390; v. și libertate²
 nedreptate VI 340; v. și drepturi, (E) dreptate
 negustor II 336, VI 151; v. și comerț
 nevoi II 103, 126, 159, V 179, VI 209, ~ materiale V 324; v. și (I) nevoie
 piață II 126
 politică, politicieni* II 194, 336, V 283*, 369*, VI 51, 152, 270; v. și politicul
 politicul, politic* II 36*, 194, V 122, VI 51, 216, 247, 294, 298,

390*, delir/[delir] ~ IV 258, VI 221, ginea politică VI 64, istoria/[istoria] politică VI 216, 341, 343, mintuire politică V 189, om ~/oameni politici V 369, VI 169, 341, reformă politică VI 79; v. și politică
 posesiune II 127, 221, VI 154, ^Nproprietate fără ~ v. proprietate; v. și avea
 proletariat II 1, 159, VI 151
 proprietate II 2, 122, VI 80, ^N~ fără posesiune VI 347 (v. și posesiune), ~ : furt II 1, 127
 protest, protesta* II 248, V 25*, 289; v. și contestație, revoltă
 putere VI 231, afirmare de ~ V 120
 relații de producție II 169, 224, 260, V 185, forțe de producție: ~ v. forțe de producție
 reprezentanță II 335
 revoltă IV 30; v. și protest
 revoluție/Revoluție VI 169, Revoluția franceză/[franceză] II 260, VI 151, 268; v. și (C) război
 sat IV 206; v. și țaran
 social VI 302, act ~ VI 107, [demnitate] socială IV 194, experiență/[experiență] socială II 312, VI 221, relații sociale VI 253, strîmbătate socială II 243, titlul ~ V 391, vecinătate socială II 313, viață socială II 16 (v. și societate)
 socialism II 3, 43, 127, 144, 203, 220, 221, 317, V 255, VI 65, 154, 232, 274, 299, lumea socialismului II 209, ~ științific II 159; v. și capitalism, comunism,

S societate II 1, 12, 43, 71, 95, 101, 134, 159, 160, 198, 204, 207, 217, 260, 262, 275, IV 26, 14, V 17, 81, VI 10, 36, 37, 65, 71, 82, 169, 221, așezare în ~ VI 46, individ: ~ v. (F) individ, ins: ~ v. (F) ins, istorică VI 51, societatea azi v. (I) azi, viața/[viața] societății II 93, VI 51 (v. și social)
 sociologie V 29, 68
 stat II 122, 160, V 28, 120, V 64, 154^N, 159, 196, 378
 stăpînire II 306, IV 141; v. și conducere

somaj VI 382

tineret II 248, VI 382, non-~ V 238, tineretul german v. (C) germani; v. și hippies, (I) tineri

tiranie IV 30, VI 294

țaran II 200, 248; v. și sat

7. (C) CULTURĂ, CIVILIZAȚIE, ISTORIE, NAȚIUNE

agora II 180

anglo-saxoni, anglo-saxon* VI 41, 63*, 177, 310, Nordul ~ V 221; v. și englez

antichitate II 103, 260, 277, V 228; v. și antici

antici, antic* II 24, 55, 119, 146, 159, 162, 193, 224, 276, III 16, IV 258, V 9, 28, 29, 37, 53, VI 241, 246, erosul ~ VI 331 (v. și (F) platonicieni), eroi ~ v. erou, ființa anticilor v. (F)

- ființă, filozofia antică* II 96, *integralismul* ~ II 14, [posibilul] ~ II 41, *principiul* ~ v. (F) *principiu, știința antică* I 74, 313 (v. și (S) *știință*); v. și *antichitate, greci, vechi*
arab cultura arabă VI 96, lumea arabă V 240
*arhitectură, arhitectonic** VI 60, 105, 231*, ~ privată IV 48, monumente arhitectonice VI 153
*artă, artistic** II 12, 32, 33, 43, 72, 159, 216, 217, 281, 313, III 31, IV 17, 42, V 61, 115, 178, 331, VI 75, 94, 98, 99, 290, 309, 334, 338, 368, 371, adevărul ~ VI 331, *arta modernă* v. (I) *moderni, arta Renașterii* II 231, ~ abstractă V 61, 186, ~: non-~ V 65, *arte minore* V 62, *arte primitive* VI 51, *creația de ~ / artistică* II 21, 271*, 291, V 178*, 245, *frumosul* ~ v. (E) *frumosul, Madonele artei* II 221
asiatici IV 219, 260, V 260; v. și ASIA, *indieni*
astrologie II 257, V 207; v. și (S) *astru, zodiac*
autor II 21, 80, V 186, 233, V 19, [a citi] *autori* VI 339; v. și *carte*
basn VI 26; v. și *poveste*
^N*băcan* VI 169
carte II 79, 172, 246^N, IV 110^N, 115^N, 150^N, 256, V 21, 241^N, 289^N, VI 1, 171, 267, 314, 331, cartea lui Orwell II 317^N, cărți de sedimentare II 21 (v. și *operă*), a citi/[a citi] o ~ / cărți II 249, V 16, 393, VI 339, a citi: a scrie cărți IV 129 (v. și *cititor, scrisul*), lumea cărților IV 103, 261; v. și *autor*
*cărturar, cărturăresc** II 274, destin ~ IV 118
celți V 14
cercetare V 331
cetate II 103, 159, V 370, ~ grecească IV 206, V 115, *cultură de cetăți* IV 206
chinezi V 230; v. și CHINA
*cinematograf, cinematografe** V 65, 167*, 179, 240, VI 150, 179*, 267, 331
cititor V 251, VI 351; v. și *carte civilizată* I 7, II 99, 109, 250, V 305, 320, VI 376, *civilizația modernă* v. (I) *moderni, civilizația noastră* VI 50, ~: *cultură* II 43, 208, 266, IV 206, V 14, 186, 240, ~: *decadență* II 9, ~ *feminină* v. (F) *femininul*, ~ *tehnică* v. (S) *tehnica*
^N*cîntec* IV 151, 183, 196, 256, V 107, 305, VI 26, ~: *supra* ~ I 3^N
^N*comentariu/comentar* II 33, 40, 95, V 192, VI 101, 267, *comentariul sensibil* v. (F) *sensibilul creativitate, creator*/creatorul* II 88, 95, 216, 217*, IV 34*, 121^N, V 4, 12^N, 186, 211^N, 252, 311*, 331*, 351', VI 52*, [delir] ~ IV 258, *gînd* ~ II 109, IV 184, *inteligențe creatoare* V 392, *publicul* ~ II 254,

spirit ~ IV 206; v. și creație, productivitate

creație, crea* I 4, II 21, 79, 80, 86*, 99, 127, 144, 176, 271, 291, 325*, III 16, IV 33, 42, 176, 215, 240, V 12, 88, 331, 350*, 351, VI 109, 231*, 251, 269, 390, creația de artă v. artă, creația matematică v. (M) matematicul, ~ : produce V 311^N, ~ : procreație II 217, IV 258, V 311*, cunoaștere: ~ v. (F) cunoaștere, [facultățile] creației V 263, ști: ~ v. (F) ști; v. și creativitate

critici, critică* V 130*, 222, 331

cultural, culți* antrenament ~ V 323, elite culturale v. (P) elitism, [ispravă] culturală V 14, cei ~ II 271*; v. și cărțurar

cultură/culturi I 2, 8, II 18, 36, 47, 72, 74, 79, 80, 92, 99, 106, 115, 141, 158, 159, 199, 203, 207, 224, 271, 274, 296, 317, III 10, IV 15, 25, 39, 81^N, 206, 238, V 8, 28, 36, 57, 94, 95, 96, 120, 122, 130, 139, 164, 173, 220, 227, 230, 231, 241, 251, 305, 331, 351, 354, 366, 380, 395, VI 3, 16, 48, 50, 54, 55, 80, 87, 97, 144, 149, 154, 190, 197, 231, 232, 240, 267, 270, 275, 282, 288, 290, 292, 294, 300, 322, 331, 358, 365, 390, agent de ~ V 186, 331, a citi ~ VI 339, civilizație: ~ v. civilizație, cultura de azi v. (I) azi, cultura contemporană v. (I) contemporan, cultura culturilor VI 96, cultura europeană v. europeni,

C cultura greacă v. grec, cultura noastră II 33, 281, III 8, V 61, 104, 153, 307, VI 51, 210, cultura română v. românescul, cultura științifică v. (S) științificul, ~ : cultivare/cultiva II 72^N, 267, ~ derivată V 326, ~ de exegeză V 12, ~ istorică II 169, ~ minoră IV 20, ~ tradiționale VI 154, ~/[~] umanistă II 327, IV 258, VI 78, 211, 260, 351 (v. și (S) știință), a face ~ V 396, VI 347, filozofia culturii v. (F) filozofie, filozofii culturii v. (F) filozofi, forme de ~ V 222, ideea culturilor II 14, istoria culturii II 16, lumea/lume a culturii II 209, 308, V 318, natură: ~ II 204, 205, IV 34, 49, 261, V 25, 233, VI 373, oameni/ om de ~/omul culturii IV 30, 72^N, 174, VI 151 (v. și cultural), valoare de ~ II 47 (v. și valoare)

dans II 208, VI 10, 51, ~ : mers VI 305 (v. și (I) mers); v. și ritm

dinastie VI 22; v. și regi

disciplină II 207, V 29, 76, 153, 346, VI 309, ~ filozofică v. (F) filozofic

englez, englezul* ~ necunoscut IV 74*, ~ : scoțian IV 53* (v. și SCOȚIA), limba engleză VI 197, spiritul ~ V 5, VI 63; v. și ANGLIA, anglo-saxoni

epocă II 103, IV 95, V 308, VI 3

erou II 283, V 259, 264, dramă: ~ II 234, ~ antic II 216, ~

- tragic/[tragic] II 260, IV 257, V 85 (v. și (E) *tragicul*)
erudiție V 211^N
etnie II 326, VI 151, 216; v. și *națiune*
*europeni, european** IV 219, 261, VI 63*, 87, cultura /[cultura] *europeană* II 13, 210, V 14, 120, 178, 230, 302, 376, VI 92, 93, 97, 192 (v. și *cultură*); ~: *indieni* v. *indieni*, *gîndirea europeană* II 245, *gînditorii europeni* VI 86, *ideea europeană* VI 4, *istoria europeană* V 14, *metafizica europeană* V 208, *spiritul european* VI 162, *știința europeană* IV 219; v. și EUROPA
evrei IV 204, V 164; v. și *iudei*, (R) *poporul lui Israel*
Evul Mediu II 103, 159, IV 50, V 346, 382, VI 83, 92; v. și *medievali*
exercițiu V 62, 84, 130, VI 51, 197
jaustic condiție *faustică* V 251, Europa *faustică* V 14, VI 96, omul ~ V 10, sufletul ~ 47; v. și FAUST
*fotclor, folcloric** II 21, V 48, 91, 120*, 186, 320, [cultură] *folclorică* IV 206
fotografie V 396^N, VI 217, *Nicoană*: *portret*: ~ v. (R) *icoană*
francez cultura/[cultura] *franceză* V 331, VI 339, *inteligența franceză* V 117, *modelul* ~ V 331; v. și FRANȚA
geniu II 80, IV 147, V 258, VI 59, 186, 231, 322, ~ *local* V 331
C *germani, german** V 122, 244, VI 221*, 291, [cîntec] ~ V 354, [cultură] *germană* V 331, *idealism* ~ v. (F) *idealism*, *poporul/[poporul]* ~ V 44, 120, *tineretul* ~ VI 340; v. și (F) *Ideea*
gimnastică V 62, VI 51; v. și *sport*
goethean II 248; v. și GOETHE
greci, grec/grecesc* II 24, 103, 159, 219, 235, 278, 280, IV 204, V 14, 115, 119, 122, 143, 178, 205, VI 244, 283, *cetate grecească* v. *cetate*, cultura/[cultura] *greacă* II 13, V 178, 302, 331, VI 339, *individul* ~ V 55, *zeii greci* II 97, V 142, VI 389; v. și *antici*, **GRECIA**
hermeneut V 292; v. și *hermeneutică*
*hermeneutică, hermeneutic** V 234, *logică*: ~ V 220, 342, *logic*: ~ VI 159*; v. și *interpretare, hermeneut*
iluminism/lumini, iluminiști/luminiști* II 260, V 26*, 48*, VI 215
impresionism IV 74
*indieni, indian** II 276*, V 198, 230, *gîndirea indiană* IV 210, V 27, 101, 209, 369, VI 4, 133, Europa: *indienii* VI 51, *europeni/european*: ~ V 6*, 12*, 101*, VI 4, 6, *înțelepciunea indiană* II 267, *înțeleptul* ~ V 376; v. și *asiatici*, **INDIA, orient**
interpretare II 16, ~: *transformare* II 88; v. și *hermeneutică*

- istoric** V 347, VI 122, 390, arheu ~ VI 22, concept ~ VI 274, conștiința istorică II 207, V 178, cronologie istorică II 255, cultură istorică v. cultură, ființa istorică V 273, [forme] istorice VI 381, [interpretare] istorică II 16, interval ~ II 252, ispravă istorică V 14, încercare istorică IV 261, moment ~ II 70, VI 149, rațiunea istorică v. (F) rațiune, [realul] ~ VI 177, relativism ~ II 260, societate istorică v. (P) societate, Spiritul ~ v. (F) spirit¹, științe istorice VI 267, timpul ~ V 14 (v. și istorie)
- istorici** II 163, IV 95, V 324, VI 339, 359, 390, istoricul științelor V 178; v. și istorie
- istorie** II 14, 16, 93, 103, 115, 127, 145, 147, 159, 172, 190, 203, 207, 216, 282, 304, 314, III 16, IV 8, 15, 29^N, 47, 84^N, 99, 205, V 14, 19, 29, 44, 68, 73, 90, 115, 120, 121, 122, 123, 124, 143, 161, 221, 230, 279, 336, 366, 389, VI 39, 58, 65, 87, 99, 102, 162, 166, 169, 189, 210, 216, 232, 234, 238, 268, 270, arhetipurile istoriei v. (F) arhetip, cîinii istoriei VI 343, istoria comunității V 36, istoria filozofiei V 211, istoria matematicilor V 8^N, istoria naturii v. (S) natură², istoria spiritului/~ a spiritului II 163, IV 203, 254, istoria tehnicii VI 338, ~ : anti-~ II 53, ~ comună VI 341, ~ : istoricitate v. (F) istoricitate, ~ : istorism
- C** v. istorism, spiritul istoriei v (F) spirit¹, timpul istoriei VI 117 (v. și istoric); v. și istorici
- istorism, istorist*** II 110, 311*, V 178, 185, istorie: ~ II 221, V 142
- iudei** V 122; v. și evrei, (R) judaism
- japonez** VI 151, spiritul ~ V 260
- legendă, legendar*** II 216, V 14*, 115, VI 81, *legenda* chistică v. (R) chistic, ~ românească v. românescul
- literatură, literar*** V 65, 320, VI 164, 281, [interpretare] *literară* II 16, *literatura* de azi v. (I) azi, *literatura* fantastică VI 2; v. și roman, scriitor
- mass/[mass]-media** II 313, V 17, VI 68
- medievali, medieval*** II 131, V 14, 226, 382, copiii *medievali* VI 332, filozofia *medievală* V 124, [individul] ~ V 55, întrebarea *medievală* V 127, paradoxul/[paradoxul] ~ VI 49, 251, teza *medievală* II 31; v. și Evul Mediu
- meșteșug** III 31, V 215, 331, VI 334
- modernisme** VI 164; v. și (I) moderni
- moralizți** II 260, 334, V 222, VI 97; v. și (E) morală
- moși** V 64; v. și români
- muzică, muziceni*** II 33, 291, III 16, V 65, 84, 178, 192, 311, VI 7, 13, 51, 92, 164, 281, 359*, ~ : tăcere v. (I) tăcere; v. și (E) muzicalul

- națiune, național*** V 14, 44, VI 40, 151, 274, agresivitate națională VI 216, animalitate națională VI 51, 216, națiunea [română] IV 206 (v. și românescul), spiritul națiunii V 372; v. și etnie, (P) naționalism
- negri** VI 10
- nordici** VI 96
- occidentali, occidental*** II 4, 309, V 30; 290*, 320, VI 40, 383; v. și OCCIDENT, VEST
- operă** V 62, 331, opera [lui Aristotel] V 346, opera lui Platon V 134, opere de sedimentare II 21, 80; v. și carte
- oriental** VI 86, culturile orientale II 13, despoți orientali VI 213, filozofia orientală V 189, instructajul ~ V 226, înțelepciunea orientală V 296; v. și indieni, tehnici
- ^Nperformanță** VI 291, cultură de ~ V 331
- pictură, picta*** II 291, III 16, IV 66*, V 14, 65, VI 281, pictura [lui Goethe] VI 338, picturile de la Văcărești VI 199; v. și plastică
- plastică, plasticieni*** IV 206, VI 164, 359*; v. și pictură
- poeți** II 12, 22, V 90, 198, 240, mării ~ II 36, VI 198, poet mare V 14, poet: poezie V 254 (v. și poezie)
- poezie** II 37, 216, IV 28, V 90, 130, 289, 331, VI 6, 94, 197, 198, marea ~ II 203, poet: ~ :
- C** v. poeți, poezia mo dernă v. (I) moderni
- popor** II 290, IV 204, 206, V 14, 44, 120, VI 216, 291, 359, ins: ~ v. (F) ins, poporul [român] IV 25 (v. și românescul)
- poveste*, povești** II 12*, 180, 203, IV 258*, V 121, VI 26; v. și (F) vorbi
- preda** V 158, ~ : trezi IV 259, V 226; v. și profesor
- productivitate, pro-ductivul*** II 1*, IV 252; v. și creativitate
- profesor, profesorat*** II 336, IV 25*, V 7, 8, 16*, 37^N, 211*, 327^N; 344*, 369, [VI 36, 93, 169, ~ : elev V 306, ~ de filozofie v. (F) filozofie; v. și preda, școală
- progres** VI 78, ~ : regres II 159 (v. și (F) înainte)
- proverbé** II 248
- public** II 254
- război** II 163, IV 21, 261, V 264, VI 24, 216, 341, 342, 382, al 2-lea ~/~ II V 122, 324, VI 39, războiul Burilor VI 375, războiul din 1914 II 145, războiul de secesiune VI 63; v. și (P) revoluție
- regi** II 163, VI 22, 151
- Renăștere** II 138, IV 66, 206, V 178, VI 85, 92, arta Renășterii II 231
- ritm** V 123, 124, V 62, VI 10, 12, rimă: ~ V 331
- roman** II 3, 33, 254, 283, 291, III 16, IV 107, V 161, 259, VI 339, romanul modern v. (I) moderni; v. și literatură

romani, roman^o II 123, V 120, 388° [individul] ~ V 55
 romantism, romantic^o VI 2, maladivul ~ V 55
 româneşcul^o. românesc/român/româneşte II 246°, V 213°, 241°, cultura română V 54, 331, legendă românească V 27, limba română V 61, 190 (v. şi (L) limbă), netragicul ~ II 261, poporul ~ V 14 (v. şi naţiune), în ~ VI 262, spaţiul ~ V 120, spiritul ~ V 290, tragicul ~ V 20; v. şi românul, ROMÂNIA, ţara
 românul II 261, V 17, 213, 221, 290; v. şi moţi, românescul
 ruşi^o, rus V 14°, cultura rusă VI 339, [poporul] ~ V 44, sufletul ~ IV 42
 scriitor, scriitură^o II 271, V 164, 179°; v. şi literatură, scrisul
 scrisul, scrie^o IV 46^{oN}, V 37, 251°, VI 357^N, ~: rescrie II 79°, ~ cărţi v. carte; v. şi scriitor
 sculptură VI 51; v. şi (R) icoană
 secolul (sec.) ~ XVII II 260, VI 390, ~ XVIII II 254, 260, IV 17, VI 221, ~ XIX II 103, 221, 260, V 46, 55, VI 58, 339, ~ XX v. (I) veacul XX
 secunzi IV 206, V 208; v. şi (F) secund
 specialitate V 173, VI 337
 sport II 254, V 61, VI 24, 51, 380; v. şi gimnastică
 strip-tease VI 60, 355
 suprarrealism VI 2, 164

C şcoală/Şcoală II 333, IV 84^N, V 81, 227, VI 291, 342, ~ de înţelepciune II 265, IV 259; v. şi (F) secund
R ştiinţă-ficţiune VI 2

tehnici tehnică spirituală V 226, tehnicile Orientului V 201; v. şi oriental
 text clase de texte VI 136, ^N~: context v. (I) context
 tradiţie II 52, IV 174
 traducere, tradus^o V 130, 305°, 375, VI 356^N
 tragici IV 257, VI 339; v. şi erou, (E) tragicul

ţara V 331, VI 390, ţările româneşti IV 205, 206; v. şi românescul

unguri ~: saşi: secul V 14; v. şi UNGARIA

valoare I 9, II 16, 248, 275, V 251, 354, 391, VI 306, 322, bun: ~ v. (P) bun, lumea valorilor V 122, ~ de ^Nconsumare: însumare II 54, ~ de cultură v. cultură, ~ de însumare II 144, valori autonome VI 87, 276
 vechi,cei II 229; v. şi antici

8. (R) RELIGIE

advenţişti V 311, VI 47
 angelologie VI 209; v. şi îngeri
 ateism IV 261
 basilică casă: ~ II 115 (v. şi templu)
 biblic II 29

- biserică/Biserică* III 18, IV 254, VI 74, *biserica* [română] IV 47, *istoria Bisericii* II 190
- bogomilism, bogomili* VI 196*, 391
- buddhism/budism, budist* IV 203, 261, V 101, ~ *zen* VI 303, *comandamente budiste* V 200
- Cale* IV 19; v. și *Tao*
- caritate* VI 301
- catedrală* VI 231
- catolicism* VI 154
- cădere**, *căzut* II 260, V 28, 121, 377*, VI 7*, 8*, 177, 180*, 183, 331*, [cuvintul] ~ V 5, *sentimentul căderii* v. (E) *sentiment*
- cer/ceruri* II 309, IV 203, 261, V 28, 119, 298^N, 366
- christic* VI 234, *legenda christică* V 178; v. și *creștini, Isus*
- credincioși* VI 276, 342, *drept-* ~ VI 215; v. și *crediță*
- crediță/credițe, crede* II 5*, 49, 97, III 31, IV 66*, V 48, 53, 97*, 184, 332, 388, VI 159*, 231, *crezare* — ~ II 168; v. și (E) *crede, credincioși*
- creștini, creștin* VI 210, *divinul* ~ II 97, 110, V 142 (v. și *divinul*), *lumea creștină* V 115, *viziunea creștină* II 105; v. și *christic, creștinism*
- creștinism* II 172, 221, 260, III 16, IV 203, V 9, 124, 226, 289, VI 92, 96, 154, ~ : *păgînitare* II 159; v. și *creștini*
- cult* II 221, VI 213
- cuminecare principiul de* ~ II 313
- diavolul* II 8; v. și *dracul*
- divinitate* IV 21, VI 213, 297; v. și *Dumnezeu*
- R** *divinul, divin* II 5, 18*, 110, 158, 246, 248, IV 22*, 261, V 28, 124, 317, 396, VI 55, 58, 159, 180, 209, 234, *anti-* ~ II 188, [cunoașterea] *divină* V 92, ~ *creștin* v. *creștini*, ~ *pitagoreic* v. (F) *pitagoreici, logosul* [logosul] ~ II 5, V 395, VI 245
- Domnul* V 9, 261, VI 273, *frica de* ~ I 6, IV 216, VI 233; v. și *Dumnezeu, Isus*
- dracul* II 217, 262, V 91, 328; v. și *diavolul*
- duh* IV 206; v. și *Sf.[întul] Duh Dumnezeu* II 1, 94, 121, 316, IV 34, 202, 203, 208, 217, V 9, 28, 29, 30, 84, 91, 121, 135, 136, 219, 261, 311, 318, 349, VI 49, 251, 276, 342, 353, ~ — om — *natură* V 216, *gîndul lui* ~ II 163, 169, *grația lui* ~ II 159 (v. și (E) *grație*); v. și *divinitate, Domnul*
- făptură* II 91, [cunoașterea] *făpturii* V 92, ~ *împlinită* v. (I) *împlinire*; v. și (F) *faptă, genexă*
- Fecioara* II 221; v. și *Madona*
- Fiul* V 297, 300, ~ *omului* V 254; v. și *Isus*
- genexă* ~ : *creatură* II 156 (v. și *făptură*)
- har* IV 176, V 51^N
- icoană* ~ : *portret: fotografie* VI 85, ~ : *statuie* V 177, ~ : *sculptural* V 178 (v. și (C) *sculptură*)

idoli II 122, 124
 islamism IV 203
 Isus II 334, V 254, VI 234, 302,
 391; v. și *Domnul, Fiul*
 îngeri II 9, 12, 33, 231, 248, V 27,
 ~ și sfinți VI 209, lumea
 îngerilor II 139, sexul îngerilor
 II 9, 149; v. și *angelologie*
 întrupare II 245, VI 167, 234, ~ :
Nîmpelițare II 281
 Înviere V 226
 judaism IV 203, 261; v. și (C)
iudei
Judecata de Apoi II 253, V 14, 190
Madona V 261, *Madonele* artei v.
 (C) *artă*; v. și *Fecioara*
Nîmiracol II 96, 190, IV 58^N, V
 52, 115, 226, 331, 396, VI 100,
 208
mistică II 190, VI 6, 159; v. și
mistici
mistici, *mistic** VI 359, [extaticul]
 ~ II 141 (v. și (E) *extaz*);
 v. și *mistică*
mit, *mitic** II 282, V 14*, 178,
 320, 377, 391, VI 154, 330,
 331, [istoria] *miturilor* II 115,
logosul ~ VI 245, 246, ~ :
rit VI 107 (v. și *ritual*), *mitul*
elipsei II 130, 133
mitologie, *mitologic** II 203, V 178,
 227, *ființă mitologică* II 282
mînăstire IV 66, *mînăstiri* din
Bucovina V 14
mîntuire, *mîntui** IV 116^N, V 14,
 227^N; v. și *salvare*
nesoteriologic V 189; v. și *soterie*
parabolă V 344

R *paradis/Paradis, paradisiac** II 87,
 V 231, *elementul* ~ VI 8*,
Infern : ~ VI 13 (v. și *rai*)
păcat originar V 171
pietate II 208, IV 147, V 2, 103,
 203, VI 151
poporul lui Israel II 172, IV 204;
 v. și (C) *evrei*
predestinație VI 176; v. și (F)
destin
*predică, predicator** II 330, V
 369*, VI 4
profanitate V 178; v. și *profanul*
*profanul**, *profan* II 316, IV 56, ~
sacralizat II 159, *sacru* : ~ v.
sacrul; v. și *profanitate*
profeți II 318, V 283
*protestantism, protestanți** II 190,
 V 9, 313*, VI 92
rai/Rai VI 292, ~ : *iad* VI 313
 (v. și *paradis*)
reîncarnare V 226, VI 170
religie II 5, 33, 115, 122, 203,
 208, 217, 273, IV 203, 216,
 261, V 19, 29, 84, 227, 289,
 313, 388, 396, VI 47, 69, 81,
 151, 176, 233, 301, 331, *lumea*
religiilor II 159, *religia* *reli-*
giilor VI 96, *religiile* *luminii*
 II 109; v. și *religiosul*
*religiosul**, *religios* IV 207*, V
 313*, VI 6, *delirul* ~ V 230,
logosul ~ VI 246, *omul* ~
 VI 152, [spirit] ~ IV 206,
viziunea religioasă IV 203; v*
 și *religie*
revelație II 188, 245
ritual IV 21, VI 107
*rugăciune; ruga**, *a se* IV 66,
 V 14*

sacralitate, sacraliza* V 103, 375*;
v. și sacrul

sacrul, sacru* VI 11, 196, 237*,
391, delir ~ I 8, ~ : profan
II 188, V 27, VI 4*, 96* (v.
și profanul), [spațiul] ~ II
208, text ~ VI 136, timpul ~
II 255, [valori] sacre VI 276;
v. și sacralitate

salvare*, salva V 101, 184, 188,
354, VI 274*; v. și mîntuire,
nesoteriologic, soterie

sfinșenie II 267

Sf.[întul] Duh IV 42; v. și duh
Sfîntul Mormînt VI 273

soterie I 8, VI 51; v. și salvare

Tao VI 151; v. și Cale

teofagie II 8

teologicul, teologic* V 325, VI 246,
298, [logosul] ~ VI 245, 246,
speculația teologică V 178; v.
și teologie

teologie, teologi* II 8, 47, 247*,
313, V 68, 283*, 374, VI
103*, 180, 209, 359*, ~ nega-
tivă II 94, 289, ~ pozitivă II
188; v. și teologicul

templu II 5, V 360, casă : ~ II
5, V 261, VI 74 (v. și basilică)

Trinitate/Sf. Treime, trinitar* II
130, VI 42, 96*, 215

vestale/Vestale II 221, VI 331
Viață² IV 19

zeu/zei II 12, 110, 159, 203, 282,
IV 1, 202, 261, V 182, 307,
351, 360, VI 196, semi- ~
IV 258, ~ tribali VI 51, zeii

R I

greci v. (C) greci, ~ lăuntric
II 98, zeul Indra v. INDRA,
zeul Marte v. MARTE

9. (I) ÎNȚELEPCIUNE: VIAȚĂ,
OAMENI, TIMPUL NOSTRU

Naccelerație² V 380, VI 84, 144,
165, 169, 271

activitate, activ* II 285, pasivi-
tate: ~ II 250, IV 181^N,
V 252*; v. și (F) activul

acum II 9, 11, 30, 40, 118, 147,
248, 282, V 255, VI 33, 59,
209, 245, 246, 249, 378; v. și
azi

adolescenți VI 170

adversitate IV 21, V 45, 112, VI
24; v. și dușman, luptă

alternativă V 330

alții/altul, altcineva* I 8, II 95*,
238, 336, IV 12, 113*, 131,
152, 258, 261, V 17, 57, 60,
82*, 305, 325, VI 185, 302,
~ : tu I 4, II 203, 218, 277,
308, IV 31, 129, 193, 261,
V 4, 149, 231, 353 (v. și
lume², oameni); v. și (F) altul,
ceilalți

amintire, aminti* II 235, 286*,
V 227, VI 75, ~ : uitare v.
uitare; v. și (F) anamnesis,
(E) memorie

ani IV 184, VI 353, 354, anii
aceștia IV 20, anii maturității
VI 37, 79 (v. și maturitate),
anii tineri v. tineri, anii tîrzii
II 20, IV 160, 196, V 23 (v.
și bătrîni), următorii 500 ~
V 230, 60 de ~ IV 200, V

- 51^N, VI 351, 75 de ~ VI 344^N; v. și *vîrstă*
așteptare, aștepta I 4*, II 280*, IV 2, 5, 163*, V 181, VI 30*, 127, 276
autobiografie ~ : *autoportret* V 318
azi/ustăzi II 8, 13, 21, 28, 38, 47, 58, 73, 74, 79, 100, 110, 119, 121, 132, 136, 140, 141, 148, 149, 157, 159, 172, 175, 188, 205, 208, 221, 260, 278, 310, 313, III 11, IV 17, 242, 255, V 6, 10, 35, 37, 68, 94, 96, 153, 218, 228, 236, 246, 255, 257, 287, 290, 309, 310, 323, 329, 331, 343, 372, 386, 388, 392, VI 19, 35, 47, 50, 53, 54, 63, 92, 151, 177, 222, 237, 247, 256, 327, 331, 375, absurdul de ~ V 317, adevărul de ~ II 43, cei de ~ V 31, chaosul de ~ VI 33, crize de ~ II 248, cultura de ~ II 92, V 186, VI 51, forma de ~ V 61, filozofarea de ~ II 119, filozofia de ~ II 196, fizica de ~ II 269, ideologiile de ~ VI 213, independența de ~ VI 390, inteligența de ~ V 301, literatura de ~ II 281, logica de ~ V 29, 250 (v. și (L) *logică*), logicienii de ~ V 313 (v. și (L) *logicieni*), lumea de ~ II 4, 271, VI 60, 232, mașina de ~ II 116, oamenii de ~ VI 295, 356, omul de ~ II 29, 159, 313, IV 261, V 112, polemica de ~ II 57, tehnica de ~ IV 15, teologia de ~ VI 180, tinărul de ~ II 250, un ~ IV 4; v. și *acum, ceas, contemporan, miine, moderni, timpul nostru, veacul XX*
bărbat IV 188, femeie : ~ v. *femeie*; v. și (F) *masculinul*
bătrîni, bătrînețe II 254, V 255, VI 36, 142, 238, tinerețe: *maturitate*: ~ v. *tinerețe*; v. și *ani, ceas, îmbătrînire, tineri*
bogăție IV 23, V 178, ~ : *sărăcire/sărăcie* IV 97, 117 (v. și *sărăcie*), nouă ~ v. (F) *noul*; v. și *dar*
^N*capăt* II 15, 320, V 102, 111, 121, 351, 354, VI 127, 183, 315, 322, ~ [al vieții] V 181, VI 36, 56, 152, *capătul vieții* V 24, 83 (v. și *moarte*)
casă IV 9, 258, 261, V 91, 123, 179, 260, VI 171, 357, *casa* [de la Andronache] VI 347^N, ~ : *basilică* v. (R) *basilică*, ~ *frumoasă* II 234, ~ : *templu* v. (R) *templu*
catastrofă V 34, VI 53, 103, 153, 177, ~ a istoriei/istorică II 203, VI 274; v. și *distrugere, primejdie*
călătorie, călători II 216, 217, 250, IV 103, 261, V 291*, VI 1
^N*ceas* IV 108, 132, V 11, 36, ~ *fericit* v. (E) *fericire, ceasul* [actual] II 327, IV 237, V 139, 196 (v. și *azi*), *ceasul tîrziu* IV 169, VI 137 (v. și *bătrîni*)

- ceialță/celălalt II 274, 336, IV 12, 200, V 13, 41, 60, VI 322, 358, ~ : tu/[tu] IV 110, 113, 133, VI 75; v. și alții, (F) celălalt
- cere IV 140, 174, ~ : da IV 171, V 64 (v. și da), ~ : dărui V 227 (v. și dărui)
- cimitir III 18, 31
- ciștig*, ciștiga IV 42, 162, V 130* ~ : pierde II 105, V 350, VI 364 (v. și pierdere); v. și invingător
- ^Ncomuniune VI 254, ^Ncomunicare — ~ v. (L) comunicare; v. și ^Nrezonanță
- contact IV 166, V 45; v. și ^Nîntîlnire
- contemporan VI 103, cultura contemporană IV 237, V 84, dansul ~ VI 10, lumea contemporană V 196, omul ~ II 52; v. și azi
- context VI 331, ^Ntext : ~ V 179, 240, VI 46, 258, 263, 314 (v. și (C) text)
- converti IV 52, V 365; v. și (L) conversiune
- copil II 217, V 60, 178, 251, joc de copii/[al] copiilor II 87, 155, VI 45 (v. și joc), mamă : ~ V 306, 383
- crede II 98, 201, IV 106, 112^N, 153, 186, V 346, 372; v. și (R) credință, (E) încredere
- cronologie VI 271, ~ istorică v. (C) istoricul; v. și ^Naccelerație, ^Nstatistică
- da a (se) IV 5, 7, 40^N, V 88, 351, VI 139, cere : ~ v. cere,
- I ~ delegație VI 141 (v. și trăi); v. și dărui
- dar IV 97, VI 344^N, 351^N; v. și bogăție, dărui
- dărui IV 22, V 88, cere : ~ v. cere; v. și da, dar
- despărțire/des-părțire IV 253, VI 7
- distrugere IV 143; v. și catastrofă
- dragoste II 1, 12, 30, 33, 216, 262, IV 12, V 9, 10, 106, 354, ~ : iubire v. iubire, ~ : ură IV 32
- duce mai departe V 182; v. și spori
- dușman, dușmănie* II 319, IV 32, 260, V 102, 107*, VI 363; v. și adversitate
- eros/Eros, eroticism* II 33, 37, 147, 159, 169, 236, 262, IV 192, V 48, 117, 345*, 388, 396, VI 51, erosul antic v. (C) antici, erosul platonician v. (F) platonician, frică: foame: ~ v. (F) frică, modelul erosului II 77; v. și iubire, (E) libido
- familie II 52, 149, 177, 290, IV 12, 33, 55^N, 261, V 391, VI 151, 181, realitatea familiei v. (F) realitate
- femeie II 12, 200, 248, V 25, 55, 77, 324, VI 49, 142, 247, 382, femeia cititoare II 254, femeia frumoasă v. (E) frumosul, ~ : bărbat II 217, V 42, VI 51, 52, 55 (v. și bărbat, (F) femininul)
- frate² VI 344, fratele-trup v. (E) frate¹; v. și înfrățire

- generație IV ^N183, VI 170, trei generații V 261
- gest I 4, II 129, IV 166, V 234, VI 251
- ^Ninventa, invenție* IV 28^N, 46^N, V 303*, VI 100, 140; v. și reinventa
- ^Nispravă V 14, 249, VI 354; v. și (F) *faptă*
- iubire, iubi* II 20*, 77, 195, 203*, 217, 231, 308*, 319*, IV 192*, 209, V 9, 103, 107, 192, 205*, 341*, 344, 374, VI 103, 145, 151, 180, 271*, 278, 288*, 301, dragoste: ~ VI 74 (v. și dragoste), ~ iubirea II 30*; v. și eros, (E) *iubi*
- îmbătrânire IV 2, 260, V 81; v. și bătrâni
- ^Nîmbrățișa*, strînge/luă în brațe II 208, IV 256, 261, V 254*
- ^Nîmplinire, împlini* II 203, 336, IV 148^N, 193, 261, V 61, 120, 191, VI 61, 340*, 383, făptură împlinită V 63, ~ : neîmplinire V 190 (v. și neîmplinire), ~ ontologică v. (F) ontologicul
- ^Nîndrăcire V 328; v. și (R) *dracul*
- înfrățire VI 151; v. și frate
- înfrîngere, înfrînge* II 96, III 12, IV 21, 179, V 84, 90, 341*, VI 103, 183, 391, ~ : biruință IV 186, V 365, ~ : reușită VI 293; v. și înfrinți, învingător, pierdere
- înfrinși II 36; v. și înfrîngere
- înmormîntare VI 5, 43
- I ^Nnsingurare II 115, VI 59, ~ : singurătare IV 190 (v. și singurătare)
- ^Nîntîlnire I 4, 7, II 12, 22, 40, 90, 95, 164, 204, IV 122, 166, 179, 191, V 27, 88, VI 331, 346, întîlnirea originară v. (F) originarul
- întîrziator V 13^N
- întelepciune II 248, 265, 267, IV 2, 3, 6, 15, 18, 138, 176, V 170, 226, 230, 289, VI 233, înțelepciunea activă v. (F) *activul*, înțelepciunea orientală v. (C) *oriental*, înțelepciunea [proprie] V 227; v. și înțelepți
- întelepți, întelepț* IV 135*, 259*, V 226, cci 7 ~ II 325, 326, întelepțul indian v. (C) *indieni*; v. și înțelepciune
- învățători IV 171; v. și (F) *învăța*, *sfat*
- învîngător IV 21, 131, 155, 260, VI 24; v. și cîștig, înfrîngere, reușită, victorie
- joc, joacă* II 208*, IV 21, V 176*, 232, 264, 350, VI 358, 364, adevăr: ~ VI 304, ~ de copii v. *copil*, *matematicile* ~ II 103; v. și jucărie
- jucărie V 34, 176; v. și joc
- lăturiș III 18, V 30
- locuință V 179; v. și casă
- lucrare, lucra* II 80, IV 30, 132, 240, VI 30, 383*, ~ : munci IV 199*, 261* (v. și (P) *muncă*)
- ume² II 4, 21, 102, 117, 159, 160, 172, 203, 296, 316, 317, IV 17, 103, 135, 145, 149,

173, 189, 196, 261, V 35, I
 101, 115, 122, 139, 143, 177,
 186, 230, 251, 283, 284, 300,
 318, 324, 331, 365, 369, 374,
 376, 379, 396, VI 19, 46, 50,
 51, 55, 77, 127, 142, 209,
 210, 219, 237, 252, 263, 274,
 291, 299, 340, 356, 373, 384,
 eu — ~ v. (F) *eul, lumea a
 treia/3a* IV 143, V 320, *lumea
 aceasta/ [aceasta] / asta* II 1,
 208, 209, 278, V 91, VI 190,
 254, *lumea de aci* IV 29, *lumea
 de azi* v. *azi*, *lumea contempo-
 rană* v. *contemporan*, *lumea
 contextului* V 240, *lumea de
 mîine* v. *mîine*, *lumea mo-
 dernă* v. *moderni*, *lumea noas-
 tră* II 12, 103, 274, V 378,
 VI 234, *lumea veche* VI 249,
lumea viitoare v. *viitorul*, *ordi-
 nea lumii* IV 130, *spectacolul
 lumii* II 282, V 22, 249, *subiect*
 : ~ v. (F) *subiect*, tu: *lumea*
 IV 151 (v. și *alții*); v. și (F)
lume¹, oameni
luptă II 64, 216, IV 131, 260;
 v. și *adversitate*

maturitate anii *inaturității* v. *ani*,
 ~ *ultimă* VI 37 (v. și *bătrîni*),
tinerețe : ~ v. *tinerețe*
*mers. merge** II 11*, IV 256, VI
 241*, *dans* : ~ v. (C) *dans*,
 ~ : *pas* IV 109, 209, (v. și *pas*)
miroș II 216, VI 3
mîine II 79, 147, VI 243, *cei de*
 ~ II 100, *lumea de* ~ II
 247, 282, *omul de* ~ II 37,
 80, *ospetele de* ~ II 32,
roboții de ~ I 7, *simțirea*

de ~ II 55, *ziua de* ~ v. *zi*,
 [*ziua de*] ~ V 58, VI 139;
 v. și *azi*, *viitorul*
*moarte, muri** II 12*, 31, 110*,
 III 34, V 30, 120*, 192, 226,
 230, 247*, 290*, 354, VI 170,
 201, 224, 302, 307*, ~ :
nemurire V 181, VI 170 (v. și
mortalitate), *ideea morții* V
 181, ~ *plurală* III 18, *moartea
 omului* V 46, *moartea zeilor*
 II 97, V 142, *naștere* : ~ v.
naștere; v. și ^N*capăt*, (F) *fini-
 tudine, pieire*, (F) *sfirșit, via-
 ță*³
*moderni, modern** II 27, 55, 96,
 186, 203, 245, 287, 304, IV
 224, V 53, 61*, 143, 178,
 184, 185, 197, 204, 263, 312,
 374, VI 112, 128, 191, 246*,
 355*, 366*, *arta modernă* V
 10, *civilizația modernă* II 216
 (v. și (C) *civilizație*), *episte-
 mologia modernă* VI 209, *filo-
 zofia modernă* V 337, *logica/
 [logica] modernilor/modernă* II
 178, V 72, 133, VI 121, 209
 (v. și (L) *logică*), *lumea mo-
 dernă* II 1, III 16, V 28, 396,
 VI 177 (v. și *lume²*), *mentali-
 tatea modernă* II 220, *omul* ~
 II 198, 225, 229, 304, IV 104,
 V 10, VI 241 (v. și *moderni-
 tate*), *orașul* ~ IV 206, *poe-
 zia modernă* VI 334, *romanul*
 ~ VI 9, *spiritul* ~ II 182,
tehnica modernă VI 4, *tim-
 purile moderne* VI 180 (v. și
 timpul nostru, veacul XX);
 v. și *azi*, (C) *modernisme*

- modernitate II 220, IV 223, 241, ~ : primitivitate V 320, oamenii modernității VI 298 (v. și moderni)
- mortalitate II 17; v. și (F) *finitudină, moarte*
- mutilare, mutila* II 227, IV 18, 30, 251*, 261, VI 177, *fință mutilată* IV 2; v. și *sănătate*, (E) *strîmbătate*
- naștere, naște* II 235, V 31*, 159*, VI 42, ~ : moarte V 370 (v. și *moarte*), ~ : *pieire* II 15, 167, ~ : *pieritor* V 121* (v. și *pieire*), ~ : *sfîrșit* v. (F) *sfîrșit*; v. și (F) *început*
- neîmplinire II 144, 260, IV 29, 206, *împlinire* : ~ v. *împlinire*, ~ de *fință* v. (F) *fință*
- neputință ~ *lăuntrică* II 248 (v. și (F) *lăuntric*); v. și (F) *imposibilul*
- nevoie a avea ~ III 10, IV 198, 261, buna ~ II 313; v. și (P) *nevoi*
- oameni/om II 2, 10, 12, 70, 106, 115, 119, 140, 203, 268, 273, 274, 295, 296, 317, 335, 336, III 31, IV 2, 18, 26, 113, 122, 137, 147, 162, 164, 166, 169, 171, 174, 204, 206, 258, 260, V 24, 45, 60, 63, 64, 116, 119, 121, 163, 173, 181, 205, 226, 231, 246, 369, 372, 374, 393, VI 3, 5, 9, 36, 79, 100, 153, 182, 196, 215, 254, 261, 308, 314, ~ de *cultură* v. (C) *cultură*, *oamenii de azi* v. *azi*, *oamenii Florenței* VI 90, I *oamenii modernității* v. *modernitate*, *oamenii spiritului* v. (F) *spirit*¹, *oamenii tineri* v. *tineri*, *oamenii* : tu IV 127, 140, 163, 186, 198, 261 (v. și *alții*, *ceilalți*), *omul* : ~ v. (F) *om*; v. și *lumē*², (F) *om*, *omenire*
- omenire IV 143; v. și *oameni*, *umanitate*²
- pas II 195, V 234, *mers*: ~ ~ v. *mers*
- pieire*, *pieri* II 60, IV 219, V 142, 354, VI 184, *naștere* : ~ v. *naștere*; v. și *moarte*
- pierdere*, *pierde* II 239, III 12* IV 16, 214, V 119, *cîștiga* : ~ v. *cîștig*
- platină* II 71, 159, V 216, ~ *aristotelică* v. (F) *aristotelic*
- pregătire**, *pregăti* IV 2*, 5, V 81*, 251, 331, VI 346, 353, 354
- previziune* II 78; v. și *viitorul*
- prietenie*, *prieten** II 216, IV 80*N, 256*, V 344, VI 3, 347, *ideea de* ~ V 119*, *ideea de* ~ VI 166
- prilej* IV 77^N, VI 97, 271, 346; v. și (F) *kairoticul*
- primejdie* V 108; v. și *catastrofă*
- rătăci* I 4, 8, IV 31, V 227^N
- reinventa* VI 249; v. și *reînventa*
- reușită*; *reuși** II 204, IV 11*, 39, 154, 258*, *eșec* : ~ IV 120, *înfrîngere* : ~ v. *înfrîngere*; v. și *învingător*
- rezonanță* a intra în ~ II 70, III 13; v. și *recomuniune*

- rîs* IV 104, ~ : *suris* V 383, VI 302 (v. și *suris*)
- sănătate, sănătos*· IV 137·, V 189, 369·, VI 291, *nebun* : ~ v. (E) *nebungie*, ~ : *bolnav* V 28, 187·; v. și (F) ^N*maladie*¹, (S) *medicină, mutilare*
- sărăcie* IV 251, *bogăție* : ~ v. *bogăție*
- sărbătoare* II 5
- sărut* II 149
- sfat* VI 339^N; v. și *învățătură*
- singurătate* II 240, IV 194, 253^N, VI 252, *însingurare* : ~ v. *însingurare*
- spaimă* IV 135, V 82, VI 12, 54; v. și (F) *frică*
- speranță*·, *spera* IV 2, 136·, 139
- spori, a (te); spor* I 4, II 297, IV 22, 133, 256, V 139, 306, VI 186, 294, 299, 373, *sporul [vieții]* V 160; v. și *duce mai departe*, ^N*trimite mai departe*
- ^N*statistică, statisticul*· II 298, IV 30, 219, V 266, 396·, VI 41, 55, 190, 354, ~ : *logică* v. (L) *logică*; v. și *cronologie*
- subumanitate* IV 30, 82; v. și *umanitate*²
- supraviețuire*·, *supraviețui* IV 49, 52, 59, VI 138, 170·, ~ : *anteviețui* V 370; v. și *trăi*
- supunere* II 40, 334, ~ : *nesupunere* IV 138
- suris* II 80, 140, IV 39, 172, 178, 226, V 318, *ris* : ~ v. *rîs*
- tăcere* I 2, V 90, *muzică/[muzică]* ~ II 44, V 248; v. și (F): *vorbi*
- I** *timpul nostru* II 14, 294, 314, 318, V 67, 341; v. și *azi*
- tinerețe* II 248, IV 102, 166, V 181, ~ : *maturitate* V 34, ~ : *maturitate* : *bătrînețe* V 252; v. și *tineri*
- tineri/tinărul, tinăr*· II 248, 254, IV 154, 163^N, 173, 192, 261, V 291·, VI 247, 336^N, 337^N, 338·^N, 342^N, 346^N, 350^N, 351, 354, 356^N, *anii tineri* II 273, III 10, V 23, *ființe tinere* IV 13^N, *Îndrumător pentru ~* ~ VI 339^N, *oamenii tineri* VI 352, *om ~* IV 106^N, 193, ~ *de azi* v. *azi*; v. și *bătrîni*, (P) *tineret, tinerețe*
- trăi, trăire*· II 53^N, IV 39^N, 125i 168^N, 261, 318, V 325, VI 41, 101·, 135, 157, 254^N, ~ *prin delegație* V 131, 180 (v. și *da*); v. și *supraviețuire, viață*³
- ^N*treabă, trebnicie*· ne- ~ IV 157· (v. și (E) *ne-trebnici*), ~ : *anti-~* II 53, 93, IV 157, ~ : *non-~* IV 157, VI 99; v. și (F) *faptă, Nispravă*
- trecutul, trecut*· II 14, 115, 248, IV 20, 202, VI 40, 216, 310, *filozofia trecută* V 190, 309, ~ : *prezent* : *viitor* II 92, ~ : *viitor* V 14 (v. și *viitorul*)
- ^N*trimite mai departe* IV 133, 163, 174; v. și *spori*
- uitare*·, *uita* II 15·, 208, IV 214, V 102, 330, *amintire* : ~ V 227 (v. și *amintire*)
- umanitate*² II 200, 216, 308, 318, 321, IV 25, 172, V 25, 176,

224, VI 54, 82, 310; v. și I
omenire, subumanitate

vdita VI 356

veacul/secolul XX/[XX] I 5, II
9, 59, 110, 216, IV 233, V 90,
122, 208, VI 58, 60, 65, 102,
153, 154, 238, 311, 319; v. și
azi, (C) secol

viață³/Viață I 1^N, 4, II 71, 93,
95, 98, 105^N, 112, 119, 144,
216, 236, 334, III 2, 16, 34,
IV 1, 14, 22, 23, 39^N, 40^N,
75^N, 93^N, 108, 113, 116, 118,
123, 124, 131, 159, 164, 172,
178, 197^N, 200, 201, 252^N,
257, 258, 260, 261, V 11, 12^N,
16^N, 18, 34, 41^N, 45, 51^N, 52,
56^N, 57, 81, 98, 103^N, 115,
121, 129, 163, 170, 173, 179,
180, 181, 211^N, 294, 327^N,
370^N, VI 37, 56, 116, 127,
152, 201, 272^N, 285, 337,
342^N, 346, 351^N, 361, 362,
369, anti- ~ II 93, bucurie
de ~ v. (E) *bucurie*, capătul
vieții v. ^N*capăt*, condiția de
~ IV 101, 121, experiența
vieții/experiențe de ~ II 246^N,
248^N, IV 258, V 131, 373,
prelungirea/ [prelungirea] vie-

ții V 83, 160, 249, 255, VI.
170, principii de ~ VI 16
(v. și (F) *principiu*), sensul
vieții v. (F) *sens*, sfârșitul *vieții*
v. (F) *sfârșit*, *viața* activă v. (F)
activul, *viața* contemplativă v.
(F) *contemplativul*, *viața* [lui
Platon] V 134, *viața* veșnică
v. (F) *veșnicie*, ~ imediată
II 203, ~ de ordine V 43^N,
~ prelungită II 254; v. și
(F) *destin*, *trăi*, (S) *viață¹*,
(R) *Viață²*

victorie IV 194; v. și *învingător*
viitorul, *viitor* VI 291, *lumea*
viitoare VI 306, trecut : pre-
zent : ~ v. *trecutul*, trecut :
~ v. *trecutul*; v. și *miine*,
previziune

vis, *visa* II 245, 280, IV 24,
28, 78, 184, V 41, ~ :
realitate IV 71

vîrstă IV 2, V 11, *vîrsta* a 3a
VI 36; v. și *ani*
vecin II 313

zi IV 7, 175, V 305, VI 30, 266,
zile cosmice v. (S) *cosmos²*,
ziua de azi IV 4, *ziua* de
miine V 59 (v. și *miine*),
ziua omului/ [omului] II 203,
IV 3; 23, 94, 109, VI 145

INDICE DE NUME PROPRII

A

ADAM II 102, 212, V 28
 ADAM ȘI EVA, piscurile III
 26
 ADORNO VI 368
 AEGYPTOS V 77, 85
 AFRICA IV 89, VI 40
 AFRODITA VI 389
 AHILE II 231
 AICHELBURG, Wolf von V 57
 ALCIBIADE V 3; v. și PLATON
 ALCUIN IV 50
 ALEXANDRIA, Biblioteca din
 II 176
 ALEXANDRU, fratele IV 131,
 V 14
 ALKESTIS V 354
 AMĂRIUȚEI IV 87, 88
 AMERICA II 312, VI 63, ~ de
 Nord V 14, 379, ~ de Sud
 V 379; v. și LUMEA NOUĂ,
 STATELE UNITE
 ANAXIMANDRU V 14, 29
 ANAXIMENE V 14
 ANDREEV, Leonid VI 339
 ANDRONACHE, Pădurea VI
 347

ANGLIA II 254, IV 42, 206,
 V 21, 372, VI 300
 ANSELM II 330
 ANTIM IVIREANUL V 120
 ANTISTHENE II 119
 ANTONIE CEL MARE VI 225
 ANUȚA CIOMBULUI III 19,
 28
 APUS V 120, 372; v. și OCCI-
 DENT, VEST
 ARES V 306, 355, VI 380
 ARGHEZI V 331
 ARIE VI 215
 ARISTOFAN VI 339
 ARISTOTEL I 1, II 20, 23,
 24, 25, 27, 31, 36, 55, 56,
 57, 58, 59, 60, 62, 65, 66,
 74, 79, 82, 99, 109, 153,
 171, 177, 178, 180, 184,
 190, 199, 224, 279, 314,
 322, IV 227, V 31, 107,
 124, 153, 161, 197, 224,
 346, 385, VI 53, 59, 83,
 93, 112, 121, 131, 162, 177,
 210, 327, 339
Anal[itica] post [erior] II 162,
Categorii II 221, *De caelo* II 31,
 V 298, *Fizica* V 385, *Meta-
 fizica* II 55, 56, 59, 62, 66, 162,

304, VI 53, 177, 210, 227,
Organon II 199, V 346
ASIA IV 206, V 14, VI 390,
Mică V 14
AUGUST [Octavian] V 388
AUGUSTIN II 190, V 9, 92,
348, VI 106, 135, 162
Confesiuni V 348, *Scrisoare
către Adeodat* V 217
AUSTRO — UNGAR, Imperiul
IV 92
AVENTURA GENETICII V 171
AVRAAM VI 42

B

BACH II 208, V 58, VI 7
BACHELARD V 341
BACON, Roger VI 221
BAIA MARE III 26, 27, 29, 32
BALCU III 19
BARBĂ NEAGRĂ IV 83, 88
BARBU, Ion V 8, 331
BARRÈS II 221, VI 6
BĂRĂ V 118, VI 345
BEAUBOURG VI 105
BECKER V 280
BENTHAM II 328
BERGSON II 294, VI 50
Deux sources II 294
BERILLY V 177
BERINDEI IV 79, 84, 85, 91
BERKELEY, [Universitatea] V 349
BHAGAVAD GĪTA VI 4
BIBLIA V 375; v. și *Cartea
Cărpilor, Vechiul Testament*
BISHOP, Erret V 218
BLAGA II 87, 250, V 331
BLAKE IV 75
BOCHENSKI V 306
BOEȚIU II 36, 72
BOGOZ III 31

BÖHME, Jakob II 204
BOLTZMANN VI 243
BOLZANO II 215, 304, V 340
BOOLE II 175
BORGES V 233
BOSSUET II 163
BOSNIEF — PARASCHIVES-
CU IV 77, 78, 91, 92
BOSSY, Ilinca IV 73
BOUTROUX, Émile II 278
BOUÉ, Simone IV 79, 91
BRAHMA VI 331
BRAUNER, Hary III 30
BRÂNCUȘI V 14, 17, 62, 120,
256, VI 51

Cumințenia pământului VI 331
BRANGAINE V 106
BREB III 19, 28, 29
BRITISH MUSEUM IV 72, 75
BROGLIE, Louis de II 332, V 14
BRUCKENTHAL, Biblioteca V
57
BUCUREȘTI II 216, III 24
BULGARIA V 14
BURIDAN VI 220

C

CAGE, John II 277
CALVIN VI 356
CAMBRIDGE, Universitatea IV
65, V 349, VI 100
CANTACUZINII V 120
CANTEMIR, D[imitrie] V 14
CANTOR II 289, V 280
CARAGIALE II 159, 243, VI 385
CARNOT II 145
CARPAȚI V 14, 44
CARTEA CĂRȚILOR IV 58; v.
și *Biblia*
CASSIAN ROMANUL VI 225
CAZABAN IV 83, 88

CĂTĂLIN V 27
CELLINI, Benvenuto IV 258
CERES II 5
CERVANTES V 36
 Don Quijote V 21, 62, VI, 101,
 136
CHANTILLY IV 83, 84, 90
CHAPLIN II 156
CHARMIDES VI 355; v. și
 PLATON
CHINA IV 19, V 12, VI 40
CHIOAR III 30
CHOMSKY V 242
CHURCH V 153
CICERO II 204
CÎMPULUNG MOLDOVE-
 NESC III 24, 26, 27
CIORAN, Emil II 249, IV 77,
 79, 83, 86, 89, 91, 92, 201, 261,
 V 18, 222
CIRCE II 133
CLAUDEL V 164
CLÉMENT, Olivier IV 60, 64
CLOȘCA CU PUI V 120
CLUNY IV 85
CLUJ, Muzeul Etnografic III
 33, 34
CODRULUI, zona. III 30
COLCHESTER IV 61
COMĂNECI, Nadia V 62
CONSTANT, Benjamin VI 151
COURANT II 319, 322, 323
CRAMOND VILLAGE IV 45
CRATYL V 83
CREANGĂ V 51
CREMONINI V 28
CRITON II 201; v. și PLATON
CROCE II 16
CUHEA III 19, 29
CUȘA IV 81, 84
CUVIER V 136

D

DACIADA VI 291
DALI, Salvator V 40
DANAOS V 77, 85
DANTE V 36
 Divina Comedie VI 90
DARWIN II 64, 104, 160, V 358
DAVID V 264
DECAMERON IV. 23
DEDEKIND II 276
DELFI II 98, V 178
DESCARTES II 144, 155, 159,
 V 124, 338, 374, VI 105, 155,
 162, 321
DIANA V 388
DICKE, Robert V 359
DIDEROT II 205, IV 17
DILTHEY IV 206
 Verstehen V 19
DINA, sora IV 64
DIOGENE LAERTIU V 354
DIONYSOS V 14
DIOTIMA V 14, 120
DOAMNELE BĂTRÎNE IV 177
DON JUAN VI 101
DON JUAN VI 100;
DRAGOMIR, Radu IV 82
DRAGOȘ VODĂ III 18, 19
DRĂGĂNESCU V 293
 A două revoluție V 385
DREYFUS, Hubert II 245
DRYBURGH ABBEY IV 49

E

ECKHART, MEISTER V 92
EIFFEL, turnul V 62, VI 105
EINSTEIN II 35, 166, IV 153, VI
 58
ELAINE IV 42, 49, 71

ELIADE, Mircea II 5, 148, 249,
273, III 33, IV 78, 83, 85,
87, 88, 89, 90, 91, 92, V 97,
320, 396, VI 2, 74, 291, 378,
387, 390

Amintiri II 273

ELISABETH, sora IV 64

ELVEȚIA VI 40, 51, 216

EMINESCU II 203, 295, V 14,
27, 36, 221, 240, 256, 323,
331, VI 5, 291, 331

Luceafărul V 27

EMPEDOCLE V 119

ENGELS II 216, V 99

EOLUS II 216

EPICTET II 36

EPICUR V 354, VI 224

Scrisoare către Menoikeus VI
224

EROTIKON V 117

ESCHYL V 85

Suplicantele IV 257, V 85

EST V 320

EUROPA IV 49, 50, 206, V 14,
VI 4, 40, 51, 96, 221, 375

EULER II 6, VI 100

EVA II 102, V 333

EVAGRIE PONTICUL VI 225

EVOLA V 201, VI 51

Yoga Tantrique V 201

F

FAURE, Élie VI 281

FAUST V 14, 43, VI 266; v. și

GOETHE

FĂȚ-FRUMOS II 216

FEYERABAND V 341, 387

FIBONACCI V 300

FICHTE II 49, 109, 203, 224,
IV 207, V 53, 124, 287, 290,
327, VI 58, 166

FILIP, Gr. III 31

FILOCALIA VI 225

FINCHINFIELD IV 65

FLOREA, Marin III 18

FLORENȚA V 138, VI 90, 300

FOUCAULT V 117

FOUQUET VI 231

FOURASTIÉ IV 255

FRANCE, A. II 205

FRANCISC D'ASSISI/SF. II
330, VI 20, 287

FRANȚA II 29, 254, IV 77, 80,
206, V 14, 36

FRAZER V 388

FREGE II 99, 237, V 166, VI 331

FREIBURG, Universitatea VI
348

FREUD II 17, 18, V 48, 117,
227, 345, VI 331

FREYTAG V 153

FROMM, Erich V 354

G

GALILEI V 28, VI 144, 165,
169

GALSWORTHY VI 5

GEORGESCU ROEGEN V 385

GERMANIA IV 206, V 44,
248, 372

GÉRARD IV 87, 88, 89

GHERLA III 32

GHILGAMESH II 9, 28

GHOSE, Aurobindo II 333

GLAUCON II 71

ĀODOT VI 139

GOBINEAU VI 151

GOETHE II 4, 12, 14, 47, 55,
87, 103, 112, 203, 208, 215,
253, 274, III 16, IV 202, V 28,
36, 139, 186, 284, 287, 290,

301, VI 52, 151, 216, 260,
282, 309, 338, 378
Afinitățile electiv VI 9, *Faust*
IV 52, 177, V 305, VI 136;
v. și FAUST
GÖDEL/GOEDEL V 182, VI 65,
251
GRECO, EL VI 331
GRECIA II 103, 208, 325, 326,
V 14, 240
GRETCHEN V 14
GUÉNON II 304
GUICCIARDINI V 108, VI 323
GUNDOLF II 47
GUSDORF V 46

H

HABERMAS IV 93
HADES II 201
HAMBURGER, KÄTE VI 94
HAMANN, J. G. V 354
HAMLET V 62
HARDIN, Garret V 350
HARTMANN, N. V 371, 382
Der Aufbau der realen Welt
V 382
HAȘDEU VI 26
HEGEL I 7, II 9, 15, 16, 20,
51, 72, 77, 91, 128, 136,
139, 163, 173, 183, 190, 193,
195, 197, 203, 221, 224, 229,
236, 237, 320, IV 206, 207,
210, 211, 218, 225, 231, 242,
250, V 32, 50, 61, 92, 94,
111, 124, 136, 138, 182,
183, 185, 187, 188, 190,
197, 202, 216, 222, 229, 278,
279, 309, 319, 327, 328, 333,
334, 336, 338, 339, 345, 377,
VI 4, 26, 58, 94.
Diferență / Differenz IV 207,
211, V 334, *Enciclopedie* V
319, *Fenomenologia* II 9, 28,
79, 234, *Filozofia spiritului*
V 50, VI 26, *Logica / Logicile*
II 197, IV 225, V 50, 202,
Skeptizismus IV 207
HEIDEGGER II 17, 18, 136,
V 89, 90, 185, 193, 196,
197, 198, 202, 208, 209, 213,
225, 260, 292, 296, 319, 327,
338, VI 65, 86, 133, 238, 379
• *Unterwegs* V 260
HEISENBERG V 28
HELOÏSA II 12
HEPHAÏSTOS VI 389
HERACLIT VI 156, 162
HERBART V 327
HERDER II 253
HERMES V 363, VI 380, 389
HESIOD VI 339
HILBERT V 280
HIN-ȘUN, Ian VI 228
HIPPIAS IV 66, V 3; v. și
PLATON
HISTRIA IV 206, V 14
HOFST VI 48
HOFTSTADTER, Douglas V 338
HÖLDERLIN II 203
HOMER II 79, V 36, VI 47,
339
Iliada VI 38
HORA ABRUDULUI V 64
HOWARD VI 260
HOYLE, F. V 389
HRIB, Toader III 24
HUGO, Victor VI 5
HUIZINGA V 389
HUMBOLDT, Wilhelm von V
57, 242
Gesammelte Schriften V 242
HUSSLER V 185, 263, 292, 338

I

IEUD III 19
 IERUNCII IV 81, 85, 87, 89, 92
 INDIA II 279, 333, IV 19, V 12,
 240, VI 74
 INDRA IV 1, 151, 258, 260, 261
 INTRODUCERE [ÎN] LINGVIS-
 TICĂ MATEMATICĂ II 62
 IOAN [Scărarul] VI 226
 IONESCO, Eugen II 159, 205,
 243, IV 89
 IONESCU, Nae V 222
 IORGA IV 206
 IOSIF VI 42
 IPOTEȘTI V 240
 IRINA IV 89, 92
 IRLANDA IV 50
 ISRAEL V 372
 ISUS v. (R)
 ITALIA IV 66, 206
 IULIAN APOSTATUL II 159

J

JACOBI IV 207
 JAPONIA V 379
 JARRY II 242, 313
 JBÎR, biserică III 18
 JEAN-PAUL V 389
 JENNER II 7
 JOYCE, James VI 150, 239, 281,
 331
 JULIETA II 12
 JUNG II 318, V 227, 360, 388

K

KAFKA V 10, 96
 Vor dem Gesetz V 10
 KALI—YUGA V 201, VI 51

KANT II 20, 24, 88, 229, 231,
 237, 277, IV 207, V 28, 94,
 124, 153, 182, 185, 216, 218,
 224, 263, 265, 287, 327, 338,
 VI 35, 51, 62, 87, 88, 93,
 162, 166, 167, 210, 246, 350,
 377, 379

Critica judecării V 287, *Critica
 rațiunii pure* VI 92

KIPLING V 107

KIRKEGAARD V 317, VI 135

KNEEBONE IV 241, 242, VI
 129

*Mathematical logic and foun-
 dation of mathematics* IV 241

KOCH, (bacilul) V 231

KOKOSCHKA IV 48

KRONECKER V 219

KRONOS II 115, V 307, 308

KRUG V 327

KUROȘ II 81

KUZNEȚOV II 19

L

LA BRUYÈRE VI 97

LACAN II 259

LADY STAIR'S HOUSE
 MŪSEUM IV 54

LAGRANGE II 102

LAMARCK V 358

LAO TSE VI 228

LAVATER IV 73

LA ROCHEFOUCAULD II 259

LATIȘ III 30, 31

LAUE, Max von II 272

LĂCĂTUȘ, Mihai III 25

LĂPUȘUL ROMÂNESC III 31,
 32

LEAVEN IV 75

LEIBNIZ II 203, 303, V 123,
124, VI 53, 155, 159
LEONARDO (da Vinci) VI 3
LESSING II 47, VI 331
LÉVI — STRAUSS V 250
LIICEANU, Gabriel IV 206,
253, V 328, 396
LINNÉ / LINNAEUS II 17, 104,
V 79, VI 230
LONDRA IV 39, 57, 66, 67, 72,
73, 75, 76, 77
LORELEI V 62
LORENZ, K. V 354, 383
LOTKA, Alfred V 358
LUDOVIC XIV II 145
LUKÁCS, G. V 99
LUKASIEWICZ II 184, 219
LUKIAN VI 339
LUMEA NOUĂ IV 141; v. și
AMERICA
LUPAȘCU / LUPASCO IV 86,
89, 91, 231, V 236
LUTHER V 345
LUXOR III 30

M

MADRAS IV 56
MAINE DE BIRAN IV 28
MAIORESCU V 326
MALEV, Filip III 19
MALIȚA, M. V 383
MALRAUX V 396
MALVINE V 372
MANN, Thomas V 284
MARAMUREȘ III 20, 30, V
120
MARC AUREL / AURELIU II
36, 71, VI 177
MARCUSE IV 192, VI 60
MAREA NEAGRĂ IV 206, V 14

MARGINEA III 24
MARTE VI 216
MARX II 49, 127, 136, 163
MAXWELL V 385, VI 356
MĂRGINEANU III 33
MC GREGOR IV 53
MEDITERANA IV 206
MENDELEEV II 33, VI 359
METTERNICH VI 151
MICA ENCICLOPEDIÉ [MATE-
MATICĂ] VI 44
MIHAI [Viteazul] II 314
MILET V 14
MINERVA V 345
MITITELU IV 70, 72, 75
MNEMOSYNE V 227
MOBY DICK V 47
MOEBIUS II 334
MOLDOVIȚA III 24, 27
MONTAIGNE II 21, 36, 205
MOORE II 159
MOȘU III 29
MOZART II 208
MÖSSBAUER VI 308
MUGUR, C. IV 75
MUSAIOS V 14
MUSTON, Wendy IV 39, 44,
48, 49, 60, 61, 62, 64, 72, 76

N

NAPOLEON II 145, VI 238
NASTU IV 84, 91
NATIONAL PORTRAIT GAL-
LERY IV 73
NEAGU, D. IV 88, 89
NECULA III 32
NEHRU II 54
NELLY IV 83, 85
NEWTON II 140, V 28, 74,
333, VI 169, 282, 308

NICEEA, Conciliul de la VI 96
NIETZSCHE II 103, IV 36, V
28, 208, 222, 374, VI 12, 97
Morgenröthe IV 36
NIL ASCETUL VI 225
NISTOR, Francisc III 18, 28
NOAILLES, A. de VI 360
NOBEL VI 54
NOE V 158, 278
N[OICA, Constantin] II 133,
137, 237, 245, 322, V 99,
383, 387, VI 308
Anti-Goethe IV 202, Auto-
biografia unei idei VI 182,
Cartea Arheilor / Cartea arhe-
ilor sau a marilor intruchipări
VI 20, 265, Cartea mai marilor
intruchipări VI 391, Don Qui-
jote IV 156, 27 trepte II 34,
Fratele Alexandru III 28, IV
260, Goethe IV 115, 156,
Irenologie V 264, Jurnal III
12, V 226, Mathesis VI 1,
272, Meditații despre viață
VI 56, Rostirea românească II
246, Scrisori [despre logică]
V 264, Tratat [de ontologie]
V 347, VI 108
NOICA, Răzvan IV 39, 41; v. și
RAFAIL
NOICA, Simina IV 92
NRF V 18

O

OBAN IV 50
OCCIDENT IV 34, V 15, 226,
VI 222; v. și APUS, VEST
OLANDA IV 206
OLIMPIADELE [grecești] II 326
OLOS, Mihai III 27, 28, 30, 32

OLȘEVSKI, Tania IV 90
ORFEU V 14, 120
ORIGEN V 388
ORIENT II 103, 245, V 14, 143,
201, 203, 226, VI 4
ORTEGA Y GASSET II 103, VI
12, 97
ORWELL II 317, IV 52
OSTWALD VI 243
OTOMAN, Imperiul VI 222
OVIDIU V 35, 120

P

PALEOLOGU, Alexandru II 249,
V 222, 396
PANCİATANTRA IV 258
PANDORA IV 136, 144
PARIS II 249, III 33, IV 66, 73,
76, 77
PARLIER III 24, 25, 27, IV 76,
77, 78, 79, 80, 84, 85, 86,
87, 88, 89, 91, 92
PARMENIDE VI 86, 162
PARMENISKOS IV 104
PARSIFAL II 216
PASCAL II 159, V 60, VI 162,
371
PAULING V 385
PAVEL, [Sf.] II 190
Epistola către Romani IV 56
PAVLOV II 17, 18
PĂLTINIȘ V 43, 78, VI 100,
336, 349
PĂȚA VI 342, 357
PEANO V 219
PEER GYNT V 354
PERPESICIUS, ediția VI 331
PETRU, [Sf.] II 190
PIAGET IV 249
PICKWICK V 21

PLATON II 20, 32, 36, 38, 57,
65, 71, 72, 73, 79, 88, 98,
109, 119, 136, 144, 159, 175,
194, 203, 220, 224, 245, 287,
311, 317, 325, IV 15, 231,
242, 246, 257, V 6, 14, 16, 19,
28, 29, 37, 117, 119, 124,
134, 188, 190, 216, 222, 224,
229, 327, 336, 339, 346,
VI 64, 72, 76, 133, 162, 167,
177, 196, 210, 259, 261, 310,
330, 339, 371, Academia lui
~ / [lui ~] II 36, 38
Alcibiade II 88, 89 (v. și
ALCIBIADE), *Apologia* II 98,
Charmides V 14, 15, 29 (v. și
CHARMIDES), *Criton* VI 265
(v. și CRITON), *Hippias mi-
nor* II 201, 231 (v. și HIP-
PIAS), *Laches* II 169, *Lysis*
V 15, *Parmenide* II 159,
V 15, 61, 62, *Phaidon* II
201, VI 201, *Phaidros* V 37,
Philebos II 33, *Republica* II
231, V 134, 230, VI 64, 378,
Sofistul II 317, *Theaitetos* V
15, *Timaios* V 346; v. și
SOCRATE

PLATONOPOLIS VI 255

PLEȘU, Andrei IV 206, V 13,
227, 328, 362, VI 303

PLÉIADES, LES VI 151

PLOTIN II 245, V 98, 189, VI
255, 339

PLUTARH VI 339

POGHIRC V 14

POINCARÉ II 229, V 133, 135

PONTORMO V 96

POLONIA IV 206

POLUL NORD, SUD II 31

PONDICHÉRY II 333

POPESCU, Ion Apostol III 32,
33

PORPHYR/PORFIR II 174, 178,
204, 283

PRIAM IV 102

PRIGOGINE VI 267

PRINCETON, [Universitatea] V
349, VI 100

PRISLOP, Pasul III 19

PROBLEME [DE TEORIA MUL-
ȚIMILOR] II 175

PROMETHEU V 14

PROUDHON II 127

PROUST VI 331

PRUSIADA VI 291

PSYCHÉ II 12

PUȘCARIU VI 26

PUȘKIN VI 339

PUTNA III 24

PYTHAGORA IV 14, V 14,
VI 270, 308

Q

QUINE V 275, 335

R

RACINE II 254

RAFAEL V 224

RAFAIL IV 58, 60, 61, 62, 63,
64, 65, 66, 69, 75

RAREȘ, [Petru] V 14

RAȚIU IV 92

RĂDĂUȚI III 24

RĂU III 33

REICH IV 141, 192

REINHOLD V 327

RENAN II 110, 314

RICHARDSON IV 41, 46, 47,
48, 49, 50, 54, 56, 58, 71, 75

RIEMANN II 244

RILKE V 261, VI 352

ROBINSON CRUSOE V 21

ROBINSON [Crusoe] VI 379
ROHIA III 30
ROMA V 388
ROMANESCU, Dan IV 78, 85,
92
ROMÂNIA II 335, IV 93, 205,
206
ROSENCRANZ IV 209
ROUGEMONT, D. de V 117
ROUSSEAU II 204, 205, 220,
IV 17, V 34^a
ROZAVLEA III 18
RUSIA V 14, 44, VI 40
RUSSEL II 237, IV 33, 245,
260, VI 251, 310

S

SANEPID II 216
SAT ȘUGATAG III 18
SAVONAROLA VI 323
SĂPÎNȚA III 18
SCHELER, Max V 9, 354
SCHELLING II 24, 136, 234,
V 111, 112, 116, 185, 287,
290, 309, 327, 361
SCHILLER V 161, 258, 388,
VI 186, 373
SCHOPENHAUER II 33, V 153,
194, VI 4
SCHULZ, Walter V 384
SCIENCE ET VIE V 383, 384
SCIENTIFIC AMERICAN V 381
SCOT ERIGENA II 86
SCOȚIA IV 49, 50
SERBIA V 14
SERVAN — SCHREIBER, J. J.
V 262
SEXTUS EMPIRICUS VI 339
SFÎNȚESCU IV 62, 68, 69,
70, 79, 83, 90

SHAKESPEARE II 203, V 36,
VI 51
Hamlet V 62, VI 136, *Mer-*
chant of Venice IV 45,
Sonetul XIX II 203
SIGHET III 18, 19, 27, 34
SIMEON / SYMEON, părintele
IV 60, 62, 66
SIMMEL, Georg II 200
SISIF VI 251
SMERDIAKOV II 321
SNAGOV V 11, 12
SOCRATE II 30, 62, 71, 98,
119, 140, 169, 201, 265, 355,
V 3, 14, 83, 124, 237, 272, 311,
VI 265, 355; v. și PLATON
SOFRONIE / SOPHRONY, pă-
rintele IV 58, 59, 60, 64, 66, 69
SOLON II 220
SPANIA IV 206
SPARTA II 325
SPENGLER II 9, 24, 103, VI 12
SPINOZA V 290, VI 86, 161
SOHO IV 72
ST. SEVERIN IV 85
STACEY IV 72
STATELE UNITE II 29, VI 40;
v. și AMERICA
STĂNESCU, Nichita VI 360,
361
STENDHAL II 203
STIRNER V 317, VI 59
Der Einzige VI 59
STOLOJAN III 20, IV 76, 78,
85, 86, 87, 88, 90, 91, 92
STRAUSS, [David] II 110
SUEDIA IV 86, 206, VI 216
SUMNER V 23
SWIFT V 21
SYNESS, R. V 388

Ș

ȘTEFAN CEL MARE V 14
ȘURDEȘTI III 17, V 120

T

TAKAMURA, Kotaro VI 91
TARSKI V 329
TATE GALLERY IV 67, 75
TAYLOR II 129
TEILHARD DE CHARDIN II 4,
159, IV 202
TEOFRAST VI 339
TERRA II 8, 26, V 14, 358,
VI 40, 311
TERSIT II 321, VI 152
TERTULIAN V 388
TETENS V 327
TG. LĂPUȘ III 30, 31
THALES II 232, V 14
THEODOT II 71
TINEREȚE FĂRĂ BĂTRÎNEȚE
V 226
TITIVILLUS VI 332
TOMA [d'Aquino] VI 162
TOYNBEE V 396
TRANSILVANIA V 14
TRISTAN V 106
TRISTAN ȘI ISOLDA V 192
TROLA V 333
TURNER IV 75
TYTHONOS IV 102, V 181

Ț

ȚUGUI, Ioan III 24, 25

U

UMBRELELE DIN CHERBOURG
II 12
UNGARIA IV 206
USCĂTESCU IV 88

V

VAD SIGHET III 18
VADUL IZEI III 18
VALÉRY II 205, VI 197
VAUX VI 231
VĂCĂREȘTI VI 199
VĂRATEC II 316, III 24
VECHIUL TESTAMENT II 172;
v. și Biblia
VEST V 320, VI 151; v. și
OCCIDENT
VICTORIA, Regina VI 5
VIERU, Sorin V 328
VOLTAIRE II 205, IV 17
VORONEȚ III 20, 24
VULCĂNESCU, Mircea VI 347

W

WEIERSTRASS II 215, 304
WEIZSÄCKER V 185
WELLMER, Albrecht IV 93
WENZL II 26
WESTFALIA VI 300
WHEELER V 359
WHITMAN II 45
WHITTAKER II 26
WHITEHEAD VI 310
WITTGENSTEIN II 304, V 90,
182, VI 65, 135, 238, 331
WOLF V 148

X

XENOFOON II 71

Z

ZALMOXIS V 14, 120
ZAMFIR, Gh. III 25
ZEUS V 308
ZORBA GRECUL II 208

CUPRINS

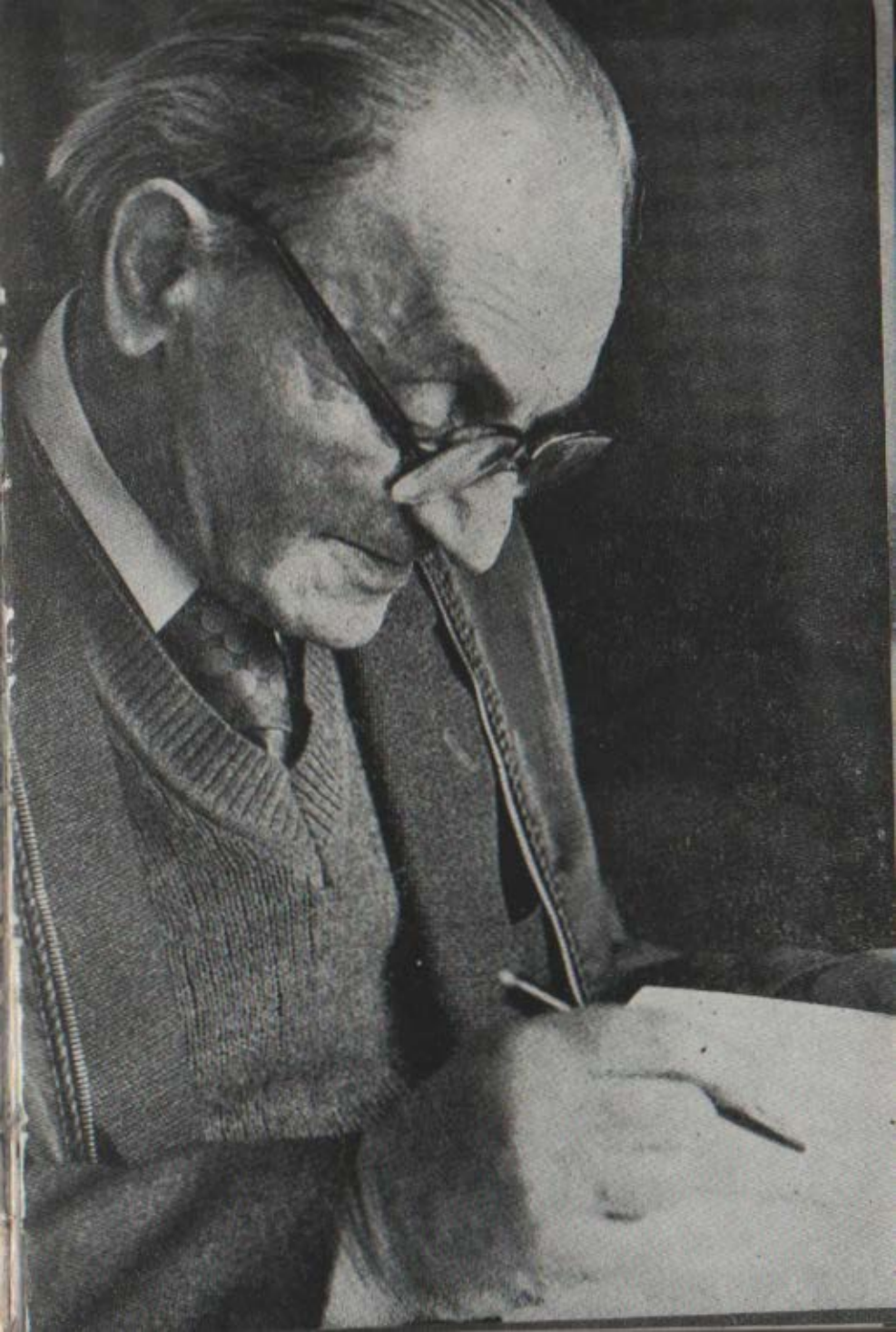
Notă introductivă	5
I (1958)	15
II (1965/66—1968/69)	21
III (1970—1972)	143
IV (1968/71—1977)	161
V (1973—1984)	219
VI (1978—1987)	317
Traducerea citatelor și a termenilor străini	397
Indici	409
Lămuriri privind indicele tematic și de nume proprii	411
Indice tematic	414
(F)	414
(E)	442
(L)	447
(M)	453
(S)	457
(P)	462
(C)	464
(R)	470
(I)	473
Indice de nume proprii	481

Tehnoredactor CONSTANȚA VULCĂNESCU

Format carte 16/54×84. Coli tipar 31.⁸/₃Planșe 16

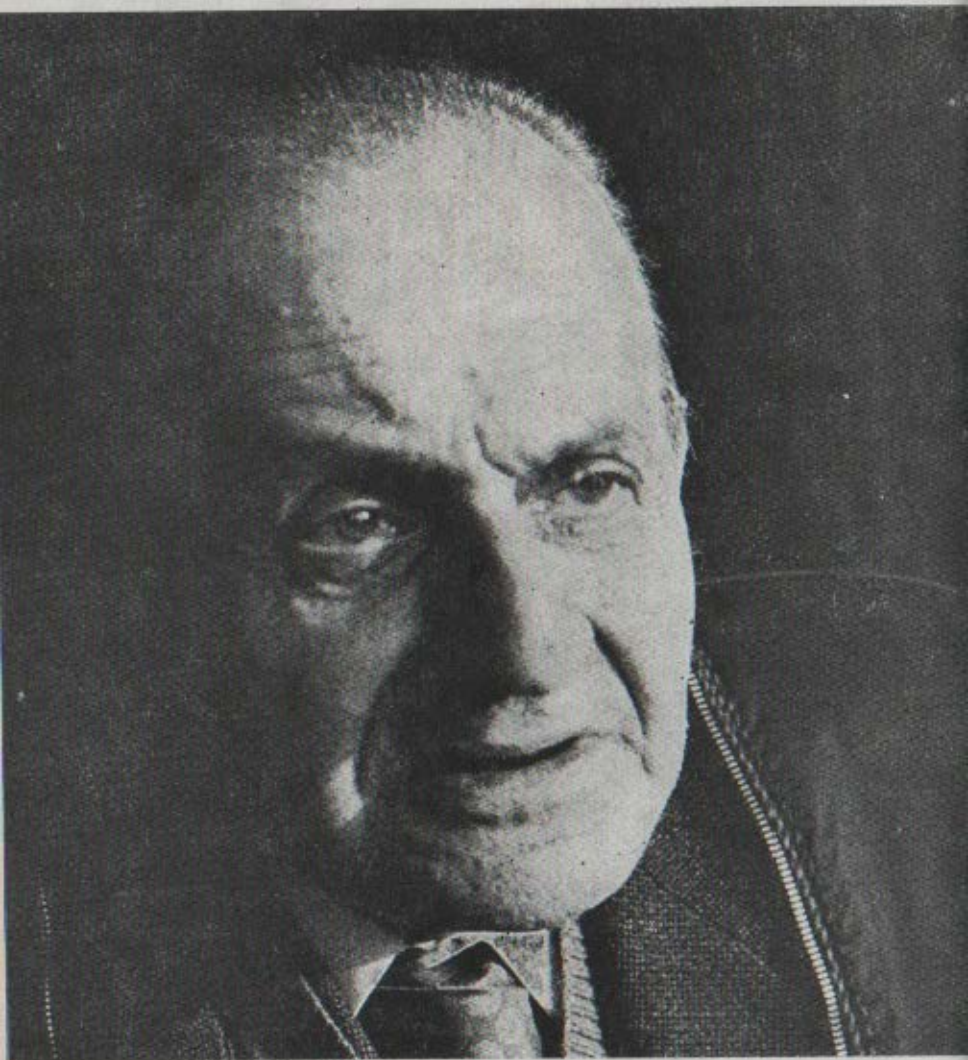

Comanda 65/1354
Întreprinderea poligrafică „Arta Grafică“
Calea Șerban Vodă nr. 133, Sector 4, București
ROMÂNIA

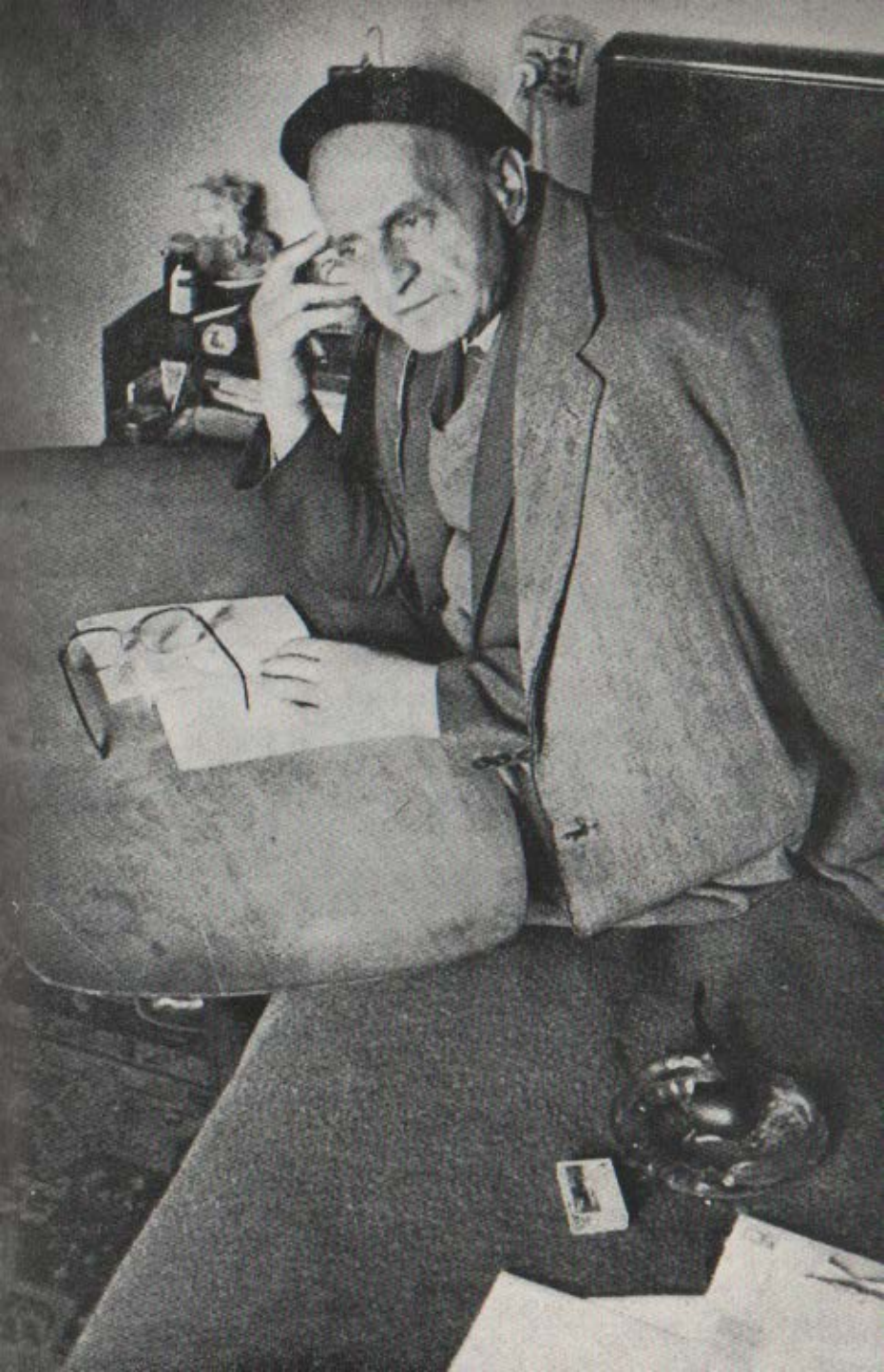

181) Mă gândesc întotdeauna la copil
 și la felul în care se dezvoltă și
 învață!

29.7

182) His daughter's voice...

183) Genurile sunt în viața oamenilor
 și eu nu am avut încă. Ce e de făcut
 aici în viața și cum să fac? Aștept
 momentul potrivit. Poate un "canta".

184) Toată viața mea în trecut am fost
 o fată bună, apoi a început să se schimbe
 și acum sunt o femeie bună
 și liberă și am fost și pe vremea
 aceea. Încep să mă dezvolt și
 progresiv.

37

Ἐγὼ καρδίαν ἄριστὴν ἔτερον τῆς ψυχῆς μου. Σήμερον ὁρίσασθαι μὲν ἦν, ἀνταποδοῦν ἄλλα. Ἡ ψυχὴ μου ἀεὶ μὲ ἐνὶ ἀίματι ποιεῖ, ἀλλὰ ὁ τοῦτο οὐ δύναται μὲ εὐφρανῆσαι. οὐκ ἔτι εὐφρασκὼ τὴν ἐπιούσιον ἀληθείαν, τὸν ἐπιούσιον ἄρτον μου. Τὴν ψυχὴν ἐς καθαρὴν ἀνείληφα. Πληροῦσα ψυχῆ.

*
 38) Ὅτι ἡ καρδία κρείττων ἐστὶ τοῦ νοῦ καὶ τῆς διανοίας οὐκ εἶδον μέχρι σήμερον. τὸ σῶμα γάρ τῷ νῷ περὶθεῖται, ἡ ψυχὴ δὲ ἀνταρκτὴ ἐστὶ.

X

53

x

Compara. cu (un) fel. c. si pi. cu
 fructe ^{apropiate} etc. la ind. cura.
 contemplativ (acti), curativ (Fidel)
 fructe (indiv) ...

54

Prova unu de bucatari. Tu multu.
 inuati!

55

La putin in rasu individual in
 unu individualu cu demerit, c
 (si la individual que nu inuati, elu
 modest) - la fel de putin la feminu
 in cazul feminizantului.

Ma amu amu de si persoane.
 N. trece bucatia

56. Oricum nu a puti plasa si cu
 la l. la putin in rasu in rasu in rasu
 si a stas de plasa in rasu in rasu
 fructe. Nota de la 15
 bucatia
 Potuati e, limitativ cu

HUMANITAS

ISBN 973-28-0210-3

134

2 TL

136